

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΝΕΕΖΕΡ

Βιβλιοφ. Αλκιματτικού.

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΕΤΩΝ ΤΗΣ ΙΑΡΤΣΕΩΣ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ ΕΚ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ

ΕΚΔΑΤΗΤΟΥ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΕΕΖΕΡ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΤΥΠΟΓ. Α. ΚΟΡΟΜΗΛΑ

1911

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΝΕΕΖΕΡ

Βασιλεὺς Ἀλβανικῶν.

6073

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΕΤΩΝ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

(ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ)

ΕΚΔΙΔΟΝΤΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ Χ. ΝΕΕΖΕΡ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΤΥΠΟΙΣ Α. ΚΟΡΟΜΗΛΑ

1911

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ἰδιόχειρον
ὕπογραφήν μου.

SISMANOGLIO
MEGARO

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΝΕΕΖΕΡ

Φρούραρχος Ἀκροπόλεως 1833

21/5/1850

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Διατρίψας ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ μικροῦ αὐτῆς βασιλείου, ὡς ἀξιωματικὸς τῶν βαναρικῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων, ἐκδίδωμι σήμερον τὰ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀπομνημονεύματά μου, χάριν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, παρ' ᾧ διάγω τὸν βίον ἀπὸ ἐτῶν δύο καὶ τεσσαράκοντα.

Προβεβηκὸς ἤδη τὴν ἡλικίαν, συνέθηκα τὰ ἀπομνημονεύματα ταῦτα ἐκ σημειώσεων ἃς καὶ ἐκεῖνο τοῦ χρόνου συνήθως ἔγραφον. Ἐν τῇ μνήμῃ μου πάντα τὰ τότε γεγονότα ἀποειταμμένα ἔμειναν. Τόσον ζωηρῶς βλέπω εἰσευ τὰς εἰκόνας τῆς ἐν Ἑλλάδι διατριβῆς μου, ὥστε νομίζω ὅτι χθὲς ἔτι ἐγένοντο. Τὰ ἀπομνημονεύματα ταῦτα κυρίως μὲν περιέχουσιν ὅσα ἐγὼ εἶδον καὶ ἔπραξα· ὅπου δὲ ἀναφέρω τι ἐπ' ἄλλων τινῶν ἀνακοινωθέν μοι, ἐκεῖ προσαναφέρω καὶ τὴν πηγὴν καὶ οὐδεμίαν ἀναλαμβάνω εὐθύτην. *Relato refego.*

Πολλὰ γεγονότα καὶ παραστάσεις χαρακτηρῶν τῶν

τότε ἀνδρῶν δὲν εἶνε ἴσως ἀσκοπον ἢ ἀναστροφῶσι τῆς λήθης, πιθανὸν δὲ εὖ παρὰσχῶσι καὶ διάφορον τι εἰς τοὺς μελειῶντας τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων.

Οὕτως ἀφήμι τὸ βιβλίον τοῦτο ὡς διαθήκη τῷ φίλῳ μου Ἑλλησι. Μετὰ τῶν Ἑλλήτων συνεδέθη φίλῳ τε καὶ συγγενείᾳ, ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ἀδιαλείπτως αὐτοῖς κοινωνῶ, πολλῶν ἀγαθῶν παρ' αὐτῶν ἀπῆλαινα καὶ ἀπολαύω καὶ διὰ τοῦτο εἰ καὶ ἔμεινα καὶ μένω ἀδιάσειστος Γερμανός, ζῶ ὁμως παρ' Ἑλλησιν ἐν εὐφροσύνῃ καὶ χαρᾷ καὶ εἴ μοι τὰ πράγματα ἐπέτρεπον, εἰς Ἀθήνας θὰ μετέβαινον, ὥν τὴν Ἀκρόπολιν **παρὰ τῶν Τούρκων ἔλαβον τῷ 1833** γεγόμενος πρῶτος αὐτῶν **Χριστιανὸς φρούραρχος**, ὅπως αὐτόθι διάγω τὰς τελευταίας τοῦ βίου μου ἡμέρας, αὐτόθι ἀποθάνω καὶ αὐτόθι ταφῶ. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶνε λόθοι, ὡς τόσοι ἄλλοι τοσούτων ἀνθρώπων καὶ θὰ μείνωσι βεβαίως ἀπλούσιαι λόθοι.

Τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐκλαπαρῶ τὴν εὐμενὴ καὶ ἐπιεικὴ κρίσιν περὶ τῶν ἀπλῶς γεγραμμένων τούτων ἀπομνημονευμάτων μου. Εἰς τοιαύτας ἀγαμνήσεις δὲν εἶνε ἀδύνατος ἡ χρονολογικῶν σφαλμάτων παρείσφρησις, διὸ καὶ ἰκετεύω τὸν ἀναγνώστην ἢ ἀναλογίζεσθαι ὅτι μετὰ ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα σχεδὸν ἔτη ἔλαβον τὸν κάλαμον πρὸς σύνθεσιν τοῦ βιβλίου τούτου.

Τὰ ἀπομνημονεύματα ταῦτα ἴσως εἴ τι μᾶλλον ἐπισχύσωσι τὴν μνήαν τῶν χρόνων ἐκείνων, ἄλλως τε καὶ διότι τῷ ἐπιόντι ἐνιαυτῷ, πενήκοντα συμπλή-

ροῦνται ἔτη, ἐξ οὗ ἡ Ἑλλὰς μετὰ δουλείαν τριῶν καὶ ἐπέκεινα αἰώνων κατετάχθη ὡς ἐλεύθερον βασιλείον ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς κράτεσιν, ἀπροσδοκίτως πάνυ καὶ ἐναντίον πάσης παραδόσεως. Διότι, ὡς βλέπομεν, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐκ τῆς ἀνατολῆς ὁ πολιτισμὸς τέλεον ἐξέλειπεν, ἀδιαλείπτως ἐν τῇ Δύσει προαγόμενος καὶ διαλάμπων, οὐδὲν τῶν πάλαι περιβοήτων βασιλείων Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἀνίστατο ἐκ τοῦ τάφου αὐτοῦ πλὴν τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος, ἐν οὕτῳ βραχεῖ χρόνῳ δυνηθείσης εὖ εἰσαχθῆ εἰς τὸν νεώτερον πολιτισμόν. Ὁ θεωρῶν τὸν πρὸς τὴν πρόοδον ἀνεπίσχετον τῶν Ἑλλήνων πόθον, πάντως ἀνομολογεῖ ὅτι πολλὰ ἐγένοντο ἐν πενήκοντα ἔτεσιν, ὅσοι δὲ πολλάκις βαρέως ψέγονται τὰς μερικὰς ἀτοπίας καὶ καταχρήσεις, ἄδικα ποιοῦσι καὶ οὐκ ὀρθῶς κρίνουσιν. Εἰ ἔβλεπον τὴν πρὸ πενήκοντα ἐτῶν θλίβερὰν κατὰστασιν πόλεων, κωμῶν καὶ κατοίκων καὶ τὴν τότε νέκρωσιν παρέβαλλον πρὸς τὴν σήμερον ζωὴν, βεβαίως θὰ ἔκρινον ὀρθότερον καὶ ἐπιεικέστερον.

Οὐδὲν οὐδέπω νεαρὸν καὶ ἀρτισύστατον κράτος ἐστερήθη πολιτικῶν σαραγμῶν καὶ διχοστασιῶν, εἰ δὲ τὰ ἀρχαῖα καὶ καλῶς συγκεκριημένα ὑπόκεινται εἰς τὰ δεινὰ ταῦτα, τὰ ἀρτιφανῆ ὑπόκεινται συχνότερον καὶ εἰς σφοδρότερα πολιτικὰ πάθη. Ἀλλ' οἱ ἐκ τούτων προζέπτοντες ἀγῶνες δὲν βυθίζουσι τὸ νεαρὸν κράτος, ἀλλ' ἀποκαθαίρουσιν αὐτό, τὸ δὲ βέλτιον καὶ τὸ τῇ χώρᾳ συμφέρον ὅσον καὶ ἂν πολεμηθῇ, νικᾷ ἐπὶ τέλους. Ἐν τοῖς συνταγματικοῖς κράτεσιν οἱ ἀγῶνες οὕτοι εἶνε τὸ ἅλας τοῦ πολιτικοῦ βίου.

Οὕτω πεποιδῶς ἐπὶ τὴν εὐμένειαν τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωσιῶν τοῦ βιβλίου τούτου εὐχομαι νὰ συντελέσῃ ἡ ἔκδοσις αὐτοῦ εἰς ζωηροτέραν ἀναπαράστασιν τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ιδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου.

Ἐν τέλει κατὰ καθήκον θερμῶς εὐχαριστῶ τῷ κ. Δ. Γ. Μοσιράτῳ ἀναλαβόντι τὴν μετάφρασιν τῶν ἀπομνημονευμάτων μου τούτων.

Ἐγγραφοὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 15 Μαΐου 1882.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΝΕΕΖΕΡ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΕΤΩΝ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ὁ Πρίγκηψ Ὁθων δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου τοῦ Α' ἀνακηρύσσεται βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος. — Ἡ ἐν Ἀσσυφεμβούργῃ θερινὴ διατριβὴ τοῦ βασιλικοῦ Οἴκου. — Διάλογος τοῦ Πρίγκηπος Ὁθωνος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μαξιμιλιανοῦ ἐπιδόξου διαδόχου. — Πῶς ἐγενόμην ἐπολοχαγός.

Ὁ Λεοπόλδος πρίγκηψ τοῦ ἐν Γερμανίᾳ πριγκιπάτου Σαξωνίας-Κοβούργης δὲν ἐδέξατο τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος, διότι αἱ Δυνάμεις δὲν ἠθέλησαν νὰ παραχωρήσωσι τὴν ἀρτιπαγεὶ βασιλείᾳ τὴν Ἠπειρον καὶ Θεσσαλίαν. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἔτιρος ἐπαθόμην τοῦ θρόνου τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος, ἐν τῇ τελευταίᾳ ὥρᾳ εὑρέθη ὁ τῆς Βαυαρίας βασιλεὺς Λουδοβίκος, μέγας ἀνὴρ καὶ διάπυρος φιλέλλην, προσφέρων τὸν δευτερότοκον αὐτοῦ υἱὸν Ὁθωνα ἐκκαίδεκαετην, βασιλέα τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου. Αἱ Δυνάμεις ἐδέξαντο τὴν προσφορὰν, ἵνα δὲ τὰ πράγματα μηδὲλως ἀναβάλλωνται, ὁ Λουδοβίκος ἀρίστως διόρισε μὲν ἐκ τοῦ Βαυαρικοῦ στρατοῦ τὰ θέοντα ἐπικουρικὰ στρατεύματα, ἦτοι 4000 πεζοὺς, 500 ἵππους, 350 ποροβολητάς καὶ ἕνα λόχον τεχνικῶν ἐθελοντῶν, τὸν ἀριθμὸν διακασίων συγχρόνως δὲ προέκηρυξεν εἰς τὴν Βαυαρίαν καὶ πᾶσαν τὴν Γερμανίαν ὅτι θὰ καταρτιζήται στρατευτικὸν ἐξ ἐθελοντῶν σῶμα διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπερ εὐθὺς θὰ πέμπηται αὐτίκα, ὅπως διαδέχη-

ται ἐν τάγμα τῶν βαυαρικῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων καὶ οὕτω τὸ αὐτὸ θὰ ἐπαναλαμβάνηται, ὥς οὐ ἀναστρέψωσιν εἰς Βαυαρίαν πάντα τὰ ἐπικουρικά αὐτῆς τακτικά στρατεύματα.

Τὰ βαυαρικά στρατεύματα ἐλάμβανον ἐν Ἑλλάδι παρὰ τῆς κυβερνήσεως αὐτῶν τὴν ἐν Βαυαρίᾳ συνήθη ἀμοιβήν, ἡ δ' Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑπεχρεώθη νὰ διδῇ ἀκόμη ἐπιμισθιὸν τι εἰς τὰ ἐπικουρικά στρατεύματα, ἴσον τῷ ἐν καιρῷ πολέμου μισθῷ τοῦ στρατοῦ. Τὴν ἡγεμονίαν τῶν Βαυαρικῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων εἶχεν ὁ Βαυαρὸς στρατηγὸς Χερτλινγκ (Hertling), ἡ δ' Ἑλλὰς παρεχώρησε τοῖς βαυαροῖς ἀξιοματικοῖς τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν τὴν γενικὴν καὶ ὑπερτέραν διοίκησιν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶχον ἐλάχιστονα βαθμόν, ὅσῳκς εὐρίσκοντο βαυαρικαὶ τάξεις μεταξὺ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη ἐγένετο ἐφ' ἑξῆς αἰτία μεγάλης δυσανεκταίας τοῖς Ἑλλήσιν ἀξιοματικοῖς καὶ ἅμα ηὐξήσε τὴν κατὰ Βαυαρῶν ἀντιπάθειαν αὐτῶν.

Τὸ δ' ἐν τοῖς ἐπικουρικοῖς στρατεύμασιν ὑπῆρχε καὶ τάγμα τοῦ συντάγματος φέροντος τὸ ὄνομα Ὁθων, βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῷ τάγματι τούτῳ, ὑπηρέτησα καὶ ἐγὼ ὡς ἀξιοματικός. Εἰ καὶ ἀντίβαιναν εἰς τοὺς συνταγματικούς θεσμούς ἡ ἀνευ ἀδείας τῆς ἐθνικοσυμβαλλούσης εἰς ζήνον κράτος ἀποστολὴ βαυαρικοῦ στρατοῦ, εἰ καὶ ἡ ἀντιπολίτευσις πάντα ἐκίνει λῆθον πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ἀλλ' ὅμως ἡ ἀποστολὴ ἐγένετο, διότι ὁ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐνθουσιασμός τῶν βαυαρικῶν στρατευμάτων ἦτο τοσοῦτο μέγας, ὥστε πᾶς τῶν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ὀρισθέντων ἀνδρῶν εὐτυχῇ ἐκυτὼν ἐλογίζετο διότι ἐμελλε νὰ ἴδῃ τὴν γῆν τῆς κλεινῆς Ἑλλάδος. Πολλοὶ ἐκ τῶν λοιπῶν ταγμάτων πολλὰ προσέφερον ἡμῖν χρήματα, ὅπως ἀνταλλάξωμεν τὰς θέσεις ἡμῶν, ἀλλ' οὐδ' εἰς στρατιώτης, οὐδ' εἰς ἀξιοματικὸς ἐδέξατο τὴν ἀνταλλαγὴν.

Ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος πολλάκις διήρχετο τὸ θέρος ἐν τινι πόλει παρὰ τὸν ποταμὸν Main Ἀσχαφενμπουργκ ὀνομαζομένην (Aschaffenburg) μετὰ τοῦ λοιποῦ βασιλικοῦ οἴκου,

ἐν τῷ πρῶτῳ ἀρχιεπισκοπικῷ μεγάρῳ ὡραίῳ καὶ ρομαντικωτάτῳ, ὡς πάντα τὰ ἐκκλησιαστικά κτήματα. Αὐτοῦ λοιπὸν διέτριβεν ὁ βασιλεὺς καὶ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1832.

Ἀρχομένου Λόγιοστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, πρὶν ἢ δοθῇ ἡμῖν ἡ ἐντολὴ ὅτι τὸ ἡμέτερον τάγμα θὰ συναπέλθῃ τῷ ἐπικουρικῷ στρατῷ, μικρὸν δὲ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ πρίγκηπος Ὁθωνος ὡς βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, ἦλθεν εἰς Ἀσχαφενμπουργκ ἐπιτροπὴ τῶν τότε ἐν Φραγκφούρτῃ συνηγμένων ἀντιπροσώπων τῆς γερμανικῆς ὁμοσπονδίας, ὅπως συγχαρῶσι τῷ βασιλεὶ Λουδοβίκῳ καὶ τῷ νεαρῷ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμόνι Ὁθωνι. Τότε ἐτύγγανον ἐγὼ μετ' ἀποσπάσματος τοῦ τάγματος ἡμῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ, παρὰ τῷ βασιλεὶ ἐν Ἀσχαφενμπουργκ καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐλεύσεως τῶν ἀντιπροσώπων ὑπηρέτουν ἐγὼ ἐν τῷ βασιλικῷ οἴκῳ.

Μετὰ τὴν ἐπίσκαψιν τῶν ἀντιπροσώπων, οἱ δύο πρίγκηπες ἀδελφοί, ὁ τῆς Βαυαρίας διάδοχος Μαξιμιλιανὸς καὶ Ὁθων ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἐξελθόντες αἰθούσης τινὸς τοῦ βασιλικοῦ κήπου περιεπάτουν ἐνθα ἱστάμην ἐγὼ ἀναμένων τὸν βασιλεῖα Λουδοβίκον πρὸς ἐπιτάσεις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. Οἱ δύο πρίγκηπες συνδιαλεγόμενοι ἔστησαν ὑπὸ ἀνεσθγμένον παράθυρον πλησίον τῆς ἐν τῇ αἰθούσῃ θέσεώς μου, οὕτω δὲ ἤκουσα αὐτῶν σχεδὸν πάντα τὸν διάλογον.

Ὁ βασιλεὺς Ὁθων εἶπεν

— Ἰδοὺ, Μαξιμιλιανέ, ἐγὼ ἐγενόμην πρὸ σοῦ βασιλεὺς.

Ὁ Πρίγκιψ Μαξιμιλιανὸς ἀπεκρίνατο

— Ὁθων, ἐγένεσο βασιλεὺς λίαν μικροῦ βασιλείου, ἀλλ' ὅσον εἶνε μικρὸν τὸ βασιλείον σου, τόσον εἶνε τὸ ἔργον σου δυσκολώτερον καὶ ἡ εὐθύνῃ σου βαρυτέρα. Ἐχεις νὰ κυβερνήσῃς λαὸν μεσημερινόν, ζσηροτάτου χαρακτήρος καὶ θερμωτάτου αἵματος, ὡς μοὶ περιγράφει ὁ καθηγητὴς Θείσσης (Tiersch). Οἱ καπιτανεῖοι καὶ λοιποὶ κορυφαῖοι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν ὁρνεοῦσιν· αἱ περιστάσεις κατέστησαν τοὺς μὲν φίλους τῶν Ἀγγλίων, τοὺς δὲ τῶν Γάλλων καὶ τοὺς ἄλλους τῶν Ρώσων καὶ ὁ εἰς ἀντιπολιτεύεται τῷ

ἐτέρῳ. Αἱ ζῆναι Δυνάμεις εὖρον στάδιον ἐλευθερον ὡς ὠφελήθουσιν ἐκ τῶν περιστάσεων.

— Μαξιμιλιανέ, εἶπεν ὁ νεαρὸς βασιλεὺς μετὰ ζωνρότητος, ἐγὼ θά καταστῶ κέντρον ἐνὸς καὶ μόνου ἔθνικου ἑλληνικοῦ κόσμου.

Ὁ διάδοχος Μαξιμιλιανὸς εἶπε τότε

— Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς σου προσδοκᾷ καὶ ἐναιροπολεῖ μεγάλα ἔργα παρὰ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, ἀπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐδεὶς δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ. Σὺ ἔχεις χαρακτηρῆσθαι τὴν περίσκεψιν, πολλάκις δὲ καὶ τὴν ἐπιμονήν. Φοβοῦμαι, Ὅθων, μὴ δὲν ἀποθάνῃς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν πρὸς ταῦτα ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως Ὅθωνος δὲν ἠδυνήθην ν' ἀκούσῃ, οἱ πρίγκηπες ἀδελφοὶ προὐχώρησαν περιπατοῦντες καὶ ἐμακρύνθησαν ἀπὸ τοῦ παραθύρου.

Ἐπειδὴ πάντοτε ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἤμην ἐλευθερὸς τῆς ὑπηρεσίας, ἀπὸ ἐπεράτων τὸ εἶκοσι τεσσάρων ὥρων χρέος μου ἐν τῇ βασιλικῇ προθαλάμῃ ἐλάμβανον ἐνίοτε παρὰ τοῦ ἐπιλοχίου ἐντολήν τινά. Οὕτω πρῶτα τινί, τῇ ἐβδόμῃ ὥρᾳ ἔδωκέ μοι τὸν κανονισμὸν τοῦ γυμνασίου, ὅπως κομίσω αὐτὸν πρὸς τὸν ἡμέτερον λοχαγόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐγίνωσκον ὅτι αὐτὸς εἰσέτι βαθέως ἐκοιμάτο, ἐστρεψα τὰ βήματά μου πρὸς τὴν ὑπὸ ὠραίων τοπίων κοσμουμένην τέφρον, ἣτις καὶ καλεῖται ὠραία κοιλάς. Ὁ στρατὸν τῆς Ἀσσυριδοῦργης καίτοι ἔξω τῆς πόλεως. Αὐτοῦ λοιπὸν ἐκαθέσθην ἐπὶ τινος ἑδωλίου, ἀναμένων τὴν ὥραν, καθ' ἣν ἐμελλόν νὰ εὕρῃ τὸν λοχαγὸν ἡμῶν. Ὅσον ἔρημαι ἔτι οἱ περίπατοι τῆς ὠραίας κοιλάδος, ἐν δὲ μόνον ζεύγος ἀνθρώπων κούφως ἔβαινε διὰ τῶν στεγνῶν μεμακρυσμένων ὁρμῶν καὶ διὰ τοῦτο, μεθ' ὅλην τὴν ρωμαντικὴν καλλονὴν τοῦ τοπίου, μετ' οὐ πολὺ ἀνία μὲ κατέλαθε καὶ ἤνοιξα τὸν κανονισμὸν ὅπως ἀναγνῶ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀνάγνωσις ἐκείνη ἦν κίστα μὲ ἔτερπε, διότι ἀπὸ τεσσάρων ἡδὲ, ἐτῶν ἀπαξ καθ' ἑβδομάδα, ἢ ἡμερῶν, ἢ ἡμέρας τῆς δευτέρου αὐτοῦ παραγραφῆς, ἀναγινώσκων αὐτὰ τοῖς ἡμέτεροις συστρατιώταις, διὰ τοῦτο ἀρέσκει ἡ δίκαιά μου ἐστράφη

πρὸς ἑτερα, καίτοι ἐκράτουν ἀκόμη ἀνεργμένον τὸν κανονισμὸν καὶ ἀναγινώσκον αὐτὸν πρὸς τὸ θαυθῆναι. Οὕτως εἰς σκέψεις βεβουλισμένος, οὐδόλως παρετήρησα ὅτι ἤγγιζε τις πρὸς με. Τότε αἰφνης ἤρπαιγν τὸ βιβλίον ἀπὸ τῶν χαιρῶν μου, εἶδον ἐκπληκτος πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἰδοὺ πρὸ ἐμοῦ ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος, κρατῶν ἀνὰ χεῖρας τὸν κανονισμὸν μου. Ταχέως ἀναστὰς, ἔστην κατὰ τὴν εἰθισμένην στρατιωτικὴν στάσιν χαιρετίζων τὴν δεξιὰ χεῖρά.

— Ἐδγε, στρατιώτα, εἶγε!... εἶπέ μοι εὐμενῶς ὁ βασιλεὺς ἡ ἐπιμέλεια ἀναδεικνύει ὅ' ἀναδειχθῆς μετ' ὀλίγον ἀξιοματικῶς.

Ἀποδοὺς δὲ μοι τὸ βιβλίον, ἀπεμακρύνθη φιλικῶς χαιρετίζας. Ἦτο δὲ ὡς συνήθως μόνος, ὑπ' οὐδενὸς ἀκολουθούμενος, φέρων τὸ ἱστορικὸν καὶ πῶς ἐφθαρμένον ἐκείνο ἐπανωφόριον, ὅπερ πάντας ἐκάλουν ἐπανωφόριον Ραγῶται διὰ τὸ ἀθῆλον αὐτοῦ χρώμα ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ ἐν Κίσιον ραγῶται. Ὑπέστρεψε δὲ τότε ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ περιπάτου, ὡς κατὰ πᾶσιν πρῶταν ἐποιεῖτο, τῇ πέμπτῃ ὥρᾳ, μέχρι τοῦ φασιανοτροφείου, οὗ τοῦ διαυθυντοῦ τῆς θυγατέρας συχνὰ ἡγάπα νὰ ἐπισκέπτηται καὶ μετ' αὐτῶν νὰ συνδιατρίβῃ.

Κατὰ πρῶτον ἐγὼ ἔμεινα ἐμβρόντητος ἀναλογιζόμενος τὴν εὐτυχίαν, ἣν ἀγαθὴ συγκυρία μοὶ προὔξενησε, συστήσασά με τῇ βασιλεῖ. Ἀπὸ τεσσάρων μὲν ἤδη ἐτῶν ὑπερέβαινον ἐν τῇ στρατῷ, πρὸ τριῶν δὲ εἶχον ὑποστῆ τὰς δοκιμασίας ἀξιοματικοῦ καὶ ἐκ τεσσάρων καὶ ἐξήκοντα μαθητῶν καὶ συναγενηστῶν ἀνεδείχθη ἐγὼ ὁ τέταρτος. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν κατηγόμην ἐξ εὐγενῶν, ἐστερούμην δὲ ἱερατικῆς τινὸς προστασίας, ἐγένετο μόνον δεκανεὺς καὶ τοιοῦτος ἔως τότε ἤμην. Διότι κατ' ἐκείνο τοῦ χρόνου οὐδεμία ἐγένετο ἢ προσεπορίζετο πρόδος, ἀνεῖς τινος προστα-

1. Μεταλλικὸν ἵδρω ἐν Κίσιον τῆς Βασιλίας.

2. Θὰ ἦτο πολὺ παράδοξον ἐάν ἀντὶ τοῦ κανονισμοῦ τῶν γυμνασίων, ἐκράτουν βοηθητήν τι τοῦ τότε γνωστοῦ καὶ ἀγαπητοῦ Claperton. Τοιοῦτο κέντρο ἄλλοις δὲ διατίθει τὸν βασιλεῖα.

σίαις καὶ μάλιστα ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς· τὰ στρατιωτικὰ δὲν γινώσκει πολὺ ὁ βασιλεὺς Λευδοβίκος. Ὁ Λευδοβίκος ἦτο καλλιτέχνης καὶ ὑπὲρ τῆς τέχνης τὰ πάντα ἐποίει, περὶ δὲ παντὸς ἄλλου ἔργου ἀναγκαῖα ἀπέδεικνεν ἰδιαιτέρα σύστασις. Εὐτυχὴς ἦτο ἐκαῖνος, οὗ ἐπροστάτευεν ἡ σύστασις φίλης τινὸς τοῦ βασιλέως, ἧς ἀνευ ἐπὶ πολὺν χρόνον θ' ἀνέμενε παρακαλῶν καὶ ἱκετεύων. — Ἐγὼ ἀπεφάσισα τότε μηδενὶ ν' ἀγγεῖλω τὰ γινόμενά μοι ἵνα μὴ διαρεθίσω τὸν φθόνον· ὁ φθόνος πάντοτε ζητεῖ νὰ βλάπτῃ. Ἀλλὰ καὶ εἰ μὴ ἐδλαπτόμην θὰ ἐσκεπτόμην ὅμως μετέπειτα εἰ τυχὸν μ' ἐλησμονέει ὁ βασιλεὺς καὶ ἐρρήγγυντο αἱ ἐλπίδες μου.

Ἀρχομένου Σεπτεμβρίου μηνός, τὸ ἐν Ἀσσαμβούργῃ τὴν φρουρὰν ἔχον σύνταγμα ἀνεμένετο νὰ ἐπανακάρῃ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ρήνου. Ἡμέρας τινὰς πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ, ἡ πόλις συνεκρότησε χορὸν ἐν τῇ βουλευτηρίῳ πρὸς τιμὴν τῶν ἀναχωρησάντων ἀξιωματικῶν ἡμῶν εἰς τὸν χορὸν ἐκαῖνον προσεκλήθημεν καὶ ἡμεῖς οἱ εὐέλπιδες, ἀλλ' ἔστημεν ἐν τῇ βᾶθει τῆς αἰθούσης ἐν ταπεινότητι διότι εἶχε φανῇ καὶ ὁ Βασιλεὺς. Ὅτε ὁ βασιλεὺς ἐχόρευε τὸν Πολωνικὸν ἡμεῖς, τέσσαρες εὐέλπιδες ἀπείχομεν μακρὰν παρὰ τινὰ τῶν τὴν στοὰν στηριζόντων κίονων. Αἰφνης ἀνοίγονται οἱ στοῖχοι τοῦ πλήθους καὶ ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς Λευδοβίκος, εὐθὺς πρὸς ἡμᾶς ἐρχόμενος. Στάς ἐνώπιον ἡμῶν, ἀπέτεινέ μοι τὴν ἐρώτησιν.

— Τίνος λόγου εἶσαι;

— Τοῦ ἔκτου, Μεγαλειότατε!

— Τίς εἶνε ὁ λοχαγός;

Πρὸς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀνεφανίσθη ὁ ἀξιωματικὸς πρὸς τὸν βασιλέα καὶ εἶπε:

— Προστάξατε, Μεγαλειότατε· εἰμαι ὁ διατεθὼς ὑπολοχαγὸς Στράσσερ.

— Ἐχεις χρηστὸν μαθητὴν ἐν τῇ λόγῃ σου, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, δοτις μελετᾷ λίαν ἐπιμελῶς. Ἀρέσκει νὰ γείνη ἀξιωματικὸς. — Πρόσεχε αὐτῷ λοχαγὲ Στράσσερ.

— Ὁ λοχαγὸς ἐξεπλάγη, διότι εἶχαν ἀντίστροφον ἰδέαν.

Συχνὰ ἐνόμιζεν ὅτι εἶχαν αἰτίαι νὰ δυσχεραίνῃ κατ' ἐμοῦ, ἐκαῖνο ὅμως τὸ συμβᾶν ἀριστα συνεβάλετο ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ λόγῃ θέσεώς μου. Πάντας ἐπίστευσαν ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶχε παρ' αὐτῷ ἰσχυρὸν τινα προστάτην μου, οὕτω δὲ πανταχόθεν μοι ἐδήλωσαν ὑπόληψιν ἀκραν. Ἀπὸ τότε ἀπηλλάγην πάσης βαρείας ὑπηρεσίας καὶ ὀφιαίτερον ἔτυχον μεγάλης εὐνοίας, κατὰ τὴν ἐν Τεργέστην κἀθοδὸν ἡμῶν.

Ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν τῷ ὄντι μὲ ἐνεθυμήθη, διότι μικρὸν μετὰ τὴν εἰς Ναύπλιον ἀφίξιν ἡμῶν, ἐγενόμην σημαιοφόρος καὶ προεδιβάσθην ὑπολοχαγὸς ἐν τῇ τάγματι ἐκαῖνῃ, οὗ ἀνωτέρω ἐμνημόνευσα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ἀποστολὴ εἰς Ἑλλάδα βαναρικοῦ ἐπιμουρικοῦ στρατοῦ. — Πορεία διὰ τῆς Αὐστρίας. — Ἐπίβαις εἰς πλοῖα ἐν Τεργέστη. — Ἀφίξις τοῦ στρατοῦ εἰς Κέρκυραν. — Ἐκ Βρεντησιῶν εἰς Κέρκυραν ἀφίξις τοῦ βασιλέως Ὁθωνος καὶ τῆς Ἀντιβασιλείας διὰ τῆς ἀγγλικῆς φρεγάτας Μαδαγασκάρης.

Τὸ τάγμα ἡμῶν ἀνεχώρησε τῇ 2 Νοεμβρίου 1832 ἐκ τῆς βαυαρικῆς πόλεως Βυρτσβούργης (Würzburg), ἀφίκετο εἰς Μόναχον καὶ ἔλαβε τὴν ἐντολὴν ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Τυρολίαν, Καρινθίαν, Κράη, κἀκείθεν νὰ κατευθυνθῇ εἰς Τεργέστην, ὅπου ὤρμουν τὰ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἀναμένοντα ἡμᾶς πλοῖα. Ὁ τότε πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας πρίγκηψ Μέττερνιχ οὐδόλως ἐπέτρεψε νὰ μεταβῶμεν εἰς Τεργέστην κατ' εὐθείαν διὰ τῆς Στυρίας, διὰ τοῦτο δὲ σφόδρα ἐβραδύναμεν καὶ ἀφικόμεθα εἰς Τεργέστην Δεκεμβρίου λήγοντος.

Παρὰ τὴν Τεργέστην ὄντες διήλθομεν ἐκαῖνα τὰ ἄγρια βουνά, τὰ καλούμενα Κάρστος (Carste), ὧν ὅμοια μόνον ἐν Μάνῃ ἱμελλον νὰ ἴδω καὶ ἐνθα μόνον ξηροὶ καὶ ἀπότομοι βράχοι, οὔτε δένδρα δέ, οὔτε κλάδος, οὔτε ἄλλα φυτὰ, οὔτε μία ἀνθρώπινος οἰκία ὑπάρχει. Οἱ βράχοι ἐκαῖνοι εἶνε ἐρριμμένοι ἐπ' ἀλλήλων, ἐν ἀπεριγράπτῃ συγχύ-

σαι, καθ' ἃ περιγράφει ἡ μυθολογία τὴν γιγαντομαχίαν, ὅτε παλιόριοι βράχοι ἐξηκοντήθησαν πρὸς οὐρανόν. Ἀπὸ τοῦ Κάροτου πνέει ὁ τρικυμιώδης καὶ ἰσχυρότατος ἄνεμος, ἐν φοβοῦνται οἱ θαλαττεύοντες, ἡ Βόρρα, ἥτις κατ' εὐτυχίαν οὐδόλως ἡμᾶς ἐδλάφη. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς διὰ ξηρᾶς πορείας ἡμῶν, ἡγγίσσαμεν εἰς τὴν Ὀφίναν (Orsina), ταχυδρομικὸν πρὸ τῆς Τεργέστης σταθμόν, ὅθεν φαίνεται ἡ θάλασσα. — Ἦτο λαμπρὰ ἡμέρα, εὖδιος οὐρανός καὶ γλυκύτατος ἄνεμος. Ὅτε ἐφάνη ἡ Ὀφίνα, οἱ στρατιῶται, ἀνευ καλεύματος, ἔσπευσαν ἐν ταχεῖ βήματι, μόλις δὲ διαλθόντες μίαν ἔτι ἄκραν βράχου καὶ αἰφνης καὶ διὰ μιᾶς εἶδομεν τὴν θάλασσαν, ὅλον ὅμοῦ τὸν Τεργεσταῖον κόλπον. Ἀπὸ ἐκάστου στόματος ἐξηλθεν ἡ φωνή, "Αἶ!... Ἡ λαμπρὰ ἐκείνη θεὰ ἐφάνη ἡμῖν τὸσεν θαυμασία, ὥστε ἐν τῇ πρώτῃ σιγῇ ἠποροῦμεν λόγων πρὸς ἑκφρασιν τοῦ συναισθηματος ἡμῶν. Εἷς καὶ μόνος στρατιώτης, καθ' αὐτὸ Βαυαρὸς ἐκ τινος προαστείου τοῦ Μονάχου ἐξεδύλωσε τὸ βαυαρικὸν αὐτοῦ αἶσθημα, ἀναφωνήσας.

— "Ω! ποία εὐτυχία, εἰάν ἦτο ζῶτος ἐλὴ αὕτη ἡ θάλασσα!...

Μετὰ μεσημβρίαν ἀφικόμεθα εἰς Τεργέστην, ἀναπαύθημεν δύο ἡμέρας καὶ τῇ τρίτῃ ἀπέδθημεν εἰς Ὀφίναν πρὸς τὰ μετακόμισιν τοῦ ἐπικουρικοῦ στρατοῦ ὀρισμένα πλοῖα. Ἀλλ' ὅμως τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ ἐσπέρα συνέβη τι, παρεμποδίσαν τὴν ἡμετέραν ἀναχώρησιν. Ὅτε ἤλθεν ἡ ὥρα τοῦ ὕπνου, οἱ στρατιῶται δὲν εὗρον ἱκανὸν χῶρον κάτωθεν τῶν καταστρωμάτων, ἐν παντὶ δὲ πλοῖον ἔμεινον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος εἰκοσιν ἔως εἰκοσιπέντε στρατιῶται. Ὁ ἐκ Βαυαρίας πρὸς εὑρεσιν τῶν ἀναγκαίων πλοίων ἀποσταλαὶ ἀξιωματικὸς δὲν εἶχε καλῶς ὑπολογισθῇ τὸ πρᾶγμα, νομίσας τοὺς στρατιώτας κινεῖσθαι καὶ λησμονήσας ὅτι ἦσαν ἀνθρώποι κινούμενοι, χεῖρας ἔχοντες καὶ πόδας. Ὅθεν προεττάχθημεν νὰ καταταχθῶμεν εἰς τὸν πλησιέστατον λιμένα Πιράνο, καὶ καὶ παρεμείναμεν δέκα ἡμέρας, ἕως οὗ ἐναυλώ-

σαμεν ἄλλα τέσσαρα πλοῖα, ἅπερ ἐπίσης ἀνεμείναμεν, παρασκευαζόμενα πρὸς ὑποδοχὴν στρατοῦ.

Ἀρχομένου τοῦ Ἰανουαρίου μηνός, ὁ στόλος ἡμῶν ἀνέχθη ἐκ Πιράνου, ἔχων οὖριον τὸν ἄνεμον, μέχρι πού τῆς Κερκύρας πλησίον. Ἀλλὰ καίτοι εἰχομεν τοιοῦτον ἄνεμον ὁ κατάπλους σφόδρα ἐδράδυνεν.

Ὁ στόλος συνέκειτο ἐκ τριῶν καὶ τεσσαράκοντα μετακομιστικῶν πλοίων, συνέπλεον δὲ τοῦτοις τρία πολεμικά, ἡ ρωσικὴ κορβέττα Ἀγία Ἄννα, αὐστριακὸν τι πολεμικὸν βρέκον καὶ μικρά τις γαλλικὴ γολέττα. Συχνὰ τῇ νυκτὶ διασκορπίζοντο τὰ πλοῖα καὶ τοσοῦτον ὑπελείποντο ὥστε κατὰ πᾶσαν πρῶταν δὲν ἦσαν πάραυτα ἅπαντα τὰ πλοῖα. Ἡ Ἀγία Ἄννα εἶδε τότε τὸ σημεῖον διὰ τῆς σημαίας. Μὴ προχωροῦν.

Ἡ μικρὰ γαλλικὴ γολέττα πολλάκις ἐλοξοδρόμησεν ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ὥρας, ἐποροδόλει δὲ καὶ ἡγγελε ποῦ εὕρισκато ὁ στόλος καὶ ἐζήτει τὰ πλανώμενα πλοῖα. Τοῦτου ἕνεκα ἐχρονотρίβησαν καὶ λίαν ἐδραδύναμεν. Παρὰ τὸ νησύδριον Σαοίνα ἐπιστρώθη ἄκρα γαλήνη καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰχομεν νηνερίαν. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς τρίτης ἡμέρας ἐγένετο ἰσχυρὸς σεισμός, ἐνομίσκαμεν δὲ ὅτι προσήραξαν τὰ πλοῖα κατὰ σκοπέλων καὶ σφόδρα ἐφοβήθημεν. Ἀλλ' ὁμίως ἠκούσαμεν τῆς φωνῆς τοῦ Ἰταλοῦ πλοιάρχου ἡμῶν telegrammi (σεισμός) καὶ τότε παρηγορήθημεν. Ἡ θάλασσα ἤδη σφόδρα διηγεῖρετο, ἀλλ' οὐδεὶς ἄνεμος ἔπνεεν.

Ὁ στόλος ἡμῶν κατήχθη εἰς Κέρκυραν ἐν ἀρχῇ Φεβρουαρίου, ὅτε προσηρμίσθη εἰς τὸν λιμένα καὶ ἡ ἀγγλικὴ φρεγάτα Μαδαγασκάρη, καταταχθεῖσα ἐκ Βρεντησιῦ τῆς Ἰταλίας ὅθεν εἶχε παραλάβει τὸν βασιλεῖα Ὁθωνα, διότι αὐτὸς εἶχε καταβῇ ἐκεῖ διὰ ξηρᾶς διαλθὼν διὰ Ρώμης, ἐνθα εἶχε λάβει τοῦ Πάπα τὴν εὐλογίαν. Μετὰ τοῦ Ὁθωνος ἦσαν πᾶσα ἡ ἀντιβασιλεία, ἑτεροὶ ἄνδρες ἐπιφανεῖς, ἀρχαιολόγοι, ζωγράφοι, φιλόλογοι καὶ ἑτεροὶ σοφοί.

Ἐλλημενισάσης ἐν Κερκύρᾳ τῆς φρεγάτας Μαδαγασκά-

ρης, πάντες οἱ στρατιῶται ἀνῆλθον εἰς τὰ καταστρώματα τῶν πλοίων αὐτῶν καὶ προσηγγόρευον τὸν βασιλέα ἐνθουσιωδέστατα, ἐπιφωνοῦντες :

— « Ζήτω ὁ Ὅθων, **Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος!** »

Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τῆς εἰς Κέρκυραν ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως, ἀπέπλευσεν αὐτόθεν ὁ στόλος ἡμῶν καὶ κατηρμήνευθη εἰς Ναύπλιον, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ τῆς Μαδαγασκάρης πλοίαρχου Λάουον. Ὁ ἀνεμος ἔπνεεν ἀντίξος καὶ ἐνδεκα ἡμέρας ἐκράτησεν ἡμᾶς ἐν Ταννάρῳ μεθ' ἧς σφοδρὰ τρικυμία ὑπὸ βορείου ἀνέμου διεγερθεῖσα διασκόρπισε τὰ ἱστιοφόρα. Ἀλλὰ παρὰ τὰ Κύθηρα καὶ πάλιν συνηνώθηθησαν, ἐξῶθεν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου καὶ μετ' ὀλίγον ἡ ἀγγλικὴ φρεγάτα προσωρμίσθη εἰς μέσον τοῦ ναυπλιακοῦ λιμένος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

(Τέλος Φεβρουαρίου τοῦ 1833).

Ἡ εἰς Ναύπλιον ἀφίξις. — Ἀποβάσεις τοῦ βασιλέως. — Κίνδυνος τῆς ζωῆς τοῦ Κολοκοτρώνη.

Πρὸ τῆς ἀκολουθίας ἡμῶν ἐπλανήοντο διάφορα ἱστιοφόρα ἀλιευτικὰ πλοία. Ἐκ τῶν πλοιαρίων τούτων προσήγγισεν ἐν πρὸς τὴν ἀγγλικὴν φρεγάταν καὶ ἀνῆγγειλεν ὅτι τάγμα παλληκαρίων εἶχε συναχθῆ ἐν Ἀργολίδι, ἀρχηγὸς δὲντος τοῦ Κολοκοτρώνη, οἵτινες, πρὸ δώδεκα ἡμερῶν, εἶχον ἐπιπέσει κατὰ τὸν ἐν Ἀργεὶ γαλλικὸν στρατευμάτων, ἵνα ἐξώσωσιν αὐτὰ καὶ ἔπειτα, ὑποδεχόμενοι τὸν νεαρὸν ἡγεμόνα, ἀπ' ἀποβαίνοντα, τὴν μὲν βασιλικὴν ἀντιδασυλαίαν ἀποβάλλωσι, τὸν δὲ βασιλέα ἐνέλικα ἀνακηρύξωσι καὶ ἀναγκάσωσιν αὐτὸν νὰ ὑπογράψῃ σύνταγμα. Ἀλλ' ὅμως οἱ Γάλλοι εἶχον ὀχυρωθῆ ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Ἀργεὺς στρα-

1. Τὰ ἀπὸ τῶν λήξεων τούτων τὸ τρίτον κεφάλαιον καὶ μέρος τοῦ τετάρτου ἐξημερεύοντα μετὰ τινων διαφορῶν, καὶ διὰ τοῦ ποτὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδοθέντος περιοδικοῦ συγγράμματος «Ἑλικώνος». Σ. Μ.

τῶν, ἐξ οὗ πυροβολοῦντες τὰ παλληκάρια καὶ τὸν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ στρατῶνος εὐρισκόμενον λαόν, προὔξενον φοβεράν αἱματοχυσίαν, πολλῶν γυναικῶν καὶ παιδῶν φονευθέντων καὶ τραυματισθέντων. Διὰ τῆς πράξεως ταύτης οἱ Γάλλοι εἶχον ματαιώσει τοὺς σκοποὺς τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν τῶν παλληκαρίων. Πρὸς ταῦτα οἱ ἄλλοι προσέθηκαν ὅτι πολλὰ πολεμικὰ πλοῖα Ἀγγλῶν, Γάλλων καὶ Αὐστριακῶν ἐν Ναυπλίῳ ὄρμουν καὶ ὅτι, εἰ καὶ πάλιν εἶχε συναχθῆ ἐν Ἀργολίδι τὸ τάγμα τῶν παλληκαρίων, οὐδεὶς ὅμως ὑπῆρχε φόβος μὴ νέαν τινὰ προσβολὴν ἐπιχειρήσωσι. Διότι ὁ Γάλλος στρατηγὸς Guinée εἶχαν ἀποκηρύξει τὸν Κολοκοτρώνην, στήσας διὰ τὴν κερὰν αὐτοῦ ἀμοιβὴν παντάκτις χιλίων φράγκων.

Αἱ πληροφορίες αὗται λίαν ἐχαλάρωσαν τὴν χαρὰν ἡμῶν, ὥσπερ, μετὰ τεσσαρακονθήμερον ἐκ Τεργέστης κατὰ πλουν, προσηγορεύομεν τὰς Ἑλληνικὰς ἀκτὰς. Ἐλπίζομεν ὅτι ἀνοικταῖς ἀγκάλαις θὰ ἐδεξιοῦτο ἡμᾶς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἀντὶ τούτου ἤκαθόμεν ἤδη ὅτι διηγέρθη στάσις, εἰμὴ κατὰ τοῦ βασιλέως, τοῦλάχιστον ὅμως κατὰ τῆς ἀντιδασυλαίας.

Μετὰ μεσημέριον, Φεβρουαρίου λήγοντος (ν.ε.), προσωρμίσθημεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου, ἀγκυροβολήσαντες παρὰ τὸ Μβόρτσι, μικρὸν τοῦ λιμένος φρουρίου, ἐν μέσῳ ἀπειραρίθμων διαφόρων ἐθνῶν σημαυστολιστῶν πλοίων. Ὅτε δὲ κατεβυθίσθη ἡ ἀγκυρα τῆς ἀγγλικῆς φρεγάτας Μαδαγασκάρης, ἤρξατο τοσαύτη κένωσις τηλεδόλων ἐκ πάντων τῶν παρόντων πολεμικῶν πλοίων, ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων ἑλληνικῶν, ἐκ τῶν φρουρίων Ἰσκαλε καὶ Παλαμηδίου καὶ πάντων τῶν ἐν Ἀργεὶ ἐναικῶν, ὥστε ὁ καπνὸς τῆς πυρίτιδος, κατακαλύψας τῆς θαλάσσης τὴν ἐπιφάνειαν, μόλις διελύθη μετὰ δύο ὥρας. Διαλυθέντος δὲ τοῦ καπνοῦ τούτου, προσήλθον μυριάδες λίμβων, μεστῶν περιέργων, οἵτινες περιεκύκλωσαν τὴν Μαδαγασκάρην, ἵνα ἴδωσι τὸν μετὰ τῆς ἀντιδασυλαίας ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἱστάμενον βασιλέα Ὅθωνα καὶ πανηγυρικῶς βοήσωσιν αὐτῷ :

« Ζήτω ὁ βασιλεὺς! »

Τῇ ἐπιστάτῃ ἐγὼ καὶ τινες συστρατιῶταί μου ἀπέδωκαν εἰς τὴν γῆν. Ἀλλ' ὁμοῦ διαλθόντες τὴν μίαν καὶ μόνην τοῦ Ναυπλίου πόλιν καὶ προδάντες εἰς τὴν ἴσω πόλιν, ἀμέσως ἀγιδεύσθημεν πρὸς τὸ πρὸ ἡμῶν θέαμα. Ἡ ἐνθους ὑπὲρ τῆς ἐνδόξου ἀρχαιότητος φαντασία ἡμῶν ἀλλοίως τινὰς εἰκόνας ἕως τότε ἀνεπλάττετο. Φρικώδης ἐρήμωσις ἐφάνη πρὸ ἡμῶν, οἰκίαι κατηρειπωμέναι, ὁδοὶ πάντῃ ἀδιάδοτοι ὡς ἐκ τῶν ἐραιπίων ἐκαίνων καὶ κόπος μέγας, ἕως οὗ προδόμεν τὴν κυρίως πλατείαν, ἐν ᾗ οἱ οἱ Γάλλοι εἶχον τὴν πρώτην αὐτῶν καὶ μεγάλην φρουράν.

Ἐνταῦθα ἡ θία ἦτο πῶς καλλιτέρα· ὑπάρχον καφενεῖα καὶ παντοπωλεῖα, πολλοὶ Ἕλληνας περιστοίχισαν ἡμᾶς καὶ τινες αὐτῶν ἑλάλουν ἰταλιστὶ, προσκαλοῦντας ἡμᾶς νὰ συμπίωμεν ποτήριον οἴνου. Μικροὶ χαμαῖζηλοι σκίμφοδες ἐχομίσθησαν καὶ ἐκαθήσαμεν ἐπ' αὐτῶν. Ὁ οἶνοπώλης προσεκάλεσεν εἰς τὸ παράπηγμα αὐτοῦ τινά, φωνήσας *Σωκράτη, Σωκράτη!* Τὸ ὄνομα τοῦτο ἠλέκτρισεν ἡμᾶς καὶ πάντες ἐστρέψαμεν πρὸς τὴν θύραν, ἵνα ἴδωμεν ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα, ὅστις ἔφερε τὸ περικλεῖς καὶ μέγα τοῦ φιλοσόφου ὄνομα. Ἀλλ' ἰδοὺ, φοδερὸν εἰπεῖν, ἦλθε παντεκαίδεκατῆς περίπου νεανίσκος, σχισμένα καὶ ρυπαρὰ φορὸν ἐνδύματα, διεζωσμένος ζώνῃ πλήρει ἐλαίου καὶ κατεσπιλωμένας ἔχων τὰς περιχειρίδας τοῦ ἐπανωφορίου. Καὶ ὁμοῦς ὁ ἀκανθόχοιρος ἐκεῖνος εἶχε τὸ ὄνομα Σωκράτης. Δὲν ἠδυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν πῶς ἦτο δυνατόν νὰ βεβηλωταί οὕτω τὸ τόσο ἐνδοξόν καὶ μέγα ἐκεῖνο ὄνομα. Καὶ ὁμοῦς αὐτὸς οὗτος ὁ ἐλαίου καὶ ἀφίον ὤζων Σωκράτης προσήνεγκαν ἡμῖν μετ' οὐ πολλοῦ τὸν οἶνον ἔπραπε δὲ νὰ ἴδῃ τις τότε τὸ πρόσωπον ἡμῶν, γευσαμένων τοῦ οἴνου ἐκαίνου. Ἦτο κατάπικρος καὶ ἀχρεὶς γεύσεως ἡμεῖς συνεπαράχθημεν καὶ οἱ παρестῶτες ἀσθεστον ἐγέλασαν, διότι τὸ φίλτατον αὐτοῖς ποτόν, τὸ ρετινιῖτο, οὕτω περιφρονήσαμεν. Ἀλλ' ὅτε μετ' ὀλίγον ὁ αὐτὸς ρυπαρὸς Σωκράτης ἐκόμισεν ἡμῖν διαυγῇ ὑπόξανθον οἶνον, ὅστις νέκταρος ἠδεδίει καὶ εὐάρεστον εἶχε γεῦσιν, ἐπίωμεν δύο ἢ τρία ποτήρια καὶ ἀ-

μέσως ἠσθόμεθα πῶς ῥέον διὰ τῶν φλεβῶν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν εἶδον τὰ πάντα ἄλλοις καὶ αἱ κατηρειπωμέναι οἰκίαι ἐφάνησαν ἡμῖν γραφικαὶ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ ἐλαίου ἀνάπλεως Σωκράτης ἀπώλεσε τὸ φρικώδες αὐτοῦ. Ὅτε δὲ παιδρότατοι ὑπεστρέψαμεν εἰς τὸ μεταγαγόν ἡμᾶς πλοῖον, ἠτοιμάσαμεν πανθ' ὅσα ἀπηγοῦντο πρὸς τὸν τῇ ἐπιστάτῃ ἐπικείμενον ἀποδιδασκὸν ἡμῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐμελλον νὰ ἀποδιδασκώσι τὰ στρατεύματα, μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας ὁ βασιλεὺς σὺν τῇ ἀντιβασιλείᾳ καὶ τοῖς περὶ αὐτόν. Οἱ Γάλλοι ἐξηκολοῦθον κυβερνῶντες ἐν Ναυπλίῳ, ἀναμένοντες νὰ κατέσχω ὁ βασιλεὺς τὴν ἑαυτοῦ ἔδραν.

Οὕτω τῇ ἐπιστάτῃ, ἤγγουν τρεῖς ἡμέρας πρὸ τοῦ ἀποδιδασμοῦ τοῦ βασιλέως, ἀπέδωκαν εἰς γῆν πάντα τὰ ἐπικουρικὰ στρατεύματα· τὸ ἡμέτερον δεύτερον τάγμα, φέρον, ὡς εἴρηται, τὸ ὄνομα *Ὁθων βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος*, κατέλαβε σὺν τῷ ἑκτῷ τάγματι, τὸ φρούριον *Ἰσκαλιε*, ὃ δὲ λοιπὸς στρατὸς κατεσκηνώσατο ὀπισθεν τῆς Προνοίας¹.

Ἀλλ' ἦλθε καὶ ἡ ὥρα τῆς ἀποδόσεως τοῦ Ὁθωνος καὶ θαυμασιὰ ἡμέρα ἀνέτειλεν. Αἱ ἠδεδίει καὶ θαλπωραὶ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες κατηύγαζον τὴν εὐρείαν Ἀργολίδα καὶ τὰ πόρρω διαφανόμενα ὑψίκρημα ὄρη, ὡς καὶ τὴν πάλαι μὲν γόνιμον, νῦν δὲ σχεδὸν πάντῃ ἀγεώργητον πεδιάδα. Ἐδλεπες πανταχοῦ ποικιλεῖμονας Ἀργεῖους χωρικοὺς, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, εἴτε πεζῇ βαίνοντας, εἴτ' ἐπ' ὄνων, ἡμιόνων καὶ ἵππων ὀχουμένους. Ἄλλοι ἦλθον ἐκ τοῦ βουνοῦ Παντεσκοῦρρα καὶ πάντες δὲ διήρχοντο τὴν γέφυραν, ἣτις εἶχε κτισθῇ παρὰ τὴν *Τίριαν*,² ἐνθα ἡ τοῦ κόλπου ἀκτὴ εἶναι λίαν ἀβαθέης πρὸς ἀπόδασιν τοῦ βασιλέως.

Οἱ ἀπὸ τῶν ὀρίων κατερχόμενοι ἦσαν οἱ πλείονες *Ρουμελιῶται*, καταδάντες ἐν σπουδῇ διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀμ' ἀγγελθείσης ὑπὸ τῶν ποιμένων τῆς τοῦ βασιλέως ἀφίξεως. Ἦγ-

1. Ἡ Πρόνοια ἔχει δυσχλίους κατοίκους. Ἐνταῦθα συνεκροτήθη τῇ 1832 ἡ πύρρη *Ἑθνικὴ συνέλευσις*. Σ. Μ.

2. Τῆς παλαιᾶς Τίρυνθος, σηζούσης ἐπὶ ἀξιόλογα παλαιὰ τεῖχη, πλησίον αὐτῆς καίται καὶ τὸ βασιλικὸν γεωργικὸν σχολαῖον. Σ. Μ.

γείλαν δ' οἱ ποιμένες καθ' ἅπασαν τὴν χώραν τὴν τοῦ βασιλέως ἀφίξιν διὰ τοῦ ἐπιχειριάζοντος αὐτοῖς τηλεφωνικοῦ τρόπου, ὅστις, ἀπὸ τῶν πάλαι χρόνων κληροδοτηθεὶς αὐτοῖς, οὐδενὶ ἐλέγχῳ ὑπόκειται. Διὰ τοῦ τηλεγράφου τοῦτου πολλὰς παρενοχλήσεις προὔξενουν τοῖς Τούρκοις οἱ Ἕλληνας κατὰ τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα.

Τὸ ἀγγέλιμα ταχέως διαδίδεται διὰ τοῦ ἐγγυερίου τοῦτου καὶ ἀπλουστάτου τρόπου. Ὁ ποιμὴν ἀναβαίνει τοῖς βράχους τοῦ βουνοῦ, ἐφ' οὗ νέμονται τὰ πρόβατα καὶ ἀνάπτει ἐπὶ προσφόρου κορυφῆς πῦρ πρὸς δηλοποίησιν.¹ Ἕτερος πλησιάζας ἀγρὰυλὸν ποιμὴν ἐφίστησι τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, μεθ' ἡμέραν μὲν ὑπὸ τοῦ καπνοῦ προσελκύμενος νόκτωρ δ' ὑπὸ τῶν φλογῶν. Ἄρα ἰδὼν οὗτος τὸ συμβαλλικὸν πῦρ, βάλλει φωνὴν, ἰσχυρῶς διαδομένην, λέγων τῷ πρώτῳ ὅτι εἶνε ἕτοιμος ν' ἀκούσῃ τὴν εἶησιν. Τότε αὐτὴ ἀμέσως ἀποστέλλεται, ὁ δ' ἀκούσας ποιμὴν πάραυτα ἀνάπτει καὶ αὐτὸς πυρὰν, ἵνα ἐπίσης προσελκύσῃται τὴν προσοχὴν τῶν πλησίον που νεμόντων τὰ ποίμνια. Ὁ πρῶτος δηλαδὴ ποιμὴν κοιλαίνων πρὸς τὸ στόμα τὰς χεῖρας, φωνεῖ ἰσχυρῶς τὰς πρὸς διάδοσιν τῆς ἀγγελίας λέξεις πρὸς ἐγγὺς που ἀκροώμενον ποιμένα, οὗτος δ' αὖθις πρὸς τὴν ἄλλον καὶ τὸ μήνυμα τάχιστα διαδίδεται. Ἡ περὶ τοῦ εἰς Ναύπλιον κατάπλου τοῦ βασιλέως εἶδησις αὐθημερὸν ἀφίκετο τῇ 11^ῃ μ. μ. ὥρα εἰς Ἀμφισσαν, πολίχνην καιρμένην πρὸς δυσμὰς τοῦ Παρνασσοῦ.

Ἐν τῇ πολίχνῃ ταύτῃ εἶχον ἔλθῃ εἰς χεῖρας τῇ ἡμέρᾳ ἐκαίῃ οἱ κυβερνητικοὶ μετὰ τῶν συνταγματικῶν, τραυματίσαντες ἀλλήλους. Ἀλλ' ἅμα τῷ εὐφροσύνῃ ἀγγέλιματι πάραυτα συνδιηλλάγησαν. Ἡ χώρα ἅπασα ἔραθε τὴν ἀφίξιν τοῦ βασιλέως τῇ ἑσπέρας τῆς δευτέρας ἡμέρας. Τότε ἔκ τε τῆς Σπάρτης διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἔσπευσαν ὅσοι ἠδυνήθησαν ἵνα παραστῶσιν εἰς τὴν

1. Παράβαλε τοῦτοις τὴν θαυμαστὴν τοῦ Αἰσχύλου περιγραφὴν (Ἀγαρν. 281—316) ἵνα κρῖνῃς περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ τηλεγράφου τοῦτου. Σ. Μ.

ἀποδιδασκνόν τοῦ νεαροῦ βασιλέως. Ἡ ἄλλως ὀλιγανθρωποτάτῃ Ἀργολίᾳ ἐπλήσθη ἤδη ἀνθρώπων ἐκ τῶν γραφικώτατα ἐνδεαυμένων Ἑλλήνων. Τὰ ποικίλα αὐτῶν χρώματα εἶχον θαυμαστὴν θέαν ἐν τῇ φωτὶ τοῦ ἐπὶ τῆς δροσοδόλου γλῶττι ἀπαστράπτοντος ἡλίου. Τὰ βαυαρικὰ στρατεύματα ἐτάχθησαν ἐκατέρωθεν τῆς ἀμαξιοῦ, ἐπὶ δὲ τῶν σημαυστολιστῶν πλοίων ἱστάμενοι οἱ ναῦται ἐπλήρουν τὸν αἶρα φωνῶν, βοῶντες τὸ σῆμα. Περί τὴν γέφυραν συνωστίζοντο παντοῖα πλήθη ἀξιωματικοί τε κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατοῦ διαφόρων ἐθνῶν, φιλέλληνες καπιτάνεοι παλληκαρίων, φοροῦντες χρυσοκέντητα κεχρωματισμένα ἐνδύματα, λευκοὺς ἐν λευκαῖς ἀλλὰ καὶ κατερρυπωμέναις φοουσιανέλλαις, φέροντες ὅμως λαμπρὰ καὶ ἀπαστράπτοντα ὅπλα. Αἱ περὶ τὸ προάστειον Πρόνοϊαν κορυφαὶ καὶ οἱ βράχοι τοῦ Παλαμηδίου κατεκαλύπτοντο ὑπὸ θεατῶν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἀπάντων ἐπιθυμούντων νὰ ἴδωσι τὸν βασιλέα.

Ὅτε δὲ ἐν τέλει αἱ ἐκ τῶν φρουρίων Παλαμηδίου καὶ Ἰεσ-καλὲ βροντώδεις κανονιοβολαὶ ἐδήλωσαν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐπάτησε τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος, τότε ἐκ μυρίων στομάτων ἀνταλάγησεν ἡ φωνὴ Ζήτω ὁ βασιλεὺς, καταπνίξασα καὶ αὐτὰς τὰς σμερδαλέας βροντὰς φρουρίων τε καὶ πολεμικῶν πλοίων. Ὅτε ὁ βασιλεὺς διελθὼν τὴν πρὸς ἀπόδασιν αὐτοῦ πεγχθεῖσαν γέφυραν ἐπάτησεν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἔπεσαν εἰς τοῦς πόδας αὐτοῦ πολλοὶς τις ἀρχηγὸς παλληκαρίων, πλοῦσιον καὶ κεντητὸν φορῶν ἐνδυμα καὶ τὴν κεφαλὴν καλυπτόμενος δι' ἀρχαϊκῆς ἀργυρᾶς περικαφαλαίας ἣν ἐπεκόσμηι παχέια ἱππουρις. Ὁ γηραιὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὁ καὶ τὰ ὅπλα αὐτοῦ πρὸ τοῦ βασιλέως καταθείς, ἵνα δείξῃ τὴν αὐτοῦ ὑποταγὴν, ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῶν παλληκαρίων Κολοκοτρώνης.

Ὅπως, διότι μικρὸν πρὸ τοῦ χρόνου ἐκεῖνος εἶχεν ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν Γάλλων ἐν Ἀργεῖ, εἶχεν ἐπικηρυχθῆ ὑπ' αὐτῶν, ὁ δὲ στρατηγὸς Γουδέε, εἶχε κηρύξει ἀραιὴν διὰ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ παντάκτις χίλια φράγκα.

Ὁ βασιλεὺς Ὅθων ἐθέλησε νὰ χαρακτηρίσῃ διὰ τῆς χάριτος τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐθνικοῦ βήμα, καλεῖσας νὰ εἰπῶσι τῷ Κολοκοτρώνη, ὅτι ἔρχεται νῦν ἐποχὴ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ὅτι πάντα τὰ παραθόντα ἔπρεπε νὰ λησμονηθῶσιν. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐγέρθη εὐγνωμονῶν καὶ ἀναβὰς τὸν ἵππον αὐτοῦ ἔδραμεν εἰς τὰ ἐμπροσθεν τῆς συνοδείας. Παρὰ τὰς ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ Ναυπλίου ἀνεγερθείσας θριαμβικὰς πύλας ἐφρουροῦν δύο Γάλλοι στρατιῶται τοῦ εὐζωνικοῦ τάγματος. Ἐνταῦθεν ἀρχεται ἡ ἐξουσία τῆς Γαλλικῆς κατοχῆς, διότι ὁ βασιλεὺς Ὅθων εἶχεν αἰτήσῃ παρὰ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Guinée τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐξακολούθησιν τῆς διοικήσεως τοῦ Ναυπλίου, ἕως οὗ κανονισθῶσιν ἅπαναι αἱ ἀρχαὶ τοῦ νεοσυστάτου κράτους.

Τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἤμην ἐγὼ ἐκτὸς ὑπηρεσίας καὶ διὰ τοῦτο κατόρθωσα νὰ σταθῶ ἀκριβῶς ἐκεῖ, ὅθεν καλλίστα ἠδύνατο νὰ παρατηρηθῇ ἡ τῆς πομπῆς περίλασις. Ἐγγυτάτῃ τῶν εἰρημένων δύο φρουρῶν ἵσταντο ἑριπποὶ δύο φιλέλληνας, Φαβρίκιος ὁ ἀντισυνταγματάρχης καὶ ὁ λοχαγὸς κόμης Bréde, γυμνὰς τὰς σπάθας φέροντες.

Προσεγγιζούσης τῆς συνοδείας, ὁ τῶν παλληκαρίων ἀρχηγὸς Κολοκοτρώνης, ἡγούμενος πάντων καὶ ἀγαρώχως ἐλαύνων τὸν ἵππον, πρῶτος ἀφίκετο πρὸς τοὺς δύο ἐκείνους Γάλλους φρουροὺς. Ἄλλ' ἰδοὺ, ὁ ἑταρος τῶν εὐζώνων ἀνεγνώρισε τὸν ἐπικεκληρυγμένον, καὶ προτείνας τὴν παγιονέτταν ἐπέδησε πρὸς τὸν ἵππον, σκοπεῖν τὸ στήθος τοῦ ἀνυπόπτως καὶ οὐδένα προβλέποντος κίνδυνον ἀρχηγοῦ, καὶ μικροῦ δεῖν διεπέρα τὸν Κολοκοτρώνην ἔαν ὁ ἰδὼν τὰ γινόμενα φιλέλλην κόμης Bréde μὴ ἐξέτρεπε τὴν παγιονέτταν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, σιταρῶς διὰ τῆς σπάθης κτυπήσας αὐτήν. Τότε ἐπῆλθε μεγάλη ταραχὴ ἐν τοῖς προπορευομένοις τῆς ὅλης πομπῆς. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐγένετο πελιδνὸς ὡς ὁ θάνατος καὶ ἐδράξατο τὸν πυροβόλον αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ κόμης Bréde ὤρμησεν ἑριππος καὶ ἔστη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ καταρωμένου Γάλλου φρουροῦ, πέραντα δὲ

ὁ συνταγματάρχης Φαβρίκιος ἔσπευσεν εἰς τὰ ὀπίσω, ἐν' ἀγγελίᾳ τὸ γεγονός. Τότε κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ βασιλέως παρέσχε τὴν ἄδειαν ὁ στρατηγὸς Guinée νὰ εἰσέλθῃ εἰς Ναύπλιον ὁ ἀρχηγὸς τῶν παλληκαρίων τῇ συνοδείᾳ μὲν ἀξιωματικῶν, ἀλλὰ μὴ φέρων ὅπλα.

Ὁ Κολοκοτρώνης ὑπατάγῃ ταύτῃ τῇ ἐντολῇ κατέβη τοῦ ἵππου παρέδωκε τὰ ὅπλα καὶ ἤρξατο προβαίνων διὰ τῶν θριαμβικῶν πυλῶν, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κόμης Bréde. Δικαίως δ' ἠγανάκτει ὁ Γάλλος φρουρὸς, διότι ἔαν ἐφόνευε τὸν Κολοκοτρώνην, θ' ἀπατίνετο αὐτῇ ἡ ἐκ πεντακισχιλίων φράγκων ἀμοιβὴ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τοῦ καπιτάνου τῶν παλληκαρίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ἡ Ἀντιβασίλειά.

Ἡ ἐκ Βαυαρῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν συγκειμένη ἀντιβασίλειά τοῦ νεοσυστάτου ἑλληνικοῦ βασιλείου ἦτο πάντῃ ἀνέκωνος καὶ ἀνεπιτήδεως πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ νεοῦ κράτους, εἰς τὴν περιωπὴν τῶν πεφωτισμένων καὶ ἐξηγουενομένων καὶ πρὸς ἐξημέρῳσιν λαοῦ ἐξηγρουμένου ἤδη καὶ ἐκ τῆς ἀπὸ αἰώνων δουλείας τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ ἐκ τοῦ δοξασματοῦς ἀγῶνος κατὰ τῶν ἐπὶ διαφόροις βίαιοπραγίαις διαδοχῶν αὐτοῦ τυράννων. Οἱ πολιτικοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐξεταζόμενοι, εἶχον πάντες εὐγενὴ καὶ ἀκέραιον χαρακτῆρα. Ὁ τῆς Ἀντιβασιλείας πρόεδρος κόμης Ἀθηνατοβεργ, ἠδύνατο μὲν ὡς κράτιστος πολιτικὸς ἀνὴρ νὰ διευθίνῃ τὴν μηχανὴν καλῶς κατηρτισμένου κράτους, ἱκανώτατος ὢν περὶ τὴν εἰς αὐτὸ εἰσαγωγὴν μεταρρυθμίσεων τε καὶ βελτιώσεων, προσφῶν καὶ ἀρμοδίων τῇ προόδῳ τῶν καίρων καὶ περιστάσεων, ἦτο ὅμως πάνυ πρόσφορος πρὸς διαμόρφωσιν καὶ ἀνάπλασιν λαοῦ ὅστις ἔχων μεσημέρινῃ καὶ ζωνηροτάτῃ ἱερωσυγκρασίᾳ εἶχε τὸν χαρακτῆρα ὅλης ἀντίθετον πρὸς τὸν πλεγματικὸν καὶ

πραχόν τοῦ βαυαρικοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἀντιβασίλειας μίλη ὁ σύμβουλος Μάουρερ, ὁ σύμβουλος "Αβελ καὶ ὁ στρατηγὸς Χανδερν εἶχον ἐξ ἴσου τὴν ἑλλειψὶν τῆς ἀνικανότητος πρὸς τὸ μέγιστον ἐκείνο καὶ δυσχερέστατον ἔργον καίτοι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δι' ἀγαθῆς εἶχε καὶ εὐγνώμονος μνείας τὸν σύμβουλον Μάουρερ, ὡς γνωρίζοντα αὐτοῖς τὸν ναπολεόντειον κώδικα, ὃν ἐπ' ὅσον Εἴη, ἐπῆρμεζεν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων.

Ὁ στρατηγὸς Χανδερν ἀνεδείχθη μέλος τῆς Ἀντιβασίλειας ὑπὸ Λουδοβίκου, βασιλέως τῆς Βαυαρίας, οὐχὶ διὰ τὴν ἔξοχον αὐτοῦ στρατιωτικὴν ἐμπειρίαν, ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς εἰδικὸς ζωγράφος, διὸ καὶ ἀπασα ἡ μετὰ τῆς Ἀντιβασίλειας συναργασία αὐτοῦ ἦτο ἡ εἰσαγωγὴ λαμπρῶν μενοστυλιῶν.¹

Μετὰ τῆς ἀντιβασίλειας εἶχον ἔλθῃ διάφοροι ἀξιωματικοί, ἐπέρρευσαν δὲ καὶ πολλοὶ τοχοδιδάκται, οἵτινες, ἕνεκα τῆς γλωσσομαθείας αὐτῶν ἀνῆλθον εἰς διάφορα ἀξιώματα, παρὰ τε τῇ ἀντιβασίλειᾳ καὶ παρὰ τῇ ὑπουργείῳ. Διότι ἡ ἀντιβασίλεια οὐδεμίαν εἶχε γνώσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ ἐκείνου, ὅστις, καίτοι ἐπὶ αἰῶνας ἐπιέζετο ὑπὸ τοῦ ξένου ζυγοῦ, κατὰ τὸν κύριον ὅμως χαρακτῆρα αὐτοῦ ἦτο ἕως εὐάγωγος καὶ ἀγαθός, ὅθεν, εἰπόντες ἀνωτέρως ἐξηγησάμενον λαὸν δὲν ἠγνοήσαμεν ὅτι ἐξενίκα παρ' αὐτοῖς ἡ ὁμιλῆς καὶ ἀπαιδευσίς τοῦναντίον πολλὰ πατριαρχικὰ ἦθῃ ἀπῆντων παρὰ τοῖς ἀπλοῖς καὶ ἀφελέσιν Ἑλλήσι. Μόνον ἡ παντελής ἑλλειψὶς τῆς ἐν τοῖς σχολείοις παιδείας καὶ ἀνατροφῆς ἀπαδείκνυε τοὺς Ἑλλήνας κατὰ τινας αἰῶνας ὑποδεστέρους τῶν εὐρωπαϊκῶν ἔθνων ἐν παντί εἶδει μαθήσεως.²

1. Ὁ φιλέλλην οὗτος Χανδερν ἐκτίσεν ἐπὶ Καποδιστρίου, μικρὸν ἐν Πόρῃ φρεσίριον, ὅπου οἱ σύγχρονοι ἔθεσαν τὸ ἥκιστα χαρίεν ὄνομα Γαϊδουρόκαστρον.

2. Νομίζομεν ὅτι δὲν εἶνε ὅλος ὁρθὴ ἡ γνώμη αὕτη τοῦ ἀξιωματικοῦ κ. Χ. Νέεζερ διότι αὐτὸς οὗτος ὁ λαὸς εἶχεν ἰδρύσει τὰ πανταχοῦ τῆς οὐλῆς Ἑλλάδος σχολεῖα καὶ γυμνάσια, ἀπ' ὧν ἐξῆλθον οἱ τὴν παλιγγενεσίαν ἡμῶν παρασκευάσαντες ἀείμνηστοι ἄνδρες. Σ. Μ.

Ἐπειδὴ λίαν ταχέως ἡ ἀντιβασίλεια ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ τὸ ἑλληνικὸν κράτος εἰς τὴν τάξιν τῶν παπολιτισμένων, τοῦτου ὁ ἕνεκα δὲν εὗρεν ἐπὶ τόπου τοὺς πρὸς τὴν νέαν ταύτην ὀργάνωσιν ἀναγκαιοῦντας ἄρχοντας, διὰ ταῦτα ἐξωθέν προσεκαλοῦντο διάφοροι ἀξιωματικοί. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη πρόσκλησις πολλοὺς κινδυνευτὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα διαρκῶς προσεῖλκε· τοιοῦτους δ' οὐ μόνον ἡ Βαυαρία ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ γερμανικὰ κράτη οὐκ ὀλίγους ἕκαστον ἐξαπέστειλαν.

Οἱ πρῶτοι εἰς Ἑλλάδα μετὰ τοῦ νεαροῦ βασιλέως Ὁθωνος καταλθόντες ἐθέλονται ἦσαν οἱ πλείους παπαιδευμένοι ἄνδρες, ἐξ ἐνθουσιασμοῦ μεταδάντες εἰς τὴν ἐνδοξον γῆν. Ἄλλοι μὲν τούτων ἦσαν ἐμπειρότατοι τεχνίται, ἄλλοι δέ, καὶ πολλοὶ μάλιστα, νεαροὶ βλαστοὶ ἀγαθῶν οἰκογενειῶν, οὐδεμίαν ἀνάγκην ἔχοντας ριψοκινδύνου βίου. Ἦλθον δὲ καὶ πολλοὶ σπουδασταὶ οὓς εἶχεν εἰς τοὺς στοίχους τῶν Ἑλλήνων ἐθέλοντων τὸ ultima spes miles (τελευταία ἔλπις στρατιώτης) ἱκανῶς κεκτημένοι γνώσεις καὶ ἡθικὴν μόρφωσιν. Καὶ ὅμως πάντες ἐκείνοι οἱ νεανίαι ἀδαεῖς τῶν τοῦ στρατιωτικοῦ βίου, πολλὰ βεβαίως ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποστώσι κατ' ἀρχάς. Ἐρημος ἦτο ἡ ἑλληνικὴ γῆ, πόλεις καὶ κῆραι ἡρειπωμέναι, οὐδεὶς ὑπῆρχε στρατῶν, οὐδεμία εὐμάρεια, πάντα τὰ τοῦ βίου ἦσαν ὅλως διάφορα τῶν ἐν Γερμανίᾳ.

Αἱ ἐπιστολαὶ τῶν πρώτων ἐκείνων ἐθέλοντων ἐκόμιζον νῦν εἰδήσεις εἰς Γερμανίαν, αἵτινες ἡγγελον μόνον στερήσεις καὶ ἀηθίας πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι.

Αὗται δ' αἱ εἰδήσεις κατὰ πολὺ ἐχαλάρωσαν πολλῶν ἀγαθῶν Γερμανῶν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὑπηρετῆσαι ὑπὸ τοῖς Ἑλλήνας, καὶ τότε ἱκανοὶ ἔσπευσαν νὰ στρατολογηθῶσιν, ἀνθρώποι τὰ πολλὰ ἀνάξιοι, μὴ δυνηθέντες νὰ προκόψωσιν ἐν τῇ ὀλίᾳ πατρίδι. Πάντες οἱ τοιοῦτοι ἐστράφησαν πρὸς τὸ νεοσύστατον ἑλληνικὸν βασίλειον, ἐν ᾧ, ραδίως καὶ ἀνεξαισθητῶς ἀποδεκτοὶ γενόμενοι ἀνῆλθον εἰς διάφορα ἀξιώματα.

Περὶ τῶν εἰς Ἑλλάδα τότε κατερχομένων ἐθελοντῶν ὁ πατήρ μου μοι ἔγραψε τὰ ἐπόμενα, διοικητῆς τυγχάνων βαυαρικῆς τινὸς κομητείας.

«Οἱ χάριν τῆς Ἑλλάδος στρατολογούμενοι ἐθελονταὶ συνάγονται κατὰ τρόπον ἀθλιότατον, θναιδὸς μὲν προσ-
τρίβοντα τῇ πατρίδι ἡμῶν, θυνάμενον δὲ νὰ διαγείρῃ τὴν
πρὸς ἡμᾶς περιφρόνησιν τῶν Ἑλλήνων. Τὰ στρατολογι-
κὰ γραφεῖα δέχονται ἀνθρώπους τοῦ ὅχλου, οὓς οὐδὲν
δέχεται στρατιωτικὸν σῶμα, διὰ τὴν κακὴν αὐτῶν δια-
γωγὴν. Ὅπως πληρῶνται ταχέως αἱ φάλαγγες τῶν ἐ-
θελοντῶν, μετέρχονται ἥκιστα τιμίους τρόπους, παρέχον-
τες λ. χ. ἀδείας τοῦ νομφεύεσθαι πᾶσαν φαυλόδιον γυναί-
κα ἐξελθούσαν τῶν καταγωγῶν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ βαυαρικὸς
νόμος οὐδέποτε παρέχει ἀδειαν γάμου εἰς ἀνθρώπους
τοιαύτης διαγωγῆς, τὰ γραφεῖα ἐπεμψαν ἱερεῖς εἰς τὰ ὄρια
Βαυαρίας καὶ Tyrolίας, εἰς τινα μικρὰν ἐκκλησίαν, ὅθεν
διέρχονται τὰ εἰς Ἑλλάδα κατευθυνόμενα τάγματα ἐθε-
λοντῶν, ὅπως συζευγνύονται ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἐκεῖνου ὅσοι
ἔχουσιν ἔγγραφον ἀδειαν τῶν ἐν Μονάχῃ γραφείων. Ἀλλ'
ὅταν ἐπανέλθωσιν εἰς Βαυαρίαν οἱ οὕτω συζευχθέντες, ὁ
νόμος ἡμῶν δὲν θ' ἀναγνωρίσῃ τὸν γάμον αὐτῶν. Τί θὰ
εἴπωσιν οἱ Ἕλληνες;»

Καὶ ὅντως πόσας δαπάνας, πόσας δυσχερεσκείας καὶ πό-
σα δεινὰ θ' ἀπέφυγεν ἡ χώρα, ἐὰν ἡ ἀντιβασίλειά διετα-
σε καὶ ἐμὸς ἑλληνικὸν στρατὸν ἐκ τοῦ τάγματος τῶν
παλληκαρίων, ἀντὶ τοῦ στρατολογεῖν ἐν Βαυαρίᾳ ἐθελον-
τάς διὰ μεγάλων δαπανῶν, ἐλκύουσα οὕτως εἰς Ἑλλάδα τὸν
συρφετὸν τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ; Ἐκ τοῦ συρφετοῦ ἐκεῖ-
νου, οὗ τὸ πλεῖστον ἀπετέλουν διάφοροι πλάνοι, κατηρτίσθη
στρατός, ὅστις, μετὰ τηλικαύτης δαπάνης, ἀπέτυχε τοῦ
σκοποῦ, οὗ ἐστοχάζετο ἡ ἀντιβασίλειά.

Οἱ ἐθελονταὶ ἐκεῖνοι, ἀσυνήθεις ὄντες τοῦ κλίματος τῆς
Ἑλλάδος καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τροφῶν, δὲν ἦσαν ἱκανοὶ πρὸς
ὕπηρεσίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Εὐκόλως ἀπαυδῶντες
ἐν τοῖς ὅροις τῆς χώρας, ἐν ᾗ τότε οὐδεὶς ὑπῆρχε κανονι-

κὸς δρόμος, εἰμὴ μόνον διὰ τὰς αἰγας, ὀλίγιστα δὲ ἀπὴν-
των ἡρειπωμένα χωρία, συχνὰ ἔθυσον τῷ θεῷ Βάκχῳ, οὗ
τὸ θεῖον ὄθρον ὀλίγον ἐτιμάτο, δέκα λεπτῶν κατ' ὁκτὼν.
Οὕτως ἠϋζανε τὸ κακόν, τὸ δ' ἐπιβλαβὲς τοῖς ἐθελονταῖς
κλίμα προῖξεν αὐτοῖς κακοήθεις πυρετοὺς καὶ ἄλλας νό-
σους καὶ ἀπέθνησκον πολλοί.

Ἡ ἀντιβασίλειά καταρτίζουσα τακτικὸν ἐθνικὸν ἑλληνι-
κὸν στρατὸν, ἠδύνατο νὰ αἰτήσῃ παρὰ τῆς βαυαρικῆς κυ-
βερνήσεως μόνον ἀξιωματικούς, ὡς στρατιωτικοὺς διδασκά-
λους, καλῶς μὲν αὐτοὺς ἀνταμείδουσα, ἀλλὰ μηδὲνα αὐ-
τοῖς παρέχουσα βαθμόν, πλὴν τοῦ τῶν γυμναστῶν, πρὸς
ἀποφυγὴν τῆς ζηλοτυπίας τῶν ἑλλήνων ἀξιωματικῶν. Οἱ
Βαυαροὶ ἀξιωματικοὶ ἠδύναντο νὰ διδάσκωσι τὰ παλληκα-
ρικὰ τὰ τακτικὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια, διότι τὰ παλληκα-
ρικὰ ἐπεθύμουν νὰ καταρτισθῶσιν ὡς ἐθνικὸς τακτικὸς
στρατός, καίτοι ἀπῆλθον ν' ἀφήσωσιν αὐτοῖς τὰ ἐθνικὰ φο-
ρέματα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπαίτησις αὕτη συνέφερε τῇ κυβερ-
νήσει, διότι ἀντὶ μικρῶν δαπανῶν, θὰ ἐκόπτοντο ὁμοιόμορ-
φα ἐθνικὰ φορέματα, ὡς τακτικὴ στολή. Καὶ ὅμως οἱ ξένοι
τῆς ἀντιβασίλειας ἐφ' ἑκταύτῃ ἐπ' ἀντιτάζοντο ὅτι μεγάλως ἐξυπηρέτουν
τῷ ἑλληνικῷ λαῷ, ὅν περιεφρόνουν ὡς βάρβαρον καὶ προ-
σεφέροντο λίαν αὐθαδέως. Οὕτως ἡ ἀντιβασίλειά ἠδίκησε
τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος ἅπερ εἶχον πολεμήσει ἐπὶ μακροῦς
χρόνους ὑπὲρ ἐλευθερίας, εἶχον χύσει τὸ αἷμα αὐτῶν, εἶ-
χον ἀπολέσει γονεῖς καὶ συγγενεῖς καὶ περιουσίαν καὶ ἤδη
ἔδλεπον ἀχρεῖους ἄνδρας, κατέχοντας τὰ ὄψιστα τῶν ἀξιο-
μάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Ἀποκλισμός τῶν παλληκαρίων ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἀργεῦς.

Τὸ πρὸς ὀργάνωσιν τῆς χώρας σύστημα τῆς ἀντιβasi-
λείας ἦτο, ὡς προεδηλώθη, ἀπρακτόν, δαπανηρόν, ὀλέ-
θριον καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ἀπορῶσιν εἰς τὰ στρατιωτικά.
Ἐκ τῆς καθ' ἑλίου ἱστορίας μανθάνομεν ὅτι, μετὰ πολυ-

ταίς πολέμοις καὶ ἐπαναστάσεσι, ὅποτε ἀφίενται μὲν καὶ ἀπολύονται οἱ στρατιῶται, μέλλει δὲ νὰ ἐπὶ ἡσυχίας καὶ εὐλογίᾳ, οἱ ἀπολυόμενοι οὗτοι ἄνδρες σπανίως ἐπιστρέφουσι πρὸς τὸν ἀποτρίποδα. Ὁ ἄγριος καὶ ἀχαλίνωτος πολεμικὸς βίος ἀφαίρει αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν εἰρηναίων ἀνασχολήσεων, ἐν ληστεσίαις δὲ καὶ ἀρπαγαῖς ἀδιαλείπτως διάγοντες εἰς δεινοῦς ἐμβάλλουσι κινδύνους τῶν κατοίκων τὴν εὐζωίαν καὶ ἀσφάλειαν.

Ἐν τῇ Ἀργολίδι εἶχον ἀθροισθῆ δεκακισχίλια παλληκάρια σὺν τοῖς ἑαυτῶν ἀρχηγοῖς, ἀπεκδεχόμενα τὰς περὶ αὐτῶν ἀποφάσεις τῆς ἀντιβασιλείας. Ἐνταῦθα σημειωτέον ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαός, οὐδὲν τῶν ἐξω τῆς χώρας αὐτοῦ γινώσκων, χρυσὰ ἐδέλεπεν ὄνειρα περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Εἶχον ἤδη λησμονηθῆ ὅσα εἶχεν ὑποστῆ δεινά, πάντες δ' ἐφρόνουν καὶ ἐφαντάζοντο ὅτι, ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ βασιλέως, κομίζοντος δῆθεν ἀνεξαντλήτους θησαυρούς, ἐμελλε ν' ἀναπληρωθῇ μὲν πᾶσα ἀπώλεια καὶ ζημία τῶν ἱερωτῶν, ν' ἀνταμειφθῶσι δὲ καὶ πληρωθῶσιν αἱ ὑπ' ἐκάστου οἴκου προσανεχθεῖσαι θυσίαι.

Ἄλλ' ἦτο φύσει λίαν ἐργῶδες τὸ ἐπαρκεῖσαι εἰς πάντας τούτους τοὺς πόθους. Ἡ ἀντιβασιλεία δὲν ἠδύνετο ν' ἀποφασίσῃ τελευτεδίμως περὶ ἐκείνων τῶν παλληκαρίων. Ἡ ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη γενομένη τοῖς Γάλλοις προσβολή, τῶν μὲν παλληκαρίων τὸν φόβον διασκέδασε, τὴν δ' ἀντιβασιλείαν ἐνέβαλεν εἰς μερίμνας περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Τὰ μὲν παλληκάρια ἠρνοῦντο, νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν καὶ τῆς ἀρνήσεως ταύτης κυρία αἰτία ἦτο ὅτι δὲν ἠθέλουν νὰ φορέσωσι γραμμικὴν μονοστολίαν, ἢ δ' ἀντιβασιλεία ἐφρόνει ὅτι ὄφειλε νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς τὴν ἐθνικὴν φουστανέλλαν, διότι, πρὸς τὸν ἱματισμὸν τοῦτον συνέδει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγρίου βίου καὶ τῆς ἀταξίας.

Ἡ ἀντιβασιλεία ἤρξατο τότε φοβουμένη μὴ τὰ παλληκάρια ἐξεγερθῶσι κατ' αὐτῆς καὶ διώξωσιν αὐτήν, ὥς εἶχον ἐξεγερθῆ καὶ κατὰ τῶν Γάλλων. Ὅθεν προσέταξε τὸν ἀφοπλισμὸν αὐτῶν διαδουκολήσασα αὐτὰ διὰ τῆς ὑποσχέ-

σεως ὅτι θὰ κατήρτιζεν ἀμέσως ἐθνικὸν στρατὸν ἔχοντα τακτικά ὅπλα καὶ ἐθνικὰ φορέματα. Συγχρόνως ἐδόθη καὶ ἡ ὑπόσχεσις ὅτι ἕκαστος, καθ' ἣν εἶχεν ἀξίαν, θὰ ἐλάμβανεν ἑγγραφοῦν, δι' οὗ θὰ ἐγίνετο ἰδιοκτητὴς μερίδος τινος γῆς.

Ἡ πίστις τῶν τότε Ἑλλήνων εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῆς ἀντιβασιλείας ἦτο ἀπεριόριστος· ὁ ἀφοπλισμὸς ἐγένετο ἐν Ἀργολίδι συναχθέντων παλληκαρίων περὶ τὰ δεκακισχίλια. Καίτοι δὲ ἡ παράδοσις τῶν ὅπλων καὶ ξιφῶν ἐπότισεν αὐτοὺς ἀνέκφραστον πικρίαν, διότι ἀπεχωρίζοντο τῶν φιλότατων πενοπλίων, δι' ὧν εἶχον πολεμήσει ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, οὐδεμίᾳ ὁμῶς ἐγένετο ἀταξία κατὰ τὴν παράδοσιν, μόνον δὲ λυπηραὶ τινες σκηναὶ ἐτάραξαν τὴν καρδίαν ἡμῶν. Εἶδομεν πρεσβύτας καὶ σχεδὸν πολιοὺς ἄνδρας ἀρειμάνιον τὸ ἦθος ἔχοντας, κλαίοντας δὲ ὡς παῖδιά καὶ χύνοντας δάκρυα διὰ τῶν ἡλιοκαῶν παρειῶν αὐτῶν. Ἡ κατάθεσις τῶν ὅπλων ἐνέβαλεν εἰς ἄλλους ἀπελπισμὸν, μὴ θελήσαντας νὰ παραδῶσιν εἰς χεῖρας ἀλλοτρίων τὸν πολυτίμον θησαυρὸν καὶ ρίψαντας εἰς τοὺς βράχους τὰ ξίφη καὶ λοιπὰ αὐτῶν ὅπλα. Ἡ κυβέρνησις ἔδωκε τῷ ὄντι μετὰ ταῦτα πολλοῖς τῶν παλληκαρίων ἑγγραφα ἰδιοκτησίας μέρους τῆς γῆς τοῦ δημοσίου, ἀλλὰ πολλὰ τῶν τοιούτων μερῶν ἔκειντο ἐν βαλτώδεσι τόποις, ὅποιοι ἦσαν κατ' ἐκείνων τὴν χρόνον σχεδὸν πᾶσαι αἱ ἑλληνικαὶ πεδιάδες, διότι εἶχον μένει ἐπὶ πολὺ ἀκαλλιέργητοι. Οἱ τόποι ἐκεῖνοι ἀνέπαμπον μύσματα, ὑπ' ὧν προῦξεν αἰτο φόβος καὶ κίνδυνος νόσων. Ἀλλὰ καὶ ἕτερα μέρη γῆς ἔκειντο ἐν ἐπαρχίαις, οἷα ἦτο ἡ ἄνω Μάνη, ὧν οἱ κάτοικοι τόσον κακῶς ἐδέχοντο τοὺς νεωστὶ ἀποσταλέντας κυρίους, ὥστε αὐτοὶ οὐδόλως ἐτόλμων, οὐδὲ διὰ τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἑγγράφου, νὰ αἰτήσωσι τὸ ἀνήκον αὐτοῖς μέρος γῆς.

Τότε οἱ πλείστοι τῶν ἀρχηγῶν τῶν παλληκαρίων, συναισθανόμενοι ὅτι ἦσαν μόνον αὐτοὶ σωτῆρες τῆς Πατρίδος, ἀπήτουν νὰ εὐαρεστήσῃ καὶ εὐχαριστήσῃ αὐτοῖς τε καὶ πᾶσι τοῖς συγγενέσιν αὐτῶν ἡ νεοπαγὴς κυβέρνησις διὰ

βαθμῶν καὶ σπουδαίων θεωρεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, ξένοι δέ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνίκανοι, κατατῆγον τὰς ὑφίστασθαι θέσεις, ἐν ᾗ χρόνῳ ἡ πτωχεὶα κατέτρυχε τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας πολεμήσαντας, ἀπεφάσισαν νὰ πωλήσωσι τὰς κληρωθείσας αὐτοῖς γαίας, αἵτινες ἄλλως ἦσαν ἀχρηστοί, διότι δὲν ὑπῆρχον τὰ πρὸς καλλιέργειαν μέσα. Ἀλλ' οὐδεὶς εὗρέθη ἀγοραστής, οὐδεὶς εἶχε χρήματα.

Ὅποιον λοιπὸν ὑπῆρξε τὸ ἐπακολούθημα ταύτης τῆς πράξεως τῆς ἀντιβασιλείας; Ἀφ' ἧς ἡμέρας παραδόθησαν τὰ ὅπλα, κατηρτίσθησαν ληστρικαὶ συμμορίαι, αἱ ματαχαιρίζετο ἡ ἀντιπολίτευσις ὡς ὅπλον κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἀποδεικνύῃ αὐτὴν ἀναξίαν, οὕτω δὲ ἤρξατο διαρκὲς ἀλλαγὴ ὑπουργείων. Ἡ Ἑλλὰς εἶχε τότε διαφόρους πολιτικὰς φατρίας, τὴν ἀγγλικήν, τὴν γαλλικὴν, τὴν ρωσικὴν, αἵτινες ἦσαν καὶ αἱ κυριωδέστεραι, ἡ μὲν ἀντιπολιτευομένη κατὰ τῆς ἐτέρας. Ἡ βαυαρικὴ ἀντιβασιλεία οὐδεμιᾶ τούτων ὁμοφρόνει καὶ ἐμακρύνετο ἀπ' αὐτῶν, καὶ ὁμοῦ εἶχε χρεῖαν τῶν συμβουλῶν διαφόρων ἀνδρῶν, ὧν ἐξελέξατο τοὺς μᾶλλον ἀξιότιμους. Οἱ πλείστοι δὲ τῶν λοιπῶν αὐτῆς συμβούλων ἦσαν μόνον αἰσχροκερδεῖς καὶ φιλαυτοὶ καὶ οὕτω τὰ πολιτικὰ αὐτῶν πάθη εὐκόλως ὑπερίσχυον ἐν τοῖς πράγμασι τῆς ἀντιβασιλείας, ἥτις καὶ διὰ τοῦτο ἐπράττε πολλάκις πολλὰ ἀκατανόητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

(Μαρτίου καὶ Ἀπριλίου τοῦ 1833).

Πορεία ἀποσπόμενου βαυαρικοῦ στρατοῦ εἰς Κόρινθον καὶ Μέγαρον. — Διαμονὴ ἐν Μεγάρῳ. — Εἰς Ἑλευσίνας εἰς Ἀθήνας. — Παραλαβὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τῶν Τούρκων.

Τῇ δεκάτῃ Μαρτίου ν. ἔ. τὸ τάγμα ἡμῶν προσετάχθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας, πρὸς παραλαβὴν τῆς πόλεως καὶ Ἀκροπόλεως παρὰ τῶν Τούρκων. Τῇ δωδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ ἐξήλθομεν τῆς πρὸς τὴν γῆν πόλης τοῦ Ναυπλίου, πικτυζούσης τῆς μουσικῆς τοῦ ἐν Ναυπλίῳ τότε φρουρούντος·

ἐκτοῦ βαυαρικοῦ συντάγματος. Παρὰ τὴν ἀγροτικὴν τοῦ Καποδιστρίου οἰκίαν ἡ μουσικὴ κατέλιπεν ἡμᾶς καὶ ἡμεῖς ἐτράπημεν διὰ τοῦ ἀδένδρου ἀργολικοῦ πεδίου πρὸς τὸν θησαυρὸν τοῦ Ἀτρέως, κάκειθεν πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ ὄρους χωρίον Ἁγίου Γεωργίου. Αὕτη ἡ ἐπὶ Ἑλληνίδος γῆς πρώτη ἡμῶν πορεία ἤμαλλε νὰ γνωρίσῃ ἡμῖν τὴν ἑσω χώραν καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Πρὸς ἐσπέραν ἀφικόμεθα εἰς Ἁγίον Γεωργίον, ἐνθα οἱ στρατιῶται κατέλυσαν παρὰ τοῖς πολίταις. Εἶχομεν ἀκοῦσαι ὅτι τὰ πλείστα χωρία ἦσαν κατεστραμμένα καὶ ὅτι ἀντὶ οἰκῶν μόνον ἄχυρα καὶ καλύδας θὰ εὗρίσκομεν· καὶ ὁμοῦ ὁ Ἅγιος Γεώργιος ἐσωξε μὲν ἐτι ἱγνή καταστροφῆς, ἀλλὰ τὰ πλείστα τῶν οἰκημάτων αὐτοῦ καλῶς διατηροῦντο, ὧν τινα ἦσαν διώροφα.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀγίου Γεωργίου λίαν εὐγενῶς ὑπεδέξαντο ἡμᾶς, καίτοι δὲ οἱ στρατιῶται μόνον ἐμαγαίρεον τὸ γεῦμα αὐτῶν, οἱ κάτοικοι ὁμοῦ ἐφρόντιζον παρὶ τῶν ξένων, ἐδίδον αὐτοῖς βρώσιν καὶ πόσιν καὶ φιλοξένως περιέθαλπον.

Τὸν οἶκον, ἐν ᾗ ἐγὼ κατέλυσα, κατεῖχε μόνον γυνὴ τις καὶ ὑπηρετῆς, οἱ δὲ λοιποὶ κάτοικοι εἶχον ἀφήσει αὐτὸν ὡς ἐφαίνετο. Διότι ὁ οἶκος ἐκεῖνος ἦτο προδήλως πολλῶν μείζων ἢ χάριν γυναικὸς καὶ ὑπηρετοῦ, ὧν μάλιστα διατεταγμένος χάριν πλειόνων κατοίκων. Ἐνίοτε ἐν ταῖς αὐλαῖς καὶ τοῖς διαδρόμοις ἐφαίνοντο καὶ ἄλλαι τινὲς γυναῖκες, ἀλλ' ἅμα ἐμοῦ ἐμφανιζομένου, τάχιστα ἀπήρχοντο. Ἡ γραῖα ἐκεῖνη, ἀγνοοῦσα τὰ ἔθνη τῶν ξένων αὐτῇ πολεμιστῶν εἶχεν, ὡς φαίνεται ἀποπέμψει τοῦ οἴκου τὰ νεαρὰ θήλεια αὐτοῦ μέλη. Ἡ γηραιὰ γυνὴ μεγάλως προσεπάθησε νὰ συνδιαλεγθῇ μετ' ἐμοῦ, ἀλλὰ μόλις διὰ νευμάτων ἠδυνήθημεν νὰ συναννηθῶμεν. Μοὶ παρεσκεύασεν ἐξαιρετὸν ὀρνίθος ζωρὸν καὶ τὰ παραπλήσια, ἀπερ' ἡδέως ἐτρώγον. Ὅψε δὲ ἤλθε πρὸς με ἄγουσα καὶ γηραιὸν τινα ναύτην, λαλοῦντά πως τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Τότε ὑπέστην τῷ ὄντι ἀληθὴ ἀνάκρισιν, ἐρωτηθεὶς πρὸ πάντων ἂν ἤμην Χριστιανός, ποῦ ἦτο ἡ πατρίς μου, ἂν εἶχον γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς ἀναγκασθεὶς ἅμα νὰ περιγράψω τὴν μορφήν τοῦ βασιλέως καὶ ἂν

μετ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ νυμφευθῇ καὶ πόσα εἶχε κορίτσια χρήματα καὶ πότε ταῦτα θὰ διενέμοντο. Μετὰ ταῦτα ἤρρετήθη ἂν εἶχον καὶ γυναικα καὶ ἐπειδὴ ἀπεκρίθη ἀποφατικῶς, ἡ γηραιὰ σφόδρα ἐξεπλάγη. Μετ' ὀλίγον ἀπαρκερύνθη καὶ ἐπανήλθεν ἀγούσα ἐρατεινὴν χωρικὴν νεάνίδα. Ἡ ἀνθηρὰ ἐκαίνη κόρη ἦτο πάγκαλος, φέρουσα τὸν ἀπλοὺν μὲν ἀλλὰ καθαρῶτατον ἐγγύριον ἱματισμὸν μακρὸν βαρδακερὸν χιτῶνα, ἐξωσμένον διὰ ποικίλης ζώνης ἐξ ἔριου καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐριουργὴ ζηποῖναν. Τό τε σχῆμα καὶ ἡ ἀφελὴς ἄμα καὶ νοήμων τῆς νεάνιδος μορφή ἦσαν εὐάρεστα καὶ τερπνὰ τὴν ὄψιν. Ἡ γραῦς μοὶ εἶπεν ὅτι ἦτο ἐγγονὴ αὐτῆς καὶ ἠρώτησέ με ἂν μοι ἤρεσκεν, ἐνώπιον αὐτῆς τῆς κόρης, ἥτις οὐδαμῶς ἐστανοχωρήθη, ἀλλὰ φιλικῶς με ἠτένισε δι' ἀθέων ὀρμάτων. Ἡ προμήτωρ ἔλεγεν ὅτι ὤφειλον νὰ μείνω αὐτοῦ ὅτι ὁ βασιλεὺς πάντως θὰ μοι ἐδίδεν ἐξαίρετόν τι ὑποῦργημα καὶ ὅτι τότε θὰ μὲ ἐνέριψεν μετὰ τῆς ἐγγόνης Αἰκατερίνης, κατόχου ἀρπαλῶνος, πέντε ἀγρῶν καὶ πέντε καὶ ἐξήκοντα ἐλαίων. Τότε ἐξ ἀνάγκης ὑπεσχόμην τῇ γηραιᾷ ὅτι θὰ ἐπανεκαρπτον εἰς Ἅγιον Γεώργιον.

Τῇ ἐπαύριον ἄμα τῇ ἑρ ἐκινήθη τὸ ἀπόσπασμά μου διήλθομεν δὲ περὶ μεσημέριαν τὴν κοιλάδα τῆς Ναρμέας ὅπου ἴσταντο ἑπτὰ στῆλαι τοῦ τῇ Ἡρακλεῖ ποτὲ ἀφιερωθέντος ναοῦ. Ὅτε ἡ Ἀκροκορίνθος ἐρριπτεν ἤδη τὴν σκιὰν αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Κορίνθου, ἠγγίσαμεν εἰς τὴν πόλιν, δεικνύουσαν εἰκόνα θλιβερᾶς καταστροφῆς. Οἱ ἐνθα κάκεισε ἰστάμενοι τοῖχοι τῆς πυρποληθείσης πόλεως ἐκαλύπτοντο ὑπὸ καλάρμων, ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἐρειπίων ὑπῆρχον καλύδια, ἐνθα οἱ κάτοικοι εἶχον εὐτελεῖ ἐνδιαίτησιν καὶ μόλις εὐάριθμα κτίρια ἠδύναντο ν' ἀζηθῶσι τῆς προσωνυμίας οἰκῶν. Μεταξὺ τούτων ὑπῆρχε μέγα λιθοκτιστον χάνιον, ἔχον μικρὰ ζοφερά δωμάτια καὶ ἀκαθάρτους μέλανας τοίχους. Ἐν τῷ χανίῳ τούτῳ καταλύσαμεν ἡμεῖς οἱ ἀξιοματικοί, οἱ δὲ στρατιῶται ἐν ὑπαίθρῳ μεταξὺ τῶν ἐρειπίων.

Ἡρὶν ἡ αἰ ἀκτίνες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου χρυσώσασιν τὰς κορυφὰς τοῦ Ἀκροκορίνθου, ἅπαντες ἠθροίσθημεν καὶ διήλθομεν τὰ ἐρείπια τῆς Κορίνθου παιανίζοντες τῶν σάλπιγγικῶν παῖδρὸν θηρευτικὸν ἄσμα.

Ἄρα δ' αὐτῶν συγχεσάντων, οἱ στρατιῶται ἤρξαντο ἄσματος τερπνοῦ, εὐθύμως δὲ τότε βαίνοντας διέδημιεν τὸν Ἰσθμόν, ἐνθα ποτὲ συνέρρεον εἰς τοὺς ἀγῶνας πάσης φυλῆς Ἕλληνες. Βεβαίως μόνῃ ἡ νεαρά μου φαντασία ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ καὶ νὰ φαντασθῇ τὴν νῦν ὑπ' ἀκανθῶν καὶ φυτικῶν ὄχρεων διηυλακκομένην πεδιάδα, μεστήν ἐορταστικῶν φερόντων ἀοιδῶν, παλαιστῶν, διερηλατῶν, διασκευτῶν, βραδευτῶν καὶ ποικιλειμένων ἀπειροπληθῶν Ἑλλήνων, ἐκ τῆς πόλεως τοῦ Θησείως, ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀσίας καὶ Αὐλίδος, ἐκ Φωκίδος καὶ ἐκ Σπάρτης, ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀσίας καὶ ἐκ πασῶν τῶν νήσων, θεωμένων τοὺς ἀγῶνας καὶ τοῦ χοροῦ ἀκούόντων τὴν κατανοκτικὴν μελωδίαν. Εἶχομεν ἤδη διέλθει τὸν κορινθιακὸν Ἰσθμόν, ὅτε εἶδομεν τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου, τόσον δ' ἐγγὺς αὐτῶν ἐθαδίσσαμεν ὥστε τὰ κύματα ἱδραχον τὰ πέλματα ἡμῶν. Τῇ ἐσπέρᾳ κατηυλίσθημεν ἐφ' ὕψηλοῦ πεδίου, ἐν βραχεῖ δ' ἐλαμψαν τὰ πυρὰ ἡμῶν καὶ οἱ ἀγωνιάται ἐδίδαξαν τοὺς ἡμετέρους στρατιώτας πῶς νὰ περῶσι τὸν ὁδὸν διὰ τοῦ ἐσφαγμένου ἄρτου καὶ πῶς οὕτω νὰ παρασκευάζωσιν ἡδὺ γεῦμα τοῖς πεινῶσι στομάχαις. Τερπνὸν ἦτο τὸ ἔργον τοῦτο καὶ πανταχοῦ ἐδίδοντο εὐθυρίαν, παιδρότητα, γέλωτας. Ἀλλ' ὅτε περὶ μέσας νύκτας ἀνέτειλεν ἡ σελήνη ὑπὲρ τὰ Λεοβέρη, ἔχουσε τὸ φέγγος αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἐν μέσῳ ἐλελιφάσκου καὶ θύμου κοιμημένων ἀνδρῶν, οἵτινες, θαλγόμενοι κατ' ὄναρ ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς πατρίσιν αὐτῶν εἰκόνων, πολλάκις ἀνησύχως ἐν τῷ ὕπνῳ συναστρέφοντο ἢ ἱστρεφον πρὸς τὸν μηνοειδῆ ἀστὲρα γελῶντα πρόσωπα.

Ἡ ἐσθινὴ αὔρα, ρυτιδοῦσα τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, ἀφύπνισε τοὺς κοιμημένους διὰ φυσικῆς πνοῆς. Παρασκευασθέντες ἐν τῷ ἤχῳ τοῦ τυμπάνου καὶ πάλιν παῖδρὸν τονίσαντες ἄσμα, ἐπορεύθημεν παραθαλασσίως πρὸς τὰ

Μέγαρα, ἐνθα ἐσπέρας ἀφικόμεθα, τοῦ ἡλίου καταδυ-
μένου.

Καὶ τὰ Μέγαρα ἦσαν σωρὸς χωμάτων, δύσκολος δ' ἀπί-
δη ἢ εὐρεσις καταλύματος. Ἡμεῖς οἱ ἀξιομακτικοὶ καταλύ-
σαμεν ἐν τινι τῶν ἡρειπωμένων οἰκιῶν, ἐκαθίσταμεν δ' ἐπὶ
τοῦ δώματος τῇ ἐσπέρᾳ καπνίζοντες μακρὰς καπνοσύριγ-
γας καὶ ροφῶντες ψυχρὸν μῖνον. Ἐχάριζον προσιτι, διότι
μετὰ δύο ἡμέρας ἐμέλλομεν νὰ πορευθῶμεν εἰς τὰς πολυ-
ποθήτους Ἀθήνας, ὅπως θαυμάσωμεν τὰ σφρζόμενα κλα-
σικὰ μνημεῖα, ἀπὲρ παῖδες ἔτι ὄντες ὀνειροπολοῦμεν, ἀρα
δὲ καὶ κορίσωμεν τὴν ἡμετέραν περιέργειαν βλέποντες εἰς
ὄψιν τοὺς Τούρκους.

Ἀλλ' αἶφνης ἐν τῷ μέσῳ τῆς σιγηλῆς νυκτός, ἤκούσα-
μεν ἡχηρὸν ἱπποῦ βάδισμα. Ὁ πρῶτος διαρρηγνὺς ἡμῶν
λοχαγὸς Μουάλλας παρ' ἡμῖν καθήμενος προσέειπεν εἰς
τὴν φωνήν, ἐν τῇ ὁδῷ ἀκουσθεῖσαν καὶ εἶπεν ἡμῖν ὅτι
ἐζητεῖτο ὁ ἀρχηγός. Τῷ ὄντι ταχυδρόμος ἐκ Ναυπλίου
ἐκόμιζε τὴν ἐντολήν νὰ μένωμεν ἐν Μαγάρῳι μέχρι νεω-
τέρας ἐπιταγῆς. Τοῦτο οὐδόλως ἡμῖν ἤρεσε, διότι ἐφαίνετο
ὅτι τὰ Μέγαρα οὐδὲν θὰ παρείχον ἡμῖν διάφορον. Οὕτως ἡ
πόλις αὕτη ἐχρησίμευσεν ἡμῖν ὡς σχολαίῳ ὑπομονῆς ἐπὶ
τέσσαρας καὶ δέκα ἡμέρας, μέχρι τῆς τριακοστῆς Μαρτίου,
ὁπότε ἦλθεν ἡ πρὸς περαιτέρω πορείαν ἐπιταγή (ν. ἔ.).

Τῇ πρώτῃ καὶ τριακοστῇ ἀφικόμεθα πρὸς ἐσπέραν εἰς
τοὺς σωροὺς τῶν ἐρειπίων τῆς πάλαι ποτὲ περιβοήτου Ἐ-
λευσίνος, ἐνθα ἐν θαυμαστοῖς νηοῖς ἡ θεὰ ἐτιματο Δημή-
τηρ, ἡ θαλάσσια τὰ ἄγρια ἤδη καὶ τὰς κινητὰς σικηνὰς
τῶν ἀγρίων θηρευτῶν εἰς στερεὰς μεταβαλοῦσα καλύδας.

Ὅτε ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν ἀμέσως ὑπὲρ τὸν κῶνον τῆς βρα-
χυόδοις Σαλαμίνος, καὶ ἔθαλε τὰς πρῶτας αὐτοῦ ἀκτῖνας
ἐπὶ τὰ ἐρείπια τῆς Ἐλευσίνος τὸ τάγμα ἡμῶν ἀνεχώρησεν
ἐκείθεν, δυσχερῶς ζητοῦν ἐν τοῖς ἐρειπίοις τὴν ἱερὰν ὁδόν,
ἣτις ἐπὶ Περικλέους καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις λουροῦ εἶχε πλείω
ἀγάλματα ἢ διαβάτας ἢ αὐτὴ ἡ πόλις Ἀθηναὶ ἀνθρώ-
πων. Ποῦ καὶ ποῦ ὑπῆρχον ἀδιακρίτως ἐσπαρμέναι καλα-

μοσκαπαῖς ἢ χωματοσκαπαῖς καλύδαι. Ἀλλ' ἐν τέλει διὰ
τῆς ὁδοῦ ἐκείνης τὸ τάγμα ἡμῶν κατήλθεν εἰς τὴν Ἀττι-
κὴν, οὐδ' ἐλάχιστον τῆς ἀρχαιότητος ἴχνος ἐν τῇ πορείᾳ
εἶρόν. Ἡ ὅλη χώρα ἦτο ἀληθῆς παροχημένος, ὅπου δ' ἐ-
πατοῦμεν, ἤκούσαμεν ὑπὲρ ὅδε ποτε.

Ἀλλ' ἐκ τοῦ παροχημένου ἐκείνου ἐμέλλεν ἤδη ν' ἀνα-
θάλη ὁ ἐνεστός, παρὰ πάντας τοὺς γνωστοὺς γραμματικοὺς
κινόνας.

Τῇ 1ῃ Ἀπριλίου 1833 ν. ἔ. κατήλθομεν εἰς χθαρμάλον
μέρος τοῦ βουνοῦ Πάρνηθος, ἣτις εἶνε κλάδος τοῦ Κιθαί-
ρωνος. Ἐπὶ τῆς κλιτύος τῆς Πάρνηθος, παρὰ τὴν ἱερὰν
ὁδὸν καίεται ἡ Ἀθήνη, ἐκ τῶν παλαιστάτων Χριστιανικῶν
μονῶν, ἧς ἡ ἐκκλησία ἔχει τὴν ὁροφὴν μωσαϊκοῖς παποι-
κιλμένην. Ἐνταῦθα καταλύσαμεν. Ἀπὸ τῆς μονῆς ἐκείνης
ἐφάνησαν αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὰ μαρμάρινα
αὐτῆς ἐρείπια. Ὁ ἥλιος ἐχρύσου τότε τὴν ὁρρὸν τοῦ Παρ-
θενῶνος καὶ τοῦ Ἑρεχθεΐου. Αἱ στήλαι ἦσαν ἀκόμη βα-
θείως ἐσκαομένοι, τοῦθ' ὅπερ ἐξῆρε τὴν ὀραιότητα τῆς
ὁρρῆος. Μετ' ὀλίγον κατήλθομεν εἰς τὸν σκιαζόντα τὸν
Ἰλισσὸν ἐλαιῶνα, ὃν περιήλθομεν ἐντὸς τριῶν τῆς ὥρας
τετάρτων. Περὶ μεσημβρίαν ἀφικόμεθα εἰς μέσον τοῦ ἀθη-
ναϊκοῦ πεδίου. Μικρὸν ἀπὸ τοῦ ἐλαιῶνος ἠγαίρετο ἡ Ἀκρό-
πολις καὶ πᾶρις αὐτῆς ἦτο ἡ πόλις. Πᾶσαι αἱ οἰκίαι ἦσαν
χθαρμαλαὶ καὶ εὐάριθμοι, πλείους δὲ καλύδαι ἦσαν ἐξ ἐρει-
πίων κατασκευασμέναι. Ὁ εὐρωπαῖος δὲν ἠδύνατο νὰ ὀνο-
μάσῃ τὰς τότε Ἀθήνας διὰ τοῦ ὀνόματος Πόλις, περιστοι-
χομένης ὑπὸ ἐυλείνου τείχους, μετρίου ὄψους.

Ὅτε ἠγγίσαμεν εἰς τὴν πόλιν, εἶδομεν ἐκαστέρωθεν τῶν
ὁδῶν πέραν τοῦ τείχους τῆς πόλεως δύο λόφους πλήρεις
ἀνθρώπων, μάλιστα δὲ γυναικῶν.

Τὰ ἐρωθρὰ φέσια, οἱ μακροὶ καὶ κυανεὶ θύσανοι, τὰ
γυναικῶν τε καὶ ἀνδρῶν πλοῦσια καὶ λαμπρὰ ἐνδύματα,
ἔλα δ' αἱ ζωνεαὶ αὐτῶν κινήσαι, μεγάλως ἐκόσμου τὴν
πρὸ ὀφθαλμῶν εἰκόνα πάντας ἔφερον ἐλατῶν κλάδους καὶ

παντοία ἄνθη ἅτινα συνέσειον καὶ ὕφουν εἰς τὸν αἶρα, φε-
νοῦντες **Ζήτω ὁ βασιλεὺς, ζήτωσαν οἱ Βαυαροί!**

Ὅτε ἤγγισαμεν πρὸς τοὺς λόφους, ἔρριψαν ἐξ ἡμῶν
τοὺς κλάδους καὶ τὰ ἄνθη, διὸ ἠναγκαζόμεθα νὰ ρίψω-
μεν τοὺς ὀφθαλμοὺς μήπως πληγθῶμεν. Διέδωκαν λοιπὸν
τὴν Πύλην συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν ζητωκραυγούντων Ἀ-
θηναίων καὶ τραπέντες πρὸς δεξιάν, ἀφικόμεθα εἰς τὸν
ναὸν τοῦ Θησέως. Ἐκεῖ ἦτο ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ
ἠῤῥατο ἡμᾶς, προσφωνήσας καὶ λογύδριον. Ἀλλὰ πάντα
ταῦτα ἦσαν νέα καὶ περίεργα εἰς ἡμᾶς, τὰ ἐρείπια τῶν
ναῶν, αἱ καλύβαι, οἱ χαριέντως προσκυροῦντες ἡμᾶς κά-
τοιχοι, τὰ ρωμαντικὰ καὶ εὐχρὰ ἐθνικὰ ἐνδύματα. Τὸ
πάντων ὅμως περιεργότατον δὲν εἶχον ἐτι ἰδεῖν τοῦτο
δὲ ἦσαν οἱ Τούρκοι. Ἡ ἀποστολὴ ἡμῶν ἐσκοπεῖ τὴν παρ'
αὐτῶν παραλαβὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ
διὰ τοῦτο ἀδηρόνως ἐποθοῦμεν πάντες νὰ ἴδωμεν τοὺς τό-
μους ἐξ ἀκοῆς γνωστοὺς ἡμῖν Τούρκους, οἵτινες ἰσχυρῶς
ἠρέθιζον τὴν ἡμετέραν φαντασίαν. Ἀλλ' ἡ περιέργεια αὐ-
τῇ δὲν εἶχεν ἐτι πληρωθῆ, διότι ὁ Ὀσμὰν ἐφάντης τελευ-
ταῖος ὀθωμανὸς προύραρχος Ἀθηνῶν, εἶχεν ἤδη ἀποχωρή-
σει ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, ἀνα-
μένων τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὁ-
πως παραδῇ αὐτῇ τὴν Ἀκρόπολιν. Ὅθεν κατὰ χρονικὰ
διαλείμματα ἐδλέπομεν μόνον κίθαριν τινα καὶ ψαγμονοφό-
ρον ὑπὲρ τὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως, τοῦτο δ' ἐτι μᾶλλον
ἠρέθιζε τὴν φαντασίαν ἡμῶν καὶ περιέργειαν.

Ἀλλ' ἐν τέλει τῇ 29/10 Ἀπριλίου, 1833, ἐδόθη ἡμῖν ἡ
ἐντολὴ νὰ κατὰσχωμεν τὴν Ἀκρόπολιν Ἀθηνῶν. Τῇ ἐννά-
τῃ ἐωθινῇ ὥρα ἐβαδίσσαμεν, μᾶλλον δ' ἀναρριχήθημεν ἐπι-
μόχθως τὴν ἀνωφελῆ καὶ πλήρη λίθων καὶ ἐρειπίων στε-
νὴν ἀτραπὸν. Ὅτε ἀφικόμεθα πρὸ τῆς εἰσόδου, προὔπην-
τησεν ἡμῖν ἡ ἐκ διακοσίων πεντήκοντα καὶ ἐπέκεινα ἄν-
δρῶν τουρκικῇ φρουρᾷ, ἣτις ἐφαίνετο μᾶλλον ὥς σπεῖρα
ληστῶν ἢ ὥς τάγμα τακτικοῦ στρατοῦ. Ἀθλία καὶ τε-
τριμμένα εἶχον τὰ ἐνδύματα, πολλὰ δὲ καὶ ἐσχισμένα καὶ

τὰ ὑποδήματα πεπατημένα τὴν πτέρναν καὶ ὅμως τὰ ὄπλα
αὐτῶν καθαρὰ καὶ στιλπνότατα, μακρὰ ἰσπανικὰ πυρο-
τόξα, πιστόλια καὶ μαχαίρας καὶ χαντζέρια, ὅλον ὅπλοστά-
σιον ἐν τῇ ζώνῃ αὐτῶν.

Σιωπηλοὶ καὶ σκυθρωποὶ παρήλασαν πρὸ ἡμῶν, οὐδ'
ἐφάνησάν πως πολυπραγμονοῦντες, οὐδ' ἐχαιρέτισαν ἡμᾶς
στρατιωτικῶς, εἰ καὶ ἐγὼ προσέταξα τῇ ἀποσπάσματί μου
νὰ παρουσιάσωσιν ὅπλα.

Ἀφικόμενοι εἰς τὰ ἄνω εὗρομεν τὸν εἰρημινόν Τοῦρκον
προύραρχον Ὀσμὰν ἐφάντην, μετὰ δύο ἀξιωματικῶν. Ὁ
προύραρχος οὗτος παρέδωκεν ἔγγραφον τῆς ἐαυτοῦ κυβερ-
νήσεως τῇ ἐπιτροπῇ τῆς Ἑλληνικῆς Βαυαρῶν ταγματάρχῃ
Πάλλιγαν καὶ ἑτέρον ὅμοιον ἔλαβε παρ' αὐτοῦ. Οὕτως ἐ-
πετελέσθη ἡ παράδοσις τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀ-
νεκτέσθη αὐτήν, διατελέσασαν ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν ἐξου-
σίαν ἐπείκεινα τῶν διακοσίων ἐτῶν, καὶ οὕτως ἔσχον κἀγὼ
τμήν ὡς ὑπολογιζῶς τοῦ βαυαρικοῦ βασιλικοῦ ἐπικουρι-
κοῦ στρατοῦ γενόμενος πρῶτος τακτικὸς Χριστιανὸς φρου-
ρχος τοῦ κικροσπίου Ἰσπεως.

Ὅτε ὁ ἥλιος κατέβη πέραν τῶν ὀρέων τῆς Πελοποννή-
σου καὶ ἀνέτειλεν ὑπὲρ τὸν Λυκαθητῶν ἡ πλησιεπὴς σε-
λήνη ἐπυχύσασα τὸ μελιχρὸν αὐτῆς φέγγος ἀνὰ τὴν Ἀτ-
τικὴν καὶ τὰ ἐν μέσῳ ἀθλίων καλυδὼν ὑπερήφανα ἐρεί-
πια, ἐγὼ ἔστησα τὴν κλίνην μου ὑπὸ τὰς γιγαντώδεις τοῦ
Παρθενῶνος στήλας. Τμήμα κίονος ἐγένετό μοι προστατά-
λαιον καὶ φιάθος στρωμνὴ, ὄνειρευόμενος δ' ἀνοικτοῖς ὄμ-
μασιν, ἐθεώμην ἐκπληκτὸς τὸν ἀρχόντα Περικλῆ ἐπὶ τῆς
Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, τὸν Σωκράτην καὶ τοὺς μαθητάς
αὐτοῦ, τὸν Εὐρυπίδην καὶ Δημοσθένην καὶ ἑτέρους τοσού-
τους καὶ τηλικαίτους ἄνδρας τῆς κλεινῆς Ἑλλάδος πλανο-
μένους ὑπὸ τὰς στήλας καὶ εἰσερχομένους εἰς τὸν ἀθάνα-
τον τῆς Παλλάδος ναόν. Ἡ φαντασία μου ἐλευθέρα ἀνε-
πλάττετο τὰς εἰκόνας ταύτας, ὥς οὐ διέβλεπεν τὴν ἀχλὺν
οἱ ἔμοι στρατιῶται καθήμενοι παρ' ἐμοὶ ἐπὶ συντετριμμέ-
νων μαρμάρων καὶ διαλεγόμενοι περὶ τινος ἐν τῇ πατρίδι

αὐτῶν παιδρὰς πανηγύρεως καθ' ἣν πολλοὺς εἶχον ραπίσει. Ἦδη ἐρύοντο τὰ πεπονημένα βλέφαρά μου, οἱ δὲ κρωγμοὶ τῶν ἐρημικῶν παλλαδικῶν ὀρνέων, εἰσέτι τὴν ἀκοήν μου ταρασσόντες διαδεβαίωσαν τὸ γε γόν ὅτι ἐκαίην ἐπὶ κλασικῆς γῆς.

Ἡ ψυχρὰ ἐωθινὴ πύρα μ' ἐξήγειρεν ἐνωρίς, πρὶν ὃ ἥλιος ἐνίσχύσῃ τὸ ἄρμα αὐτοῦ ὑπὲρ τὸν Ὑμηττόν.

Ἀνοίξας τὰ ὄμματα, εἶδον τοὺς τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ καλλιμάρμαρον τοῦ Παρθενῶνος μέτωπον ὑπερβαίνοντας ὑψηλοὺς κίονας καὶ τοὺς σφαιροὺς τῶν πέριξ ἐρείπῳ καλυπτόντων τὴν ἑλὴν Ἀκρόπολιν διὰ μεγάλων καὶ μικρῶν τεμαχίων μαρμάρου καὶ ἐνόμισα ὡς ἀληθὲς θαῦμα, ὅτι ἡδυνήθησαν νὰ σωθῶσιν ὑπὸ τοῦ πανδαράτορος χρόνου οἱ θαυμαστοὶ ἐκεῖνοι κίονες.

Τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λίαν πρῶτ', ἦλθε πρὸς με, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, Χιὸς τις ναυτίλος σὺν τῇ υἱᾷ αὐτοῦ, Καυτεῖν Δημήτριος καλούμενος, οὗ τὸ μικρὸν τρεχαντήριον ὄρρει ἐν Πειραιᾷ.

Ὁ Χιὸς ἐκεῖνος ἐκόμισε κοντὸν καὶ κυανθὴν σημαίαν φέρουσαν λευκὰς ζώνας καὶ ἐν μέσῳ σταυρόν. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ, λαλῶν πρὸς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν ἱκέτευσεν ἡμᾶς ἐν ὀνόματι τοῦ γηραιοῦ αὐτοῦ πατρὸς νὰ ὑψώσωμεν τὴν σημαίαν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τὸν Παρθενῶνα, εἰς δὲ προθύμως ἐγὼ συγκατετέθημ. Τῇ βοηθείᾳ στρατιωτῶν τινῶν ὁ κοντὸς ἐστήθη ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος, ἐκέλευσα δὲ τοῖς εὐαρίθεροις στρατιώταις νὰ παρελάσωσι, παρουσιάζοντες ὅπλα καὶ ἐχαίρετιστα τῇ ξίφει τὸν γηραιὸν θαλασσοπόρον, ὅστις ἀνύψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἑλλάδος φωνῶν σὺν τῇ υἱᾷ αὐτοῦ **Ζήτω ἡ Ἑλλάς, Ζήτω ὁ βασιλεὺς**, πρὸς δ' ἀνταπονήσαμεν ἐγὼ τε καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται. Χαρίεσσα καὶ ἐλευθέρα ἐκυμαίνετο ἤδη ἡ Ἑλληνικὴ σημαία ὑπὲρ τὰ ἐρείπια τοῦ κεκροπαίου, ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ πάσης τε τῆς Εὐρώπης καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Τούρκων.

Δάκρυα χαρᾶς ἐπιπτον ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ γηραιοῦ Χιὸς κατ' ἐκείνην τὴν αἰμυνηστὸν ὥραν, ἐγὼ δὲ μικρὸν

μετὰ ταῦτα, περιήλθον θεώμενος τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως γύρῳ μίγδην συνεσσωρευμένα μάρμαρα.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ κυκλωθῇ κατέκειντο, ἐν μέσῳ κιονοκράνων, συντετριμμένων στηλῶν, μικρῶν καὶ μεγάλων μαρμάρων, σφαῖραι τηλεδόλων, τμήματα μύδρων, ἀνθρώπινα κρανία καὶ ὀστά, ὧν πάμπολλα ἦσαν συνηθροισμένα ἰδίᾳ παρὰ τὰς τοῦ Ἐρεχθεῖου ραδιναῖς Καρυάτιδας. Κατ' ἐπιταγὴν μου (αὕτη δ' ἐπῆρξε πρώτη, ἦν ὡς φρούραρχος ἔδοξα), οἱ στρατιῶταί μου, συναγαγόντες τὰ κρανία ἐκεῖνα καὶ ὀστά, κατέθηκαν αὐτὰ εἰς ὑπόγειόν τι, πρὸς νότον τοῦ Παρθενῶνος, ἐν ᾧ ἴσως εὐρηγνται καὶ σήμερον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Ὁ Πειραιεύς καὶ αἱ τότε Ἀθῆναι. — Ὁ ἐν Ἀθῆναις βίος. — Ὁ ἐν τῷ οἴκῳ Βλαχούτση χορὸς. — Τὸ Ἰταλικὸν Σενοδοχεῖον Καζάλη. — Κῆπος καὶ ἑσπαιλὶς τῶν Βαναῶν ἀξιωματικῶν. — Ὁ οἶκος Χάρτιαν. — Ἡ συνέντευξις τοῦ ὑπολοχαγοῦ Βέβερ.

Καθ' ὃν χρόνον ἀνεμένομεν ἀπὸ 1 μέχρι 10 Ἀπριλίου τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἵνα ἔλθῃ πρὸς κατοχὴν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐγὼ, πρὸς διασκέδασιν τῆς ἀνίας μου ἐξέδραμον μέχρι Πειραιῶς. Ἑλλήν τις ὑπολοχαγός,¹ Κονταυδάκης καλούμενος, προσήνεγκέ μοι τὸν ἵππον αὐτοῦ, ὃν εὐγνωμονῶν ἐδεξάμην.

Ἡ διὰ τοῦ ἐλαϊῶνος εἰς Πειραιᾶ ὁδὸς ἦτο λίαν ἐλώδης, ἕνεκα τοῦ αὐτόθι τότε πολυκλάδου Ἰλισοῦ. Ἦτο θαλῖνὰ ἡ θάλα τῆς πόλεως Πειραιῶς, πλὴν δὲ τινῶν συντετριμμάτων τοῦ ἀρχαίου, τὸν λιμένα μετὰ τῶν Ἀθηνῶν συνδέοντος περιφύρου τείχους, ἅτινα ἐνθα κάκεισε ἐκείντο, δὲν ὑπῆρχον ἑτερα ἐρείπια. Ἐν μόνον λίθινον κτίριον, ὅπερ οἱ Τούρκοι εἶχον τελωνεῖον, ἦτο τὸ μόνον σημεῖον τοῦ παλαιοῦ ναυρίου, ὅσο δὲ ξύλινα παραπήγματα, εἰς παντοπώλειᾳ μετετετραμμένα, συνεπλήρουν τὸν ὅλον τῶν Ἀθη-

1. Τοῦ ἐκὸς Καποδιστρίου ὑποθέμετος ἑλληνικὸς ἱππικὸς.

νών λιμένα. Αί δὲ τότε Ἀθηναὶ περιβάλλοντο ὑπὸ τείχεσσι πενταπόλου, μετρίου, ὡς προσέπον ὄφους δύο μέτρα καὶ τι πλέον.

Αἱ πόλεις ἦσαν ἡ τῆς Ἐλευσίνας, ἀμέσως ἀγούσα εἰς τὴν ἀγορὰν ἔχουσα πρὸς δεξιάν τὸ Θηοσίον ἢ τῶν Πατησίων, ἢ τῶν πάντε Ἀδελφῶν, πρὸς τὴν Κηφισίαν ἀκριβῶς ἐκεί ἐνθα νῦν ἐγείρεται ἡ θυραγωγὴ τῶν ἀνακτόρων πτέρυξ ἢ ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐστὶ σωζομένη Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ ἡ τοῦ Φαλήρου πρὸς θυράς καὶ πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἡ πόλις ἦτο, ὡς εἴρηται, σωρὸς ἐρείπειων, μόνη δ' ἡ ἀγορὰ ἐσχημάτιζε τρόπον τινα κανονικὴν ὁδόν. Ὅσως τις ὑπῆρχεν ἐπίσης παρὰ τὴν ἐκκλησίαν Καπνικαρέας, ἐτέρα τις διαθέτουσα τὴν βᾶσιν τῆς Ἀκροπόλεως ἐνθα ὄφουνται αἱ στήλαι τῆς πάλαι ἀγορᾶς καὶ ὁ ναὸς τοῦ Αἰδίου. Ἐν τῇ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν μηνουθεὶ ὁδῷ ἴσταντο ἐστὶ οἰκίαι τινες, ἡ δὲ μᾶλλον ὡραία ἦτο ἡ ἐν τῇ Πλάτῃ οἰκία τοῦ Ῥώσσου προξένου Παπαρρηγοπούλου. Ἄλλως δὲ πάντες οἱ κάτοικοι καὶ αὐτοὶ οἱ ὀλβιώτατοι, κατέκουν τὰ τεῖχε καί κεισε πλινθοσκεπὴ ἐρείπια καὶ καλῶδια.

Ὁ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὴν Πλάτῃ τότε μεταβαίνων, ὥρτει νὰ ἔχῃ ἱκανὰς τοπογραφικὰς γνώσεις, διότι αἱ αὐτόσε ἀγούσαι στεναὶ ὁδοὶ πολλάκις ἐφράσσοντο ὑπὸ καταρρέοντος οἴκου, ἀναγκάζουσαι τὸν διαβάτην νὰ ὑπερσκελίζῃ τὰ καλῶματα ταῦτα. Τοῦτο δὲ τετράκις ἢ πεντάκις ἐπανελαμβάνετο ἕως οὗ χωρήσει τις εἰς τὸν οἶκον λ. χ. τοῦ Ῥώσσου προξένου. Μεταξὺ τῆς πόλεως Ἐλευσίνας καὶ τῆς τῶν πάντε Ἀδελφῶν, ὑπῆρχεν, ὅπου δὲν ἦτο τείχος, μέγα κενόν, τὸ μὲν χέρσον τὸ δὲ κακαλλιεργημένον.

Ἐξ εὐωνόμων καὶ παρὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς πόλεως Ἐλευσίνας ὑπῆρχεν ὁ μονόροφος οἶκος Βλαχούτση. Ὁ οἶκος ἐκεῖνος φιλικώτατα ἐδέχετο ἡμᾶς τοὺς ἀξιοματικούς θαρτίζοντας εἰς αὐτόν.

Ἡ κυρία Βλαχούτση Φαναριώτισσα ἦτο τότε εἰσὶν ὡραία γυνή, ἡλικίας ἐτῶν τεσσαράκοντα, ἔχουσα καὶ δύο ἱεροσμοτάτας θυγατέρας 17 καὶ 18 ἐτῶν. Ἐνταῦθα ἡ-

χθῆσε ἐν παρόδῳ ἐπὶ ἡ ἀξία ἐκείνη γυνὴ συνεκρότησέ ποτε χορόν, ὅστις πράγματι συνατάραξε τὰς Ἀθήνας πάσας. Καίτοι ἔφλεγε τὸ θέρος (Ἰουνίου φθίνοντος εἰ μὴ ἀπατωμαί) ἡμεῖς ὅμως οἱ νεαροὶ ἀξιοματικοὶ κατὰ κόρον ἐχορεύσαμεν, εὐμοιρῆσαντες καὶ χορευτριῶν οὐκ εὐκαταφρονήτων. Διότι προσήλθε τὸ ἀνθος ὡραίων κορασίων, ἐκ τῶν οἴκων Φιλαλήθους, Γάσπαρη, Γεωργαντά καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἀλλ' ἡ τοῦ ἐρχηθμοῦ βασίλισσα ἦτο ἡ κυρία Φίνλανκ σύζυγος τοῦ Ἀγγλοῦ φιλέλληνος λοχαγοῦ Φίνλανκ.

Ἀλλ' εἰχομεν ἀνάγκην καὶ τινος ἐν τῷ χορῷ ἀπάτης. Ἐπειδὴ ἐν ταῖς πατρίσιν ἡμῶν ἐλαμβάνομεν συνήθως ἐν τοιοῦτοις χοροῖς, ὀλικώτερόν τι, κατὰ τὸ μεσονύκτιον, μετὰ ποτηρίου οἴνου, οὐδὲν εἰχομεν δειπνήσαι, ἵνα χορεύσωμεν εὐκολώτερον. Καὶ ὅμως οὐδὲν σούρει παρτέθη, ἡρκέσθημεν μόνον εἰς ὀλίγην λεμονάδαν καὶ ὀλίγον τῆς Ἰσπανίας ἄρτον. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν στήρησιν ταύτην, εἰ καὶ συνέκειτο ἡ ἐρχήστρα ἐκ μιᾶς μόνης βαρβίτου, ἐνὸς αὐλοῦ καὶ μιᾶς κιθάρας, ἡμεῖς οὐχ ἤττον ἐχορεύσαμεν μέχρι πρωίας. Ἡ νεότης ὡς λέγεται, θέλει νὰ ξεθυμαίνῃ.

Συχνὰ ἐπισκεπτόμεθα τινες τῶν ἀξιοματικῶν καὶ τὸν οἶκον τοῦ Ἀμερικανοῦ ἱεραποστόλου Χίτλ, ἀνδρὸς σοφοῦ καὶ λίαν φιλοξένου, ὃς ἦτο ἤδη αὐτόθι καὶ παρ' ᾧ εὐαρέστας πολλάς ὥρας διηρχόμεθα καὶ πολλάς γνώσεις περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐκτιώμεθα πραγμάτων. Ἐν ταῖς Ἀθήναις ὑπῆρχε τότε ἐν μόνον ξενοδοχείῳ κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν τρόπον, ἐν μεγάλῃ παλαιᾷ Τουρκικῇ οἰκίᾳ ἀνήκον τῷ Ἰταλῷ Καζάλλῃ, οὗ ἡ σύζυγος ἦτο Γερμανίς, ἐκ Βιέννης. Ὁ κύριος Καζάλλης εἶχε μόνον τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμόν καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ μόνον τὸ δεξιόν. Ἀλλ' ἀμφότεροι οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκείνοι ἦσαν ὀξυδερκέστατοι ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς. Δὲν ὑπῆρχον τότε βόας πολλοί, συνήθως δὲ οὐδ' ἱεραττον αὐτοῖς πρόβατα ἱεραττον σπανίως καὶ ἑτρωγον μόνον τράγους, ὧν τὸ κρέας εἶχε βεβαίως ἰδιαίτερον haut goût εἰ καὶ μὴ κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἔννοιαν. Καὶ ὅμως ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ κυρίου Καζάλλῃ ὑπῆρχον παντοῖα ἐδέ-

οματα, ὧν θὰ ἐπαυόμεναι καὶ ὁ μᾶλλον κακῶς εἰδυμένος οὐρανίσκος ἐμπυρίδας μύσχου, μπαμπάκ, στῆθος μύσχου γεμιστόν, ὅ,τι ἐφάνταζόμεθα. Ἡ κυρία Καζάλη πάντοτε βαρύνει παρῆγε πᾶσαν γεύσιν τῇ τραγείῳ κρέατι, ἡμῶν δὲ τὴν λοχαγῶν οἱ Γερμανικοὶ στόμαχοι ἀσυνήθειοι ὄντες εἰς τὰ Ἑλληνικὰ φαγητά, κατασκευαζόμενα τότε κυρίως δι' ἐλαίου, ἡδέως ἐδέχοντο τὰ τῆς Ἰταλίδος, καίτοι πολλάκις δὲν κατανόουσαν ὁποιάν εἶχον γεύσιν. Τὸ προφανές δὲ κακὸν ἦτο ὅτι αἱ μερίδες ἦσαν πολὺ μικραὶ καὶ αἱ τιμαὶ πολὺ μεγάλαι, ὥς πρὸς τὸ βαλάντιον ὑπολογαγῶν τὸ γεῖμα ἀπῆται ἐν δίστηλον καὶ μόλις ἐχορταίναμεν τὴν πείναν ἡμῶν.

Μετ' οὐ πολὺ τῆς Ἀθήνας πολλοὶ ξένοι ἐπισκέφοντο, διότι πᾶς τις ἠθέλει νὰ ἴδῃ τὴν κλεινὴν ἐκείνην γῆν. Πρὸ πάντων δὲ ἤρχοντο πλείστοι Ἀγγελοι.

Τὸ ξενοδοχεῖον Καζάλη ἦτο, ὥς εἶπον ἡδὴ, τὸ μόνον εὐρωπαϊκὸν ξενοδοχεῖον, ὅσον δ' αὐτὸ ἐπληροῦτο ξένων, τόσον ἐπληροῦτο καὶ τὸ ταμειὸν τῶν κυρίων Καζάλη, οἵτινες ταχέως μὲν ἐπλούτησαν, ταχέως δὲ καὶ ἐγένοντο ὑπερήφανοι.

Τὰ δέκα κονάρια τῆς κυρίας Καζάλη ἔσχον δύο φύλακας, οἵτινες καθ' ἡμέραν ἔλουν, ἐκτένιζον καὶ περιήγον αὐτὰ εἰς περιπάτους. Τὸ κορμιωτῆριον αὐτῆς ἦτο τόσον λαμπρόν, ὥστε ἡ μέλλουσα τότε τῆς Ἑλλάδος Ἀνασσα θὰ τὸ ἐλάμβανεν ὡς πρότυπον.

Ὁ κύριος Καζάλης καθ' ἐκάστην ἀναιδέστερος ἐγίνετο ἐν ταῖς τιμαῖς τοῦ ξενωνος καὶ τραχύτερος ἐν ταῖς ἀπαιτήσεσιν αὐτοῦ. Ἡ ὑπερηφάνεια ἐρχεται πρὸ τῆς πτώσεως, λέγει ἡ Γερμανικὴ παροιμία. Ὁ Καζάλης περιεπλάκη εἰς δίκας, πρὶν δ' ἢ παρέλθῃσι δέκα ἢ δώδεκα ἔτη, ἐξέλειπεν ὁ μέγας ἐκεῖνος ὄλδος. Ἀνεμομαζώματα διαβολοσκορπίσματα. Ὁ Καζάλης ἐφυλακίσθη ὡς ὀφειλέτης, παρεφρόνησε καὶ ἀπῆγγατο. Ἡ γυνὴ αὐτοῦ ὁμοίως ἐν φυλακῇ ἀπέθανεν ἐν ἐλασινῇ ταλαιπωρίᾳ. Ὡς ἡδὴ ἐλέγχθη, ὁ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ Καζάλη βίος ἐγίνετο ὀλονὲν θαυμαστότερος καὶ ἀφορητότερος, ἀλλ' ὅσῳκις ἡ ἀνάγκη εἶναι μαγίστη ἢ βοήθεια ἐγγύτατα καίται, ὁ δὲ τὴν κόσμον ποιήσας τοσοῦ-

το θαυμασίως καὶ περὶ τοῦ ἐλαχίστου μεριμνᾷ. Οὕτω καὶ ἡμῖν ἀπροσδόκητος ἤλθε βοήθεια ἐκ ναυαγίου μικροῦ τινος ἐξ Ἰστρίας πλοίου ἐξοκειλάντος ἐγγὺς τῆς Αἰγίνης, ὅτε ἤρχετο ἐξ Ἀλεξανδρείας Γερμανικὸν τι ἀνδρόγυνον, πλεόν δια τοῦ πλοίου ἐκεῖνου, εἶχε σωθῇ μετὰ τοῦ πληρώματος, ἤχθη δὲ εἰς Πειραιᾶ ὑπ' Αἰγινήτικοῦ τινος καϊκίου. Αὐτοῦ διέτριβε τυχαίως τότε Ἑλβετὸς ζωγράφος, δύο ἔτη πρὶν ἢ ἡμεῖς εἰς Ἀθήνας καταβῶμεν, ἐν αὐταῖς ζῶν καὶ πληρῶν τὸν στόμαχον αὐτοῦ δι' ὧν ἔγραφε εἰκόνων τῶν τε ἀρχαιοτήτων καὶ τῶν ἐπιχωρίων ἱματισμῶν. Ἐκαλεῖτο Βολφερμπεργερ, ἦτο ἰδιόρρυθμος ἀνὴρ καὶ ἐν πάσαις ταῖς Ἀθήναις παντὶ παιδίῳ ἦτο γνωστὸς τῷ ὀνόματι Καλοξημέρωμα διότι καθ' ἀπασαν τὴν ἐν Ἀθήναις διατριβὴν αὐτοῦ οὐδαμῖαν εἶχε μάθει λέξιν Ἑλληνικὴν, πλὴν ταύτης μόνης, πρὸς πᾶσαν δ' ἐρώτησιν, ὅλον πῶς ἔχετε; ποῦ ὑπάγετε; τί ἀγαπάτε; ἀπεκρίνετο πάντοτε Καλοξημέρωμα.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο ἀσπονδος τοῦ Καζάλη ἐχθρὸς. Ἐπὶ δύο ἔτη ἔζη παρ' αὐτοῖς ὡς ξένος καὶ μόνον τράγειον κρέας ἔτρωγεν, ὑπὸ ποικίλας μορφάς, ἀπέτισε δ' ἀκριβῶς τοὺς τίμους ματρίους λογισμοὺς καὶ τῷ πολλάκις χρεῖαν ἔχοντι Καζάλη χρήματα ἐδάνειζε. Διότι ὁ Ἰταλὸς ἦτο ἀκόμη τότε φιλοφρονητικώτερος καὶ εὐγενὴς ξενοδόχος, ἀλλ' ἡδὴ εἶχε διώξει τὸν Ἑλβετὸν ἐκ τοῦ δωματίου, μόνον ἔχοντας κατ' ἄλληλον θέσιν εἰς ἐργαστήριον ζωγράφου. Ὅθεν ὁ Βολφερμπεργερ, ἅμα ἐν Πειραιᾷ εὐρών τοὺς ναυαγήσαντας Γερμανοὺς, διανοήθη νὰ μεταχειρισθῇ αὐτοὺς πρὸς ἐκδίκησίν του. Πάραυτα ἔθηκε τὸ δυστυχὲς ἀνδρόγυνον ὑπὸ τὴν ἐαυτοῦ προστασίαν καὶ ἔγαγεν αὐτὸ εἰς Ἀθήνας, ἐνθα κατέρθεωσι νὰ προσηλυτίσῃ πολλοὺς εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἦτοι τὴν ἀνέγερσιν ξενωνος ὑπὲρ τῶν Χάρτιαν (οὕτως ἔκαλεοντο οἱ ναυαγοὶ) μᾶλλον δὲ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ξενοδοχείου Καζάλη ἀπόσπασιν πολλῶν ἡμερησίων θαμνίων. Οὕτως ἡγοράσθη παρὰ Τούρκου, ὅστις, ὥς πάντας οἱ ἐνόφωλοι αὐτοῦ, ἐπώλει τὰ ἐαυτοῦ κτήνηματα, ἐν

ἀπέλθῃ εἰς Τουρκίαν, ἀγρὸς μᾶλλον ἢ ἀμπελών, πρὸ ἐτῶν πολλῶν ἀκαλλιέργητος.

Τὰ χρήματα κατεβλήθησαν ἐξ ἐράνων προαιρετικῶν, ἐμὲ δὲ ὑπεχρέωσαν νὰ συνάψῃ τὴν διαπραγματεύσιν. Ὅθεν ἠγόρασα τὸν ἀμπελῶνα, ἀπέχοντα τῶν Ἀθηνῶν 15—20 λεπτά καὶ καίμενον ἐπὶ τῆς εἰς Πατήσια ἀγοῦσης ὁδοῦ. Κατεβλήθησαν δὲ Ἰσπανικὰ τάλληρα πέντε καὶ ἐξήκοντα, συλλεγόντα παρὰ τῶν ἀξιοματικῶν τοῦ τάγματος ἡμῶν καὶ παρὰ τινῶν φιλελλήνων.

Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐδεὶς κατάλογος εἶχε καταστρωθῆ, ἕκαστος δὲ ἔδωκε ὅτι προηρείτο, ὁ μὲν τρία, ὁ δὲ δύο, ὁ δὲ ἐν ἰσπανικὸν δίστηλον. Ἐγὼ ἠγνόουν πόσον ἕκαστος ἔδωκεν, ὅθεν τὸ πωλητήριον ἐγράφη ἐπ' ὀνόματί μου ὑπὸ τοῦ τότε μόνου ἐν Ἀθήναις ὑπάρχοντος συμβολαιογράφου Κοκκί-
δου, ἀντίγραφον δ' ἔμεινε παρ' ἐμοί.¹

Ὁ τουρκικὸς ἀμπελῶν μετεβλήθη εἰς μικρὰν Γερμανίαν. Ἐκτίσαμεν πλίνθινον οἶκον, ἱκανὸν μέρος περιεφράξαμεν καὶ ἐφυτεύσαμεν κήπον, ἐνθα ἐχαράξαμεν σφαιροβολεῖον, ὁ δὲ κυλισμὸς τῆς σφαίρας καὶ ὁ κτύπος τῶν κινόντων ἀνε-

1. Ὅτε διατρίβον ἐν Πάτραις, ἐν ἔτει 1835, ἔλαβον γράμμα ἐξ Ἀθηνῶν τοῦ ξηνοδόχου ἡμῶν Χάρτιαν, ὅστις με παρεκάλει νὰ πάρῃ αὐτῷ ἔγγραφον ἀπόδειξιν ὅτι εἶχαν αὐτὸς τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν ξηνοδοχεῖον ἐπὶ τῆς γῆς ἐκείνης. Ἐπειδὴ πάντες οἱ λοιποὶ ἀξιοματικοὶ οἵτινες εἶχον συντελέσει εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπῆσαν ἤδη ἐξ Ἀθηνῶν, οὐδεὶς δὲ ἄλλος ἤδυνάτο νὰ παράσχῃ τὸ δικαίωμα τῆς κατοχῆς εἰς τὸν Χάρτιαν, διότι ἐγὼ εἶχον γραφῆ ἐν τῷ πρακτικῷ τοῦ συμβολαιογράφου ὡς μόνος (διοκτῆς, διὰ τοῦτο, μὴδ' ἐγὼ σκοπὸν νὰ ἀπανακάρῃ εἰς Ἀθήνας, ἕνεκα τοῦ κατὰ τὸν Βασιλεὺς μίσους τῶν Ἑλλήνων διαγεγενηντῶν ὑπὸ τῆς διαγωγῆς τῆς ἀντιβασιλείας ἔλαβον τὸ ἔγγραφον, ὑπέγραφα καὶ ἐπαρφα τῷ Χάρτιαν. Οἱ Χάρτιαν ἀπέθανον μετὰ τινα ἔτη, ἡ δὲ Πρωσικὴ πρεσβεΐα ἀπέληγε τὸ κτῆμα πρὸς τὸν τότε νομάρχην Ἀττικῆς ἀντὶ 25,000 δραχμῶν. Ὅστις ἔδωκεν αὐτῷ πρῶτα τῇ ἑαυτοῦ θυγατρὶ, ὑπανδρευθείσῃ τῷ φιλέλληνι λοχαγῷ Σρόλεντς. Ὁ στρατηγὸς Σρόλεντς πολλὰ ἔτη κατήκουν αὐτόθι καὶ εἰτα ἀπέληγε τὸν οἶκον ἀντὶ 200,000 δραχμῶν τῷ κορίθῳ Σίνε, ὅστις ἀνέγειρεν αὐτὸς τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ ἐθεοτόματο αὐτὸ τῇ Ἑλλάδι. Σ. Μ.

μηνήσκον ἡμῖν τὴν πόρρω ἀπέχουσαν φίλην πατρίδα. Τὸ ξηνοδοχεῖον διηύθυνον οἱ Χάρτιαν, ὁ μὲν ἀνὴρ ξηνοδόχος ὢν, ἡ δὲ γυνὴ μαγειρεύουσα, καὶ οὕτως ἐν βραχεὶ ἐμορφώθη γερμανικὸς βίος ὑπὸ τὸν κυανοὺν καὶ εὐδιον οὐρανὸν τῆς Ἀττικῆς.

Οὕτως ἐν θυμῷ τινὶ ἐσπέρα ἐκαθήμεθα ὑπὸ τὴν ἐκ φυλλάδων στέγην, ἣν ἡ φιλότεχνος τοῦ Χάρτιαν χεὶρ εἶχε κατασκευάσει ἐκ κλάδων ἀγρίας ἀκακίας διαλεγόμενοι, ὡς συνήθως, περὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν. Πρὶν ἢ πατήσωμεν τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, ἀξιοματικοὶ καὶ στρατιῶται περὶ οὐδενὸς ἄλλου διαλεγόμεθα ἢ περὶ Ἑλλάδος, πῶς δὴλα δὴ θὰ ἐφαίνετο ἡμῖν, τί ἔμεναν ἤδη ἐκ τῶν κλασικῶν χρόνων, καὶ πῶς οἱ Ἕλληνες θὰ ὑπεδέχοντο ἡμᾶς καὶ πολλὰς ἄλλας ἐρωτήσεις πρὸς ἀλλήλους ἐποιοῦμεθα, τέλεον λησιμονοῦντες τὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν. Ἄλλ' ὁμως, διατρίβοντες ἤδη περὶ τοῦς τέσσαρας μῆνας ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ τὴν φαντασίαν ἔχοντες μᾶλλον συνεσταλμένην, παραδόξως πῶς ἀνεμνήσθημεν τῆς ἡμετέρας πατρίδος, πράγματα δὲ καὶ συμβάντα ὅπως ἀσήμεντα τοῦ αὐτόθι βίου, ἤρχοντο νῦν καὶ αὐτὰ φίλως εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν καὶ τὰς συνδιαλέξεις.

Περὶ τούτων λοιπῶν τῇ ἐσπέρᾳ ἐκείνῃ ἡμῶν συνδιαλεγόμενων εἰσῆλθεν εἰς τὸν κήπον ὁ ἡμέτερος καταλυματίας μετὰ τινῶν ἀρτίως ἐκ Ναυπλίου ἀφικομένων ἀξιοματικῶν τῶν πρὸ μικροῦ ἐκ Βαυαρίας ἐλθόντων ἐθελοντῶν, μηχανικῶν, πυροβολητῶν καὶ τινῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων, οἵτινες ἔμελλον πάντες νὰ βοηθήσωσιν εἰς τὸν μηχανισμόν τοῦ νεκροῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Καίτοι τὰ πάντα ἦσαν αὐτοῖς ἀγνωστα, χώρα τε καὶ ἄνθρωποι, γλῶσσα καὶ ἥθη, ὡς ὁ πέραξ βίος εἰς ἀρτιγέννητον βρέφος.

Πάντες οἱ κύριοι ἐκεῖνοι ἦσαν, ὡς εἶκός, περιεργότατοι, ἐπεσώρευσαν δ' ἡμῖν ἐρωτήσεις περὶ τῶν ἀγνώστων αὐτοῖς Ἑλληνικῶν πραγμάτων ὑπῆρχε δ' ἐν αὐτοῖς καὶ τις ὑπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ, Βέβερ καλούμενος, δυσειδέστατος τὴν μορφὴν, μεστὸς χαδαρίδων καὶ ἐρυθρὸς καὶ αἰχμηρὸς τὴν κόμην. Κατ' ἀρχὰς εἰσίγα, ἀλλ' εἰτα, στραφεὶς πρὸς

τινα ἀπέναντι αὐτοῦ καθήμενον βαρὺν μεσήλικα λοχαγόν, ἀπέτεινεν αὐτῷ τὴν παραδόξως ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀκουσθεῖσαν ἐρώτησιν:

— Φίλε συστρατιῶτα, πῶς εἶνε αἱ ἐνταῦθα ἑλληνικαὶ καλλοναί;

— Ὀλίγα δύναμαι περὶ τούτου νὰ σοὶ εἰπῶ· ὑπάρχουσι μὲν πολλαὶ εὐμορφαι, ὡς ἀναδεικνύει ὁ ἐθνικὸς ἱματισμὸς, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ξένοι οὐδεμίαν συγκοινωνίαν συνήφαμεν, διότι εἶνε λίαν δειλαὶ καὶ συνεσταλμέναι. Οἱ νεαροὶ ἡμῶν ἀξιοματικοί, ἰδίᾳ δὲ ὁ παρὰ σοὶ καθήμενος βαρὺν Πέλνις, πολὺ ἀπέτυχον παρὰ ταῖς ἑλληνίσιν. Ὁ βαρὺν οὐδεμίαν ἔως τώρα ἔχει κατέκτησιν, καίτοι πολλὰ διηγούνται περὶ τῶν ἐν τῇ πατρίδι θριάμβων αὐτοῦ.

— Ναί, ὑπέλαβεν αὐτός, νεανίας ὢν ξανθός, ἀριστοκρατικῆς μορφῆς. Ναί, οὕτως ἔχει, φίλε συστρατιῶτα. Ἐνταῦθα δὲν πρέπει νὰ κοιμάσῃτε. Αἱ ὠραῖαι ἑλληνίδες εἶνε ἀσύλληπτοι, ἀγριαί, ὡς ἀγριογάτοι, καὶ δειλαὶ ὡς δορκάδες. Ἐγὼ ἔχω ἱκανὴν περὶ ταῦτα πείραν, ἐνταῦθα ὅμως οὐδεμίαν ἔλπις.

Ὁ ὑπολοχαγὸς Βέβερ ἡσύχως ἤκουστο αὐτοῦ περὶ ἑλληνίδων γνώμας, εἰτα δὲ εἶπε μετὰ τινος παροϊότητος.

— Αἱ γυναῖκες πανταχοῦ εἶνε ὅμοιαι, φαίνεται δὲ ὅτι δὲν ἤρχισατε ὀρθῶς. Τόσον εὐκόλως δὲν πρέπει νὰ χάνωμεν τὸ παιγνίδιον.

Ὁ νεαρὸς ἀνθυπολοχαγὸς εἰρωνικῶς προσέβλεψε τὸν συστρατιῶτην καὶ ὑπολοχαγὸν Βέβερ, ἕνεκα τῆς φλυκταινώδους καὶ δυσειδοῦς αὐτοῦ μορφῆς, καὶ εἶπεν αὐτῷ:

— Λοιπὸν ἤλθετε ἐνταῦθα, κύριε ὑπολοχαγέ, πρὸς κατέκτησιν ὠραίων ἑλληνίδων; Σοὶ συγχαίρω. Φρονῶ ὅμως ὅτι θὰ τὴν πάθῃς!

— Σὲ ἐννοῶ, συστρατιῶτα. Ἀμφιδόλλεις, διότι εἶμαι τόσον δυσειδής. Δὲν πειράζει ὅμως. Θὰ ὁμιλήσωμεν βραδύτερον.

Τότε ἐφωνήσαμεν πάντες:

— Ἀγαθὴ τύχη, κύριε ὑπολοχαγέ! Νὰ δώσῃς ἀποδείξεις ὅτι οὐδεμίαν δύναται νὰ σοὶ ἀντισταθῇ.

Τῇ ἐπομένῃ ἑσπέρᾳ διατρίβομεν πάλιν παρὰ τῷ Χάρτιαν συνηγμένοι ἐν τῷ ἡμετέρῳ Τεῦσκληρ. Οὐδεὶς ἀπὴν ἐκ τῶν τῆς προτεραίας, πλὴν τοῦ ὑπολοχαγοῦ Βέβερ. Ἐγελώμεν καὶ ἡστεινόμεθα περὶ τοῦ συστρατιώτου τούτου, ὅς, καίπερ τοσοῦτον δυσειδής, ἤξιον ὅτι εἴλκυε τὰς γυναῖκας.

Ἄλλ' εἰς τὴν φωνὴν καὶ ὁ Λάζαρος. Ἰδοὺ εἰσέρχεται εἰς τὸν κήπον, ὁ ὑπολοχαγὸς Βέβερ· κάθιδρως καὶ περιχαρῆς, χαιρετίζει καὶ κάθεται παρὰ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Πέλνις, ὅστις ἠρώτησεν αὐτόν:

— Ποῦ ἴδρωσαι; τόσον, κύριε Βέβερ;

— Θέλεις λοιπὸν νὰ τὸ μάθῃς; Ἀκουσον. Ἀπόψε περὶ τὴν δεκάτην ὥραν, θὰ ἔχω συνέντευξιν μετὰ νεαρᾶς ὠραίας κυρίας.

— Ἀλήθεια; τόσον ταχέως; εἶπομεν πάντες.

— Ἀρετὴ μοι νὰ ὁμιλήσω, ἀπεκρίνατο ὁ Βέβερ. Σήμερον τῇ πρωῇ, ἐπορεύθην εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου ἔμεινα σχεδὸν μέχρι τῆς δεκάτης. Ὅτε κατέβαινον συνήντησα κάτω, ὅπου ἀρχοῦνται αἱ οἰκίαι, νεαράν ὠραιότατην κυρίαν, ἧς τὸ ἐρυθρὸν φέσιον ὑπερῃφάνως ἐκόσμιε λαμπράν μαύρην κόρην. Ἐχαιρέτισα μετὰ σεβασμοῦ, μὲ εἶδε μὲ μεγάλους ὀφθαλμοὺς ἀσκαρδαμυκτεῖ, ἀλλὰ δὲν μὲ ἀντεχαιρέτισεν. Ἠκολούθησα αὐτήν, ἥτις ταχέως ἔδωκεν διὰ τῶν περιπεπλεγμένων καλυψίδων καὶ ἡραιωμένων οἰκιῶν, ὥστε μετὰ κόπου ἔτραχον κατόπιν. Πολλάκις ὅμως ἔδωκεν ὀπίσω πρὸς με καὶ τότε ἐδιπλασίαζον τὰ βήματά μου. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην νὰ τὴν προφθάσω καὶ οὕτω εἰς τὴν ἔχασα ὀπίσθεν τὴν ἑρπύειον. Ὅτε ὅμως ἡ ὁδὸς ἔγεινεν εὐρύτερα ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν, αἰφνης ἔστη ἐνώπιον πόλης, ἀγούσης δι' ὄψηλόν περιτειχίσματος εἰς εὐρύχωρον αὐλήν, ὡς παρατήρησα. Ὅτε ἤνοιξε τὴν θύραν, ἐστράφη πρὸς με καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν μοι ἔδωκε σημεῖον, τὰς παλάμας κατ' ἐμοῦ ἔχουσα καὶ τοὺς δακτύλους τείνουσα. Ὅπου ἐστὶ δάκα! Λοιπὸν μὲ περιμένει εἰς τὴν δεκάτην καὶ θὰ ὑπάγω!

Ἀσθενοὺς γέλως ἠγέρθη παρ' ἡμῖν. Ὁ ὑπολοχαγὸς Βέβερ ἐφωνήσατο τὸ πρόσωπον καὶ ὀρχίλως ἀνεγερθεὶς

— Τί δηλοῖ ὁ γέλως οὗτος; εἶπε· μὴ ἐμπαίζετε;

— Οὐχί, φίλε συστρατιώτα, ὑπέλαβεν ὁ Βασιλεὺς λοχαγός. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶνε κομικώτατον. Μάθε ὅτι τὸ σημεῖον, ὅπου ὑπέλαβες ὡς ὀριστικὸν συναντιούσης, εἶνε ἐνταῦθα θυρωρικὸν ἐσχάτης ὁδοῦ. Ὅταν τις οὕτω σὺ ταίνη καὶ τοὺς δέκα θακτῶλους σὲ ὁδρίζει καὶ σὲ καταβάται. Λοιπὸν μὴ ὀργίζου, διότι πολλοὶ τὰ αὐτὰ ἔπαθον. Ἦσυχαι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μὴ ζήτει κατακτήσεις ἐλλογνίδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

(Τέλος Ἀπριλίου τοῦ 1833)

Κατάπλους εἰς Αἴγιναν. — Ἡ χῆρα τοῦ Ὀδυσσεύος μετὰ τοῦ μικροῦ αὐτῆς υἱοῦ Αἰωνίδα. — Τὰ κομματικὰ πάθη.

Δύο φίλοι μου καθηγηταί, ὁ Οὐλερίχος καὶ Βύλκιος, εἶχον συμφωνήσει μετ' ἐμοῦ νὰ πλεύσωμεν εἰς τὴν νῆσον Αἴγιναν. Μεθ' ἡμῶν ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ καὶ ὁ τοῦ ἀνωτέρου μνημονευθέντος Κουτκουδάκη ζωηρότατος ἀδελφὸς ἐπιλοχίας Κουτκουδάκης, ὁ καὶ διαρρηνεὺς τῆς κυβερνήσεως. Οὗτος, ἐντὸς τινῶν ἡμερῶν, εὗρε πλοίαριον ἐκ Πόρου, ἐν Πειραιεὶ ὁρμῶν. Τὸ πλοίαριον ἐκεῖνο, πωλήσαν τὸν ἐκ λεμονιάων φόρτον αὐτοῦ, ἐδέξατο νὰ παραλάβῃ καὶ ἡμεῖς, καταπλέον εἰς Πόρον, ὅπως ἐν τῇ παράπλῃ ἀποδιβάσῃ ἡμεῖς εἰς Αἴγιναν. Μετὰ μεσημέριαν κατέδημεν εἰς Πειραιᾶ καὶ εὗρομεν τὸν γηραιὸν πλοίαρχον, μετ' ἀμφοτέρων τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ ἐνὸς ἐγγόνου, ἦτοι ἅπαν τὸ πλήρωμα, καθημένους πρὸ παντοπωλείου, ἐπὶ ψιᾶθου, ἐν μεγίστῃ ἡσυχίᾳ, ὡς εἰ μὴ ἐσκόπουν ν' ἀναπατάσῃσι πάλιν τὰ ἱστία. Ἦτο νηναμεία, ὁ ἥλιος εἶχε κλίνει εἰς τὸν δυτικὸν ὀρίζοντα, τὸ πλοίαριον εἶχεν ἀτρέμα ἐν τῇ λιμένι καὶ ἡ λέμβος ἦτο δεδεμένη εἰς τὴν πρύμναν αὐτοῦ. Ὁ Κουτκουδάκης συνέστησεν ἡμεῖς τῷ Καπετᾶν Γιάννῃ, οὗτος δέ, εὐχόμενος τὸ εὐπαρόσητε, προσήνεγκεν ἡμῖν τὴν τούτην αὐτοῦ, πλήρη μαστίχης, ἡμεῖς δὲ προεπόμεν, εὐζάμενοι κατευόδιον.

— Ἀλλὰ πότε θ' ἀποπλεύσωμεν;

— Τώρα, εἶπεν ὁ κυβερνήτης. Τὸ βράδυ θὰ φυσήσῃ ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ θὰ ἀναβῶμεν ἀπὸ τὸν λιμένα.

Μετ' οὗ πολὺ προσήλθον καὶ τινες νέοι Ἑλλήνες καὶ νεαρά τινι ὠχρὰ μαλαναίμων γυνή, ἄγουσα μικρὸν ἀγόριον, πενταετὴς περίπου. Οὕτω ἐγενόμεθα ἐπιβάται ἀνω τῶν ἐπτά.

Ὁ ἥλιος εἶχε δώσει ὑπισθῆν τῶν πόρρω ὁρίων, τὸ κνέφας ἐπηλθεν, οἱ ἀστῆρες ἠδέως ἔλαμψαν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλ' ὁ γηραιὸς θαλασσινὸς εἰσέτι ἐκάθητο, ἐπλήρου δὲ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν ἑαυτοῦ καπνοσύριγγα καὶ ἐν ἄκρᾳ ἀταραξίᾳ ἐρρόφει τὸν καπνόν, διότι οὐδεὶς ἄνεμος ἔπνεεν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐννάτην ὥραν ἔπνευσε μέσοθεν Σαλαμίως καὶ Στερεᾶς, ψυχρὰ πνοή, μεταβληθεῖσα πάραυτα εἰς ἰσχυρὸν ἄνεμον. Τότε ἀμέσως ἐκινήθη ὁ γηραιὸς Καπετᾶν Γιάννης καὶ ἑμπρὸς παιδιὰ ἐφώνησε. Πάραυτα καὶ τάχιστα εἰλκυσθῇ ἡ λέμβος πρὸς τὴν παραλίαν, μετ' ὀλίγον δὲ ἐπέδημεν πάντας τοῦ ταχυπόρου πλοιαρίου.

Ἀλλ' ἐκεῖναι αἱ ἐπὶ τῶν καΐων θαλασσοπορίαι οὐδὲν τὸ ταρπνὸν παρείχον τοῖς ποντοποροῦσιν, εἰ καὶ οὐδεὶς ἕτερος ὑπῆρχε τότε τρόπος πρὸς συγκοινωνίαν τῶν νήσων. Τὰ καΐα στεροῦνται πάσης εὐμαρείας· ὁ ἐπιβάτης καθ' ἅπαντα τὸν πλοῦν συσπειροῦται ἐπὶ μιᾷ καὶ μόνῃ θέσει, ἐὰν δὲ κακῇ τύχῃ πνέσῃ καὶ ἀντίξρος ἄνεμος ἀρξῇται δὲ καὶ ἡ λοξοδρομία, τότε πανταχοῦ τοῦ σκάφους ἐμποδίζουσιν οἱ ἐπιβάται τοὺς ναῦτας καὶ ὅτε μὲν μεταβαίνουσιν εἰς τὰ δεξιὰ, ὅτε δὲ εἰς τὰ ἀριστερά, ὅπως τηρῶσι τὴν ἰσορροπίαν τοῦ πλοίου, συσπειρούμενοι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ἀλλὰ τοῦτο ἄπορον καὶ ἀμήχανον ἦτο ἡμῖν τοῖς εὐρωπαίοις, οἵτινες ἐφοροῦμεν στενὰ ἐνδύματα. Ἦδη ἡ ἄγκυρα ἀνεσπάσθη, ἀνεπατάσθη δὲ τὸ ἱστίον, ὁ κυβερνήτης καὶ οἱ ναῦται ἐσταυροκοπήθησαν, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐπιβάται, καὶ τὸ πλοίαριον πλησίον διήλθε διὰ τῆς στενῆς τοῦ Πειραιῶς ἐξόδου εἰς τὰ αἰγυνητικὰ ὕδατα, σχίζον δι' ὀξείας τρέπιδος τὸ ἄλμυρὸν κύμα, οὗ ὁ ἄκρος ὑψηλὰ ἀνερράντιζε καὶ ὑπισθῆν τοῦ σκά-

ρους πάλιν συνηνοῦτο, σημαίνων τὴν μακρὰν αὐλακα, ἣν ἐν τῷ ὕδατι ἐχάρασσαν ἡ τρώπη.

Ἦτο δὲ πράγματι γλυκὺς ἐκεῖνος ὁ πλοῦς· ἡ φθίνουσα σαλὴν ἄνιρχετο ἤδη ὑπὲρ τὸ Σοῖνιον καὶ μελιγρῶς καὶ φιλικῶς ἐφεγγε τὴν ἐκδρομὴν ἡμῶν. Ἀλλ' ἡ χαρὰ καὶ ἡδονὴ ἡμῶν ὀλίγον διήρκεσεν, ἡ ἀκρὴ τοῦ ἀνέμου ἐχαλαρώθη καὶ μετ' ὀλίγον ὀλως ἐκόπασε. Τὰ ἱστία ἀσύντονα ἐκραυμάσθησαν καὶ ἐπλατάγουν ἐπὶ τῶν κεραιῶν· τότε συνέσπειλαν αὐτὰ καὶ ἀμφότεροι τοῦ πλοιάρχου οἱ ρωμαῖοι υἱοὶ ἐδράζαντο τῶν ἱερατρῶν, τοῦ γηραιοῦ μεταδύντος εἰς τὸν αἶακα. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ μεταξὺ οἱ τρεῖς ἡμεῖς Γερμανοὶ συνδιαλεγόμεθα περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος. Ὁ μὲν καθηγητὴς Οὐλερίχος ἦτο αἰσιόδοξος καὶ πάντα ἐθεώρει ροδινὰ καὶ φωτεινὰ καὶ εἰκαζεν ἀριστα τὸ μέλλον τοῦ νέου βασιλείου. Ὁ δὲ Οὐίλκιος ἐπολέμει πρὸς τὰς ἰδέας ἐκαίνου δι' ἀμεταπτότου εὐτραπείας ἀποφαινόμενος παραδόξους γνώμας, ἵνα παροξύνῃ τὸν σπουδαῖον Οὐλερίχον καὶ προξενῇ τέρψιν ἐν τῇ συνομιλίᾳ. Ὁ Οὐίλκιος ἀπαφαίνεται ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν κράτος οὐδόλως θὰ προέδευεν ἐνόςῃ οἱ Ἕλληνας· δὲν ἀπέβαλλον τὴν συνήθειαν τοῦ ἀπαχθοῦς ραισινάτου καὶ ὅτι ἦτο ἀμάρτημα κατὰ τοῦ οἴνου τὸ πίνειν τὸ γλυκὺ καὶ πολύτιμον τοῦτο τοῦ Βάκχου δῶρημα, δὲν οἱ νέοι Ἕλληνας δυστυχῶς ἀπηνήσαντο, μεμιγμένον τοσοῦτον ἀποτροπαίως. Οὕτω φθεῖρονται αἱ ἐξαίρετοι τοῦ οἴνου ιδιότητες.

— Ἀλλ' ὦ φίλε Οὐίλκιε, ἐφώνησεν ὁ καθηγητὴς Οὐλερίχος· αἱ ἰδέαι σου εἶνε τῷ ὄντι πολὺ παράλογοι. Δὲν δύνασαι νὰ συζητήσης σπουδαίως.

— Τί; ἀντεῖπεν ὁ Οὐίλκιος. Ἀρριβάλλεις λοιπόν, Οὐλερίχε, ὅτι σπουδάζων εἶπον τὴν γνώμην μου ταύτην;

Ἀλλ' αἰφνης διακόπη ὁ διάλογος ἡμῶν ὁ γηραιὸς καπετὰν Γιάννης καὶ τις περίπου ἐκκαυδεκαετῆς ἐπιδάτῃ· σφοδρῶς ἐλογομάχουν. Ὁ νεανίας ἐκεῖνος, δὲν ἐκάλουν Στάμιον, ἔλεγεν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῶν παλληκαρίων Γούρας, ὅστις κατὰ τὰ λεγόμενα, ἐφόνευσεν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως

Ἀθηναίων τὸν φίλον αὐτοῦ, τὸν Τουρκοφάγον λεγόμενον Ὀδυσσεῖα, εἶχε πράξει ὀρθῶς καὶ ἐν φιλοπατρίᾳ, διότι πράγματι ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο προδότης, ἐκωνημένος ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ὁ γηραιὸς κυδερνήτης μεγάλως ἐπὶναι καὶ ἐθαύμαζε τὸν Ὀδυσσεῖα καὶ ἐκήρυσσεν αὐτὸν μέγιστον τῶν ἡρώων τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγώνος, διότι μόνος πάντων τῶν ἄλλων εἶχε βλάψει πλεῖον τοὺς Τούρκους. Ὁ διαρμηνεὺς ἡμῶν ἠσπάζετο τὰς γνώμας τοῦ γέροντος καὶ ἡ ἑρὶς ἐσφοδρύνετο. Τότε τῶν ἐπιδατῶν τις ἀνακοίνωσα τῷ καπετὰν Γιάννῃ, ὅτι ἡ ἐν τῇ πρῶρᾳ καθημένη πανθηφοροῦσα γυνὴ ἦτο ἡ χήρα τοῦ Ὀδυσσεῦς μετὰ τοῦ μικροῦ υἱοῦ αὐτῆς Λεωνίδα, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ θλίψις τοῦ γηραιοῦ πλοιάρχου σφόδρα ἀνέφλεχθη καὶ τότε πολλάκις προσέταξε τῷ νέῳ νὰ σιωπήσῃ.

— Δὲν ἐντρέπεται λυπὸν δυστυχὴ γυναῖκα;

Καὶ ὄντως ἔρρεον τὰ δάκρυα τῆς ταλαίνης χήρας, ἥτις θοθάνετο ἀληθῆ βάσανον, ἀναγκαζομένη ν' ἀκοῇ τὰς ὁδοὺς ἐκαίνας καὶ κατηγορίας κατὰ τοῦ δολοφονηθέντος συζύγου.

Καὶ ὅμως ὁ νεανίας ἐκεῖνος, ἀνευ σεβασμοῦ καὶ σφόδρα ἔμπαθως, ἐξηκολούθει ἀκοντίζων ἀγριωτάτα· ὁδοὺς κατὰ τοῦ Ὀδυσσεῦς τότε ὑπερίσχυσαν ἡ ὀργὴ τοῦ γέροντος, ὅστις ἐφώνησε πρὸς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἐρίκατέ τον ἔξω! Δι' ὀλίγων λέξεων εἶπεν ἡμῖν ὁ Κουτκουδάκης περὶ τίνος ἡ ἑρὶς καὶ ἐγὼ τότε εἶδον ὅτι οἱ δύο κωπηλάται αἰφνης ἀνείλκυσαν τὰς κόπας ὥρμησαν ἐπὶ τοῦ νέου, συνέλαβον αὐτὸν καὶ ἀνέφεσαν, μεθ' ἑλπὴν αὐτοῦ τὴν ἀντίστασιν. Μικρὸν ἔτι καὶ ἐρρίπτετο ὑπὲρ τὸ πλοῖον, ὅτε κἀγὼ ἀναστὰς ὥρμησα πρὸς ἐκαίνους καὶ δι' ἰσχυρὰς ἐπιτακτικῆς φωνῆς ἐβόησα. Halt! . . .

Ἐκεῖνοι ἐξεπλάγησαν, εἴτε διότι ἐσεβάσθησαν τὴν μονοτολίαν μου, εἴτε διότι ἐνεύσαν αὐτοῖς ὁ γηραιὸς πατήρ, οὗ ἡ ὀργὴ εἶχεν ἤδη παρῆλθει. Τότε ἀφῆκαν τὸν νέον ἀλλ' οὕτως πέραντα ἐπιλαθόμενος τοῦ προσφάτου κινδύνου τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἤρξατο πάλιν ὀδρίζων καὶ μεμψόμενος

ἀλλ' ἐγὼ εἶπον αὐτῷ διὰ τοῦ διερμηνεύου, ὅτι ἐάν ἀκόμη ἓνα μόνον λόγον ἔλαγε κατὰ τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐνὸς μὲν ἔμενον ἐν τῇ πλοίῳ, θὰ προσέταττον νὰ δέσῃ αὐτὸν ὅπως λάβῃ αὐτὸν μετ' ἐμοῦ ὡς αἰχμάλωτον· διότι ἦτο αἰσχρὸς τὸ ὑβρίζειν εἰς ἀπροστάτευτον γυναῖκα. Ἡ ἐπίπληξις μου ἐπέτυχεν, ὁ νέος ἐκάθησε χαλαπαίνων, παρὰ τοῖς κοπηλάταις καὶ διὰ τὴν ἐκδούλευσιν ἐκείνην ἡ χίτρα τοῦ Ὀδυσσεύς ἠὲ χαρίστησί μοι διὰ τοῦ Κουτικουδάκη.

Ἄλλ' ὁ φίλος Οὐίλικιος ἐγνωμοδότησεν ὅτι κάλλιστα θὰ ἐπραττον ἐάν ἐφεξῆς μὴ ἀναμιγνύοιμην εἰς τὰ κομματικά πάθη, διότι πιθανὸν νὰ μοὶ ἀπέδωκεν δυσμενὲς καὶ λυπηρὰ ἢ τῶν ἄλλων εἰρήνευσις. Τὰ πάθη ταῦτα, ἔλαγε, κατήντησαν ἀχαλίνωτα, ἕνεκα μακροχρονίων πολέμων, ἐν οἷς τιτι ἀγρία ἐξαγέρσει δὲν θὰ σεβασθῶσι πολὺ τὴν βασιλικὴν μονοτολίαν οἱ διαφερόμενοι. Ἐγὼ ἠναγκάσθην νὰ δικαιώσω τὸν Οὐίλικιον καὶ ἅμα εἶπον παραπλήσια τοῖς ἐπομένοις πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς φίλους μου. Οἱ κομματικοὶ πόλεμοι εἶνε σφόδρα παρωξυσμένοι, οὐδεὶς ὑπάρχει σεβασμός, οὐδεὶς νόμος, μικρὸν δὲ ἀπὸ τῆς καθόδου βασιλείας καὶ ἀντιβασιλείας τὰ κόμματα συνήψαν σιωπηλῶς πρὸς μόνον ἀνακωχὴν, караδοκούντα τὰ μέλλοντα γενέσθαι καὶ ἀναμένοντα μὲν τὰς πρὸς τὴν χώραν, μᾶλλον ὅμως τὰς ἐνὶ ἐκάστῳ εὐεργεσίας τοῦ βασιλείας. Καὶ εἶνε μὲν λίαν ἀληθές ὅτι ἡ χώρα πολλὰ καὶ δεινὰ ὑπέστη κατὰ τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα εἰς ταλαιπωρίαν περιπεσοῦσα καὶ μεγάλην ἔνδειαν· ἀλλ' ὅμως ἕκαστος ἰδίαν ἀπεκδέχεται ἀρριότην, ἕκαστος λέγει ὅτι κατέβαλε μέζονα καὶ χαρακτηρίζει ἐαυτὸν καὶ τοῖς αὐτῷ συμπράξασιν ὡς τοὺς μόνους σωτῆρας τῆς πατρίδος. Πάντες οἱ τάναντία λέγοντες καὶ ἄλληλῃν ἔχοντες πολιτικὴν εἶνε ἐχθροὶ αὐτοῦ. Ἄλλ' αἱ πολιτικαὶ δοξαsaί, μᾶλλον δὲ τὰ ἰδία συμφέροντα ἕκαστου τῶν κομμάτων εἶνε τόσοι ἀλλήλοις ἀντίθετοι, ὥστε οὐδαμῶς ὑπάρχει ἐλπίς συνενώσεως καὶ ὁμοφροσύνης χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς κοινῆς πατρίδος. Καὶ πρῶτον μὲν ὑπάρχει τὸ ρωσσικόν, ἀγγλικόν καὶ γαλλικόν κόμμα, εἴτα δὲ οἱ κυβερ-

νητικοὶ καὶ συνταγματικοὶ καὶ ἐν τέλει, μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῶν παλληκαρίων, ἑτερα διαφόρα κόμματα, διακρινόμενα τοῖς ὀνόμασι τῶν ἰσχυροτέρων ἀρχηγῶν, Κολοκοτρώνη, Χατζη Πέτρου, Γρίβα καὶ λοιπῶν. Ἄλλ' οὐδὲν ὑπῆρχε ἑλληνικὸν κόμμα.

Πάντα ταῦτα τὰ κόμματα σφοδρῶς πρὸς ἄλληλα πολεμοῦσιν, ἀλλ' εἶνε λίαν θαυμαστὸν ὅτι ἐν μέσῳ τῶν ἐρίδων ἐκείνων καὶ διαφορῶν οὐδεὶς ποτε φονεύεται· ἡ δολοφονεῖται, ἐπικρατεῖ δὲ τοῦναντίον μεγίστη ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν ἡσυχία κατὰ τὸν πρῶτον χρόνον τῆς ἐλευσεως τοῦ βασιλείας καὶ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ μόνον τυχαίως ἀναθρώσκουσι τὰ πάθη αὐτῶν. Τὸ θερμὸν μεσημερινὸν τῶν Ἑλλήνων αἷμα, ταχέως μὲν ἐν αὐτοῖς διεγείρει πάθη, ἀλλ' ὅταν μεγάλη τις ἰδέα ἐμπνέει αὐτοῖς, πᾶσα αὐτῶν ἰδιοτελὴς σκέψις πάραυτα ἀφανίζεται, γίνονται δὲ ἱκανοὶ μεγίστων θυσιῶν. Οἷος δὲ τις εὐγλωττος ἀνὴρ γινώσκων τὰς ιδιότητας τῶν συμπολιτῶν του, δύναται νὰ κυβερνήσῃ τὰ ἑλληνικά πλήθη, ὡς ἐπὶ Δημοσθένους καὶ Θεμιστοκλέους, ἀλλ' ὅταν ἐλλείπωσι τὰ ἔργα ὁ Ἕλλην δὲν ἀφίνει τὸ ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον, διότι γινώσκει ὅτι ἡ τῶν ἰδιωτῶν εὐημερία φέρει καὶ τὴν τῆς πατρίδος ὅλην.

Εἶνε ἀληθές ὅτι ὁ Ἕλλην εἶνε ματαιόδοξος, ἀλλ' ἡ ματαιοδοξία αὐτῇ οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτεῖ ἢ νὰ μνημονεύηται μετ' ἐπαίνων τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς προόδου καὶ τῇ κλεινῇ ἀναπτύξει τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, οὐδόλως δὲ ν' ἀπολεσθῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος.

Καὶ ὁμολογουμένως πόσα καλὰ ἕνεκα ταύτης τῆς ματαιοδοξίας δὲν ἐγένοντο ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τότε.

— Ὅχι, ὅχι, φίλτατε ὑπολογαγὲ εἶπεν ὁ Οὐίλικιος διακόπτων, ἐγὼ ἐπιμόνως φρονῶ ὅτι αἰτία τῆς διατρέσεως τῶν κομμάτων εἶνε τὸ ρετσινάτο, τὸ ἀπεχθές ποτόν, διότι τὰ παλληκάρια διέρχονται ὅλην τὴν ἡμέραν, μεταβαίνοντα ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο καπηλεῖον καὶ πίνουνσι πάντοτε, ἀντὶ πάντε λαπτῶν ρετσινάτο κρασί καὶ πολιτικολογοῦσι καὶ ἐρίζουσι τόσοι πολὺ ὥστε ἐκ τῆς πολιτικολογίας καὶ

κομματικής έριδος ζαλίζεται ή κεφαλή και κορυφώνονται τα κομματικά πάθη εις ύψιστην έκστασιν. Ἄρα μακρὰν ἀπὸ ρετσινάτον!

— Ὡ θεέ μου, Οὐίλιαμ! δὲν βαρύνεσαι πάντοτε μὲ τὸ ρετσινάτο σου! Τὰ ξένα κράτη, αὐτὰ πταίνουσι. Ἐνταῦθα ἕκαστος ἀνήκει εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν, ἵνα ἔχῃ μείζονα ἐξουσίαν ἐν τῇ Ἑλλάδι. Ἀλλ' ἐκ τῶν παθῶν τούτων ὠφελοῦνται μόνον τὰ ξένα κράτη και ἀρεθίζουσι τὴν αἰσχροκέρδειαν ἑκάστου, ἵνα ἔχῃσι τὴν χώραν ταύτην ἐν διαρκεῖ διχοστασίᾳ διεγείροντα τὴν ἀμοιβαίαν ζηλοτυπίαν. Οὕτω πᾶς ὑποπτεύει πᾶν μέτρον τῆς κυβερνήσεως, πρόσθε δὲ ὅτι καὶ αὐτὴ ἀγνοεῖ τὴν χώραν, ἅμα δὲ τὰ ἔθνη καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν πολιτῶν καὶ θὰ εὖρης τοῦ κακοῦ τὴν αἰτίαν. Σκοπὸς καὶ μέλημα τῶν ἀγαπήντων τὴν Ἑλλάδα ἔπρεπε νὰ εἶνε τὸ διανοιῆσαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τυφλῶν καὶ καταρτίσαι ἓν καὶ μόνον ἔθνικόν κόμμα.

Ἐνταῦθα αἰφνης ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ γηραιοῦ κυβερνήτου.

— Κάτω τὸ πανί . . . ἐπάνω τὸ Φλόκκο! . . .

Καὶ διέκοψε τὸν διάλογον ἡμῶν. Ἀμφότεροι οἱ κωπηλάται ἐφάνησαν ὅτι πρὸ πολλοῦ ἀνέμενον τὸ κέλευσμα τοῦτο· ταχέως ἀνεῖλκυσαν τοὺς κώπας, τὸ μέγα ἱστίον συνεστάλη, ὁ φλόκκος ἀνεπετάσθη καὶ μόλις τοῦτο ἐγένετο, τὸ ἱστίον ἐπλήσθη. Ψυχρὸς βορειοδυτικὸς ἔπνευσε, τὸ σκαφίδιον ἐκλινε πλαγίως καὶ τάχιστα διέσχιζε τὰ κύματα τῆς διεγειρομένης θαλάσσης. Ὁ βορειοδυτικὸς ἀνεμὸς διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ καὶ ὅτε πρὸς τὸν ἀνατολικὸν ὀρίζοντα ἔχαράσσετο φωτεινὴ ζώνη εἶδομεν πρὸ ἡμῶν ἐν τῇ λυκόμενῃ τῇ Αἰγίῳ νήσον.

Αἱ ἥλιακαὶ ἀκτῖνες κατηύγαζον ἤδη τὰς χθαρμαλὰς τοῦ πολυχνίου τῆς νήσου οἰκίας, ὅτε ἐν τῇ λιμένι ἠγγικροβόλησαμεν δὲν παρῆλθε δὲ πολλὸς χρόνος καὶ ἦλθε πρὸς ἡμᾶς ὑπάλληλος τοῦ ἀπὸ Καποδιστρίου ὑπάρχοντος ἰγαιονομείου, ὅστις ἀφῆκεν ἡμῖν ἐλευθέρην ἐπισκευην.

Πάσαντα ἐκαθέσθημεν πρὸ παρακτίου καφεναίου καὶ ἀνεψύχθημεν πίνοντες τὸ μέλαν τῆς Μόκκας ποτόν.

Πρὶν ἢ ὁ ἥλιος ἀναστῇ ὑψηλότερον ἠρξάμεθα τῆς πορείας ἡμῶν, κατευθυνόμενοι πρὸς τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ πανελληνίου Διός.¹ Ἀμφότεροι καθηγητὰι συνεζήτησαν πολλὰ περὶ τοῦ ναοῦ ἐκείνου, ἐγὼ δὲ μετὰ χαρᾶς ἐκάθισα, ὅπως ἱχνογραφῆσω τοὺς ἀπλοῦς καὶ μεγαλοπρεπεῖς κίονας ἀναμετρῶν κατὰ φαντασίαν ὅπως ἦτο μεγαλοπρεπῆς ὁ ναὸς ἐκεῖνος. Ἀλλ' ὁ μεσουρανήων ἤδη ἥλιος ἦτο σφόδρα θερμὸς διὸ καὶ σπεύδοντες καὶ ἰδρώτι περιρρεόμενοι ὑπεστρέψαμεν εἰς τὴν πολίχνην. Ἐν τῷ καφεναίῳ ἦσαν πολλοὶ πολῖται συνηθροισμένοι, ὧν τις προσεκάλεσεν ἡμᾶς ἵνα πορευθῶμεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Ὑπακούσαμεν εἰς τὴν πρόσκλησιν ἐκείνην· ἐτύχομεν ἀγαθῆς δεξιώσεως καὶ φιλικῆς ξενίας.

Ἀξιαγάπητος κυρία, προμήτωρ δύο ἀνδρῶν κορασιῶν ἀπὸ δεκατῆς ἕως δεκαεπτὰ ἐτῶν, παντοίως ἐμερίμνησε πρὸς φιλοξένησιν ἡμῶν καὶ ἅμα πρὸς πλήρωσιν τῆς περὶ τοῦ ναοῦ βασιλέως περιεργείας αὐτῆς, ἐφ' ᾗ καὶ σφόδρα ἠνώχλει τῷ διαρμηνεῖ ἡμῶν κυρίῳ Κουτκουδάκη.

Ὁ πανοῦργος αὗτος ἐν Πέστῃ γεννηθεὶς, Ἑλλήν νουναῖος, ἐφαίνετο λέγων ταῖς συμπολίτισιν αὐτοῦ ὅλως τούναντία, ὧν ἡμεῖς ἐλέγομεν αὐτῷ. Ἐλεγε μυθωδέστατα πράγματα, ἐν οἷς δὲν ἐφαίνετο ὅτι ἡμεῖς διαδραματίζομεν ἀγαθὸν τι πρόσωπον, δι' ὃ καθεῖναι οὐδόλως ἐπαύοντο γελῶσαι καὶ θαυμάζουσαι. Ἀλλ' ὁ καθηγητὴς Οὐίλιαμος, εἰ καὶ δυσκόλως ἐλάλει τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἱκανῶς ὥστε ἀνταλαφιδάνατο καὶ τότε, πρὸς μεγίστην χαρὰν τῶν γυναικῶν ἐκείνων, ἀδυστάκτως ἀνέλαβε τὴν συνέχειαν τοῦ διαλόγου.

Οὕτως ἐπῆλθεν ἡ ἐσπέρα καὶ ἐπειδὴ ἐμάθομεν ὅτι αἰγιντικὸν τι τρεχαντήριον ἐμελλε νὰ πλεύσῃ εἰς Πειραιᾶ αὐτὴν ἐκείνην τὴν νύκτα ἐπέβημεν αὐτοῦ, ἀπῆραμεν τὴν

1. Ὁ κύριος Νέεζερ ἰσχυρίζεται ὅτι οὗτος ἐκάλουν τότε τὸν σημερινὸν ὡς τῆς παλλάδος ἀνορολογούμενον ἐν Αἰγίῳ ναόν. Σ. Μ.

ἄγκυραν περί μέσης νύκτας, καὶ τῇ 10 περίπου ἡμέρῃ ὦρα ἡγκυροβολήσαμεν ἐν Πειραιεὶ.¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

(Τέλος 'Ιουλίου τοῦ 1833)

Κατάπλους εἰς Κάρυστον τῆς Εὐβοίας. — Ἐν τῷ Χαερμίει.

Ἄλλ' ὅ ἐν Ἀθήναις θυμὸς ἡμεῶν γερμανικὸς ἡμῶν βίος αἰφνης διαταράχθη. Ὁ λόγος ἡμῶν προστάχθη ν' ἀπέλθῃ εἰς τὸ προύριον τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Κάρυστου. Ἡ ἀντιβασιλεὶς εἶχεν ἀποφασίσαι νὰ θέσῃ φρουρὰς εἰς πάντα τὰ ἀπὸ τῶν ἐναιτικῶν χρόνων σφζόμενα ἐκεῖνα ὀχυρώματα, πρὶν ἢ πληροφωρηθῇ ὅποια τις ἦτο ἡ κατάστασις αὐτῶν. Εἶχεν ἀρκεσθῇ ἀναγνοῦσα ἐπὶ τῶν παλαιῶν πινάκων τὸ ὄνομα κώστρο.

Πρὸς διαπεραίωσιν ἡμῶν εἶχον ναυλωθῇ δύο ὠδραϊκὰ τρεχαντήρια, ὁρμούντα ἐν Πειραιεὶ καὶ ἡμεῖς ἀναμένοντα. Ἐπιβαινόντων ἡμῶν ἔπνεεν οὐριος ἄνεμος, διὸ ἡλπίζομεν ὅτι τὸ πολὺ μετὰ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας θὰ ἐφθάνομεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον. Πρωίας, τῇ 9ῃ ὦρα διεπλευσαμεν τὸ στενὸν τοῦ Πειραιῶς στόμιον, τῇ δὲ τρίτῃ μετὰ μεσημβρίαν ἤμαθα πρὸ τοῦ Σούνιου, τοῦ νῦν λεγομένου Cavo Colonna. Ἄλλ' ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ θεὸς κελεύει. Ὁ ἄνεμος πρὸς ἑσπέραν μεταβλήθη, τὰ δὲ ἡμέτερα τρεχαντήρια ἤρξαντο λοξοδρομοῦντα. Οἱ ἐτησίαι, συνήθως ἐνταῦθα πνέοντες κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον, μέχρι Αὐγούστου μέσον, εἶχον ἐφορμήσει. Ὁ βορειοανατολικὸς

1. Ὁ κομματικὸς ἐκεῖνος καὶ ἀρπαγῆς νεανίας ὁ καλούμενος *Στάμος Τρικκαλιώτης*, οὗ τὴν ζωὴν εἶχον οἶσαι ἐν τῇ εἰς Αἴγιναν κατάπλῃ, ἐγένετο αἰτία νὰ γνωρίσω τοὺς οἰκείους αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἐπάνοδον. Εἶχε δὲ ἀδελφὴν, *Ἀγαθὴν* τοῦνομα, τότε δεκαετιῶς, ἥτις ἐγένετό μοι σύζυγος ὅτε μετὰ ἐπταετίαν ἐπανήλθεν εἰς Ἀθήνας ὡς ἰδιώτης.

2. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὁ συγγραφεὺς ἐδημοσίευσεν, κατὰ δεικνύοντα τοῦ 1880, γερμανικῇ διὰ τῆς *Μνημοσύνης*, παραρτήματος τῆς *Νέας ἐφημερίδος* τοῦ *Βεροβούργου*. Σ.Μ.

οὗτος ἄνεμος ἰδίᾳ πνέει ἀπὸ Εὐβοίου Πόντου, διὰ τοῦ Βοσπόρου, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Ἀρχιπελάγους μέχρι τοῦ Ταννάρου, ἐνθα αἰφνιδίως κοπάζει. Πνέει δὲ ἀδιακόπως δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας· πολλάκις δὲ καὶ δεκατέσσαρας, ἐξορμᾷ τῷ πρῶτ', τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντος καὶ σφοδρύνεται ὅσον ὕψι-λότερον αὐτὸς ἀναβαίνει. Οὕτω περὶ μέσην ἡμέραν πνέει πολλάκις τρικυμιώδης, κλίναντος δὲ τοῦ ἡλίου πρὸς δυσμὰς βαθμηδὸν ἐξασθενεῖ, ὁλοτελῶς δὲ κοπάζει ἐκεῖνου δεδυκότος. Ἡ νύξ ἀποβαίνει νήνεμος, ἀλλ' ὁ σάλος τῆς θαλάσσης πολλάκις διαρκεῖ μέχρι τοῦ μεσονυκτίου καὶ τότε τὰ πλοίαρια δὲν δύνανται νὰ κωπηλατῶσιν. Ἀρα τῇ ἡμέρᾳ ἀρχεται πάλιν ὁμοίως ὁ ἄνεμος οὗτος, μετῴμι χυδαῖστί λεγόμενος. Τὰ δύο τρεχαντήρια ἡμῶν ἡγκυροβολήσαν ὑπὸ τὸ Σούνιον. Ἐνταῦθα ἐμείναμεν τρεῖς ἡμέρας, ἕνεκα τῶν ἐτησίων, τῇ δὲ τετάρτῃ, περὶ μεσημβρίαν, διηγέρθη ἐλαφρὸς νοτιοδυτικὸς καὶ τότε, τὴν ἄγκυραν ἀνασπάσαντες, ἐκάμψαμεν τὸ ἀκρωτήριον. Ἄλλ' ὅτε ἀφικόμεθα εἰς τὸν πορθμὸν Εὐριπον, ὅπως καθορμισθῶμεν πρὸ τῆς Κάρυστου, ἤρξατο ἡ κίνησις τοῦ ρεύματος ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ ἀπῆλπισεν τοὺς κυβερνήτας ἡμῶν, βάλλοντας ἀνερμηγεύτους κατάρας. Ἐλοξοδρομήσαμεν ἐνθεν κἀκεῖθεν, ἀλλ' οὐδὲν ὠφελήθημεν ἢ αὖρα ἦτο ἀσθενής, δὲν ἠδύνατο νὰ νικήσῃ τὸ ἰσχυρὸν τοῦ Εὐρίπου ρεῦμα. Οὐχ ἦττον λοξοδρομοῦντες ἐχαίρομεν, διότι ὁ ἀσθενὴς ἐκεῖνος ἄνεμος ὅπως οὖν συντέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἀνοιχθῶμεν ὑπὸ τοῦ ρεύματος πάλιν εἰς τὸ πέλαγος.

Μετὰ ὥρας ἑξ αἱ ἄγκυραι ἡμῶν ἐρρίφθησαν εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὅρμου, ὅτε δὲ ὁ ἥλιος κατέδυ ὀπισθεν τοῦ νησιδίου Ἰούρα, ἡμεῖς εἶχομεν ἤδη ἀποθῇ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ λοχαγὸς ἡμῶν δὲν ἠθέλησε νὰ βαδίσῃ εἰς τὴν τότε ὑπὸ πολλῶν ἀκόρη Τούρκων οἰκουμένην Κάρυστον, ἐπαλθούσης ἤδη τῆς νυκτός, διότι μετὰ δυσχερείας θὰ ἐζητοῦμεν τ' ἀναγκαῖα τοῖς στρατιώταις καταλύματα, προσέταξε νὰ καταλειφθῶμεν ὑπὸ ἐλαίας τινας, οὗ πόρρω τῆς παραλίας. Ὁ σχεδὸν πλησιεπὴς τῆς σελήνης δίσκος ἀνέτελλεν ὑπὲρ τὸ

πέλαγος, ὅτε ἠνάψαμεν τὰ πυρὰ ἡμῶν, ὧν ὁ καπνὸς εὐθὺς ἀνέβαινεν ἐν τῇ νυκτερινῇ νηγεμίᾳ καὶ ἀπεσόδει τὰ ἐντομα ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου ἡμῶν. Οἱ στρατιῶται ἦσαν φαιδροί, ἐλευθέρως χρώμενοι ταῖς κνήμας αὐτῶν· διότι ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας εἶχον καταδικασθῆναι ἐγκαρτερωτοὶ σχεδὸν ἀκίνητοι, ἐπὶ μιᾷ καὶ τῆς αὐτῆς θέσεως, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς κινήσεως ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῶν πλοικαρίων ἐκείνων, ὧν ἄλλως κατὰ τὸν πλοῦν ταράσσεται ἡ ἰσορροπία. Ἦδη ἐκκινουόντο, περιεπάτουσαν κατὰ θαλάσσης ἄνω καὶ κάτω ἄδοντας ἄσματα τῆς Πατρίδος. Τοῦς πλείστους εἶχε συλλέξει περὶ ἑαυτὸν θακαναῖς τις· οὗτος ἦδεν, ἐν βαθείᾳ καὶ ἀγδαί φωνῇ, τὸ παλαιὸν ἄσμα τῶν φοιτητῶν *Was Kommt dort von der Hoh* (Τι καταβαίνει ἀπὸ ὕψηλά), ὅπερ ἰδίᾳ ἠγάπα, ὧν ποτε *Studiosus Theologiae* καὶ ὅπερ εἶχε διδάξει τοῦς στρατιώτας τοῦ λόχου, ὅτε ἡ τύχη τὸν ἔρριπεν εἰς αὐτόν, ἀφ' οὗ ἐν Ἑρλάνγγῃ εἶχε θαπανήσαι τὴν ἑλὴν πατρικὴν οὐσίαν, ὥς ὁ νεοσύλλεκτος τοῦ Βαλλεστάιν. Ἄλλ' ὅτε ἐμαράνθη τὸ νυκτερινὸν ἡμῶν πῦρ, οἱ στρατιῶται ἐξηπλώθησαν ὑπὸ τὰς ἐλαίας καὶ ἡδέως ἐκοιμήθησαν, ἐν τῇ θερμῇ ἐκείνῃ νυκτί. Ἡ ψυχρὰ ἐσθινὴ δρόσος ἐξήγειρεν αὐτοὺς, τὸ ἐγερτήριον προσεκάλεσεν αὐτοὺς ὑπὸ τὰ ὅπλα καὶ οὕτως ἠρξάμεθα βαίνοντες πρὸς τὴν ἡμίσειαν ὄραν ἐκείθεν ἀπέχουσαν πολίχνην Κάρυστον, διευθυνόμενοι εἰς τὸ ὁμώνυμον προῦριον, ὅπερ ὤφειτο ὑπὲρ τὴν πολίχνην, καίμενον ἐπὶ ἀνάντους καὶ ἀποτόμους βράχους.

Διελθόντες τὰς στενωποὺς τῆς πόλεως, ἀνέβημεν εἰς τὸν ἀνωφερὴ τοῦ προυρίου βράχον. Τὸ προῦριον συνέκειτο ἐκ περιτειχίσματος καὶ πάντα πύργων, ὧν δύο μὲν παντελῶς ἦσαν ἠρειπωμένοι, οἱ δ' ἑτέροι τρεῖς εἶχον ἐτι οἰκήσιμά τινα δωμάτια, ἐν οἷς οἱ τε στρατιῶται καὶ ἡμεῖς οἱ τρεῖς ἀξιοματικοὶ εὖρομεν πενιχρὸν κατάλυμα. Τὸ ὅλον δὲν ἦτο ἀξιὸν τοῦ ὀνόματος προυρίου, οὐδὲ ἦτο στρατηγικὴ θέσις, κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, ὁ ἀπότομος πρὸς τὴν θάλασσαν κἀθετος βράχος ἀφ' οὗ ἔκειτο τὸ προῦριον. Ἐὰν τοῦτο εἶχε

καλῶς, ἔφερε δὲ καὶ τηλεδόλα, ἡδύνατο νὰ καλύψῃ τὸν εἰς τὸν Εὐρίπον εἰσπλουν. Ἄλλ' ἐν τῇ παντελεῖ ἐκείνῃ καταπίπτει ἡ φρουρὰ ἦτο ἀνωφελὴς καὶ διὰ τοῦτο ἐτάχθη ἀπλοῦς σκοπὸς παρὰ τὴν ἠρημωμένην πόλιν.

Ἡ ἐργασία ἡμῶν ἦτο λίαν μονότονος καὶ ἐστερεῖτο πάσης διασκεδάσεως καὶ ἀναψυχῆς. Καὶ αὐτὸ τὸ πατρῶδες ἀνώμαλον Ἰθαφὸς τοῦ μικροῦ ἐκείνου ὀροπεδίου, εἶχε γαίνει ἐτι μᾶλλον χέρσον ἐκ τῶν ἐρειπίων τῶν καταπεσόντων τοίχων, ἐκώλυε δὲ πᾶσαν ἐν τοῖς ὅπλοις ἀσκήσιν τῶν στρατιωτῶν. Ἄλλ' ἡ ἀπὸ τῆς πατρίνης φωλαῆς ἡμῶν θέα ἦτο ὄντως μεγαλοπρεπής. Πρὸς μὲν τὴν ξηρὰν ἐδλέπομεν ἀφθονα καὶ σθεναρὰ δένδρα καὶ φυτὰ κήπων καὶ ἀγρῶν, διότι ἡ νῆσος ἐνταῦθα εἶναι κατάρρυτος· ἐκ δὲ τῆς θαλάσσης ἐφαίνοντο αἱ νῆσοι Ἀνδρος, Τήνος, Γιοῦρα καὶ Σύρος. Μεταξὺ Κάρυστου, καίμενης εἰς τὴν νότιον ἄκραν τῆς νήσου Εὐβοίας, καὶ τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου τῆς νήσου Ἀνδρου, διαπλέουσι τὴν ὕγρην ὁδὸν οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐρχόμενοι καὶ οἱ εἰς αὐτὴν πορευόμενοι. Διὰ τοῦτο πάντοτε σχεδὸν ἐθεώμαθα ἰστιοφόρα, ὧν τὰ μὲν ὑπὸ οὐριον πλέοντα τάχιστα διέπλεον, τὰ δὲ ἀντίξουν ἔχοντα τὸν ἀνεμὸν ἐλοξοδρόμουν ἀντιθέτως. Ἄλλ' ὅσάκις ἔπνεον οἱ ἐτησίαι, μόλις ἡδυνάμεθα ἐν τῇ μεσημερίᾳ νὰ σταθώμεν ἐπὶ τῶν κνημῶν ἡμῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὕψει.

Ἡμέρα Παρασκευῇ, ἑορτασίμῃ παρὰ Τοῦρκους, ἐξηλθον μετὰ τὸ ἄριστον, περὶ τὴν 10ην ὄραν, ὅπως διασκεδάσω τὴν ἐν τοῖς στενοῖς τοῦ πύργου δωματίαις ἐπερχομένην ἀνίαν, τὴν δυσάρεστον ταύτην ξένην. Ἄλλ' ἐπειδὴ τρικυμιώδεις καὶ συρίζοντες ἔπνεον ἐπὶ τῆς πατρίνης κορυφῆς οἱ ἐτησίοι ἀνεμοί, κατέφυγον ὀπισθεν ἐρειπίου, ὅπως ἐντροφήσω τὴν πατρίδα ὀνειροπολῶν. Διότι καὶ ἡ μᾶλλον θαυμασιὰ θέα ἀποβάλλει τὰ θέλγητρα αὐτῆς, ὅταν συχνὰ ὀράται. Ἄλλ' ἰδοὺ ἔρχεται ὁ ὑποδεκανεὺς τῆς ἐν τῷ πύλῳ φρουρᾶς, ἄγων τρεῖς ἀνθρώπους. Ἦσαν Ἕλληνες, ὁ μὲν ἱερεὺς, ὁ δὲ φέρων τὴν ἐθνικὴν τῆς Στερεᾶς στολὴν καὶ τὴν πολύπτυχον φοουσανέλλαν καὶ ἡ τρίτη γυνὴ μελα-

νείμων, ηλικίας τεσσαράκοντα περίπου ἔτην. Ὁ ἱερεὺς ἐχαιρέτισε καὶ ἠτήσατο νὰ συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ λοχαγοῦ ἡμῶν, ὡς διοικητοῦ τοῦ τόπου, περὶ σπουδαίου πράγματος. Εἶπον νὰ περιμείνωσι καὶ ἡγγεῖλα τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν λοχαγόν.

Τότε, ἐν ἔτει 1833, δὲν εἶχον εἰσέτι παρέλθει ἕξ μῆνες ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως, αἱ δὲ ἀρχαί, καίπερ καθιδρυμέναι, σχεδὸν ὅμως πᾶσαι ἐστεροῦντο τῶν ἀναγκαίων ὁδηγιῶν. Ἐκάστη τοπικὴ ἐξουσία ἐπραττε κατὰ τὸ δοκοῦν, οὕτω δὲ πολλάκις, ἐν σπουδαίαις ὑποθέσεσιν, οἱ διαφερόμενοι κατέφευγον εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρχάς, ἐὰν τοιαῦται ὑπῆρχον διότι καὶ αὐταὶ εἶχον ἐπιτραπὴ νὰ ἐπεμβαίνωσιν εἰς ἰδιαζούσας περιστάσεις.

Ὁ ἡμέτερος λοχαγὸς ἦτο ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ Τυρόλου (Wälschtiroler), Βροντζέττης καλούμενος, ὀλίγον ματαιόφρων, ὑποδυόμενος πρόσωπον προστάτου. Μὲ προσέταξε νὰ εἰσαγάγω τοὺς τρεῖς Ἑλληνας.

Τούτων εἰσελθόντων, ὁ φουστανελλοφόρος πρῶτος ἤρξατο λέγων, λίαν εὐπετῶς, ἐν ἰταλικῇ γλώσσῃ, προχωρήσας ἄμα πρὸς τὸν λοχαγὸν καὶ δοὺς ἰδίαν τινὰ τροχαιοῦδῃ κίνησιν εἰς τὴν φουστανέλλαν αὐτοῦ. Πρῶτον δὲ συνέστησεν ἑαυτὸν, εἰπὼν ὅτι ἦτο Κερκυραῖος κύριος Λεωνίδας, ὅτι εἶχε ξυρῖσει, ἐπὶ τινα ἔτη, ἐν Ναυαρίνῃ, πάντας τοὺς γάλλους ἀξιωματικούς καὶ ὅτι νῦν ἀπὸ τινων ἑτῶν διέτριβαν αὐτόθι, ἐν Εὐβοίᾳ, διότι ὁ ἐνταῦθα θεῖος αὐτοῦ εἶχε καταλίπει αὐτῷ τὰ ἑαυτοῦ κτήματα. Ὁ ἱερεὺς ἐκεῖνος ἦτο ὁ πατήρ Ἀναστάσιος καὶ ἡ χήρα, ἡ κυρία Σοφοῦλα κατὰ συμβουλήν του δὲ εἶχον ἔλθει ἵνα παρὰ τῆς Ἐξοχότητος αὐτοῦ, τοῦ κυρίου λοχαγοῦ, αἰτήσωνται βοήθειαν, διότι ἐγίνωσκον ὅτι οἱ Βαυαροὶ ἀξιωματικοὶ ἦσαν οἱ δικαυότεροι τῶν ἀνδρώπων. Ὁ λοχαγὸς Βροντζέττης ἠρώτησε τί κύριος ἐπεθύμουν οἱ ἀνδρῶποι ἐκεῖνοι.

— Τῆς κυρίας ταύτης Σοφοῦλας, ἀπεκρίνατο ὁ κύριος Λεωνίδας, χήρας δυστυχοῦς, πλοῦσις τις τούρκος Μουσταφὰ ἐφέντης, πρὸ ἐνὸς ἔτους ἤρπασε τὴν θυγατέρα καὶ εἰς-

ἐπὶ κρατεῖ ὡς δούλην ἐν τῇ χαρμῇ αὐτοῦ. Ὅθεν ἡ κυρία Σοφοῦλα παρακαλεῖ τὴν Α. Ἐξοχότητα, τὸν κύριον λοχαγόν, νὰ βιάσῃ τὸν Μουσταφὰ ἐφέντην πρὸς ἀπόδοσιν τῆς κόρης. Τὴν παράκλησιν ταύτην ὑποστηρίζει καὶ ὁ πατήρ Ἀναστάσιος, ὅστις ἐνταῦθα εἶνε καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐπισκόπου.

Ὁ λοχαγὸς, καίπερ ἀσμενίζων ἐν τῇ ὑποδύεσθαι πρόσωπον προστάτου, περιέστη ὁμῶς τρόπον τινὰ εἰς ἀμηχανίαν ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ ἐκείνῃ, διότι θὰ ἠναγκάζετο νὰ μετέλθῃ βίαν, ἐὰν τὴν δούλην ὁ Μουσταφὰ ἐφέντης μὴ ἐκουσίως ἀπέδιδεν. Ὁ τούρκος ἐκεῖνος ἦτο ἐκ τῶν ἐν Καρύστει περιελάπτων, μικρὸν δὲ μετὰ τὴν εἰς Εὐβοίαν ἀφίξιν ἡμῶν ἐπισκέφατο τὸν λοχαγὸν μεθ' ἑτέρων τούρκων.

Ὁ λοχαγὸς στραφεὶς τότε πρὸς ἡμᾶς, τοὺς ἀξιωματικούς αὐτοῦ, ἠρώτησέ τί ἴδαι γενέσθαι.

— Πρὸ πάντων, εἶπεν ὑπολοχαγὸς τις, δεόν νὰ προσκληθῇ ὁ Μουσταφὰ ἐφέντης καὶ νὰ ἐρωτηθῇ περὶ τῆς κατ' αὐτοῦ γινομένης κατηγορίας.

Πάραυτα προστετάχθη λοχίας τις νὰ κομίσῃ τῷ Μουσταφὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ ἀμέσως ἐμφανισθῆναι πρὸς τὸν φρούραρχον ἐν τῇ φρουρίᾳ. Πρὸς τοῦτο ὡς διαρμηνεὺς συναπεστάλη τῷ λοχίᾳ ὁ κύριος Λεωνίδας.

Μετ' οὐ πολὺ ἦλθεν ὁ Μουσταφὰ ἐφέντης καὶ ἀξιοπρεπῶς ἡγγίσε πρὸς τὸν φρούραρχον, τουρκιστὶ προσαγορεύσας. Ὁ λοχαγὸς ἡρμήνευσεν αὐτῷ ὑποίαν κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ εἰσηγήσατο ἡ κυρία Σοφοῦλα, ἀπήτησε δὲ τὴν ἀπόδοσιν τῆς κόρης. Διότι, εἶπε, δὲν ὑπάρχει δουλεία ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς Ἑλλάδος, ἐνθα ἕκαστος εἶνε ἐλεύθερος καὶ διότι ἡ μήτηρ εἶχε φυσικὸν δικαίωμα ἐπὶ τῆς θυγατρὸς. Ὁ Μουσταφὰ ἐφέντης, οὐδὲ βλάβματος τὴν χήραν ἠξίωσεν, ἡρέμα δὲ καὶ ἀγερσίμως ἐσηγήσατο ὅτι οὐδεμίαν δούλην εἶχεν ἐν τῇ οἴκῳ διότι ἡ θυγάτηρ τῆς χήρας ἐκείνης ἐκοῦσα ἠσπάσατο τὸν ἰσλαμισμὸν διότι ἡ πρῆτην Ἑλένη, ἦτο ἤδη σύζυγος αὐτοῦ, Φατμὰ ὀνομασθεῖσα, ἀπὸ ἕξ καὶ ἐπέναινα μηνῶν διότι ἐπρόκειτο ὅτι οὐδεὶς εἶχε δικαίωμα τι ἐπὶ τῆς συζύγου

αὐτοῦ, ἥτις βεβαίως δὲν θὰ ἐχωρίζετο αὐτοῦ ἐκουσίως καὶ ὅτι δὲν εἶχεν ἀρπάσει τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Τέλος προσέθηκεν ὅτι ἡ τε κυρία Σοφοῦλα καὶ ὁ κύριος Λεωνίδας ἐγίνεσκον ταῦτα κάλλιστα καὶ πῶς ἡ κόρη εἶχεν εἰσιλθεῖ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ὅτι ὁ κύριος Λεωνίδας εἶχε διευκολύνει τὰς διαπραγματεύσεις.

Ὁ διαρρηγνὺς ἠρνήσατο ταῦτα λίαν ἐπιμόνως. Ὁ πατὴρ Ἀναστάσιος, τότε σιωπῶν, ἤφατο τοῦ λόγου καὶ ἀπήτησε παρὰ τοῦ φρουράρχου τὴν πρόσκλησιν τῆς θυγατρὸς τῆς κυρίας Σοφοῦλας, ἵνα κάκαινῃ παράσχη ἐξηγήσεις. Οὕτως ὁ λοχαγὸς Βροντζέττης προσέταξε τῇ κυρίῳ Λεωνίδῃ νὰ εἴπῃ τῇ Μουσταφᾷ ἐφάντη, ὅτι ἔδει νὰ πορευθῇ οἰκαδὲ πρὸς παραλαβὴν τῆς θυγατρὸς τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ἵνα καὶ παρ' αὐτῆς ἀκουσθῶσι τὰ γινόμενα.

Ἀλλ' ὁ πατὴρ Ἀναστάσιος ἀντίστη εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην, εἰπὼν ὅτι κίνδυνον διέβλεπε· διότι ὁ Μουσταφᾷ ἐφάντης ἦτο γνωστὸς ὡς βιαιότατος ἀνὴρ, φόβος δὲ ὑπῆρχε μὴ φονεύσῃ μᾶλλον τὴν κόρην, ἢ ἀγάγῃ αὐτὴν πρὸ τοῦ φρουράρχου, ὃς παρεκλήθη νὰ πέμψῃ ἕτερον εἰς πρόσκλησιν τῆς κόρης. Μικρὸν συνδιασκαψάμενος μετ' ἑμοῦ καὶ ἑτέρου ὑπολοχαγοῦ, ὁ λοχαγὸς Βροντζέττης ἀπέτρεφέ μοι τὴν προσαγωγὴν τῆς Ἑλένης, θυγατρὸς τῆς Σοφοῦλας, ὃ δὲ Μουσταφᾷ ἐφάντης παρηγγέλθη νὰ περιμένῃ ἐν τῇ φρουρίῳ. Ὁ κύριος Λεωνίδας συνεξέπεμψε μοι ὡς διαρρηγνὺς καὶ ἡ κυρία Σοφοῦλα συνώδευσεν, ὅπως βεβαιώσῃ τὴν ταυτότητα τῆς ἑαυτῆς θυγατρὸς.

Τῇ συμβουλῇ τοῦ κυρίου Λεωνίδου, παρέλαθε καὶ ἕτερον ὑπαξιωματικὸν καὶ ἐξ ἐνόπλιους στρατιώτας, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ σκαπανεὺς τοῦ λόγου. Ἐλθόντες κάτω, εἰς Κάρυστον, πρὸ τοῦ οἴκου τοῦ Μουσταφᾷ, εὔρομεν κεκλεισμένην τὴν εἰσοδον, ὡς ἐν πάσι τοῖς τουρκικοῖς οἰκοῖς. Αὐτὸς ὁ οἶκος δὲν ἐφαίνετο, διότι ἠγαίρετο ἐν τῇ ἑσπ. αὐλῇ, ἣν ἐχώριζαν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ μέγας τοῖχος, οὗ τὸ ὕψος ἐκώλυε τὴν εἰς τὰ ἑσπ. ὄψιν. Ἐκρούσαμεν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐκινεῖτο, ἕως οὗ, μετ' ἰσχυρὸν φόβον τοῦ παλέκτους τοῦ σκαπανεῦς, ἤκούσαμεν

βήματα ἐν τοῖς ἑσπ. Μοχλὸς ἀπεκινήθη καὶ μετὰ προσοχῆς ἠνεμήχθη πρὸς ἡ μεγάλη πύλη. Τότε ἐφάνη γηραιὸς, ὠφελὲς καὶ ἰσχνὸς Τοῦρκος, πρασίνην φέρων κίθαριν, μακρὸν χιονόλευκον πάγωννα καὶ ἐν τῇ ζώνῃ ὄλον ὀπλοστάσιον. Ἰδὼν ἡμᾶς, ἠθέλησε νὰ κλείσῃ πάλιν τὴν θύραν βιαίως, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Ὁ σκαπανεὺς εἶχεν ἤδη ἐμβάλει, μέσον θύρας καὶ παραστάτου, τὸ στελεθὸν τῆς ἀξίνης αὐτοῦ. Τότε ὁ γηραιὸς ἐλκύσας πυρεθόλον ἐπυρεθόλησε κατὰ τοῦ σκαπανεῦς. Ἡ σφαῖρα διηλθε παρὰ τὸ οὖς αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ γηραιὸς ἔσπευσε πάλιν πρὸς τὸν οἶκον καὶ ἐξηφανίσθη ἐντὸς εἰσοδοῦ τινός, ἣν καὶ ἐκλείσεν. Ἡ κυρία εἰσοδος τοῦ οἴκου ἔμεινεν ἀνεωγμένη.

Ἡ αὐλὴ ἦτο ταρπνοτάτη. Ἐν τῇ μέσῃ ὑπῆρχε μικρά τις δεξαμενὴ καὶ πίδαξ, πέριξ αὐτῶν ἀνήθη πολλὰ, ἰδίᾳ μικρὰ λευκά τινα ρόδα, ἡδεῖαν ἀποπνέοντα ὀσμὴν. Δύο σθεναραὶ, εὐθυτενεῖς καὶ πλατόφυλλοι πλάτανοι παρείχον φλογικὴν σκιάν ὑπὸ τοῖς ἀμφιλαρεῖς αὐτῶν κλώνας. Οἱ τοῖχοι τοῦ οἴκου καὶ οἱ τὴν αὐλὴν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ χωρίζοντες ἐκαλύπτοντο ὑπὸ φυτῶν ἐρπυστηνῶν.

Ὅτε εἰσῆλθομεν εἰς τὸν οἶκον, τρεῖς μὲν τῶν στρατιωτῶν ἔταξα φρουρὰς εἰς τὴν κυρίαν πύλην, ἵνα μηδενὶ ἐπιτρέψωσι, μήτε εἰσοδόν, μήτε ἐξοδόν, δύο δὲ εἰς τὴν ἀνοδὸν τοῦ καθ' αὐτὸ οἴκου. Οὕτως ἐγώ, ὁ ὑπαξιωματικὸς καὶ ἡ κυρία Σοφοῦλα ἀνέβημεν ὠραίαν, εὐρεῖαν μαρμαρίνην κλίμακα, ἀγούσαν εἰς πρόδομον, οὗ περὶ τοὺς τοίχους ὑπῆρχον χθαμαλὰ τινα διβάνια καὶ τάπητες χαμαί. Ἦτο ἰσως αἰθεροσὶ τῶν περιμενόντων. Ἐνταῦθα ἔταξα τὸν ἑκτον μου στρατιώτην, πρὸς φύλαξιν τῆς ἀνόδου. Ἐπειδὴ ἡ κυρία Σοφοῦλα ἐδήλωσεν ἡμῖν ὅτι ὁ μὲν ἀνδρωνίτης, τὸ Σελιμίκι, καίτοι ἐν δεξιᾷ, ἡ δὲ γυναικωνίτης ἐν ἀριστερᾷ, τὸ Χαμελίκι, ἐπράπημεν πρὸς ταύτην. Διήλθομεν τὸν πρῶτον θάλαμον, ὑπὸ πλουσίων περσικῶν ταπήτων κατακεκαλυμμένον, καὶ ἐν μὲν ταῖς τρισὶ πλευραῖς ἔχοντα διβάνια ἐξαριτωσκεπῇ, μετὰ προσκεφαλαίων κυανῶν χρυσοκεντήτων· ἐν δὲ τῇ τετάρτῃ τοίχῳ ἐστίαν, γλυφαῖς τισι κεκοσμημέ-

νην καὶ καχυστεμένην. Ἀνοίξαντες τὸ προσηχὲς δωμάτιον, ἤκούσαμεν ἐν τοῖς ἐσωτέρω συγκεχυμένας φωνάς καὶ συρηνώσας κραυγὰς γυναικῶν. Πρὸς τὸν θόρυβον τοῦτον ἐπορεύθημεν, εἰσῆλθομεν δὲ εἰς ἐντὺς σκηνογραφικῶς ἐστρωμένον μικρὸν δωμάτιον, πλουσίως καὶ ζωηροτάτως ἔχον τάπητας, διβάνια ἐρυθροῦ ἐξαρίτου καὶ χρυσοκέντητα, ἐστίαν μεθ' ἁρμονικοῦ συμπλέγματος μορφῶν καὶ ἀνθέων, γλυφὼν καὶ ἁρμονικονίας. Πάντα ἦσαν πλουσίως καχυστεμένα, ἔχοντα μεταξὺ καὶ ζωγραφίας, αἵτινες διὰ ζωηρῶν καὶ λαμπρῶν χρωμάτων, ἰδίαν τινὰ ἐνεποίουν αἰσθησὶν ἐν τῷ ἔνεκα τῶν καφασίων ἡμιφωτιστῇ ἐκείνῃ δωματίῳ. Τὸ δωμάτιον τοῦτο ἐφαίνετο ὅτι εἶχε πρὸ μικροῦ ἐγκαταλειφθῆ ὑπὸ τῶν θηλειῶν κατοίκων του. Τοῦτο ἐδήλου ἡ διαζόντως ἐπαγωγὸς ἀταξία. Ἐνταῦθα πρὸ τοῦ διβανίου ἔκειτο ζευγὸς χρυσοκέντητων γυναικείων εὐμαρίδων, ἀνηκουσῶν εἰς σμικρότατον πόδα· ἐκαὶ ὑπῆρχόν τινες παργκαλίδες, ἐνθα ὁ καίων ἀνθραξ εἰσέτι ἔκειτο ἐπὶ τοῦ καπνοῦ. Ἐπὶ μικρῶν, στρογγύλων, μιλιτοκαλλήτων τραπεζῶν ὑπῆρχον δοχεῖα σιραίου, φιάλαι ἀναψυκτικῶν, ἀνθοδόχοι ποικίλων ἀνθέων, ἐν μέσῳ δὲ τῇ δωματίῳ μακρὰ ἰσχυρὸς καπνοσύριγγς, ἧς ἡ μὲν χοάνη ἦτο ταθραυσμένη, τὸ δὲ ὡς λαβόνιον κίτρινον ἡλέκτρινον ἐπιστόμιον ἦτο ἀδαμαντοκόλλητον. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα μόλις τροχάδην ἐθεώρησα, διότι αἱ φωναὶ καὶ κραυγαὶ εἶχον φθάσει εἰς ὕψιστον βαθμόν, ἐν παρακειμένην δωματίῳ, οὗ ἡ θύρα ἐκαλύπτετο ὑπὸ βαρέος περικοῦ τάπητος. Πρὸς τὸ δωμάτιον τοῦτο ἐταίναμεν τὰ βήματα ἡμῶν.

Ἐφώσσαντος τοῦ κυρίου Λεωνίδου τὸ βαρὺ παραπέτασμα εἰσῆλθομεν εἰς τὸν θάλαμον καὶ εἶδομεν, ἐν τῇ γωνίᾳ, ἐπὶ πλατέος διβανίου, ἕξ ἕως ἑπτὰ γυναῖκα, πρὸς ἄλληλα συνεσπειρωμένα. Ἦτο εἰς ὅγκος, ἔβαλλον δὲ τὸσον φοβεράς φωνάς, ὥστε σχεδὸν ἐκωφάνθημεν πρὸς στιγμὴν. Ἐτίλλον τὴν κόρην αὐτῶν καὶ περιέπτυσσον νεαρὰν κόρην, ἣτις, μετὰ ξινον φέρουσα ἱμάτιον καὶ ποικιλόχρουν μεταξίνην περισκαλίδα, ἐστρεφε καθ' ἡμῶν τὰς χεῖρας, τείνουσα τοῖς

δακτύλους, σημεῖον μεγίστης ὀδραῖος καὶ περιφρονήσεως. Ἐβαλλε δὲ ἀνδρῶν καὶ ὀξείας φωνάς, ὅτε ἡ κυρία Σοφοῦλα ὤρμησε πρὸς τὴν ἐκ γυναικῶν τολύπην ἐκείνην. Ἀλλὰ δυσειδεστάτη αἰθιοπὶς ἀπέωσεν αὐτήν, τὸ δὲ νεαρὸν γέναιον, ὅπερ ἡ Σοφοῦλα ἐκάλεσε τῷ γλυκαί ὀνόματι θυγατέρα Ἑλένην, ἐξηκόντησε κατὰ τῆς μητρὸς φρικώδεις ἀράς. Ἐκ τῶν φωνῶν ἔχανα τὸν νοῦν μου, τὸ δὲ λεγόμενον πῶς δὲ νὰ ἐπεμῶ, ἀφ' οὗ ἡδυνάτουν νὰ καταστῶ καταληπτὸς· Ἀλλ' ἀπολέσας τὴν ὑπομονήν, ἀνεφώνησα γερμανιστὶ καὶ πάσῃ δυνάμει, δι' ὅρους στρατιωτικοῦ:

— Σιγῇ, ἀμέσως σιωπῇ! Ὁ διάβολος νὰ σὰς πάρῃ!

Καίτοι οὐδεὶς κατενόησε τὴν γλῶσσαν ταύτην, ἀλλ' ὁ τόνος ἦτο τῶσον ἰσχυρὸς, τῶσον ἐπιτακτικὸς, ὥστε ἐπήνεγκε στιγμιαίαν σιγὴν. Τότε καλέσας τὸν διερμηνέα εἶπον ν' ἀγγεῖλῃ τῇ θυγατρὶ τῆς κυρίας Σοφοῦλας, ὅτι, ἐὰν ἀμέσως μὴ ἀκολουθήσῃ καὶ ἔλθῃ μεθ' ἡμῶν εἰς τὸ φρούριον, θὰ προσέτιτατον τοῖς στρατιώταις νὰ συλλάβωσιν αὐτήν καὶ αὐτὸς ἀπαγάγῃσι. Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπενήργησαν καὶ ὁ φόβος τῆς ἐπαφῆς τῶν γυναικῶν κατέστησεν αὐτήν εὐπειθή. Ἀποχωρήσασα εἰς ἕτερον δωμάτιον, ἐξῆλθε μετὰ τινὰ λεπτά, κεκαλυμμένη διὰ γιασμακίου καὶ περιβεβλημένη φερτζέ. Ἡ γηραιὰ αἰθιοπὶς εἶπετο.

Οὕτως ἐτράπημεν πάντες πάλιν πρὸς τὸ φρούριον. Οὐδεὶς καθ' ὅδον συνήντησεν ἡμῖν. Οἱ κάτοικοι τῆς Καρύστου ἔαν εἶχον παρατηρήσει τὴν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μουσταφᾶ ἐφένδῃ εἰσοδὸν ἡμῶν, διότι ὁ οἶκος ἐκεῖνος ὀλίγον μακρὰν ἔκειτο ἐν μέσῳ κήπων.

Ὅτε εἰσῆλθομεν πρὸς τὸν φρούραρχον λοχαγόν, ὁ Μουσταφᾶ ἐφένδῃς ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ διβανίου, ἡρέμα ροφῶν καπνὸν ἐκ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ σύριγγος καὶ διὰ στόματος καὶ ρωθῶνων ἐκπέμπων αὐτόν. Ἡ γυνὴ αὐτοῦ πρῶτον αὐτὸν τουρκιστὶ προσηγόρευσε, βαθύως κλίνουσα, τὴν δεξιὰν τείνουσα πρὸς τὸ ἰδαιος καὶ εἰτα δι' αὐτῆς ἀφαμένη μετώπου καὶ στόματος. Ὁ Μουσταφᾶς ἀντιπροσηγόρευσε ἀξιοπρεπῶς. Ἡ νεαρὰ γυνὴ ἐστράφη τότε πρὸς τὸν λοχαγόν, ἐπὶ

σης κλίνασα καὶ προσαγορεύουσα. Ὁρθωθείσα δὲ ἤρώτησεν ὠφηλοφώνως, οὐχὶ Ἑλληνιστὶ ἀλλὰ τουρκιστὶ.

— Πασσά, τί μέ θέλεις;

Ὁ λοχαγὸς εἶπε διὰ τοῦ διαρμηνέως ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν μητέρα αὐτῆς ἀφ' ὧς διότι ἐν Ἑλλάδι οὐδαίς πλέον ὑπῆρχε δοῦλος, ἕκαστος δὲ ἦτο ἐλεύθερος. Ἡ κόρη ἀπεκρίνατο σταθερὰ φωνῇ.

— Εἰς τὴν μητέρα μου οὐδέποτε θὰ ἐπιστρέψω. Δὲν ἔχω μητέρα. Αὐτὴ μ' ἐπώλησε πρὸς τὸν Μουσταφὰ ἐφένδην. Ἴδού, αὐτὸς ὁ πιστότερός τῶ ἐταλείωσι.

Καὶ ἔδειξε τὸν Λεωνίδα, προσθεῖσα καὶ ταῦτα.

— Τώρα εἰμαι Τούρκισσα, εἰμαι γυνὴ τοῦ Μουσταφὰ ἐφένδην καὶ δὲν θὰ τὸν ἀφήσω. Εἰμαι εὐχαριστημένη.

Τότε ἠγέρθη καὶ ὁ Μουσταφὰ ἐφένδης καὶ στάς πρὸ τοῦ λοχαγοῦ εἶπε.

— Ἐνδοξε πασσά! Ἦκουσας τί εἶπεν ἡ γυνὴ μου Φατμά. Ἔσο λοιπὸν δίκαιος καὶ δός μοι τὴν γυναῖκά μου. Θὰ ὑπάγω μετ' αὐτῆς εἰς τὴν πατρίδα μου Κρήτην.

Ὁ λοχαγὸς στραφεὶς εἶπε τῇ μητρὶ.

— Δὲν δύναμαι νὰ πράξω τι· ἡ κόρη σου δὲν θέλει νὰ ἐπιστρέψῃ· δὲν δύναμαι νὰ τὴν βιάσω.

Ἀλλὰ τότε διαμαρτυρήθη ὁ ἱερεὺς εἰπὼν.

— Δὲν ἐπεμβαίνο εἰς τὰς διαφορὰς μητρὸς καὶ θυγατρὸς· ὡς ἀντιπρόσωπος ὅμως τοῦ ἐπισκόπου διαμαρτύρομαι κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης. Ἡ Ἑλένη, θυγάτηρ τῆς χήρας ταύτης, μόλις εἶνε ἑπτακαιδέκτης, ὅθεν δὲν εἶνε ἐνηλιξ. Δὲν παραδέχομαι νὰ παραδοθῇ τῷ Μουσταφὰ ἐφένδην. Προτείνω, ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τὴν μητέρα, νὰ τὴν δώσωμεν εἰς τὴν προστασίαν τινός, λέγω δὲ νὰ πεμφθῇ εἰς Χαλκίδα, πρὸς τὸν αὐτόθι ἐπίσκοπον Ἰωακείμ, ἵνα δοθῇ εἰς φύλαξιν τῆς γηραιᾶς αὐτοῦ μητρὸς, γυναικὸς ἀξιοσεβάστου, ἕως οὗ ἡ κυδέρνησις ἀποφανθῇ περὶ τούτου.

Ὁ λοχαγὸς στραφεὶς εἶπεν ἡμῖν.

— Καλὸν νομίζω νὰ παραδεχθῶμεν τὴν πρότασιν τοῦ

ἱερέως. Δὲν θὰ ἔχωμεν πλέον εὐθύνην τινὰ ἐν τῇ περιπλόκῃ ταύτῃ ὑποθέσει, εἴτα δ' ἄς πράξωσιν ὅ, τι βούλωνται.

Τότε διὰ τοῦ διαρμηνέως Λεωνίδα ἐξηγήσατο τῷ Μουσταφὰ ἐφένδην ὅτι ὁ νόμος ἀπαγορεύει νὰ συνάπτῃ γάμον ἢ μὴ ἐνηλιξ, ἀνευ τῆς μητρικῆς συναίνεσις καὶ ὅτι δὲν θὰ παραδίδοιτο μὲν ἡ κόρη εἰς τὴν μητέρα αὐτῆς, θὰ ἐτίθετο ὅμως ὑπὸ κηδεμονίαν, ὁ δὲ Μουσταφὰ ἐφένδης ἠδύνατο τότε πρὸ τοῦ δικαστηρίου νὰ ὑποβάλῃ τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ.

Ὁ Μουσταφὰς ἡσύχως τὰ πάντα ἀκούσας, εἶπε.

— Πασσά, ἀδίκως ἀποφαίνεσαι! Ὁ καθὼς ἡμῶν θὰ ἔιδεν ἄλλην γνώμην. Σοὶ λέγω ὅμως ὅτι οἱ Γκιαούρ δὲν θὰ νικήσωσι.

Καὶ ἀγερῶχος ἐξῆλθε, μήτε τὸν λοχαγόν, μήτε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ χαιρετίσας. Ἡ νεαρὰ Ἑλληνὶς Ἑλένη ἐκάθητο σιγῶσα ἐπὶ τοῦ διδανίου, παρὰ δὲ τοὺς πόδας αὐτῆς συνασπαιροῦτο ἡ αἰθιοπίς. Ἡ μήτηρ ἠθέλησε νὰ ἐγγίσῃ πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ μετὰ περιφρονητικῆς χειρονομίας ἀπέωσεν αὐτήν, οὐδὲ λόγον εἰποῦσα.

Ὁ λοχαγὸς μετὰ ταῦτα παρέδωκε τὴν Ἑλένην τῷ ἱερεῖ, ἡ δὲ κόρη παρεκάλεσε νὰ μείνῃ παρ' αὐτῇ ἡ αἰθιοπίς. Ὅπερ καὶ ἐγένετο. Τῇ ἐπιούσῃ πρωΐα ἡ Ἑλένη καὶ ἡ θεράπαινα συνοδεύοντες καὶ τοῦ ἱερέως, ἐπέδησαν μικροῦ ὀδραϊκοῦ καϊκίου καὶ ἀνέπλευσαν εἰς Χαλκίδα, κατὰ τὸ ραῦμα τοῦ πορθμοῦ.

Τοῦτο τὸ ἐπισόδιον ἐξωογόνησεν ἐπὶ τινας ἡμέρας τὸν μονότονον ἡμῶν βίον, διότι παρέσχεν ἡμῖν λόγων ἀφορμὴν. Ὅτε ἤρχετο ὁ Σεπτέμβριος προστάχθημεν νὰ πορευθῶμεν εἰς Λεσβαδίαν τῆς Στερεᾶς. Ταύτην περιήλθομεν καθ' ἅπαντα τὸν χειμῶνα, ἀπὸ τόπου εἰς τόπον κινούμενοι¹, μέχρι Μαΐου τοῦ 1834, ὅτε προστάχθημεν νὰ ἐπανέλθομεν εἰς Νάξιον. Τότε ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν μικρὴν ταύτην πρωτεύουσιν τῆς Ἑλλάδος, ἀφικόμεθα εἰς Θήβας. Ἐκεῖ προ-

1. Ὅρα τὸ ἐνδέκατον κεφάλαιον.

σηλθον πρὸς τὸν φρούραρχον Προνοκόρακην, φίλον μου καὶ φιλέλληνα, μετὰ μεγίστης μου δὲ χαρᾶς εὗρον παρ' αὐτοῦ καὶ ἕτερον φίλον καὶ φιλέλληνα, τὸν λοχαγὸν Χάν¹.

Τὸ ἑσπέρας ἐκαθήμεθα ὁμοῦ πίνοντας Γρόγ, συνομιλοῦντες καὶ καπνίζοντας. Ὁ λοχαγὸς Χάν εἶχεν ἔλθει ἐξ Εὐβοίας, ἐνθα τέως ὑπηρετεῖ ἐν τῇ φρουρᾷ. Ἐγὼ πολλάκις ἤδη εἶχον ἀναλογισθῆ τὰ κατὰ τὴν νεανίαν, ὡραίαν ἐκείνην Ἑλένην, ἀλλ' οὐδέποτε εἶχον τύχει περιστάσεως ὅπως μάθω τι περὶ τῆς τύχης τῆς θυγατρὸς τῆς ἐν Καρύστει κυρίας Σοφούλας. Ὅθεν ἠρώτησα τὸν λοχαγὸν Χάν ἐάν ἐγίνωσκε τι περὶ τῆς Ἑλένης ἐκείνης, ἣν ἡμεῖς κατ' Αὐγούστον τοῦ προτέρου ἔτους εἶχομεν πέμψει εἰς Χαλκίδα εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ἐπισκόπου Ἰωακείμ.

— Τί; ὑπέλαβεν ὁ Χάν ζωνηρῶς· δὲν γνωρίζεις τὴν τύχην τῆς ὡραίας Ἑλένης; εἶνε τραγική, μυστηριώδης ἱστορία.

— Διηγῆθητι αὐτήν, παρακαλῶ σε· εἰμαι τὰ μάλιστα περίεργος.

— Κατ' ὀκτώβριον τοῦ παρελθόντος ἐνιαυτοῦ, εἶπεν ὁ Χάν, ἐπορεύθην εἰς Χαλκίδα καὶ ἐγνώρισα τὴν ὡραίαν Φατριάν, ὡς οἱ ἐν Χαλκίδι ἐκάλουν αὐτήν, ἐν τῇ οἰκῇ φίλου μου, μετὰ τῆς γυναικὸς τοῦ ὁποίου εἶχε φιλιωθεί, ἐπὶ δὲ καὶ τὴν συνήθη θεράπαινεν αὐτῆς, τὴν γηραιάν Εὐσεϊδῆ αἰθιοπίδα Λολίαν. Ἀμφότεραι εἶχον πλέον ἀποβάλλει τὸ τουρκικὸν γλαυκὸν καὶ γνωστὸν ἤδη ἦτο ὅτι ἐμελλεν ἡ Φατριὰ νὰ βαπτισθῇ μετὰ τῆς γηραιᾶς αἰθιοπίδος. Ἐν ταῖς ἑορταῖς τῶν Χριστουγέννων ἐγένετο ἡ βάπτισις· ἀνάδοχος ἦτο ἡ γραῖα μήτηρ τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἔλαβε πάλιν τὸ ὄνομα Ἑλένη. Ἦτο ἀδροφυῆς καὶ ἐρασιμωτάτη κόρη, ἐπὶ τῆς μελαίνης καὶ σιελπνῆς κόρης φέρουσα τὸ ἑλληνικὸν φέσιον, μετὰ μαυροῦ, κυανοῦ, μεταξώδους θυσάνου, ἐν εὐ-

1. Ἐλθετός ἐκ Τουρκίας, τὰ μάλιστα ἀγαπηθείς ἐν τῇ ἑλληνικῇ στρατῇ, ὅνεκα τῆς ἀκρας αὐτοῦ χρηστότητος καὶ τῶν στρατιωτικῶν γνωσεων. Ὁ Χάν ἀπεβίωσε πρὸ τινων ἔτην, ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι ὡς Ἕλλην στρατηγός.

γενεῖ ἀγαρωχίᾳ, ἐπειδὴ πάντοτε διατέλει σοβαρά. Πολλοὶ νῆοι, γόνιμοι καλλίστων οἰκων, ἠγάπησαν αὐτήν, ἐδήλωσαν ὅμως ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ἤθελε νὰ ὑπανδρευθῇ. Κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα τούτου τοῦ ἔτους, ὁ πρήνεν αὐτῆς σὺζυγος, Μουσταφὰ ἐφένδης ἦλθεν ἐκ Καρύστου εἰς Χαλκίδα, ἵνα ἐγγράψῃ παρὰ τῇ συμβολαιογράφῃ εἰς ὄνομα τοῦ ἀγοραστοῦ τὰ ἐν Καρύστει κτήματα αὐτοῦ, ἅπερ πάντα εἶχε πωλήσει. Ἡ εἰς Χαλκίδα ἔλευσις τοῦ Μουσταφὰ οὐδενὸς τὴν περιέργειαν ἠύξησε, διότι ἡσυχῶς διήγαγε καὶ οὐδέποτε ἐφάνη περὶ τὸν ἐπισκοπικὸν οἶκον. Πάντοτε διέτριβεν ἐν τῇ ἐν τῇ ἀγορᾷ καφεναίᾳ, ὅπερ συνήμα εἶνε καὶ χάνιον, ἐν ᾗ καὶ κατέλυεν. Ἐν τῇ ἐπισκοπείᾳ μόνον ὁ ἀρχιερεὺς ἐγίνωσκε τὴν ἐν τῇ πόλει παρουσίαν αὐτοῦ, τῶν δὲ λοιπῶν οὐδὲν οὐδεὶς ἐγίνωσκεν. Ἡ Ἑλένη τῇ ἑβδομάδι ἐκείνῃ ἀπαξ μόνον ἐξῆλθε τοῦ οἴκου, πορευθεῖσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τῆς μητρὸς τοῦ ἐπισκόπου. Ἐσπέρας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ἐπέβη ὁ Μουσταφὰ ἐφένδης τοῦ μικροῦ σαριακοῦ βρικίου, δι' οὗ εἶχεν ἔλθει ἐκ Καρύστου, ἵνα δι' αὐτοῦ πλεύσῃ εἰς Κρήτην τὴν πατρίδα αὐτοῦ. Περὶ τὸ μεσονύκτιον τοῦ σαββάτου ἑορτάζεται, ὡς γινώσκεις, ἡ Ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος. Ἡ νεοφώτιστος Ἑλένη, χάριν τῆς ἑορτῆς ταύτης, ἐπορεύθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τῆς μητρὸς τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῆς αἰθιοπίδος Λολίας, ἣτις ἐκαλεῖτο νῦν Αἰκατερίνη. Τῇ τρίτῃ πρωϊνῇ ὥρᾳ ἐπανεκάμφαν οἵκαδε καὶ κατεκλίθησαν. Ἡ Ἑλένη ἐκοιμάτο μετὰ τῆς αἰθιοπίδος ἐν πνι δωματίῳ, ἀμέσως καίμενῳ παρὰ τὸν κοιτῶνα τῆς γηραιᾶς. Ἡ θύρα τοῦ δωματίου ἐκείνου ἔμενε πάντοτε ἀνοικτή. Τῇ ὀγδόῃ πρωϊνῇ ὥρᾳ ἀφύπνισθη ἡ μήτηρ τοῦ ἐπισκόπου, εἶδεν ὅτι ἦτο καλεισμένη ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνος τῆς Ἑλένης· ἐκάλεισεν αὐτήν ὀνομαστί, ἐκάλεισε τὴν αἰθιοπίδα, ἀλλ' οὐκ ἦν φωνὴ οὐκ ἦν ἀκρόασις. Τότε ἠγέρθη, ἀνέφρε τὴν θύραν καὶ εὗρε τὴν δύσμοιρον Ἑλένην νεκρὰν ἐν τῇ κλίνῃ αὐτῆς, μελαντάτην τὸ πρόσωπον. Εἶχε δηλητηριασθῇ. Ἡ αἰθιοπίς ἄφαντος. Τὸ σαριακὸν βρίκιον ἀπῆρε τὴν ἀγκυραν τῇ ὁ ἐσθλῇ ὥρᾳ καὶ ἔπλευσε κάτω

κατὰ τὸ ρεῦμα τοῦ πορθμοῦ. Βεβαίως τῇ ἐντολῇ τοῦ Μονσταφᾶ ἐξηγητηριάσθη ἡ Ἑλένη ὑπὸ τῆς αἰθουίδος, ἧς εὐθὺς μετὰ ταῦτα κατέφυγεν εἰς τὸ βρίκιον. Ἀλλ' ἀρροσί-
ρους δὲν ἤδυνήθη νὰ συλλάβῃ ἡ δικαιοσύνη.

[ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ I'

(Αὐγουστος τοῦ 1833)

*Κατάπλους εἰς Ἄνδρον. — Φιλοξενία τοῦ ἀρχόντος Νέστη ἐν τῷ
χωρίῳ Ἀποίκια. — Ἡθὴ καὶ ἔθιμα Ἄνδρου. — Συμπόσιον.*

Ἰατρός τις ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἐπακουρικοῖς στρατείμασιν ἡμῶν ὑπηρετούντων, εἶχε λάβει παρὰ τινος ἐν Μονάχῃ σπουδάζοντος Ἑλλήνος νεανίσκου συστατήριον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐν Ἄνδρῳ θεῖον αὐτοῦ καὶ ἤδη ἐπεθύμει νὰ ἐκ-
πλεύσῃ εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην, διότι ὁ νεαρὸς φίλος λίαν ἐνδιαφέροντα καὶ πολλὰ εἶχε διηγηθῇ αὐτῷ περὶ τῶν κα-
τοίκων τῆς Ἄνδρου καὶ τῶν ἠθῶν αὐτῶν. Εἰς τὴν ἐκδρομὴν ἐκείνην προσεκάλεσε καὶ ἐμέ, ἐγὼ δὲ ἐδεξάμην, διότι εὐκό-
λως ἠδυνάμην νὰ τύχω ἀδείας τριῶν ἡμερῶν.

Ἀλλ' ὅμως ἦτο δυσχερὲς ἡ εὕρεσις πλοίου ἀπερχομένου εἰς Ἄνδρον, διότι κατ' ἐκείνο τοῦ χρόνου δὲν ὑπῆρχε τα-
κτικὴ συγκοινωνία τῶν νήσων μετὰ τῆς Στερεᾶς, αἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἰδίᾳ μεμονωμένοι, οὐδεμίαν ἔχουσαι ἐμπορι-
κὴν ἀξίαν. Τὸ τῆς Ἑλλάδος ἐμπόριον ἦτο ὅλως ἀργόν. Ἀλλὰ μὲν τῶν ἡμερῶν, ὁ ἡμέτερος Fac-totum, ὁ διεργη-
νεὺς Κουτκουδάκης ἐκόμισεν ἡμῖν τὴν εἰδησιν ὅτι ἄνδριον πλοιάρχιον ἐρχόμενον ἐκ Ναυπλίου καὶ τὴν σφοδρότητα ἀπο-
φεύγον τῶν ἐτησίων ἀνέμων, εἶχε καταφύγει εἰς τὴν Ἀττι-
κὴν, ἀγκυροβολήσαν ἐν Μουνυχίᾳ. Ὁ κυβερνήτης δ' ἐσκό-
πει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πλοῦν αὐτοῦ, τῇ ἐπαύριον, τοῦ ἀνέμου οὐρίου ὄντος. Τῆς εὐκαιρίας μετὰ χαρᾶς ἐδραζάμεθα. ὁ δὲ Κουτκουδάκης αὐθημερὸν ἔσπευσε μετὰ μαστιγερὶαν εἰς τὸν λιμένα, ἵνα μετὰ τοῦ πλοιάρχου συναννοῦσθαι καὶ

ἐκόμισαν ἡμῖν τὴν ἀγγαλίαν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐτοιμασθῶμεν πρὸς ἐπιβρασμόν τῇ ἐπαύριον ἐσπέρα.

Ὦντες δ' ἐπέδημαν τῇ ἐπιούσῃ ἐσπέρᾳ τοῦ μικροῦ ἐκαί-
νου πλοίου, ἀπάρκντες περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν καὶ ἐπλεύ-
σαμεν παραλλήλως τῇ παραλίᾳ οὐριον τὸν ἀνεμον ἔχοντες. Περὶ μίσας νύκτας διέδημαν πρὸ τοῦ Σουνίου, ὁρθροῦ δὲ βαθύως ἀφικόμεθα μεταξὺ Εὐβοίας καὶ Ἄνδρου. Ἐνταῦθα ὁ ἀνεμος ἐτρέπη εἰς ἀντίξοον καὶ ἠνάγκασεν ἡμᾶς νὰ παρα-
πλεύσωμεν κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν τῆς Ἄνδρου, κατὰ τὸ πολίχιον Γαβριάν. Περὶ μεσημέριαν εἰσεπλεύσαμεν τὸν μεταξὺ Τήνου καὶ Ἄνδρου πορθμόν, γενομένου τοῦ ἀνέ-
μου ἀσθενεστέρου καὶ πῶς μεταβληθέντα εἰς βορειοανατολι-
κόν, ἠδυνήθημεν νὰ εἰσπλεύσωμεν εἰς τὸν πορθμόν τῆς νή-
σου, ἱσποδρομήσαντες πρὸς τὰ βορειοανατολικά· οὕτω δέ, πρὸς ἐσπέραν, ἠγκυροβολήσαμεν πρὸ τῆς πόλεως Ἄνδρου, μᾶλλον δὲ προσηράξαμεν ἐπὶ τῆς βραχέως παραλίας τῆς καὶ οὕτως ἠδυνήθημεν ν' ἀποδῶμεν εἰς τὴν γῆν ἀμέσως ἐνώσαντες αὐτὴν διὰ σπινίδος μετὰ τοῦ πλοιάρχου.

Πολλοὶ περὶ ἡμᾶς ἐπέρρευσαν περίεργοι καὶ πολυπράγ-
μονες, ὡδηγήθημεν δὲ εἰς τὸν οἶκον ἀρχοντός τινος Βερί-
κου καλουμένου. Ἦτο γηραιός, ὑψηλός, εὖσαρκος ἀνὴρ, τὸ σχῆμα καὶ τὴν περιβολὴν ἔχων τῶν νησιωτῶν. Προθύ-
μως δεξιωθείς ἡμᾶς εἰσήγαγεν εἰς αἴθουσαν, ἧς ἐκατέρωθεν μὲν ἐφαίνοντο πλάγια δωμάτια, ἐν δὲ τῷ βάθει μεγάλη μαρμαρίνη ἐστία καὶ ὑπὲρ αὐτὴν μέγα κάτοπτρον, φέρον χρυσοῦν καὶ πλατὺ πλαίσιον καὶ ἐπὶ τῶν τοίχων πολλαὶ εἰκόνες, πᾶσι ἐξωγραφημέναι κατὰ τὸ σχῆμα τῶν ἐνετῶν πατρικίων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Πρὸ τῆς ἐστίας ἵστατο μικρὰ τις ἐκ κυπαρισσοῦ τράπεζα, ἐλέφαντι ἐξεργασμένη καὶ πέριξ αὐτῆς τέσσαρες πλουσίως κεχρυσωμέναι ἔδραι φέ-
ρουσαι βαθὺ πράσινον καὶ ἤδη ὠχρίων ἐξάμιτον, περὶ δὲ τοῖς τοίχοις ὑπάρχον τουρκικὰ διβάνια. Ἀλλ' εἰς τὴν ὑψη-
ραφῇ ἐκείνην αἴθουσαν μόνον ἡ εἰσοδος, ἔχουσα θαλίνην τὴν θύραν καὶ παράθυρα δύο ἐκατέρωθεν, πνιγερὸν εἰσάγον αἶρα. Ἐδῶσαν δὲ ἡμῖν μακρὰς καπνοσύριγγας ἐξ ὠραίου

ιάσμου, μετ' ἡλεκτρίνου ἐπιστομίου, εἴτα προσήγαγον τὸ σύνθημα γλυκὸ καὶ καφέ.

Ἐπὶ τούτοις ἤρξατο θυμῆρης συνομιλία μετὰ τοῦ ξενίζοντος, οὐχὶ κακῶς λαλοῦντα τὴν ἰταλικὴν γλῶσσον καὶ ἐν ἄλλοις εἰπόντος ἡμῖν ὅτι οἱ τῆς νήσου κάτοικοι ἦσαν κυρίως ἐναπικὴ ἀποικία, ὅτι πρὸ ἐτῶν ἐδόμηκοντα οἱ πλείονες τῶν Ἀνδρίων ἦσαν θυτικοί, ὅτι καὶ σήμερον ἐστὶ τὸ ἐν Σόρῃ λατινικὸν μοναστήριον ἔχει κτήματα ἐπὶ τῆς Ἀνδρου καὶ ὅτι οἱ πλείστοι τῶν οἰκῶν αὐτῆς ἔχουσιν ἰταλικά ὀνόματα.

Ἡ τοῦ φίλου μου συστατήριος ἐπιστολὴ ἀπηρθύνετο πρὸς τινα κύριον Νέγγρη, ὁπῆρχον δὲ καὶ οἱ Καμπάνοι, Ρωμῆνοι, Βενετσιάνοι καὶ καθ' ἑξῆς. Πολλὰ τῶν ἡθῶν καὶ ἔθιμων ἦσαν μεσαιωνικά· ὁ πρωτότοκος υἱὸς τῶν ἀρχοντικῶν οἰκῶν κληρονομεῖ τὴν ὅλην οὐσίαν, οἱ δὲ λοιποὶ υἱοὶ μηχανοῦσι τέχνην ἢ λαμβάνουσιν ὀλίγα πινὰ χρήματα ὅπως εὐρωσιν ἢ δημιουργήσωσιν ἔργον τι. Ἀλλ' ἐὰν ἡ παρουσία εἶνε μεγάλη, οὗτοι προσλαμβάνονται ὡς ψυχροὶ καὶ χάριν αὐτῶν ναυπηγεῖται πλοῖον.

Ἐὰν τὰ κοράσια εἶνε πολλὰ, ἐν μὲν ὑπανδρεύουσι, τὰ δ' ἄλλα μένουσιν ἄγαμα ἐν τῇ οἰκῇ τοῦ πρωτότοκου ἀδελφοῦ, ὡς θεῖαι καὶ ἐργάζονται τὰ τῆς ἑσῶ οἰκονομίας. Πάντες οἱ ἀρχοντες οὗτοι κατέχουσιν ἐν ταῖς κώμαις, ἐν μεσαιωνικοῖς πύργοις, τοὺς δ' ἀγροὺς αὐτῶν καλλιεργοῦσιν ἄλδανοί χωρικοί, οἵτινες, εἰ καὶ μὴ δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι δοῦλοι, ζῶσιν ὅμως λίαν ὑποκαίμενοι τοῖς κυρίοις τῶν ἀγρῶν. Οἱ χωρικοὶ ἐκεῖνοι καλοῦνται κολλίγοι, λαμβάνουσι δέ, ἀραιρουμένων τῶν δαπανῶν, τὴν ἡμίσειαν πρόσοδον, καίτοι ὑποχρεοῦνται νὰ παρέχωσι τῇ κυρίῃ πᾶν ὅτι ἐν τῇ οἰκῇ χρῆζει, βούτυρον, ὠπ, γάλα, πτηνὰ, δέλφιας, ἀμνοὺς, μέλι καὶ ὅ,τι ἄλλο πρὸς τούτοις παράγουσι.

Τὴν φιλοξενίαν ἀσκοῦσι καθ' ὑπερβολήν, τιμὴν δὲ νομίζουσι τὸ ἔχειν ξένον, εἰς οὗ τὸ πρὸς τιμὴν προσπερόμενον γεῦμα, προσκαλοῦνται δὲ πάντες οἱ ἐν τῇ κώμῃ παραμένοντες συγγενεῖς καὶ φίλοι. Ὅταν ἔρχηται εἰς οἶκόν τινα ξένος,

πάρκντα μνηύουσι τῇ κολλίγῃ, ἵνα φροντίσῃ περὶ τῶν πρὸς ὑποδοχὴν χρεωδῶν πραγμάτων.

Μίαν ὥραν μετὰ τὴν εἰς τοῦ κυρίου Βερίκου ἀφίξιν ἡμῶν ἤκούσαμεν ἐν τῇ οἰκῇ πολλὰς φωνάς, ἡ οἰκοδέσποινα εἰσῆλθεν ἀπαξ ἡ δις καὶ συνομιλήσας μετὰ τοῦ ἀρχοντος. Τότε εἶπεν ἡμῖν ὁ κύριος Βερίκος, ὅτι ἐγένετο ἐν τῇ πόλει γνωστόν, ὅτι ἀφίκατο ἰατρός καὶ ὅτι ἦλθον πολλοὶ ἀσθενεῖς ἵνα ζητήσωσι συμβουλὰς καὶ ὁδηγίαν.

Ὁ ἰατρός ἡμῶν, εἶπε τότε, ὅτι προθύμως πάνυ θὰ μετέδιδε τοῖς βουλομένοις τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ καὶ ἡ οἰκοδέσποινα ἀνέβη τὴν θύραν καὶ ἐπέρρευσαν ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία, σχεδὸν περὶ τοὺς τεσσαράκοντα, πληρώσαντες τὴν εὐρείαν αἴθυσαν. Πάντες προσαγορεύσαντες εἶπον *Καλὴ ἑσπέρα, ἐξοχήματα*, διότι ἐν Ἑλλάδι μόνος ὁ ἰατρός ἔχει τίτλον ἐξητάστησαν δὲ ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον, διαρμηγεύοντος τοῦ κυρίου Βερίκου, ἀλλ' ὁ τάλας ἰατρός σφόδρα ἐκοπίασε, διότι οἱ πλείστοι ἦσαν τόσον λεπτολόγοι ἀφηγοῦμενοι τὰ τῆς ἀσθενείας αὐτῶν, ὥστε ἀμέσως ἀπέκαμαν ὁ φίλος ἡμῶν καὶ ἐδήλωσε τῇ κυρίῃ Βερίκῃ, ὅτι σήμερον δὲν ἡδύνατο πλέον νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ ὅτι παρακαλοῦντο νὰ ἐλθῶσι τῇ ἐπαύριον πρωίας. Ὁ ξενίζων ἡμῖς μετὰ κόπου προέπεμψεν αὐτοὺς, ὅπως παράσχῃ ἡμῖν ἡσυχίαν καὶ ἀνάπαισιν.

Τῇ ἐπαύριον, ἀπαφασίσσαμεν νὰ πορευθῶμεν εἰς τὸ δίωρον ἀπὸ τῆς πρωταυούσης ἀπέχον χωρίον Ἀποίκια, ἵνα ἐγχαίρισωμεν τῇ κυρίῃ Νέγγρῃ τὴν πρὸς αὐτὸν συστατήριον ἐπιστολήν. Ἀλλὰ τῇ συμβουλῇ τοῦ κυρίου Βερίκου ἐπορεύθημεν ἐκεῖσε πρὸς ἑσπέρας κατὰ τὴν πέμπτην ὥραν, ἐκ τῆς πρωταυούσης ἀπαλθόντες· διότι ἡ ἡμέρα ἦτο λίαν θερμὴ καὶ ἡ αὐτὴ ἀγούσα ἐπίπονος, τοῦ χωρίου καίμενου ἐπὶ ἀνάντους βράχου.

Οἱ μεσαιωνικοὶ τετράγωνοι πύργοι ὑψοῦνται ἐν μέσῳ κήπων, περιστοιχούμενοι ὑπ' ὑψηλῶν κυπαρίσσων· ἐκ πολλῶν βράχων λαμπρὸν καὶ ἀφθονον καταλείδεται ὕδωρ, ὅπερ, εἰς τοὺς κήπους διοχετευόμενον, τηρεῖ τὰ φυτὰ δροσδόλα καὶ πράσινα, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ καύματι τοῦ Ἰουνίου μηνός.

Ἐπὶ βραχέδους ἐπιπέδου, ὑπὸ μεγάλην πλάτανον, ἐκτινούσης κλάδους σθαναρούς, ἔκειτο τὸ καφανεῖον, προφυλασσόμενον ἀπὸ τῶν φλογερῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων, ὑπὸ τὰ πλατέα τοῦ δένδρου φύλλα. Ἐνταῦθα ἦσαν συνηγμένοι πλείστοι τῶν ἀρχόντων. Πολλοὶ τοῦτων ἔφερον τὸν ἱματισμὸν τῶν μικρασιατῶν Ἑλλήνων, μακρὰ ἄντηρά καὶ ζωνάριον καὶ ὑπερθεὶν τὸν ἰζουάν. Εἶχον ἀθροισθῆ περὶ δύο πεσσευόντων, σφεδρῆς δὲ συνεζήτουν ὅτε εἶδον ἡμᾶς. Τότε πάντας προσήλθον καὶ προσεφώνησαν τὸ εὖ παρόντα. Ἡμεῖς ἠρωτήσαμεν περὶ τοῦ κυρίου Νέγρη, ἀνὴρ δὲ εὐπρεπῆς προσήχθη ἡμῖν καὶ λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ ἱατροῦ ἐγκαρδίως καὶ χαίρων ἐδεξιώσατο ἡμᾶς. Καφεὲς καὶ ταραγκιέδες ἐκομίσθησαν ἀμέσως καὶ εἰτα ἤρξαντο ἐρωτῶντες πόθεν ἤρχομεθα, ὁποῖός τις ἦτο ἕκαστος ἡμῶν, ὅποια ἢ ἡμετέρα πατρίς, ἂν εἶχομεν γονεῖς, ἀδελφοὺς· ἂν ἡμεῖς ἀγαμοὶ καὶ ποῖα ἦσαν τὰ βαπτιστικά ἡμῶν ὀνόματα καὶ τὰ ἐπωνύμια. Εἰτα ἤρξαντο ἐρωτήσεις περὶ τοῦ βασιλέως καὶ πολλῶν ἄλλων πραγμάτων καὶ δὲν εἶχον τέλος. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὁ κύριος Νέγρης προσεκάλεσεν ἡμᾶς νὰ μεταβώμεν εἰς τὸν πύργον αὐτοῦ.

Τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο ὑψηλὸν καὶ τετρακόρον, ἔχον παράρτημα, ἐν ᾧ μεγάλη ὑπῆρχε καὶ εὐρεῖα αἴθουσα, μετὰ θωματίων ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῶν πλευρῶν. Ὁ ἀπέναντι τῶν θωματίων ἐκείνων τοῖχος εἶχε μακρὸν εὐρὺ διβάνιον, ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐνταῦθα μεγάλη μαρμαρίνος ἐστία καὶ δύο μεγάλα κάτοπτρα, μετὰ χρυσῶν πλαισίων, τέσσαρες ἢ πάντε εἰκόνες ἐνετῶν πατρικίων καὶ μία εἰς φυσικὸν μέγεθος πατρικίης γυναικός, ἐν τορνευτῇ καὶ κεχρυσωμένῃ πλαισίῳ. Πάντα εἶχον τὸ ὕψος τῆς ἐποχῆς Ἑρρίκου τοῦ Δ'.

Ἐν δὲ τῷ μέσῳ ὑπῆρχε δρυῖνη τράπεζα καὶ μακρά. Ἡμεῖς ἐκαθεζόμεθα ἐπὶ τοῦ διβανίου, τοῦ ἄλλως δυσκόλου εἰς ἡμᾶς, φέροντας στενάς περισκελίδας· διότι τὰ διβάνια ταῦτα ἀπαιτοῦσι κάθισμα σταυροποδητὶ, κατὰ τὸν τουρκικὸν τρόπον. Ἐκόμισαν ἡμῖν καφέ καὶ γλυκὺ. Ἀλλ' οἱ πειναλέοι ἡμῶν στόμαχοι ἀπήτουν στερεωτέραν τροφήν, διότι ἀπὸ τῆς

δεκάτης πρωΐνης ὥρας οὐδὲν ἄλλο εἶχομεν φαγόντες ἢ τινα ὠά, τυρὸν ὀλίγον καὶ ἄρτον καὶ οἶνου ποτήριον. Ὁ Ἕλλην εἶνε λιτώτατος, γεῦμα δὲ ἐξαρκοῦν μόλις ἐνὶ γερμανῷ, χορτάζει τέσσαρας ἕως πέντε Ἕλληνας. Ὁ Ἕλλην τρώγει τι περισσότερον μόνον ἐν τῷ δείπνῳ, ἦτοι μόνον τῇ ἐσπέρᾳ τρώγει κυρίως. Ἀλλ' εἶδον ἐν τῇ αὐλῇ παιδίτκας περιφερομένας, θωακούσας δὲ οἰκόδια πτηνά, καὶ τινα κολλίγαν, φέροντα ὄξιν ὀσελόν, ζύλινον, δι' οὗ περῶνται τὰ ἀρνία καὶ διὰ τῆς αὐλῆς εἰς τὸν κήπον πορευόμενον. Καὶ τὰ πτῖλα δὲ ἰνδικῆς θρνήθος παρὰ τὴν θύραν τοῦ ὀπτανείου τιλλομένης, περιπετιθῶντο ἐν τῇ αὐλῇ. Πάντα ταῦτα ἐδείκνυσον προπαρασκευᾶς συμποσίου, οὐδὲν ὁμῶς βρώσιμον εἶχομεν νὰ ἐλπίζωμεν, πρὸ τῆς παρελεύσεως τριῶν περίπου ὥρων.

Ἀλλὰ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν ἐστρώθη ἡ μακρὰ δρυῖνη τράπεζα, συνάμα δ' ἐφάνησαν καὶ ἕτεροι πολλοὶ ξένοι, οὕτω δὲ μετ' ὀλίγον ἐγενόμεθα οἱ πάντες περὶ τοὺς τριάκοντα. Ὁ κύριος Νέγρης προσεκάλεσεν ἡμᾶς, αὐτὸς δὲ ὡς οἰκοδεσπότης ἐκαθέζετο ἐν τῇ ἄνω κεφαλῇ τῆς τραπέζης, ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ὁ ἱατρός, ἐγὼ ἀριστερόθεν· οἱ λοιποὶ ἐκαθέζοντο ὡς ἕκαστος ἠθέλησεν, ἀλλὰ μόνον ἄνδρες. Ἡ οἰκοδέσποινα μετὰ τῶν θυγατέρων, νυμφῶν καὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν, ἔμειναν ἐν τῇ πλησίον θωματίῳ, καίτοι οὐχ ἦττον ἐπρόνυζον καὶ περὶ τῶν ξένων. Ἀλλὰ πολὺ ἐξεπλάγην, ἰδὼν ἐν καὶ μέγα ποτήριον, πρὸ τοῦ οἰκοδεσπότης καίμενον, οὐδὲν δὲ ἕτερον ἐπὶ πάσης τῆς λοιπῆς τραπέζης. Ἀρξαμένου τοῦ γεύματος, προσήλθεν ἡ οἰκοδέσποινα, φέρουσα ὀδρίαν καὶ ἐπλήρωσε τὸ μέγα ἐκεῖνο ποτήριον χρυσοξάνθου χυμοῦ σταφυλῆς. Ὁ Νέγρης δραξάμενος, τοῦ κρατήρος, ἐστράφη πρὸς τὸν ἱατρὸν καὶ ἐκένωσε τὸ ποτήριον. Ἡ οἰκοδέσποινα ἔχει πάλιν καὶ ὁ σύζυγος αὐτῆς προσήνεγκε τῷ ἱατρῷ τὸ ποτήριον, εἰπὼν τὰς λέξεις Νὰ σ' εὐρωί! Ὁ ἱατρός ἐκένωσε αὐτὸ καὶ οὕτω τὸ ποτήριον ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ περιήλθε πάντας τοὺς συνδαιτημένους, ὧν

ἑκαστος πίνων καὶ κενὸν προσέφερε πάλιν πεπληρωμένον τῷ πλησίον αὐτοῦ, ἐπιλέγων καὶ α' εὖχοι! Ἀλλ' ἡ περιφορὰ αὐτῇ τόσον ταχέως ἐγένετο ὥστε, καίπερ ὢν τελευταῖος, μετ' οὐ πολὺ ὁμοῦς ἐδεξάμην τὸν κρατῆρα. Ἐξέφωεν πολὺ, διότι τὸ χαδιάριον, αἱ ἀφύαι καὶ τὰ παραπλήσια εἶχον ἐρεθίσει τὸν οὐρανίσκον. Ἐπιὼν λοιπὸν ἀπλήστως καὶ ἀρυστί, μέχρι σταγόνος· ἐν τῷ πίνειν ἡσθόμην ἡδονὴν καὶ τέρψιν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ παρατήρησα ὅτι ἡ μερίς ἐκείνη μοι ἦτο λίαν πολλή καὶ ὅτι τὸ πλεῖον θὰ διατάρσσει τὴν ἰσορροπίαν καὶ τὰς λογικὰς μου δυνάμεις. Ὁ ἀνδρὶος οἶνος εἶνε βαρύτερος· κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη δὲν πίνεται, οὐκ ἔχει χοϊκὴν τινα γεῦσιν, τὴν ἀπόλλυσι κατὰ τὸ τρίτον. Ὁ ἱατρὸς ἡμῶν ἀντέχων ἄλλως εἰς τὸν πότον, δυνάμενος νὰ ὑπομείνῃ ζύθου μέγα πλῆθος, ἠθέλησε νὰ διαγωνισθῇ πρὸς τοὺς Ἀνδρίους. Ἐγὼ ἠρνήθην, καίτοι μοι εἶπον ὅτι παρὰ τοῖς Ἀνδρίοις προσβολὴ νομίζεται ἢ μὴ κένωσης τοῦ ποτηρίου. Τὴν προσβολὴν ταύτην ἠθέλησα ν' ἀναλάβω ἐπ' ἐμοῦ. Ὁ δυστυχὴς ἱατρὸς ἐμαθύσθη ἐν τῷ τετάρτῳ ποτηρίῳ, ἠναγκάσθησαν δὲ ν' ἀπαγάγωσιν αὐτὸν εἰς κλίνην.

Ὅτε περὶ τὴν τρίτην ἐσθινὴν ὤραν ἀνῆλθον εἰς τὸν πύργον, ὅπως μεταβῶ εἰς τὸν ὀριζήντα μοι κοιτῶνα, τὸ ἱατρὸν σεληνιακὸν φέγγος εἰσεδύετο διὰ τοῦ ἀνεργημένου παραθύρου, ὑπὲρ τὰς κορυφὰς τῶν κυπαρίσσεων, αἵτινες ὕψοντο μέχρι τῆς τρίτης ὀροφῆς. Ἐν ταῖς ροδωνιαῖς τοῦ κήπου ἡδύτατα καὶ παρατεταμένα ἄσματα ἐκαλάδουν αἱ ἀηδόνες, ἐξ ἀμίλλης μέλπουσαι ἐρωτικούς περιπαθεῖς φθόγγους. Ἡ ἐν τῇ νυκτερινῇ σιγῇ θαυμασιὰ ἐκείνη μουσικὴ γλυκεῖα ὄνειρα ἐπλαττεν ἐν τῇ ἄλλως ὑπὸ τοῦ οἴνου διεγερμένη φαντασίᾳ μου. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτως ἀπεβάλλετο καὶ ὁ ὕπνος μου, ἐδαρύνθην ἐν τέλει καὶ ὑπὸ τοῦ θορύβου τῶν ἀηδόνων.

Ὁρθροῦ βαθύως ἀπεκοιμήθην, ὕπνον ὁμοῦς ὀλιγόωρον, διότι μ' ἐξήγειραν αἱ θερμαὶ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες, διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ παραθύρου εἰσβάλλουσαι καὶ πίπτουσαι εὐθὺς ἐπὶ τῆς ἐμῆς κλίνης. Διατρέψαμεν παρὰ τῷ ξένῳ ἡμῶν ἑτα

ταῖς ἡμέραις καὶ ἔπειτα ἀπῆλθομεν. Ὁ κύριος Νέγρης ἔθεκεν ἡμῖν ἡμιόνους, ἀναβάντες δὲ ἐτράπημεν πρὸς τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικά τῆς νήσου. Καθ' ὁδὸν συνηντήσαμεν ἄρχοντα ἐπὶ ἰσχυρᾷ καὶ εὐτραφεὶς ἡμιόνου καπνίζοντα δὲ τὴν μακρὰν αὐτοῦ καπνοσύριγγα. Πρὸ τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ ἔβαινον δύο ρωμαλέαι καὶ πορφυραὶ χωρικαὶ κόραι, ἑκατέρα φέρουσα ἐπὶ κεφαλῆς βαρὺν κάλαθον, γυμνόποδες ἀλλὰ καὶ εὐκίνητοι, πηδῶσαι ἐπὶ τῶν βράχων ἀπὸ λίθου εἰς λίθον. Ἀλλ' ὁσάκις ἐδράδυνε τὸ πῆδημα αὐτῶν, ἡγγίξε δὲ αὐταῖς ἡ ἡμίονος τοῦ γηραλέου κυρίου τότε αὐτὸς ἰσχυρῶς ἐπαφώνει, αἰδεῖ ἐμπρός, καὶ ἐν ταχείᾳ πηδήματι καὶ γελῶσαι ἐμήκυνον ἐκείναι τὴν ἀπ' ἐκείνου ἀπόστασιν αὐτῶν.

Τῇ ἑσπέρᾳ ἀφικόμεθα εἰς τὴν πόλιν Γαδριά· ἐνταῦθα ἐναυλώσαμεν καΐκιον καὶ οὐριον ἔχοντες ἄνεμον, τῇ ἐπιούσῃ ἑσπέρᾳ ὁρμήσθημεν εἰς τὸν Πειραιᾶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

(Ὀκτώβριος τοῦ 1833).

Εἰς Λεβωδίαν. — Σέλληψις τοῦ ἐξ Ἀμφίσσης Μαρμούρη, ἀρχηγοῦ τῶν παλληκαρίων.

Ὅτε ἀνεχωρήσαμεν ἐκ Καρύστου ἐπαρχομένης τῆς νυκτός, ἀπέβημεν εἰς τὴν Στερεὰν καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀνέτειλαν ἡ σελήνη, ὑπὲρ τὸν Κιθαιρώνα, ὠχρὸν φῶς ἐπιχέουσα ἐπὶ τῆς πεδιάδος καὶ τοῦ ὀμαλοῦ καὶ σιλιπνοῦ τῆς Κωπαΐδος κατόπτερον. Διέβημεν τὴν παρὰ τὴν λίμνην ἐλώδη καὶ χθαμαλὰς ρῆπας φέρουσαν πεδιάδα. Ἐπειδὴ δὲ εἶχομεν λάβει ἐντολὴν νὰ φθάσωμεν εἰς Λεβωδίαν οὐχὶ πολλῇ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας, ἐστρατοπεδευσάμεθα ἐπὶ μικροῦ γηλάρου, οὐ πόρρω τῆς λίμνης.

Βαθεῖα σιγὴ ἐκάλυπτε τὴν πεδιάδα· οἱ στρατιῶται ἡμῶν εἶχον ἑκταθὴ χαρμὰ, πρὸς ἀνάπαυσιν, πολλοὶ ἐκοιμήντο, μόνον δὲ ἐνθα κάκειος ἡκούετο ἡ φωνὴ νυκτοπλάνου

πηνοῦ ἢ ὁ τριγμὸς νυκτερίδος. Πλησίον ματρίου πυρὸς ἐκάθητο ὁ λοχαγὸς καὶ ἐγὼ· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν προσέταξε τῷ οἰκείῳ ὑπηρέτῃ νὰ παρασκευάσῃ αὐτῷ καφέ, ἐγὼ δὲ ἠγέρθηνα ἵνα μὴ με καταλάβῃ ὕπνος καὶ ἐν τοῖς πέριξ περιπάτησα. Αἰφνης ἀκούω τὴν φωνὴν τοῦ ἡμετέρου ἐπιλοχίου, ὃς ἠρώτα ποῦ ἤμην. Ἐκάλεσα αὐτόν, ἐν ἀγωνιώδει δὲ σπουδῇ ἔδραμε πρὸς με.

— Πρὸς Θεοῦ! ἐβόησε πόρρωθεν ἔλθετε, κύριε ὑπολοχαγέ! Ὁ λοχαγὸς πνίγεται!

— Διατί;

— Ἄγνοῶ· πονεῖ ὁ λαιμὸς του!

Ἐσπευσα τότε πρὸς τὴν πυρὰν, εὔρον δὲ τὸν λοχαγὸν Βροντζέτην ἐν ἀληθῶς θλιβερᾷ καταστάσει· μελανοπόρφυρον τὴν μορφήν, τοὺς ὀφθαλμοὺς κοιλιδόοντας καὶ μόλις ἀναπνέοντα. Περιστοιχεῖτο ὑπ' ἀπάντων τῶν στρατιωτῶν, ἐξεστηκότων καὶ ἀφώνων.

— Τί συνέβη; ἠρώτησα.

— Ἄγνοομεν, ἀπεκρίθησαν.

Ὁ ὑπηρέτης μοι εἶπεν ὅτι εἶχε κομίσει αὐτῷ ὕδατος, ὅπερ καὶ ἔπιεν. Ἀλλ' εὐθὺς ἐγόγγυσεν εἰπὼν ὅτι ἠγκαλοῦτο εἰς τὸν λαιμόν, ἕως οὗ ἡ ἀναπνοὴ κατήντησε δυσχερεστάτη. Τότε ἠρεύνησα τὸ ἔτι ἐν τῇ ποτηρίῃ ὑπολειπόμενον ὕδωρ καὶ εὔρον τὴν ἐξηγήσιν τοῦ συμπτώματος.

— Ἀμέσως, εἶπον, δότε μοι ἄλλας.

Ἐρριψα αὐτὸ εἰς τὸ ποτήριον καὶ ἀνέμιξα τῷ ὕδατι καὶ τὸ μίγμα ἐνέχεον εἰς τὸ στόμα τοῦ πάσχοντος. Πάραυτα ἐπῆλθεν ἔμετος καὶ ἐκ τοῦ στόματος ἐξηλθεν ὁλοπυκνὸς πλῆρης αἵματος βδέλλαι· καὶ ὁ δυστυχὴς πάλιν ἐλευθέρας ἀνέπνευσε καὶ ἐσώθη.

Ἡ αἰτία ἦτο φανερά. Ὁ λοχαγὸς Βροντζέτης εἶχε πῖναι σὺν τῷ ὕδατι βδέλλας, ἐξ ὧν βρῖθαι ἡ λίμνη Κωπαΐς. Δύο εἶχον σταθῇ εἰς τὸ στόμιον τοῦ λάρυγγος καὶ εἶχον πληρωθῇ αἷματος. Ὅσον ἀπεμύζων καὶ ἐξωγαίνοντο πρὸ τοῦ λάρυγγος, τόσον ἐκώλυνον τὴν ἀναπνοήν, σχεδὸν κλείσασαι τὸ στόμιον τοῦ λάρυγγος. Ὁ λοχαγὸς διέτρεχε κίνδυνον πνιγ-

μοῦ, ἀλλ' ὀλίγον ἀλατοῦχον ὕδωρ αἰσίως αὐτὸν ἔσωσαν.

Ἡ σελήνη εἶχε δύσει, ἡ λάμψις τοῦ ἀναστέρου οὐρανοῦ ἤρξατο ἐκλείπουσα, μόνον ὁ ἑωσφόρος εἰσέτι ἐλαμπύριζεν ἐν τῷ σπαραξμάτι ἀνωθεν τῆς Κωπαΐδος κατοπτριζόμενος ἐπὶ τῆς ἡμεραίας ἐπιφανείας, ὅτε ἡμεῖς ἐσπευσμένη πορείᾳ ἠγγίσαμεν εἰς Λεβαδίαν καὶ ἀνέβημεν τὰ πέριξ βαθμηδὸν ἀνερχόμενα ὄρη, ἐπ' ὧν ἡ πολίχνη καίται, παρ' ἀμφοτέρων τῶν ἐπικλινεῖς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τῆς Λήθης. Προέβημεν ὡς οἶόν τε ἀθορύβως, διότι ἡ ἐπιταγὴ ἡμῶν ἔλεγε νὰ ἐπείλωμεν ἐξ ἀπροόπτου ἐπὶ τοὺς ἐν Λεβαδίᾳ ἀρχηγούς τῶν παλληκαρίων, ἵνα συλλάβωμεν αὐτούς. Ὑπήρχε δηλαδὴ συνωμοσία κατὰ τῆς ἀντιδασιλείας, ἧς ματεῖχον οἱ ἐξοχώτατοι τῶν παλληκαρίων ἀρχηγοί, ὅπως διώξωσι τὴν ἀντιδασιλείαν, κηρύξωσι δὲ ἐν ἡλικίᾳ τὸν βασιλέα καὶ βιάσωσιν αὐτὸν νὰ ὁμώσῃ ὑπὲρ τοῦ συντάγματος.

Μικρὰ ἐξ εἰκοσι περίπου ἱππέων ἴλη, εἶχε προσταχθῇ, πρὶν ἢ ἡμεῖς ἀναβῶμεν εἰς τὰ ὄρη, νὰ κλίνη πρὸς δεξιάν καὶ διὰ στενοῦ τινος πόρου νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν τῆς Λήθης, σπεύδουσα εἰς τὴν ἐτέραν ὄχθην, ὅπως, κατασχοῦσα τὰς εἰς Χαιρώνειαν καὶ τὸν Παρνασσὸν ἀγοῦσας κλείσῃ τὴν ὀπισθοχώρησιν τῶν ἀρχηγῶν τῶν παλληκαρίων. Καὶ ὅπως ἀπέτυχεν ἅπαν τὸ στρατήγημα ἡμῶν.

Πολυπληθεῖς κῖνες ὀλάκτουσαν καὶ ἀνάστατον ἐποίησαν ἔκον τὸ πολίχνην. Τὸ πτηνὸν ἀπέπτυ καὶ ἡ φωλαὰ ἐκένωθη. Ἀγνοοῦντες τὰς ἀποκρύφους τῶν πατρῶδων τοῦ Κιθαίρωνος κορυφῶν, ἐνθα ἡ πόλις προσερείδεται, δὲν εἶχομεν ὑπολογισθῇ τὸ βάραθρον, ἐξ οὗ ὁ ποταμὸς τῆς Λήθης, καὶ ἐνθα ποτὲ ὑπήρχε τὸ σπήλαιον τοῦ Τροφωνίου. Αὐτόσε ἦσαν καταφυγόντες πάντες συλλήβδην οἱ τῶν παλληκαρίων ἀρχηγοί, ἀπρόσδοτοι ἡμῖν ὄντες ἐν ταῖς χαράδραις καὶ ταῖς φάραγξι τοῦ Κιθαίρωνος.

Ἀλλ' εἰς καὶ μόνος ἐξ αὐτῶν, ὁ ἐξ Ἀμφίσσης Κασσιανὸς Μαρμάρης, εἶχε τραπῇ ἄλλην ὁδόν, πεπειθὸς ἐπὶ τὸ τάχος τοῦ ἵππου αὐτοῦ. Μετὰ τοῦ ρωμαλέου καὶ ἀκύνουδου τούτου ζήλου εἶχε καταβῇ εἰς τὸν ποταμὸν, ὃς ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ

εἶνε λίαν εὐδιάβατος. Ἐνταῦθα ἐν ἀσφαλείᾳ ὄν, ἐν μέσῳ τῶν ὑψηλῶν ὄχθων, ἦλθεν εὐχερῶς καὶ ἀθάνατος μέχρι τῆς παιδιάδος, ἐνθα κατέλιπε τὸ ποτάμιον ρεῖθρον καὶ ἐτρέπη πρὸς τὰ ὄψη τοῦ Κιθαιρώνα. Ἀλλὰ δύο λογχοφόροι ἵπποις διέκρινον αὐτὸν ἐκ τῆς ἀντίπεραν ὄχθης καὶ ἤρξαντο διώκοντες ἐπὶ μικρῶν μὲν, ἀλλὰ ταχυπόδων ἵππων. Ἐπὶ τοῦ ὄφωματος τῆς εἰς τὴν πολίχνην εἰσόδου ἵστατο σκοπὸς γεωργύλαξ, παρ' ᾧ ἵστατο ὁ ὑπολοχαγὸς Γρίδας.¹ Οὗτος ἰδὼν τὴν καταδίωξιν ἐκείνην ἐκέντρισε τὸν ὑπομέλανα νεαρὸν ἵππον αὐτοῦ, κατέβη τὸ ὄφωμα καὶ ἐδίωκε κατὰ τὴν βᾶσιν τοῦ δρους, ὅπερ ἐνταῦθα σχηματίζουσιν οἱ κλάδοι τοῦ Κιθαιρώνα, ἵνα κωλύσῃ τὸν Μαμούρη τούτης τῆς ὁδοῦ, ἣτις μόνῃ ἠδύνατο νὰ σώσῃ αὐτόν.

Τότε ἤρξατο ἀγρία καταδίωξις, ἀλλ' ὁ λευκόθριξ κέλης τοῦ Μαμούρη ἱκανῶς προεῖχεν. Ὅσον ταχέως διὰ τοῦ ἀκύνου ἵππου ἐδίωκε τὸν Μαμούρη, ὁ Γρίδας τόσον ἔαν ἠδύνατο νὰ καταφθάσῃ αὐτόν.

Ὁ Μαμούρης πάντοτε προεῖχεν. Ἀλλ' ὅμως εἰς τῶν Οὐλλάνων, ἔχων μικρόν, βρωμαλέον καὶ ταχύν ἵππον, ἔδραμνεν ἔμπρός, ὥστε σχεδὸν παρὰ τὸν Μαμούρη. Ὁ λευκὸς ἵππος τοῦ Μαμούρη διέδαινε ἤδη ἱκανῶς εὐραΐαν σχισμὴν καὶ ὁ Οὐλλάνος πετόμενος κατὰ πόδας εἰσῆλθεν εἰς αὐτήν. Ἀλλ' ὅμως μετὰ τὴν σχισμὴν ἤρχετο μεγάλη διαφραγὴ, μεστὴ ὀρθοφυῶν βᾶτων καὶ ἐρπυστικῶν φυτῶν, κώλυμα τοῖς ἵπποις ἀνυπέρβλητον. Ἐπειδὴ δὲ τὴν πρὸς τὸ ὄρος ὁδὸν ἐκώλυεν ὁ Γρίδας τῷ Μαμούρη, οὗτος ἠναγκάσθη πάλιν νὰ τραπῇ πρὸς τὸ πεδῖον τῆς σχισμῆς. Ὁ Γρίδας καὶ οἱ Οὐλλάνοι, τρέχοντες τὴν διαφραγὴν, ὤρμησαν κατόπιν ἐκείνου. Ἀλλ' ὁ Μαμούρης διέκρινε κανὸν τι διὰ τῶν θάμνων, ἦλκε δι' αὐτοῦ τὸν ἵππον καὶ ἐφθάσεν αἰσίως εἰς τὴν ἀντίπεραν πλευράν. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἀνέντης, πλήρης πολλῶν χαλίκων ὁ ἵππος τοῦ Μαμούρη δὲν εἶρε τρόπον νὰ θῇ τὰς

1. Οὗτος οὐδέποτε προσῆκε τοῖς γνωστοῖς ἀδελφοῖς Θεοδώρῳ καὶ Γαβριηλῇ Γρίδα.

ὄπλῳ εἰς τοὺς χάλικας ἐκείνους καὶ ὠλισθαίνεν. Ὁ κύριος αὐτοῦ ἐκέντριζεν αὐτόν, ἀγρίως ἐπιφρονῶν καὶ τότε ὁ ἵππος ἠδυνήθη νὰ ἀναρριχηθῇ διὰ τῶν προσθίων ἐπλῶν εἰς τὸ ἀνώτατον βραχῶδες χεῖλος τοῦ ὄφωματος. Μία εἴτι ὁρμή, καὶ τὸ ζῶον θὰ ἐπάται τὴν κορυφήν, ὅθεν στερεὰ καὶ οὐχὶ λίαν κατωφερὴς γῆ ἦγεν εἰς τὸ ὄρος.

Ὁ Μαμούρης θὰ ἐσώζετο, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν κρίσιμον ὥραν κατέφθασεν αὐτόν ὁ ὑπολοχαγὸς Γρίδας. Ὁ Γρίδας ἐνέπηξε τοὺς μύσους εἰς τὰς πλευράς τοῦ ἀγρίου μαύρου αὐτοῦ, ὃς ἐπήδησεν ὑπὲρ τοὺς χάλικας ἐκείνους καὶ ἐφθάσε πολλὸ πλησίον ὀπισθεν τοῦ Μαμούρη. Ὁ Γρίδας δραττόμενος τῆς στιγμῆς, ἐκτόπησε διὰ τῆς ἀκτηρίδος πιστολίον τοῦ ἱππικοῦ τὸ ὀπίσθιον κρανίον τοῦ Μαμούρη, ὃς ἐμβρόντητος ἔπεσεν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἐπειδὴ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἐκράτει εἰς τοὺς χαλινούς, συνειλικύσθη καὶ ὁ ἵππος, ὃς ὑπῆλθε μετὰ τοῦ ἀναβάτου. Ἀλλὰ καὶ αἱ ὄπλαί τοῦ Γριδαίου ἵππου δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατηθῶσιν, ὠλισθησαν δὲ ἀπὸ τοῦ κατάντους μετὰ τοῦ ἱππέως. Ἀλλ' οὗτος τάχιστα ἠνωρθώθη, πρὶν ἢ δὲ ὁ Μαμούρης συνέλθῃ κατέφθασαν οἱ Οὐλλάνοι καὶ ἔδησαν αὐτοῦ τὰς χεῖρας. Ὁ ὠραῖος αὐτοῦ λευκὸς ἵππος, ἀναστὰς πάλιν ὀρθός, ἔστη χρεματίζων παρὰ πρὶν πληγέντι ἀναβάτην. Οἱ Οὐλλάνοι ἀνεδίδασαν ἐπ' αὐτοῦ τὸν Μαμούρη, ὁ δ' ὑπολοχαγὸς Γρίδας ἀπήγαγε τὸν τραυματίαν αἰχμάλωτον ἀρχηγὸν εἰς Λεθαδίαν, ὅπου ἔδωκε τὰς πληγὰς αὐτοῦ ὁ στρατιωτικὸς χειρουργός. Τῇ ἐσπέρᾳ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ αἰχμάλωτος ἀπήχθη εἰς Θήβας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

(Τέλος Ὀκτωβρίου 1833)

Διὰ τοῦ Πόργουσσου εἰς Ἀράχοβαν καὶ Δελφούς.

Τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐν Λεθαδαίᾳ διαμονῆς ἡμῶν, ὁ ἡμέτερος λόχος προστάχθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἀμφισσάν.

1. Ἡ Γεωγραφία Σακελλαρίου γράφει Ῥάχουδα. Σ. Μ.

Οἱ ὀλίγοι ἡμῶν στρατιῶται διέδραμον τὰς χαράδας, αἱ ἔνταθα σχηματίζουσι ὁ Κιθαιρὸν μετὰ τὸν διακλαδισμὸν τοῦ ἑγγὺς ὑψομένου Παρνασσοῦ, ὑπερηφάνως ὑψούντος εἰς τὸν κυανοὺν αἰθέρα τρία βραχέωδη ἄκρα, αἵτινα σπανίως ἐν χειμῶνι εἶνε χιόνων ἐλευθέρα. Ὁ ἥλιος δὲ ἦτο ἤδη ὑποθὺν τοῦ Κιθαιρῶνος, ὅτε εἶδομεν πρὸ ἡμῶν τὴν κώμην Ἀράχοδαν, ἐπὶ ἀποτόμῳ πετρῶδους ἐπιπέδου. Θέα ἀπροσδόκητος, διότι ἡ κώμη ἐκείνη ἀπερτίζετο μόνον ἐκ διωρόφων λιθίνων οἰκιῶν.

Ἐγγίσαντες εἰς τὴν Ἀράχοδαν προσηνέτησαν ἡμᾶς οἱ κάτοικοι, ἡγουμένους τῶν ἱερέων καὶ τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν μαθητῶν, φερόντων ἄνθη συμπεπλεγμένα. Τὰ μάλιστα ἐξεπλάγημεν, ὁρῶντες πράγματα ὅπως ἀσυνήθη ἐν τῇ χώρῃ ἐκείνῃ· ἀλλ' ἐπὶ μᾶλλον ἐκορυφώθη ἡ ἐκπλήξις, ὅτε, στάντων ἡμῶν πρὸ τῆς Ἀραχόδας διανεμήθησαν γραμματῖα ταῖς στρατιώταις ἡμῶν φέροντα τοὺς ἀριθμοὺς τῶν οἰκῶν, ἐν αἷς ἐμέλλομεν καταλῦσαι.

Τὴν ἀρίστην ταύτην διάταξιν ἡ κώμη ὤφειλεν εἰς νοήμονα ἐκ Θεσσαλίας διδασκαλόν, ὅστις πολλὰ ἔτη τῆς νεότητος αὐτοῦ εἶχε ζῆσαι ἐν Λειψίᾳ, τότε δέ, καίτοι μετὰ πλείω ἢ τριάκοντα ἔτη, εἰσέτι ὅμως ἐλάλει τὴν γερμανικὴν, εἰ καὶ μετὰ τινος δυσχερείας καὶ ἅμα διέδιδε πῶς γερμανικὸν τινα πολιτισμὸν, ἐνθα φρικώδεις εἶχον ἐνσκήψει αἱ θύελλαι τῆς ἐπαναστάσεως, αἱ ἐπὶ δώδεκα ἔτη τὴν χώραν λυμάννασαι καὶ ἐρείπειν καὶ πυρπολήσεις καταλιποῦσαι ὡς μαρτύρια τοῦ μίσους καὶ τῆς πρὸς καταστροφὴν λύσεως τῶν πολεμησάντων.

Οἱ Ἀραχωδίται εἶνε εὐπρεπεῖς, κόσμοι καὶ ἀνδρεῖοι, σῶζοντες ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν φυσιογνωμίαν, καὶ μάλιστα αἱ γυναῖκες αὐτῶν. Οἱ ἄνδρες ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶνε ὑψηλοὶ, εὖρωστοι καὶ ἰσχυροὶ κράσιος. Ἡ ἡλιοκαὴς μορφή αὐτῶν, εἰ καὶ μὴ ἀληθῶς ὥραία, ἔχει ὅμως ἑκφρασιν οὐχὶ συνήθη. Ἐμφαίνει ρώμην καὶ ὑπερηφάνειαν. Ἀλλ' αἱ γυναῖκες ἔχουσι τὴν ἑλληνικὴν προτομήν, ἔχουσι σῶμα εὐθυτανές καὶ ραδινόν· ἐμπροσθεν ἀνοιχτὸς χιτὼν, πλατείας

ἔχων χειρίδας καὶ περὶ τὰ ἰσχία ζωννύμεναι διὰ ποικιλοχρόου ζώνης, φθάνει μέχρι τῶν σφυρῶν. Οὗτος εἶνε ὁ πλήρης ἱματισμὸς τῶν γυναικῶν ἐκείνων καταφανὴ ποιὼν τὴν συμμετρίαν τοῦ σώματος, ὅπερ, εἰ καὶ ἐπιβάλλεται εἰς δυσχερὴ ἔργα δὲν ἔχει ἄδρὸν τὸν σκελετόν. Τότε αἱ γυναῖκες κυρίως εἰργάζοντο ἐν Ἀραχώδῃ, οἱ ἄνδρες πρὸ πάντων ἡσυχολοῦντο περὶ τὴν θήραν. Αἱ γυναῖκες μεριμνῶσι περὶ τῶν τοῦ οἴκου, ὑφαίνουσαι τὰ τε ἑαυτῶν ἐνδύματα καὶ τὸ ἐξ αἰγίου ἐρίου ὕφασμα, ἐξ οὗ κατασκευάζονται αἱ ἄδρα· καπνοὶ τῶν ἀνδρῶν, αἵτινες ὑφαίνονται ἐν τοῖς ρυακίοις τοῦ Παρνασσοῦ. Πρὸς δὲ καλλιεργοῦσι τοὺς ἑαυτῶν ἀμπελῶνας, οὓς φυτεύουσι καὶ γονίμους ποιοῦσιν, ἀφαιροῦντες τὴν ἐκ τῆς βάσεως τῆς κοιλιάδος γῆν καὶ κομίζοντες αὐτὴν εἰς τὰ ἐπὶ κλιτύων, μεταξὺ βράχων, ὑψώματα.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ, τοῦ ἡλίου ἀνατείλαντος καὶ χρυσοῦντος τὰς τρεῖς οὐρανομήκεις τοῦ Παρνασσοῦ κορυφάς, ἤρξάμεθα βαίνοντας πρὸς τοὺς Δελφοὺς μόνον δύο ὥρας τῆς Ἀραχόδης ἀπέχοντες. Σπρόδρα ἐπαθόμεν νὰ ἴδω τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὅθεν ἡ Πυθία πολλάκις διώρισε τὰ τῆς πάλαι Ἑλλάδος διὰ λοζῶν καὶ ἐπαμφοτερίζοντων χρησμῶν. Καθ' ἅπασαν τὴν πορείαν οὐδὲν ἠδυνήθημεν εὑρεῖν μαρτύριον τῆς ἀρχαιότητος, οὔτε ναοῦ λεῖψανα, οὔτε στήλας. Ἀφικόμενοι εἰς τι μέρος, ἐνθα ἡ ὁδὸς ἐκάμπτετο πρὸ βραχέωδους δεινδράδος, εἶδομεν βαθεῖαν πετρῶδη χαράδραν καταρχομένην, σχηματιζομένην ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους καὶ ὑπὸ καθέτων βράχων ἐξ ὧν διακινεῖ ὕδωρ κατέρρει. Τὸ ὕδωρ τοῦτο ἀπατέλει πηγὴν παρὰ τὴν ἔξοδον καὶ ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης ἀνέδλυζον τρεῖς κρουνοί, αἵτινες ἔχοντο εἰς μαρμαρίνον δεξαμενὴν καὶ ὑπεραεχέλιζον ἐπὶ τῶν φαλακρῶν βράχων. Οὕτως ἀπὸ βράχου εἰς βράχον ρέον, κατήρχετο προσωτέρω καὶ διέρρει τὴν κοιλιάδα ὡς καθαρὸν ρυάκιον. Αὐτόθι εἶδομεν γυναῖκας πλυνούσας, αἵτινες λοζῶς ἡμᾶς παρετήρησαν. Ἡρωτήσαμεν πῶς ὀνομάζοντο δέκα καὶ πάντα ἢ εἴκοσι καλύδια, ἅπερ ἑγγὺς πρὸ ἐφαίνοντο· ἀλλ' οὐδὲν ἀπακρίναντο, δείξασαι οὐδαμῶς ἠνέκουν τὰς ἑλληνικὰς λέξεις.

Τότε προσηλθόν τινες ἄνδρες, θυσιδαῖς καὶ εὐρεῖα ἔχοντες τὰ μῆλα τοῦ προσώπου, λαλοῦντες τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ἡμῖν εἰπόντες ὅτι τὸ χωρίον ἐκαλεῖτο Δελφοί, ὅπ' Ἀλδανῶν οἰκοῦμενον. Αἱ γυναῖκες αὐτῶν δὲν ἐλάλουν τὴν Ἑλληνικὴν, διότι οἱ μόνον τῆς ἀλδανικῆς ἐγίνετο χρήσις.

Ἐδειξαν δὲ ἡμῖν ἐν τῇ χαράδρῃ εἰσόδους τινὰς γεγλωμμένας δίκην σπηλαίων. Τότε παρὰ τὴν διὰ πατρῶν εἰς τὴν χαράδραν ἄγουσαν ἀδιόδωτον στίβον, ἀνεκαλύφαιεν, ἐν μέσῳ χόρτων, ὑπόγειον τινα δίοδον ὃ περίπου πῶδας ὀφηλὴν, ἣτις ἦγεν εἰς τὴν χαράδραν. Περὶ δὲ τὰ εἰκοσιπέντε βήματα δεξιόθεν τῆς στίβου ὑπῆρχε μικρὸν ἐξ ἁδρῶν λίθων παρεκκλήσιον, εἰς οὗ τὴν θύραν ἐξῆλθε λευκογένειος ἱερεὺς, ὅστις ἀλδανιστὶ ζωηρῶς προσεφώνησέ τι πρὸς τὰς γυναῖκας. Ἐκείναι ἐξεπλάγησαν πρὸς τοὺς λόγους τοῦ γέροντος. Τότε ἐμάθεμεν παρὰ τῶν ἀνδρῶν ὅτι ὁ ἱερεὺς ἀνέμνησε τὰς γυναῖκας, ὅτι πρὸ ἡμερῶν τεσσαέρων καὶ δέκα εἶχε προσέπει αὐταῖς, ἡγούν ὅτι ξένοι πολαιμισταὶ ἱεράλλον νὰ φθιάσωσιν ἕως ἐκεῖ. Μετὰ ταῦτα ἤρωτήσαμεν ἂν οἱ κάτοικοι ἐγίνωσκόν πως τὴν ἀρχαίαν τοῦ τόπου ἐκείνου ἱστορίαν, ἀλλ' οὐδ' ἐλαχίστην εἶχον γνῶσιν οὔτε περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς χώρας, οὔτε τοῦ ὀνόματος Δελφῶν, εἰπον δὲ μόνον ὅτι ὁ ἐκάστοτε ἱερεὺς τῆς μικρᾶς ἐκείνης ἐκκλησίας εἶχε τὸ χάρισμα τοῦ προφητεῦσαι, ὥς ἔβη κατὰ τὴν παρούσαν περίστασιν εἶχε πάλιν ἀποδειχθῆ. Οὕτως ἐκ τοῦ παρελθόντος ἔμειναν ἡ περὶ τῆς ἰδρας τῆς πάλαι Πυθίας παράδοσις, ἐν ᾗ οἱ νῦν κάτοικοι οὐδεμίαν ἐτήρειν αἰσθῆσιν καὶ μνησίαν τῶν θαυμασίων ἐκείνων, ἅπερ ἐνταῦθα ἐπαιζον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

(Νοέμβριος τοῦ 1833)

Εἰς Ἀμφισσαν. — Ἡ νεοφώτιστος. — Ὁ οἶκος Μαρπούρη. — Ἡ χῆρα Διβουνιώτου. — Γάμος τῆς θυγατρὸς αὐτῆς.

Ἐκ Δελφῶν κατέρχεται τὸν Παρνασσόν, ἐν μέσῳ χαλίκων, πατρῶν, θάμνων ἐλελιφάσκου, κάκτων καὶ θύμου, ἄδατος ἀτραπὸς παρὰ τὴν ὑπὸ καρποφόρων κήπων περιτοιχομένην Κρίσσαν ἄγουσα, εἰς τὴν στρογγύλην τῆς Ἀμφίσσης κοιλάδα.

Ἐν τῷ τέρματι αὐτῆς παρὰ τὴν βᾶσιν ἡρειπωμένου ἐνεπικοῦ πύργου, καίται ἡ τότε ἐκ χθαμαλῶν καλυδῶν συγκαιμένη πόλις τῆς Ἀμφίσσης. Μόλις εἰκοσι λίθινα κτίρια ἦσαν ἐσπαρμένα μεταξὺ τῶν καλυδῶν, ἐν δὲ τῇ ἀγορᾷ ὑπῆρχε καφεναῖον, ἔχον παράθυρον ἐν, ὅπερ ἔφερεν εὐμεγέθη θάλον καὶ διὰ τοῦτο εἶχε τὸ ὑπεροπτικὸν ὄνομα: Τὸ ἱάλεινον καφεναῖον. Καὶ ὄντως ἐν πάσῃ τῇ λοιπῇ κώμῃ δὲν εὐρίσκατο δευτέρα θάλος.

Ἐγὼ κατέλυσα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ τῶν παλληκαρίων ἀρχηγοῦ Μαρπούρη. Ὅτε τῇ ἐπισύσῃ πρωτῇ ἠνέφθα τὰ ἀνευ ὄλων παράθυρά μου, εἶδον ἐν τῷ δωματίῳ τῆς ἀπέναντι οἰκίας, ἥς πάντα τὰ παράθυρα ἦσαν ἠνεμηγμένα, νεαρῶτάτην ῥαδινὴν γυναῖκα, ὀραίαν τὴν ὄψιν, ἀλλὰ καὶ θυμουμένην. Ἐφόρει τουρκικὰ μᾶλλον ἢ ἑλληνικὰ ἐνδύματα, τὸ ὀψηλὸν τῆς Σταρεᾶς μακροθύσανον φέσιον φιλαρέσκως ἔχουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Τὸ ἄδρὸν καὶ ἐξωγαυμένον στήθος ἐλαφρῶς ἐκάλυπτε μεταξώδης τῆς Προύσης χιτὼν, αἱ δὲ ἐκ τῶν χειρονομιῶν αὐτῆς ἀνακινούμεναι μακρὰ καὶ πλατεῖαι χεῖριδες, ἀπενάκλυτον γυμνοῦς λευκωλένους βραχίονας. Τὸ σῶμα περιέβαλε πλούσιος τουρκικὸς πέπλος, ἀντὶ δὲ ἱματίου, ἔφερεν εὐρείας, ποικίλας, μεταξώδεις τουρκικὰς περισκαλίδας. Οἱ μικροὶ γυμνοὶ πόδες αὐτῆς ἔβαινον εἰς κομφὰς χρυσούρεϊς εἰμαρίδας, βαθύως ἐρυθροῦ ἑξαμίτου, δι' ὧν πολλὰκις ἐργάτως ἠπαίλησε, κροτούσα τοῖς ποσὶ. Σφοδρῶς δὲ συναζήτει πρὸς γηραιὴν θυσιδεσπότην ἑλληνίδα καὶ οὐδε-

τέρα υπεχώρει τῇ ἄλλῃ κατὰ τὴν γλωσσολογίαν καὶ αἰφωναί αὐτῶν ἦσαν ὀξύταται. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν ἠδυνάμην νὰ κατανοήσω ἐν ποίᾳ γλώσσῃ ἤριζον, ὅτε μὲν ἀκούων ἑλληνικάς λέξεις, ὅτε δὲ ὅλως ἄλλοῦ ἑθνοῦς φθόγγους. Καίτοι δὲ ἦσαν ἐγγὺς ἀλλήλων τὰ οἰκήματα, ἐκαίνοι ὁμοίως, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἐριδος, δὲν εἶχον παρατηρήσει διὰ τὴν αὐτότητα τῆς σκηνῆς. Ἄλλ' αἰφνης ἔπεσεν ἐπ' ἐμοῦ τῆς νεανίδος τὸ βλέμμα ὡπισθοχώρησε λίαν ἐντρομος καὶ εἶτα ὤρμησε φωνοῦσα πρὸς τὸ παράθυρον καὶ ἐκλείπειν αὐτό. Ἐγὼ δὲν ἐνόησα τὴν αἰτίαν τοῦ τρόμου αὐτῆς, μετὰ ταῦτα δὲ ὁ λόλος κύριος τοῦ ὑαλίνου καφεναείου ἐξηγήσατό μοι τὰ ἑξῆς: Ἡ γείτων μου ἦτο ὀθωμανίς, ἀρτίως βαπτισθεῖσα, νεοφωτιστος, ὡς οἱ Ἕλληνας λέγουσιν, ἀπαχθεῖσα ἐκ τοῦ χαρμελίου τοῦ πασοῦ τῶν Ἰωαννίνων, ὑπὸ τοῦ ἤδη συζύγου αὐτῆς νεαροῦ τινος Ἑλλήνου, ὅς, τεσσαρακαίδεκάτης ὑπὸ τῶν Τούρκων αἰχμαλωτευθεῖς, εἶχεν ἐπὶ δέκα ἔτη ὑπερατῆσαι παρ' ἐκείνῃ τῇ πασοῦ (Ἀλῆ πασοῦ).

Τὸ βάπτισμα εἶχε τελεσθῇ ἐν Ἀμφίσσῃ καὶ πρὸ τριῶν μηνῶν ὁ γάμος αὐτῶν. Ἄλλ' ἡ παρὰ ταῖς ὀθωμανίσιν ἀσστηρὰ ἀπαγόρευσις τοῦ δεικνύναι τὸ πρόσωπον εἰς τὰ ἔργματα τῶν ἀνδρῶν, μάλιστα δὲ εἰς τὰ φθόγγων τινος γκροσὴ, τοσοῦτον ἀκόμη ἴσχυε παρὰ τῇ νεοφωτιστῇ, ὥστε ἀκάλυπτος οὖσα καὶ ἰδοῦσα αἰφνης γκροσὴν ἀπέβαντι αὐτῇ, ἐκρηγνύθη ὑπὸ τρόμου καὶ ἠθέλησε ν' ἀποφύγῃ τὸ βλέμμα αὐτοῦ, κλείουσα τὰ παράθυρα.

Ὁ γείτων μου, κύριος Δημητράκης, (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ σύζυγος τῆς ἀρπαγείσης τουρκικῆς καλλονῆς), πολλὰς εἶχεν ἐνοχλήσεις ἐκ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἣτις δὲν εἶχε χαρὰ πλὴν ἐπὶ ἐκείνῃ τῇ γάμῃ. Ἐμίσει τὴν ὀθωμανίδα, καίτοι ὁ ἄγιος Ἀμφίσσης εἶχεν ἀποπλύνει πᾶσαν αὐτῆς μακαριθανικὴν κηλίδα ἐν τῇ μεγάλῃ πίστῃ, εἰς δὲν τρεῖς βυθίζονται οἱ βαπτιζόμενοι μεγάλοι τὴν ἡλικίαν.

Ἡ κυρία Σοφριανοῦλα, εἶχε κακὴν τὴν γλῶσσαν ἢ νόση αὐτῆς, τὸ πρὶν Φατανίτσα καλούμενη, τότε δὲ τὸ κλεινὸν ὄνομα Ἀσπασία ἔχουσα, ἐχαρκτηρίζετο ὑπὸ τῆς πνεύματι

ἄπλῃ Τουρκίᾳ ὁσάκις δὲ ἤριζον, ἔρριπτε κατὰ πρόσωπον αὐτῆς πάσας τὰς ἀναρμηνεύτους ἐκαίνας ἰσοδόλους λέξεις, ὧν θαφιλῶς βρῖθαι ἡ ἑλληνικὴ χυδαία γλῶσσα καὶ ὡς ἡ νεαρά Ἀσπασία τουρκιστὶ πλουσιοπαρόχως ἀπέδιδε, διότι ἡ γλῶσσα αὐτῆς δὲν ἰλάλει εὐκόλως τὴν ἑλληνικὴν.

Ὁ κύριος Δημητράκης, θέλων νὰ μοι δείξῃ ὅτι ἡ γυνὴ αὐτοῦ εἶχε μάθει τὰ τῶν χριστιανῶν, μ' ἐκάλεσεν εἰς τὸν ἑαυτοῦ οἶκον. Ἡ κυρία Ἀσπασία φιλικῶς ἐδεξιῶσατό με, ὡραῖά μοι τὴν χεῖρα, ἄλλως δειλῶς καὶ ἀδεξιῶς, προσεῖπεν ἡδέως ὅπερ εἶχε διδαχθῇ Καλῶς ὠρίσατε, καὶ προσεκάλεσε νὰ καθίσω παρ' αὐτῇ, ἐπὶ τοῦ χθαμαλοῦ διδανίου, ὅπερ αὐτὴ τάχιστα καὶ δεξιῶς ἐποίησεν, ἀφείσα χαμαὶ τὰς ὠραίας αὐτῆς εὐμαρίδας. Ἐκαθέσθη δὲ σταυροποδητί, ἣτις θέσις αὐτῇ μὲν φύσει ἤρεσκεν, ἐμοὶ δὲ οὐδόλως ἦτο δυνατὴ ὁ τότε καὶ ἄλλως δυσάρεστος τρόπος τῶν στενῶν περισκαλίδων, αἰφνης εἰλκοντο πρὸς τὰ κάτω διὰ δερματίνου ζυγοῦ, ὑπὸ τοῦ πολλοῦ τοῦ πέλμα, ἀνθίστατο εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην. Ἐν τῇ πρώτῃ μου προσπαθείᾳ, ἐρράγη ὁ ἑτερος τῶν ζυγῶν καὶ ἠναγκάσθην νὰ παραιτηθῶ, τοῦθ' ὅπερ λίαν ἐφαιδρυνε τὴν ὡραίαν Ἀσπασίαν. Τέλος ἐκόμισάν μοι κόπρινόν τινα, ἐν ἀνέτρεψαν καὶ ἐφ' οὗ ἐκάθισα μετὰ προσοχῆς κατὰ τὴν τῆς ἰθιμοτυπίας ἐπίσκεψιν ἐκείνην. Ὁ κύριος Δημητράκης μοὶ διηγέθη τότε τὰ τῆς τόλμης καὶ πανουργίας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, πῶς δὴλα δὴ ἠτοίμασαν τὰ τῆς φυγῆς αὐτῶν καὶ πῶς ἀπακοίμησαν τὰς ὑπονοίας τοῦ γηραιοῦ ἀγγίου πασοῦ. Καὶ ὁμοίως ὁ κύριος Δημητράκης ἐμαρτυρεῖται περὶ τοῦ πασοῦ ὅτι προσεφέρετο αὐτῇ ὡς υἱῷ, σκοπῶν νὰ νυμφεύσῃ αὐτὸν καλούμενον τότε Μεχμέτ, μετ' αὐτῆς ταύτης τῆς Φατανίτσας. Ἄλλ' ὁ Δημητράκης εἶχε τῆς ταύτης τῆς Φατανίτσας. Ἄλλ' ὁ Δημητράκης εἶχε προκρίνει νὰ διέλθῃ τὸν βίον ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι. Ἡ Φατανίτσα εἶχε παραλάβει ἐκ τοῦ χαρμελίου πάσας τὰς λίθους αὐτῆς, κρύψασα αὐτάς ὑπὸ τὸν φερετζέ. Οὕτως ἀπῆλθεν εἰς τὸ βελανιδιόν, ἐθανείσκατο αὐτοῦ ἀντὶ ἀμοιβῆς, τὰ ἐνδύματα συνήθους Τουρκίδος καὶ ἐκρύβη ἐν τῷ φερετζέ τῆς γυναικὸς ταύτης. Οἱ φερετζέδες οὗτοι, φέροντες τετρά-

γώνα διαφόρου χρώματος έντελώς κρύπτουσι τὸ πρόσωπον καὶ ὅλον τὸ σῶμα. Οὕτως ἄνευ προσκόμματος ἐξῆλθε τοῦ λουτρῶνος, οὐδὲν οὐδενὸς εὐνοῦχου ὑποπεύσαντος· διότι ἡ εἰσόδος καὶ ἐξόδος τῶν λουτρῶνων εἶνε ἐλευθέρα ταῖς τοιαύταις γυναιξί. Τῇ συνδρομῇ καρκυραίου Ἰουδαίου ἐφύεσαν αἰσίως εἰς ἔρημον τῆς παραλίας τόπον, ὅθεν παρέλαβεν αὐτοὺς λέμβος καὶ ἀκινδύνως εἰς Κέρκυραν ἐπεράϊωσεν. Ἄλλ' αὐτοῦ δυστυχῶς ἀπώλατο τὸ θέμα τῶν ἀδαρνάντων καὶ περὶ τούτου ὁ Ἰουδαῖος ἠδύνατο νὰ θέσῃ ἐξηγήσεις. Ἄλλ' ὁμως εἶχεν ἀφανισθῇ. Ταύτην τῶν ἀδαρνάντων τὴν ἀπώλειαν ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου Δημητράκη δὲν ἠδύνατο ἀκόμη νὰ συγχωρήσῃ τῇ ἑαυτῆς νύμφῃ καὶ διὰ τοῦτο πάντοτε ἐπήρχετο ἔρις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

(τέλος Νοεμβρίου 1833)

Ἐπάνοδος εἰς Ναύπλιον. — Καταστροφή τοῦ ταμείου ἐν Κορίνθῳ. — Ἡ κυρία Εἰσητούλα.

Νῦν ἐμέλλομεν νὰ ἐπανακάρψωμεν εἰς τὴν μικρὰν τῆς Ἑλλάδος πρωτεύουσαν τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἔδει νὰ ἐδηγῶμεν πομπεῖαν χρημάτων ἐξ Ἀφρίσσης, Θηβῶν καὶ Λαδαδείας. Εἶχομεν δὲ πρὸς τοῦτο ἀνάγκην πολλῶν φορτηγῶν ζώων, διότι ὀλίγα μόνον ἠδύναντο νὰ τεθῶσιν ἐπὶ τῶν ζώων ἐκείνων.

Ἵππερμεσοῦντος μηνὸς Νοεμβρίου, ἐν σκοτεινῇ καὶ βροχερᾷ ἡμέρᾳ πυκνῶν νεφῶν καλυπτόντων τὰς φαλακρὰς πετρώδεις τοῦ Κιθαιρώνος ἄκρας, ἀνέβημεν ἐπιβόχθως στενὴν ἀτραπὸν, ἐν μέσῳ βράχων, χαλίκων καὶ σπανίων τινῶν θαμνίσκων. Ὅσον δὲ ἀνεβαίνομεν, τόσοι ἐπικινδύνουσι τὰ νέφη καὶ μόλις δύο ἢ τρεῖς βήματα μακρὰν ἠδυνάμεθα σαφῶς διακρίνειν τὰ πέριξ ἀντικείμενα. Ἡ νεφέλη ἐκείνη, ὡς λεπτὸς ὁμίος περιέγραψε τὰ ἐνδύματα ἡμῶν, ἡ δὲ διαπεράσασα αὐτὰ ὕγρασία προῤῥάνησεν ἡμῖν κρῖον, διότι εἰ-

χομεν θερμανθῇ ἐν τῇ ἐπιπόνῳ ἐκείνῃ ἀναδάσει. Ἄλλ' ὅποιον θαυμάσιον θέαμα ἀνέμεναν ἡμᾶς ἐπὶ τῆς ὀφρύος τοῦ ὄρους! Ἡ νεφέλη ἐφάνη ὡς ἀποκοπεῖσα, αὖρα δὲ ψυχρινὴ ἀπῆλκασεν αὐτὴν κατὰ μῆκος τῆς ὀφρύος, πρὸς δυσμὰς, χωρίσασα αὐτὴν εἰς πυκνὰ νέφη. Ἀνωθεν ἡμῶν καὶ ἐνώπιον ἡμῶν ἐφαίνετο ὁ βαθυκόαντος οὐρανός, ἡ Μεγαρὶς γῆ, ἡ θάλασσα τοῦ Αἰγέως, αἱ νῆσοι αὐτῆς καὶ δεξιόθεν ὁ Ἰσθμός καὶ ὁ ὕψηλός, βραχέωδης καὶ ἐπίπεδος Ἀκροκόρινθος εἰς τὰ ὀπίσω. Διαγράφετο δὲ σαφῶς καὶ τὸ ὄρος Πεντεσικτῖα, ὅφειν πάντα ἀπόκρημνα ἄκρα ὑπεράνω τῆς Κορίνθου. Πάντα κατηύγαζεν ἡδιστον ἡλιακὸν φῶς.

Μετ' ὀλίγον κατήλθομεν τὸ ὄρος ἄνευ βραδύτητος, διότι ἡ πρὸς νότον ἀτραπὸς δὲν ἦτο τόσοι ἀπόκρημνος καὶ ἀφικόμεθα εἰς τὴν κώμην Βῶλια, ἐνθα ὀλίγον ἀνεπαύθημεν. Ἐνταῦθεν διαδράμομεν ὡραῖον καὶ τερπνὸν δάσος δρυῶν, πτύων καὶ φηγῶν καὶ ἐλατῶν, ὧν ἐν μέσῳ ἐνεφανίζοντο συχνὰ συστάδες τοιοῦτων δένδρων, ἅπερ, εἰ καὶ εἶχον πράσινα φύλλα, ὅμοια τοῖς τῆς ἀπίας, οὐχ ἥττον εἶχον χροῖα πρασινὸν πολλῶ ἀνοικτότερον, μεταξύ δὲ τῶν σκοτεινῶν πτύων καὶ βαθυπρασίνων δρυῶν παρεῖχον γλυκὺ θέαμα, διὰ τὸν χροῖα καὶ σχῆματι τοῖς καρποῖς τῆς χαρμικαρᾶς ἐρίων καρπῶν αὐτῶν. Ἀγνοοῦμεν πῶς καλεῖ τὰ δένδρα ταῦτα ἡ Βοτανικὴ, ἀλλὰ λίαν προσφυῶς δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι κόμαροι, καίτοι ὁ καρπὸς αὐτῶν δὲν ἔχει γεῦσιν κομάρου καὶ εἶνε λίαν ἀγρῆς καὶ ξηρῆς.

Τέλος ἱσπέρως Σαββάτου εἶχομεν ἤδη τὸν Ἰσθμὸν ὀπίσθεν ἡμῶν καὶ ἀνέβημεν τὰ ἡρεμαῖα ὕψωματα, ἐφ' ὧν καίτοι ἡ Κόρινθος παρὰ τὴν βᾶσιν τῆς ὕψηλῆς ἀκροπόλεως. Ἐν Κορίνθῳ ἐσήμεινε τότε εἰς κώδων μικρὸς τὸν ἱσπερινόν, διότι αἱ λοιπαὶ ἐκκλησίαι ἔκρουον τοὺς πόρρω ἀκουμένους κτύπους ἐπὶ τῶν πρὸ αὐτῶν αἰωρουμένων μεταλλίνων σημάτων, ἅπερ ἰσοῦζον ἔτι πάσαι αἱ ἐκκλησίαι. Ἡ καθολικὴ προτέρως ἀπηγορεύετο ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ὅτι εἰς Κόρινθον ἀφικόμεθα, τὰς κορυφὰς τοῦ Πεντεσικτῖα ἠσπάζοντο ἔτι τὰ ὑστατα φιλήματα τοῦ δυσμένου

ἡλίου, ἐν ᾧ τὸ κνέφας ἠπλοῦτο ἤδη ἐν τῇ κοιλάδι. Μετὰ τὴν ἐπίμοχθον ἐκαίνην ὀρειβάσιον ἡμῶν ἐποθέσαμεν τότε κατάλληλον στρατοπέδουσιν. Τὰ ἀπὸ τοῦ ἑαρος κτισθέντα ἐν Κορίνθῳ οἰκήματα εἶχον τερπνὴν ὄψιν, ἐξ ἧς ἠλπίσαμεν εὐφρόσυνον ἀνάπαυσιν. Ἐγὼ κατέλυσα παρὰ τινι νεαρῷ ἀνδρογύνῳ, φιλικώτατα δεξαμένῳ με. Κατήκνησα ἐν τῷ δωματίῳ τῆς ὑποδοχῆς, ἐστρωμένῳ τάπητι καὶ ἔχοντι ἐν τοῖς πέριξ τρισὶ τοίχοις χθαμαλὸν διδάνιον, ὁμοίως ὑπὸ ταπήτων καλυπτόμενον. Ἐτερον ἐπιπλὸν δὲν ὑπῆρχε, μόνον ὃ ἐκρέματο ἐπὶ τοῦ τοίχου ὁάλινος μικρὰ θήκη, περιέχουσα δύο ἐκ τεχνητῶν πολυχρῶων ἀνθέων πεπλεγμένους στεφάνους. Ἦσαν τὰ γαμήλια στέφανα τοῦ ἀνδρογύνου, ἅπερ φυλάσσονται ἕως οὗ ὁ ἕτερος τῶν συμβίων ἀποθάνῃ καὶ μεθ' ἐκείνου παραλάβῃ εἰς τὸν τάφον τὰ στέφανα. Τῇ προῖξ ἐπισκέψαντό με οἱ οἰκοδεσπόται καὶ ἡ πενθερά τῆς γυναικὸς. Ἐγένοντο τότε αἱ συνήθεις φιλοφρονήσεις, αἱ περὶ ὑγείας καὶ πάντων τῶν συγγενῶν ἐρωτήσεις, αἱ περὶ τῆς ἀμοιβῆς ἡμῶν ἀγάπης καὶ φιλίας διαβεβαιώσεις. Εἶτα ἀκριβῶς ἐξητάσθη περὶ τῆς οἰκογενείας μου, τῆς δὲ ἐξετάσεως ταύτης οὐδεὶς ξένος ἀπαλλάσσεται. Ἠρώτησαν περίεργως περὶ τοῦ βαπτιστικοῦ μου ὀνόματος, διότι ἐν ταῖς χώραις ταύταις οὐδεὶς ὀνομάζεται τῇ οἰκογενειακῇ αὐτοῦ ὀνόματι. Ἄλλ' εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δὲν ἔδωκα ἀπόκρισιν προσήκουσαν. Τότε ἠρώτησέ με ἡ πενθερά ἐὰν ἐμελλὼν νὰ ἴδω τὸν βασιλέα ἐν Ναυπλίῳ. Ἐπὶ τῇ καταρατικῇ μου ἀπαντήσῃ, ἐνετείλατό μοι νὰ εἰπῶ τῷ βασιλεῖ νὰ καταστήσῃ τὸν υἱὸν αὐτῆς εἰρηνοδίκην Κορίνθου, ὅπερ πρὸ τριῶν μηνῶν εἶχεν ἤδη αἰτήσῃ ὁ υἱός. Ἦτο δέ, εἶπε, καθήκον τοῦ βασιλέως, διότι ὁ οἶκος αὐτῆς ἦτο ἐκ τῶν ἀρχοντικῶν ἐν Κορίνθῳ, τὰ πάντα κινδυνεύσας καὶ προσενεγκίαν ἐν τῇ ἐπαναστάσει.

— Εἰπέ, προσέθηκα, τῷ βασιλεῖ ὅτι δύναται νὰ ἐρωτήσῃ τὸν ἐν Κορίνθῳ Χατζῆν Ἀνδρέαν, ὃν πάντες γνωρίζουσιν! Ἐπειτα πολλὰ χαιρετίσματα ἀπ' ἐμοῦ, τῆς Κυρίας Εὐρηνοῦλας, καὶ ὅτι ἀγαπῶμεν τὸν βασιλέα καθ' ὑπερβολήν.

Γινώσκων ὅτι θὰ ἦτο μάταιον νὰ παραστήσω τῇ κυρίᾳ

Εὐρηνοῦλα ὅποια τις ἦτο ἡ τοῦ βασιλέως ἀποστολὴ καὶ θέσις, ἀπ' οὗ μάλιστα καὶ ὁ υἱὸς μετὰ τῆς συζύγου ἀπὸ καρδίας ἐπανελάβον μοι τὴν ἐντολήν, ἐδεδαίωσα ὅτι δὲν θὰ ὀλιγώρουν αὐτῆς.

Μετ' ὀλίγον ὑπαξιωματικὸς τις προσεκάλεσέ με εἰς τοῦ καταλυματίου. Μῆλος ὦν τῆς ἐπὶ τὰ μεταφερόμενα ἐκαίνα χρήματα ἐπιτροπείας, ὥφειλον νὰ παρουσιάσω ἐν τῇ ποδὸς τοὺς ἀγωγμάτας ἀποτίσαι τῶν ἀγωγίων, διότι οἱ ἀγωγίται ἐκαίνοι, ἐκ τῆς Σταρεῆς ὀρμώμενοι, ἤρνοοντο νὰ συνοδεύσωσιν ἡμῖν καὶ ἐν Πελοποννήσῳ.

Ὁ καταλυματίας, παρ' ᾧ ὑπῆρχε τὸ ταμεῖον τοῦ λόχου ἡμῶν, εἶχε καταλύσει μετὰ τοῦ ἱατροῦ τοῦ τάγματος ἐν νεοδητῇ οἰκίσκῳ, οὗ τὸ κάτω τμήμα ἦτο παντοπωλεῖον. Ἡ ἀνω ὀροφή ἦτο ἐν καὶ μόνον δωμάτιον, εἰς ὃ ἦγε κλιμαξ ἐκ τῶν ὀπισθὲν τοῦ οἴκου καὶ ἐξώθεν ἀπολήγουσα εἰς ἐξώστην, δι' οὗ εἰσῆρχοντο εἰς τὸ δωμάτιον.

Ὅτε ἀνῆλθον καὶ εἰσῆλθον, εὗρον πάντας τοὺς ἀγωγμάτας, περὶ τοὺς πεντήκοντα, ἐν μέσῳ τῷ δωματίῳ, ἐν δυαὶ στοίχοις, σταυροποδητῇ καθημένους χαμαί. Ἡ μία τῶν πλευρῶν τοῦ δωματίου τρία εἶχε παράθυρα, ὑπὸ τὰ ὅποια χθαμαλὸν ἐταίνετο διδάνιον. Ἐπ' αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ στρωμνῆς, ἐκάθητο ὁ ἱατρός, ἐν μέσῳ δὲ τῷ δωματίῳ ἔκειτο τὸ ταμεῖον, οὗ ἔμπροσθεν ἐκάθητο ὁ καταλυματίας ἐπὶ χαμαιζήλου, ἐν ἀνοιχτῇ αὐτοῦ. Παρὰ τὸν καταλυματίαν ἵστατο τὸ τρίτον μέλος τῆς ἐπὶ τοῦ ταμείου ἐπιτροπείας, ὑπολογαγὸς τὸ ἀξίωμα. Ἐγὼ ἔδωκα τὴν κλειδὰ μου καὶ τὸ ταμεῖον ἠνεύχθη. Ὁ καταλυματίας παρέθηκεν ἱκανὰ τάλανρα νῆα Μαρίας Θηρεσίας, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὦν ἡ θεὰ ἡύφρανε τοὺς ἀγωγμάτας. Ἐγὼ εἶχον ἀποχωρήσει εἰς τὸ διδάνιον καὶ ἐκαθήμην ἤδη ἐπὶ τοῦ θριγκοῦ τοῦ παραθύρου.

Ὁ ἐπίσκοπος Κορίνθου θέλων νὰ ἴδῃ τὸν ἡμέτερον ἀρχηγόν, κατὰ λάθος ὠδηγήθη εἰς τοῦ ἡμεῖς ἡμεῖς διότι τὸ οἶκτον ἐκαίνο ἐχαρκτηρίσθη τῷ ἐπισκόπῳ ὥς τὸ κατάλυμα τοῦ ἀρχηγοῦ, προσροῦ ἵσταμένου καὶ φυλάττοντος, ἕνεκα τοῦ ταμείου. Ὁ ἐπίσκοπος ἀνέβη ἐν συνοδείᾳ πολλῶν

ιερέων τὴν κλίμακα ἐκαίνην, ὅτε δ' ἐφάνη πρὸς τὴν εἰσόδον τοῦ θαυματίου, ἔχων τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον ἐν τῇ δεξιᾷ, ἠγέρθησαν πάντες οἱ ἀγωνιάται, ὥς ἐκ συνθήματος, ἵνα κατὰ τὸ ἔθος ἀσπάσωνται τὴν χεῖρα τῆς αὐτοῦ Πανιερότητος. Ἀλλ' ὅμως τὴν κίνησιν ἐκαίνην ἐποίησαντο τὸσον ταχέως καὶ τὸσον συγχρόνως, ὥστε ἡ ἐκ τούτου πίσις τὸσον ἰσχυρὰ ἐγένετο, ὥστε τὸ ἔδαφος, ἐκ στενῶν σπινθῶν συγκείμενον, ἐστηριγμένον ἐπὶ λεπτῶν μακρῶν δοκῶν, ὀλίγον εἰς τοὺς τοίχους ἐγκαχωρισμένων ἐκάμφθη καὶ ἔτριξεν.

Οἱ χωρικοί, ταραχθέντες ἐπὶ τῇ ἐνδόσει τοῦ θαπέδου, ὤρμησαν πρὸς τὴν θύραν, ἀγρίως θορυβοῦντες, διόπερ ᾤοντο ἢ ἐπὶ τοῦ θαπέδου πίσις, καὶ ἀπόλετο τὸ τελευταῖον στήριγμα. Τρίζοντας τοῦ ἐξώστου καὶ τῶν χωρικῶν κραυγαζόντων, ὁ ὅλος ὄμιλος ἐδυσθίσθη εἰς τὰ κάτω, μόνος δὲ ὁ ἀτρός καὶ ἐγὼ ἡμεῖναμεν ἄνω, διότι ὁ ἐπίσκοπος, ἐν τῇ πρώτῃ τριγμῇ τοῦ θαπέδου, εἶχε κατέλθει τὴν κλίμακα. Ἐγὼ ἵσταινα ἔξω τοῦ παραθύρου τὸν πόδα καὶ ἐκάθησα ἱσπαστί ἐπὶ τοῦ θριγκοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἱατροῦ ἡ θέσις ἤρξατο κινδυνεύουσα. Τὸ διδάνιον εἶχαν ἀπολάσει τὸ ἔρεισμα αὐτοῦ καὶ καθίστατο ἐπικλινές. Βοηθήσατε!, ἐφώνει ὁ ἱατρός, ἐν φρίκῃ ὄρων εἰς τὸ βάθος ἐξ οὗ οἰμωγαὶ καὶ κατάραι ἤκουοντο. Ἀλλ' οὐδεμίαν βοήθειαν τὸ διδάνιον ἐκλινε, τὸ δὲ στρώμα αὐτοῦ, ὅπερ ἐκράτει σπασμωδικῶς, ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις, ἐντελῶς ἐξωλίσθη καὶ ὁ ἱατρός κατήλθεν εἰς τὸ βάθος, πασὼν μετὰ τῆς στρωμνῆς ἐπὶ τοῦ στωροῦ τῶν κεφαλῶν καὶ τῆς βλαστημοῦσης ἐπιτροπείας τοῦ ταμείου. Ἀλλὰ καὶ τὰ κάτω ἦσαν φοβερά, καὶ τότε ἐνεθυμήθην τὸ ὁ ἀνθρώπος ὅς μὴ πειράζει ποτὲ τοὺς Θεοὺς!. Τὸ βαρὺ Ταμεῖον εἶχε πίσει ἐπὶ μεγάλῳ πύθῳ, πλήρῳ ἐλαίου, ὃν κατέθραυσε, πάντα δὲ ἐπλημμύρησαν ἐν τῇ ἐλαίῳ. Ἐν τῇ ἐμδάρματι τούτῃ ἔκειτο ὁ καταλυματίας καὶ παρ' αὐτῷ πολλοὶ χωρικοί, οἵτινες καίτοι διατέλουν ὄντες ἐν δυσχερέστῃ θέσει, ὤρμησαν ὅμως ἐπὶ τοῦ σκορπισθέντος Μαρμαρῶ, ἐν' ἀλυσσά-

σιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐλαίου, τῶν ἀφίων, τῶν ἐλαίων καὶ ἄλλων οὐσιῶν. Ὁ καταλυματίας ἐμάχετο κατ' ἐκαίνων, βλαστηρῶν καὶ θυμώμενος, λησμονῶν ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ τὴν ἐν πλῆθοντι ἐλαίῳ θέσιν αὐτοῦ. Προσπάθει δὲ νὰ συλλάβῃ τοὺς ἀγωνιάται ἀπὸ τῆς μακρᾶς ὀπισθίας αὐτῶν κόμης, ἀλλὰ ματαίως. Βοῶντες ἐκαῖνοι ἠλείυσαν τὰ διασπαρμένα τάλληρα τῆς Μαρίας Θηρασίας.

Ὁ ὑπολογαγὸς μετὰ δύο ἀγωνιατῶν εἶχε πίσει ἐπὶ ἀσκού, μέλι περιέχοντος. Ἡ ὀρμὴ τῆς πτώσεως αὐτῶν διέρρηξε τὸν ἀσκὸν ἐκαίνων, χωρικὸς δὲ τις, πασὼν ἐπὶ τοῦ ὑπολογαγοῦ ἐβύθησε τὴν τούτου κεφαλὴν εἰς τὸ μέλι, καὶ διὰ τοῦτο, ὁσάκις ἤθελεν αὐτὸς ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα πρὸς παράπονον, τὸ γλυκὺ μέλι ὤρμη καὶ ἀπεσιώπη τοὺς θρήνους αὐτοῦ.

Πᾶσα ἡ Κόρινθος ἐπίρρευσε καὶ βοηθείας παρεσκεύασε τοῖς ἐν τῇ βῆθι ὀλοφυρομένοις ἵνα σώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐμδάρματος τοῦ ἐλαίου καὶ τῶν ἀφίων. Ὁ καταλυματίας εἰλκυσθῇ, σπασμωδικῶς κρατῶν τινα τάλληρα, μετὰ ἐλαίου, τυροῦ καὶ ἀφίων μεμιγμένα, ὁ δ' ὑπολογαγός, ὁ ἱατρός καὶ ἅπαντες οἱ χωρικοὶ ἀνῆλθον ἐκ τοῦ ἐκ μέλιτος καὶ ἐλαίου στυγαίου βέλματος. Πλὴν τοῦ φόβου καὶ τινων ἀσημάντων τραυμάτων, πάντες ἦσαν σῶοι καὶ ἀδολαφεῖς. Ἡ πτώσις ἐκαίνη τοῦ ταμείου ἐπήνεγκεν ἐν τῇ ἐκκαθάρισει, ἑλλειμμα ἑνὸς καὶ ὀγδοήκοντα τάλληρων, ὅπερ τὰ μέγιστα ἐλόπει καὶ ἠρέθιζε τὸν δυστυχῆ καταλυματίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

(Δεκέμβριος τοῦ 1833)

Ὁ δευτέρος Μαρμαρῶς αἰχμάλωτος μεταξὺ τῶν κοινῶν κακούργων τοῦ Παλαμηδίου. — Χορὸς παρὰ τῷ ἀντιβασίλει.

Ἀπὸ πασάρων ἡμερῶν διέτριβον ἐν Ναυπλίῳ, ἔχαιρον δὲ ὅτι πολλοὶ συστρατιῶται καὶ φίλοι ἤρχοντο πρὸς ἐπισκεψίν μου, ἵνα τρώγομεν καὶ πίνωμεν κατὰ τὰ εὐρωπαϊκά ἤθη ἐθίμα. Ὁ ἀνθρώπος εἶνε ζῆλον συνηθειῶν καὶ δ-

1. Τελευταῖος στίχος τοῦ Δόκτου τοῦ Schiller.

ταν στερήται τοιαύτων ούδ'όλως ήσυχάζει. Καί τάχιστα μὲν ὑπαίκω ἐγὼ εἰς πάσαν περίστασιν, ούδ'όλως λυπούμενος ἐπ' ούδεμιᾷ στερήσει, ἀλλ' ὁμως ὁσάκις στρατώμεθα εἰς παλαιάν τινα συνήθειαν καί τάξιν, τότε τὸ ἐκ τοῦτου συναίσθημα εὐφρόσυνον ἀποβαίνει.

Ἰερεὺς τις ἐν Ἀμφίσσῃ μοι εἶχεν ἐγχειρίσει ἀνεψφίμην ἐπιστολήν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν Μαμούρην τῆς νεαρᾶς αὐτοῦ γυναικὸς, περιέχουσαν μόνον οἰκιακὰς πληροφορίες καί εἰδήσεις.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀφίξίν μου ἐπληροφορήθην ποῦ διήγεν αἰχμάλωτος ὢν ὁ ἀρχηγὸς Μαμούρης, ὅς δὲν ἦτο μεταξὺ τῶν ἐν Ἰεσ-καλέ ἐπιλοίπων ἀρχηγῶν, τοῦ Κολοκοτρώνη καί τῶν σὺν αὐτῷ. Ὡσαύτως δὲν εὗρίσκατο ἐν τοῖς λοιποῖς δεσμοτηρίοις καί διὰ τοῦτο ἐνόμισα κατ' ἀρχάς ὅτι εἶχον κρατήσει αὐτὸν ἐν Θήβαις. Τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ προσετάχθην ὑπὸ τοῦ ἀρχηγείου τοῦ τάγματος νὰ παραβῇ εἰς τὸ Παλαμήδιον καί ἀναλάβω τὴν διοίκησιν τοῦ φρουρίου τούτου. Τῇ ἐπιούσῃ πρωΐα ἀνῆλθον τὰς ἀποτομους πατρώδεις βαθμίδας τοῦ φρουρίου καί ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκαίνην διήλθον μονήρης ἐπὶ τοῦ πατρίνου ὕψους. Ὅσάκις ἤθελον νὰ ἴδω ἀνθρώπους, ἠναγκαζόμην νὰ κατέρχωμαι τὴν πατρίνην ἐκαίνην φωλεάν, εἴτα δὲ νὰ ἔχω τὴν δυσάρεστον πρόδλεψιν τοῦ ἀναρριχᾶσθαι πάλιν, εἰς τὸν ἀνάντη βράχον, μετὰ διασκέδασιν ὀλίγων ὥρων. Διότι δὲν ἠδυνάμην νὰ προσδοκῶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐκαίνης ἀναστροφήν σωστρατιωτῶν, οὐκ οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐλκύσῃ εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, πλὴν τῆς ὁραίας θέας καί ἀπόψεως.

Ἀλλὰ μετὰ τινος ἡμέρας πόθος ἐπῆλθέ μοι νὰ καταβῶ εἰς Ναύπλιον. Πρὶν τις ἔλθῃ εἰς τὸν ἐξω φρουρὸν, ὤφειλε νὰ διέλθῃ πρὸ πασῶν τῶν ὑπογείων, ἐνθα κατέκειντο οἱ δεσμῶται. Καθ' ἣν ὥραν ἐγὼ διηρχόμην, ἐμελλόν οὗτοι νὰ περιπατήσωσι πρὸ τῶν θυρῶν αὐτῶν. Πλησιάζοντος ἐμοῦ, παρετάχθησαν εἰς τάξιν, ἀνὴρ δὲ τις 38—40 ἐτῶν, αἰχμηρὸς τὴν κόμην, ὠχρὸς τὴν ὄψιν, ἄγριος τὴν γενειάδα, ἐφάνη προχωρῶν. Ἐφερε κατόπιν, σχοινίῳ δεζωσμένην καί ἐ-

σχοισμένα πέδιλα εἰς τοὺς γυμνοὺς πόδας καί εἶπεν ὅτι ἦτο ὁ καπετὰν Μαμούρης. Ἐθαύμασα ἰδὼν αὐτὸν ἐν τῷ σур-φαιῷ ἐκαίνη καί ἠρώτησα αὐτὸν πῶς ἦλθεν ἐκεῖσε. Ἀπεκρίνατο ὅτι ἠδυνάται νὰ μὲ πληροφορήσῃ, ὅτι πολλάκις διὰ τοῦτο παρεπονήθη καί ὅτι ματαίως ἐμόχθησεν. Οὐδεὶς ὑπαρήσπισεν αὐτόν, ἠγνόει δὲ ὅτι δὲν εἶχε φυλακισθῇ ἐκ παραδρομῆς καί λάθους ἀλλ' ὅτι εἶχεν ἐχθρόν τινα, ἐπιζητοῦντα τὸν ἐλευθρον αὐτοῦ. Τότε εἶπον αὐτῷ ὅτι ἐξ Ἀμφίσσης ἤρχομην καί ἔδωκα αὐτῷ τὴν ἐπιστολήν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. Χαρὰ ἔλαμψεν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ καί ἐπεκαλέσατο τὴν προστασίαν μου.

Τοῦτο ἔπραξα αὐθημερόν. Ἐν τῷ καφενεῖῳ τοῦ Ναυπλίου κατέλαβον πλείστους φιλέλληνας, οἱς διηγησάμην ὅτι τὸν ἐν Λεσβαδίᾳ κατὰ τὸ παραλθὼν φθινόπωρον συλληφθέντα ἀρχηγὸν τῶν παλληκαρίων Μαμούρην εἶχον ρίψει εἰς τοὺς κακούργους τοῦ Παλαμηδίου καί ὅτι ἐσκόπουν νὰ ἀναγγείλω τὸ πρᾶγμα εἰς τὸ φρουραρχεῖον τῆς πόλεως. Τότε ἤγγισε πρὸς με ὁ ταγματάρχης Φαδρίκιος καί εἶπε τραχέως πῶς

— Κύριε ὑπολοχαγέ, μὴ ἀναμιχθῆς εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Ὁ Μαμούρης εἶνε κακομήχανος καί μοχθηρότατος ἀνὴρ, ἀνάξιος βελτίονος τύχης. Ἀπὸς λοιπὸν αὐτὸν ὅπου εἶνε.

Ἐγὼ ἀπήντησα τῷ ταγματάρχῃ

— Ἡ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀνάμιξις εἶνε καθήκον μου, διό δὲν δύναμαι νὰ ὑπακούσω εἰς ταύτην τὴν ἰδιωτικὴν ὁμῶν γνώμην. Θὰ ἀγγείλω τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν Α. Υφ'ηλότητα, τὸν Πρίγκηπα Ἀλδρέχτον! καί ὅτι αὐτὸς εἶπε θὰ εὐθύνῃ αὐτόν.

Ὁ ταγματάρχης οὐδὲν ἀντίειπε, προφανῶς ὁμως ἔλυπθη.

Τῇ μεσημέρᾳ συνήντησα αὐτῷ ἐν τῷ γαλλικῷ ξενοδοχείῳ. Ἐκάθισε παρ' ἐμοῦ καί ἤρξατο πάλιν περὶ Μαμούρη

1. Πρὸς μητρὸς θεῖον τοῦ βασιλέως Ὁθωνος.

λέγων καὶ προτείνων νὰ παραιτηθῇ τὸ πρᾶγμα, διότι αὐτὸς ἤθελε νὰ ὑπερασπίσῃ αὐτὸν προκαλῶν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Παλαμηδίου εἰς τὸ προὔριον *Ἦς Καλέ* μεταθέσιν αὐτοῦ. Τότε κατανόησα ὅτι ὁ ταγματάρχης Φαβρίκιος εἶχε τι κατὰ τοῦ Μαμούρη, οὐδέποτε ὁμῶς ἔμαθον ἐάν ἦτο ἀντίπαλος αὐτοῦ, ἢν ἀρέσῃ εἰς ἄλλον τινά, ἢ ἐάν αὐτὸς οὕτως ἐμίση τὸν Μαμούρη. Ἀπεκρινάμην δὲ πάλιν τῷ ταγματάρχῃ ὅτι, ὡς προὔραρχος Παλαμηδίου, καθήκον εἶχεν ν' ἀνενέγκω ὅπου ἔδει καὶ αὐτὴν ἐκείνην τὴν δόλωσιν αὐτοῦ καὶ ὅτι ἐλποῦμην μὴ θυνάμενος νὰ πληρώσω τὴν παράκλησιν αὐτοῦ.

Μετὰ χρόνον τινά ἔμαθον ὅτι, ἀπαχθέντος ἐκ Θηβῶν τοῦ δεσμώτου Μαμούρη ὁ Φαβρίκιος, ἀξιωματικὸς ὢν τότε ἐν τῇ προϋραρχίᾳ Ναυπλίου, προσέταξε νὰ καθιέρῳσιν αὐτὸν ἐν τῇ Παλαμηδίᾳ. Ἀλλ' ὁ τοῦ *Ἦς Καλέ* προὔραρχος τοῦτο μαθὼν, ἀπήτησε τὸν Μαμούρη, ὃς εἶχε συλληφθῇ δι' ἐν καὶ μόνον πρᾶγμα, δι' ὅπερ καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ *Ἦς Καλέ* κρατούμενοι συνωμοτοῦν. Ὁ προὔραρχος οὗτος ἤξευε ὅτι καὶ ὁ δεσμώτης οὗτος ἦτο ἀξίος μόνον τῆς αὐτῆς καὶ οἱ λοιποὶ μεταχειρίσεως καὶ ὅτι ὤφειλεν ὡσπύτως νὰ ἔχῃ ἴδιον δωμάτιον ἐν τῇ *Ἦς Καλέ*. Τότε ὁ πρίγκηψ Ἀλβέρχτος ἔδωκε τὴν πρὸς τοῦτο διαταγὴν, ἣν ὁμῶς δὲν ἐξεπλήρωσεν ὁ ταγματάρχης Φαβρίκιος. Ἀλλ' ἡ ἔρευνα τοῦ πράγματος τὰ μάλιστα ἐνώχλησεν αὐτῷ, ὃς χάριν ὤφειλεν εἰς τὴν συνηγορίαν τοῦ φιλέλληρος διδάκτορος Φράνκερ, διότι δὲν ἐζητήθησαν παρατίρως ἐξηγήσεις.

Ὁ ἀρχηγὸς Μαμούρης μετέχθη εἰς τὸ προὔριον *Ἦς Καλέ* ὅπου προσεφέροντο ἤδη αὐτῷ ὡς καὶ τοῖς λοιποῖς συνωμοτοῖς.

Ἡ ἐκδασὶς τῆς δίκης αὐτῶν εἶνε γνωστὴ. Οἱ πλείστοι καταδικάσθησαν εἰς θάνατον, ὕστερον ὁμῶς ἀπενεμήθη αὐτοῖς χάρις καὶ πάντες ἔλαβον τιμητικὰ ἀξιώματα. Δὲν θὰ ἦτο δὲ ἔργον πολιτικῆς περινοίας ἐάν ἐλάμβαναν πέρας ἢ ἀπόφασις ἐκείνην.

Μετὰ τῶν ἡμερῶν ὃ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ὑπαξιωματικὸς ἐκεί-

μοί μοι εἰς τὸ Παλαμηδίου, μετὰ τῶν ἐπιστολῶν καὶ διαταγμάτων τοῦ προϋραρχείου, καὶ προσκλητήριον χοροῦ, μέλλοντος συγκροτηθῆναι τῇ ἐπιούσῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ προέδρου τῆς ἀντιβασιλείας κόμητος Ἀρμανσβεργ, ὅστις ἀντιπροσώπευε τὸν βασιλέα ἐν πάσῃ ἑορτῇ. Ἐν Ναυπλίῳ μόνῃ ἡ οἰκία τοῦ κόμητος Ἀρμανσβεργ εἶχεν αἰθουσάν χοροῦ, ἐπίτηδες καταρτισθεῖσαν.

Ἡμεῖς οἱ νεαροὶ καὶ φιλόχοροι ἀξιωματικοὶ τὰ μάλιστα ἐχαίρομεν ἐπὶ τοιαύταις ἑορταῖς. Ὅθεν τῇ ἐπιούσῃ ἐσπέρα κατιόην (*en grand tenue*) τὰς βαθμιδας τοῦ Παλαμηδίου, ἔχον ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς μου στολῆς τὸν στρατιωτικὸν μου μανδύαν καὶ ἐπορεύθη ἐν τὴν προὔραν τοῦ παλατίου ἵν' ἀναμείνω τὴν ὥραν τοῦ χοροῦ.

Οἱ προσκληθέντες ἦσαν πολυάριθμοι, σύγχυσις δὲ ὑπῆρχε πολλὴν γλώσσων, διότι παντοδαποὶ ἦσαν καὶ οἱ προσελθόντες. Πρῶτον ἦσαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν, εἴτα οἱ ἀντιπρόσωποι ἀσιατικῶν τινῶν χωρῶν, πέρσης τις πρίγκηψ, πλοῦστοί τινες ἀρμένιοι καὶ ἔμποροι Σμυρναῖοι, φέροντες τὰ μακρὰ ἐκείνα καὶ μᾶλλον γυναιξὶν ἀνέκοντα φορέματα, τὰ ἀντεριά. Καὶ κυρία μὲν γλώσσα τῆς συνομιλίας ἦτο ἡ Ἑλληνικὴ, διότι Ἕλληνες ἦσαν οἱ πλείστοι. Εἴτα ἤρχετο ἡ Γαλλικὴ γλώσσα, ἣν ἐλάλουν οἱ τὰ τῆς διπλωματίας μετερχόμενοι.

Ἐν ταῖς πρέσβειν ὑπῆρχε καὶ ὁ τῆς Τουρκίας Ὀσμάν ἐφέντης, αὐτὸς ἐκεῖνος παρ' οὗ εἶχον λάβει τὴν ἀκρόπολιν Ἀθηνῶν. Ὅτε παρέστην αὐτῷ, φίλως μὲ προσηγόρευσε καὶ ἠρώτησι διὰ τοῦ ἑρμηνέως ὅποια τὰ ἐν Ἀθήναις. Τότε ἐθεάμην αὐτὸν ὅτι οἱ ἐν Ἀθήναις εἶχον αὐτὸν δι' ἀγαθῆς μνείας, τοῦθ' ὅπερ ἦτο ἀληθές. Διότι ὁ Ὀσμάν ἐφέντης, δικαῶν τὰς Ἀθήνας, πολὺ ἠγαπάτο διὰ τὴν ἀκράν αὐτοῦ πραότητα καὶ τὴν πρὸς τοὺς πολίτας μετριοπάθειαν.

Ὁ Ὀσμάν ἐφέντης ἐθεάτο τὸν χορὸν, ἀλλ' ὡς ἐφαίνετο σχεδὸν ἀδιαφόρος. Ἐβλέπομεν ὅτι ἐκυριεύετο ὑπ' ἀνίας. Μετ' οὗ πολὺ δὲν ἐφαίνετο ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἐγὼ δὲ ἐνόμισα ὅτι ἀνεχώρησε κατὰ τὸν γαλλικὸν τρόπον.

Μετά τινες ὀρχήσεις, ἐγὼ καὶ τινες φίλοι προσήλθομεν εἰς τὸ κυλικεῖον, διαδάντες μικρὸν θεωμάτιον, ὅπου κίριοι τινες ἐχαρτοπαίκτουσαν. Ἄλλ' ἐκεῖ εἶδομεν, ἐπὶ γωνίας διδανίου, τὸν Ὀσμάν ἐφέντην ἀνέτως καὶ τουρκοσκέπῃ καθήμενον.

Ἀφελὼν τὰ περιπόδια αὐτοῦ, ἐθώπευε τοὺς δακτύλους τῶν ποδῶν, εἰτα, τινάξας τὴν κόκκιν τῶν περιποδίων, ὥς εἰ ἦτο μόνος ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, μὴδὲ παραχθὲς ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τῶν ἐν τῷ θεωματίῳ καὶ τῶν διαρχομένων αὐτὸ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, περιεβλήθη πάλιν τὰ περιπόδια καὶ ὑποδήματα, ἀνέστη ἀπὸ τοῦ διδανίου, ἐπορεύθη εἰς τὸ κυλικεῖον καὶ ἤτήσατο ποτήριον λεμονάδας.

Ἔστω καὶ τοῦτο ὡς χαρακτήρ τοῦ τότε πολιτισμοῦ τῶν Τούρκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'

(Δεκέμβριος τοῦ 1833)

Ἐκδρομὴ εἰς Πελοπόννησον. — Ἡ ἀργυρὰ κόλαξ.

Φίλοι τινές, ἦτοι δύο ἀξιωματικοὶ τοῦ θου βασιλικοῦ πεζικοῦ συντάγματος, ὁ ἰατρὸς ἑτέρου τινὸς τάγματος θωμαν καὶ ἐγὼ συνεφωνήσαμεν νὰ πορευθώμεν εἰς τὰ ἴσθια τῆς Πελοποννήσου, καιροῦ δ' ἐπιτρέποντος, νὰ χωρήσωμεν μέχρι Μεγάλου Σπηλαίου.

Ἐπῆρχεν ἤδη ψύχος, αἱ πλάτανοι δὲν εἶχον φύλλα καὶ οἱ ὑπὲρ τὸν κόλπον διαρκῶς πνέοντες βορειοδυτικοὶ ἀνεμοὶ συχνάκις ἔφερον καὶ αἰφνιδίους ὕατους. Ἄλλ' ὅτε πρῶτας ἐκ Ναυπλίου ἐξήλθομεν καὶ διὰ τῆς λιθοστρώτου διέβημεν τὴν Ἀργελλίδα, ἔπνευσαν ἐκ τοῦ κόλπου νοτιοδυτικοί. Ταχέως διήλθομεν τὴν πεδιάδα, διέβημεν τὴν πρωταίουσαν τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ εἰτα ἠψάμεθα τῆς πρὸς τὸ ὄρος ἀγοῦσης, ἀνωθεν τῶν ἀποκρήμων τοῦ κόλπου ἀκτῶν. Οὕτω παραλλήλως αὐταῖς πορευόμενοι, φαιδρῶς ἐθεώμεθα τὰ ἡμέρα φλοισβίζοντα τοῦ κόλπου κύματα, ἐν οἷς περιέσκαλλον δελφίνες, μεταξὺ πολλῶν μικρῶν ἀλιευτικῶν ὀγκά-

ζων. Περί μίσην ἡμέραν ἀφικόμεθα εἰς κορυφίον, ἐν ᾧ εὗρομεν διαπυγέστατον ὕδωρ, καταλειδόμενον ἀπὸ πέτρας βριθούσης βρύων καὶ ἔρπυστικῶν φυτῶν. Ὁ ἥλιος διέλαμψε διὰ τῶν νεφῶν, ὁ ἀήρ ἦτο ἡδὺς καὶ λιανός. Αὐτοῦ καταλύσαμεν ἐν μεσημέρῃ.

Οἱ ἀνωγνίστοι ἀνῆψαν πῦρ διὰ ξηρῶν κληματίδων, ἐκ παρακειμένου ἀρπελῶνος, οἱ δὲ ὑπηρέται ἡμῶν ἐψήσαν ἡμῖν κρέα. Ἐντεῦθεν λαμπρὰ θέα ὑπῆρχε πρὸ ἡμῶν, πέραν τοῦ κόλπου, ἐνθα ἐφαίνοντο ἡ Ἰδρα καὶ αἱ Σπέτσαι καὶ τὸ κυανεὸν Αἴγαῖον. Ἄλλ' αἰφνης καὶ διὰ μιᾶς ὁ καιρὸς μεταβλήθη. Ὁ ἀνεμὸς ἐτράπη εἰς βορειοδυτικόν, ὁ οὐρανὸς ἐκαλύφθη ὑπὸ μελάνων νεφῶν καὶ πρὶν ἢ οἱ ὑπηρέται συνάξωσι τὰ σκεύη, ἀναβώμεν δὲ καὶ ἡμεῖς τοὺς ἵππους, ἤρξατο πίπτων λεπτὸς καὶ ψυχρὸς ὁμιδρος, ἐν ᾧ ὁ ἀνεμὸς ἐγένετο σφοδρότερος. Μετ' οὐ πολὺ λεπτὴ χάλαζα ἀνέμιχθη εἰς τὸν ὕατον καὶ ἐπληττε τὰ πρόσωπα ἡμῶν μὴ δυναμένων νὰ προφυλαχθώμεν. Μετὰ δίωρον περίπου ἵππασίαν, ἀφικόμεθα εἰς δρυμῶνα, ὅστις ἐσχέπασεν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ σφοδροῦ ἀνέμου. Αἱ ἀπὸ τῶν δένδρων αἰωρούμεναι σταγόνες ἐπιπτον, ὅσπερ ὁ ἀνεμὸς σφοδρῶς ἔσαιε τὰ δένδρα. Οὕτω δὲ αὐθις εἶχομεν πυκνὴν βροχὴν, τοσοῦτο διαπεράσασα τοὺς μανθῶας ἡμῶν, ὥστε κατήντησαν βαρεῖς ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὤμων, ὥς εἰ εἶχον βυθισθῇ εἰς σκάφην ὕδατος.

Ἐξελθόντες τοῦ δάσους εἶδομεν κορυφίον, ἐφ' ὕψηλοῦ κείμενον. Ἐγγυζούσης τῆς ἐσπέρας, ἐπεθυμήσαμεν, ὥς εἰκός, στήγης τινός, ἵνα θερμανθώμεν καὶ στεγνοθώμεν ἐν τῇ παρὶ, νενοτισμένοι ὄντες ὑπὸ τοῦ ὁμιδρου καὶ καθ' ἅπαν τὸ σῶμα φρίσσοντες ἐκ τοῦ ψυχροῦ σφοδροῦ ἀνέμου. Ὄντως ἐβουλεύθημεν νὰ διανυκτερεύσωμεν ἐν ἐκείνῃ τῇ κορυφῇ. Οἱ ἵπποι ἡμῶν τάχιστα ἀνέβησαν εἰς ἐκεῖνο τὸ ὕψος ὥς εἰ εἶχον καὶ αὐτοὶ κατανοήσει, ὅτι εἶχε σημάνει καὶ τῆς ἀναπαύσεως αὐτῶν ἡ ὥρα. Σχεδὸν μετὰ μίαν ὥραν ἀφικόμεθα εἰς τὸ κορυφίον, ὅπερ συνέκειτο ἐκ καλυδῶν ἐξήκοντα περίπου. Τὸ ὄνομα δυστυχῶς διαφεύγει τὴν μνήμην

μου. Ἐν τῷ μέσῳ, ἐπὶ ματρίου ὀρεπεδίου, ὕψουτο ναῖον, σκιαζόμενον ὑπὸ δύο πιτύων. Ἡ ἀφιξις ἡμῶν εἰλκυσεν ἐκ τῶν καλυδίων πολλοὺς χωρικοὺς, καίτοι ἐνδρος κατεχέτο. Εἰς τῶν χωρικῶν ἐκείνων, προχωρήσας, ἐκάλεσεν ἡμᾶς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Ἀλλὰ καίτοι φιλικωτάτη ἦτο ἡ πρόσκλησις, ἢ ἐφ' ἡμῶν ὁμῶς ἐντύπωσις οὐδαμίαν ἐνέπνευσεν ἐμπιστοσύνην. Ἡ φυσιογνωμία αὐτοῦ ἦτο δυσάρεστος· εἶχε κόμην καὶ πώγωνα ἀροῦρόν. Ἀλλ' ἡ ἀρυθρότης ἐκείνη δὲν εἶχεν ὄψιν τοιαύτην ἥτις ἐξευγενίζει τὸ πρόσωπον, ἀλλ' εἶχε πονηρὰν θέαν, περὶ ἧς αἰνίσσεται καὶ ἡ γερμανικὴ παροιμία·

Rothe Haar,
Golt bewahr,

ὁ θεὸς φυλάξοι ἀπὸ κόκκινου μαλλοῦ.

Ἡ κακὴ ἐκείνη ἐντύπωσις ἐνισχύετο καὶ ὑπὸ τῶν βλοσυρῶν μικρῶν αὐτοῦ ὀμμάτων.

Τὴν πρόσκλησιν ὁμῶς προθύμως ἐδεξάμεθα, ἵνα τόχωμεν στέγης καὶ στεγνώσωμεν τὰ ἐνδύματα ἡμῶν. Ἡ οἰκία ἐκείνη ἦτο εὐρύχωρος, ἀλλὰ μονόροφος καὶ χθαρμάλῃ, ὥς πᾶσαι αἱ τοῦ καιροῦ ἐκείνου χωρικαὶ οἰκίαι, πλινθόκτιστοι οὖσαι. Ἦτο δὲ εἰς δύο διηρημένη, διὰ τοίχου δύο περίπου πόδας ὕψηλοῦ. Δύο τρίτα τοῦ διαστήματος ἐκείνου ἀπετίλουν μάνδραν κτηνῶν, τοῦ ἑτέρου τρίτου ὄντος πρὸς κατοικίαν τῶν ἀνθρώπων. Τοῦτο εἶχεν, ἐν μέσῳ, πυρὸς θέσιν, ἀλλ' ἄνευ ἐστίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁροτὴ δὲν ὑπῆρχεν, ἐπὶ τῆς στέγης ἦτο μικρὰ ὀπή, δι' ἧς ὁ καπνὸς ἤναγκάζετο νὰ εὐρίσκη διέξοδον. Τὸ ἔδαφος ἦτο ἐκ πηλοῦ στερεῶς κεκοσμημένου. Πλὴν τινῶν ψιφίων καὶ τινος ξυλίνου κίβητος, παρὰ τὴν γωνίαν κειμένου, οὐδὲν ἕτερον ὑπῆρχεν ἐπιπλόν. Οἱ πάντες ἦσαν ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνὴ αὐτοῦ, δύο θυγάτρες, ἀγόριον ἓν καὶ ἡ γηραιὰ προμήτωρ. Ὁ ἀνὴρ ἐκάρπιε δύο μεγάλους ξηροὺς κορμούς, ὧν τὰς παχείας ἀκρας ἐνίπτηζεν εἰς τὴν μαστὴν καυδόντων ἐπὶ ἀνθρώκων σποδόν, ἐνθα μετ' ὀλίγον ἤρξαντο φλεγόμεναι. Περὶ τὸ πῦρ ἐκείνο κατακλιθῆμεν, ἀρκούμενοι τῇ παρούσῃ δυνατῇ εὐμαρείᾳ. Διότι δὲν

ἐπιτρέπετο ἡ ὀρθοστασία ὑπὸ τοῦ πυκνοῦ καπνοῦ, σωρευομένου ἐν τῇ ἀνω ἀτμοσφαίρᾳ καὶ βραδέως διαφορουμενου, ἐπειδὴ ἡ ὀπή τῆς στέγης δὲν εἶχε ρεῦμα ἀέρος. Ὅθεν κατακαίμεθα περὶ τὴν πυράν, διατάξαντες τὰ οἰκία σκεύη. Οἱ ὑπηρέται ἀνέωξαν τὰ δισάκια καὶ πάντα ἐρρύθμισαν, ὅσα ἀναγκαῖα ἦσαν εἰς τὸ ἡμέτερον λιτὸν δείπνον. Οἱ σάκκοι ἔμειναν ἀνεωγμένοι, οὐδεὶς δὲ ἐφρόντισε περὶ τῶν χαρμῶν κατακειμένων σκευῶν ἡμῶν, διότι ἐκ πείρας ἐγινώσκομεν ὅτι καθ' ἀπάσας τὰς εἰς τὴν Στερεάν ἐκδρομὰς ἡμῶν οὐδέποτε ἀπωλέσασμέν τι.

Περὶ τὴν δεκάτην ὥραν, ἐγκαλυφθέντες τοῖς μανδύαις ἡμῶν, ἐξηπλώθημεν ἐπὶ τῶν ψιφίων ἵνα κοιμηθῶμεν. Ὁ οἰκοδεσπότης καθήκον πρὸς τοὺς ξένους ἔχει τὴν διὰ τῆς νυκτὸς ὁλῆς τήρησιν τοῦ πυρός, ὅθεν ἐγὼ συχνὰ παρατήρουν ὅτι ὁ ἡμέτερος ἀνίστατο κατὰ τὴν νύκτα καὶ ὄθει τὰ ξύλα εἰς τὴν ἀνθρακιάν, ἵνα διαρκῶς ἡ φλόξ ἀναλάμπῃ. Ἡ πρᾶξις αὕτη οὐδόλως ἐκόλυσε τὸν ὕπνον μου· ἀλλὰ περὶ τὴν πέμπτην ὥραν ἐντελῶς ἀφύπνισθην. Τότε παρατήρησα ὅτι ὁ οἰκοδεσπότης ἐπλησίαζεν εἰς τὸ πῦρ μετὰ πολλῆς προσυχῆς, περισκοπῶν τὰ περὶ αὐτόν, ἵνα πεισθῇ βεβαίως ὅτι εἰσὶ πάντες ἐκοιμήμεθα. Ἐγὼ ὁμῶς προσεποιήθην τὸν κοιμώμενον, ἵνα ἴδω τί ἐσκόπευε. Καὶ ἰδοὺ λαμβάνει εἰς χεῖρας ἀργυροῦν κρατῆρα τοῦ διδάκτορος θώρακ, κατ' ἐπίρασιν μὲν ἀταράχως θεωρῶν αὐτόν, εἰτα ὁμῶς μετὰ προσυχῆς βλέπων εἰ πάντες ἐκοιμήμεθα. Μετ' ὀλίγον εἴρπυσε δι' ἀθορύβων βημάτων εἰς γωνίαν τοῦ δωματίου, πρὸς τινα σφῶν σίτου παρὰ τὸν τοίχον, καὶ τάχιστα ἐνέγκωσεν εἰς τὸν σίτον τὴν κύλικα. Ἀμέσως ἔπειτα ἐστράφη πρὸς τὴν κλίνην αὐτοῦ, ἐξηπλώθη ἐπ' αὐτῆς καὶ προσεποιήθη τὸν κοιμώμενον. Ἐγὼ διέμεινα ὀλίγον ἐπὶ γρόνον κατακεκλιμένος, ἀλλὰ μὴ κοιμώμενος. Οὐδεὶς οὐδαμῶς ἐκινεῖτο, ἐγὼ δὲ προσεποιήθην ὅτι ἀφύπνισα, ἵνα παρασκευάσωμεν τὰ τῆς ἐδοιορίας. Πάντες ἀνηγέρθησαν, οἱ δὲ ὑπηρέται περισυνέλεξαν τὰ ἡμέτερα σκεύη, ἵνα περι-

βάλωσιν αὐτὰ εἰς θάματα. Ἄλλ' ὁ τοῦ ἱατροῦ ὑπηρέτης δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ τὴν ἀργυρὰν τοῦ κυρίου αὐτοῦ κύλικα. Ὁ ἱατρός ἐλυπεῖτο, εἰτα δέ, πρὸς με στραφεῖς, παρεκάλει με νὰ ἐρωτήσω τὸν χωρικόν, ἐὰν εἶδε τὴν ζητούμενν κύλικα. Ἐγὼ οὐδενὶ οὐδὲν δηλοποιῶν, ἠρώτησα· ἀλλ' ἀπεκρίνατο ἀρνούμενος καὶ ὁλοῦς ἀτάραχος. Ἦδη ἐτοιμάσθημεν πρὸς ἀναχώρησιν. Ὁ οἰκοδεσπότης ἴστατο ἐγγὺς ἐμοῦ, οὐχὶ δὲ μακρὰν ἦτο ἐμπειρηγμένος εἰς τὸν τοῖχον μικρὸς σιδηροῦς λύχνος φῶς ἀμυδρὸν διαχέων. Τότε, ἐπὶ τῇ προφάσει ἀποχαιρετισμοῦ, ἔδωκα τὴν χεῖρά μου τῷ οἰκοδεσπότη. Ὅτε κάκεινος ἔδωκέ μοι τὴν ἐκείνου, ἀμέσως ἤρπασα αὐτήν, ἐλκύσας πρὸς ἑμαυτὸν καὶ πρὸς τὸ φῶς τοῦ λύχνου ἀναστρέψας τὸ σθένος, μετὰ προσοχῆς αὐτὸ ἐθεώρησα καὶ μεγαλοφώνως εἶπον·

— Σὺ, υἱὲ διαδόλου, ἐκλεψας τὸ ποτήριον! Τὸ ἔχωσι ἐκεῖ εἰς τὸ σιτάρι!

Ὁ χωρικός ὡς νεκρὸς ὠχρίασεν, ἔτρεμεν ὁλοῦς καὶ ἐπειδὴ εἰσέτι, ἐκ τῶν χρόνων τῆς ἐπαναστάσεως, ἢ ἐκ τῆς ὁμότητος τῶν Τούρκων αἰματηρὰ πείρα ὑπῆρχε ζωῆς ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ λαοῦ, ὁ κλέπτης ἐνόμισεν ὅτι εἶχεν ἐπιστῇ ἡ τελευταία αὐτοῦ ὥρα. Οἱ φίλοι μου δὲν κατενόησαν τί ἐσήμαινεν ἡ ὀργίλη ἐπιφώνησίς μου καὶ ἠρώτησαν τὴν αἰτίαν.

— Περιμένετε ἀκόμη, εἶπον αὐτοῖς καὶ αὐστηρῶς προσέταξα τῷ τρέμοντι χωρικῷ νὰ ἐξαγάγῃ τοῦ σίτου τὴν ἀργυρὰν κύλικα. Κλονούμενος καὶ σιωπῶν ἐκόμισα τὸ ποτήριον. Τότε πάντα κατενόησαν οἱ ἐμοὶ φίλοι καὶ μεγάλως ἐγέλασαν. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἐξηγοῦμην τὰ γενόμενα, πάντες οἱ τοῦ οἴκου ἐφυγον καὶ οὐδεὶς ἐφαίνατο. Ἀνεχωρήσαμεν. Ἄλλ' ὁ καιρὸς ἦτο πάλιν τόσοι φρικώδης, ὥστε δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐκτείνωμεν τὴν πορείαν ἡμῶν καὶ ἐβουλεύθημεν νὰ ὑποστρέψωμεν εἰς Ναύπλιον. Ἦτο καθ' αὐτὸ βουλευστικὴ καταιγὶς μετὰ χαλάζης, χιόνος καὶ βροχῆς.

Ἐρχομεν ἤδη προχωρήσει ἡμισεία ὥρας πορείαν, ὅτε εἶδον ὅτι ἀφῆκα ἐν τῇ καλύβῃ τὴν καπνοσφριγγά μου. Ἦτο

καλὸν καιρὸν, ἐκ βράνου (μυραγκαθιάς), ὅπου μοι εἶχε δοθῇ ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ Κιθαιρώνος μονῇ τοῦ Ἁγίου Λουκά. Δὲν ἔπραπα νὰ ἀφήσω αὐτήν, δὲν καὶ τάχιστα ὑπέστρεψα εἰς τὸ χωρίον, ἐν μέσῃ τῆς φοβερᾶς καταιγίδος. Ἀφικόμενος εἰς τὸ κατάλυμα τῆς προτεραίας νυκτός, εἶδον, τί νομίζετε; Ἱερεῖα φάλλοντα ἀγασμόν, καὶ περὶ αὐτὸν πάντας τοὺς τοῦ οἴκου. Ἄλλ' ὅτε μὲ εἶδον κατὰ πρόσωπον ἐφυγον πάλιν, καὶ ὁ ἱερεὺς μετ' αὐτῶν, ὑπὸ φόβου κυριευθέντες. Φαίνεται ὅτι μ' ἐξέλαβον ὡς μάγον! Εὗρον τὴν καπνοσφριγγά μου ὅπου εἶχε τεθῇ, ἀνέβην καὶ πάλιν τὸν ἵππον μου καὶ ὁρμαίως ἐσπεύσα, ἐν βροχῇ καὶ ἀνέμῳ, κατόπιν τῶν φίλων, οὓς καὶ μετ' ὀλίγων κατέφθασα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

Ἡ κόρησκα Ἀρμανσβεργ.

De mortuis nihil, nisi lene.

Τὸν τελευτηκότα μακάριζε.

Εἰς τὸ εὐγενὲς τοῦτο ἀξίωμα ἐπεθύμουν νὰ ὑπακούσω· ἀλλ' ὁ ἐξιστορῶν ὅσα εἶδε καὶ ἔπαθε, καὶ οὐδενὸς ἀξία ἐὰν εἶνε, ὁφείλει πρὸ πάντων νὰ εἶνε φιλαλήθης, ἐὰν θέλῃ νὰ προξενήσῃ ὀφείλειάν τινα. Διότι καὶ τὸ οὐδενὸς ἀξίον πολλάκις ἔχει μεγάλην δύναμιν, τὰ δὲ σπουδαιότατα τῶν ἱστορικῶν γεγονότων προκύπτουσιν ἐνίοτε ἐξ ἀσημάντων αἰτίων. Δυνάμεθα μὲν ἔχειν γνώμας τινὰς περὶ τῶν γεγονότων, ὁφείλομεν ὅμως νὰ μὴ προβάλλωμεν αὐτὰς τόσοι, ὥστε ἀντὶ τοῦ πράγματος εὐκόλως ἡ γνώμη νὰ ἐκλαμβάνηται.

Ἡ κόρησκα Ἀρμανσβεργ ἦτο σύζυγος τοῦ ἐξ ἀρχαίου Βαυαρικοῦ οἴκου κόρητος Ἀρμανσβεργ, προέδρου τῆς ἀντιβασιλείας τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ ὁ πρόεδρος οὗτος μόνος εἶχε παρ' ἐκείτῃ τοὺς αὐτῇ οἰκέλους, διὰ τοῦτο εἶχε καὶ τὴν ἀντιπροσωπείαν τῆς ἀντιβασιλείας. Ἡ κόρησκα, σύζυγος αὐτοῦ, ἦτο γυνὴ εὐφραστήκη, παλαιωμένη, φιλό-

φρων, δυναμένη κατέχειν τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ ἀντιπροσωπείᾳ Κατώρθωσε νὰ τιμηθῶσι τὰ προτερήματα αὐτῆς, ἀγνοῶσα δὲ σχεδὸν τὸ τεσσαρακοστὴν ἔτος, οὐχ ἦν διετέλει οὐσα εὐειδής. Ἦτο μὲν ὀλίγον εὐσαρκος, ἀλλὰ τὸ τε ἀνάστημα καὶ ἡ εὐκίνησις αὐτῆς ἐμετρίαζον τὴν ἐκ τῆς εὐσαρκίας ἐκείνης ἐντόπωση.

Οἱ τρόποι αὐτῆς ἦσαν ἀριστοκρατικοί, ὅπου ὅμως καὶ ὁσάκις ἤθελεν ἐμίγνυσεν εἰς αὐτοὺς εὐμένειάν τινα καὶ οὕτως εἴλκυε τοὺς πάντας. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν λαμπρὰν ταύτην ἐπιφάνειαν κατέτρωγον αὐτὴν δύο κρίμα παῖθ'· ἄκρα δοξομανία καὶ ἄκρα ἡδυπάθεια.

Ὁ τότε Ἀγγλος ναύαρχος Λάουνς, κυβερνήτης τοῦ πλοίου *Μαγαδασκάρης*, δι' οὗ εἶχε πλεύσει ἐκ Βραντσείου εἰς Ἑλλάδα ὁ βασιλεὺς Ὀθων μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας, ἀνὴρ τὰ μάλιστα ὀξύνους, μετ' οὗ πολὺ κατανόησεν εἶναι σπουδαῖον πρόσωπον ἐμελλε νὰ ὑποδυθῇ ἐν Ἑλλάδι ἡ κόμησσις Ἀρμανοδεργ. Προσεπάθησε νὰ οἴκωνεθ' πρὸς αὐτήν, εἰς τοῦτο δὲ τὰ μάλιστα συνεβάλετο ἡ ἐν τῇ φρενίᾳ θέσις αὐτοῦ καὶ ἡ ἐν τῷ πλοίῳ ἐκείνῳ στενωπὴ συνδύωσις. Καίτοι δὲ ἡ κόμησσις κατώρθου νὰ ἀρχῇ ἑαυτῇ, ἡ δοξομανία ὁμῶς, κακίστη σύμβουλος, διεπέρα ἐνίοτε τὴν λαμπρὰν ἐπιφάνειαν, ὁ δ' ὀξυνούστατος ναύαρχος Λάουνς ἡδυνήθη νὰ διδῷ εὐκόλως τὸ πάθος τοῦτο ἐξ ἀπερισκεπτῶν τινῶν δηλώσεων.

Ὁ Λάουνς εἶχε βεβαίως ὁδηγία: παρὰ τοῦ Πάλημπτρεν, ὅτι δ' ἐπεσπάσατο τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς κοιτῆσσης, αὐτὴ ἐνόμισεν αὐτὸν ὡς ἐν πᾶσιν ἀδιστάκτως ἀσπαζόμενον τοῖς ἀεροδόμοις αὐτῆς σκοποῖς. Ἐφρόνει δὲ ἡ κόμησσις ὅτι διὰ τοῦ Λάουνς θὰ ἐπορίζετο τὴν συνδρομὴν τῆς Ἀγγλίας, εἰκάζουσα ὅτι ὑπὲρ ἑαυτῆς θὰ εἶχε τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς τὴν ὑποστήριξιν τῶν σχεδίων αὐτῆς εἰς πέρας ἀγομένον.

Ἀλλὰ καὶ βραδύτερον ἡ κόμησσις πολλὰ παρέσχε τῇ κυβερνήσει πράγματα, ἡ δ' εἰς τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν πεποιθήσις αὐτῆς ἀπέδαιναν ὀλεθρία τῇ Ἑλλάδι, ἐὰν εἶχεν

ἱκανὴν δύναμιν παρὰ τῷ ἑαυτῆς συζύγῳ. Ὁ κόμης ἦτο ἄκαρπος καὶ ψυχρὸς γραφειοκράτης, ὡς δὲ ἀνωτέρω εἰλήθη, κάλλιστα θὰ διηύθυνε τὴν κυβέρνησιν καλῶς διοργανωμένου κράτους. Ἀλλ' οὐτ' αὐτός, οὐδ' ἕτερος τῶν εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν τεταγμένων ἦσαν ἀρμόδιοι εἰς ὅ,τι εἶχον κληθῇ. Δὲν ἡδύναντο νὰ μίνωσιν ἀνώτεροι τῶν ἐξωθεν ἐνεργειῶν, πρὸς μὲντοι κόμματος καθαρῶς ἑλληνικοῦ. Ἀλλ' ἐὰν τοῦτο μηδὲν ἡδυνήθησαν, ὤφειλον ὁμῶς νὰ ἐξετάσωσιν εἰς ὅποιον κόμμα εἶχε συμφέρον νὰ προσκολληθῇ ἡ ἀρτιγέννητος Ἑλλάς. Οὕτως ἀπεμονώθη ἡ ἀντιβασιλεία καὶ τότε προσεπάθησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ νεαρὸν βασιλεῖον βασιρικὴν ὀργάνωσιν. Οὕτως ἐδιχονόησε σχεδὸν πρὸς πᾶσας τὰς δυνάμεις καὶ φανεράν κατέστησε τὴν ἑαυτῆς ἀνικανότητα. Εἶχοντο τῶν οἰκείων θεσμῶν καὶ δὲν ἤθελεν νὰ κατανοήσωσιν ὅτι πάντες ἐκεῖνοι οἱ θεσμοὶ δὲν ἤρμοζον εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ μεσημερινοῦ ἐκείνου λαοῦ, ἔχοντος φαντασίαν εὐαρέθιστον καὶ ὀρμητικὸν χαρακτήρα. Καίτοι ἐμολογητέον ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία ἐν πᾶσι πάντοτε ἤθελε τὸ καλὸν τῆς χώρας.

Μόνος ὠφέλησε τὴν Ἑλλάδα ὁ Μάουρερ, θεὸς τὰ θεμέλια νομοθεσίας, ἁρμοζούσης τῇ χώρᾳ καὶ εἰς τὰ Ἑλληνικά πράγματα ἐφαρμοσας τὸν Ναπολεόντειον κώδικα.

Ἐνταῦθα νῦν παρατίθεται παρεκβατικῶς ἐν μόνον παραδείγματι, πρὸς διατρέψεσιν τῶν ἐν τῇ διοικήσει τῆς χώρας σφαλμάτων τῆς ἀντιβασιλείας.

Ὅτε ἐν ἔαρι τοῦ 1835 διατέλουν ὢν φρούραρχος τοῦ κένου τῶν Πατρῶν παλαιὸν φρουρίου Ρίου, ἦλθεν ἑλθὼν τις ὑπὸ λοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ, Κορνηνὸς τοῦνομα, παρθεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, μετ' ἀποσπάσματος λόχου γερμανῶν σκαπανίων, πρὸς ἀνέγερσιν ἐν Πάτραις νοσοκομείου. Ὁ Κορνηνός, οὐδὲ γὰρ κατανοῶν τῆς γερμανικῆς γλώσσης, παρεκάλεσέ με νὰ μεταφράσω αὐτῷ τὴν γερμανικὴν συντεταγμένην πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ νοσοκομείου ὁδηγίαν. Εἶπον τότε αὐτῷ ὅτι ἐθόμαζον, βλέπων πεμπομένην αὐτῷ, ἑλληνικὴν ἀπομακρυντικὴν ἐγγράφον ὁδηγίαν ἐν γλώσσῃ

ση άγνώστη πάση τῇ Ἑλλάδι καὶ ὅτι ἔδει πάλιν ν' ἀποστείλῃ αὐτήν, διότι πιθανῶς συνέβαινε λάθος καὶ παραδρομή τις. Ἄλλ' ἑκαῖνος εἶπέ μοι ὅτι διέτριβεν ἐν Πάτραις, μετὰ τοῦ λόγου, πρὸ δύο μηνῶν ὅτι τὴν ὁδηγίαν ἑκαῖνην εἶχε λάβει πρὸ ἐβδομάδος καὶ ὅτι πάραυτα εἶχεν ἀποστείλει πάλιν αὐτήν πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Δημοσίων Ἔργων ὑπουργεῖν παρακαλέσας νὰ περιφθῇ αὐτῇ γαλλικὴ ἢ ἑλληνικὴ ὁδηγία, διότι ἡγνῶει τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν. Ἄλλ' ἔως τότε οὐδεμίαν εἶχε λάβει ἀπάντησιν καὶ ἐπειδὴ εἶχε μάθει ὅτι ἐγὼ ἐγίνωσκον ἱκανῶς τὴν ἑλληνικὴν πρὸς μετάφρασιν τῆς ὁδηγίας, διὰ τοῦτο ἤλθε νὰ μὲ παρακαλέσῃ. Καὶ ὁμῶς δὲν ἠδυνήθην νὰ εὐαρεστήσω αὐτῇ, διότι δὲν ἤρκεον αἱ γνώσεις μου εἰς μετάφρασιν ὁδηγίας πρὸς ἀνέγερσιν νοσοκομείου, περιεχούσης βεβαίως τεχνικοῦς ὁρους. Ὁ νεαρὸς Κορινθίος, ὑπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ κατέτριψεν οὕτως ἀπρακτὸς ἑτέρους τρεῖς μῆνας, μετὰ τοῦ ἀποσπάσματος αὐτοῦ, ἐν Πάτραις. Εἶτα ἀπελύθη, καὶ διάδοχος αὐτοῦ ἐγένετο ἀξιωματικὸς τις τοῦ μηχανικοῦ, ἀρτίως ἐλθὼν ἐκ Βαυαρίας, ἵνα μὴ γίνηται ἀνάγκη μεταφράσεως τῶν γερμανιστῶν γεγραμμένων ὁδηγιῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ γερμανὸς ἑκαῖνος ἀξιωματικὸς οὐδὲ γρὺ ἐγίνωσκε τῆς ἑλληνικῆς γλῶσσας, τὰ δὲ κακὰ στόματα ἔλεγον ὅτι, μὴ γινώσκων σαφῶς τὰ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, δὲν εἶχεν ὑποστῇ ἐξετάσει ἐν Γερμανίᾳ καὶ διὰ τοῦτο ἤλθεν εἰς Ἑλλάδα, ἵνα προσκλήσῃται τὰς γνώσεις ταύτας. Ἐπίσης εἶνε βέβαιον, ὅτι ὁ κύριος Βασιλλιδάδης ἐκτίσε τὸν ἐν Βονίτῳ στρατῶνα καὶ κατεσκεύασε βαρεῖαν καὶ ἐπίπεδον τὴν στέγην αὐτοῦ, ἣτις συνεπίσε τοὺς πλαγίους αὐτῆς τοίχους καὶ κατέστρεψε τὴν οἰκοδομήν.

Ἡ κόρη σου Ἀρμανοδεργ εἶχε τρεῖς ἐρασιμωτάτας πεπαιδευμένας θυγατέρας, ἀλλ' ἐνώπιον αὐτῶν οὐδέποτε ἀπεκάλυπτε τὰ τρωτὰ αὐτῆς μάλῃ, τηροῦσα πάντοτε αὐστηρότάτην εὐπρέπειαν. Ἐνθουσιάζομαι ὅτι ἐτυχέ ποτε νὰ εὐθίω πρὸς τὸν τοιοῦτον βίον αὐτῶν.

Ὡς ἤδη εἴρηται, ἤμην προσωρινῶς προύρραρχος Παλα-

μηδίου. Ἐλχόν ποτε μόλις ἐγερθῇ ἐκ τῆς σκληρᾶς ψιαθίνης κλίνης μου, καθ' ἣν ὦραν αἱ ἡλιακαὶ ἀκτίνες εἰσώρμων διὰ τοῦ στενοῦ παραθύρου τοῦ προμαχῶνός μου, φυγαίνῃ δὲ βορειοανατολικὴ αὔρα ἐπνεεν ὑπὲρ τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἀποτόμου ἡμῶν φρουρίου. Ὁ οὐρανὸς ἦτο εὐδῖος καὶ ἀνέφελος. Τότε ὁ ἐν τῇ πόλει φρουρῶν εἰσῆγαγε κρητιοφόρον ὑπηρέτην καὶ τινα ἀχθοφόρον, βαρὺν κόρινον βαστάζοντα. Ὁ ὑπηρέτης εἶπέ μοι:

— Ἡ Α. Ε. ἡ κόρη σου Ἀρμανοδεργ θὰ εἶνε ἐδῶ περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν. Θὰ ἔλθῃ μετὰ συνοδείας τινὸς φίλων, ὅπως ὦν ἐκ τῆς βραχυόδου τῆς φύλας τὴν ὥραϊαν ἀποφῖν. Θὰ προγευματίσῃ ἐδῶ ἐπάνω μετὰ τῶν λοιπῶν, ἐν ὑπαίθρῳ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀνεμος εἶνε σφοδρὸς, ἐγὼ νομίζω ἀδύνατον τοῦτο, ἀγνοῶ ὁμῶς καὶ ποῖον τόπον νὰ εὕρωμεν χάριν τοῦ γαίματος τούτου.

Ὅτι ὁ ὑπηρέτης προσέθηκεν ὅτι ἦσαν οἱ πάντες ἐννέα, ἐγὼ εἶπον, ὅτι θὰ ἐτοιμάσω τὸ ἐν τῇ προμαχῶνι δωμάτιόν μου, εἶτα προσεκάλεσα δύο στρατιώτας καὶ διέταξα αὐτοὺς νὰ μεταβάλλωσιν εἰς ἐστιατόριον τὸ ὧς γραφεῖον, κοιτῶν, διαμονῇ καὶ φρουραρχεῖον χρησιμεῖον δωμάτιόν μου, ὅπερ τάχιστα ἐγένετο τῇ βοηθείᾳ τῆς τεχνικῆς χειρὸς τοῦ ὑπηρετοῦ.

Περὶ ὦραν ἐννάτην κατέλθον εἰς τὴν εἰσοδον, ἵνα περιμείνω τὴν συνοδείαν καὶ δεόντως προῦπαντήσω αὐτῇ. Καὶ ὄντως μετ' ὀλίγον ἐφάνησαν πρῶται αἱ θυγατέρες τῆς κομῆσεως ἀνέβησαν μετὰ τῆς παιδαγωγοῦ, τὰς πολλὰς βαθμίδας τοῦ Παλαμηδίου, ἀνοδὸν ἐπίμοχθον καὶ δυσχερῇ. Ἡ κόρη σου προφανῶς ἦτο κἀθιδρις, ὅτε ἀφίκατο παρὰ τὸν σκοπὸν καὶ ἐζήτησε ν' ἀναπαυθῇ ἐπὶ ἐδωλίου. Μετὰ τὴν βραχείαν ἑκαῖνην διακοπὴν, ἀνέβημεν εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ φρουρίου ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀνεμος ἦτο ἰσχυρὸς, ἀμέσως εἰσῆλθον εἰς τὸ αὐτοσχέδιον ἐστιατόριον, ὅπου προγευματίσαν, παρακαθίσαντες καὶ ἐμοῦ, ὅτε φρουράρχου ὄντος.

Κατ' ἀρχὰς πάντες ἐγεύοντο εὐορέκτως κυλῆς καὶ ἀρτοκρέατος καὶ ἑτέρων φυχρῶν βρωμάτων, ἔπιον δὲ οἶνον

Ῥήνου καὶ Καμπανίτην, ὅς μετ' οὐ πολὺ ζωνηρότατον κατέστησε τὸν διάλογον. Ἄλλ' ἡ κόμησσα αὐστηρῶς ἐτήρει τὴν εὐπρέπειαν καὶ ἐπιμοτυπίαν. Μετὰ ταῦτα ἀπήτησε νὰ θεωρήσωσιν αἱ θυγατέρες αὐτῆς τὴν ὡραίαν θείαν, εἰποῦσα ἅμα ὅτι ἔχρηζεν ὀλίγης ἡσυχίας. Αἱ κόραι τότε ἀπεχώρησαν μετὰ τῆς παιδαγωγοῦ. Πάραυτα ἐπηλθε μεταβολὴ ὁμιλίας, ὃ δὲ λοχαγὸς βαρὼν Βαρικοῦρ διηγήσατο σκανδαλωδῶς τι ἀνέκδοτον τοῦ ἐν Μονάχῃ βίου, ἔχον ἀνάρμοστον εὐτραυλίαν. Ἡ κόμησσα ἐγάλασεν ἀπὸ καρδίας, ἀλλ' εἶπεν ὅτι ὁ βαρὼν ἦτο ἐπικίνδυνος καὶ πρὸ αὐτοῦ ὤφειλε πᾶς τις νὰ φυλάττῃ ἑαυτόν. Ὁ Βαρικοῦρ ἀπεκρίνατο ὅτι ἐσεμνύνατο, διότι ἡ Α. Ἐξοχότης ὠνόμασεν αὐτὸν ἐπικίνδυνον. Τοῦτο ηὔξανε τὴν ἀξίαν τῆς πρὸς τὰς γυναῖκας τόλμης αὐτοῦ, ἡ δὲ κόμησσα Ἀρμανοδεργ γινώσκει πάντως, εἶπεν ἐν τέλει ὁ βαρὼν, τὴν γνώμην τοῦ μεγίστου ἡμῶν ποιητοῦ Σχιλλέρου.

Tritt den Erasen Kühn entgegen,
Du gewinnst sie auf ein Wort¹.

— Ἐχει καλῶς, ἀπεκρίνατο ἡ κόμησσα. Αἱ γυναῖκες ἀρεσκόμεθα εἰς τὴν τόλμην τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπομεν τὴν ἀγροικίαν καὶ πρὸ πάντων θέλωμεν αἰδῶ καὶ μετριότητα. Ὁ τολμηρὸς καὶ μέτριος ἀπολαύει τῆς εὐνοίας τῶν γυναικῶν.

— Μήπως μὲ νομίζετε ἀνευ μέτρου καὶ αἰδοῦς;

— Εἰς ταῦτα δὲν δύναμαι ν' ἀπαντήσω, εἶπεν ἡσυχῶς ἡ κόμησσα, ἀλλὰ δὲν θέλω καὶ νὰ δοκιμάσω Ἰνδρᾶς, διότι νομίζω τοῦτο ἐπικίνδυνον.

— Ἄλλ' ἐξοχωτάτη, δὲν φοβεῖσθε, νομίζω, τὸν βαρὼν Βαρικοῦρ! ὑπέκρουσε νεαρὸς τις λεπτοφυὲς γραμματεὺς τῆς ἀντιβασιλείας, ἀριστοκρατικώτατα προσφερόμενος.

— Αὐτὸν μὲν ὄχι, ἑαυτὴν δὲ φοβεῖμαι, ἀνταπήντησαν

1. Ἐοὐ τολμηρὸς πρὸς τὰς γυναῖκας καὶ οὐ βαθεῖα ἐν δὲ καρδίᾳ. Σ. Μ.

ἡ κόμησσα. Ἡμεῖς αἱ γυναῖκες ὀφείλομεν προσέχειν μᾶλλον ἡμῖν αὐταῖς, ἢ τοῖς ἀνδράσι.

— Γυνή, ἐαυτὴν φοβουμένη, κατὰ τὸ ἥμισυ ἀπώλετο, ἐν δὲ τῇ πρώτῃ μάχῃ ἠττᾶται ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, εἶπεν ἀνὴρ τις τραχὺς, ὅλως ἐξυρμημένος, ἀραισιτάτην ἔχων τὴν κόμην καὶ λεπτοτάτην τὴν φωνήν, φέρον ὄχλον εἰς τὸ δεξιὸν ὄμμα καὶ ἀτενίζων εἰς τὴν κόμησσαν.

— Ἀφῆκεν πλέον τὸν ἀσκοπον τοῦτον διάλογον, εἶπεν ἡ κόμησσα. Ἐρχονται αἱ θυγατέρες μου.

— Λοιπὸν ἀκόμη ἐν ποτήριον καμπανίτου, εἰς ὕδαίν τῆς ἐξοχότητός σου, εἶπε ζωνηρῶς ὁ βαρὼν Βαρικοῦρ.

— Οὐχί, οὐχί! ἀρκεῖ! εἶπεν ἡ κόμησσα. Διότι ἀντὶ τολμηροῦ θὰ γαίνηται παρόλοσμος.

Τότε εἰσῆλθον αἱ τρεῖς νεαραὶ κόμησσαι καὶ ὁ διάλογος ἐπαύθη.

Ἡ μήτηρ ἠρώτησε μετ' ὀλίγον ἂν ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς ἔχῃ τινὰ σπουδαιότητα τὸ φρούριον Παλαμῆδι, ὃ δὲ βαρὼν Βαρικοῦρ ἀπεκρίνατο ἀμέσως εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην, κατανοήσας τὸ νόημα.

— Ὅχι μεγάλην, τὸ πολὺ ὅπως χρησιμεύει ὡς ἀποθήκη.

Καὶ τότε διὰ μακρῶν ἐξηγήσατο τὸ διατί. Ἡ κόμησσα ἐφαίνετο διαφερόντως ἀκροαμένη, ἐνίοτε ὅμως ἀνέθρωςκεν εἰρωνικὸν μειδίαμα περὶ τὸ στόμα αὐτῆς καὶ ἐπὶ τέλει εἶπε γελάσας.

— Κύριε βαρὼν, ἔχετε πολλὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα, πρέπει μόνον νὰ ἴδωμεν ὅποια τις εἶνε ἡ στρατεία καὶ τίς θ' ἀνταπῇ πρὸς ὅμᾶς.

Ἡ κόμησσα ἠγέρθη καὶ ἡ ὁμιλία διακόπη. Ἡ κόμησσα μὲ προσηγγέουσιν ἅμα καὶ ηὔχαρίστησε, προσθεῖσα ὅτι θὰ ἐπανήρχετο ἐν καιρῷ νηνεμίας, ἵνα θεωρήσῃ τὸ φρούριον καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀποψιν.

Ἄλλ' ἡ κόμησσα Ἀρμανοδεργ, ὁσάκις ἐπύγχανε παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἐτίθει πάντοτε ἑμπρὸς τὰς ἑαυτῆς θυγατέρας· ὁ νεαρὸς ὅμως Ὁθων ἀπεχώρει πάντοτε ὀρμηφύτως καὶ ἔρχεν ἑαυτοῦ. Οὕτως ἡ κόμησσα ἐγένετο ἐχθρὰ τοῦ ἡγε-

μόνος καὶ οὕτως ἐγένοντο φανεροὶ ἕτεροι σκοποί. Ἡ κόμησσα ὑπάνδρευσε ἀμφοτέρας τὰς θυγατέρας, τὴν πρωτότοκον καὶ δευτερότοκον, μετὰ τῶν ἡγεμονοπαίδων ἀδελφῶν Καντακουζηνῶν, ὁρμωμένων ἐκ βασιλικοῦ βυζαντιακοῦ οἴκου. Ἀλλ' ἡ πρεσβυτέρα, κόρη ὀξύνου καὶ ἀγγίνου οὔσα, ἀπέθανεν ἐκ τῆς πανώλους, ὅτε, μετὰ τὸν γαμήλιον πλοῦν, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπανεκάμφεν εἰς Πειραιᾶ, καὶ ἐτάφη ἐπὶ τινος νήσου, ἐξ εὐωνόμων, τῇ εἰσπλέοντι τὴν λιμένα τοῦτον.

Ἡ κόμησσα Ἀρμανσβεργ ἐκίνησε πάντα λίθον ὅπως παριστήσῃ εἰς ἀδοξίαν τὸν βασιλέα Ὁθῶνα. Εἰλκυσε δὲ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸν τε αὐλάρχην τοῦ βασιλέως βαρῶνα Στίγγελ, καὶ τὸν ἱατρὸν αὐτοῦ. Τοῦ ἱατροῦ τοῦτου τὸ ἔννομα δυστυχῶς διέφυγε τὴν μνήμην μου. Πῶς δὲ κατάρθῃσι τοῦτο οὐδέποτε ἔμαθον, καίτοι θὰ ἦτο σπουδαιότατον, τὸ μαθεῖν τίνι τρόπῳ αὐτοί, οἱ τοσοῦτον ἐν τῇ ἀνακτόρῃ ἐκτιμώμενοι παρηνέχθησαν εἰς κακομηχανούς βραδυνουργίας, αἵτινες ἄλλως ἦσαν παράλογοι. Ἡ κόμησσα δὲ ἡλθα δὴ ἔπεισεν αὐτοὺς ἀμφοτέρους νὰ συντάξωσι δῆλωσιν, ὅτι ὁ βασιλεὺς Ὁθῶν ἐνίοτε παραφρονεῖ καὶ τοῦτου ἕνεκα ἡδυνάται νὰ κυβερνᾷ. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἡ κόμησσα ἐπέδωκε τῇ πρῶτῃ μὲν ναυάρχῃ, τότε δὲ πρεσβευτῇ τῆς Ἀγγλίας Λάουνς, ὃς ἐπεμψεν αὐτὸ τῷ λόρδῳ Πάλμεστρῶνι. Τότε δὲ καὶ ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ ἡ κόμησσα Ἀρμανσβεργ. Ὁ Πάλμεστρῶν οὐδεμίαν ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ ἐγγράφου, ἐπεμψε δ' αὐτὸ κατ' εὐθείαν τῇ βασιλεῖ Ὁθῶνι.

Ὁ βασιλεὺς ἔμαθε τότε τίς ὁ κατ' αὐτοῦ τὴν πλεκτάνην στήσας, προσηνέχθη ὁμῶς λίαν εὐγενῶς καὶ κατέστησε γνωστὸν ἀμφοτέροις τοῖς κυρίοις ἐκείνοις ὅτι ἡδυνάσαντο νὰ ὑποβάλωσι τὴν παραίτησιν αὐτῶν. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Ἡ κόμησσα ὁμῶς ἐμαίνατο ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ, καίτοι ὁ βασιλεὺς οὐδὲν οὐδέποτε εἶπε πρὸς αὐτήν.

Ἀλλ' ἡ θέσις τοῦ Ἀρμανσβεργ δὲν ἦτο ἤδη στερὰ μετ' οὐ πολλὸν χρόνον ὁ βασιλεὺς Λεοδεδικος ἐπεμψεν ἐκ Βαυαρίας τὸν διάδοχον τοῦ κόμητος. Ἡ κόμησσα οὐδένα

ἐδρέφατο καρπὸν, μετὰ τηλικαύτην ἄλλως ἐνέργειαν καὶ δραστηριότητα. Οἱ ὀρθόφρονες ἐδεδελύξαντο αὐτήν, ὅτε δ' ἀνέκαμφεν εἰς Βαυαρίαν, οὐχ ἥττον κατεφρονήθη καὶ ἐλησμονήθη μετὰ βραχὺν χρόνον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

(Πρωτοχρονιά 1834 π. ε.)

Τὰ ἐν τῷ βίῳ ἐναντία. — Γεῦμα παρὰ τῷ βασιλεῖ Ὁθῶνι. — Γεῦμα ἐπὶ τοῦ θρόνου. — Πάλιν ἡ κυρία Εἰρηνοῦλα ἐν Κορίνθῳ.

Λήγοντος τοῦ ἔτους 1833, οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἡμετέρου τάγματος προσεκλήθησαν εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν τῇ προτεραίᾳ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους κατὰ τὴν ἰουλιανὴν χρονολογίαν διότι ἡ αὐλή εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐορτάσῃ, κατὰ τὸ ἐλληνικὸν ἔτος.

Ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦτο φαῖδρά καὶ εὐήλιος, ὥς γλυκεῖα ἑαρινή τῆς Γερμανίας ἡμέρα. Ἡ ἐπὶ τῶν βράχων καὶ τοῦ φρουρίου Ἦτο Καλὴ χλόη ἦτο δροσεδόλος τὰ πράσινα φύλλα τῆς ἀλόης ἑλαμπόν εἰς τὸν ἀέρα εὐθυτενὴ καὶ σθεναρὰ ὑψοῦντο τὰ χονδρὰ καὶ πυχὰ φύλλα τῶν στερρῶν καὶ ἀκανθωδῶν κάκτων, αἵτινες κατεκάλυπτον τὰ μεσημβρινὰ τοῦ φρουρίου μέρη, ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου βράχου μέχρι τῆς παραλίας, κλίνοντες τῇδε κάκεισε ὑπὸ τῆς ἡρέμα πνεύσης ἀνατολικῆς αὔρας. Καὶ χρυσαλλίδες τινὲς περιεπετῶντο μεταξὺ τῶν ἀκανθωδῶν κάκτων. Ὅπισθεν τοῦ στραθῶνος, ἦσαν βράχοι ὡς τράπεζαι ὀμαλαί, ἐφ' ὧν οἱ τῶν ἀξιωματικῶν ὑπηρέται εἶχον ἐσπαρμένα ἔνθα κάκεισε μονοστολίας καὶ ξίφη καὶ θήκας καὶ τελαμῶνας, ἀπερ ἐστίλβουν καὶ ἐκαθάριζον, φαῖδρως ἄδοντες, ἀστειευόμενοι καὶ παίζοντες.

Μετὰ τὴν φαῖδράν καὶ γαλέσσαν ἐκείνην ἐργασίαν, ὁ δῖος ἥλιος ἔρριπτε τὰς μακρὰς τῶν ὑψηλῶν κάκτων σκιὰς ἐπὶ τῶν εὐθύμων Βαυαρῶν, ὅτε αἱ μονοστολίας καὶ τὰ ὅπλα συνήχθησαν καὶ πᾶσα ἡ ὀμήγυρις ἐστράφη πρὸς τὸν στρα-

τών, ὥπως ἐτοιμασθῶσιν οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπὶ τὴν βασιλικὴν τράπεζαν.

Συνήχθημεν πάντες ἐν τῇ φρουρᾷ τοῦ παλατίου, ἧς τὸ δωμάτιον ἦτο τὸ μόνον καλὸν εἰς ἀξιωματικούς, ἐν ὧν τῷ Ναυπλίῳ, ἐξαίρουμένων τῶν οἰκῶν τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως. Ἐν ἐκείνῳ τῷ δωματίῳ ὑπῆρχον δύο δερματοσκεπὴ διβάνια, δύο τράπεζαι καὶ πολλαὶ ἔδραι, ἐν ᾗ ἐν τοῖς ἐν *Ἰεῖ Καλέ* ἡμετέροις δωματίοις, οὔτε τράπεζαι, οὔτε ἔδραι ὑπῆρχον. Μία στρωμνὴ καὶ μᾶλλον ἐφάπλωμα ἦσαν τὰ μόνα αὐτῶν ἐπιπλα, καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστος ἡμῶν ἔχαιρε μεγάλως, ὅσκις ἐλάγχχανεν αὐτῷ ἡ σειρὰ τῆς φρουρήσεως, καθ' ἣν διηρχόμεθα ἐν ἀνέσει 24 ὥρας ἐν εὐαρμόστῳ οἰκήματι.

Περὶ τὴν ὁγδόην προσεκλήθημεν καὶ ἀκριβῶς τῇ ὁγδῷ εἰσῆλθομεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, μονόροφον οἶκον, μετὰ μιᾶς εἰσόδου. Ἐντεῦθεν ἦγεν εὐρεῖα κλίμαξ εἰς τὸ πρῶτον τμήμα, ἐνθα ἦσαν ἡ αἰθούσα τῆς ὑποδοχῆς τὸ ἐστιατόριον καὶ δωμάτια περὶ τὰ ὀκτώ. Πάντα ἦσαν εἰς μικρὸν σχῆμα!

Ὅστις, ὥς ἡμεῖς, εἶχε ζήσει πολλοὺς μῆνας, τρεφόμενος ἐξ αἰγείου, προβάτειου καὶ σπανίως ἐκ κυνήγεσιου κρέατος, διότι ἡ θήρα ἦτο ἄγονος ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ καὶ ὅστις τὸ κυνηγέσιον ἐκεῖνο ἔτρωγε κατὰ τὰς συνταγὰς τοῦ ἡμετέρου μαγείρου, οὗτος πολλὰ μᾶλλον θὰ τῷ φραίνετο ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ, ἢ πάντες οἱ ἄλλοι υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἱ καθ' ἑκάστην πολυτελῶς ἐσθίοντες. Ἀλλ' ἀπὸ καὶ ἡμεῖς πολυτελῶς ἐφάγομεν καὶ ἀνίστημεν τῆς τραπέζης, ἵνα πίωμεν τὸν καφὸν ἐν ἐτέρᾳ αἰθούσῃ, ἅπαντα εὐδον μίαν κατέλαβεν ἡμᾶς. Ἐνταῦθα ἀντὶ ἐθιμοτυπίας ἐκινῶντι ἡμῖν ὁ νεαρὸς βασιλεὺς, παντὶ συνδιαλεγόμενος, μέχρι μέσων νυκτός. Ὁ καμπανίτης ἔρρευσε πολὺς, ὅτε δὲ τὸ ὀρολόγιον τῆς αἰθούσης ἐσήμεινε τὴν ὥσάτην τοῦ ἐνιαυτοῦ ὤραν, τότε ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἡμετέρου τάγματος προῖπε τῷ βασιλεῖ, ὥσπερ εὐγνωμονῶν διὰ γλυκύναν λόγον πύχαρίστησε, προπιῶν ἅμα καὶ εἰς ὑγιεῖαν ἡμῶν.

Ἡ νύξ ἦτο σεληνοφεγγής, ἐκ δὲ τοῦ κόλπου ἔπνεε ψυχρὸς βόρειος, ὅτε ὑπεστρέφομεν διὰ τῶν στενῶν καὶ εἰσέτι ἀνθρώπων ἐορταζόντων βριθουσῶν ὁδῶν τοῦ Ναυπλίου καὶ ἀνέδημεν τὰς βραχὺδας κλίμακας τοῦ μονήρους *Ἰεῖ-Καλέ*. Ἐκ τῆς πόλεως ἤκούοντο ἐτι αἱ φωναὶ καὶ τ' ἄσματα ἐκείνων, οἵτινες ἀλλαλάζοντες μὲν ἀπεχαιρέτιζον τὸν τελευταῖον ἐνιαυτόν, σκιρτῶντες δὲ καὶ θορυβοῦντες εἰσῆρχοντο εἰς τὸν νέον.

Ἐγὼ ἐκουιῶμην ἡδέως, χρυσὰ βλέπων ὄνειρα ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς κλίνης μου, ὅτε, λίαν πρωΐ, ἡ σκληρὰ μοῖρα ὑπὸ τὸ σχῆμα δεκανέως, ἐξήγειρέ με τοῦ ὕπνου. Ὁ δεκανεὺς ἐκόμισε προσταγὴν ν' ἀπέλθω εἰς Κόρινθον, μετὰ μικροῦ ἀποσπάσματος, μετὰ ὥραν μίαν, ἵνα ναυλώσω πλοῖά τινα, ἐν τῷ ἐπὶ τῆς Στερεᾶς, παρὰ τὸν Ἰσθμόν, κειμένῳ λιμένι *Λουτράκι*, δι' ὧν ἐμελλε νὰ πλεύσῃ ὁ λόχος ἡμῶν εἰς τὴν ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ Σκάλαν, λιμένα τοῦ πολυχνίου Ἀμφίσσης. Ὁ λοιπὸς λόχος ἐμελλε νὰ ἔλθῃ τῇ ἐπιούσῃ, εἰς *Λουτράκι*, ἵνα γείνη ὁ ἐπιδιδασμιὸς ὅλων ὁμοῦ.

Τῇ ὁγδῷ ὥρα διήλθομεν τὰς ἡδὴ σιωπηλὰς καὶ ἡσύχους ὁδοὺς τοῦ Ναυπλίου. Οὐδὲν κατάστημα ἦτο ἀνεωγμένον, οὔτε ἀρτοποιεῖον, οὔτε κρεοπωλεῖον, οὔτε ἄλλο τι ἐμπορεῖον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδυνήθημεν ν' ἀγοράσωμεν τὸ ἐλάχιστον διὰ τὴν πορείαν ἐφόδιον. Ἀλλ' εἶχομεν καὶ τινα γλυκαῖαν ἐλπίδα, διότι οἱ ἀγωγάται εἶπον ἡμῖν ὅτι, ἐκεῖθεν μέχρι Κορίνθου ἐκτὸς πενιχροῦ τινος χανίου, οὐδεμίαν θὰ εὐρίσκωμεν ἀνθρώπινον κατοικίαν. Οὕτως ἄσιτοι καταλίπομεν τὴν πόλιν καὶ ἐθαδίσσαμεν ἐν τῇ ψυχρινῇ, μᾶλλον δὲ κρυερᾷ ἐωθινῇ αὐρᾷ τῆς α' τοῦ ἔτους 1834, ἐν τῇ εὐρείᾳ Ἀργολικῇ πεδιάδι. Τὸ μικρὸν ἡμῶν τάγμα ταχὲὶ βήματι προσεπλάσσε, διὰ τῆς ξηρᾶς ἀτραποῦ τοῦ ὄρους, εἰς τὰ κυκλώπεια τεῖχη, τὸν θησαυρὸν τοῦ Ἀτρέως καὶ τὴν ἀρχαίαν πόλιν τοῦ Ἀτρείδου Ἀγαμέμνονος. Ἀλλ' ἡ διάνοιά μου δὲν ἡσυχολεῖτο περὶ τὴν κλασικὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, ἀλλὰ περὶ τὴν τερπνοτάτην τῆς προτεραίας ἐορτῆς. Τὴν φαντασίαν μου ζωντῶς ἠρέθιζον γα-

σπρόνομικαί ἀναμνήσεις τῆς εὐχύμου κεφαλῆς κάπρου, τῆς ποίτιν à la reine καὶ ἐκαίνων τῶν ὑλικῶν τῆς προτεραίας ἀπολαύσεων. Ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐπιτείνεται καὶ ἡ ἰσχυρὰ πείνα. Αἰφνης διέκοψε τοὺς διαλογισμοὺς μου ἡ θορυβώδης ἀνάπτυσις οἰκογενεῖας περδίκων, αἵτινες πάλιν κατέβησαν οὐ πόρρω τοῦ δρόμου ἡμῶν. Ὁ ὑπηρέτης μου ἐδράξατο τοῦ κυνηγετικοῦ αὐτοῦ πυροβόλου, ἀλλ' ἡ ἐξηρεθισμένη πείνα εἶχε καταβάλλει τὸν πρὸς τὴν θήραν πόθον.

— Ἐμπρός, παιδιά, ἐφώνησα τοῖς ὀλίγοις μου στρατιώταις νὰ φθάσωμεν ὀγλήγωρα εἰς τὸ χάνιον, ὅπου θὰ εὐρωμεν κάτι νὰ φάγωμεν.

Τότε τάχιον ἐβαδίσκαμεν καὶ διέδημεν χαράδραν, πλήρη ροδοδαφνῶν ἀγρίων καὶ βαθμηδὸν ἀντηρχόμεθα εἰς τὰ ὄρη καὶ ἡ πορεία ἐγίνετο ἐπιμοχθοντέρα καὶ ἡ πείνα ἰσχυρότερα. Ἡ φαντασία δὲν ἐστρέφετο πλέον εἰς τὰς ἀπολαύσεις τῆς προτεραίας παρὰ τῇ βασιλεὶ εὐνοχίας. Πᾶν βρόσιμον, καταπραῖον τὴν πείναν, εὐχαρίστως θὰ ἐτρέφετο. ἐγὼ δὲ ἐφθόνησα στρατιώτῃ τινὶ τμήμα σκληροῦ ἄρτου, ὅπερ ὁ μακάριος περιέτρωγε διὰ στερεῶν λευκῶν ὀδόντων.

Μετ' ὀλίγον εἶδομεν τὸ μικρὸν χάνιον, ἦτοι καλὴν τινά, ἐπὶ ἀποκρήνους ὄρους· ἀλλ' ἔπεσον ἐπὶ πολλὰ ἱερῶτος σταλάγματα, ἕως οὐ ἐφθάσαμεν ἐκεῖ μετὰ μίαν ὥραν. Τὸ μικρὸν τάγμα ἀπηυδηκὸς κατακλίθη πρὸ τοῦ χανίου ὑπὸ πίπτας, ἄνω αὐτοῦ ἐξαπλοῦσαι βελονοκαλῶπτος κλάδους, καὶ ἐπὶ ἐδάφους πλήρους τῶν βελονῶν ἐκείνων.

Ὁ χαντζής, χωλὸν γηραιὸν παλληκάριον, ἐδέξατο ἡμᾶς φιλικώτατα, ἀλλὰ τὸ χάνιον ἦτο μικρὸν καὶ ἄθλιον. Δὲν ὑπῆρχον δὲ εἰμὴ ἐλαίαι, κρίμματα καὶ σκόροδα. Ἄρτος οὐδαμῶς ὑπῆρχεν, ὑπῆρχεν ὅμως ἄλευρον καὶ ὁ χαντζής εἶπεν ἡμῖν ὅτι θὰ ζυμώσῃ πῆτλας. Ἡ πῆτλα εἶνε εἴδω μάζης, ἣν τὰ παλληκάρια ὀπτοῦσι κατὰ τὰς εἰς τὰ ἔρη ἐκδρομὰς αὐτῶν. Συνίστανται ἐξ ἄρου ἀλεύρου, ἀληθινομένου ἐν χειρομύλῳ καὶ πεφυμένου μεθ' ὕδατος ἀλατούχου, ἄνευ ζύμης τινός. Ὅπῃται δὲ μεταξὺ δύο θερμῶν λίθων, οἵτινες εὐρηγνται πανταχοῦ τῶν ἑλληνικῶν

ὁρίων. Αἱ πῆτται αὗται τρώγονται θερμαί, διότι ψυχρανθεῖσαι εἶνε σχεδὸν μάζα ἄδρωτος. Ἐτοιμασθείσης τῆς πῆτλας ἐφάγομεν αὐτὴν μετὰ ἄδρων κρομμύων καὶ ἐλαιῶν, ἐπίομεν δὲ καὶ ρετσινάτο, οὐ πλήρης ἀσχὸς ἡμῖν παρετίθη. Πάντα τὰ πολυτελῆ ἐδέσματα τῆς ἐν τῇ προτεραίᾳ βασιλικῇ τραπέζῃ, ἀφ' ἧς εἶχον ἐγερέθῃ μόλις πρὸ 14 ὥρων, δὲν εἶχον φάγει τοσοῦτον ἀπλήστως, ὅσον τότε ἐκείνην τὴν πῆτταν, τὴν νοσπὴν, ἣν ἡ πείνά μοι κατέστησεν ἡδίστην καὶ πολυτελεστάτην. Ὅποια τὰ ἐν τῇ βίῳ ἐναντία! Τῇ μὲν προτεραίᾳ βασιλικῇ τράπεζᾳ, ἀριστα ἐδέσματα, ἐξαίρετοι οἶνοι, Καμπανίτης, τοῦ δρους τοῦ Ἰωάννου, Γάλα τῆς Παναγίας κτλ., τῇ δ' ἐπιούσῃ παλληκάρειον γεῦμα, ἐπὶ τοῦ δρους Πεντεσκούφια, πῆτται ὀπτηθεῖσαι μέσον πεπυρωμένων πετρῶν, ἄδρᾳ κρίμματα καὶ ἐλαίαι καὶ ἄρτους ρετσινάτου ἐκ τραγείου ἀσχοῦ!

Πείνα ἐξηρεθισμένη ἰσχυρῶς πιέζει τὰ αἰσθήματα ἡμῶν ὅσον εὐγενὴ καὶ ἂν εἶνε, οὐαὶ δ' ἡμῖν ὁσάκις λυσσᾷ τὸ παμφάγον θηρίον πείνα. Τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὑαίνας μεταβάλλει καὶ πρὸ αὐτοῦ φεύγει καὶ κρύπτεται πᾶν ἀνθρώπινον συναίσθημα. Ἡ σκηνὴ καὶ τὸ γεγονός, ὧν ἡδὴ ἐμνημόνευσα, βαθίως ἐν ἡμοῖς ἐχαράχθησαν καὶ ἐδειξάν με ὅτι ὁ ἀνθρώπος δύναται καὶ ἐλαχίστοις ἀρκεῖσθαι, χαίρων καὶ παιδρὸς τὸν βίον διαρχόμενος.

Ὅτε τῇ ἐσπέρᾳ ἀφικόμεθα εἰς Κόρινθον, ἐγὼ ἐπορεύθην εἰς τὸ ἀρχαῖόν μου κατάλυμα, εἰς τῆς κυρίας Εἰρηνούλας, ἣτις ἐγκαρδίως μ' ἐφιλοξένησε, διότι πολλάκις εἶνε θαυμαστὴ ἡ δύναμις τῆς τύχης. Ὁ κύριος Ἀθανάσιος, ὁ υἱὸς τῆς κυρίας Εἰρηνούλας, εἶχε γαίνην εἰρηνουδίαν, ὁ υἱὸς τῆς κυρίας Εἰρηνούλας, εἶχε γαίνην εἰρηνουδίαν, καὶ ἐπειδὴ ὁ οἶκος ἐκεῖνος οὐδὲν ἀμφέβαλλεν ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶχε κατορθωθῇ μόνον διὰ τῆς ἐμῆς συστάσεως, ἠναγκάσθη νὰ κλίνω πρὸς πάσας τὰς γενομένας μοι εὐχαριστίας, μεθ' ὅσα καὶ ἂν εἶπον αὐτοῖς, ὅτι δηλ. κατ' οὐδὲν εἶχον συντελέσει. Ἀλλὰ δὲν εἶνε εὐκολὸν τὸ ὑποδέσθαι πρόσωπον προστάτου. Πάντες, συγγενεῖς τε καὶ φίλοι τῆς κυρίας Εἰρηνούλας, ἐσπευσαν τότε αἰτούμε-

νοι τὴν ἐμὴν προστασίαν, ἐχάρην δὲ πολὺ ὅτε κατέρθεα
ν' ἀποχωρήσω εἰς τὸ διβάνιον, ὅπως ἀναπαυθῶ ἀπὸ τοῦ
μόχθου τῆς πορείας.

Τῇ ἐπιούσῃ ἦλθεν ὁ λόχος ἐκ Ναυπλίου, ἀλλὰ μόλις τῇ
4 Ἰανουαρίου ἠδυνήθημεν νὰ πορευθῶμεν εἰς Λουτράκι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

(5 Ἰανουαρίου 1834).

Ἀπὸ Κορίνθου εἰς Λουτράκι. — Τὸ ναυάγιον.

Es wallet, es siedet, und brauset und zischt,
Wie wenn Wasser mit Feuer sich mengt;
Bis zum Himmel spritzt die dampfende Gischt,
Und Fluth auf Fluth sich ohn' Ende drängt.

Κυμαίνεται, βράζει καὶ σίζει δινῶν (ὁ ρυῖς)

ὡς ὕδωρ καὶ πῦρ ἀν' μιχθῇ·

ραντίζει ἀφρὸς τὸν γλαυκὸν οὐρανὸν

καὶ κύμα τὸ κύμα ὠθεῖ.

Ὠθοῦνται, ὠθοῦνται, πυκνά, ὠργισμένα,

ἢ θάλασσα θάλασσαν ὡς νὰ ἐγέννα.¹

Τῇ 5 Ἰανουαρίου τοῦ 1836, ὁ ἕκτος λόχος τοῦ δωδεκά-
του βαυαρικοῦ πεζικοῦ συντάγματος, οὗ τὸ δεύτερον τάγ-
μα εἶχε καταβῆ, ὡς εἴπομεν, εἰς τὸ νέον βασιλεῖον μετὰ
τῶν λοιπῶν ἐπικουρικῶν στρατευμάτων, ἀπῆραν ἐκ Κορίν-
θου περὶ μεσημβρίαν, ἵνα ἐν τῇ ἀπέμειναν αὐτῆς, ἐπὶ τῆς
στερεᾶς, λιμενίσκου τοῦ Λουτρακίου ἐπιβιβάσθῃ εἰς δύο ἐλ-
ληνικὰς βραζέλλας καὶ πλεύσῃ εἰς τὴν καλουμένην Σκό-
λαν, ἐν τῇ μικρῇ Κρισσαίᾳ κόλπῳ, τῇ ἐν τῇ ὑπερείᾳ τοῦ
Παρνασοῦ, κάκειθεν πορευθῇ μεσογείως εἰς τὴν ἑσπέρην ἀ-

1. Ἐκ τοῦ *Λένου* τοῦ Schiller, δημοσιευθέντος ἐν μεταφράσει ἐν
τῇ «Κόσμῳ», εἰς ἧς καὶ οἱ ἄνω στίχοι. Σ. Μ.

πέχουσιν πόλιν Ἀμφισσαν, ἧς ἡ φρουρά εἶχεν ἀρτίως δο-
θῇ εἰς τὸν λόχον τοῦτον.

Ὁ καιρὸς ἦτο ψυχρὸς καὶ ἐπομβρὸς, νέφη ἐκάλυπτον
τὰς κορυφὰς τοῦ Πεντεσκούφου, καὶ τὰ ἄκρα τῶν ἐπὶ τῆς
Στερεᾶς Ἀερβενίων καὶ ἐπὶ τῆς ἐρήμου τοῦ Ἰσθμοῦ πεδιά-
δος ἔπνεον ἐκ τοῦ κόλπου ψυχρότερος βόρειος καὶ ἀνατο-
λικὸς ἄνεμος, ἐπενεγκὼν αἰφνίδιον βετὸν καὶ τὴν πορείαν
ἡμῶν δυσάρεστον καταστήσας. Οἱ στρατιῶται ἐθαίνον σιω-
πηλοὶ καὶ κατηφεῖς, μὴ ἀρεσκόμενοι μὴδ' εἰς αὐτὸν τὸν
γέλωτοποιὸν τοῦ λόχου. Διότι πᾶς λόχος ἔχει τοιοῦτον
ἄνδρα. Ὁ ἡμέτερος ἦτο ράπτης, κινῶν πάντοτε, καὶ ὅταν
ἀκόμη ἦσαν ἀηδεῖς οἱ λόγοι αὐτοῦ, τὸν γέλωτα τῶν στρα-
τιωτῶν, καγχάζόντων πρὸς οἰονδήποτε αὐτοῦ σκῶμμα.
Ἀλλ' ἡ ἀδρὰ ἐκείνη εὐτραπέλεια περιείχεν ἐνίοτε καὶ ἀ-
στείλους καὶ ὕγιεις λόγους. Τῶν στρατιωτῶν γογγυζόντων
ἤδη ἰσχυρῶς διὰ τὴν κακοκαιρίαν ἐκείνην, ὁ βωμολόχος
ἡμῶν εἶπε·

— Τώρα καταλαμβάνω διατί ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔγρα-
ψε πρὸς τοὺς Κορινθίους.

Ἐρωτηθεὶς δὲ διατί, ἀπεκρίνατο·

— Διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς τοιαύτην ἀκατοφω-
λήν, ὅποια ἡ Κόρινθος.

Ἀλλ' εὐάριθμοι ἐγέλασαν πρὸς τὸ κακὸν τοῦτο σκῶμμα.
Ὁ καιρὸς ἦτο λίαν ἀπελπιστικὸς, ἡ δὲ ἰδέα κατάπλου ἐν
τρικυμῳδαί θάλασσῃ δὲν διετίθει εὐαρέστως τὴν ψυχὴν
ἡμῶν. Οἱ στρατιῶται δὲν ἠγάπων τὴν ἐπὶ τῶν σαθρῶν
σκιῶν τῶν πλοιαρίων διαμονήν, μάλιστα δὲ τῶν μικρῶν
ἐκείνων καϊκιῶν, ἐν αἷς αὐδεῖς ἠδύνατο νὰ κινηθῇ, ὀφείλων
νὰ κατέχῃ τὴν δοθείσαν αὐτῇ θέσιν, χάριν τῆς τοῦ σκα-
φελοῦ ἰσχυροπίας.

Ἐγὼ εἶχον εἰς διέλθει διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀλλ' ἐν ἡμέραις
εὐδίας, ὅτε ἡ φαντασία μου ὠνειροπόλει τὴν ἔρημον ἐκεί-
νην καὶ ἄδενδρον, μόνον ὑπὸ χθαμαλῶν θάμνων καὶ ὀλί-
γης γλῆς καλυπτομένην πεδιάδα, πλήρη μυρίων ὄσων

έορταζόντων Ἑλλήνων, ἐπιρρεόντων ἐκ πάσης ἑλληνίδος γῆς, «άρματῆλασίαν καὶ ἄσματος ἀγῶνα».

Ἐν ἐκείνῃ ὁμῶς τῇ ὁμιρίῳ ἡμέρᾳ ἡ φαντασία μου ἦτο πτωχή, ἡρνεῖτο δὲ νὰ μὲ θέλξῃ διὰ τῶν εἰκόνων αὐτῆς. Πάντα ἐφαίνοντό μοι στυγνὰ καὶ ἀνευ γούτρου. Οὐδὲν ἤδυνάμην ν' ἀναλογισθῶ, οὐδὲ ἐνόουν πῶς ἐνταῦθα, ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ, ἐπὶ τῆς ὑπὸ ὕδατων διηυλακωμένης καὶ χαλίκων πλήρους πεδιάδος, ἐνθα ἐφύετο ὀλίγη καὶ μαραινόμενη χλόη καὶ τιθυμαλὶς, ἡθροίζετο ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰς παιδρὸς καὶ σπουδαίους ἀγῶνας, αὐτός, ὅστις ἡγάπα, ὅτι καλὸν καὶ ὅτι ἀγαθόν.

Περὶ τὴν τετάρτην ὥραν μετὰ μεσημέριαν ἀφικόμεθα εἰς Λουτράκι, οὐχὶ βεβαίως ζῶηροὶ καὶ εὐθυμοὶ. Ὑπῆρχε τότε ἐκεῖ μόνον ἐν παράπηγμα, ἐκ λίθων ἀξέστων, οὗ οἱ τέσσαρες τοῖχοι περιείχον παντοπωλαίον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο, πλὴν ἀθλίου ἐξ αἰγείου γάλακτος τυροῦ ἐν αἰγαίᾳ ἀσπρὸν τεθειμένου, ἐλαιῶν, κρομμύων καὶ καρύων, οὐδὲν ἄλλο παρεῖχε βρώσιμον. Ποτὸν ὑπῆρχε μόνον τὸ βεβαιότατον καὶ ἡ μαστίχη εὐτυχῶς δὲ εἶχομεν συναιθίαι ἐν τῇ πόσει τοῦ πρώτου.

Αἱ πρὸς ἐπιβίβασιν ἡμῶν ναυλωθεῖσαι δύο ἐκ Γαλαξειδίου βρατσέραι ὄρμουν ἤδη ἐν Λουτρακίᾳ. Ὁ ἑτερος τῶν πλοιάρχων, κύριος Νικόλαος, ἐγνωρίσθη τῇ ἡμετέρᾳ λοχαγῷ, ὃ εἶπεν ὅτι, περὶ τὴν ἐσπέραν, ὁ ἄνεμος θὰ ἔπνευεν μᾶλλον ἐξ Ἀνατολῶν, γινόμενος οὕτως οὐριος εἰς τὸν ἡμέτερον κατάπλουον. Ὅθεν πάραυτα ἐπέβημεν. Ὁ ἄνεμος μετ' οὐ πολὺ ὄντως ἐμετριάσθη καὶ ὁ ὁμιρὸς διεκόπη. Ὁ φαῖος πέπλος τοῦ οὐρανοῦ διερρήχθη καὶ ὁ ἥλιος ἐφάνη πάλιν, πρὶν ἢ ὀλισθήσῃ ὀπισθεν τῶν βραχυδῶν κορυφῶν τοῦ Πεντεσκούφια. Διὰ τῶν κινουμένων νεφῶν τὸ θούριον ἄστρον ἐχρύσου ἔτι, [διὰ τῶν ὑστάτων ἀκτίνων αὐτοῦ, τὸν ἀρχαῖον ἐνετικὸν τοῦ Ἀκροκορίνθου περιέβαλον. Ἐγὼ ἐπέβην μετὰ τοῦ λοχαγοῦ Βροντζέτη, ὁρμημένου ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ Τυρόλου, ἐπὶ τῆς βρατσέρας τοῦ πλοιάρχου Νικολάου Ἀρτεμισίας ὀνομαζομένης. Ἡ ἑτέρα ἐκαλεῖτο Ἀγία Αἰκατερίνη. Ὁ πλοίαρχος Νικόλαος κατένευε τοὺς στρατιώτας

ἡμῶν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν τῆς βρατσέρας πλευρῶν, ἐν αἷς καὶ κατακλίθησαν. Ὅπλα καὶ σάκκοι ἐκομίσθησαν κάτω, μόνῃ δὲ ἡ τοῦ Βαυκαροῦ ἐπιλογίου γυνή, μετὰ τῶν δύο ἀγορίων αὐτῆς, κατέλαβον τὸν θαλαμίσκον τοῦ πλοιάρχου. Ἀλλ' ὁ θαλαμίσκος ἐκεῖνος ἦτο τόσον χαμηλός, ὥστε τὸ πολὺ πολὺ ἔδυνάτο νὰ κάθηται ἡ γυνὴ ἐκείνη. Ἐπερχομένης ἐσπέρας μόλις εἶχε παρατιθῆ ὁ ἐπιβίβασμός τῶν στρατιωτῶν, καὶ μόλις τὰ πάντα εἶχον διαταχθῇ ἐν τοῖς πλοίοις, ὅτε ἐπῆλθε καὶ ἡ νύξ. Ὁ ἄνεμος εἶχεν ἐντελῶς κοπάσει, πλησιφαῆς ἡ σελήνη ἀνέρχετο εἰς οὐρανοῦς, πάντῃ ἀνεφέλους ὄντας καὶ κατέλαμπε τῇ ἑλαφρῇ αὐτῆς φέγγει τὰς βραχυδῶς Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς ἀκτὰς, κατοπτριζομένη ἄρα εἰς τοῦ κόλπου τὰ ἡμερμαία ὕδατα, ἅπερ ἐφαίνοντο τόσον ἄκακα καὶ ἡσυχά, ὥστε οἱ στρατιῶται ἐλησμονήσαν ἀμέσως πᾶσαν τῆς ἡμέρας ταλαιπωρίαν καὶ ἠρξάντο ἔδοντες στρατιωτικά τινα ἄσματα.

Μετὰ ταῦτα ἑτέρα τοιαῦτα ἄσματα ἀντήχησαν ἐκ τοῦ μικροῦ ἡμῶν πλοίου ἐπὶ τῶν ἐν τῇ σεληνιακῇ φωτὶ λαμπόντων τοπίων τοῦ σιγηλοῦ Ἰσθμοῦ, ἐνθα ἐν τοῖς πάλαι χρόνοις ἠκούσθησαν ἐναμίλλως τοσαῦτα ἄσματα, καὶ οἱ φθόγγοι τοῦ σιχαροῦ καὶ αὐστηροῦ χοροῦ καὶ οἱ ἡδέες ὕμνοι τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος εὐνοηθέντων διὰ τοῦ χαρίσματος τῆς ὥδης. Καίτοι δ' οὐδὲν κοινὸν εἶχον πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς ὕμνους τὰ ἄσματα καὶ ἡ μόλπῃ τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν, ὁ ἐνθουσιασμός αὐτῶν ὁμοῦς ἦτο οὐχ ἦτον μέγας ἢ ὁ τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων ἀοιδῶν, εἰ καὶ προήρχετο ἐξ αἰτίας ἄλλης.

Ἀλλ' ἔβου ἔπνευσεν κοῦφη αὔρα ἐκ νότου καὶ ἀνατολῆς, ἀπαλῶς βρυθίσασα τῆς θαλάσσης τὴν ἐπιφάνειαν. Ἦτο ἡ ἑνάρξις τοῦ ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Νικολάου προλεχθέντος ἡμέρου. Αἱ ἄγκυραι ἀνεσπάρσθησαν, ἡ αὔρα ἐσφοδρόνθη, ἐμπλήσασα τὰ ἱστία καὶ αἱ βρατσέραι ἀμφοτέραι ἐπλευσαν παραλλήλως πρὸς τὰ παράλια. Ἡ ἑλαφρὰ Ἀρτεμισία μετ' οὐλοῦν ὑπερέβαλε τὴν Ἀγίαν Αἰκατερίνην, ὁ δὲ πλοίαρχος

Νικόλαος σκυοπτικῶς ἐφώνησε πρὸς τὸν συμπολίτην αὐτοῦ
Καλὸ ταξείδι!

Περὶ τὴν ἐννάτην νυκτερινὴν ὥραν ἤγγισαμεν πρὸς τὸ
ἀκρωτήριον, τὸ καλούμενον *Κεφαλὴν τῆς Παναγίας*. Ἄλλ' ὁ
ἤδη σφοδρότερον πνέειν ἐκ νότου καὶ ἀνατολῆς ἄνεμος
δὲν ἦτο τόσοι εὐνοϊκός, ὥστε νὰ περικαίψωμεν τὴν ἄκραν
ἐκείνην. Ὅθεν ὁ πλοίαρχος Νικόλαος ἐστράφη τὴν Ἀρ-
μισίαν πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ τινας
ματαιοὺς ἀγῶνας, κατέβηκε τὸ πλοῖον νὰ περιπλεύσῃ
αἰσιῶς τὸ ἀκρωτήριον. Ἐνταῦθα εὐρύνεται πρὸς ὁ κάλπος
καὶ διὰ τοῦτο ταχέως ἤδη ἐπλέομεν ἐπὶ τῶν ἀφροεὶντων
κυμάτων. Ἄλλ' ἐν τῷ ὑπὸ τῶν ὀρέων τῆς Πελοποννήσου
καὶ τῆς ἀποκρήνου Στερεᾶς ὀριζομένη Κορινθιακῇ κάλπῃ,
ὅπερ δὲν εἶνε καὶ πολὺ εὐρύχωρος, σπανίως δύναται τις
ἐλπίζειν ἐπὶ διαρκῇ ἄνεμον. Μετ' ὀλίγον ὁ τέως πνέων κα-
τηνύσθη, ἕως οὗ τέλος ἐκόπασε. Τὰ ἱστία ἐπλατάγουν
ἐπὶ τῶν ἱστῶν καὶ ἡ βρατοῖρα ἐκυλίετο ἐπὶ τῆς ἐτι κινου-
μένης θαλάσσης, ἐπικινδύνως ταλαντευομένη, ὅτε μὲν ἐπ'
ἐπ' ἀμφοτέραις τῆς πλευράς, ὅτε δὲ ἐκ τῆς πρῆρας ὕψου-
μένη καὶ εἰτα πάλιν ἐκ τῆς πρύμνης. Ἡ τόσοι ἀκάνον-
στας ἐκείνη ταλάντευσις προὔξενησε μετ' ὀλίγον τοῖς στρα-
τιώταις ναυτίαισιν, κακὸν πάθος, ὅπερ σφοδρὰ φοβούνται οἱ
χερσαῖοι λαοί. Ἐξαίρουμένων ὀλίγων τινῶν πάντες θυσίας
ἐποιοῦντο τῷ Ἀγίῳ Οὐλερίῳ, ἠκούοντο δὲ μόνον στεναγ-
μοί, παράπονα καὶ θρήνοι, ὥς εἰ ὑπῆρχαν ἐν τῷ πλοίῳ
μόνον λειποψυχοῦντες. Ἄλλ' ἠκούοντο συγχρόνως καὶ ἀραὶ
καὶ βλασφημίαι, ὅσας οὗτος ἢ ἐκεῖνος μὴ κατορθῶν νὰ
διευθύνῃ ἔξω τοῦ πλοίου τὰς προσφορὰς αὐτοῦ, ἐδωρεῖτο
τῷ παρ' αὐτῷ καθημένῳ δυστυχῇ συστρατιώτῃ τὴν κάκο-
σμον αὐτοῦ θυσίαν. Καὶ ἐν τῇ ὕψηλῃ δὲ ἀτμοσφαίρᾳ ὁ
καιρὸς εἶχε μεταβληθῇ, μέλανα δὲ νέφη, παρασπόμενα
ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἀερίων ρευμάτων, διήρχοντο τρέχοντα πρὸ

1. Γερμανικὸν λογοπαίγνιον, ἐκ τῆς ρωνῆς οὐλ, οὐλ, προξενουμένης
ὑπὸ τοῦ ἀέματος. Σ. Μ.

τοῦ δίσκου τῆς σελήνης. Ὁ πλοίαρχος Νικόλαος καὶ οἱ
δύο ναῦται ταχέως συνέστειλαν πάντα τὰ ἱστία καὶ ἐδῆσαν
αὐτά. Μόνον ὁ φλόκκος ἔμεινε ἀναπαπταμένος, τὸ δὲ στό-
μιον τοῦ θαλαμίσκου ἐκλείσθη, καίτοι ἰσχυρῶς διαμαρτύ-
ρετο ἡ γυνὴ τοῦ ἐπιλοχίου.

Ἄλλ' αἰφνης ἐκ βορρᾶ ἐπνευσεν ὀρμητικὸς ἄνεμος Ὁ
γρηαῖς πηδαλιούχος τοῦ πλοίου, γινώσκων πάντα τὰ ση-
μεῖα τῶν καιρῶν, εἶχαν ἤδη στρέψει τὴν πρῆραν τῆς Ἀρ-
μισίας πρὸς τὰ κατ' αὐτῆς ροχθεύοντα μεγάλα κύματα.
Οὕτω τὸ πλοῖον ἐβυθίσθη εἰς τὰ λευκὰ καὶ ἀφρόεντα κύ-
ματα, ὅπερ κατὰ μέκος ἐπλημμύρισαν τὸ κατάστροφον καὶ
περικάλυψαν ἡμᾶς ἐν ψυχρῷ λουτρῷ. Ἡ ὀρμὴ τοῦ ἀνέ-
μου ἔτι μᾶλλον ἐπετεινέτο. Ὁ πλοίαρχος Νικόλαος εἶχε
δεῖθ' ἰσχυρῶς ἐν τῇ πρῆρᾳ, διὰ δὲ τοῦ φωναγωγοῦ ἐπε-
φώνει πρὸς τὸν οἰκιστὴν τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ, ἐν μέσῳ
τοῦ ἀγρίου στοιχείου. Φλογώδεις ἀστραπαὶ περιηύγαζον
ἡμᾶς, κεραυνοὶ ἰσχυρῶς κατεκυλίοντο καὶ φοδερὰ ἠκούετο
ὁ ἄγριος τῆς τρικυμίας ρόγχθος. Ὅμβρος ραγδαίως ἐπιπτε
καὶ ὅτε μὲν ἤρχετο συρμὸς χαλάζης, ὅτε δὲ ἐπαύετο ἐπὶ
βραχὺν χρόνον χάλαζά τε καὶ ὕετός. Ἄλλ' ὁ παταγὼν
ἄνεμος διέσχισε τὰ μέλανα νέφη καὶ τότε ἐν μέσῳ αὐτῶν
ἐφαίνετο ἡ θαυμαστὴ τῆς σελήνης αἴγλη, ἥτις ἐφώτιζε
τὴν λυσσώδως κοχλιάζουσαν ἐκείνην θάλασσαν καὶ τοὺς
λευκοὺς ἀφρούς, ἀναπηδώντας μέχρις οὐρανοῦ. Βρονταὶ καὶ
ἀστραπαί, κτύποι μετὰ κτύπους καὶ κυλίσματα κεραυνοῦ
ἠκούοντο ἐκ τῶν φοδερῶν καὶ ἐγγὺς ἡμῶν ὕψουμένων
ἀποκρήμων ἀκτῶν, αἵτινες ἠπειλοῦν ἡμᾶς δι' ὀλεθρίων
σκοπέλων καὶ ὑφάλων. Οὐδαμοῦ ἐφαίνετο λιμὴν σωτη-
ρίας, διότι οὐδεὶς τοιοῦτος ὑπάρχει ἐπ' ἐκείνης τῆς πελο-
ποννησιακῆς παραλίας. Ταλαίπωροι ἡμεῖς, ἐκείμεθα σιω-
πηλοὶ ἐπὶ τοῦ καταστροφῆτος, μᾶλλον ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἢ ἐπὶ
τοῦ ὕδατος πλέοντες, καὶ ἐν ἀγωνίᾳ θανάτου φοβούμενοι
μὴ κῆμά τι ἀρπάσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ καταστροφῆτος. Ἡ ναυ-
τίασις εἶχε κοπάσει ἀπὸ πολλοῦ ὁ φόβος τοῦ θανάτου
εἶχε νικήσει αὐτήν. Φοδερὸν καὶ ἀγωνιώδες συναίσθημα,

ὑπερ αὐξάνει ὁ φόβος τοῦ θανάτου, καταλαμβάνει τὸν ἄνθρωπον ἐν τοιαύτῃ τῶν στοιχείων πάλῃ, ὅποτε, κινδυνεύουσας τῆς ζωῆς, ἀναγκάζεται ὁμοῦς νὰ μένῃ ἀδρανὴς καὶ σιωπῶν καὶ κατὰ πάσαν ὥραν τὰ χεῖριστά νὰ προσδοκᾷ. Ὅσον δεινοὶ καὶ ἂν εἴνε οἱ ἐπὶ γῆς κίνδυνοι, ἐνθάδε ὁμοῦς ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ν' ἀντικρούωμεν αὐτοὺς, ἐνεργοῦντες καὶ κινούμενοι. Ἀλλ' ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὃ μὴ δεόντως τοὺς κινδύνους αὐτῆς γινώσκων χερσαίος ἄνθρωπος κυριεύεται ὑπὸ πλείστου φόβου πάσης βοηθείας σπερούμενος.

Ὅτε ἡ φρικώδης καὶ ἀγρία λύσσα καὶ βοὴ τῆς τρικυμίας ἐπὶ μικρὸν ἐπέλιπεν, ὁ παρ' ἐμοὶ κατακειμένος λοχαγὸς μὲ προσεκάλεσε διὰ τῆς τυρολικῆς αὐτοῦ διαλέκτου.

— *Corpo di Santo!* Ὑπολοχαγὲ Νέζερ, ἐρώτησον τὸν ἀθλιὸν τοῦτον πλοίαρχον ποῦ εὐρισκόμεθα. Ὅπου καὶ ἂν εἴμεθα ἃς μᾶς φέρῃ εἰς τὴν ξηράν!

Ἐγὼ βεβαίως δὲν ἠθέλησα ἐν τῇ κρίσει ἐκείνῃ ὥρᾳ νὰ ἐνοχλήσω τῷ πλοίαρχῳ δι' ἀνωφελῶν ἐρωτήσεων· ἀλλ' ὁ λοχαγὸς Βροντζέττης δὲν ἔπαυσεν ἀναγκάζων με. Ὅθεν, καθ' ἣν ὥραν εἶχε πως κοπάσει ἡ τρικυμία, ἀπέτεινα τῷ πλοίαρχῳ τὴν ἐρώτησιν.

— Ποῦ εἴμεθα;

Ὁ πλοίαρχος Νικόλαος λακωνικῶς ἀπεκρίνατο·

— Εἰς τοῦ Θεοῦ τὸ χέρι!

Ἐκ τῆς γραμμῆς τῶν στρατιωτῶν τοῦ καταστρώματος ἤκούοντο ἔτι ἐπικλήσεις τινὲς καὶ δεήσεις βοηθείας πρὸς τὴν Θεοτόκον Παρθένον Μαρίαν, ἐνθὺς δὲ τινος αἱ αἰσθήσεις εἶχόν πως ταραχθῆ ὑπὸ τῆς ἀγωνίας ἐκείνης, διότι γεγωνυῖα τῇ φωνῇ ἐδέετο ἐκ βαθέων, λέγων τὴν ἐπιτραπέζιον εὐχὴν·

— Ἐλθέ, Κύριε Ἰησοῦ, γενεὸς ἡμῶν ξένος καὶ εὐλόγησον ἡμῖν ὅ,τι ἡμῖν δέδωκας.

Καὶ ὁμοῦς αἰφνης ἐκ νότου καὶ δυσμῶν ἐξώρμησε μεταβληθεὶς ὁ ἄνεμος καὶ ἐπνευσε μετ' ἰσῆς λύσσης καὶ ἡνέγ-

κασε τὴν μικρὰν Ἀρτεμισίαν νὰ τραπῇ πρὸς τὴν Στερεάν. Τοῦτο ἐφάνη κάλλιστον τῷ πλοίαρχῳ, διότι ἰσχυρῶς ἐφώνησε πρὸς τὸν γηραιὸν πηδαλιούχον Δημήτρη.

— Τὴν παράσαμε! Ὁ Ἅγιος Νικόλαος μᾶς βοηθεῖ!

Τότε διάταξε τόσον νὰ στραφῇ ἡ πρῶρα πρὸς τὸν ἄνεμον, ὥστε παραλλήλως πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Στερεᾶς μετὰ κόπου ἐπλεεν ἡ Ἀρτεμισία σφόδρα κλίνουσα ἐπὶ τὰ δεξιὰ. Οὕτως ἠγγίσσαμεν εἰς ἕτερον ἀκρωτήριον, ὅπερ, ἀποκρημνὸν ἔν καὶ σκοπέλους ἔχον, ἀνέδυ πρὸ ἡμῶν πλήρες κινδύνων, ἐκ μέσου ἀπροκαλύπτου καὶ ροχθούσης ραχίας.

— Βάστα καλά! Ἀκόμη κατὰ τὸν ἄνεμον! Βάστα καλά, Δημήτρη! Ὁ Ἅγιος Νικόλαος βοήθειά σου!

Καὶ ἡ μικρὰ Ἀρτεμισία ταχείως ὠλλίσθησε παρὰ τὴν ραχίαν, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ἀφροέντων κυμάτων. Τὸ ἀκρωτήριο παρήλθε καὶ ἡμεῖς ἐσώθημεν καὶ ἀπ' ἐκείνου τοῦ κινδύνου.

Τότε ἠνεόχθη εὐρύχωρος κόλπος ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Στερεᾶς, παρὰ τὰ λεγόμενα *Καλὰ Νησιά*. Ταῦτα εἶνε ἀκατοίχητα καὶ πρὸς αὐτὰ ἐβουλεύθη ὁ πλοίαρχος νὰ στρέψῃ τὴν πρῶραν τῆς Ἀρτεμισίας. Ὁ ὁπεὶ εἶχε κοπάσει, μέγала μάλα νύφῃ ἐδίωκεν ὁ ἄνεμος πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς, ἡ σελήνη ἐνλίπε διέλαμπε διὰ τοῦ κινητοῦ ἐκείνου καταπατάσματος καὶ ἐφωτίζετο ἡ κυμαμένη θάλασσα, ἡ δὲ κοίτη Ἀρτεμισία ἐπέτατο ἐπὶ τῶν ἀγρίων κυμάτων καὶ ταχεῖα προσιπέλασεν εἰς δεινῶδη νήσον, ἐγγὺς τῆς Στερεᾶς. Εἰσεπλεύσαμεν τὸν μεταξὺ πορθμίσκον, ὅπερ μόλις ἔχει πλάτος ἡμῶν θαλάσσιον μίλιον. Ἐνταῦθα δὲν ἐπλεε μὲν τόσον λυσσώδης ὁ τρικυμώδης ἄνεμος, ἡ θαλασσα ὁμοῦς οὐχ ἥττον ἐκλυδωνίζετο, καὶ τὰ κύματα δι' ἀμφοτέρων τῶν εἰσόδων εἰσώρμων εἰς τὸ στενόν· τόσον δ' ἀγρίως ἀντακρούοντο καὶ ἐπῆδων, ὥστε τὸ πλοῖον δυσχερῶς ἠγωνίζετο ὅπως εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν ὅρμον τῆς νήσου ἐκείνης, ἀνάγκης οὖσης νὰ περιπλεύσωμεν καὶ τινα μέγαν βράχον. Ἀλλ' ἐν τέλει ὑπερέβημεν καὶ τοῦτο τὸ πρόσκομμα ὁ πηδαλιούχος Δημήτρης δεξιῶς οἰκιστρόφει καὶ ἡ βρα-

ταύρα ἐστράφη εὐθὺς πρὸς τὸν εἰσπλέον τοῦ ὄρμου, οὗ τὰ ὑπὸ τῆς ὠχρᾶς σελήνης καταλαμπόμενα ὕδατα ὑπέσχοντο ἡμῖν σωτηρίαν.

Ἄλλ' ὥς λέγει καὶ ὁ Schiller, πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς τύχης δὲν δύναται νὰ συναφθῇ διηγετικὴ συνθήκη, καὶ ἡ δυστυχία ταχέως χωρεῖ. Αἰφνης φοβερὸς ἐπὶ ἤλθε καταγισμός ἐκ Borra καὶ Ἀνατολῶν, μαστίσας τὰ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς εἰσόδου εἰς τὸν πορθμὸν ὀρμῶντα κύματα, ἅπανα μεγάλως ὑψοῦντο. Ἐν τούτων ὑπερέβαλε τὴν Ἀρτεμοῖαν, ἐκλινεν αὐτὴν ὅλως εἰς τὴν ἐτέραν τῶν πλευρῶν καὶ τὸ πλοῖον ὑψώθη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κύματος.

— Βοήθεια, Ἄγιο Νικόλαε, βοήθεια! ἔλεγον ὁ πλοίαρχος καὶ οἱ ναῦται. Ἰσχυροτέρα προσβολὴ ἐπὶ ἤλθεν, ὁ ἀσθενὴς ἰστός ἔπεσεν ἔξω τοῦ πλοίου, ἡ Ἀρτεμοῖα συνεσείσθη εἰς πάντα τοὺς ἄρμους καὶ προσήραξεν ἐπὶ τῶν βράχων. Ἡ λύσσα τῶν κυμάτων ἐκ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς ἐπλημμύρει τὸ κατάστρωμα.

Πάντες εἰχομεν ἀναπηδήσαι· ἐγὼ εἰχόμεν καλεσθεῖν τινὲς ἐκ τῶν ἁρμένων τοῦ πλοίου, ἔβλεπον δὲ πρὸς ἀριστερὰν ἐκτεινομένην ἐνώπιόν μου ἤρεμον μέρος θαλάσσης, ὑπὸ τῆς σελήνης καταυγαζόμενον. Τεταραγμένος ὢν καὶ ἐν ἀγωνίᾳ θανάτου, ἤρπασα τὸν μανδύαν μου, ἔβηκα αὐτὸν ὑπὸ μάλης καὶ ἐπήδησα ὑπὲρ τὸ πλοῖον. Ἐβυθίσθη λίαν πολὺ, ἀλλὰ ταχέως τὰ ὕδατα ἐπανήγαγόν με εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τότε ἀμέσως διὰ τῆς δεξιᾶς διέσχισα τὸ ψυχρὸν καὶ ἀλμυρὸν κύμα, διευθυνόμενος πρὸς τὴν πρὸ ἡμεῶν κειμένην ὀμαλὴν παραλίαν. Ἄλλ' ἤδη παρετήρησα τέσσαρας ἐπ' ἐγγὺς ἡμεῶν κολυμβῶντας. Ἦσαν στρατιῶται, τραπέντες τὴν αὐτὴν καὶ ἐγὼ ὁδὸν σωτηρίας. Κατ' ἀρχὰς ταχέως ἔγνωρομεν εἰς τὰ πρόσω. Ἄλλ' ἕτερον τὸ χάριν τέρψους ἐν τῷ ἀλμυρῷ ὕδατι πλέειν, καὶ ἕτερον τὸ κολυμβᾶν πρὸς σωτη-

ρίαν τῆς ζωῆς. Ἐν τῇ ἀγωνίᾳ ταύτῃ ἰσχυραὶ γίνονται πάντα αἱ κινήσεις, αἱ δὲ δυνάμεις οὐχὶ μετρίως ἀναλίσκονται. Ἦδη ἐπιεικῶς ἠγγίζομεν εἰς τὴν παραλίαν, ἀλλ' ἐγὼ φθάνομένην ἐκλείπουσαν τὴν ἰσχύον μου. Ἐπλεον μετὰ δυσχερείας, ὅτε αἰφνης προσέκρουσε τὸ γόνυ μου καὶ ἰδοὺ ὁ βυθὸς ὑπὸ τοῦς πόδας ἡμῶν. Τὸ ὕδωρ ἦτο ἤδη ἀδαθὲς καὶ μόλις ἔφθικεν εἰς τὴν ὀσφὺν ἡμῶν, ὅτε ὠρθώθημεν εἰς τοὺς πόδας. Ἐθαίνομεν ἤδη ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ, εἰς δὲ ταχέως ἀφικόμεθα καὶ πάκνυτα περιεδράμομεν τὸν ὄρμον, σπεύδοντες ὅπου τὸ πλοιάριον εἶχε ναυαγήσει. Χάριτι θεῷ πάντας εὗρομεν σεσωσμένους, καὶ τὰ ὅπλα δὲ καὶ τοὺς σάκκους εἶχον θυνηθῇ νὰ κομίσωσιν εἰς τὴν ξηράν. Δυστυχῶς ἐσπερήθημεν μόνου τοῦ γηραιοῦ καὶ γενναίου πηδαλιούχου Δημήτρη.

Μετ' ὀλίγον οἱ στρατιῶται ἠσυχολήθησαν πρὸς παρασκευὴν μεγάλου πυρός. Ὑλὴν εὗρομεν ἱκανὴν πρὸς τοῦτο· ἐπὶ τῆς παραλίας ἔκειντο κεκομμένα ξύλα, σεσωρευμένα, ὥς ἐφαίνετο, πρὸς ἐπιδιδασμόν. Κατ' ἀγαθὴν τύχην ὑποδεκνέως τις εἶχεν ἐν σιδηρᾷ πυξίδι τὸ πυρτεῖον αὐτοῦ, οὗ τὸ ἀγαρικὸν ἦτο ξηρόν. Παραχρῆμα ἀνέλαμψε τὸ πῦρ καὶ τοσοῦτον ἐγένετο, ὥστε οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ προσεγγίσῃ, καίτοι εἰχομεν χρεῖαν θάλπους πολλοῦ. Διότι ὁ βορειοανατολικὸς ἀνεμὸς εἰσέτι ἰσχυρὸς κατήρχετο ἀπὸ τῶν δεινδρωδῶν τῆς νήσου ὑψωμάτων, πάντα δὲ τὰ μέλη ἡμῶν, καλυπτόμενα ὑπὸ τῶν βεβρεγμένων φορεμάτων, ἦσαν νεναρκωμένα. Ὅθεν οὐδὲν ἄλλο ἐποιοῦμεν ἤδη, ἢ ἐτρέχομεν ἄνω κάτω, πέριξ τοῦ πυρός, ἵνα διὰ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ θάλπους ἀρξῇται ἡ τοῦ αἵματος κυκλοφορία.

Τῆς νυκτὸς ἤδη παρερχομένης, ὁ ἀνεμὸς βαθμηδὸν ἐκόπασεν, ἡ τρικυμία κατέπιπτεν· ἡ σελήνη ἔδυε, φωτεινὴ δὲ ζώνη διηυλάκιζε τὴν ἀνατολήν, προαγγέλλουσα τὴν ἀφῆξιν τῆς ἡμέρας. Τὰ νέφη εἶχον διασκεδασθῇ καὶ ὁ οὐρανὸς ἐγένετο εὐδὸς καὶ διαφανής.

Εἰχομεν σωθῆ· ἀλλ' ἡ κατάστασις ἡμῶν δὲν ἦτο ἐπιζήλος. Ἐκείμεθα ἐπὶ νήσου ἐρήμου, στερούμενοι τρόπου ἐπι-

1. Doch mit des Geschickes Mächten
Ist Kein ew'ger Bimd zu flechten
Und das Unglück schreitet schnell.

καιωνίας μετὰ τῆς Στερεᾶς. Ὁ μικρὸς ἡμῶν λέρδος εἶχε παρασυρθῆ ὑπὸ τῶν κυμάτων τῆς φρικώδους ἐκείνης νυκτός. Ἀλλ' ἡ ἀπόστασις εὐτυχῶς δὲν ἦτο μεγάλη, ἀγαθὸς δὲ κολυμβητὴς εὐχαρῶς θὰ διέπλεεν αὐτήν. Πρὸς πάντα ταῦτα προσετέθη νῦν καὶ αὐτόκλητός τις ξένος, ἡ κατατρύχουσα πείνα.

Ἡ ἡμέρα ἀνέτειλεν, ὁ ἥλιος ὕψοιτο ἤδη ὑπὲρ τὰ δασώδη τῆς νήσου ἄκρα, ψυχρὰ ἑωθινὴ αὔρα συνέσπει τῶν δένδρων τοὺς κλάδους καὶ αἱ σταγόνες τοῦ ὕδατος κατέπιπτον ἀπ' αὐτῶν. Ἡ θάλασσα ἐγαληνία καὶ ἑλαρπεν αἱ ἀκτῖνες τοῦ φωτός ἐπὶ τῆς ὀμαλῆς καὶ στιλβοῦσης τῶν ὕδατων ἐπιφανείας. Ἀλλ' ἦτο θλιβερά ἡ θέα τοῦ ναυαγίου τῆς τῇ προτεραίᾳ ἔτι τοσοῦτον ἑλαφρᾶς καὶ κομψῆς Ἀρτεμισίας. Ἐκεῖτο πλαγίως οἱ βράχοι κατέστρεφον ἤδη αὐτήν, αἱ τῶν τοίχων σανίδες εἶχον διασπασθῆ καὶ τὰ ὕδατα εἰσέρρεον. Τὸ χθαμαλὸν περισταῦρωμα εἶχεν ἐκκοπῇ, ὁ ἰσθμὸς ἔκειτο τεθλασμένος ἐπὶ τῶν πατρῶν, ἐνίοτε ἀνυψούμενος ὑπὸ τῆς κινήσεως τῶν κυμάτων. Εἰκὼν ἀπαραξικέρδιος. Συνεσκεψάμεθα τότε περὶ τοῦ πρακτέου, ὁ δὲ τεθλιμμένος πλοίαρχος Νικόλαος ἐγνωμοδότησεν ὅτι πάντων κάλλιστον ἦτο νὰ διαπαραιωθῇ τις πέραν κολυμβῶν. Ἀλλ' αἰφνης ἠκούσαμεν ἐκ τῶν ὕψωμάτων τῆς νήσου μεγάλας φωνάς καὶ εἶδομεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐκείνης πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν, καλοῦντες ἡμᾶς νὰ ἀναβῶμεν διὰ φωνῶν καὶ σημείων. Τότε ἔδραμον πάντες ἐκεῖσε καὶ ἐγὼ μετ' αὐτῶν. Ὅτε ἀνῆλθομεν, εἶδειξαν ἡμῖν μικρὰν πολεμικὴν γαλέταν, φέρουσαν ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ οὐ πόρρω λοξοδρομοῦσαν, πλέουσαν δὲ εἰς τὰ ἔσω τοῦ κόλπου. Πάντας ἐβάλλομεν φοδερὰς φωνάς, ἵνα ἐλκύσωμεν τὴν προσοχὴν τῆς γαλέτας. Ἀλλ' ἦσαν φωναὶ ἐν ἐρήμῳ, ὥς δ' ἐφαίνετο, οὐδεὶς ἡχος κατήρχετο μέχρι θαλάσσης. Τότε ὁ πλοίαρχος παρεκάλεσε τοὺς στρατιώτας νὰ κομίσωσι κάπνισμα καίοντα δαυλοῦς, εἰς δὲ τῶν ναυτῶν ἐκόμισε κοντόν, ἐν ἡ θάλασσα εἶχε ρίψει εἰς τὴν γῆν ἐκ τῆς Ἀρτεμισίας. Πάραυτα ἀνήφθη ἀκάματον πῦρ καὶ χλωροὶ κλάδοι ἐπαρρίπτοντο

καὶ ἀνῆλθεν εἰς ὕψος πολὺ καπνός. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ ὁ πλοίαρχος ἐξεδύθη τὸ ἐσωτερικὸν μέγα καὶ λευκὸν βραχιὸν αὐτοῦ καὶ ἔδησεν αὐτὸ εἰς τὸν ἀνυψωθέντα κοντόν. Οὕτως ἐγένετο σημαία ἀξία σεβασμοῦ, χαριέντως κυματίζουσα εἰς τὴν ἑωθινὴν αὔραν καὶ ἐπῆλθε τὸ ποθεινὸν ἀποτέλεσμα. Μετ' οὐ πολὺν χρόνον εἶδομεν τὴν γαλέταν τρεπομένην πρὸς τὴν νήσον ἡμῶν, καὶ τότε ἠντήχησεν ἰσχυρὰ φωνὴ ἀγαλλιάσεως. Εἰς ἐπίμετρον ἐκομίσθησαν εἰς τὴν κορυφὴν καὶ τινα πυροβόλα, ἀλλ' εἰς οὐδὲν ὠφέλησαν διότι ἦσαν ὑγραὶ αἱ πυριτόλιθοι.

Κατήλθομεν εἰτα σπεύδοντες ἐκ τοῦ βουνοῦ, μετὰ δὲ μίαν περίπου ὥραν ἡ γαλέττα Καραϊσκάκης ἠγκυροβόλησεν ἐν τῷ ὅρμῳ τῆς νήσου. Ὁ ὁδραῖος πλοίαρχος, Λάζαρος καλούμενος, ἐξῆλθεν εἰς τὴν γῆν καὶ φιλοξένως προσεκάλεσε πάντας νὰ ἐπιβῶμεν τῆς γαλέτας αὐτοῦ, εἰπὼν ὅτι ἐτοιμῶς εἶχεν ὅπως ἀγάγῃ ἡμᾶς εἰς τὸν πρὸς ὧν ὄρον. Ἦτο σχεδὸν μεσημβρία ὅτε πάντες ἐπέβημεν τοῦ Καραϊσκάκη, συμπαραλαβόντες καὶ ὅ,τι εἶχε σωθῆ ἐκ τῶν ὀπλισμάτων τῆς Ἀρτεμισίας. Ὁ ἀνεμὸς ἐπνευσεν οὐριος, τοῦτο δὲ κατὰ πάντα ἀπέβη ἡμῖν ἀρεστόν, διότι ὀλίγαι ὤπῃρχον τροφαὶ ἐπὶ τῆς μικρᾶς γαλέτας. Ἐκαστος μὲν τῶν στρατιωτῶν ἔλαβε δύο τεμάχια ναυτικοῦ διπυρίτου καὶ τινὰς ἐλαίας καὶ κρίμμων ἐν, ἡμεῖς δὲ οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τινὰς ἀφύας, ποτήρια μαστίχης καὶ καφέν. Ἀλλ' οὕτως ἐκενώθη πᾶσα ἡ ἀποθήκη τοῦ Καραϊσκάκη.

Ἐν δὲ τῷ μεταξύ ἡ τρόπικς τοῦ πλοίου ταχέως διέσχιζε τὸν κόλπον, ὅτε δ' ὁ ἥλιος ἐκρύδη ὑπὸ τὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου, ἡμεῖθα ἤδη ἐγγὺς τοῦ Κρῖσσαιῶ κόλπου. Ἀλλὰ τότε ὁ ἀνεμὸς μετετράπη εἰς ἀντίξρον καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου εἰσπλεύσαμεν αὐτόσε. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἀδύνατος ἦτο ἡ εἰς τὴν Σκάϊαν προσόρμισις, ὁ Καραϊσκάκης ἐτράπη πρὸς τὸ Γαλαξειδίον, καὶ εἰς τὸν λιμένα τοῦτου ἠγκυροβολήσαμεν περὶ μέσας νύκτας.

Ὁ λιμὴν ἐκεῖνος εἶνε κάλλιστος καὶ βαθύτατος πάντων τῶν ἐν Ἑλλάδι, δυνάμενος παραλαβεῖν στόλον μεγίστων

πλοίων. Τὰ πλοία δύνανται νὰ βίβωσιν τὴν ἐαυτῶν ἀγκυραν παρ' αὐτὴν τὴν παραλίαν.

Ὁ κατάπλους ἡμῶν ἐξήγειρε πάντας τοὺς κατοίκους τοῦ πολισματοῦ· πανταχοῦ ἀνέλαμψαν φῶτα, τὰ καφενεῖα ἀνεώχθησαν, πάντες φιλεξένως προσήγαγον τροφάς, πῦρ ἀνήφθη ἐπὶ τῆς μεγάλης πλατείας τοῦ λιμένος καὶ πάρχυντα ἐσφάγησαν ἀμνοὶ τινες καὶ ταχέως ἤρξαντο στρεφόμενοι περὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο. Ἡμᾶς τοὺς δύο ἀξιωματικοὺς ὁ πλοίαρχος Νικόλαος προσεκάλεσεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἐνθα κάλλιστα ἐφιλοξενήθημεν. Ἡ ὥραία καὶ νέα γυνὴ αὐτοῦ ἐχρῆσατο πάσῃ φιλοφρονήσει, ὥπως παράσχω ἡμῖν ἀκριθεὶς ἰδέαν περὶ τῆς ἐλληνικῆς φιλοξενίας.

Τῇ ἐπιούσῃ μετὰ τοῦ ἀποσπάσματος ἠψάμεθα τῆς εἰς Ἀμφισσαν ὁδοῦ.

Μετὰ δύο ἡμέρας προσωρμίσατο εἰς τὴν Σκάλαν καὶ ἡ Ἀγία Αἰκατερίνη. Τὸ πλοιάριον τοῦτο, ἀνακάμψαν τῇ ἐσπέρᾳ ἐκεῖνη πάλιν εἰς Λουτράκι, ἀπῆρεν ἐκεῖθεν μετὰ μίαν ἡμέραν καὶ κατέπλευσεν εἰς Σκάλαν ὑπὸ οὐριον ἄνεμον καὶ ὥραιον καιρόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'

(Τέλος Ἰανουαρίου τοῦ 1834)

Ἀράχοβα. — Ὁ Καπετὰν Ἀθανάσιος. — Ὁ Κουμπάρος. — Τὸ βάπτισμα. — Καταυλισμὸς ἐν δρβερῷ.

Μία τῶν ἡμερῶν τοῦ φθίνοντος Ἰανουαρίου τοῦ 1834, αἱ τοῦ Παρνασοῦ βραχὺδεις ἄκραι περιβάλλοντο μέλανα νέφη, ἀπερ, τοῦ ἡλίου δυσμένου, κατήρχοντο βαθμηδὸν εἰς τὰς κλιτύας τοῦ ὄρους καὶ ἐξηπλώθησαν μέχρι μέσων νυκτῶν ἀνὰ τὰς κοιλάδας καὶ φάραγγας τοῦ κλεινοῦ τῶν Μουσῶν ἐνδιατήματος. Μετ' ὀλίγον ἠκούσθη βαρύγδουπος βρόμος καὶ πηδῶσαι ἀστραπαὶ ἐρώτισαν τὰς χαράδρας, βίαιος δὲ καὶ βαγδαῖος θυμὸς ἤρξατο πίπτων ἐκ τῶν βράχων καὶ μελάνων νεφῶν. Ἀπὸ βράχου εἰς βράχον ἤχοντα κατέρ-

ρον τὰ ὕδατα τοῦ ὄρους καὶ συνήχθησαν εἰς τοὺς αὐλῶνας, ὅθεν βοθροῦντα ἔτρεχον εἰς τὰ ἀλμυρὰ κύματα τῆς ἐγγυὸς καίμενης θαλάσσης.

Ἄλλ' ἅμα ἔω τῆς ὑποφωσκούσης ἡμέρας ἐπνευσε ψυχρὸς ἄνεμος ἀπηλιώτης, ὅσπερ πυνέστειλε τὰ νέφη ἐκεῖνα, καὶ ὅτε ὁ Φοῖβος παρήλασε τὸ ἀκτινοδόλον ἄρμα αὐτοῦ ὑπὲρ τὰς κορυφὰς τῶν ἀνατολικῶν ὄρεων, ὁ οὐρανὸς ἦτο κυάκειος καὶ εὐδαίς. Αἱ σταγόνες τῶν ὑδάτων ἐμάρμαιρον ἐν τῇ γαστρί ἐπὶ τῶν χόρτων καὶ φύλλων καὶ αἰωροῦντο τρέμουσαι.

Ψυχρὸς ἄνεμος ἐκ Παρνασοῦ ἐπνεεν εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Ἀμφισσης, ὅτε, ἄγων ἀπόσπασμα ἐξ ἀνδρῶν πεντήκοντα, ἐξηλθον τῆς πολίχνης ταύτης καὶ ἐτράπην πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ οὐ πόρρω ὑφουμένου περιωνύμου ὄρους. Εἴχομεν λάβει ἐντολὴν νὰ πορευθῶμεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Παρνασοῦ καίμενην Ἀράχοβαν, ἵνα ἐκεῖθεν φυλάττωμεν ἀγρύπνως τὰ μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Λεβαδείας στενόπορα. Διότι πρὸ χρόνου οὐ μακροῦ εἶχον φανῆ ἐκεῖ σπεῖραι κλεπτῶν, ληστεύσασθαι τοὺς διαδάτας.

Ἡ ὁδὸς πρῶτον μὲν διαθέτει τὴν ὑπώρειαν τοῦ Παρνασοῦ, εἰτα δὲ τρέπεται ἀνωφερῶς πρὸς τὰ ὄρη, παρὰ τὴν ἄκραν τοῦ ἐλαιῶνος. Ἀλλὰ δὲν δύναται κυρίως νὰ ὀνομασθῇ ὁδὸς, διότι διήλθομεν στενωποὺς μᾶλλον, πολλάκις δὲ καὶ ἀτραποὺς, μόνον εἰς αἰγας διαδάτας. Ὅσον δὲ ἀνηρχόμεθα, τόσον εἰς τὸ στερέωμα ὑψοῦτο καὶ ὁ ἥλιος· δὲν εἴχομεν θυμὸς δύναμιν ν' ἀντιστῶμεν εἰς τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ, εἰ καὶ ἦτο Ἰανουάριος μὴν. Ἐθερμάνθημεν λίαν ἐν τῇ ἐπιπόρῃ ἀνόδῳ καὶ ὁ ἰδρὸς ἔρρεεν ἀπὸ τῶν μετώπων. Περὶ μέσσην ἡμέραν διήλθομεν τὴν παρὰ τοὺς Δελφοὺς χαράδραν καὶ περὶ τὴν τρίτην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἀφικόμεθα εἰς τὸ χωρίον Ἀράχοβαν, οὐ τὰ εὐπρεπῆ λιθόκτιστα ὑψοῦντο ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Παρνασοῦ. Οἱ κάτοικοι λίαν φιλοξένως ἐδέξαντο ἡμᾶς, ὁ δὲ γηραιὸς διδάσκαλος ὠδήγησέ με εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχόντος Καπετὰν Ἀθανασίου, ἅρ' οὐ κατέταξα τοὺς στρατιώτας μου εἰς διάφορα καταλύματα.

Ὁ Ἀθανάσιος ἦτο ὑψηλός, παλιός, εὐρύστερνος γέρων,

στερρῶς ἐτι ἐπὶ τῶν ποδῶν ἱστάμενος, ταχὺς ὢν καὶ εὐκίνητος. Φιλίως μὲ προσεφώνησε τὸ εὖ παρέστης καὶ ἤγαγέ με διὰ τῆς ἐξωτερικῆς δυσαναβάτου κλίμακος εἰς τὸ ὑψηλὸν καὶ μακρὸν λίθινον οἶκον. Ὅτε εἰσῆλθομεν, εἶδον μακρὸν τετράπλευρον, περιλαμβάνον τὸ ἐμβαδὸν ὅλον τοῦ μεγάλου ἐκείνου οἴκου. Οὐδὲν ὑπῆρχε μεσότοιχον. Ὅροφῇ οὐδαμία, ἐφαίνοντο δὲ αἱ δοκοὶ τῆς ὑπὸ κεράμων καλυπτομένης στέγης. Παρὰ τὰς μεῖζους πλευρὰς ὑπῆρχον ἀνοίγματα, δίκην παραθύρων στερουμένων ὕλων καὶ κλειομένων διὰ θυρίδων. Ἐν ἐκάστῃ τῶν ἐλασσόνων πλευρῶν τοῦ τετραπλεύρου, ὑπῆρχον μεγάλα μαρμάρινα ἑστία. Ἐν τῇ ἐτέρᾳ τούτων ἕκαστῃ λαμπρὸν πῦρ· διότι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὕψει, προέβλεπε καὶ ἐσπέρας καὶ νύκτωρ αἰσθάνονται ψυχρὸς, πολλάκις ἰσχυρόν, ἐν δὲ τῷ χειμῶνι, ὅτε πολὺς ὁ νεφετὸς πίπτει, ἀνάπτειται πῦρ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐστίαις, αἵτινες ἄλλως δὲν διαδίδουσιν ἀφθονον θερμὴν.

Παρὰ τὴν καίουσαν ἑστίαν ἤσχολεῖτο ἡ αἰζυγὸς, ἐξ ἴσου γηραιὰ καὶ ὑψηλή, ἵνα ὀπτήσῃ, ἐπὶ δύο μακρῶν ὀβελῶν κίχλας, πρὸν κυνηγίου, ὅπερ φιλοῦσιν οἱ Ἀραχιδίται. Τῇ γηραιᾷ ἐδοθήκει καὶ νεαρά τις ροδινὴ κόρη, ἐξ περίπου καὶ δέκα ἐτῶν.

Ἡ γηραιὰ μὲ εἶδε μετὰ θαυμασμοῦ· ἀλλ' ὁ Κατετὴν Ἀθανάσιος εἶπεν αὐτῇ·

— Κυρά Κατερίνα, σοῦ φέρω ἕνα βασιάρην ἀξιοματικόν, φίλον.

Τότε καὶ ἐκείνη φιλίως μὲ προσηγόρευσε. Μοὶ προσνήχθη ποτήριον μαστίχης, ἡ δὲ νεάνις ἐκόμισε γλυκεῖς βότρυας καὶ πρόσφατον αἰγείον τυρόν καὶ τινα πέσματα ἐκ κριθῆς, λευκά καὶ μαλακά, ὅπερ ἤρεσαν τῇ παινῶντι στομάχῳ μου. Ὁ Ἀθανάσιος ἐκόμισε μακρὰν καπνοσύριγγα, ἧς ὁ σωλὴν ἦτο ἐκ βάρμου (μαυροαγκισθῆς), καὶ προσήνεγκέ μοι αὐτήν.

Βαθυμδόν, δυσμένου τοῦ ἡλίου ὀπισθεν τοῦ Κιθαυρῶνος ἐπληρώθη τὸ τετράπλευρον ὑπ' ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, μεράκων, κορασιδῶν καὶ παιδῶν. Πάντες οἱ εἰσερχόμενοι

προσηγόρευον πρῶτον ἐμέ, εἶτα δὲ εὐσεβάστως τὸν γηραιὸν Ἀθανάσιον. Πολλοὶ ἄνδρες παρ' ἡμῖν ἐκαθέσθησαν, ἐπὶ τῆς παρὰ τὴν ἑστίαν ἐκτεταμένης ψιάθου, ἀλλ' οὐδεὶς παρὰ τὰς πλευρὰς ἡμῶν, ἀλλ' ἀπέναντι καὶ ἐσχημάτισαν ἡμικύκλιον. Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κοράσια ἱστάντο, ἀνέρχοντο καὶ κατέρχοντο, πλαῖστα κρατοῦσαι ἄτρακτον, ἐπιμελῶς κλώθουσαι τὸ ἔριον. Ὁ Κατετὴν Ἀθανάσιος μοι εἶπεν ὅτι πάντες ἦσαν συγγενεῖς, υἱοί, θυγατέρες, γαμβροί, νύμφαι, ἐγγονοὶ, δισέγγονοι, πάντες ἕνα οἶκον ἀποταλοῦντες καὶ περὶ τοῦς 36 σχεδὸν ἀριθμούμενοι, καὶ ὅτι ἐκεῖνος ἦτο ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν.

Πρὸς τούτοις μ' ἐπληροφόρησεν ὅτι, ὅσας τις πληθύνεται ὁ οἶκος, ἡ υἱὸς τις νυμφεύεται κόρην, ἔχουσιν ἱκανὴν περιουσίαν, τότε ἀποτελεῖ καὶ αὐτὸς τὸν ἑαυτοῦ οἶκον, ἀνεγείρων ἰδίαν κατοικίαν.

Ἀλλὰ μεταξὺ λεγόντων ἠκούσθη ἐκ τῆς αὐλῆς φωνὴ ἀγαλλομένων καὶ θόρυβος παιδίων. Ἡ γηραιὰ ἐξηλθε καὶ ἐπανῆλθε πάραυτα, ἐν χαρᾷ ἀγγέλλουσα ὅτι εἰς τῶν δισεγγόνων ἐκόμизεν ἐκ τῆς θήρας αἰγαγρον. Τότε ἠγέρθη καὶ ὁ Ἀθανάσιος, εἰπὼν μοι νὰ συνοδεύσω αὐτὴν, ἵνα ἴδω τὴν λαίαν. Ἦτο ὥραιος αἰγαγρος, ὃν ἔβαλεν εὐθεὶα βολὴ εἰς μέτην τὴν καρδίαν.

Ὁ παρατηρὼν τὰ ὅπλα τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, μακρὸν ἔχοντα ἰσπανικὸν σωλῆνα, στενὴν καὶ ἐλαφρὰν ἀκτηρίδα, ὥσως δυσχερὴ εἰς τὸ φέρειν καὶ σκοπεύειν, καὶ ὣν πολλάκις κινεῖται ὁ πυρίτης λίθος, αὐτὸς βεβαίως θαυμάζει τὴν ἀσφαλὴ εὐθυβολίαν τῶν ὀρεινῶν ἐκείνων. Ἀλλ' ἡ συχνὴ ἀσκησις ἀναδεικνύει τὸν ἀριστον, πᾶς δὲ τις γινώσκει τὰς ἰδιότητας τοῦ ἑαυτοῦ ὅπλου λίαν ἀκριβῶς, οὐ ἔνεκα ἐπίσταται ποῦ νὰ σκοπεύσῃ καὶ πῶς νὰ ἐπιτύχῃ.

Καὶ ἐν τῇ ἀποσπάσματι ἐμοῦ αὐτοῦ, εἶχον ἰδεῖ ὅμοιον παράδειγμα κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἐν τῇ ἀπ' Ἀμφίσσης εἰς Ἀράχουσαν πορείᾳ. Διελθόντες τοὺς Δελφούς, εἶδομεν εἰς ἱκανὸν ὕψος αἰετούμενον ταυροσιπτέρουγον ἀετὸν. Ὁ ἀετὸς ἐκεῖνος ἐφαίνετο θεωρῶν ἡμᾶς. Τότε ἦλθε πρὸς με στρα-

τιώτης τοῦ ἀποσπάσματος, παρακαλέσας με νὰ συναινέσω, ὥπως σκοπεύσῃ τὸν ἀετὸν. Ἐγὼ ἐγίνωσκον ὅτι ὁ στρατιώτης ἤσκει ποτὲ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ τὸ ἔργον λαθροθήρα πολλάκις διὰ τοῦτο τιμωρηθεὶς, καὶ ὅτι, ἀδιόρθωτος ὢν, εἶχε πεμφθῇ εἰς τὰ στρατεύματα ὑπὸ τῆς κοινότητος αὐτοῦ. Τοῦτο ἦτο κοινὸν ἔθιμον τότε, ἐνδύοντες δὲ τῷ στρατιωτικῷ χιτῶνι πάντα ἄτακτον, λαθροθήραν, πότην, φίλριν καὶ οἷονδήποτε κακοήθη, ἀπηλλάσσοντο αὐτῶν. Κατὰ τὸν νόμον δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐπιτρέψω τὴν ματαίαν καὶ τῆς πυρίτιδος τοῦ κράτους. Ἀπέριψα τὴν παράκλησιν ἀλλὰ τὸ ὄχι μου ἠκούσθη φαίνεται, ὥς ναί. Μετὰ εἴκοσι βήματα ἀκούω αἰφνης παρ' ἐμοὶ πλαταγούσαν ἐκπυροκρότησιν καὶ βλέπω ἀνεπισχέτως πίπτοντα τὸν ἀετὸν, οὗ ἢ μὲν δεξιὰ πτέρυξ ἐκρέματο νῦν, θραυσθεῖσα ὑπὸ τῆς βολῆς, ἢ δ' ἀριστερὰ μάτην ἰσχυρῶς ἐκτύπει. Ὁ στρατιώτης εἶχε πυροβολήσει εὐστόχως. Νῦν ὁ γινώσκων τὰ τότε ὑπὸ τοῦ κράτους διδόμενα ὅπλα πάντως θαυμάζει πῶς δι' αὐτῶν καθίστατο δυνατόν τοιαύτη ἀσφαλὴς καὶ εὐστοχος βολή, διότι ὄντως οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου ὑπῆρχον ἄλλα πυροβόλα, χεῖρον κατεσκευασμένα καὶ ἐξ ὅλης χείρονος ἢ ἢ τῶν ἡμετέρων. Καὶ ὁμοῦς πολλάκις κρύφα ἐθήρευεν ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος καὶ πάντοτε ἐκόμιζε θήρεια κρέατα πτηνῶν τε καὶ τετραπόδων.

Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ, παραλαβὼν ὑπαξιωματικὸν τινα καὶ στρατιώτη δέκα, ἐξέδραμον εἰς τὴν φάλαγγα ἐκείνην, ἐν ἣ αἱ ληστεύσεις διεπράττοντο. Ἀλλ' εὗρομεν μόνον σαρῶν τινῶν μέρη, ἐνθα ἢ σπεῖρα, ὥπια τὰ ἀρνία αὐτῆς. Τῇ ἐσπέρᾳ ἐπανακάμψαντες, ἀνέβημεν πάλιν εἰς τοὺς βραχέδεις τῆς Ἀραχόθης ἀνηφόρους. Εἰσελθὼν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ καταλύματός μου, κατέλαβον συνηγμένους ἐν αὐτῇ σχεδὸν πάντας τοὺς κατοίκους τοῦ οἴκου. Γηραιὰ θεία θυγαῖτο, ζωηρῶς χειρονομοῦσα, τὰ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, μετὰ μεσημβρίαν, συμβάντα, κατὰ τὴν γέννησιν νέου πολίτου τοῦ κόσμου, ἐγγόνου δὲ τοῦ Ἀθανασίου, ἐν ἡγαγεν εἰς τὸν κόσμον ἢ πρὸ δέκα μηνῶν ὑπανδρευθεῖσα τρίτῃ κόρῃ τῆς εὐ-

κογενείας. Πάσης ἡλικίας παῖδες, γυναῖκες, νέοι, ἄνδρες ἵσταντο περὶ τὴν θείαν, καίτοι ἐν τῇ ἀφηγήσει ἠκούοντο λεπτομέρειαι, ἀνάρμοστοι εἰς ὧτα νέων, καθ' ὧς ἡμεῖς προσείδομεν ἀρχάς. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα κατέμαθον ὅτι ταῦτα σχεδὸν οὐδέποτε ἐνταῦθα δύνανται ν' ἀποφύγωσιν, ἕνεκα τῆς κοινῆς πατριαρχικῆς συμδιώσεως, καὶ ὅτι οὐχ ἥττον ἐνυπάρχει καίτοι καλὸν ἐν τούτοις. Διότι πάντα ταῦτα τὰ οἰκογενειακὰ γεγονότα χαρακτηρίζονται οὕτως ὥς ὅπως φυσικά, τὸ δὲ κινδυνωδέστατον τῆς νεότητος πάθος, ἢ πολυπραγμοσύνη, ἢς ἕνεκα πάντα παραμορφοὶ καὶ αὐξάνει ἢ σπανίως τὸ ὀρθὸν γινώσκουσα φαντασία, εὐχερῶς κατασυντρίβεται καὶ οὕτως οὐδεμία τοῖς νέοις ἐμποιεῖται κακὴ ἐντύπωσις.

Τότε ἦλθε καὶ ὁ Κατετὸν Ἀθανάσιος, μετὰ δύο τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ ἐνὸς γαμβροῦ ἐκ τοῦ κυνηγίου καὶ πάραυτα ἀνικοινώθη αὐτοῖς ἡ χαροποιὰ ἀγγελία. Συνεχάρην καὶ ἐγὼ τῇ γηραιᾷ πατρὶ καὶ πάππῃ, ὅς προφανῶς ὑπερέχαιρε, διότι τὸ ἀρτίστοκον ἦτο ἄρρεν. Ἀλλ' εὐθύς, λαβὼν με τῆς χειρὸς, πανηγυρικῶς εἶπέ μοι:

— Σὺ, κύριε, πρέπει νὰ βαπτίσῃς τοῦτο τὸ ἀγόριον καὶ νὰ γείνης κουμπάρος τῆς θυγατρὸς μου.

Ἀσμένως συνήνεσα καὶ τότε μὲ παρέστησεν ὥς κουμπάρον πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἴκῳ, οἵτινες περιστοιχίσαντές με, μοὶ ὤρεξαν τὴν χεῖρα, πρὸς περιχαρὴ ἐπιδοκιμασίαν τῆς συνηθείας ἐκείνης.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἐγένετο τὸ βάπτισμα ἐν Κυριακῇ, τὸ παιδίον ἐκλήθη Ὁθων καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα παρατέθη εὐχριστον γεῦμα αἰγάγγρου, ὀπτηθέντος ἐν ὀδελῷ, λαγωαῖνες, κεκαρυκευμένοι δι' ἐλαιῶν, καὶ λάγηνος ἐκ χόματος, πλήρης οἴνου τῆς Ἀραχόθης, συχνὰ περιήλθε τὸν κύκλον τῶν δαιτυμόνων. Ζωηρὰ παιδρότης μετ' οὐ πολὺ κατέλαβε πάντας, κλέψαντα δὲ ἄσματα ἰσχυρῶς ἠντήχησαν καὶ αἱ νέαι καὶ τὰ κοράσια ἐξήλθον εἰς τὴν μεγάλην αὐλὴν, ἐνθα πάραυτα ἐσχημάτισαν σειράν, περὶ τὴν ἀφύλλον πλάτανον. Τοῦ χοροῦ ἡγείτο νόμφη τις τοῦ οἴκου, εὐμήκης καὶ

ξανθόκομος γυνή, ἥς οἱ πυκνοὶ πλόκαμοι ἐκυμάτιζον ἐν τῷ ἀέρι. Κομφῶς τινάσσουσα βαθυπόρφυρον ρινόμακτρον αὐτοσχέδιον ἦδεν ἄσμα, ὅπερ ὁ χορὸς ἐπαυλαίμαενεν.

Ὁ δίσκος τῆς σελήνης ἐφώτισε μετ' οὐ πολὺ τὸ θέαμα ἐκεῖνο, ἡ δὲ φαιδρότης, ἡ χαρὰ καὶ τὸ ἄσμα διήρκεσαν μέχρι μέσων νυκτῶν καὶ ἐπέκεινα. Τότε ἄφαντοι οἱ ξανοὶ ἐγένοντο καὶ ἡμεῖς ἀνέβημεν εἰς τὸ οἶκημα, ὅπως ἀναπαυθῶμεν.

Μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης κατεκλινόμεν παρὰ τὴν ἐστίαν ἐπὶ ἰδίας τινὸς ψιάθου, ἐφ' ἧς ἐστρίωνντο ἡ κλίνη μου. Ἀλλὰ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔδειξάν μοι θέσιν ἀμέσως μεταξὺ τῆς γηραιᾶς μητρὸς καὶ τῆς ἐννεκαιδεκαετίδος ἐγγόνης διότι γενόμενος σύντεκνος, ἐγενόμην καὶ συγγενὴς ἐξ αἵματος, πρὸς ὃν προσεφέροντο ἤδη ἀναλόγως τῇ συγγενείᾳ ταύτῃ. Ἡ κορασὶς ἐκείνη ἦτο πάγκαλόν τι καὶ ἐράσιμον χρῆμα, ἀθωότατον καὶ θαρραλέον.

Ἐγὼ ἀπεδύθην μὲν τὴν μονοστολίαν καὶ τὰ ὑποδήματά μου, οὐχὶ ὅμως καὶ τὰς περισκαλίδας μου καὶ ἔπεισον εἰς τὴν στρωμνὴν. Ἦμην κεκηνηκώς, ἔχων πῶς καὶ τὴν κεφαλὴν βαρεῖαν ὑπὸ τοῦ οἴνου. Ἡ γηραιὰ γυνὴ ἐπιμείλως μ' ἐσκέπασε διὰ τοῦ ὅπ' αὐτὴν ἐξυφαινομένου μαλλίνου, πλατέος καὶ 100 τοῦλάχιστον πήχεις μακροῦ ἐραπλόματος, καλύπτοντος πάντα ὅμοῦ. Μετ' ὀλίγον ἀπεκοιμήθην. Ὅτε ἀφυσπνίσθην, ὑπέφωσκαν ἡ ἡμέρα, ἡσχύνθην ὅμως νὰ ἐγερθῶ, διότι ἡ ἀγαστὴ Κατίνα εἶχε περὶ τὸν τράχηλόν μου τὸν εὐστραφὴ καὶ στρογγύλον βραχίονα αὐτῆς. Βραδέως προσεῖρπυσα πρὸς τὴν γραῖαν καὶ οὕτως ἀπηλλάγην τῆς ὀδυνηρᾶς ἐκείνης θέσεως. Διότι ἀνάγκη ἰσχυρᾶς ἐγκρατείας εἰς νέον πάντε καὶ εἰκοσιν ἐτῶν, ὅπως μείνῃ ἡσυχὸς ἐν τοιαύτῃ καταστάσει.

Ἐτι νύκτας δύο ἐκοιμήθην ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως, ἦν ἡ γειννίασις τῆς Κατίνας ἐποίει κινδυνώδη διότι ἐν πάσῃ ὥρᾳ διηγείρετο ἡ νεανικὴ φαντασία μου καὶ ἡ διέγερσις ἐκείνη μεγάλην προὔξενε μοι ἀϋπνίαν καὶ ἀνησυχίαν. Ἀλλὰ τῇ τελευταίᾳ νυκτὶ αἶ ἐν τῇ ἐγκρατείᾳ καὶ σωφροσύνῃ ἀπέ-

σις ἐκείναι κατήντησαν ἀφόρητοι. Ἠγέρθην, ἔλαβον τὴν παχείαν παλληκάρειον καπόταν μου, περιετυλίχθην καὶ ἐξῆλθον εἰς τὴν προσταγὰδα, ἐνθα πάραυτα ἀπεκοιμήθην μέχρι πρωῒας.

Ἦλθε τότε Λεβαθεὺς τις, ἀγγέλλων ὅτι ἐν τοῖς στενοπόροις εἶχε ληστευθῇ ὑπὸ τῶν κλεπτῶν. Ἀπεφάσισα λοιπὸν νὰ στρατοπεδεύσω ἐν ὑπαίθρῳ μετὰ τῶν στρατιωτῶν μου ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν στενῶν. Ἀπήλθομεν, τὰ μάλιστα λυπηθείσης τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀθανασίου καὶ ἐστήσαμεν τὸ στρατόπεδον ἡμῶν παρὰ τὰς κλιτύας τοῦ Παρνασοῦ, δέκα σχεδὸν λεπτὰ πρὸ τῆς εἰς τὰ στενόπορα εἰσόδου. Ἡ νύξ ἦτο αἰθρία μὲν, ἀλλὰ ψυχρά, περὶ τὴν πρωῒαν ὅμως ὁ οὐρανὸς ἐκαλύφθη ὑπὸ φοιτοῦ καταπετάσματος καὶ περὶ ὥραν ἐδδόμην ἤρξατο πίπτων λεπτὸς ὀμβρὸς, ὅστις διεπέρασεν ἡμᾶς. Ὁ καιρὸς οὗτος, ἐκτός τινων μεταλλαγῶν, παρετάθη ἐπὶ ἡμέρας ἑνδεκα, οὕτω δὲ οὐδὲ ῥάμμα ἔμεινε στεγνὸν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου σώματος, καίτοι εἰς τὸ πῦρ προσεφέρομεν ἀενάως ἑκατόμβας ξύλων. Ὅσάκις ἡγειρόμεθα τῇ πρωῒᾳ τὰ μέλη ἡμῶν ἦσαν ἀκαμπτα ὑπὸ τοῦ φύχους καὶ τῆς ὑγρασίας. Τότε συνήθως ἔπινον ποτήριον μαστίχης, πεντήκοντα περίπου δραμίων. Ἀλλ' εἰ καὶ αἱ σπονδαὶ ἐκείναι δέν μοι ἦσαν συνήθειαι ἐκ πολλοῦ χρόνου, τὸ ποτὴν ὅμως οὐδόλως μὲ ἔδλαπτε, τὸναντίον δὲ τερπνὸν θάλπος διεπέρα ὅλον τὸ σῶμά μου.

Τῇ ἐνδεκάτῃ ἡμέρᾳ ἦλθε τέλος ἀγγάρὸς τις, κομίζων ἐπιταγὴν νὰ ὑποστρέψωμεν εἰς Ἀμφισσαν. Τῇ ἐσπέρᾳ ἀνέβην εἰς Ἀράχοβαν μετὰ τοῦ στρατοῦ μου καὶ μετὰ χαρᾶς ἐγενόμην δεκτὸς ἐν τῷ εἰκῷ τοῦ Καπετὰν Ἀθανασίου. Ἡ νεαρὰ γυνὴ προσήγαγέ μοι τὸν ἀναδεξιματὸν μου καὶ ἡ χαρίεσσα Κατίνα ἐκόμισέ μοι παντοία λιχνεύματα.

Τῇ ἐπομένῃ κατήλθομεν τὰ κάταντα ὑψώματα καὶ περὶ μέσην ἡμέραν εἰσῆλθομεν εἰς Ἀμφισσαν. Αὐτοῦ ὁ γηραιὸς Καπετὰν Ἀθανάσιος μὲ ἐπεσκέπτετο κατὰ πᾶσαν τετάρτην, τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀγορᾶς, κομίζων πάντοτε θήρεα κρέατα, ἡ γαστέριον καὶ τυρίον, φιλοφρονούμενός με ὡς σύντεκνον.

Καίπερ δὲ ὦν ὀγδοηκοντούτης καὶ ἐπέκεινα, ἤρχετο ὁμιλεῖν εἰς Ἀμφισσαν καὶ ἀνέκαμπτεν εἰς Ἀράχουσαν, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, πεζῇ καὶ ἀκαμάτως, πηδῶν ὡς νέος ἀπὸ βράχου εἰς βράχον καὶ μόνον σανδάλια εἰς τοὺς πόδας φέρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄

(Φεβρουάριος τοῦ 1834)

Διορίζομαι φρούραρχος τοῦ Ῥίου. — Στοιμὸς. — Ἡ ἀνὴρ ἔρεμῶν λέμβος ἐν τῷ θεύματι. — Ἀκούσιος πλοῦς εἰς Βοστίτσαν. — Ἡ νεάνις Πηνελόπη Καλαμογδάρτου.

Ἐν μέσῳ τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ ἡσυχίου ἡμῶν βίῳ, ἦλθεν αἰφνης ἐπιταγὴ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ἀρχηγείου νὰ ἐπιβῶμεν πλοίου τινος καὶ ν' ἀπέλθωμεν εἰς Πάτρας, καθεῖθεν δὲ μετὰ τινος ἀποσπάσματος νὰ ἐγκαταστῶμεν ἐν τῇ φρουρᾷ Ῥίου. Δύο τρεχαντήρια ἐναυλώθησαν ἐκ Γαλαξειδίου, ὅπως ἀγάγωσιν ἡμᾶς εἰς τὸν πρὸς ἐν ὄρεν. Ἐπέβημεν αὐτῶν ἐν τῇ Σκάλα καὶ ἀπήραμεν τῇ ἐννάτῃ ὥρᾳ ἐσπέρας κυριακῆς τινός. Ἀλλ' ὅλην τὴν νύκτα ἐπλανώμεθα πρὸ τοῦ ὄρου τοῦ Γαλαξειδίου, διότι ὁ ἀνεμος ἐπνεεν ἀδιακόπως ἐκ Βορρᾶ. Περί ἡλίου ἀνατολᾶς μόλις μετεβλήθη, ψυχρὰ δὲ αὖρα ἦλθεν ἐκ νότου καὶ θυσμῶν καὶ ἐνέπλησσε τὰ ἱστία τῶν μικρῶν τρεχαντηρίων, ὧν αἱ τρόπιδες ἤροτρίων τὰ ἀφρόεντα κύματα καὶ περὶ μεσημβρίαν διέδωκαν πρὸ τῆς Βοστίτσης, ὅτε ἐφάνη καὶ ἡ Ναύπακτος. Μετ' ὀλίγον εἶδομεν τὰ τεῖχη ἀμφοτέρων τῶν φρουρῶν Ῥίου καὶ Ἀντιρρίου περὶ τὴν τρίτην ὥραν, μετὰ μεσημβρίαν, τὰ τρεχαντήρια διέσχισαν τὴν διεγειρομένην θάλασσαν τοῦ πορθμοῦ, δὲ οὐ εἰσώρμα ὀρμητικὸν εἰς τὸν κόλπον βαῖμα καὶ περὶ τὴν πέμπτην ἐσπερινὴν ὥραν ἐρρίφθησαν αἱ ἀγκυραι εἰς τὸν ὄρεον Πατρῶν. Μετ' ὀλίγον ἀπέβημεν. Ὁ τότε Νομάρχης ἱατρὸς κύριος Γλαράκης εἶχεν ἤδη ἐγκαίρως προετοιμάσει τὸν στρατιωτῶν τὰ καταλύματα, φροντίσας ἅμα καὶ περὶ διαμονῆς τῶν ἀξιωματικῶν. Ἦτο Γλαρώτατος ἀνὴρ, πολὺν

χρόνον ἐν Γερμανίᾳ διατρίψας καὶ ὦν ἐγκρατέστατος τῆς γλώσσης ἡμῶν.

Τῇ ἀμέσῳ ἐπελθούσῃ κυριακῇ, ὁ λοχαγὸς Βροντζέττης καὶ ἡμεῖς οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπισκεψάμεθα τοὺς διαφόρους προξένους, αἵτινες ἐν τοῖς πρώτοις ἐν Πάτραις διέπρεπον.

Τότε συνέβη καὶ τι κομικόν. Παρὰ τῇ Γάλλῳ προξένῳ Βερτίνῃ εὐρομεν πλείστας κυρίας, τὰς θυγατέρας τοῦ Ῥώσου προξένου, τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀγγλοῦ προξένου Γρόε, Νίναν καλουμένην καὶ ὠραίαν οὖσαν καὶ ξανθὴν καὶ τὴν νεάνιδά Καλαμογδάρτου, ἀδελφὴν τῆς συζύγου τοῦ Γάλλου προξένου. Συνέστησαν ἡμῖν αὐταῖς, αἵτινες πᾶσαι ὀρθῶς ἐλάλουν τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ διὰ τοῦτο οὐδεμία εὗρεθ' αἰτία ὅπως λαλήσωμεν ἐν ἑτέρᾳ γλώσσῃ. Ἐγὼ καὶ ὁ λοχαγὸς Βαρὼν Πέλνιτς μόνον τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἡμετέρου τάγματος ἠδυνάμεθα λαλεῖν πῶς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Αἱ κυρίαι πυκνὰ διελέγοντο πρὸς ἀλλήλας ἐλληνιστί· ἡ κυρία Βερτίνη κατέκρινε τὴν ὁψιν καὶ τὸ σχῆμα τῶν ἀξιωματικῶν, καὶ τὴν φυσιογνωμίαν δὲ ἡμῶν, διὰ φράσεων καὶ λόγων οὐ τοσοῦτον ἠδέως. Τὴν ρινὰ μου παρέβαλον πρὸς γεῶμηλον. Ἀλλ' ἐγὼ ἀτρέμας ἠκροώμην, οὐδὲως ποιήσας φανερόν ὅτι ἐνόουν τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἀπαθῶς διαλεγόμενος γαλλιστί μετὰ τῆς κυρίας Γενετᾶ, συζύγου λοχαγοῦ τινος Ἑλλήνου. Ὁ πρόξενος Βερτίνης διελέγετο ἰταλιστί μετὰ τοῦ ἡμετέρου λοχαγοῦ, πλησίον κοίλου παραθύρου καὶ αἰφνης ἠρώτησεν αὐτὸν ἐάν τις τῶν ἀξιωματικῶν ἐξέμαθε τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Τότε ὁ λοχαγὸς Βροντζέττης ὠνόμασεν ἐμὲ καὶ με συνέστησε ταῖς κυρίαις, λέγων ἰταλιστί·

— Signorie, nostro Dragomano, che parla molto bene la lingua greca.

Ἐὰν βάρβα ἐρρήγνυτο ἐν μέσῳ ἡμῶν, δὲν θὰ προῦξεναι μείζονα ταραχὴν. Αἱ γυναῖκες ἠρυθρίασαν, ἐταράχθησαν, ἐστεινωχρώθησαν. Πᾶσαι εἰσέγησαν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ μόνη αἰτία τῆς συγχύσεως κυρία Βερτίνη ἀνεκτήσατο τὴν ἑαυτῆς παρρησίαν καὶ ἔδειξεν ὅτι οὐ ματαίως ἔφερε τὸ

ὄνομα τῆς περίφρονος Πηνελόπης. Στραφεῖσα πρὸς με, ὤρε-
ξέ μοι τὴν χεῖρα καὶ εἶπεν ἑλληνιστί.

— Βασιζόμεθα εἰς τὸν ὑμέτερον ἱπποτισμὸν ὅτι δὲν θά
καταισχύνητε ἡμᾶς τὰς κυρίας, ἕνεκα τῆς αὐθαδεῖας ἡμῶν.

Τότε ἐδεδαίωσα αὐτὴν ὅτι οὐδόλως ἐνόουν τοὺς λόγους
αὐτῆς, εἰπὼν ὅτι οὐδὲν ἄτοπον εἶχον ἀκοῦσαι.

— Λοιπὸν, κύριε ὑπολοχαγέ, προσφέρωμεν ὑμῖν τὴν ἡμε-
τέραν φιλίαν, διότι ἐφάνητε εὐγενῆς καὶ μένομεν ὑπόχρεον.

Τῷ ὄντι ἀπὸ τότε ἤμην παρ' αὐταῖς τὸ πᾶν, καὶ οὕτω
διήλθον εὐθύμως τὸν ἐν Πάτραις βίον μου.

Ἀλλὰ μόλις μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων καὶ δέκα ἡμε-
ρῶν, ἦλθε πρὸς με ἡ Μοῖρα, ὑπὸ μορφῇν δεκανέως, καὶ
προσέταξέ μοι νὰ μεταβῶ τῇ ἐπισύσῃ πρωΐας εἰς κατοχὴν
τοῦ Ρίου μετὰ τῶν ἀνθρώπων μου. Ἀμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ
ἡλίου ἔλαβον τὸν μικρὸν μου στρατὸν καὶ μετὰ ὥραν μίαν
καὶ ἡμίσειαν διήλθομεν τὴν εἰς Ρίον ἄγουσαν. Αὐτοῦ εὖρον
Ἑλληνά τινα λοχαγὸν τοῦ φρουρίου, τὸν ὑπασιπιστὴν αὐ-
τοῦ, ἀξιωματικὸν τινα τοῦ πυροβολικοῦ καὶ οὐδεμίαν φρου-
ράν. Κατὰ τὴν συμφωνίαν τῆς βαυαρικῆς καὶ ἑλληνικῆς
κυβερνήσεως, ἐγὼ, καίπερ πολλῷ νεώτερος τῶν ἑλλήνων
ἀξιωματικῶν, ἔλαβον ὡς βαυαρὸς τὴν ἀρχηγείαν. Ἀλλ' εἰς
οὐδεμίαν περιέστημεν σύγκρουσιν, διότι ἔζων μετ' αὐτῶν ἐν
πλήρει ἀγάπῃ. Ἐν τῷ Ἀντιρρίῳ, ἀπέναντι κειμένη, ὑπῆρ-
χεν ἕτερον ἀπόσπασμα βαυαρικοῦ στρατοῦ, ὑπὸ τὴν διοίκη-
σιν τοῦ Σάλλιτς, βαυαροῦ ἀξιωματικοῦ, τοῦ ἐν Ναυπάκτῳ
διατρίβοντος ἐξοχίου λόχου. Ἀμφότερα τὰ φρούρια ἐκείνα
περιβάλλονται κατὰ ξηρὰν, ὑπὸ μεγάλων βαθειῶν τάφρων
κοινωνουσῶν μετὰ τῆς θαλάσσης. Ἐν τῇ τάφρῳ τοῦ Ἀν-
τιρρίου ὑπῆρχον ἐξοχοὶ καὶ λιπαρώτατοι ἐγγεῖλαις. Ὁ ὑπο-
λοχαγὸς Σάλλιτς προσεκάλει με ποτὲ εἰς γεῦμα ἐγγεῖλων,
ὁπτηθέντων εἰς ὄρελόν μετ' ἐλελιφάσκου. Τὴν πρόσκλησιν
ἐδεξάμην, ἐπὶ τῇ ὥρῃ νὰ συμπεριλάβω καὶ τινὰς φίλους μου.
Πρὸς τοῦτο ὤρισθη Κυριακὴ, καθ' ἣν προσεκάλει ἐκ Πα-
τρῶν τὴν κυρίαν Βερτίνην μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελ-
φῆς αὐτῆς, οἵτινες ἔφερον, ὡς εἴρηται, τὸ ὄνομα Καλαμογ-

ξάρται. Ὁ ἀδελφὸς ἦτο φουστανελλοφόρος καλλωπιστῆς
ἐν τοῖς πρώτοις διαπρέπων παρὰ τῇ ἐν Πάτραις νεολαίᾳ.
Ὁ Ἑλλήν λοχαγὸς φρούραρχος τοῦ Ρίου προσεκλήθη ἐπί-
σης μετὰ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, ὡραίας καὶ ραδινῆς Σμυρ-
ναίας, φερούσης τὸν ἐράσμιον ἱματισμὸν τῆς πόλεως ἐκείνης.

Προσῆγγιζεν ὁ Μάρτιος, καὶ ὁ ἥλιος ἐφλεγεν ἤδη. Οἱ
ξένοι μου ἐγκαίρως ἦλθον εἰς Ρίον, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ
ὑπομείνωσι μέχρι ἐνδεκάτης περίπου. Τὸ τὴν ἐπικοινωνίαν
Στερεᾶς καὶ Πελοποννήσου ἐπιτελοῦν πλοιάριον, ὁρμῇ παρὰ
τὴν Στερεάν, διότι τὸ ἐπ' αὐτῆς ὀχύρισμα ἔχει προσβολὴν
τινα, σχηματίζουσαν ἀσφαλῆ ὁρμὸν ἐν ᾧ δύναται νὰ ἐλλι-
μνίζῃ τὸ πλοιάριον. Ὅθεν, ὡσάκις ἐκ Πελοποννήσου μέλ-
λῃσι νὰ περαιωθῶσιν εἰς τὴν Στερεάν, βολὴ τηλεδόλου ἐκ
Ρίου προσκαλεῖ τὸ πλοιάριον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀπὸ
πρωΐας ἔπνεε βορρεια αὖρα, οὐρία εἰς τὴν περαιώσιν, περὶ
δὲ τὴν ἐνδεκάτην εἶδομεν τὸ πλοιάριον, ἐκπλέον τοῦ Ἀν-
τιρρίου. Ἐν δώδεκα τῆς ὥρας λεπτοῖς κατήχθη εἰς Ρίον,
παρὰ τὴν τοῦ φρουρίου θύραν, ἥτις, πρὸς δυσμὰς κειμένη,
ἔγει εἰς τοὺς βράχους τῆς παραλίας. Ἐπέδημεν ταχέως
τοῦ πλοίου, διότι ὁ ὑπολοχαγὸς Σχάλλιτς εἶχε μηνύσει ἡ-
μῖν, ὅτι ἀνέμεναν ἡμᾶς εἰς τὸ γεῦμα. Αἱ τρεῖς κυρίαι ἐκα-
θέσθησαν ἐν τῇ πρύμνῃ, ἡμεῖς δὲ οἱ ἄνδρες ἐν τοῖς ἐδω-
λίοις τῶν τοίχων τοῦ πλοίου. Ὁ υἱὸς τοῦ κυβερνήτου ἐπη-
δαλιούχει, μόνος ὢν ἐν τῇ πλοιαρίῳ ναύτης. Διότι ἦρκει
καὶ μόνος αὐτὸς ἐν τῇ λαμπρῇ ἐκείνῃ ἀνέμῳ, ὅφ' ὃν, ἐν
δέκα ἢ δώδεκα λεπτοῖς, θά κατεπλέομεν εἰς Ἀντίρριον. Ὁ
ἀνεμος ἔπνεε θαυμασίως, τὰ ἱστία ἦσαν πλήρη, ἡ τρόπις
ἐλάχουσα ἐδίχαζε τὸ ἀπρόβλεπτον ὕδωρ, ἤμεθα ἤδη ἐν μέσῳ τοῦ
πορθμοῦ ἀλλ' αἴφνης ἐπλατάγησαν τὰ ἱστία, ὁ ἀνεμος ἐ-
κόπασεν καὶ μόνον ἐλαφρὸν πνεῦμα ἐπληττε τὰ ἐπὶ τοῦ ἱ-
στοῦ χαλαρωθέντα ἱστία. Τὸ πλοιάριον εἰσέτι προῦχώρει,
ἀλλ' ἐπὶ τινα μόνον λεπτά καὶ μετὰ ταῦτα ἐπατάθη ἡ ὑπὸ
τοῦ ρεύματος παραφορὰ τοῦ πλοίου. Ὁ ὑπολοχαγὸς Σάλ-
λιτς ἵστατο ἐπὶ τοῦ περιτειχίσματος τοῦ φρουρίου καὶ βλέ-
πων ἡμᾶς εἰς ὅσῃν ἀπόστασιν φθάνει ἡ φωνή, ἐβόησε:

— Κωπηλατήσατε τώρα !

Ἄλλὰ δὲν εἶχομεν κώπας. Ὁ ἄφρων ναύτης ἡμῶν Λάζαρος, εὐελπιστῶν εἰς τὸν οὐρίον ἄνεμον, ὥς μὴ ἀναγκαίως, δὲν εἶχε παραλάβει αὐτάς. Οὕτω τὸ μὲν πλοιάριον ἔμενεν ἄνευ ἑρετμῶν, ἡμεῖς δὲ τῶν ρευμάτων ἐγενόμεθα ἕρμαιον. Τότε ἤρξαντο ὀδυρμοὶ τῶν γυναικῶν, αἰτιωμένων ἡμᾶς ἐπὶ ραθυμίας καὶ ὥς ἐπιδιβάσαντας αὐτάς πλοίου ἄνευ ἑρετμῶν. Καὶ αὐτὸς ὁ κύριος Καλαμογδάρτης ἐγένετο σκυθρωπός. Μόνος ὁ Ἕλλην φρούραρχος τοῦ Ρίου λοχαγὸς Χρηστάκης ἐδοθήθησέ μοι πρὸς καταπράυνσιν τῶν γυναικῶν. Ἄλλ' ἡ κατάστασις ἡμῶν ἦτο λίαν δυσάρεστος. Εἶχομεν ἀνοιχθῆ ἔκ Ρίου, ἐλπίζοντες ἡδιστον γεῦμα καὶ ποικίλας γαστρονομικὰς μαγγανείας. Ἄλλ' ἤδη ἐκαθήμεθα, μετὰ πεινῶντων στομάχων, ἐν πλοίῳ ἄνευ ἑρετμῶν καὶ ἡ φορὰ τῶν ὁδάτων ὤθει ἡμᾶς εἰς τὸν κόλπον. Οὐδ' ἔπνεεν ἐλαχίστη πνοή, ἐντελὴς νημερία. Ἡ κυρία Βερτίνη πρώτη ἀνεκτίσθητο αὐτήν, καίτοι δὲ τὰ δάκρυα εἰσέτι ἠωροῦντο ἀπὸ τῶν βλεφάρων αὐτῆς, ἤρξατο ὁμοῦς αἰφνης γελῶσα ἀπὸ καρδίας.

— Μὴ χάνωμεν τὸ θάρρος, εἶπεν εἶνε λίαν κωμική ἡ κατάστασις αὕτη καὶ θὰ μεῖνῃ ἀλγημονήτος.

Τὸ ρεῦμα ὤθει ἡμᾶς πρὸς τὴν Ναύπακτον, ἀλλὰ πρὶν ἢ εἰς ταύτην προσπελάσωμεν, παρέσυρεν ἡμᾶς, εἰς τὰ ἴσα τοῦ κόλπου ὠθοῦν καὶ πάλιν ἤρξατο ἡ λοξοδρομία.

Περὶ τὴν τετάρτην ὥραν, μετὰ μεσημβρίαν, ἐπλέομεν παρὰ τὴν ἀπόκρημνον τῆς Στερεᾶς παραλίαν, ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς Βοστίτης καὶ ἰδοὺ ἐφάνη, περὶ μικρὸν τι ἀκρωτήριο, ἀλιευτικὴ ὁλκὰς κωπηλατουμένη καὶ πρὸς ἡμᾶς σπεύδουσα. Τότε ἐσώθημεν, μετὰ χαρᾶς προσκαλέσαντες τὸ πλοιάριον. Ὁ ἀλιεύς ἐκωπηλάτησε πρὸς ἡμᾶς καὶ συναφωνήσαμεν νὰ ρυμουλκήσῃ τὸ σκάφος ἡμῶν μέχρι Βοστίτης. Ἀπετίσαμεν αὐτῷ τὰλληρον τῆς Μαρίας Θηρεσίας. Ὁ ἡμέτερος ναύτης ἐπήδησεν εἰς τὸ ἀλιευτικὸν πλοῖον, προσέδρασε τὸ ἡμέτερον καὶ ἐδράξατο τῆς δεξιᾶς κώπης. Ὁ φρούραρχος Χρηστάκης ἐδράξατο τοῦ οἴκτου, δυσμένου δὲ τοῦ ἡλίου, κατήχθημεν εἰς Βοστίτην, ἵνα

ἀπέδημεν ἀκριβῶς παρὰ τὴν γιγαντιαίαν θρῶν, τῆς μναίαν ὁ Πλούταρχος ποιεῖται, ὥς εἶπεν ὁ ἱατρὸς Γλαράκης.

— Τώρα εἰμεθα ἐν ἀσφαλείᾳ, εἶπεν ἡ κυρία Πηνελόπη. Ἐδὼ ἐνημερώσαμεν ἓνα ἐξάδελφον εἰς τούτου τὸν οἶκον ὃς ὑπάγωμεν.

Τῷ ὄντι ἐτύχομεν ἐγκαρδίῳ δεξιῶσεως καὶ πάραυτα κατηνάσασμεν τὴν βουλυμίαν ἡμῶν δι' ἀφρόνου Ἀτζέμ πιλάφ καὶ ψυχροῦ ὀπιτοῦ κρέατος καὶ καλοῦ τυροῦ καὶ ἐξαιρέτου ρεσιναίου. Ἡ ὁμήγουρις πᾶσα κατέστη εὐθυμοτάτῃ καὶ πᾶσα λύπη ἐξέλιπε. Μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐμνήσθημεν καὶ τῆς ἀναπαύσεως.

Τῇ ἐπομένῃ ἀπέδημεν ἡμιόνων καὶ ἐν τρισὶ καὶ ἡμισίᾳ περίπῳ ὄρα, ἀφικόμεθα διὰ τερπνῆς ὁδοῦ, ἐν τῇ σκιᾷ πινῶν, πλατάνων καὶ ἐλατῶν, πάλιν εἰς τὸ φρούριον Ρίον, ἵνα ἀνήμεναι ἡμᾶς ψυχρὰ ὀπιτὴ Ἰνδικὴ ὀρνις, ἣν εἶχε πέμψῃ ἡμῖν ὁ λοχαγὸς Σάλλιτς ἐκ τοῦ μὴ γενομένου συμποσίου. Τῇ ἐσπέρᾳ συνώδευσα τοὺς ξένους μου εἰς Πάτρας, ἵνα πολλὴν ἐνεποίησε θυμηδίαν ἡ τῆς περιπετειᾶς ἡμῶν ἀφήγησις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'

(τέλος Φεβρουαρίου 1834)

Ὁ ἐν Πάτραις Ῥώσος ἀξιωματικός.— Ὁ ἐν Πάτραις βίος.— Ὁ νομάρχης Γλαράκης.— Ἐξοικισμὸς Ἀγγλων περιηγητῶν.

Ἐν βραχεὶ χρόνῳ ἡ ἐν Πάτραις διαμονὴ ἀπέδῃ ἡμῖν λίαν εὐάρεστος. Ἡ πόλις εἶχεν ἤδη εὐρωπαϊκῆς πόλεως ὄψιν. Τὸ νεώτερον μέχρι θαλάσσης ἐκτεινόμενον τμήμα αὐτῆς εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ εὐκτίστων νέων οἰκημάτων. Αἱ ὁδοὶ κηρύσσοντο, ὁ ἀήρ πανταχόθεν ἐλευθέρως ἔπνεε. Τὰ καταστήματα ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάντοτε εὐάερα καὶ ψυχρινά. Ἀλλὰ τὴν ἐξ ἀσπίων εὐρειῶν ὁδῶν βλάβην (τὴν στενότητα πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἀγαπῶσι, χάριν τῆς σκιᾶς), οἱ ἐν Πάτραις ἀπέφευγον τότε, κτίζοντες ἐξε-

χούσας τὰς ἀνωτέρας τῶν οἰκίων ὁροφάς καὶ στηρίζοντες τὰς οὕτω μορφουμένας προστεγάδας ἐπὶ τινων στηλῶν. Οὕτω τὰ πεζοδρόμια ἦσαν ἀπηλλαγμένα τῶν διαπύριον ἀκτίνων τοῦ ἡλίου.

Πάντες οἱ κάτοικοι ἐποιοῦντο πρόνοιαν ἀξιοματικῶν τε καὶ στρατιωτῶν, πάντες οἱ πρόξενοι ὑπεδέχοντο ἡμᾶς, ἐν δὲ καὶ ὁ νομάρχης κύριος Γλαράκης, ὡς ἤδη εἶπον, καὶ ἰδιωταί τινες. Διέτριβον δὲ ἐν Πάτραις πολλοὶ ἀξιοματικοὶ τῶν ἐθελοντῶν καὶ ἱκανοὶ φιλέλληνες, ὁ Ἑλβετὸς λοχαγὸς Χάν, ὁ ὑπολοχαγὸς Προνοκόφσκης καὶ ὁ ἐν Πέστη γεννηθεὶς Ἕλλην ἐπιλοχίας Κουτκουδάκης, ὧν τὰ ὀνόματα καὶ ἀνωτέρω ἐμνημονεύθησαν. Ἡ μείζων δὲ κίνησις ἐγένετο τότε ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἀγγλοῦ προξένου Γρόε, ὃς περ εἶχε γυναῖκα παρισιανήν. Ἡ θυγάτηρ αὐτῶν, ξανθή, κομψή, γενναία ἀγγλὴς ἡλικίας 18 ἐτῶν, ἔχουσα ὅμως τὴν τε ζωηρότητα καὶ τοὺς ἀνιαιροὺς τύπους τῆς γαλλίδος μητρός, ἐτάρασσε τὰ κύκλα ἡμῶν τῶν νεαρῶν ἀξιοματικῶν. Μετὰ μεσημβρίαν πάσης κυριακῆς ἐδέχοντο ἐπισκέψεις, περὶ δὲ τὸ ἑσπέρας συνεκρότουν χορὸν. Τὴν ὀρχήστραν ἀπῆρτιζε βάρδιτος, κιθάρα καὶ χαλκόμετος αὐλός. Ἀπλήστως ἐπιβιδόμεθα εἰς τὴν πολυπόθητον τοῦ ὀρχηθεῖς ἡδονὴν καὶ ἔχομεν, ἀμελοῦντες καὶ τοῦ θάλλους καὶ τοῦ πολλοῦ ἰδρωτός καὶ μετὰ πλείονος πόθου ἐν τῇ ἐλασνῇ ἐκείνῃ ὀρχήστρᾳ, ἣ ἐν λαμπροτάτῃ αἰθούσῃ, ἐν μέσῳ πολυήχου καὶ τελειοτάτης μουσικῆς. Πρὸς τοῦτοις ὁ μίστερ Γρόε πάντοτε ἐφρόντιζε καὶ περὶ ὀλιγωτέρας τινὸς ἀπολαύσεως. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ ὑπῆρχε πάντοτε Πόρτερ καὶ Οὐί καὶ ἄλλο εἶδος Ἀγγλικοῦ ζύθου καὶ a small peace of english ham καὶ τυρὸς ποτέποτε καὶ σιγάρα ἐξαίρετα. Ἀλλ' ὁ μίστερ Γρόε, εἰ καὶ μὴ ἐτήρει αὐστηρῶς τὴν κυριακὴν, δεχόμενος κατ' αὐτὴν ἐπισκέψεις, παρὰ τὰ τοῖς Ἀγγλοῖς νόμιμα καὶ ἅμα ἐπιτρέπων καὶ χοροῦ συνεκρότησιν, ἐν ἐπέτρεπεν ὅμως τὸ κάπνισμα ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ὑποδοχῆς, παρὰ τὸ αὐτόθι κοινὸν ἔθος, ἰδείκνυε δὲ ὡς καπνιστὴρ τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ!

Ἐν τῇ προκυμαίᾳ ὑπῆρχε μεγάλη τις γωνιαία οἰκία, ἥς τὰ μὲν κατώγια ἦτο καφεναεῖον, ἡ δ' ἄνω ὁροφὴ ξενοδοχεῖον. Ὁ κύριος ἦτο Κερκαλλήν. Τοῦτο ἦτο τὸ ἑσπερινὸν ἡμῶν ἐντευκτήριον, ἐνθα γερμανικῆς ἀπηλαύομεν διαχύσεως. Ὑπῆρχεν ἐξαίρετος τῆς Κάας οἶνος, ποῦντσιον, ὁπτὸν πρόβατον ἢ ἀμνὸς κτλ. Συνερχομένων ἡμῶν πάντων, ἤρχετο καὶ ὁ νομάρχης Γλαράκης, ὃς περ ἐφαίνετο καθ' ὑπερβολὴν ἀγαπᾶν τὰ γερμανικὰ ἐκείνα ἡθη, γινώσκων πάντα τὰ τῶν ἀρχαίων γερμανῶν φοιτητῶν καὶ τὰς πρωτοτύπους καὶ ἰδιαιτέρας φράσεις τῆς γλώσσης αὐτῶν. Ἦτο τὰ μάλιστα πεπαιδευμένος, χρησιότατος δὲ καὶ ἐλευθερός ἐν ταῖς γνώμας αὐτοῦ. Καίτοι δὲ πικρότατα κατέκρινε πολλὰ τῶν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ κακῶς ἐχόντων, ἦτο ὅμως Ἕλλην ἀκραιφνέστατος, διαπύρως φιλὼν τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα. Ὅσάκις ὁ οἶνος ἐθέρμαινε τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐγένετο καὶ εἰς τοὺς λόγους ὀρμῆς. Ἀλλ' εἰ καὶ καταδείκνυε καὶ ἐνδοίε τὰ πολλάκις οὐκ ὀρθὰ μέτρα τῆς ἀντιδωσιλείας, ἐφαίνετο ὅμως ἐπαικτικῆς καὶ συγγνώμης αὐτῇ. Διὰ τοῦτο πολλάκις ἤριζε πρὸς τὸν λοχαγὸν Χάν. Οὗτος πικρότατα ἐμέμφετο τὰ μέτρα ἐκείνα καὶ μάλιστα τὰ εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς ἀφικνῶντα, ἅτινα καλῶς ἐγίνωσκεν. Αἱ ἐριδες αὗται ἐγένοντο πάντοτε πλησίον ποτηρίου ποίντης, ὃ δὲ ὑπολοχαγὸς Προνοκόφσκης ἠναγκάζετο νὰ συνδιαλλάσῃ αὐτούς.

Μετὰ τῶν ἡμερῶν ἦλθε καὶ ὁ φιλέλλην κυβερνητικὸς ἱατρός Τράϊνερ εἰς Πάτρας, χάριν ὑπηρεσίας. Καὶ αὐτὸς κατὰ πᾶσαν ἐσπέραν ἤρχετο εἰς τὸ ἡμέτερον ἐντευκτήριον καὶ πολλὰ ἡμῖν ἀφηγεῖτο διαφέροντα τοῦ βίου αὐτοῦ γεγονότα. Οὕτω διηγῆσά το ποτὲ τινα περὶ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ ἀποθανόντος μεγάλου ἀγγλοῦ φιλέλληνος ποιητοῦ λόρδου Βύρωνος.

Ὁ διδάκτωρ Τράϊνερ ἦτο τότε ἱατρός ἐν Μεσολογγίῳ. Ὁ λόρδος Βύρων, ἐλθὼν αὐτόσε μετὰ διακοσίων περίπου ἐπικούριον, μεγάλως ἠγαπᾶνται, διότι οἱ κινδυνεῦται ἐκεῖνοι εἶχον ἀναισχύντους ἀξιώσεις, καίτοι τὰ μάλιστα ὑπὲρ αὐτῶν ἐμερίμνα, καθ' ὅσον συνεχώρουν αἱ περιστάσεις. Ὁ Βύρων,

ὥς πάντες σχεδὸν οἱ ποιηταί, ἦτο πάγκαλος καὶ ἰσχυρότατος. Φύσει ἐμαλαγχόλει, ἀλλ' ἐλαχίστη ἀφορμὴ διηρέθιζεν αὐτόν. Ἐξ ἑμοῦ λίαν μὲν ἀκρατῶς σήμερον, λιτωτάτα δὲ αὔριον καὶ ἔπινεν ἅμα ἰσχυρὰ πνευματώδη ποτά. Εἰς οὐδεμίαν ἱατρικὴν συνταγὴν ἤθελε νὰ ὑποταχθῇ. Τὸ Μεσολόγγιον ἔχει ὑγιεινότερον κλίμα καὶ πυρετοὶ δὲν ἐπιπολεῖουσιν. Ἀλλ' ὁ θελκτικώτατος καὶ ρωμαλέος ποιητής, ἐν τῇ ἀτάκτῃ αὐτοῦ διαίτῃ, ἔπαθε καὶ πυρετόν. Τότε προσεκάλεσε τὸν ἱατρὸν Τράϊδερ, ὅπερ ἐχαρακτήρισε μὲν τὸ πάθημα ὡς ἀσήμαντον, εἶπεν ὁμοῦς ὅτι ἦτο ἀνάγκη διαίτης καὶ ἀναπαύσεως. Ἀλλὰ κυρίως ἀναπαύσεως ἐστερεῖτο. Ἐν πάσῃ ὥρᾳ ἦτο ἐξηρησισμένος, παρὰ δὲ τὰς συμβουλὰς τοῦ Τράϊδερ, ἠγέρθη τῆς κλίνης.

Τότε ἠθέλησαν νὰ προσκληθῇ ἱατρός τις ἐκ Ζακύνθου, ὅπερ ὁ Τράϊδερ ἐνόμιζε περιττόν, διότι ἡ κατάστασις τοῦ Βύρωνος δὲν ἦτο ἐπίφοδος. Φαίνεται ὁμοῦς, κατ' αὐτὴν τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμολογίαν τοῦ Τράϊδερ, ὅτι ὁ ἱατρός οὗτος δὲν εἶχε κατανοήσει ὅτι ἡ ψυχικὴ τοῦ ἀνδρὸς διάθεσις ἦτο τὰ μάλιστα διεγρηγερμένη, ἐπιδρῶσα θανασίμως ἐπὶ τῶν νῆρων αὐτοῦ. Οὕτως ἐπῆρχοντο νευρικαὶ διαταράξεις, ἔχουσαι φοδοποιὸν χαρακτήρα. Ἀλλ' ὁμοῦς μετεπέμψαντο καὶ τὸν ἐκ Ζακύνθου ἱατρὸν, ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ πυρετός κατήντα νευρικός. Ὁ Τράϊδερ ἔμεινε τὴν νύκτα ἐκαίνην παρὰ τῇ ἀσθενεῖ καὶ ἐδλεπεν ἤδη ὅτι δὲν θ' ἀπέφυγε τὸν θάνατον. Ἀλλ' αἰφνης ἐπῆλθεν ὑποτροπίασις, εἴτα τὸν μέγιστον καὶ φοδοποιὸν ἐρεθισμὸν διεδέξατο χαλάρωσις πασῶν τῶν δυνάμεων καὶ ὁ πάντῃ ἐξηντλημένος Βύρων ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς, βαθεῖα δὲ ἀναπνοὴ ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν ταραχώδη ζωὴν αὐτοῦ, ἐν ταῖς ἀγκάλας τοῦ ἱατροῦ.

Δὲν αἰσθάνομαι τὴν ἐλαχίστην τύφιν, εἶπεν ὁ Τράϊδερ, καταστρέφων τὸν λόγον. Διότι καὶ ἐὰν πάντες οἱ ἄριστοι τοῦ κόσμου ἱατροὶ παρίσταντο, οὐδόλως θὰ ἐκράτουν αὐτὸν ἐν τῇ βίῃ. Τῶν συμβουλῶν καὶ συνταγῶν τῶν ἱατρῶν κατεφρόνει, δὲν εἶμαι δὲ βέβαιος ἂν ἔπαξ ἔλαβε τὰ διαγραφέντα αὐτῷ φάρμακα.

Ἐν ἄλλῃ δὲ πάλιν ἐσπέρᾳ ὁ διδάκτωρ Τράϊδερ ἀφηγήσατο ἡμῖν ἐπεισόδιόν τι τῆς ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίας.

— Ἦμην τότε, εἶπεν, ἱατρός ἐν τινὶ ἐλληνικῇ κορβέτῃ, ἣν ἐκυβέρνηει Ἀγγλος. Ἐπλεομέν ποτε ἐν τοῖς Ἰονικοῖς ὕδασι, ἴσως τρεῖς ἑβδομάδας πρὸ τῆς ἐνδόξου ναυμαχίας. Ἠθέλομεν νὰ εἰσπλεύσωμεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Κορίνθου, ἀλλ' ἡ τρικυμία τρεῖς ἡμετεῖρας τὴν ἡμετέραν ἀπόπειραν καὶ ὥθησεν ἡμᾶς πάλιν πρὸς τὰς Πάτρας. Ἀλλ' ἐν τέλει ἐπατόχομεν τοῦ σκοποῦ καὶ ἀνευ κινδύνων εἰσπλεύσαμεν τὸν κόλπον. Αἱ τηλεβολοστοιχίαι Ῥίου καὶ Ἀντιρρίου, οὐδὲν ἡμᾶς ἐδίαψαν καίτοι θαψιλεῖς καθ' ἡμῶν ἐξηκόντισαν σφαίρας. Τὸ ρεῦμα ἐν τῷ κόλπῳ ἦτο ἰσχυρόν καὶ τὰ κύματα τόσοι ἀνήσυχα, ὥστε, ἀτάκτως τῆς κορβέτας ἡμῶν κινουμένης, ἀδέβαιος ἦτο ὁ σκοπὸς τῶν προσβαλλόντων. Ἐστρέψαμεν τότε πρῶταν πρὸς τὸν Ἀμφισσαῖον κόλπον, ἐνθα, ὡς εἶχομεν ἀκούσει, ὤρμουν τουρκικὰ τινα πολεμικὰ πλοῖα. Τῷ ἐντι κατελάδομεν αὐτοῦ, δύο τουρκικὰς κορβέτας καὶ δύο γολέττας, ὁρμούσας παρὰ τὴν καλουμένην Σκάλιν. Ἐκαύσαμεν καὶ τὰς τέσσαρας καὶ εἴτα ἐπλεύσαμεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γαλαξειδίου, πρὸς ἐπισκευήν, τῶν ἐν τῇ μικρᾷ ἐκαίνῃ μάχῃ τῇ κορβέτῃ ἡμῶν προξενηθεισῶν πληγῶν. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀπήγαμεν ἐκεῖθεν καὶ ἐπλεύσαμεν εἰς Βοστίτσαν, ὅθεν ἐπέβη τοῦ πλοίου ἡμῶν ὁ στρατηγὸς Τσόρτζι, μετ' ἀνδρῶν χιλίων. Ὁ ναύαρχος Κόνδριγκτιων εἶχε διαγγεῖλαι τῷ ἐν τῷ λιμένι Ναυαρίνου μετὰ τοῦ τουρκοαἰγυπτιακοῦ στόλου ὁρμοῦντι Ἰβραήμ πασσά, ὅτι, ἐὰν ἐκπλεύσῃ ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ στόλου αὐτοῦ, ὁ ἀγγλικός, ρωσικὸς καὶ γαλλικὸς στόλος ὁμοῦ αὐτὸν θὰ προσβάλωσιν. Ὅτε ὁμοῦς ἔμαθεν ὁ πασσάς τὴν ἐν τῷ Ἀμφισσαίῳ κόλπῳ παντελὴ τῶν τούρκων ἦτταν καὶ ἅμα ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ ἀγγλικὸς στόλος εἶχε πλεύσει εἰς Ζάκυνθον, ἔπεμψε καὶ ἐκεῖνος τέσσαρας φρεγάτας εἰς τὸν Ἀμφισσαῖον κόλπον, πρὸς σύλληψιν τῆς ἐλληνικῆς κορβέτας. Ὁ ναύαρχος Κόνδριγκτιων ταῦτα μαθὼν, ἀνέμεινε τὸν πρὸ τῆς Ζακύνθου παρά- πλουν τῶν τουρκικῶν φρεγατῶν, ἐπιροδόλησε καὶ ἠνάγ-

καρσεν αὐτάς ν' ἀνακάμψωσιν εἰς Ναυαρίνον. Ὁ ἀγγλικὸς στόλος κατεδίωξε τὰς φρεγάτας, συνήντησε μετ' ὀλίγον τὸν γαλλικόν, τῇ ἐπιούσῃ συνηνώθησαν μετὰ τοῦ ρωσσικοῦ καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐγένετο ἡ περιώνυμος τοῦ Ναυαρίνου ναυμαχία, ἐν ᾗ κατεστράφησαν πάντα τὰ τουρκικὰ καὶ αἰγυπτιακὰ μεγάλα πλοῖα. Τὰ μικρὰ τουρκικὰ ἱστιοφόρα, κορβέται τινές, βρίκια καὶ γολέτται, ὤρμουν εἰς τὴν ἐτίραν τοῦ λιμένος πλευρὰν καὶ οὐδαμῶς ἐδλάθησαν. Πρὸς ἐπιτήρησιν τούτων οἱ τρεῖς ἡνωμένοι στόλοι κατέλειπον δύο μόνον φρεγάτας καὶ ἀπῆλθον τοῦ λιμένος. Τῆς εὐκαιρίας βραζόμενος ὁ Ἰβραήμ πασᾶς ἤρπασεν ἐκ Ναυαρίνου ἐπικεῖνα τῶν 2,700 γυναικῶν καὶ παίδων, οὓς ἤγαγεν ὡς δούλους εἰς τὰ πλοῖα. Εἰτα ἐξέπεμψεν ἀποσπάσματα τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ εἰς τὴν ἔσω Πελοπόννησον, ἐπιτάξας πυρπολῆσαι, δῆωσιν, καταστροφὴν καὶ φόνον καὶ σύλληψιν γυναικῶν καὶ παίδων καὶ ἀπαγωγὴν αὐτῶν εἰς Ναυαρίνον, ὅπου ἐπιδιδάσθησαν ἐπὶ τῶν ὑπολειφθέντων τουρκικῶν καὶ αἰγυπτιακῶν πλοίων, πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ ἐν τῇ ναυμαχίᾳ χυθέντος τουρκικοῦ καὶ αἰγυπτιακοῦ αἵματος.

Ἄλλὰ καὶ ἡμεῖς εἰχομεν μάθει διὰ τέσσαρες τουρκικαὶ φρεγάται εἶχον ἀποσταλῆ ἐκ Ναυαρίνου, πρὸς σύλληψιν τῆς ἡμετέρας κορβέτας. Ὁ κυβερνήτης ἡμῶν, ἔχων ἐν τῷ πλοίῳ ἐμπείρους τῶν ἐλληνικῶν ἀκτῶν ἄνδρας, ἐκρυψε τὴν κορβέταν ἡμῶν ἐν τινὶ μεταξὺ τοῦ Ἀμφισσαίου κόλπου καὶ τῆς Ναυπάκτου φυσικῇ λιμενίσκῃ, οὗ ὁ μὲν εἰσπλοῦς εἶνε ἐπικίνδυνος εἰς μεῖζονα ἱστιοφόρα, ἡ δὲ εὐρεσις δυσχερής. Διότι οὐδὲν ἐγινώσκομεν, οὔτε περὶ τῶν κατὰ τῶν ποσσίων ἐκεῖνων φρεγατικῶν μέτρων τοῦ Κονδριγκτώνος, οὔτε περὶ τῆς ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίας. Ἐξηγάγομεν εἰς τὴν γῆν μίαν τηλεβολοστοίχιν καὶ κατετάξαμεν τοὺς 1000 ἄνδρας τοῦ στρατηγοῦ Τσώρτς ἐπὶ τῶν στρατηγικωτάτων θέσεων. Ἐξακόσια παλληκάρια στρατοπεδεύοντα μακρὰν ἐπὶ τοῦ ὅρους, ὑπέσχοντο διὰ τὰ σπαύσωσι εἰς βοήθειαν, ἅμα τῷ ἀκούσματι τῆς πρώτης βολῆς. Τῷ ὄντι μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀκούσαντες βολὰς τηλεδόλου, ἐν σπουδῇ κατέλθον

τοῦ ὅρους. Ἄλλ' ἡ κορβέτα ἡμῶν, ἀποπλέουσα, ἔβαλε, πρὸς ἀποχαιρετισμόν, τὰς βολὰς ἐκεῖνας. Εἶχε διαδοθῇ ἡ εἴδησις διὰ αἱ φρεγάται ἐπανάκαμψαν εἰς Ναυαρίνον. Ἦδη εἶδησι πάλιν νὰ διαπλεύσωμεν τὸν μικρὸν Ἑλλήσποντον, ὅπως ἀναχθῶμεν εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Ἄλλ' ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ δὲν ὑπῆρξαμεν τόσον εὐτυχεῖς. Τὸ τουρκικὸν πορτολικὸν ἐπιτυχῶς ἐσκόπευσε, καίτοι δὲ διὰ τοῦ πορτομίσκου Ῥίου καὶ Ἀντιρρίου οὗριος ἐφ' ἡμᾶς ἔπνεεν ὁ ἀνεμος, τὸ πλοῖον ἡμῶν ὅμως ἐδλήθη ὑπὸ πολλῶν βολῶν καὶ δύο ἄνδρες ἐφονεύθησαν.

Διαπλεύσαντες τὸν μικρὸν Ἑλλήσποντον καὶ πλέοντες περὶ τὰς Πάτρας ἀπήντησαμεν ἀλιευτικὸν πλοῖον, ὅπερ πρῶτον ἡμῖν ἀνεκοίνωσε τὴν ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίαν. Καρὰ μεγάλη κατέλαβε πάσαν τὴν κορβέταν, ναῦται καὶ στρατιῶται ἤδεν καὶ ἐχόρευον. Ἀνωθεν τῶν Πατρῶν ἠγκυροβολήσαμεν, ἀλλ' οἱ ναῦται ὅλην τὴν νύκτα δὲν ἠθέλησαν ν' ἀναπαυθῶσι. Τῇ ἐπιούσῃ ἐπολιορκήσαμεν τὰς Πάτρας καὶ συναλόμεν δύο αὐστριακὰ πλοῖα καὶ ἐν βρίκιον, διότι διέρρηξαν τὴν πολιορκίαν. Τοὺς πλοιάρχους καὶ ναύτας ἀνέλαβον εἰς τὸ πλοῖον ἡμῶν. Ἄλλ' ὅμως ὤρμει ἐκεῖ που καὶ αὐστριακὴ τις γολέττα, ἐπίσης ρήξασα τὴν πολιορκίαν. Ὁ τῆς Αὐστρίας πρόξενος Περδικίδης ἦλθε διὰ λέμβου, φορῶν τὴν μονοστολίαν αὐτοῦ καὶ ἀπήτησε τὴν παράδοσιν τῶν συλληφθέντων πλοίων. Ἄλλ' ὁ πλοίαρχος ἡμῶν ἀπήντησε.

— « Διάταξον τὸν πλοίαρχον τῆς ἐκεῖ ὁρμούσης αὐστριακῆς γολέττας νὰ ἐνωθῇ μεθ' ἡμῶν ἐντὸς 15 λεπτῶν, εἰ δὲ μὴ θὰ τὴν καταδυθίσω. Σοὶ παραδίδω τοὺς πλοιάρχους μόνον. »

Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Ὅτε ὁ λέμβος τοῦ προξένου ἤγγιζεν εἰς Πάτρας, ἐδάλλομεν κατ' αὐτῶν καὶ μίαν σφαῖραν, ἐν' ἀναγκάσωμεν αὐτοὺς νὰ σπαύσωσι. Μετὰ 15 λεπτά ἤντηχεν ἡ πρώτη βολὴ κατὰ τῶν ἰσθμῶν τῆς ἀγκυροβολούσης αὐστριακῆς γολέττας. Ἡ δευτέρα σφαῖρα ἡμῶν διέρρηξε τὸν μέσον ἰσθμὸν, ἡ τρίτη καὶ τετάρτη διήλθον τὴν πρῶταν

παρὰ τὸ ὕδωρ, διὸ καὶ ἡ γολέττα ἤρξατο νὰ βυθίζεται ὡς νήσσα διὰ τοῦ ράμφους· ἡ πέμπτη σφαῖρα ἐπλάτταται παρὰ τὴν πρύμναν εἰς τὴν πυριτιδοθήκην καὶ οὕτως ἔπην τὸ σκάφος ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Οἱ ἐπιζήσαντες νύχαι ἐσώθησαν.

Ταῦτα διηγήσατο ὁ διδάκτωρ Τράϊνερ.

Ὁ ἥλιος ἐκρύπτετο ἤδη ὀπισθεν τῆς νήσου Ζακύνθου, δε μετὰ τοῦ φίλου μου Προνοκόφσκη ἐπορεύθημεν εἰς τὸν ξενῶνα ἡμῶν. Ὁ φύλαξ Δημήτριος ἐδέξατο ἡμᾶς παρὰ τὴν θύραν, εἰπὼν ὅτι ξένος τις ἀνέμενεν ἡμᾶς ἄνω καὶ ὅτι ἦτο ρῶσος ἀξιωματικός, ἐλθὼν ἐπ' ὄνου πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν βαυαρῶν ἀξιωματικῶν ἐκ τοῦ Ἀκρωτηρίου Παπᾶ, ἐνθα ὤρμει ρωσικὴ τις φρεγάττα. Τότε διενεώθημεν ὅτι ὁ ξένος ἐκεῖνος ἦτο καὶ ἀπρόσπτος καὶ δυσχερής, ἐὰν μάλιστα μηδεμίαν γλῶσσαν ἐλάλει πλὴν τῆς ρωσικῆς. Τῷ ὄντι οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα. Εὐρομεν ἄνω νεανίαν, εἰκοσι περίπου ἐτῶν, ξανθόν, ὑψηλόν, ρωμαλέον, τέλειον ρωσικὸν χαρακτήρα. Προσηγόρευσε ἡμᾶς φίλιως, ἀλλὰ μόνον τὴν ρωσικὴν ἐλάλει. Εὐτυχῶς ὁ Προνοκόφσκης ἦτο παρ' ἐμοί, συνεννοηθεὶς μετ' αὐτοῦ ὅπως δῆποτε, καίτοι μετὰ δυσχερείας. Μετ' ὀλίγον ἦλθον καὶ οἱ λοιποὶ συνήθεις ξένοι. Ὁ λοχαγὸς Βροντζέττης ἀμέσως ἐλάλησεν ἰταλιστὶ πρὸς τὸν ρῶσον λοχαγόν· ἀλλ' οὗτος οὐδὲ γὰρ ἐνόησε, μέγα θαυμάσαντος τοῦ βαυαροῦ ἀξιωματικοῦ. Ἐν τέλει ἦλθεν ὁ νομάρχης Γλαράκης.

— Καὶ ποῖος εἶνε ὁ σπάνιος οὗτος ξένος; ἠρώτησεν.

— Εἶνε ρῶσος, ἀπεκρινάμεθα, γινώσκων μόνον τὴν ἑαυτοῦ γλῶσσαν, ἣν οὐδεὶς ἡμῶν λαλεῖ. Ἀποροῦμεν τί νὰ πράξωμεν.

— ὦ! ἀνεδόχησεν ὁ Γλαράκης εὐθύμως. Ἐὰν θέλητε νὰ εὐαρεστήσητε εἰς Ρῶσον καὶ νὰ τὸν τιμήσητε, πρέπει νὰ τὸν μεθύσητε.

Ἡ συμβουλὴ αὕτη γενικῶς ἐπεδοκιμάσθη.

— Ἀλλὰ πῶς νὰ τὸν καταφέρωμεν; ἠρωτήσαμεν πάντες ζωηρῶς.

Καὶ πρὸς τοῦτο ὁ Γλαράκης συνεβούλευσεν.

— Οὐδὲν εὐκολώτερον. Παραστήσατε τὸν Πρίγκηπα τοῦ Θόρεν, τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην συμποσιακὴν κωμωδίαν τῶν φοιτητῶν!

Καὶ ἐξ ἡμῶν ἦσαν τινες, γινώσκοντες τὸ πανάρχαιον τοῦτο ἔθος τῶν γερμανῶν φοιτητῶν, ὅπερ ποτὲ εἶχον ὁμοῦ παραστήσει, εἰ καὶ μὴ ἐγένετο ἤδη χρῆσις αὐτοῦ. Ὅθεν ἐγένοντο αἱ ἀρμόδιαι παρασκευαί, παρηγγέλθη πολὺ ποῖντις καὶ ὁ φίλος Προνοκόφσκης παρηγγέλθη νὰ καταστήσῃ, μετὰ τὴν τράπεζαν, τὸ ἔθιμον γνωστὸν εἰς τὸν Ρῶσον, ὅπερ οὐκ ὀλίγον δυσχερὲς ὑπῆρξεν.

Ἀλλὰ καὶ νῦν ἐνταῦθα συμβαίνει τὸ αὐτὸ τῷ ἑλληνι ἀναγνώστῃ, ὃν δὲν δύναμαι νὰ στερήσω τῆς ἰδιαιτέρας περιγραφῆς τοῦ ἔθιμου, ὅσον καὶ ἂν εἶνε πεζὴ καὶ μὴ ποιητικὴ ἐπειδὴ ἀναφέρω γεγονότα, διὰ τοῦτο ἀνάγκη καὶ τινος διασαφήσεως.

Οἱ γερμανοὶ φοιτηταὶ μεγάλως ἠγάπων τὴν παράστασιν τοῦ Πρίγκηπος τοῦ Θόρεν κατὰ τὰς διασκεδάσεις αὐτῶν,¹ αἵτινες ἐν τοῖς πρότερον χρόνοις εἶχον ἰδίως σκοπὸν τὴν πόσιν. Ὁ γινόμενος Πρίγκηψ ἐτίθετο ἐπὶ ἑδρας, ἥτις ἵστατο ἐπὶ στρογγύλης εἰ δυνατόν τραπέζης. Οἱ λοιποὶ φοιτηταὶ ἀπῆρτιζον τὴν αὐλὴν αὐτοῦ, πέριξ αὐτοῦ ἱστάμενοι. Ὁ Πρίγκηψ, ἱστάμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἤγουν τῆς ἐπὶ τῆς τραπέζης ἑδρας, ἀρχεται τοῦδε τοῦ ᾠσματος.

Ich bin der Fürst von Thoren,
Zum Trinken auserkoren,
Ihr Alle seid erschienen
Mich fürstlich zu bedienen.

Καὶ οἱ περὶ αὐτὸν λέγουσιν ἐν χορῷ

Wir Alle sind erschienen
Dich fürstlich zu bedienen.

1. Commerce.

Ἐκαστος τῶν παρισταμένων ἔχει ἐν ταῖς χερσὶ δύο πλήρη ποτήρια, ὃ δὲ πρῶτος προσφέρει ἐν τῷ πρίγκηπι, ὃς λαμβάνων, συγκρούει αὐτὸ πρὸς τὸ ἐκείνου καὶ κενοὶ ἄχρι τρυγός. Τοῦτο πράττει καὶ ὁ προσεναγκών, ὃ δὲ χορὸς τότε ᾄδει·

Rund Gesang und Rebensaft
Lieben wir wohl Alle;
Brüder trinkt mit Muth und Kraft
Schäumende Pokale.
Edite, Bilete Collegiales,
Post multa secula pocula nulla.

Οὕτως ἕκαστος, διαρκούντος τοῦ ἔσματος, προσφέρει τῷ Πρίγκηπι τοῦ Θόρεν πλήρες ποτήριον οἴνου καὶ συμπίνει μετ' αὐτοῦ ἕτερον. Ἀλλὰ πόσα ποτήρια κενοὶ ὁ Πρίγκηψ; Πολλῶν ὄντων τῶν συμποτῶν, ὃ πρὸς τὸν πότον ἐκλεγόμενος πρίγκηψ, πολλὰ πρὶν ἢ ἐγγίσῃ ὁ ὠστῆτος πότης, κατέρχεται τοῦ θρόνου καρηδαρῶν καὶ τραυλίζων, ἕτερος δὲ διαδέχεται αὐτόν, καὶ τὸ τέλος γίνεται ὁμοιον.

Ἄλλ' ὁ ρῶστος ἀξιωματικὸς ἦτο ἀπρόοπτος ἐξαίρεσις. Ἀναβὰς τὸν θρόνον, ἐδοκίμασε τὸ μέγμα ἦτο ποίησι καὶ ἐπειδὴ ἐφάνη αὐτῷ ἐλαφρόν, ἤτησε ψιφίαν ἀγγλικῶν Brant, ἣν ἐκένωσεν εἰς τὸ ποτήριον. Ἡμεῖθα ἐν τῷ χορῷ δεκαπέντε, ἠρξάμεθα τοῦ ἔσματος καὶ ἀπαντες ἐπίσταν. Ὁ γύρος ἔγεινε καὶ πάλιν ἔγεινεν, ἀλλ' ὁ Ρῶστος ἦτο ἀλόγητος ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ὁ στοιχὸς ἡμῶν ἤραιοῦτο, ὃ διδάκτωρ Γλαράκης ἐκ τῶν πρώτων ἐγένετο ἀόρατος. Ὁ μὲν καρηδαρῶν ἐκοιμάτο ἐδῶ ἐν τῷ πλησίον θαλαμῷ, ὃ δὲ ἀλαχόσε ἀπεχώρει. Ἐγὼ ἐξηπλώθην ἐπὶ δύο καθισμάτων, ἀλλ' ὁ ρῶστος ἐκάθητο ἐπὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου πίνων καὶ ᾄδων μόνον τὴν μελωδίαν, διότι ἠγνῶσι τὰς λέξεις!

Ἐγειρόμενος τῇ πρώτῃ, ἠσθόμην πνέουσαν ψυχρινὴν αἶραν διὰ τῆς θύρας τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν ἐξώστου. Αὐτοῦ ἐκάθητο ὁ Ρῶστος, ἐν τῇ δροσεδῇ ἐσθίνῃ πνοῇ, κρατῶν πλήρες ποτήριον. Μὲ προσεκάλεσε, νεύσας διὰ τῶν λα-

πρὸν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Ἡ ὄψις αὐτοῦ ἦτο ροδαينή, ἀναφανήσας δὲ χαρᾶσιν, χαρᾶσιν, ἐκένωσε τὸ πλήρες ποτήριον.

Δὲν ἐπατόχομεν τοῦ ποθομένου, ὁ ρῶστος δὲν ἐμεθύσθη, ἦτο παιδρὸς καὶ εὐθυμῶς. Πάντες ἡμεῖς ἐπάσχομεν καρηδαρίαν, ὃ εἰς δὲ ἔλαγα τῇ ἐτέρῃ·

— Ἀλλοτε δὲν ἀποφασίζομεν νὰ μεθύσωμεν Ρῶσσον!

Ὁ ἡμέτερος κεφαλὴν ξενοδόχος ἐπώλησε τὸ ξενοδοχεῖον ἐτέρῃ τινι ἐγγχερίῳ αὐτοῦ, ὃς πρότερον εἶχε ξενοδοχεῖον ἐν Μεθώνῃ, καθ' ὃν χρόνον ἦσαν ἐκεῖ οἱ Γάλλοι· ὃ δὲ ὑπηρέτης τοῦ πρώτου, ὃ πάντοτε πρὸς ἡμᾶς φίλος καὶ πρόθυμος Δημήτριος, δὲν ἠθέλησε νὰ παραμείνῃ μετὰ τοῦ νέου κυρίου. Οὗτος πράγματι ὑπερηφανεύθη, ὑπερετίμησε τὰ παλαιά καὶ διατάραξε τὸν ροὺν τοῦ εὐθύμου ἐκείνου βίου. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ νομάρχης Γλαράκης ἐπῆλθεν ἐπίκουρος εἰς τὴν ἀνάγκην ἡμῶν. Ἐγίνωσκεν τινα Μελιταῖον, Παῦλον καλούμενον καὶ τοῦτον συνέστησαν ἡμῖν ὡς ξενοδόχον. Ὁ Παῦλος ἔλαβε παρ' ἡμῶν προκαταβολήν, διότι ἐσπερίετο χρημάτων, πρὸς ἰδρυσιν ξενοδοχείου. Ἐκεῖ που πλησίον ἐμίσθωσε μικρὰν τινα οἰκίαν καὶ εἰσῆλθεν αὐτὸς σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις. Ὁ Signor Paolo παρέλαβε ὑπηρέτην καὶ τὸν ἡμέτερον Δημήτριον, ἀμφοτέρω δὲ ἐξηκολούθησαν, ἐν τῇ νέῃ ἰδρύματι, τὴν συνέχειαν τῶν ἡμετέρων ἐσπερινῶν ἐντολάων.

Ἐν τῇ μικρῇ αἰθούσῃ τῶν συνομιλιῶν ἡμῶν, ὑπάρχον πλησίον ἀλλήλων θαμάτια δύο, ὧν αἱ θύραι ἐκ τῆς αἰθούσης ἠνοίγοντο, καὶ ἦσαν συνήθως ἀνεσχημέναι.

Ἐσπέραν τινὶ εὐρομεν τὴν μίαν κεκλεισμένην καὶ πῶς ἀνησυχῆσαμεν. Τῇ ἐσπέρᾳ ἐκείνῃ ὁ λοχαγὸς Χᾶν ἐώρταζε τὰ γενέθλια αὐτοῦ καὶ πᾶσιν ἡμῖν προσήνεγκε ποῦντες. Ἡ εὐθυμία ἐπῆλθεν, ἔσματα ἐψάλλεν ἕκαστος ἀλληλοδιαδόχως ζωντῶς καὶ μεγαλοφώνως καὶ ἡ ἐορτὴ παρετάθη μέχρι δευτέρης πρωΐνης ὥρας.

Τῇ ἐπιούσῃ ἐσπέρα, πορευθεὶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου Παύλου, εἶδον κεκλεισμένην τοῦ ξενῶνος τὴν θύραν καὶ τὸν ἐπιτοχίαν Κουτκουδάκην καὶ ἐτέρους ἀξιωματι-

κούς, οἵτινες ἀνεκοίνωσάν μοι ὅτι πολλάκις ἤδη κρούσαντες τὴν θύραν, οὐδένα ἤκουσαν κινούμενον. Μεταξὺ λεγόντων ἦλθε καὶ ὁ Προνοκόφσκη καὶ ὁ κύριος Γλαράκης. Ὁ Προνοκόφσκη ἐκρυσεν ἰσχυρῶς διὰ τῆς θήκης τοῦ ξίφους, ἀλλ' οὐδεὶς ἐν τοῖς ἔσω ἤκούετο. Ὁ Προνοκόφσκη ἀπώλεσε τότε τὴν ὑπομονὴν καὶ δι' ἰσχυροῦ λακτίσματος ἀνείναξε τὴν θύραν καὶ πάντες εἰσῆλθομεν. Τότε ἐπὶ τῆς κλίμακος ἐφάνη ὁ Δημήτριος, καταπόρφυρος τὴν ὄψιν.

— Τί ξενοδοχεῖον εἶν' ἰδῶ; ἐρώνησεν ὁ Γλαράκης. Ἀκόμη ἡμεῖς εἶμεθα κύριοι. Ὁ Παῦλος ἐκ τῶν τετρακοσίων δραχμῶν, τὰς ὁποίας ἔλαβεν, ἀπέδωκε μόνον ἐξήκοντα. Τὸ ξενοδοχεῖον εἶνε ἰδικόν μας καὶ ἐκεῖνος κλείει τὴν θύραν κατὰ τοῦ προσώπου μας!

— Δὲν πταίω ἐγώ, ἀπήντησεν ὁ Δημήτριος. Ὁ κύριος Παῦλος μ' ἐμπόδισε νὰ σὰς ἀνοίξω τὴν θύραν. Ἐνοικίασιν εἰς δύο Ἀγγλοὺς τὸ ἐν δωμάτιον. Αὐτοὶ ἤθελον τώρα νὰ φύγωσι, διότι χθὲς δὲν ἐκοιμήθησαν, ἕνακα τῶν ἡμετέρων καὶ τοῦ θορύβου τῶν κυρίων ἀξιωματικῶν. Ἐστημένον δὲν μετὰ τοῦ κυρίου Παύλου νὰ ἐνοικιάσωσιν ἔλθῃ τὴν οἰκίαν διὰ τρεῖς ἡμέρας, ἕως ν' ἀπέλθωσιν εἰς Ζάκυνθον. Ὁ κύριος Παῦλος μὲ διέταξε μάλιστα νὰ κλείσω τὴν οἰκίαν καὶ εἰς κἀνένα νὰ μὴ τὴν ἀνοίξω.

Οὐδεὶς ἐφαίνετο ἐκ τῶν οἰκείων τοῦ Μελιταίου. Ἐλθον κλεισθῇ ἐν τῇ ἐτέρῃ τῶν δωμάτων. Ἡτήσαμεν οἶνον ἀλλ' ὁ Δημήτριος δὲν εἶχε τὴν κλεῖδα τῆς ἀποθήκης. Τότε ἰδόμενοι αὐτῷ χρήματα ἵνα πορίσῃ τὸν ἀναγκασθόντα ἡμῖν οἶνον, ἄρτον καὶ τυρόν. Μεγάλως ὀργίσθημεν ἐπὶ τῇ διαγωγῇ τοῦ Μελιταίου καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ἀγγλοὶ κατενόησαν ὅτι δὲν ἠδύναντο ἀντὶ χρημάτων πάντα νὰ διατάξωσι κατὰ τὸ δοκοῦν, οὐδὲ νὰ περιστείλωσι τὴν ἡμετέραν ἐλευθερίαν. Ἐκαθήσαμεν τότε εἰς τὰς συνήθεις ἡμῶν θέσεις καὶ ἀπεφασίσσαμεν νὰ ψάλλωμεν μονότονον ᾠδὴν καὶ τὸ αὐτὸ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ὥστε οἱ κύριοι Ἀγγλοὶ ν' ἀκηδισθῶσι καὶ ν' ἀπέλθωσιν. Ἡρξάμεθα λοιπὸν καὶ ἐπὶ μίαν ὥραν καρτερικῶς ἐξηκολουθήσαμεν τὸ ᾠδὴν ἐκεῖνο. Ἀλλ' οἱ Ἀγγλοὶ

οὐδ' ἐπαράχθησαν. Ἡμεῖς σχεδὸν ἀπεκάμομεν, διότι δὲν ἦτο μικρὸν πρόβλημα τοῦ ᾄδειν ἐπὶ μίαν ὥραν τὸ αὐτὸ μονότονον ᾠδὴν. Ἀλλ' εἶχε γαίνει πλέον ἢ ἀρχὴ καὶ διὰ τοῦτο ἰδέσθαι νὰ ἐπιμείνωμεν ἐν τῇ ἀνοησίᾳ, ἥπερ ἡμῖν μᾶλλον ἢ τοῖς Ἀγγλοῖς ἦτο ὀδυνηρά.

Οὕτως ὁμοῦ ἐνίσχυσαν ἡμᾶς εἰδὸς τι λύσσης καὶ ὑφώσαμεν τὴν φωνὴν καὶ μᾶλλον μεγαλοφωνώτερον ἤκουόμεθα. Ἀλλὰ παρελθούσης ἔτι ἡμισείας ὥρας, ἠνεόχθη αἴφνης ἡ θύρα καὶ οἱ κύριοι Ἀγγλοὶ, φέροντες ἑκάτερος ὀδοιπορικὸν μάρσιπον, διηλθον σοβαρῶς καὶ ἐπισήμως τὴν αἴθουσαν καὶ ἀπεμακρύνθησαν. Τότε ἐξῆλθε καὶ ὁ κύριος Παῦλος καὶ ἰκέτευσεν, αἰτούμενος τὴν ἡμετέραν συγγνώμην, εἰπὼν ὅτι εἶχε πράξει ταῦτα, ἵνα πλεῖον τι καρδάνῃ πρὸς ἀπότυσιν τῆς πρὸς ἡμᾶς ὀφειλῆς αὐτοῦ. Τότε ἐσχεφάμεθα ὅτι ὁ ξενοδόχος δὲν ἠδύνατο νὰ στηριχθῇ δεόντως καὶ ὑφώσαμεν τὰς τιμὰς τῶν πραγμάτων, εἰπόντες ὅτι ἐὰν ἀνεκοίνω ἡμῖν τὴν παρουσίαν τῶν Ἀγγλῶν, προθύμως ἐπὶ τινὰς ἐσπέρας θὰ διηργόμεθα, χάριν αὐτοῦ, ἡσυχώτεροι καὶ θὰ συνετέμνομεν τὴν διατριβὴν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ.

Ἀλλὰ τὸ συμβῆν ἐκεῖνο ἔσχε καὶ τινὰ δυσάρεστα ἐπακολουθήματα. Οἱ δύο Ἀγγλοὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εὕρωσι κατάλυμα τῇ ἐσπέρᾳ ἐκείνῃ, ἠναγκάσθησαν δὲ νὰ αἰτήσωσι φιλοξενίαν παρὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν προξένου Γρόε. Οὗτος δυσηρεστήθη ἐπὶ τῷ πρὸς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ ἡμετέρῳ τρόπῳ, καὶ δικαίως· διότι ἡ νεανικὴ ἡμῶν ἐλευθερία εἶχεν ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς εὐπρεπείας.

Τῇ ἀμέσῳ ἐπαλθούσῃ Κυριακῇ δὲν συνεκροτήθη χορὸς παρὰ τῷ προξένῳ, τοῦτο δὲ διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς κυριακάς. Ἀλλ' ἡ ἀπόφασις ἐκείνη δὲν ἐτιμώρησε μόνον ἡμᾶς τοὺς νέους· τὰ μάλιστα ἐλυπήθησαν καὶ αἱ φιλόχοροι κυρίαι, πρῶτη δὲ πασῶν ἡ ἐμπαθὲς ὀρχήστρια κυρία Νίνα Γρόε.

Ὁ Διδάκτωρ Χάνιτς¹ παρεκλήθη νὰ προσκαλέσῃ ἡμᾶς

1. Στρατιωτικὸς ἰατρός νοσοκομαίον.

τῇ μετὰ ταῦτα κυριακῇ, ἀλλ' ἡμεῖς, μὴ παραδεξάμενοι τὴν ἐπέμβασιν ταύτην, ἀπητήσαμεν ἐπίσημον πρόσκλησιν τοῦ Μίστερ Γρόε. Τοῦτο ἐν τέλει ἐδέξατο αὐτός, τῇ δ' ἐπομένη κυριακῇ παρσκευάσεν ἐπίσημον ἐορτήν, εἰς ἣν προσεκληθήμεν. Ἀλλὰ συνέβη περίεργόν τι κατ' αὐτήν. Περὶ ὧραν ἐνάτην ἐκλήθη ἐξω ὁ κύριος Γρόε. Μετ' ὀλίγον ἐπανήλθε μετὰ δύο νέων ξανθῶν Ἀγγλων, οὓς συνέστησαν ἡμῖν, εἰπὼν τάδε·

— Κύριοί μου, δεξιωθήτε φιλικῶς τοῦς συμπολίτας μου τούτους καὶ συνδιηλλάγητε πρὸς αὐτούς.

Καὶ ποιοὶ λοιπὸν ἦσαν; Οἱ ὑπὸ τῶν ἁσμάτων ἡμῶν ἐξωσθέντες πρὸ μηνὸς περίπου καὶ νῦν ἐκ Ζακύνθου ἐπαναστρέψαντες. Περιστοιχίσαντες αὐτοὺς προσηγορεύσαμεν φιλίως, δόντες ἅμα καὶ λαβόντες δεξιὰς, ὥς καὶ τοῖς Ἀγγλοῖς εἰθισται. Τινὲς τῶν ἡμετέρων ἐλάλουν τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ὅθεν καὶ πάραυτα συνήψαμεν φιλίαν μετὰ τῶν νέων ξένων. Οὗτοι μετέσχον καὶ τοῦ χοροῦ καὶ ἅμα τῷ πρωί, μετὰ τὴν δευτέραν ὥραν, πάντες μετ' αὐτῶν ἐπορεύθημεν εἰς τοῦ Signor Paolo, ὃς ἤνοιξε τὰς θύρας. Ἀμφότεροι οἱ Ἀγγλοι κατέλυσαν ἐκεῖ, τῇ δὲ προσεχί ἑσπέρᾳ παρεκάθισαν μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν τράπεζαν. Πολὸν ἐγελάσαμεν ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ, οἱ δὲ Ἀγγλοι, τῶν καλῶς ἐνεθυμοῦντο τὴν ἀνιάρᾳ ἐκαίνην μελερδίαν, ὥστε ἐφαλλον αὐτήν. Ἀλλ' ἔπειτα πάντες ἠρξάμεθα ἑοῦ ἐπὶ τῶν ἁσμάτων, οὐχὶ θεδαίως ἀνιάρων, ἀλλὰ τὰ μέλιστα φαιδρυνάντων ἡμᾶς. Ὁ κύριος Παῦλος ταχέως ἔσπευδεν εἰς παρασκευὴν ποίνης.

Πρωίας τινός, ἅμ' ἤλιον ἀνατέλλοντι, ἐν ὑπηρεσίᾳ ὦν, ἐπορευόμεν ἐἰς τὰ καταλύματα τῶν στρατιωτῶν. Αἰγνῆς συνήντησα καθ' ὁδὸν τῷ κυρίῳ Γλαράκῃ.

— Ποῦ τόσον πρωί, κύριε Νομάρχᾳ;

— Μ' ἐξύπνησαν, διότι δύο αὐστριακὰ βρῖκια, κομίζοντα τάγμα ἐθελοντῶν, κατέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα. Ἐλθέ μετ' ἐμοῦ.

— Δὲν δύναμαι εἶμαι εἰς ὑπηρεσίαν. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν οἱ προφθάνω.

Ὅτε βραδύτερον ἀφικόμην εἰς τὴν παραλίαν, κατέλαβον τὸν κύριον Γλαράκην, μετὰ δύο ἀξιωματικῶν, τοῦ ταγματάρχου τῶν ἐκ Μονάχου ἐλθόντων ἐθελοντῶν καὶ τοῦ ὑπασιπτοῦ αὐτοῦ. Ὁ μὲν πρῶτος ἦγε μόλις τὸ 48 ἔτος τὸ πρὶν λοχαγὸς ὢν βαυαρικοῦ τάγματος εὐζώνων, φαινόμενος δὲ εὐφυής καὶ πεπαιδευμένος. Ὁ δὲ δεύτερος ἦτο εἰσέτι ἀγένειος, δύο καὶ εἰκοσι ἐτῶν ἀξιωματικός, σπουδίας ἐπὶ τινι ἔτη ἐν τῇ ἐν Βυρτεμβέργῃ στρατιωτικῇ σχολῇ.

Προσχωρούσας ἀμφοτέρους, ἠρώτησα ὁποίους στρατιώτας εἶχον ἐν τοῖς πλοίοις.

— Δυστυχῶς δὲν δύναμαι νὰ παράσχω ὑμῖν εὐαρέστους συστάσεις περὶ τῶν ἀνθρώπων μου, ἀπεκρίνατο ὁ ταγματάρχης. Εἶνε σύγγηλος ὄχλος συμπάσης τῆς Γερμανίας. Ἵνα ἐλκύσωσιν ἐπὶ πλείονας τῶν κινδυνευτῶν τούτων, τὰ στρατολογικὰ γραφεῖα ἐπέτρεψαν αὐτοῖς τὸν γάμον. Τὸ τάγμα μου μόλις σύγκειται ἐκ 500 ἀνδρῶν καὶ ὁμοῦς ἔχω ἐν τῷ πλοίῳ ἐξήκοντα γυναῖκας καὶ πλείω τῶν τεσσαράκοντα παιδιῶν. Δὲν δύνασθε νὰ φαντασθῆτε πόσας ἀταξίας καὶ ἀνυποταξίας προξενοῦσιν αἱ γυναῖκες αὗται, αἱ πλείστα ἀνήκουσαι εἰς τὰ ἔσχατα τῆς κοινωνίας στρώματα. Πάντοτε φοβοῦμαι μὴ συμβῶσι φόνοι καὶ θάνατοι.

— Πότε θ' ἀπέλθῃτε ἐντεῦθεν; ἠρώτησεν ὁ νομάρχης.

— Πρῶτον ἔπρεπεν ἐπὶ τινος ἡμέρας ν' ἀναπαύσω αὐτούς, μετὰ μιᾶς καὶ εἰκοσιν ἡμερῶν πλοῦν. Ἀλλὰ γνωρίζω ὅποιοι εἶνε· θὰ μεθύσκωνται, ἐὰν μένωσιν ἐνταῦθα καὶ θὰ ταραξῶσι πάντας. Ὅθεν ἐβουλεύθην εὐθύς ἀπὸ πρωίας τῆς αὔριον νὰ διατάξω τὴν ἐντεῦθεν πορείαν, καὶ τὰς μὲν πρώτας ἡμέρας νὰ πορευώμεθα βραδέως, εἰτα δὲ ἀπ' οὗ συνηθίσωσι νὰ βαδίζωμεν ὥς δεῖ. Ἐπὶ τούτοις παρκαλῶ τὸν κύριον νομάρχην νὰ παρασκευάσῃ τρόπον, ἵνα μετ' ὀλίγον ἀποδῶσιν οἱ στρατιῶται μετὰ τῶν σκευῶν αὐτῶν.

Μέχρι μεσημβρίας απέδθησαν πάντες. Ἀλλ' ἀμέσως ἤρξατο ἀγρία κίνησις τῶν ἐθελοντῶν ἐκείνων. Δισκορπίσθησαν πάντες ἐν πάσῃ τῇ πόλει, ἐπλήρωσαν πάρευτα, οἰνοπώλεια καὶ παντοπωλεία, ὃ δὲ ἐν Πάτραις τόσον ἀφθονὸς νησιωτικὸς οἶνος, ἡδὺς ὢν καὶ πυρετώδης, ἀμέσως ἐπενέργησαν. Στρατιώται, γυναῖκες καὶ παιδία κατὰ κόρον ἐπινον, τοῦτοις δ' ἀνεμίγησαν καὶ οἱ ἡμέτεροι στρατιῶται, εἰρόντες συμπολίτας καὶ συμπολίτιδας μεταξὺ τῶν ἤδη μεθύοντων ἐκείνων ἐθελοντῶν.

Οἱ στρατιῶται ἡμῶν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐσπεροῦντο γυναικείας συνομιλίας, μηδεμίαν ἔχοντες κοινωνίαν μετὰ τῶν ἑλληνίδων. Αἱ μετὰ τῶν ἐθελοντῶν ἐλθοῦσαι τάχιστα τοῖς ἡμετέροις ἐφιλιώθησαν, οἷς ἰδοῦσαν λίαν ἀξίμαστον. Ἀλλ' ἐκ τούτου προέκυψαν ζηλοτυπίας πράγματα καὶ μικροῦ δεῖν ἐξερράγησαν ἐριδες μεγάλαι παρὰ τοῖς ὑπὸ τοῦ ἡδέως οἶνου διηραθισμένοις. Ἡ ταραχὴ δὲ ἦτο καταπληκτικὴ, ἐνεκα τῶν ἐν ταῖς ἀγυαῖς ἀδουσῶν καὶ θορυβουσῶν γυναικῶν, ἃς ἐξίσταντο ὁρῶντες οἱ ἐν Πάτραις Ἕλληνες.

Ἀλλ' ὁ ἡμέτερος λοχαγὸς ἐνήργησε τάχιστα καὶ δραστηρίως. Διέταξε νὰ σαλπίσωσιν ἐμβατήριον καὶ ἀφ' οὗ συνήχθη ὁ λόχος ἡμῶν προσέταξεν ἡμῶν νὰ ἀπέλθω μετ' αὐτοῦ εἰς Ῥίον, ἐνθα νὰ καταυλισθῶμεν καὶ τῇ ἐπαύριον πρωὶ νὰ ὁδηγήσω πάλιν αὐτοὺς ὀπίσω. Ὁ στρατιωτικὸς οὗτος περίπατος, ἀπέδῃ σωτηριώδης ταχέως ἐπακρόνθημεν τῶν ταραξίων ἐκείνων καὶ ὅτε τῇ πρωῒ ἀνεκάρψαμεν, τὸ τάγμα τῶν ἐθελοντῶν εἶχεν ἀναχωρήσει.

Μετὰ δὲ ὀκτὼ ἡμέρας ἦλθεν εἰς Πάτρας τὸ ἡμέτερον ἐπιτελεῖον, ὁ ἡμέτερος ἀντισυνταγματάρχης Χάρπσι καὶ ὁ λόχος τῶν ἀκροβολιστῶν καὶ ὁ ἐδδορὸς λόχος τοῦ τάγματος ἡμῶν. Οὕτως ἡῴχησε μὲν ὁ κύκλος τῶν ἐσπερινῶν ἡμῶν ἐντεύξεων εἰς τοῦ κυρίου Παύλου, ἀπώλετο ὅμως ἡ ἄκρα ἡμῶν θυμηδία. Διότι πάντοτε ὁμιλεῖ ὁ Χάρπσι καὶ συνήθως οὐδὲν ἔλεγε τὸ διαφέρον καὶ σπουδαῖον. Ἦτο ὑπερφίλαυτος, πάντοτε λαλῶν περὶ ἐαυτοῦ καὶ τῶν ἐαυτοῦ ἔργων. Τούναντίον προσεφέρετο ὁ λοχαγὸς Κουχενράντερ

Ἦτο μὲν ἀξιωματικὸς τῆς παλαιᾶς σχολῆς, ἀλλ' ὅμως καὶ πρωτοτύπως πρακτικὸς ἀνὴρ, οὐδέποτε ἐν οὐδενὶ ἀπορῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόχος αὐτοῦ ἦκιστα ἐδλάδῃ ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ κλίματος, οἱ δὲ στρατιῶται χάριν ἐπὶ τούτοις ὤφειλον αὐτῷ. Ὁ ἐδδορὸς οὗτος λόχος, ἐξ ἀνδρῶν ἑκατὸν παντήκοντα ἀπώλεσε μόνον ἑξ, ἐν ᾧ χρόνῳ οἱ λοιποὶ λόγοι ἀπώλεσαν 46, 54, 65 καὶ καθ' ἑξῆς. Ὅθεν ἐξ ἀνεκρίτων ἀνδρῶν, τῶν βαθμοφόρων μὴ ὑπολογιζομένων, ἐπανάκαμψαν μόνον 588, τῶν τριακοσίων δέκα τοῦ τάγματος ἐκείνου ταφέντων ἐν Ἑλλάδι.

Ἀλλ' εἰς τοῦτο δὲν ἐπταίσε τὸ κλῆμα τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τὰ κατὰ τῆς ὑγιεινῆς διαίτης πλημμελήματα τῶν στρατιωτῶν ἡμῶν. Ἐτρωγον ὀπώρας καὶ ἐπινον ἰσχυροτάτους ἑλληνικοὺς οἶνους, ἀνευ θερμοῦ τινος γεύματος. Λίχνοι δὲ ἐπέπιπτον ἐπὶ τῶν σικύων, ἐξέλεγον ὅμως πάντοτε τὰ κίτρινα καὶ σπορώδη, καίτοι ἐλέγετο αὐτοῖς ὅτι πυρετοὺς προξενούσιν. Οὕτως ἐπαθον πυρετόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο διῆγον ἀτάκτως, μὴ ὑποβαλλόμενοι εἰς δίαιταν, τρώγοντες δὲ πᾶν τὸ βλαβερόν. Ὅθεν οἱ πυρετοὶ κατ' ἐνέργειαν νευρικὴ καὶ ἡ ἐκδασὶς ἀπέληγεν εἰς θάνατον.

Ἀλλ' ἐν τῇ ἐδδόμῃ λόχῳ ὑπῆρχεν αὐστηρὰ ἐπιταγὴ νὰ τρώγωσιν οἱ στρατιῶται, κατὰ πᾶσαν πρωῒαν, ἔτι καὶ ἐν κειρῷ πορείας, ζωμὸν μετ' ἀλεύρου. Ὁ λοχαγὸς αὐτῶν αὐστηρότατα ἐπέδλεπε, πάσῃ δὲ πρωῒα, φέρων τὴν ἐαυτοῦ ράβδον, ἐπαθεῖρει πάντας, ἵνα πεισθῇ περίτῃς πληρώσεως τῶν διαταγῶν αὐτοῦ. Ὅστις ἐπραττε τάναντία, ἐλάμβανε, φίλως μὲν καὶ ἀνευ κακῶν λέξεων, ἱκανὴν διὰ τῆς ράβδου ἀμοιβήν.

Ὁ λοχαγὸς Κουχενράντερ ἦτο τολμηρότατος καὶ ἀφοδὸς στρατιώτης. Μὲ τῶν ἡμερῶν διηγῆσατο ἡμῖν πῶς, ἐν τῇ παραλῳτῇ τῆς Λαμίας, προσηνέχθη τοῖς Τούρκοις, οἵπερ παρείχον αὐτῷ πράγματα καὶ δυσχερείας.

— Ὅτε ἐπορεύθην εἰς Λαμίαν μετὰ τοῦ ἡμοῦ λόχου καὶ τοῦ ὀγδόου, ταχθέντος καὶ αὐτοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησίν μου, ἵνα παραλάβω τὴν πόλιν ἐκείνην μετὰ τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς

φρουρίου παρά τῶν κατεχόντων αὐτὰ Τούρκων, ἦλθε μετ' ἐμοῦ καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ κόμης Βόθμης, ἄγων ὀρειβατικὴν τηλεβολοστοιχίαν.

Ὁ τούρκος στρατιωτικὸς διοικητὴς ἠρνήσατο τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, διότι ὁ ἐν Λαμίᾳ μεγαλοπρεπὲς νεόδη-
τον ξύλινον ἔχων μέγαρον Βέης, ἐπαρχος ὢν, ἀνέμεινεν ἀμέσως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁδηγίας, ἵνα μάθῃ ἐν καὶ ἡ Λαμία περιλαμβάνατο ἐν τῇ συμδύσει. Εὐκόλως κα-
νόησα ὅτι ὁ Βέης δὲν ἤθελε νὰ καταλίπῃ τὸ νεόδητον
ξύλινον μέγαρον αὐτοῦ, φρονῶν βεβαίως ὅτι ὁ κερδαίνων
καιρὸν κερδαίνει πάντα. Τότε ἐξέπεμψα ἀξιωματικὸν μετὰ
τοῦ ἡμετέρου διερμηνέως πρὸς τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν,
διαμηνύσας αὐτῷ ὅτι μόνον 24 ὥρων παρέχω προθεσμίαν.
Εἴτα ἔστησα τοὺς δύο μου λόχους ἐπὶ προσφόρῳ ὑψώμα-
τος, εἰς ὃ προσέταξα ν' ἀναβῇ ἡ ὀρειβατικὴ τηλεβολοστοιχία
μετὰ τῶν δύο ὀλμοδόλων αὐτῆς. Οἱ Τούρκοι διατέλουν ἀπο-
κεχωρηκότες ἐν τῇ ἀρχαίῳ ἐνετικῇ φρουρίᾳ, εἰς ὃ δὲ τὴν
καὶ τὸ χαρέμιόν αὐτοῦ εἶχον μεταβῇ. Ὅτε οἱ Τούρκοι εἶδον
τὴν σταθερὰν στάσιν μου, ὁ βέης μοι διεμήνυσε, τῇ ἐπιού-
σῃ πρωΐᾳ, ὅτι μετὰ μεσημβρίαν ἡδυνάμην νὰ εἰσέλθω εἰς
τὸ φρούριον. Οἱ Τούρκοι ἀποχωροῦντες τόσον ἐσπευσμένοι
κατέλειπον αὐτό, ὥστε ἔρριπτον ἀπὸ τῶν ὀπισθίων τειχῶν
τοῦ φρουρίου πάντα τὰ σκευῆ αὐτῶν, πολλὰ προσκεφάλαια,
δέματα φορεμάτων, ἐφαπλώματα καὶ παντοειδῆ ἱππία,
ἅπερ ἐπλήρωσαν τὰ περιχαρὰ κώματα. Πρὸς δὲ ἔρριψαν
ὕπερ τὰ τείχη καὶ τινα τηλεβόλα μετὰ τῶν κίλλιδάντων,
καίτοι οὐδὲν ἐκώλυε τὴν ἐλευθέραν αὐτῶν ἀποχώρησιν.
Ἐπεμψα τότε ἀπόσπασμα εἰς τὸ κενωθέν φρούριον, ἐγὼ δὲ
καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται κατελύσαμεν εἰς τὸ ξύλινον κονά-
κιον, εὐρόντες ἐν αὐτῇ θέσει ἀρκοῦσας καὶ ἱκανάς.

Ταῦτα εἶπεν ὁ λοχαγὸς Κουχενράυτερ.

Ἐνταῦθα νῦν θέον νὰ μνημονεύσω καὶ τινες γυναικῆς,
τὰ μάλιστα τότε διαπρεπούσης ἐν Πάτραις. Ἦτο ἀδελφὴ
τοῦ δὴ τουρκοφάγου καλουμένου Ὀδυσσεύς, εὐρωστότατον
εὐσάρχον καὶ πάγκαλον χρήμα, ἡλικίας ἐτῶν 28 μέχρι

τριάκοντα, συνεζευγμένη μοιράρχῃ τινι, οὐ τὸ ὄνομα δια-
φεύγει τὴν μνήμην μου. Περί τῆς γυναικὸς ταύτης διη-
γούντο τότε πολλὰ τραγικὰ καὶ ρωμαντικά. Νεωτάτῃ οὖσα
συνεζεύχθη Ἀγγλῷ τινὶ φιλέλληνι, φίλῳ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ
αὐτῆς, μεθ' οὗ ὡς ἄλλη ἀμαζὼν εἰς πόλεμον ἐξήρχετο,
καθ' ἐν ἐμάχετο γενναίως. Ἀλλ' ἠράσθη νεαροῦ παλλη-
καρίου, τὸν δὲ ἔρωτα τοῦτον ἕτερον παλληκάριον, ὁμοίως
ἀγαπῶν τὴν γυναῖκα ταύτην, ὑφ' ἧς δὲν ἀντηράτο, ἀπε-
κάλυψε τῷ Ἀγγλῷ αὐτῆς συζύγῳ μετὰ τρανῶν ἀποδεί-
ξεων τῆς ἀπιστίας αὐτῆς. Ἡ ὥραία ἀμαζὼν ἦτο ἐγκυρὸς
τότε καὶ ὁ Ἀγγλὸς οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἐδήλωσε τὰς ὑπο-
νοίας αὐτοῦ.

Μετὰ τὸν ἐπὶ τοῦ Παρνασοῦ, ἐν πατρώδαι σπηλαίῳ, το-
κετὴν τῆς γυναικὸς, ὁ Ἀγγλὸς, εὐθὺς τῇ ἐπιούσῃ παραλα-
βὼν κρύφα τὸ ἀρτίτοκον ἄρρεν, ἐγένετο ἄφαντος ἐκ τοῦ
σπηλαίου ἐκείνου, ἐξ οὗ ὁ γυναικάδελφος αὐτοῦ Ὀδυσ-
σεὺς τασάκις ὀρμηθεὶς κατατρόπωσε τὰς στρατιάς τῶν
Τούρκων, αἵτινες οὐδέποτε κατώρθωσαν τὴν αὐτόθεν ἐξω-
σιν ἐκείνου τε καὶ τῶν εὐαρίθμων ὁπαδῶν αὐτοῦ. Τὸ τὴν
ἀπιστίαν προδὸν παλληκάριον συνηκολούθησε τῷ Ἀγγλῷ.
Μετὰ πάντε σχεδὸν ἡμέρας ἔλαβεν ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα γυνή
θήκην, ἐκ Πατρῶν, ἐρμητικῶς κεκλεισμένην. Ἀνοίξασα
εὗρεν εἰς τέσσαρα τμήματα τὸ νεκρὸν αὐτῆς βρέφος. Ὁ τε
Ἀγγλὸς καὶ τὸ παλληκάριον ἀπῆλθον πάραυτα ἐξ Ἑλ-
λάδος.

Ταῦτα ἤκουσα παρ' ἀξιопίστων ἀνδρῶν. Relata refero,
οὐδεμίαν δ' ἔχω εὐθύνην περὶ τῆς ἀληθείας ἢ μὴ ἀλη-
θείας αὐτῶν. Δύναμαι ὅμως νὰ βεβαιώσω ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν
ἡμερῶν μου μοιράρχος σύζυγος αὐτῆς ἦτο ζηλοτυπώτατος,
οὐδέποτε δὲ ἀνεῖν αὐτοῦ ἐδίδεσκον τὴν γυναῖκα.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον διέτριβεν ἐν Πάτραις ὁ συν-
ταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ Ἀόντιος, ὅστις πάντοτε ἀπέχε

1. Τοῦ ἐκὸς Καποδιστρίου σουτάντος.

τῆς μετὰ τῶν Βαυαρῶν ἀναστροφῆς. Οὕτε τὰ βαυαρικὰ στρατεύματα ἐφίλει, οὕτε τοὺς Βαυαροὺς ἐθέλοντάς, οὕτω αὐτοὶ ἦσαν αἵτιοι τοῦ ἀδρανεῦς αὐτοῦ βίου. Τὰ ἐν Βαυαρίᾳ στρατολογικὰ γραφεῖα ἐξέπεμπον πάντοτε καὶ ἀδικόπως ἀξιωματικούς, οἵτινες ἔπρεπε νὰ καταλαμπάνωσι θέσεις καὶ διὰ τοῦτο οὐδεμίαν εὕρισκαν ὁ συνταγματάρχης Λόντος. Ἀλλ' ὁ τέως μὴ πλησιάζων ἡμᾶς ἀξιωματικὸς οὗτος μιὰ τῶν ἡμερῶν προσεκάλεσεν ἡμᾶς τε καὶ τοὺς τῶν ἐθέλοντων ἀξιωματικούς εἰς ἀγροτικὸν περίπατον, μέχρι μονῆς τιнос, οὐ πόρρω κειμένης. Πορευθέντες, εὗρομεν πλείστους ξένους, τοὺς προξένους μετὰ τῶν γυναικῶν αὐτῶν καὶ ἑτέρους Ἕλληνας, ἀνδρας καὶ γυναῖκας, οὓς τίς οὐδέποτε εἶχομεν ἰδεῖ. Ἀνθος γυναικῶν ἐπὶ ἑνὸς καὶ ἡμῶν συνζεῖδραμον, ἡ δὲ συνοδεία αὐτῶν ἦτο ποικίλη καὶ πρωτότυπος τὴν θέαν. Ἐφόρουσαν τὴν γραφικὴν γυναικίαν στολὴν τῶν ἑλληνίδων, ἔχουσαι ἐπὶ κεφαλῆς ἢ τὸ ὕψηλον φέσιον τῶν τὴν Στερεὰν οἰκουσῶν, ἢ τὸ πλουσίως κεντητὸν τῶν τῆς Σμύρνης ἀμαζόνων. Ἐξήλθομεν ἅμα τῇ αὐγῇ καὶ πρὶν ἢ ὁ ἥλιος ρίψῃ καθ' ἡμῶν καιοῦσας ἀκτῖνας ἀφικόμεθα εἰς τὴν μονὴν καὶ ἐξηπλώθημεν ὑπὸ πλατάνους καὶ πίτυς, ἐνθα προσηνέχθη ἡμῖν τὸ εἰθισμένον γλυκὸ καὶ καφέ. Κατ' ἀρχὰς πολλὴ καμπεία ἐτηρήθη καὶ ἐμποτυπία ὁ συνταγματάρχης Λόντος, ἦτο φιλοφρονητικώτατος μὲν, ἀλλὰ λίαν πεφυλαγμένος, ὥστε ἡ ὅλη δεξιότης ἤρξατο ἀνιαρὰ γινομένη.

Πάντα ἦσαν ἤδη ἑτοιμα, ἐστήθησαν δὲ ἐπ' ὕδατος πρόβατα, δέλφακες, καὶ ὄρνιθες. Παρὰ πηγὴν, ἐγγὺς ποιεῖουσαν, ὑπῆρχον ἄσχοίτινες, ἐν δὲ τῇ δεξαμενῇ τοῦ ὕδατος πλείσται ἴσταντο ψάλλαι, ἐν αἷς καὶ μακροτράχηλοι καμπανίτου, ὅπως ψυχρὸν τηρήσῃσι τὸ ζυρὸν καὶ ἀφρὸν δες περιεχόμενον ὑγρὸν. Ἐμέλλομεν ἤδη νὰ καθίσωμεν παρὰ τὴν ὑπὸ τὰ δένδρα, ἐπὶ χόρτου πρασίνου στρωθείσαν τράπεζαν, ὅτε αἰφνης ἐπῆλθε καταιγίς, ἀπειλήσασα φοβερὸν τῶν πραγμάτων συμφυρμόν. Ἐπεσον μεγάλα σταγόνες ὕδατος καὶ πάντας καταφύγομεν ὑπὸ τὰ ἄξενά τῃς

ἐρήμου μονῆς δωμάτια. Ὁ Λόντος ἐκάλεσε τὰ παλληκάρια αὐτοῦ, ἅπαν ταχέως ἤρξαντο συλλέγοντα τὰ παρατεθειμένα συμβουλεύοντιον καὶ ἡμῶν αὐτῶν. Διὰ τῆς συνεργείας πάντων ἡμῶν μόλις ἐν 15 λεπτοῖς ἐστρώθησαν ἐν τῇ ἑσῶ μονῇ ἡ τε τράπεζα καὶ τὰ αὐτοσχέδια καθίσματα, αὐτῶν μὲν κοσμηθέντων δι' ἀνθέων καὶ τῶν τοίχων διὰ πρασίνων φύλλων. Μετ' οὐ πολὺ ἐκαθίσθημεν ἐν ποικιλοχρῶ κίκλῃ, πλείσται δὲ εὐποτρίαν ἐνόμισαν τὴν κατὰληφὴν θέσιν παρ' ὥραία γυναικί. Τὰ διὰ τὴν εὐπρίπειαν γινόμενα ἐξηλείφθησαν ἀμέσως, ἠκούσθησαν δὲ κατὰ πρότερον ἠχοῦντα τὰ τρυβλία τῶν εὐορέκτως τρωγόντων. Οἱ ἐδόντες εἰργάζοντο καὶ λόγοι δὲν ἠκούοντο. Ἀλλὰ παρελθούσης τῆς πρώτης ὁρμῆς, ὁ οἶνος ἐξωογόνησε πάντας, αἱ γλώσσαι ἐλύθησαν, ὁ καμπανίτης ἐκρότει, ἡ εὐθυμία διεβόθη, αἱ προπόσεις ηὔξησαν, λόγοι ἠκούσθησαν, ἐν πάσῃ γλώσσῃ καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐν τῇ ποτὶ εἰς δόξαν Θεοῦ ὀρισθέντι ἐκείνῃ περιβόλῃ ἠκούσθησαν φθόγγοι παιδοπαίδων ἁσμάτων. Ἀλλὰ μήπως ἡ χαρὰ ἐκείνη καὶ εὐφροσύνη καὶ τὰ εὐθυμία ἁσματα δὲν ἦσαν αἶνος πρὸς τὸν Θεόν, τὰ διὰ τῶν δώρων αὐτοῦ χαροποιούντα τὰ πλάσματα αὐτοῦ, πρὸς λήθη τῶν ἀνίων τοῦ παρόντος βίου; Ναί, ὁ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου!

Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ἡ τύχη μετεβλήθη πάλιν. Μετὰ τοῦ ἐμοῦ ἀποσπάσματος ἐπέμφθη ἐν εἰς τὰ ἑσῶ τῆς Πελοποννήσου ὅπως βοηθήσῃ εἰς καταδίωξιν τῶν ληστῶν! Tempora mutantur et nos mutamur in illis. Τοιαῦται ἀπρόοπτοι ἐκδρομαὶ πολλάκις ἐγίνοντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'

(Μάρτιος τοῦ 1834).

Τὸ Μεσολόγγιον. — Ἡ λαιμητόμος. — Ὁ δημόσιος φόρος. — Ὁ Γάλλος δῆμιος.

Ὁ ἥλιος ἔκαιε σφοδρῶς ὑπὲρ τὰ ἀριμῶδη καὶ παράλια τοῦ Μεσολογγίου τενάγη. Αἱ διάπυροι ἀκτίνες εἴλκυον πέμφιγας καὶ ψυσαλλίδας ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀλατώδους θαλασσίου ὕδατος, ὅπερ ἠθροίζετο εἰς μικρὰ τέλματα ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου αὐτῆς καὶ μεταποιοῦν εἰς κρυσταλλοῦς ἄλας τὸ εἰς τὰ χεῖλη τῶν τελμάτων ἐκείνων ἀποστιγνύμενον ὕδωρ. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἐθαμβοῦντο ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ἀλατος ἀνταυγείᾳ τοῦ λαμπροῦ ἡλιακοῦ φωτός. Ὅτε ἤμην αὐτόθι μετὰ τοῦ λόγου μου, μὲ τῶν κυριακῶν, μετὰ μεσημβρίαν, ὑπῆρχεν ἄκρα νηγεμία καὶ οὔτε ἐκ τῆς γῆς, οὔτε ἐκ τῆς ὡς κάτοπτρον λαίας θαλάσσης ἔπνεεν ἐλάχι-στον πνεῦμα. Ἐν τῇ τρία μίλια ἀπὸ τῆς ἀκτὸς ἐκτεινομένη ὁρμῇ ἐδόλεπας εὐμήκη ἐλληνικὴν πολεμικὴν γολέτταν, ἣς ἐκρέμαντο καγαλασμένα τὰ ἱστία. Ἡ γολέττα ἐκείνη προσεπάθει νὰ ρυμουλκηθῇ εἰς τὴν διώρυγα τοῦ τενάγους ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτῆς λέμβου, ἐν ἣ ἐκάθηντο τέσσαρες κοπηλάται. Ὁ ἥλιος γοργῶς ἐχώρει πρὸς δυσμὰς, ὅτε ἡ γολέττα ἔρριψε τὴν ἄγκυραν.

Ἐνεκα τῆς κυριακῆς μία μόνη ὑπῆρχε Πάσσερα¹ ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ τενάγους· οἱ λοιποὶ λέμβοι ἦσαν προσδεδεμένοι εἰς τὰ πολλὰ μικρὰ πρὸ τοῦ τενάγους ἐσπαρμένα παρπηγήματα τῶν ἀλιέων, οἵτινες ἐν αὐτοῖς ἐκοιμῶντο ἐπὶ ψάθων. Ἡ μικρὰ Πάσσερα προσεκληθῇ ὑπὸ τῆς πολεμικῆς γολέττας, ἀξιοματικῶς δὲ κατήλθεν εἰς τὸ σκαφίδιον, ὅπερ, ἰσχυρῶς ἐρεσσύμενον, τάχιστα ἀφίκετο εἰς Μεσολόγγιον διὰ τῆς ὀφειοειδοῦς διώρυγος. Ὁ ἀξιοματικὸς πέραντα μετέβη

1. Πάσσεραι καλοῦνται ἐν Μεσολογγίῳ οἱ στενοὶ καὶ κάτωθεν ἐπίπεδοι λέμβοι τῶν διωρύγων.

εἰς τὸ ἐπάρχου τῆς πόλεως, ἣ δὲ πρὸς αὐτὸν κομισθεῖσα εἰδησις συνετάραξε πάντας τοὺς κατοίκους. Ἡ γολέττα ἐκείνη ἔφερε τὴν λαιμητόμον καὶ τὸν δῆμιον, ἵνα θανατώσῃ τοὺς ἐν τῇ εἰρκτῇ τῆς πόλεως ἀπὸ τριῶν μηνῶν κρατούμενους καὶ εἰς θάνατον καταδικασμένους ἐννέα ληστές, ὅπερ πολλοὺς εἶχον φονεύσει καὶ πολλοὺς βασανίσαι.

Κατὰ τῆς θανατικῆς ποινῆς ὁ λαὸς οὐδὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ, ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς θανατώσεως σφοδρὰ ἠρέθισεν αὐτόν. Διότι ὕβριν ἐνόμιζε τὸν τρόπον ἐκεῖνον, προτιμῶν τὴν διὰ πυρίτιδος καὶ μολύβδου θανάτωσιν. Κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου οἱ Ἕλληνας δὲν εἶχον εὐκρινεῖς ἰδέας περὶ ληστῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν γενομένων κακουργημάτων. Καίτοι τὰ κακουργήματα ταῦτα ἦσαν φόνοι καὶ βιαιότητες, ὁ λαὸς ὁμῶς δὲν ἐμίσει τοὺς κακούργους, καὶ μάλιστα διότι οὐ μόνον δὲν ἐδολέπτον τοὺς πένητας, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐπροστάτηον αὐτῶν. Ὁ ληστής δὲν ἐφοβεῖτο προδοσίαν. Τὴν προδοσίαν ἐκώλυεν ὁ φόβος φρικώδους ἐκδικήσεως, οὐ μόνον κατὰ τοῦ προδόντος ἀλλὰ καὶ κατὰ πάντων τῶν αὐτοῦ οἰκείων. Ἄλλως δὲ ὑπῆρχον καὶ ἄλλα συμφέροντα, συνδέοντα λαὸν καὶ ληστές. Ἐν ταῖς σπεύραις τούτων ὑπῆρχον πάντοτε συγγενεῖς καὶ φίλοι τῶν πολιτῶν. Ἡ λαιμητόμος ἐχαρκτηρίζετο ὡς μηχανὴ σφαγῆς, ὁ δὲ δι' αὐτῆς θάνατος ὡς πάντων ἐπονειδιστότατος.

Ὁ ἐπάρχος μετὰ δυσχερείας ἐπεμψε τρεῖς πασέρας, ἵνα κομισθῇ εἰς τὴν γῆν τὰ μέρη τῆς λαιμητόμου καὶ τὸν Γάλλον δῆμιον, ἐκ Μασσαλίας πεμφθέντα, καὶ τοὺς πρὸς στήσιν τῆς λαιμητόμου ὀρισμένους στρατιώτας τοῦ ἐκ Ναυπλίου λόχου τῶν ἐργατῶν. Οὐδεὶς ἠθέλη ν' ἀσχοληθῇ περὶ ἐκεῖνο τὸ ἔργον.

Μέχρι ἐσπέρας ἐπικνηλθον οἱ τρεῖς λέμβοι, πολὺ δὲ πλῆθος συνήχθη ἐν τῇ παραλίᾳ ὠθούμενον ὑπὸ τῆς περιεργίας, τοῦ ἰδεῖν τὴν ἀποδίδασιν τῆς καταχθονίου μηχανῆς. Ἀποδάντος τοῦ δημίου, ἠκούσθη γογγυσμὸς ὑπόκωφος καὶ ἤδη ἀπηύχοντο πάντες τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θανατώσεως. Ὁ δῆμιος ἦτο σχεδὸν τριακοντούτης νεανίας, λίαν εὐπρό-

σωπος, εὐτόλμως καὶ ἀτρομήτως πηδήσας εἰς τὴν γῆν. Ἡ φρουρά ἡμῶν περιέβαλεν αὐτόν, διότι ὁ λαὸς ἐφαίνετο λίαν ἀπειλητικός. Ὁ δῆμιος, χάριν τῆς ἑαυτοῦ ἀσφαλείας, ἠναγκάσθη νὰ διανυκτερεύσῃ παρὰ τῇ φρουρᾷ, ὅτε δὲ ἐκ τοῦ ἐγγύς κειμένου καφεναείου ἠνέχθη αὐτῷ καφές, ὁ καφεπώλης, μαθὼν ὅτι ἔπιεν αὐτόν, ὁ δῆμιος, ἠκόντισε κατὰ γῆς τὴν κύμδην καὶ ἔθραυσεν αὐτήν.

Ἡ λαιμητόμος τῇ αὐτῇ νυκτὶ ἐστήθη ἔξω τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου παραλίας καὶ ἦτο ἐτοιμὴ εἰς πλήρωσιν τοῦ ἔργου αὐτῆς, πρὶν ἢ ἔτι ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος.

Τῇ δευτέρᾳ τῇ πρωτῇ νεκρικῇ σιγῇ ἐκάθητο ἐπὶ παντὸς τοῦ Μεσολογγίου. Οὐδὲν κατάστημα ἦτο ἀνεσχημένον, οὐδὲν καφεναεῖον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ οἶκοι τῶν ἰδιωτῶν ἦσαν κεκλεισμένοι. Οὐδεὶς ἐφαίνετο ἐν τοῖς παραθύροις. Ὁ ἄλλως πολυπραγμονέστατος ἐλληνικὸς λαὸς εἶχεν ἀφανισθῇ ἀπὸ πάσης ὁδοῦ, ἀπὸ πάσης ῥύμης. Τὰ ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσὶ τῶν ληστῶν σιδηρὰ δεσμὰ ἔδει νὰ κοπῶσιν ἀπὸ πρωῒας· ἀλλ' οὔτε κλειθροποιόν, οὔτε σιδηρουργὸν ἠδυνήθησαν νὰ πέμψωσι, πρὸς διάρρηξιν τῶν ἡλῶν. Ἡ θανάτωσις ἔδει νὰ γείνῃ περὶ τὴν ἐδδόμην ὥραν πρὸ μεσημβρίας· ἀλλ' ἦλθε καὶ ἡ ἐνάτη ἕως οὗ ἀναγκασθῇ κλειθροποιὸς τις ὑπὸ τῆς χωροφυλακῆς ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς καταδίκους τῶν θεσμῶν αὐτῶν. Τότε αὐτοὶ ἐδέθησαν μόνον διὰ σχοινίων καὶ περιελήφθησαν ἐν τετραγώνῳ, σχηματισθέντι ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ ἡμετέρου τάγματος. Οὕτως ἐγένετο ἡ πορεία εἰς τὸν τόπον τῆς θανατώσεως. Ὁ δῆμιος καὶ οἱ δύο αὐτοῦ βοηθοί, ὁ μὲν Ἰταλός, ὁ δὲ Σλαβός, ἦδη πρεσβύτης ὢν, ἦγον ἀνὰ τρεῖς τῶν καταδίκων, σχοινίοις τὰς χεῖρας δεδεμένοις. Οὐδαμοῦ, ἐν οὐδεμιᾷ ὁδῷ ἐφαίνετο ἄνθρωπος· τὸ Μεσολόγγιον ἦτο νεκρὸν.

Ὅτε ἀφίκοντο εἰς τὸν τόπον τῆς θανατώσεως, ὁ εἰσαγγελεὺς τοῦ κράτους ἀπήγγειλε πάλιν τοῖς λησταῖς τὴν καταδίκην αὐτῶν, οἵτινες ἀναισχύοντως αὐτῆς ἤκουσαν. Καὶ οἱ ἐννέα ἦσαν ρωμαεῖοί νεοί, ἄγριοι τὴν μορφὴν, ἀρόδοις ἀτενίζοντες εἰς τὴν λαιμητόμον.

Ὁ δῆμιος παρεσκευάζετο ἤδη ἐπὶ τὸ ἔργον καὶ ἔλυσεν τὰ σχοινία τοῦ πρώτου εἰς θάνατον ὀρισθέντος ληστοῦ· ἀλλ' οὗτος αἰφνης ὤρμησεν ἐπὶ τοῦ δημίου, ὅσπερ, μὴ προβλέσων τοιαύτην προσβολήν, ἀπώλεσε σχεδὸν τὴν ἰσορροπίαν καὶ μετὰ δυσχερείας ἠμύνετο καὶ μάλιστα διότι οἱ δύο βοηθοὶ ἠδυνάτουσαν νὰ συνδράμωσιν αὐτῷ, ἀναγκαζόμενοι ν' ἀναγκαιῶσιν ἀπὸ τῶν σχοινίων τοὺς λοιποὺς ὑποδίκους, ἵνα μὴ τῆς πάλης μετὰσχῶσι. Τότε ὁ λοχαγὸς ἡμῶν προστάξεν εἰς ἀπόσπασμά τι νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ περιβάλλῃ τοὺς ἐνόχους, ἀλλὰ νὰ μὴ προσβάλλῃ αὐτούς, περιστοιχοῦν μόνον διὰ προτεταμένων λογχῶν. Οὕτως ἡ ἐκ τοῦ τετραγώνου ἐξοδος ἦτο ἀδύνατος καὶ οὕτως ἐγένετο πρᾶγμα δεινὸν καὶ χαλεπὸν. Ὁ ἕτερος τῶν βοηθῶν παρέστη τότε τῷ δημίῳ καὶ ἐν κρυγαῖς καὶ κατάραις κατέβαλον ἀμφότεροι τὸν κακοῦργον, ἔδωσαν αὐτῷ αὐτόν καὶ εἴλκυσαν, ἀνελπίστως ἀνθιστάμενον, εἰς τὰς βαθμιδας τοῦ ἱκριώματος. Ἐκεῖ ἀνύψωσαν αὐτόν εἰς τὴν σάνιδα, προσήλωσαν ἐπ' αὐτῆς ἰσχυρῶς δι' ἱμάντων τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ ὤθησαν τὴν σάνιδα εἰς τοὺς αὐλακκας. Ὁ πέλεκυς ἔπεσε καὶ ἐκυλίσθη ἡ κεφαλὴ εἰς τὸν δερμάτινον σάκκον. Ὁ δῆμιος ἕστατο καθύδρου, ἔχων κατερρακωμένην τὴν ἐτέραν χεῖριδα, ἣν ἐν τῇ πάλῃ εἶχε σχίσει ὁ ληστής. Οἱ θεώμενοι ἔδυσανασχέτουσαν πάντας. Ἦτο ἤδη μεσημβρία καὶ προσήγαγον τὸν δεῦτερον κακοῦργον, ἄνδρα ρωμαλέον καὶ ἡλιοκατῆ, οὗ κόμη καὶ πώγων ἀγρίως εἰς τὸν ἀνεμὸν ἐφέροντο. Δίς ἔρριψε χαμαὶ τοὺς βοηθοὺς· καίτοι δὲ ἦσαν δεδεμένοι αἱ χεῖρες αὐτοῦ, μετὰ μεγίστης ὁμῆς δεξιότητος ἐλάκτιζε τοὺς ἀνταγωνιστὰς καὶ οὕτως ἐπὶ πολὺν χρόνον ἠδυνήθη ν' ἀποφεύγῃ τὰς προσβολὰς αὐτῶν, δι' ἐπιτηδείων πηδημάτων. Μόλις μετὰ ἡμίσειαν ὥραν κατώρθωσεν ὁ δῆμιος νὰ δῇσῃ καὶ αὐτὸν ἐπὶ τῆς σάνιδος.

Οὕτω παρετάθη ὁ ἀγὼν ἐκεῖνος, ἔχων θεατὰς μόνους τοὺς στρατιώτας τοῦ τάγματος ἡμῶν, ὑπὸ τὸ διάπυρον τοῦ ἡλίου θάλλος. Γενομένης δὲ τρίτης σχεδὸν ὥρας μετὰ μεσημβρίαν, ἦλθε τελευταῖος ὁ ἀρχηγὸς τῆς σπείρας, Πέτρος

τοῦνομα. Ἦτο περίπου τεσσαρακοντούτης, οὐχὶ δύσμορφος τὴν ὄψιν. Εἶχε πελιδνὴν τὴν χροάν, βλοσυρὸν καὶ ἄφρον τὸ βλέμμα, ἀγέρωχον δὲ τὸ ἦθος. Ὅτε ὁ δῆμιος καὶ οἱ ἰδρῶτι περιρρεόμενοι καὶ κεκμηκότες βοηθοί, διότι ἦτο μακρὸς καὶ δυσχερὴς ὁ πρὸς τοὺς ἐν ἀπεγνωσμένῃ ἀμύνῃ ἀντιστάοντας κακούργους ἀγών, ἤγγισαν πρὸς τὸν λῆσταρχον, ὁ Πέτρος ἀπέωσεν αὐτοὺς δι' ὑπερηφάνου κινήσεως· στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν εἰσαγγελέα, εἶπεν ὅτι οὐδαμῶς δ' ἀντιστῇ ἐάν ὁ δῆμιος μὴ ἀψῆται αὐτοῦ, ἕως οὗ τεθῇ ὑπὸ τὸν πέλεκυν. Ὁ εἰσαγγελεὺς τὴν δήλωσιν ταύτην ἀνεκοίνωσε τῷ γάλλῳ δημίῳ τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ καὶ ὁ λῆσταρχος στερρῶ τῷ ποδί καὶ ὑπερηφάνως ἐπορεύθη εἰς τὸ ἱκρίωμα, ἀνέβη βραδέως τὰς βαθμιδας, παρατήρησε τὸν ἀνηρτημένον αἰμοσταγῇ πέλεκυν καὶ ἔστη ἐπὶ τῆς κινητῆς σανίδος. Ταχέως συνέσχον διὰ τῶν ἱμάντων τὸ σῶμα αὐτοῦ οἱ δύο βοηθοί, προσδέσαντες ἐπὶ τῆς σανίδος· εἴτα ἐγένετο ὥσις καὶ ἐρροϊδῆσεν ἐν τῷ λαμπρῷ ἡλίῳ, ἀστράψας ὁ πέλεκυς, μεθ' ὁρμῆς καταβαίνων. Ἡ κεφαλὴ χωρισθεῖσα τοῦ κορμοῦ, ἐβυθίσθη εἰς τὸν δερμάτινον σάκκον. *Fiat justitia!*

Ἐν τῇ τελευταίᾳ πράξει τοῦ ἐννεαπλοῦ δημοσίου φόνου, ἐθαυμάσαμεν τὸ ψυχρὸν θάρρος πρὸς τὸν θάνατον τοῦ ληστοῦ ἐκείνου, ὅσπερ βλοσυρῶς αὐτὸν ἠτένισε. Φαῦ! τοσαύτη τοῦ θανάτου καταφρόνησις δὲν πρέπει ἀρὰ γε νὰ ὑπάρχῃ ἐν κρείττονι ἀγῶνι;

Ἀλλ' ἡ ἥρωϊκὴ αὕτη πράξις εἶχε καὶ τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι ὅγλα δὴ ἐπὶ ἡγεγχε τοῖς θεωμένοις λήθην τινα τῶν ἀποτροπαίων καὶ τὰ μάλιστα βδελυκτῶν σκηνῶν τῶν πρὸ αὐτῆς θανατώσεων. *C'était un brave!* εἶπεν ὁ δῆμιος ἀπομάσσων τὸν ἑαυτοῦ ἰδρῶτα.

Οὕτως ἐληξεν ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι διὰ τῆς λαμπητόμου ἐπιδληθείσα θανατικὴ ποινὴ· ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε κακόν, διότι ἡ οὕτως ἐπιδληθείσα ποινὴ δὲν κατέστησε σεβαστὸν τὸ δικαστήριον, παντελῶς τοῦ σκοποῦ ἀποτυχεῖσα.

Εἰς Μεσολόγγιον ἐπανεκδήμψαμεν παιανίζουσας τῆς μου-

σικῆς. Ἡ λαμπητόμος ἤρθη καὶ αὐθημερὸν ἐπεδιβάσθη περὶ τὸ ἐσπέρας μεθ' ἀπάσης τῆς συνοδείας αὐτῆς. Ἐκ τῆς μνήμης οὐδενὸς τῶν παραστάντων εἰς τὸν δημόσιον ἐκαίνον φόνον θὰ ἐξαλειφθῇ ποτὲ ἡ ἐντύπωσις τοῦ θεάματος. Τινὲς τῶν στρατιωτῶν ἡμῶν, ἄλλως οὐχὶ λίαν εὐκαίσθητοι, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξέλθωσι τῶν φαλάγγων, διότι αἱ σφαγαὶ ἐκαίναι προὔξενησαν αὐτοῖς λιποθυμίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'

(Μάρτιος 1834)

Ὁ ἐν Κλεισούρᾳ φόνος τοῦ λοχαγοῦ Κράους.— Πορεία εἰς Βραχώριον.— Ἡ Κλεισούρα.— Παρθένον δάσος.— Ἡ φυσικὴ σφριγξ.

Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπόθουν νὰ πορευθῶ εἰς Βραχώριον, ἵνα ἴδω καὶ τὴν Κλεισούραν· ὅτε δὲ ὁ ἐπιλοχίας τοῦ βουλόχου διετάχθη νὰ μεταβῇ εἰς Βραχώρι, πρὸς τι αὐτόθι εὐρισκόμενον ἀπόσπασμα τοῦ λόχου τούτου, ἔλαβον καγὼ δεκαπενθήμερον ἀδειαν καὶ συναπηλῶν μετ' ἐκείνου. Ἐξῆλθομεν τοῦ Μεσολογγίου ἐν λαμπροτάτῃ πρωΐᾳ καὶ κατὰ μήκος τῆς διώρυγος τοῦ κόλπου βαίνοντες ἐτράπημεν πρὸς τὸ Αἰτωλικόν. Ἐν τῷ κόλπῳ ἐκολύμβων σμήνος ἀγρίων νησῶν καὶ αἰθουῶν, διεσείοντο δὲ πλήθη πελεκάνων μετὰ τῶν νεοσσῶν αὐτῶν, ἀφθονον ἀγρεύοντες τροφὴν ἐν τῷ ἰχθυόεντι κόλπῳ. Μεταξὺ αὐτῶν ἐπλεον ἀνενόχλητοι ὑπὸ τῶν πτεροέντων ζῴων, πεφορτισμένοι τινὲς πάσσους, τῇδε κάκεισε διεκθυγόμενοι. Αἱ ἄγριαί ἐκαίναι νησσοῖς, καλὴν μὲν καὶ πελεκάνους οὐδόλως ἐταράσσοντο ἐν τῇ ἀλυσίᾳ αὐτῶν ὑπὸ τῶν διαπλεόντων σκαριδίων.

Ἀρκεόμεθα μόνοι εἰς τὸ Αἰτωλικόν, ἐνθα ἡ εἰς Βραχώριον ἄγουσα στρέφεται πρὸς δεξιάν, διερχομένη τὸ ὄρος, πανταχοῦ ὄψοντο ἀνάνταις βράχοι, ἀλλ' αἰφνης ἠνεμήχθη χαράδρα ἐνώπιον ἡμῶν, ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ὑψίστης ἀ-

κρας τοῦ ὅρου, διαίρει αὐτὸ εἰς δύο ἡμίση μέρη. Ἡ εἰσοδος τῆς χαράδρας ἦτο σχεδὸν 25 πήγεις εὐρεία καὶ οἱ τοῖχοι τῶν βράχων κατακάθεται. Διὰ τοῦτο ὁ ἥλιος μόνον ἐν μεσημβρίᾳ δύναται νὰ λάμψη εἰς ἐκεῖνα τὰ βᾶθη. Μικρὸς ρύαξ ῥεεῖ διὰ τῆς ὑπὸ σεισμοῦ βεβαίως παραχθείσης ἐκείνης φάραγγος, ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ ρύακος φύονται ροδοδάφνη καὶ ἄλλοι θάμνοι. Ἐντεῦθεν διέρχονται οἱ εἰς Βραχώριον πορευόμενοι, οἵτινες ὅτε μὲν βαίνουν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς, ὅτε δ' ἐπὶ τῆς εὐωνύμου τοῦ ρύακος ὁχθῆς, πολλάκις διὰ πυκνοτάτων λοχμῶν, αἵτινες τὰ μάλιστα ἀρμόζουσι τοῖς λησταῖς τοῦ Βελούχιου (τῆς Πίνδου) πρὸς λήστευσιν τῶν ὁδοιπόρων.

Ὁ μόνος συνοδεύων ἡμῖν ἀγωγιάντης, ἔχων ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων αὐτοῦ τὰ ἡμέτερα σκεύη καὶ τινὰς στολὰς τῶν ἐν Βραχώριᾳ στρατιωτῶν ἡμῶν, διηγήσατό μοι ὅτι ὁ ἀδελφός αὐτοῦ μετὰ τῶν κτηνῶν του ἦτο παρὼν ἐν τῇ φόνῃ τοῦ ἀτυχοῦς λοχαγοῦ τοῦ μηχανικοῦ Κράους, περιφθέντος αὐτόσε ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τοῦ πολέμου, πρὸς ἐπίσκεψιν καὶ ἔρευναν τῆς Κλεισούρας, καὶ πρὸς εὑρεσιν τὰ μάλιστα ἀρμοδίου τόπου, ἵνα κτισθῇ στρατῶν χωροφυλακῆς. Διότι ἡ κυβέρνησις ἐκεῖθεν ἤθελε νὰ διασκορπίσῃ τὰς ληστρικὰς συμμορίας.

Ὁ λοχαγὸς Κράους ἦτο νέος ἐπὶ καὶ εἰκοσιν ἐτῶν, πλεῖστον μὲν πεπαιδευμένος καὶ δεξιότατος ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, ἀλλὰ καὶ παράτολμος καὶ ἀναντιρρήτως θαρραλέος. Δυστυχῶς τὸ θάρρος αὐτοῦ ὀλίγη σύνεσις ἀνεχαίτιζε, τοῦθ' ὅπερ ἐπῆνεγκε καὶ τὸν πρόωρον αὐτοῦ θάνατον, ὡς ἔλεγεν ὁ ἀγωγιάντης, ἐγὼ δὲ πάλιν *relata retero*.

— Ὁ ἀδελφός μου μοι εἶπε τάδε, ἤρξατο λέγων ὁ ἀγωγιάντης. — Ὅτε εἰσῆλθομεν ἑπιπποι εἰς τὴν Κλεισούραν, ὁ λοχαγὸς Κράους, ἡγούμενος δύο γερμανῶν σκαπανέων, προσέταξεν αὐτοῖς νὰ ἔχουσιν ἔτοιμα τὰ ὅπλα, μήπως συναντήσωμεν ληστρικὴν τινα σπεῖραν. Τοῦτο ἰδὼν ἐγὼ, εἶπον τῷ λοχαγῷ, κατανοοῦντι ἤδη τὴν ἑλληνικὴν

γλώσσαν, νὰ μὴ κρατῇ ἔτοιμα τὰ ὅπλα, διότι ἦτο ἀνωφελὲς ἐπειδὴ, καὶ ἐάν συνηντώμεθα πρὸς ληστὰς, τὰ ὅπλα ἐκεῖνα μᾶλλον θὰ ἰδωλαπτον ἡμᾶς, ἢ θὰ ὠφέλουν. Ἐάν συναντήσωσιν ἡμᾶς λησταί, κεκρυμμένοι ἀσφαλῶς, θὰ εἴπωσι νὰ καταδῶμεν τῶν ἵππων καὶ νὰ παραδῶμεν τὰ ὅπλα· ἐάν δὲ μὴ πράξωμεν τοῦτο, θὰ προκύψωσι κακὰ ἀποτελέσματα. Οἱ λησταὶ θὰ πυροβολήσωσιν ἡμᾶς καὶ ἡμεῖς οὐδὲν θὰ δυνηθῶμεν. Τὴν παραίνεσιν ταύτην δὲν ἤκουσεν ὁ λοχαγός, ἐνόμισε δὲ ὄνειδος τὸ ὑποχωρεῖν εἰς ληστὰς. Εἶχε παρέλθει σχεδὸν ἡμίσεια ὥρα, ὅτε ἤκούσαμεν αἰφνης, ἐκ παχείας λόχμης τὴν γνωστὴν φωνήν, ἔς τὸν τόπον! Κάτω εἰ ἄρματα! Ἐγὼ μὲν πάραυτα κατέβην τοῦ ἵππου, ἀλλ' ὁ λοχαγός προσέταξε τοῖς σκαπανέουσι νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τῆς λόχμης, ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐποίησε διὰ διατόμου πυροβόλου. Ἀλλὰ μόλις ἤκούσθησαν αἱ τρεῖς βολαὶ καὶ εἰς ἄλλα· ἐδρόντησαν ἐκ τῆς λόχμης. Ὁ λοχαγὸς ἔπεσεν ἐκ τοῦ ἵππου, βληθεὶς ὑπὸ τριῶν σφαιρῶν, ἔπεσε δὲ καὶ ὁ ἕτερος τῶν σκαπανέων. Ὁ ἕτερος ἐτραυματίσθη βαρέως καὶ ἐγὼ ἔλαβον σφαῖραν εἰς τὸν ὀπίσθιον ἀριστερὸν μηρόν. Τότε ἀμέσως ἀνέθορον ἐκ τῶν θάμνων οἱ λησταί, ὁ δὲ καπιτάνος ἀνῆρπασεν ἐκ τοῦ ἵππου τὸν τετραμηκτισμένον σκαπανέα καὶ διὰ γαταγανίου ἀπέτεμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν. Ἐτερος τῶν ληστῶν ἔκοψε τὴν ρίνα καὶ τὰ ὦτα τοῦ νεκροῦ λοχαγοῦ Κράους. Ἀλλ' ὁ καπιτάνος, τοῦτο ἰδὼν, εἶπεν ἐν ἀθυρίᾳ ὅτι ἦτο περιττόν. Ὁ οὕτως ἀκρωτηριασὸς τὸ πτώμα εἶχε τραυματισθῇ εἰς τὸν ἄνω δεξιὸν βραχίονα, ὅθεν ἔρρεεν αἷμα πολὺ καὶ διὰ τοῦτο ἱμαίνετο ὑπὸ τοῦ πόνου.

«Οἱ λησταὶ ἔλαβον τὰ ὅπλα, τὸ ὁρολόγιον καὶ τὰ χρήματα τοῦ λοχαγοῦ. Τὰ ὅπλα ὅμως τῶν σκαπανέων καὶ αὐτοῖς τοῦτον οὐδέποτε ἤγγισαν, οὐδ' ἔλαβόν τι ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἠρεύνησαν τὴν στρατιωτικὴν σάκκον τοῦ λοχαγοῦ μόνον. Εἰς τῶν ληστῶν ἀπέσπασεν αὐτοῦ τὰ ὑποδήματα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν μικρά, ἔρριψεν αὐτὰ ἐπὶ τοῦ πτώματος. Εἶτα περιέβλεψε κατὰ τὸ τραῦμά μου ὡς ἡδυνάμην, ἐπα-

νέκαμψα εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἤγγειλα τὰ συμβάντα. Οἱ αὐτόθι Βαυαροὶ ἐπεμψαν πάραυτα ἀπόσπασμα εἰς Κλεισοῦραν, διέταξαν τὴν παραλαβὴν τῶν τριῶν νεκρῶν καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἔθαψαν αὐτοὺς ἐν Μεσολογγίῳ. Οὕτως ἐτελείωσεν ἡ διήγησις τοῦ ἀδελφοῦ μου, προσέθηκεν ἐν τῇ αὐτῇ ἀγωγιάτῃ, ὅπερ ἀφηγήσατο τ' ἀνωτέρω κατὰ τὸν ἰδιόζοντα τοιοῦτοις ἀνδράσι τρόπον.

Οὕτω προῶρις ἀπέθανεν ὠφελιμώτατος νέος κακὴν ποιησάμενος χρῆσιν τοῦ θάρρους αὐτοῦ καὶ ματαιῶς θυσιάσας δύο γενναίους στρατιώτας. Ὁ Κράνους ταχέως θά προέκοπταν ἐν τῇ βίῃ, ἔνεκα τῶν πολλῶν ἀρετῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ νεανικὴ βία αὐτὰς τε κάκεινον ἀναλπίστως ἐξηράνισεν. Ὁ ἀγωγιάτης ἔδειξεν ἡμῖν τὸν τόπον τοῦ φόνου, ἦτοι καμπὴν τινα τῆς ὁδοῦ, εὐνοϊκωτάτην ταῖς ἐφορμήσιν τῶν ληστῶν.

Μετὰ δέωρον πορείαν, διήλθομεν τὴν Κλεισοῦραν καὶ εἰσῆλθομεν εἰς πανάρχαιον δάσος δρυῶν καὶ ἄλλων παντοίων δένδρων, κεκαλυμμένων ὑπὸ πολλῶν ἐρπυστικῶν φυτῶν καὶ ἰδίᾳ ἀγριαμπέλων. Πολλὰ μέρη τοῦ δάσους ἦσαν ἀδιείσδυτα, μόνον δὲ ὅπου τὰ κτήνη ἔβασκον ἤδυνάτο τις νὰ πατήσῃ. Αἱ ἀγριαὶ ἐκαίνοι ἀριπαλοὶ, περιπλεκόμενοι εἰς τοὺς κλώνας τῶν δένδρων, κατέρχονται πάλιν καὶ ριζοῦνται εἰς τὴν γῆν καὶ οὕτω σχηματίζονται πολλὰς καὶ φυσικωτάτας σκηνάς. Πρὸ τοῦ Βραχωρίου ὑπάρχουσι δύο μακρὰὶ λίμναι, πλησίον ἀλλήλων καίμεναι, ἐνθα οἱ Ἑνετοὶ ἔχουσιν χῶμα καὶ τινὰς γαφύρας ἤγειραν ὑπὸ τὸ χῶμα, δι' ὧν ἐνοῦνται τὰ ὕδατα ἀμφοτέρων τῶν λιμνῶν ἐκατέρωθεν φύονται δένδρα, λευκαὶ καὶ πλάτανοι καὶ δρυεὶς καὶ μεταξὺ ἀφύθονα ἐρπυστικὰ φυτὰ καὶ ὑψηλαὶ κάλαμοι. Τὰ φυτὰ ἐκαίνο ἀρπυσσίν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον, ἀποτελοῦντα ἐκατέρωθεν μὲν ἀδιαπεράστους τοίχους, ἀνωθεν δὲ παχείαν στέγην φυλλώματος, δι' ἧς μόλις παρὰ τὸ φῶς. Ὅταν εἰσέρχῃσαι εἰς τὴν φυσικὴν ἐκαίνην σφίγγα, οὐδὲν κατὰ πρῶτον διακρίνεις, πλὴν τῆς 1 ὥραν καὶ 1/4 ἀπεχούσης ἐξόδου, ἥτις φαίνεται ὡς μικρὸν φῶς, ἕως οὗ ὅ

ὀφθαλμοὶ συνηθίσαι ἐν τῇ σκότει. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ προχώματος ἀκούονται τὰ ὑδρόδια πτηνὰ ἀμφοτέρων τῶν λιμνῶν, ἀλλ' οὐδὲν τις βλέπει.

Ἐξελθόντες τῆς σφίγγος, ἀφικόμεθα εἰς Βραχώριον μετὰ τρία τέταρτα ὥρας, ὅπου φιλικῶς ἐδέξατό με ὁ ὑπολοχαγὸς Στράσσερ. Τῷ ἐσπέρας ἐγνώρισα ἄνδρα, ὃν, καίπερ γερμανὸν ὄντα, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πολλάκις ἤκουσα ἀναφερόμενον, καὶ μάλιστα μετὰ τοῦ παραδόξου ἐπωνύμου Κλεφτογραφός. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη αὐτῷ, διότι οἱ λησταί, πορευόμενοι εἰς Βραχώριον, ὅπου αὐτὸς κατόικει, ἤτοῦντο τὴν βοήθειαν αὐτοῦ, ὅσας ἐτραυματίζοντο ἀφιμαχοῦντες πρὸς τοὺς χωροφύλακας. Ὁ ἰατρός ἐθεράπευεν αὐτοὺς καὶ οὐδαμῶς προέδιδεν. Ἐπορεύθημεν εἰς τὸν μονήρη αὐτοῦ οἶκον, καίμενον εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πολίχνης καὶ ἔχοντα μεγάλην αὐλὴν, ἀκακίαις πεφυτευμένην.

Κρούσαντες τὴν θύραν αὐτοῦ περὶ ἀφ' ἧς λύχνων, ἤκούσαμεν βαθεῖαν γυναικεῖαν φωνήν, ἑλληνιστὶ ἐρωτήσασα ποῖος εἶνε·

Τοῦ ὑπολοχαγοῦ Στράσσερ γερμανιστὶ ἀπαντήσαντος, ἀνοίξατε, κυρία δοκτορίνα, ἤκούσαμεν ἑτέραν βαθεῖαν γέροντος φωνήν.

— Καλὴ ἐσπέρα, κύριε ὑπολοχαγέ· σὺ εἶσαι;

Ἡ θύρα ἠνεῳχθῇ καὶ ἐφάνη ὑψηλὴ εὐσκαρκος, τριακοντούτης περίπου γυνή, ὄντως ρωμαλέα καὶ ὀρέξασά μοι φιλικῶς τὴν χεῖρα, ἔθλιψε τὴν ἐμὴν ὡς ἰσχυρὸς ἀνὴρ. Εἰσήγαγεν ἡμᾶς εἰς τὸ δωμάτιον, ἐνθα ὁ σύζυγος αὐτῆς διδάκτωρ Μύλλερ, ἔχων ἀνεστραμμένας τὰς χειρίδας αὐτοῦ, ἤσχολαίτο περὶ τὴν διάταξιν ὁποῦ λαγῶσθ.

— Τί; εἶπεν ὁ ὑπολοχαγὸς Στράσσερ· εἶσαι καὶ κυνηγός; Ποῦ εἶρες τὸν λαγῶν;

— Δὲν εἶμαι κυνηγός, φίλε Στάσσερ, πλὴν μόνον τῶν φητῶν. Ἐγὼ φίλους, οἱ ὅποιοί μοι φέρουσιν ἀγριμαῖα, ἔξω δὲ ἔχω καὶ ἄλλους δύο λαγῶσός. Γύναι, δὲς ἕνα εἰς τὸν φίλον μαρ.

— Θά σοι τὸν δώσω, κύριε ὑπολοχαγέ, εἶπεν ἡ κυρία

Μαγδαληνή· ἀλλὰ σοι λέγω ὅτι δὲν πρέπει εἰς οὐδένα νὰ εἴπῃς τι. Δίδω τὸν λαγῶν εἰς τὸν φίλον ἡμῶν Στράσσερ καὶ οὐχὶ εἰς τὸν βασιλικὸν βαυαρὸν ὑπολογαγόν.

— Γινώσκω, εἶπεν ὁ Στράσσερ, ὅτι εἶνε δῶρα τῶν φίλων σὰς ληστῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς βαυαρὸς ἀξιωματικὸς οὐδεμίαν ἔχω ἐντολήν νὰ ἐμποδίζω τὰ δῶρα ταῦτα, ἢ νὰ τὰ ἐπιθεωρῶ. Προσέχετε μόνον τὸν ἱπαρχὸν κύριον Δημητράκη.

— Ναί, εἶπεν ἡ κυρία Μαγδαληνή, αὐτὸς πάντοτε κατασκοπεῖ ἡμᾶς, ἀλλὰ δὲν τὸν φοβοῦμαι.

Μετ' οὗ πολὺ προσεκάλεσεν ἡμᾶς εἰς τὴν τράπεζαν, ἵνα βοηθήσωμεν εἰς τὴν κατάδρωσιν τοῦ λαγῶ, ὅπερ καὶ ἐπράξαμεν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ γεύματος, συνέβη τι περίεργον. Αἰφνης πανταχόθεν ἐπήδησαν περὶ ἡμᾶς δέκα τοῦλάχιστον γαλαί, ἀνέδησαν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ εἰς τοὺς ὄμους ἑμοῦ καὶ τοῦ ἱατροῦ. Ἐγὼ ἀνηγέρθην περιδεής καὶ πάντες ἀνεκάγχασαν.

— Μὴ φοβεῖσθε, κύρια, μοὶ εἶπον εἶνε οἱ τρόφιμοι παῖδες τῆς κυρίας διδασκορίνης.

— Ναί, εἶνε τὰ τέκνα μου, εἶπε καὶ αὐτή.

Εἶτα ἕκαστος ἐδόσαμέν τι εἰς πᾶσαν γαλήν, ἡ δὲ τοῦ ἱατροῦ σύζυγος διέταξεν ἰσχυρῶς ἔξω! Καὶ πάραυτα ἐξηφανίσθησαν πᾶσαι. Τόσον καλῶς εἶχον παιδευθῇ!

Μετὰ τὸ γεῦμα πολλάκις ὁ ἱατρὸς προσεκλήθη ἔξω ὑπὸ τῶν φίλων αὐτοῦ ληστῶν, ἀνάγκην αὐτοῦ ἔχόντων. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης διέτριψα ἐν δώδεκα ἐν Βραχωρίῳ, ἡδιστα φιλοξενούμενος, εἶτα ἀπῆλθον εἰς Μεσολόγγιον, οὗθεν προσετάχθη νὰ περαιωθῶ εἰς Πάτρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'

(Μαῖος καὶ Ἰούνιος τοῦ 1834)

Ἡ Μάνη. — Ἡ Τσίμοβα. — Μάχη πρὸς τοὺς Μανιάτας ἐν τῷ χωρίῳ Ἀσιλὸν ἀγὰ, παρὰ τὰ ὄρια τοῦ πεδίου τῆς Καλαμάτας. — Τὸ τραῦμά μου. — Ἀπόπειρα τῶν αἰχμαλώτων πρὸς ἀπόδρασιν. — Ὁ κίνδυνος. — Αἰφνίδιος φυγὴ τῶν Μανιατικῶν ἐπικουρικῶν ταγμάτων ἀρχηγοῦ ὄντος τοῦ Κατσάκου. — Ἐπ' αὐτοῦ αἰτῶν. — Ὁ ταγματάρχης Φέδερ. — Ἡ εἰρηνοποίησις τῆς Μάνης.

Tempora mutantur et nos mutamur in illis.

Βεβαίως ἡ Μάνη δὲν γεννᾷ, ὡς ἡ πάλαι Λακεδαίμων, ἄνδρας ὁμοίους πρὸς τοὺς ἀρχαίους Σπαρτιάτας· ἀλλ' ἐὰν οἱ τῆς σήμερον Μανιάται· ἀμοιροῦσι τῶν σπαρτατικῶν ἐκείνων προσόντων, ἔχουσιν ὅμως πολλὰ ἰδιαίτερα, τὰ δὲ ἦδη καὶ ἔθνη αὐτῶν λίαν διαφέρουσι τῶν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Οὐχ ἦττον δὲ τηροῦσιν ἐτι καὶ κλασικά τινα ἔθιμα καὶ σῶζουσι τὸν σπαρτατικὸν ἐκείνον ζῶμόν, ὅπερ, ἐκριζόν καὶ χόρτων παρὰσκευαζόμενος, παρατίθεται ἐν εὐωχίαις βαπτίσεων καὶ γάμων καὶ ἀπαιτεῖ στόμαχον καὶ φάρμακον Μανιάτου. Νοεῖται δὲ οἰκοθεν ὅτι ὁ λαὸς ἀγνοεῖ τὴν ἀρχαίαν καταγωγὴν τοῦ ζῶμοῦ τούτου.

Οὐδεμιᾶς ἄλλης χώρας ἡ φύσις ἐποιήσατο πρόνοιαν τόσον μητρυνώδη, ὅσον τῆς ἐνδοτάτω Μάνης, ἥτις δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς μόνον τὸ παρὰ τὴν Τεργέστην Κάρστον. Οὔτε θάμνον, οὔτε δένδρον βλέπει τις, πανταχοῦ δὲ φίλοι καὶ γυμνοὶ βράχοι, ὧν ἐν μέσῳ φύεται σπάνιος καὶ λεπτοὺς χόρτος. Πολλὰ ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς πέτραις σπήλαια, ἐν οἷς βιοῦσιν οἱ πνεύστεροι τῶν Μανιατῶν.

Οἱ ἀρχόντες βιοῦσιν ἐν ταῖς ἑαυτῶν μεσαιωνικοῖς πύργοις, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἑρμηνεῖς καὶ τοξότιδας ἔχουσιν. Φύλακας ἴστανται πάντοτε ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τῶν πύργων ἐκείνων, περισκοποῦντες τὰ περίχωρα. Τότε εἶδον ἐν Μάνῃ ἀλλάγει τὸν ἀριστοκρατικὸν οἶκον, μὴ ὄντας ἐν ἐχθρᾷ πρὸς

άλλους, ένεκεν αίματος, και διά τουτο οί πύργοι εκείνοι διετέλουν πάντοτε ως έν πολιορκία. Ο φόνος δέν εξυλάσκειται, εάν μέλος του οίκου του φονέως, την αὐτήν έχον πρὸς τὸν οἶκον τουτον συγγενικὴν σχέσιν, ἦν και πρὸς τὸν έαυτου ὁ φονευθεὶς, μὴ βληθῇ διὰ σφαίρας ὑπὸ τινος τῶν του φονευθέντος οἰκείων. Ἡ κατάσταση αὐτὴ διαρκεῖ ἔως οὗ δοθῇ ἡ του φόνου δίκη.

Φανέντος ἐπὶ του γεωγραφικοῦ πίνακος του ἑλληνικοῦ βασιλείου, εἰς πάσαν αὐτου ἐπαρχίαν εἰσῆχθησαν και ἐγνώσθησαν οἱ νέοι νόμοι και οἱ ἄλλοι θεσμοί. Μόνοι οἱ Μανιάται ἀντέστησαν. Οἱ Μανιάται ἀπῆλθον τὰ ἴδια αὐτῶν δίκαια, ὧν ἀπῆλθον και ἐπὶ Τούρκων, φόρον μόνον αὐτοῖς ἐκτίνοντες και κατ' ὄνομα μόνον ὄντες ὑποταγμένοι. Ἀλλ' ἡ τῶν Βαυαρῶν ἀντιβασιλεία δέν ἠδύνατο ν' ἀποδέξηται ταῦτα. Ἐπειδὴ ὁμως ἐν ἀρχῇ πολλὰ και χαλεπὰ εἶχε νὰ ὑπερνικήσῃ και ἐπειδὴ πᾶς σχεδὸν ἰδιώτης πρὸς αὐτὴν ἀπετεινέτο, πολλὰ και παντοῖα ἀξίων, κατενόησε και αὐτὴ ὅτι, ἐν γε τῷ παρόντι, οὐδέν ἠδύνατο γενέσθαι κατὰ τῶν Μανιατῶν διὰ τῆς βίας τῶν ὁπλῶν. Διότι και αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Ἰσραὴμ πασσᾶς δέν εἶχε τολμήσει νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ἔσω Μάνην, ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ πῶς δύναται νὰ συντηρηθῇ στρατιὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐκείνῃ; Τροφαὶ δέν εὐρίσκονται, οὐδ' ἄλλα χρήσιμοι πόροι, ὧν και αὐτοὶ οἱ Μανιάται συχνὰ ἀμειροῦσιν, εἰ και λέγεται παροιμιωδῶς ὅτι, ὅπου ὁ ὄνος θνήσκει τῆς πείνης, ὁ Μανιάτης πάλιν εὐρίσκει τι πρὸς συντήρησιν αὐτου. Ἡ πρὸς τὰ παράλια ἐπικοινωνία εἶνε δυσχερεστάτη, οἱ δὲ εἰς τὰ μεσόγεια χωροῦντες ἀδιαλείπτως και πολλαχῶς κινδυνεύουσι. Τὰ βραχώδη τῆς Μάνης ὄρη έχουσιν οἱ Μανιάται ὡς πύργους ἐρυμνοῦς, θαυμασίως ἐξ αὐτῶν ὠφελοῦμενοι. Μετὰ πολλῆς πανουργίας, τὸ μὲν φέρον αὐτῶν ἐστῶσαν εἰς τὰ χεῖλη τῶν βράχων, αὐτοὶ δ' ἀποχωροῦσι παρὶ τὰ δεκαπέντε βήματα, ἵνα βάλλωσιν ἀσφαλῶς τὴν σφαῖραν κατὰ του ἐχθρου. Οὕτως ἀδιακόπως καταβάλλουσιν αὐτόν, ματαίως ἀντιपुरοβολοῦντα κατὰ του ἐπὶ τῶν βράχων φέρον.

ὅπου ὑπολαμβάνει τὸν ἐχθρόν, ἐν δέν δύναται καν νὰ βλάψῃ, ἀλλ' ὑφίσταται τὰς ὑπ' αὐτου ζημίας.

Ἐν ταῖς μάχαις ταύταις αἱ γυναῖκες συναντιλαμβάνονται τοῖς ἑαυτῶν ἀνδράσιν, οὕτω δ' ἀγρίως εἶχον τὰ τῆς Μάνης πράγματα, ἀχρι του θέρους του 1834. Οἱ Μανιάται πυκνὰς ἐποιούντο λεηλασίας εἰς τὸ πεδῖον τῆς Καλαμάτας, ἵνα πορίζωνται τροφάς, ἡ δὲ ἀντιβασιλεία δέν ἠδύνατο νὰ ὑποστῇ κράτος ἐν κράτει. Τότε ἐβουλευθῇ νὰ κανονίσῃ τὰ τῶν Μανιατῶν δι' εἰρηνικῆς ὁδοῦ και ἤτήσατο παρὰ του Βαυαροῦ στρατηγοῦ Χέρτλιγγ νὰ πέμψῃ εἰς Μάνην ἐκ τῆς ἐγγὺς αὐτῇ καίμενης Μεθώνης δύο λόχους του αὐτόθι σταθμεύοντος ἐνδεκάτου βαυαρικοῦ πεζικοῦ συντάγματος ἵνα εἰρηνικῶς τεθῇ τάξις εἰς τὰ τῶν πεπλανημένων Μανιατῶν, ὡς ἔλεγε και τὸ διάταγμα.

Πᾶς στρατιώτης τῆς ἀποστολῆς ἐκείνης ἔλαβε μόνον δέκα φραγγία. Ἐνομίσθη δὲ ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν Μανιατῶν ἡθικὴ ἐπίδρασις τακτικοῦ στρατοῦ ἦρκει μόνῃ εἰς ἐπίτευξιν του σκοποῦ τῆς ἀντιβασιλείας. Ἀμφότεροι οἱ λόχοι ἐπορεύθησαν ἀνευ ἀντιστάσεως εἰς τὴν ἔσω Μάνην, μέχρι του χωρίου Τσίμοδα, εἰς ὃ ἀφίκοντο περὶ τὴν ἐσπέραν.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Μανιατῶν ἐδέξαντο αὐτοὺς εὐμενέστατα και προσεκάλουν αὐτοὺς εἰς διαφόρους πύργους, αἵτινες παραδόθησαν ὅπως καταλύσσωσιν οἱ ἐλθόντες. Ὁ ἀνώτερος τῶν λοχαγῶν ἡπατήθη ὑπὸ τῆς τῶν Μανιατῶν εὐπροσηγορίας και φιλοφροσύνης και οὐδ' ἐφρόντισε καν νὰ διατάξῃ τὰ συνηθέστατα τῶν προφυλακτικῶν μέτρων, ὧν χρῆσις γίνεται και ἐν αὐταῖς ταῖς εἰς φιλικὰς χώρας πορείαις. Τὰ στρατεύματα κατέλυσαν ἐν τοῖς σποραδικῶς καίμενοις πύργοις, ὁ δ' ἀρχηγὸς οὐδένα τόπον ὑπέδειξεν αὐτοῖς, εἰς ὃν ὀφείλον νὰ συναχθῶσιν, ὅταν τυχὸν ἤχῃσῃ τὸ γενικὸν ἐμβατήριον.

Τῆς νυκτὸς ἐπελθοῦσης, οἱ κακηγρότες στρατιῶται κατεκλήθησαν ἵν' ἀναπαυθῶσι. Μετὰ τινος ὥρας αἴφνης ἐξῆγειραν αὐτοὺς πολεμικὴ τῶν Μανιατῶν φωνή, ὁμοία πρὸς τὴν τῶν θύων, εἰς τὴν πάρυτα ἀνεμίσχθησαν βολαί

πυροβολών, ὡς ἔθος τοῖς Μανιάταις. Οἱ Βαυαροὶ στρατιώται ἡτοιμάσθησαν εἰς μάχην ἐν τοῖς πύργοις ἐκείνοις, καὶ τοῦτο θὰ ἐγίνετο ἄνευ δυσχερείας τινός. Διότι οἱ πύργοι ἐκεῖνοι εἶνε ὀχυρώτατοι, δυσκατόρθωτος δὲ ἢ εἰς αὐτοὺς εἰσβολή. Πλὴν πάραυτα ἐνεφανίσθη ἕτερον κακόν. Ἐν τοῖς πύργοις ἐκείνοις δὲν ὑπῆρχον τροφαί, τὰ δὲ ἐφόδια τῶν στρατιωτῶν περιωρίζοντο μόνον εἰς δέκα πυριτιδοβολούς. Ἐὰν ὠρίζετο αὐτοῖς τόπος συναλεύσεως, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, εὐκόλως, ἅμα τῇ πρώτῃ φωνῇ τῶν Μανιατῶν, θὰ συνήρχοντο αὐτόσε. Ἀλλ' ἐν τοῖς πύργοις αὐτῶν ἦσαν καταδεδικασμένοι εἰς παντελὴ ἀπραξίαν. Ἀπορίᾳ ἐφοδῶν δὲν ἠδύναντο νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τῶν Μανιατῶν, μόνον δ' ὁσάκις ἠγγιζόν λίαν εἰς πύργον τινά, τότε ἐπεμπον κατ' αὐτῶν βολὰς τινας. Οἱ Μανιάταις ὁμῶς ἐβαλλόν κατὰ τῶν πύργων γοργώτατον πῦρ, ἀλλὰ δὲν ἐδλαπτον πολὺ τοὺς Βαυαρούς, εἰ καὶ ἄριστα ἠπίσταντο τὴν χρῆσιν τῶν μακροσωλήνων ἰσπανικῶν αὐτῶν πυροβόλων. Διότι ἐν ἅρᾳ δεξιότητι βάλλουσι τὰς σφαῖρας διὰ τῶν στενῶν πολιορσίων τῶν πύργων. Οὕτως οἱ Βαυαροὶ στρατιώται τὴν νύκτα ὅλην ἐκείνην καὶ σχεδὸν πᾶσαν τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν διετέλεσαν πολιορκούμενοι. Ἀλλ' ἐκ τινος τῶν πύργων, ἐνθα διόφκει νεαρός τις ὑπολοχαγὸς ὀνόματι Σμιθ, μεγάλη θραύσις ἐπεγένετο τοῖς Μανιάταις. Ὁ ὑπολοχαγὸς Σμιθ, δεξιὸς ὢν κυνηγὸς καὶ σκοπευτής, εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ τὸ θηρευτικὸν αὐτοῦ ὄπλον καὶ ἱκανὰ ἐφόδια, αἱ δὲ κατὰ σκοποῦ πίπτουσαι βολαὶ πολλοὺς Μανιάτας ἐνέκρουν.

Ἀλλ' οἱ Μανιάταις μετ' οὐ πολὺ ἀνεκάλυψαν ἐκ τίνος τοξότιδος ἐβάλλοντο αἱ θανατηφόροι βολαί. Ὅτε ὁ ὑπολοχαγὸς Σμιθ ἐσκόπευσε πάλιν, ὅπως βάλῃ Μανιάτην ἕτερον, σφαῖρα εἰσώρμησε διὰ τῆς τοξότιδος, ἐθαλεν αὐτὸν εἰς τὸ κρανίον, ἄνω τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἄφρωνον κατέρριψε. Δευτέρα σφαῖρα εἰσέειδεν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἰς τὸν πύργον καὶ ἐτραυματίσας τὸν ὄμρον τὸν δεξιὸν τοῦ λοχίου. Ὁ ἱατρὸς τοῦ λόχου ἦτο ἐν ἐτέρῳ γειτονικῷ πύργῳ καὶ τοῦτο ἦτο γνωστόν. Ἀλλὰ πῶς ἠδύναντο νὰ προσκα-

λέσωσιν αὐτόν, ἀφ' οὗ τὸ πῦρ τῶν Μανιατῶν οὐδὲ στιγμὴν ἐπαύετο; Ἀλλ' εἰς τῶν ἐλλήνων ἀγωγιάτῶν, κλεισθεὶς μετὰ τῶν Βαυαρῶν ἐκείνων στρατιωτῶν ἐν τῷ πύργῳ, ἀνέλαβε νὰ προσκαλέσῃ τὸν ἱατρὸν. Ἐπὶ ράβδου προσήρμωσε λευκὸν ὀθόνιον, ἐξήλθε τοῦ πύργου καὶ ἐκάλεσε γεγωνυῖα τῇ φωνῇ.

— Τὸν ἱατρὸν, τὸν ἐξοχώτατον θέλω!!

Τότε ἐπαύθη τὸ πῦρ, ὁ ἀγωγιάτης ἐπορεύθη ἀνενόχλητος εἰς τὸν ἐγγυτάτω κείμενον πύργον, ἐπανεκάμψε μετὰ τοῦ ἱατροῦ εἰς τὸν πύργον αὐτοῦ καὶ ἰσχυρῶς ἐφώνησεν.

— Ὁ ἐξοχώτατος!!

Τὸ πῦρ ὅλως ἐσίγησε καὶ ὁ ἱατρὸς εἰσῆλθεν.....

Ὁ ἱματισμὸς τῶν τότε γυναικῶν τῆς Μάνης ὀλίγον διέφερε τοῦ τῶν ἀνδρῶν. Ἐφερον τὸ ἐρυθρὸν ἢ λευκὸν φέσιον, περιτυλιγμένον διὰ ποικίλου κεφαλοδέσμου, καὶ ἀνωθεν τῶν ἱματίων τὴν αὐτὴν ἄνευ χειρῶν Τζάρκαν, ἐξ ἐρίου λευκοῦ, ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων ὑφασμένην. Ἐν τῇ ζώνῃ εἶχον χαντζάρια καὶ πυροβόλα καὶ ἐχρῶντο καλῶς τῷ πυροβόλῳ, βοηθοῦσαι τοῖς ἀνδράσιν ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις. Οἱ ἄρχοντες ἤσκουν μὲν τότε τὰ τῆς φιλοξενίας, ἀλλ' ἡ φιλοξενία αὕτη ἦτο κινδυνώδης.

Ὁ ξένος, ἐν ὅσῳ μὲν ἔμενεν ἐν τῷ οἴκῳ ἐτύγγανε περιθάλλεως· ἀλλ' ὅτε ἔμελλε ν' ἀπέλθῃ, ὁ Μανιάτης ἀπῆται παρὰ τοῦ ἀναχωροῦντος πολλάκις πολύτιμα πράγματα, λέγων αὐτῷ ὅτι, ἐπειδὴ ἀνεχώρει, θὰ ἐληστεύετο καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν ἄλλων Μανιατῶν. Ὅθεν καλλίτερον ἦτο νὰ ἐδίδεν αὐτῷ, τῷ φιλοξενήσαντι, τὰ πράγματα ἐκεῖνα καὶ οὐχὶ ν' ἀφήσῃ αὐτὰ εἰς χεῖρας τῶν ληστῶν ἐκείνων.

Τῇ μεσημβρίᾳ τῆς δευτέρας ἡμέρας οἱ στρατιώται δύο πύργων ἀπεράσισαν νὰ ἐξέλθωσιν, ὅπερ καὶ κατώρθωσαν. Τὸ αὐτὸ ἐπραξαν οἱ στρατιώται πάντων τῶν πύργων, ἠδυνήθησαν δὲ νὰ συνανασθῶσι πρὸς ὀπισθοχώρησιν. Διότι οἱ Μανιάταις δὲν κατεδέχθησαν νὰ προσβάλωσιν αὐτοὺς ἐκ τοῦ συστάδην. Ὁ Μανιάτης εἶνε ἀνδρεῖος μόνον ὀπισθεν τῶν βράχων, ἐνθα ἀντέχει μὲν εἰς πείναν καὶ δίψαν, ἀλλὰ

δὲν ἀγαπᾷ τὸν στήθος πρὸς στήθος πόλεμον, ὥς ὁ τῆς Στερεᾶς ἑλλην. Ὅταν προσβάλληται διὰ τῶν λογχῶν, ὑποτάσσεται, ἐὰν μὴ δύνηται ν' ἀποφύγῃ.

Μόνον ἐνὸς πύργου στρατιῶται συναλήφθησαν ὑπὸ τῶν Μανιατῶν. Ἦσαν τὸν ἀριθμὸν ἑξ καὶ τριάκοντα, ὑπὸ τὸν ὑπολοχαγὸν Μᾶν καὶ πάνυ ἀσυνέτως εἶχον καταναλώσει πάσας τὰς ἑαυτῶν βολὰς. Τοῦτο κατανοήσαντες οἱ Μανιαταί, ἤγγισαν εἰς τὸν πύργον, ἐσώρευσαν περὶ αὐτὸν εὐπρηστον ὕλην καὶ μάλιστα πρὸ τῆς θύρας, ἤναψαν τὸ πῦρ καὶ οὕτως οἱ ἔσω ὄντες στρατιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν, ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν ὑπὸ τοῦ πυρός. Τοῦς αἰχμαλώτους ἐκείνους οἱ Μανιαταὶ κατ' ἀρχὰς δὲν ἐκκοποίησαν καὶ ἔδωκαν αὐτοῖς φαγεῖν. Μόνον τὰ ὅπλα καὶ τὰ σκεύη αὐτῶν ἔλαβον. Ἐν τῇ μικρῇ σάκκῃ τοῦ ὑπολοχαγοῦ εὗρον αὐλόν. Τότε ἠνάγκασαν τὸν κύριον αὐτοῦ ν' αὐλήσῃ. Ἀλλὰ καὶ οἱ στρατιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ χορεύωσιν, ἵν' ἀποφύγῃσι πᾶσαν βιαιότητα. Διότι καὶ θανάτῳ αὐτοὺς ἠπειλοῦν, οἱ δὲ Μανιαταὶ δὲν διατάζουσιν ἐπὶ μακρὸν ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς μέχρι τῆς ἐκπληρώσεως.

Τότε οἱ Βαυαροὶ συνήψαν διαπραγματεύσεις πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν αἰχμαλώτων. Οἱ τῶν Μανιατῶν ἀρχηγεὶ ἀπήτησαν λύτρα ἰσπανικὸν τέλληρον καθ' ἕκαστον Βαυαρὸν στρατιώτην καὶ φοίνικα ἑναὶ καθ' ἕκαστον ἀξιωματικόν! Οὕτως ἐξεδήλουν τὴν πρὸς τὸ βαυαρικὸν ἔθνος καταφρόνησιν αὐτῶν! Ἀλλὰ πρὸ τῆς παραδόσεως τῶν δυστυχῶν ἐκείνων αἰχμαλώτων, λίαν ἐπονειδίστως ἠνέχθησαν πρὸς αὐτοὺς. Ἐγύμνωσαν αὐτοὺς μέχρι χιτῶνος καὶ ἐσωδράκου καὶ ἠνάγκασαν νὰ βαδίσωσιν ὑπὸ καίοντα ἥλιον ἐπὶ χαλίκων καὶ λίθων. Οὕτως οἱ πόδες αὐτῶν ἐπληρώθησαν αἱματωδῶν μολώπων. Ἐλιποθύμουν δὲ ἐκ μεγάλης δίψης, ὅπου ὅπου ὑπῆρχον φρέατα, ἐκεῖ ἦσαν καὶ γυναῖκες Μανιατῶν

1. Νόμισμα χαλκοῦν, κοπὴν ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ ἐνεχόμενον τὸν σαράκοντα λεπτά.

καὶ διὰ λίθων ἀπεδίωκον τοῦ ὕδατος τοὺς δυσπαλέους στρατιώτας. Τηλικαῦτα πάσχοντες, ἀφίκοντο εἰς τὸ πεδίον τῆς Καλαμάτας, ἐνθα οἱ κάτοικοι ἐδεξιώθησαν αὐτοὺς, περιέβαλψαν καὶ δι' ἡμιόνων ἐπεμψαν εἰς Μεθώνην. Ἐκ τῶν ἑξ καὶ τριάκοντα λυτρωθέντων αἰχμαλώτων, οἱ δύο καὶ εἴκοσιν ἤχθησαν εἰς τὸ νοσοκομεῖον καὶ οἱ λοιποὶ τρεῖς καὶ δεκα ἀπέθανον ἐξ ἐκείνων τῶν παθημάτων.

Οὕτως ἐπερατώθη ἡ προσπάθεια τοῦ ἐπανεγκεῖν τὴν τάξιν παρὰ τοῖς Μανιαταῖς ἐπὶ ἴσῃ καὶ ὁμοίῳ καὶ εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἐδουλεύσατο ἡ ἀντιδασιλεῖα περὶ δραστηκῆς ἐνεργείας. Τότε ἀνεμένοντο ἐκ Μονάχου τέσσαρα τάγματα ἐθελοντῶν, ἤδη ἐκ Τεργέστης ἐκπλεύσαντα. Τοῦτοι, ἅμα εἰς Πάτρας καταπλεύσαντες, ἐδόθη ἡ ἐντολὴ νὰ μὴ ἀποδῶσιν αὐτόσε, ἀλλὰ νὰ παρατείνωσι τὸν πλοῦν μέχρι Γυθείου κακείσε ν' ἀποδιδασθῶσιν. Ἐκεῖθεν προσετάχθησαν νὰ συναχθῶσιν εἰς τὸ χωρίον Μαυροβούνι, κακείθεν νὰ προελάσωσιν εἰς τὴν ἔσω Μάνην, καταστρέφοντες ἐν τῇ πορείᾳ πάντας τοὺς πύργους αὐτῆς.

Τῶν στρατευμάτων τούτων ἀφικομένων εἰς Μαραθονήσι (Γυθείον), ὁ αὐτόθι ἀρχηγὸς τῆς ἑλληνικῆς χωροφυλακῆς ἀπέτρεψε, μετὰ τὴν ἀποδίδοσιν, τοὺς διοικητὰς τῶν ἐξ ἐθελοντῶν ταγμάτων τῆς πρὸς τὰ πρόσω πορείας, καὶ κατέδειξεν αὐτοῖς ὅτι ἦσαν δύσβατα τὰ βραχώδη ὄρη, ὅπου οἱ στρατιῶται οὐδένα θά εὗρισκον πόρον συντηρήσεως, ἐν ᾧ χρόνῳ οἱ Μανιαταὶ κρυπτόμενοι ὀπισθεν τῶν βράχων, δι' ἀπεδεκάτιζον τοὺς ἐθελοντὰς δι' εὐστόχων μακροσωλήνων ὅπλων. Θά ἦτο δὲ ἡ προφύλαξις ἀδύνατος, προσέτι δὲ καὶ ἡ τοῦ ἐχθροῦ ἐκτόπισις. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς χωροφυλακῆς προσέειπεν ὅτι περὶ τούτων πάντων ἔδει νὰ ἐρωτηθῶσι πρῶτον οἱ ἐν Ναυπλίῳ, ἵνα μὴ ματαίως κινδυνεύωσιν οἱ νεωστὶ ἀφικόμενοι, καὶ μάλιστα διότι, ὄντες νεαροὶ πάντες καὶ ξένοι τοῦ τοῦ κλίματος καὶ τῆς χώρας, διπλᾶς θά εἶχον δυσχερείας πρὸς σπηρίαν ἑαυτῶν. Ἀλλ' ὁ βαυαρὸς ἀρχηγὸς οὐδὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφασίσῃ, διότι πάνυ εὐκόλως θά ἐξαπατηρήζετο ὡς ἀνέκωνος καὶ δειλός.

Ὅθεν ἀνέλαβον νὰ προελάσωσι. Τὰ τέσσαρα τάγματα εἰσέδυσαν εἰς τὰ ὄρη, μετὰ μεγίστης προνοίας. Τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ οὐδενὶ συνήντησαν ἐχθρῷ, εὖρον δὲ δύο μόνον πύργους ἐγκαταλελειμμένους, οὓς καὶ κατέστρεψαν.

Νύκτωρ κατηυλίσθησαν ἐπὶ ὄρεων βράχων καὶ οὐδὲν ἠνωχλήθησαν ὑπὸ τῶν Μανιατῶν. Τῇ ἐπιούσῃ ἐμελλον νὰ διέλθωσι στενωπὸν τινα, ἀλλὰ μόλις εἰσεχώρησαν καὶ ἤρξαντο ἀπὸ παντὸς ἄκρου βράχου αἱ προσβολαὶ τῶν Μανιατῶν. Πολλοὶ τῶν ἐθελοντῶν ἔπεσον νεκροί, ἐν ᾧ οὐδεμίαν ὑπέστησαν οἱ Μανιαταὶ βλάβην. Οἱ βράχοι ἦσαν τόσοι ἀπόκρημνοι, ὥστε δὲν ἠδύναντο ν' ἀναρριχηθῶσιν οἱ ἐθελονταί. Τότε ἐτράπησαν εἰς βιαίαν φυγὴν, αἱ δὲ τῶν Μανιατῶν εὐστοχοὶ βολαὶ μεγάλην ἐπήνεγκον αἱματοχυσίαν. Πανικῶς κατέλαθε τοὺς ἐθελοντάς, sauve qui peut, πάντες ἐφευγον καὶ πρὶν ἢ σωθῶσιν ἐκ τοῦ στενωποῦ, ἀπώλοντο σχεδὸν οἱ ἡμίσεις. Ἐάν οἱ Μανιαταὶ ἐκ τοῦ σῦνεργους κατεδίωκον αὐτούς, οὐδεὶς θὰ ἐσώζετο. Ἀλλὰ τὸ προσεγγίζον εἶνε ἐναντίον εἰς τὰ ἔθνη τῶν Μανιατῶν.

Οὕτως ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ καὶ αὕτη ἡ κατὰ τῶν Μανιατῶν ἐκστρατεία καὶ οὕτω θρασύτεροι ἐγένοντο οἱ ὀρεισίδιοι ἐκεῖνοι. Τότε ἐβουλεύθησαν οἱ κυβερνήοντες νὰ κλείσωσι τὴν Μάνην ἐκεῖ, ἐνθα συνορεύει μετὰ τοῦ πεδίου τῶν Καλαμῶν, ἵνα κωλύσωσι τοὺς Μανιάτας, τῶν κατὰ τὸν χωρίων τῆς πεδιάδος ἐκείνης ἀγροτικῶν ἐπιδρομῶν. Ὁ παρὰ τοῖς ἐθελονταῖς στρατηγὸς Σμάλτς, ἀνδρείος στρατιώτης, ἐκ τῆς σχολῆς Ναπολέοντος τοῦ Α', προστάχθη νὰ μεταβῇ εἰς τὰ ὄρη τῆς Μάνης, μετ' ἀνδρῶν περίπου ἑξακισχιλίων, ἵνα ἀδιακόπως ἐξορμῶν, θῇ τέρμα εἰς τὰς εἰς τὴν πεδιάδα γινόμενας ἐπιδρομὰς.

Ἡ στρατιὰ τοῦ Σμάλτς συνέκειτο τὸ πλεῖστον μὲν ἐξ ἐθελοντῶν, εἴτα δὲ ἐκ τινῶν ταγμάτων ἑλληνικοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ, ἐκ σώματος ἐρίππου χωροφυλακῆς, καὶ ἐκ δύο ὀρειδατικῶν πυροβολαρχιῶν, φερομένων ἐπὶ ἡμῶν. Ἐπειδὴ οἱ Μανιαταὶ ἐστασίαζον πρὸς ἀλλήλους, ὁ στρατηγὸς Σμάλτς κατώρθωσε ν' ἀποστήσῃ τὸν λοιπὸν τὸν ἀρχηγόν

Κατοάκον, μετὰ 500 ἀνδρῶν καὶ νὰ ἐνώσῃ αὐτοὺς μετὰ τῶν ἡμετέρων στρατευμάτων.

Φθίνοντος Ἰουνίου τοῦ 1834, ἀφικόμεθα, ἐν ἡμέρᾳ παρασκευῇ, εἰς εὐρὴν ἐπίπεδον βράχων τοῦ ὄρους Ταυγέτου, ἐνθα κατηυλίσθημεν. Ἠνάψαμεν πῦρ, ὀπτήσαμεν φαγητά, καὶ μετ' ὀλίγον, τὰ ἐκ τοῦ κοπιώδους δρόμου κακηκτότα στρατεύματα ἐξηκολούθησαν εἰς τὰς εἰς πᾶν ἀπόσπασμα ὀρισθείσας θέσεις. Οἱ σκοποὶ ἐτάχθησαν καὶ τὸ βραχὺδες ἐπίπεδον ἐγένετο ὅμοιον πρὸς ὄχυρόν στρατόπεδον, διότι μόνον ἐξ ἑνὸς μέρους ἦτο ἐνεπίδατον, τὰ λοιπὰ τρία ἦσαν ἀπόκρημνα καὶ δυσανάβατα. Πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς ἔρρεεν ἀπὸ τῶν ὀρέων ρύαξ διὰ μέσου βαθείας φάραγγος, ἥς ἐν τῇ ἐξόδῳ ἔκειτο τὸ μικρὸν χωρίον Ἀσλὰν ἀγᾶ.

Μικρὸν μετὰ τὴν ἡλίου δύσιν εἰσήγησεν ἅπαν τὸ στρατόπεδον καὶ ἡ σελήνη ἔχει γλυκὺ φέγγος ἐπὶ τῶν ὑπνωτόντων πολεμιστῶν. Μόνον τὰ ἐνρυθμα βήματα τοῦ σκοποῦ ἠκούοντο.

Ἀπέναντι τῆς φάραγγος ὄψοιτο ἀπόκρημνον ὄρος, ὑποκαίμενον ὅλου τοῦ πεδίου ἡμῶν, εἰς οὗ τὸ μέσον εἶχομεν κατευλισθῆ. Ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ βράχου ἐχώριζεν ἡμᾶς ἱκανὸν διάστημα καὶ διὰ τοῦτο ἐν ἐκείνῃ τῇ χεΐλει οὐδεὶς εἶχε ταχθῆ φρουρός. Ἡ νύξ παρήρχετο καὶ οὐδὲν παρετηρεῖτο. Ἀλλὰ τῆς ἡμέρας ὑποφωσκούσης ὁ τῶν Μανιατῶν ἀρχηγὸς Κατοάκος ἠγγεῖλε τῷ στρατηγῷ Σμάλτς ὅτι οἱ ἀνθρώποι αὐτοῦ εἶχον παρατηρήσει ὑποπτα σώματα ἐν τῇ κλιτῇ τοῦ ἀπέναντι βραχὺδους ὄρους καὶ ὅτι πιθανῶς ἦσαν οὗ ἐν τοῖς πέριξ συμπολῖται αὐτοῦ Μανιαταί. Πάραυτα ὁ στρατηγὸς ἐξέπεμψεν ἀξιωματικούς τινας πρὸς ἀκριβὴ τοῦ πράγματος ἱεραυαν. Διαυγαζούσης ἤδη τῆς ἀνατολῆς, οἱ ἀξιωματικοὶ ἀνεγνώρισαν ὅτι ἐν τοῖς ἀπέναντι κρημνοῖς εἶχον ἐγαρθῆ ἐπὶ μεγάλα ἐκ λίθων χαρακώματα, ὧν τὰ ὀπισθεν καὶ ἴσω ἐκρύπτοντο ἀπὸ τῶν ἡμετέρων ὁμμάτων, ἐπειδὴ ἦσαν ὑψηλότερα τοῦ βραχὺδους ἡμῶν ἐπιπέδου. Πρὶν ἢ οἱ πρὸς κατασκόπευσιν πεμφθέντες ἀξιωματικοὶ ἐπανέλθωσι πρὸς τὸν στρατηγὸν Σμάλτς, ἤστραψε πῦρ ἐν

ἐνὶ τῶν προχωμάτων καὶ ἐρρίφθησαν μικραὶ βόμβαι, πεσοῦσαι οὐ πόρρω τῶν ἀξιωματικῶν ἐπὶ τῆς βραχέως γῆς καὶ διὰ τῶν συντριμμάτων αὐτῶν τραυματίασαι ἐλαφρῶς ἓνα τῶν ἵππων τῶν χωροφυλάκων, οἵτινες ἐγγὺς πού ἦσαν δεδεμένοι. Μόλις παρήλθον πέντε λεπτά καὶ τὰ πυροβόλα τῶν ἑπτὰ χαρακωμάτων κατέκλυσαν ἡμᾶς διὰ χαλαρῆς σφαιρῶν ἐξ ἀφροντίων καὶ βομβῶν, ἀλλὰ δὲν ἐδολαφάν ἡμᾶς πολὺ, διότι δὲν ἐβαλλον μακράν. Τότε ὁ στρατηγὸς Σμάλτς προσέταξε νὰ σταθμεύσωμεν μακρότερον, πρὸς τὰ ὀπίσω, ἢ ὀρειδατικῇ ἡμῶν πυροβολαρχία ἐστήθη καὶ ζωνηρῶς ἐπυροβόλησε κατὰ τῶν χαρακωμάτων. Ἄλλ' ὀλίγα ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα, διότι τὰ τηλεβόλα ἦσαν μικρᾶς ὀκτῆς. Ἐν τῶν χαρακωμάτων, ἐγγυτάτω δὲν τοῦ χειλὸς τῆς φάραγγος, ἐπὶ πολὺ ἐδολαφεν ἡμᾶς, διότι καλῶς ἐχρῶντο ταῖς βόμβαις αὐτῶν.

Ὁ στρατηγὸς Σμάλτς ἐπεμψε λόχους τινὰς εἰς τὰ ἄνω τῆς φάραγγος, ὅπου δὲν ἦτο τόσον βαθεῖα οὐδ' ἀπόκρημνος, προστάξας νὰ κατὰσχῶσιν αὐτὰ κατὰ κράτος. Οἱ λόχοι οὗτοι ἦσαν δύο, οἱ τῶν Ἑλβετῶν ἐθελοντῶν, ὧν τὸν ἑπὶ τὸν διήκει ὁ ὑπολοχαγὸς Βίκ¹. Προῦχώρησαν δὲ ἀμφοτέρω καὶ διέβησαν τὴν φάραγγα, ἥτις προϋφύλατταν αὐτοὺς τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός. Ἄλλ' ἐν τῇ ζήλῳ αὐτῶν ἐν σπουδῇ ἀνῆλθον τὸν ἀπέναντι τῆς φάραγγος ἀνῆφορον καὶ οὕτως οἱ στρατιῶται ἀσθμαίνοντες ἐφθασαν εἰς τὸ χεῖλος τῆς φάραγγος. Τότε κατέλιπεν αὐτοὺς πᾶν σθένος, τὸ δ' ἐχθρικὸν πῦρ ἐστρώσε τεσσαράκοντα ἀνδρας ἐκ τῶν λόχων ἐκείνων, νεκροὺς καὶ τραυματίας. Μετὰ ταχύτητος ὤφειλον νὰ δρᾷ-

1. Ὁ Wick βραδύτερον ἐγένετο βιβλιοπώλης ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐνθα γηράσας ἤτοκτόνησε διὰ πυροβόλου.

Ὁ Wick ἠτοκτόνησεν ὥς μὴ ὑποφάρην τοῖς δριμυτάτοις πόνους ἀνιάτου ρευματισμοῦ. Οὕτως καὶ ὁ καθηγητὴς Βλάκας, οὗ δ' ἡλικιωτικὸς βίος ἦτο ἀγνώστουτος, διὰ τὴν πανταλὴ στέρεσιν, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλων ἀναπαύσεων, ἰδίᾳ δ' ὅμως οἰκογενειακῶν καὶ φιλικῶν περιθάλψεων, εἶχε δώσει θλιβερόν παράδειγμα τῇ Wick, πρῶτος αἰτοκτονήσας. Σ. Μ.

μᾶλλον ἀφ' οὗ ἀνῆλθον ἐκ τῆς φάραγγος, διότι αὐτοῦ ἀκριβῶς εὐρέθησαν ἐν μίᾳ τῶν βολῶν τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός. Ἄλλ' εἶχον ἀπαυδῆσαι πρὸ τοῦ θέντος καὶ ἐγένετο οὕτως ἐγένετο.

Οἱ δύο ἐκεῖνοι λόχοι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντιστῶσιν, ἠναγκάσθησαν ν' ἀνακάμψωσι καὶ ἡ ἐφοδος ἀπέτυχε. Τότε ὁ λοχαγὸς κόμης Βόθμαρ, διοικῶν ἀμφοτέρους τὰς ἐπὶ ἡμῶν τηλεβολοστοχίας, προῦτεινε νὰ περικάμψῃ τὴν θέσιν ἐκείνην διὰ τῶν τηλεβόλων αὐτοῦ, ἅπερ νὰ στήσῃ ἐπὶ ὀψηλοῦ, στενοῦ βραχέως ἐπιπέδου τοῦ πέραν τοῦ φάραγγος ὄρους, καθεῖθεν δὲ νὰ προσβάλῃ τὰ χαρακώματα. Τούτου ἐγκριθέντος, ὁ λοχαγὸς Βόθμαρ ἔλαβε, πρὸς φύλαξιν αὐτοῦ, ἐν ἑλληνικὸν σύνταγμα καὶ ἠναγκάσθη νὰ διέλθῃ μέγα περίδρομον, ἵνα μὴ ἀνακαλυφθῇ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Σχεδὸν μετὰ δύο ὥρας, εἶδομεν ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι ἐπιπέδου τὰ ἡμέτερα στρατεύματα. Διὰ φοδερῶν μόχθων καὶ κόπων ἀνεβίβασαν τὰ πυροβόλα. Αἱ ἡμίονοι δὲν ἠδύναντο ν' ἀναβῶσι τὰς βραχέεις ἀτραποὺς καὶ οἱ στρατιῶται ἠναγκάσθησαν αὐτοὶ νὰ βασιτάσωσι τὰ πυροβόλα καὶ ν' ἀνασύρῳσιν αὐτὰ ἄνωθεν τῶν βράχων. Εἰς τοῦτο μάλιστα πάντων συνεδάλματο τὸ ἑλληνικὸν τάγμα, διότι ἐν αὐτῷ ὑπῆρχον πολλοὶ ἀρκάδες, δεξιότατοι τῶν ὀρέων ἀναβάται. Ταχέως ἐστήθησαν τὰ πυροβόλα, οἱ δὲ ἔλμοι ἡμῶν ἤρξαντο βάλλοντες τὰς βόμβας αὐτῶν εἰς τὰ ὑποκάτω κείμενα χαρακώματα. Αἱ πρῶται βόμβαι ἔπεσον εἰς ἐκεῖνο τὸ χαρακῶμα, ὅπερ τὰ μάλιστα ἡμῶν ἠγνόηλει. Ἡ ἐνέργεια ἐγένετο πάραυτα κατάδηλος. Διότι μόλις ἡ βόμβα ἐρρήγγυτο καὶ οἱ ἐν τῇ χαρακῶματι Μανιάται ἐπὶ δύν ὑπὲρ τὸ πρᾶνές αὐτοῦ. Οὐδὲ λεπτόν τῆς ὥρας ἀντίστησαν. Μετὰ δέκα λεπτά τὸ χαρακῶμα ἐκεῖνο ἐκενώθη, ἐξ ἱσοῦ δὲ τελευτήρως ὁ λοχαγὸς κόμης Βόθμαρ ἐπυροβόλησε καὶ τὰ λοιπὰ. Συγχρόνως δύο λόχοι Ἑλβετῶν ἐθελοντῶν διέβησαν τὴν χαράδραν καὶ ἐφόρμησαν κατὰ τῶν προχωμάτων, ἅτινα πάντα σχεδὸν εἶχον κενωθῇ καὶ ἐξέβασαν τοὺς μὴ ἀνθισταμένους Μανιάτας διὰ λογχβολῶν. Οἱ πλείστοι ἐν πάσῃ σπουδῇ ἔσπευσαν εἰς τὰ ὄρη,

ἀλλ' οὐκ ὀλίγοι, πορευθέντες εἰς τὸ ἐν τῇ ἐξόδῳ τῆς φάραγγος χωρίον Ἀσλάν Ἀγά, καίμενον ἐν τῇ ἀπέναντί λόφῳ, ἐν ἱσθμῷ πρὸς τὴν θέσιν ἡμῶν, ὠχυρώθησαν ἐν τοῖς μεγάλαις, ἰσχυροῖς καὶ λιθοκτίστοις αὐτοῦ οἰκήμασιν, ἐξ ὧν ζωνηρῶς ἐπυροδόλουν κατὰ τῆς δεξιᾶς ἡμῶν πτέρυγος. Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἐτραυματίσθησαν καὶ ἄλλοι ἐφονεύθησαν, ἐτραυματίσθη δὲ καὶ ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ τάγματος ἡμῶν. Τότε ἐπέμφθη μοι, ὡς νεωτάτῳ ἀξιωματικῷ, ὁ ἵππος αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐντολῆς νὰ διαδεχθῶ αὐτόν.

Καθ' ἣν ὥραν ἐπέδαινον τοῦ ἵππου, τίθεις τὸν εὐώνυμον πόδα εἰς τὸν ἀναβολέα, σφαῖρα ἐβλήθη εἰς τὴν δεξιάν μου κνήμην. Κατ' ἀγαθὴν τύχην εἶχε προσκόψει καὶ πλατυνθῇ ἐπὶ βράχου καὶ διὰ τοῦτο ἐπῆλθεν ὅλως ἀσθενής. Ἄλλως θὰ ἔθραυε τὸ ὅστον, ἐφ' οὗ καὶ ἵπποι. Τὸ τραῦμά μου ἐγένετο πλατὺ καὶ κατέφαγε τὴν ἐπιδερμίδα καὶ τὸ δέρμα, ὁ δὲ πρῶτος πόνος ἦτο τόσοσιν ὀδυρμῶς, ὥστε κατέπεσον συνεισπειρωμένοι. Πρὸ ἐμοῦ ἐτραυματίσθη ὁ τοῦ λόχου ἡμῶν τυμπανιστής, ὃν καὶ παρέλαβον οἱ ἄλλοι, ἐν ᾧ ἔθεατο πίπτοντα καμῆ. Ἦγαγον δ' αὐτόν εἰς τὸ θεραπευτήριον ὡς τραυματίαν, τῇ δ' ἐπιούσῃ πάντες οἱ τραυματίαι μετέχθησαν εἰς Πάτρας, ὅθεν ὅσοι ἠδύναντο ἀκινδύνως νὰ πλεύσωσιν, ἐπέμφθησαν εἰς Τεργέστην δι' αὐστριακοῦ πολεμικοῦ πλοίου. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ περιέρχως πάντας ἔβλεπον τοὺς ἀφικομένους, ἡ δὲ μικρὰ ἐκείνη ἀφίμαχία, ἐδημοσιεύθη ὡς μάχη ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἰβάν με πίπτοντα τυμπανιστής, ἀχθεὶς καὶ αὐτὸς εἰς Τεργέστην, διηγήσατο διὰ καὶ ὁ τοῦ λόχου αὐτοῦ ὑπολοχαγὸς Νέζαρ ὁμοίως ἔπεσε βληθείς, διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ἐλογίσθην μετὰ τῶν φονευθέντων, οἱ δὲ συγγενεῖς καὶ γονεῖς μου ἐπένθησαν ἐπὶ ἐξ ἐδδομάδας, ἕως οὗ ἔλαβον ἐπιστολὴν μου, ἣτις πάλιν μ' ἐταξεν ἐν τοῖς ζῶσι.

Λεπτὰ τινα μετὰ τὴν πτώσιν μου, ἠγέρθην πάλιν καὶ ἐθεώρησα τὸ τραῦμά μου. Μόνη ἔλειπεν ἡ ἐπιδερμὶς, βλέξας δ' αὐτὸ δι' ὕδατος τοῦ στρατιωτικοῦ μου δοχείου, π-

μείδισα διὰ ρινομάκτρον καὶ ἀναβὰς πάλιν τὸν ἵππον, ἀνέλαβον τὰ χρεὶν τοῦ ὑπασπιστοῦ.

Τὸ χωρίον ἅπαν ἐπυρπολήθη, οἱ Μανιάται ἐξώσθησαν καὶ ἐξωγρήθησαν σχεδὸν τετρακόσιοι. Τούτους ἠγάγον εἰς φάραγγα στενὴν, ἣς τὰ πρηνῆ ἦσαν λίαν ἀπόκρημνα. Ἡ φάραγξ ἔκειτο πρὸς νότον τοῦ χωρίου, ἐτάχθη δὲ φρουρά εἰς ἀμφότερα τὰ στόμια αὐτῆς, ἱκανὴ πρὸς ἀσφάλειαν τῶν αἰχμαλώτων, διότι, ὡς ἤδη εἶπον, οἱ τοῖχοι τῆς φάραγγος ἦσαν κάθετοι. Ἐνταῦθα συνέδρη τότε ἐπιστόδιόν τι, ὅπαρ μεγάλως θὰ ἐφθαιραν ὅλον ἡμῶν τὸ στράτευμα, ἐάν οἱ Μανιάται ἐλάμβανον γινώσιν τοῦ πράγματος. Ἐπειδὴ πᾶσαι αἱ οἰκίαι ἦσαν λίθιναι, μετὰ θυμάτων, πολλῶν ἐξ αὐτῶν εἶχε φεισθῇ τὸ πῦρ. Οἱ στρατιῶται ἡμῶν εἰσῆλθον εἰς αὐτάς, ζητοῦντες κακρυμμένους Μανιάτας. Ἡ ἡμέρα ἦτο θερμότητη καὶ τὸ βραχὺ ἡμῶν ὁροπέδιον ἐστερεῖτο ὕδατος. Μόνον ἐν τῇ ἐξόδῳ τῆς φάραγγος ὑπῆρχον πολλὰ φρέατα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς πρωίας ἐμάχοντο, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑδρευθῶσι καὶ διὰ τοῦτο πάντες ἀπώλλυντο τοῦ δίψους. Σχεδὸν ἐν πάσαις ταῖς οἰκίαις εὐρέθησαν πίθοι, ὀρθοὶ ἱστάμενοι, οἶνου μεστοί· διότι ἡ ἐκεῖ χώρα εἶνε οἰνοφόρος. Οὐδεὶς τῶν μεγάλων ἐκείνων πύθων εἶχεν ὀπήν, οἱ στρατιῶται ὅμως εἶνε πάντοτε ἐπινοητικοί. Οἱ ἡμέτεροι διέτρησαν τοὺς πίθους ἐκείνους καὶ ὁ οἶνος ἔρρευσε ποταμηδόν, οἱ δὲ ἐκ τοῦ δίψους ἀπειρηκότες ἐδροσίσθησαν ἐν τῇ ψυχρῇ ποτῇ. Ἐδίψων ὅμως πολὺ, καὶ ἔπιον καὶ ἔπιον χανδόν. Οὕτως ἐκορέσθησαν οἶνου, πρὶν δι' ἣν οἱ ἀξιωματικοὶ νοήσωσι τὰ γινόμενα, τὸ κακὸν εἶχε συμβῇ. Πλείονες ἢ ἡμίσεις τῶν στρατιωτῶν εἶχον μεθύσθῃ. Μετὰ πολλοῦ κόπου ἐξήγαγον αὐτοὺς τῶν οἰκίων ἐκείνων καὶ ἐτάχθησαν παρ' αὐτάς φρουροί. Ἐν μιᾷ περίπῳ ὥρα κατεκλίθησαν οἱ πλείστοι τῆδε κάκεισε καὶ βαθύως ὑπνώσαν. Οὐδὲ βρόμος πυροδόλου θ' ἀφύπνιζεν αὐτούς. Τότε ὁ στρατηγὸς Σμάλτις ἤρξατο φοβούμενος μὴ γέννηται καὶ προδοσία τῆς, διότι οἱ περὶ τὸν Κατσάκον εἶχον σχεδὸν ἐκλίπει, παρασχόντες ἡμῖν ὑπονοίας μὴ ἐσπευσαν

τῶν ματαιοφροσύνης. Καὶ ὅντως ἠὺδοκίμησε. Πρῶτον μὲν ἱδρυσεν δύο εὐζωνικά τάγματα ἐκ Μανιατῶν, τοὺς μονοστολίαν τὸν ἔθνικόν ἱματισμόν, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι αἱ μὲν φουστανέλλαι πᾶσαι εἶχον ἴσον μῆκος, αἱ δὲ *Γιακέπαι* χρώμα κυανοῦν βαθύ. Πλὴν τῶν ἀξιωματικῶν τῶν ταγμάτων κατέστησε καὶ πλῆθος ἀξιωματικῶν ἀπλῶς τιτλοφόρων, πρὸ πάντων δὲ ἀξιωματικῶν ἐπιτελείου. Τοῦτους τοὺς διορισμοὺς ἐπεκύρωσεν ἡ κυβέρνησις. Ἀλλ' ὁμῶς εἶχε κηρυχθῆ ὅτι, ὅστις ἠθέλει νὰ γείνῃ τοιαύτης περιωπῆς ἀξιωματικός, ὄφειλε νὰ μεταβάλῃ τὸν μεσαιωνικὸν αὐτοῦ πύργον εἰς συνήθη οἰκίαν, καταστρέφων τὰ περιτειχίσματα.

Μετὰ ἐν καὶ ἡμισυ ἔτος ἡ Μάνη κατέστη ὥς αἱ λοιπαὶ ἐπαρχίαι, κατέβαλε φόρους καὶ δασμοὺς καὶ οἱ ἄνδρες τῶν πενεστέρων αὐτῆς τάξεων ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσιν ἔργον ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς τέκτονες, ἀρτοποιοὶ καὶ χειρωνακταί. Βεβαίως ἠκούοντο ἐνίοτε ἀκόμη ἐπιδρομαὶ Μανιατῶν εἰς τὸ πεδῖον τῶν Καλαμῶν, ὧν ἕνεκα ἐγίνοντο καὶ αἰτιάσεις. Ἀλλ' αἱ ἐπίσημοι ληστεῖαι εἶχον ὅλως ἐκλίπει. Ὁ Φέδερ λίαν ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν Μανιατῶν. Ὅπου καὶ ἂν ἐπορεύετο πάντοτε ἠκολούθειτο ὑπὸ τῶν νεοεὐκτων ἀξιωματικῶν αὐτοῦ. Οἱ Μανιαταὶ πρὸς τοῦτοις ἠθέλησαν νὰ νυμφεύσωσι τὸν Φέδερ μετὰ Μανιατίδος, κόρης τοῦ ἀρίστου τῶν οἰκῶν αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Φέδερ κατενόησεν ὅτι ἐὰν ἐνυμφεύετο, θὰ ἐδημιουργεῖτο κατ' αὐτοῦ ἀντιπολίτευσις. Ὅθεν δὲν ἠθέλησε νὰ ἀπολέσῃ τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἀπεχώρησε τῆς ἑλληνικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἐπορεύθη εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Βαυαρίαν, ἐνθα ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος μετ' οὐ πολὺ κατέστησεν αὐτὸν στρατηγόν.

Νομίζω ὅτι ἐνταῦθα δεόν προσθεῖναι ὅτι μετὰ τινα ἔτη ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος ἐπεμφεν εἰς Ἀθήνας τὸν στρατηγὸν Φέδερ ὡς τῆς Βαυαρίας πρεσβευτήν. Ἐν Ἀθήναις ὁ Φέδερ ἔτυχε κατ' ἀρχὰς ἀρίστης ὑποδοχῆς, ἀλλ' ἡ αὐτῇ διατριβῇ αὐτοῦ ὑπῆρξε βραχεία.

Μαθόντες οἱ Μανιαταὶ ὅτι ὁ φίλος αὐτῶν Φέδερ, διέτρι-

θεν ἐν Ἀθήναις ὡς πρεσβευτῆς τῆς Βαυαρίας, ἐπεμφαν αὐτὸς τάγμα ὅλον καπιτανέων, μετὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτῶν. Ἐχαιρέτησαν τὸν φίλον αὐτῶν καὶ ἐπισήμως ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν τῇ βαυαρικῇ πρεσβείᾳ. Ὅπου ἐπορεύετο ὁ στρατηγὸς Φέδερ, τὸ τάγμα ἐκείνο ἠκολούθει. Τὸ πρᾶγμα ἐφάνη σκανδαλώδες καὶ τῇ Ἀμαλίᾳ δυσηρέστησεν ἡ διαγωγή τῶν Μανιατῶν. Ἐνήργησε λοιπὸν καὶ μετὰ ὀκτὼ περίπου μηνῶν ὁ στρατηγὸς Φέδερ ἀνεκλήθη ἐξ Ἀθηνῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ'

(Τοῦλιος τοῦ 1834).

Ὁ Χατζῆ Χρήσιος.¹

Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι τὴν ἀντιβασιλείαν εἶχον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν τὰς ληστρικὰς συμμορίας, ὧν τῇ ἐνεργείᾳ ἠγωνίζοντο νὰ δείξωσι τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ὑπουργείου εἰς πᾶσαν τὴν χώραν, ἵνα βιάσωσιν αὐτὸ νὰ παραιτήσῃται τὴν ἀρχήν. Τοῦτο τὰ μάλιστα συνεβάλετο εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀρχαίας ἐκείνης μάστιγος, τῆς ληστείας, ἣτις ἀναψαίσα ἐκ τῶν ἐπὶ Τούρκων συνηθειῶν, ἐξέτεινεν ἤδη τοὺς φθοροποιοὺς πλοκάμους αὐτῆς ἀνά πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πείρα εἶχε διδάξει ὅτι τακτικὸς στρατὸς δυσκόλως ἠδύνατο ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν ληστῶν ἐκεῖνων, ἡ ἀντιβασιλεία ἐντεῖλατο, ἀρχομένου θέρους τοῦ 1834, τοῖς ἀρχηγοῖς τῶν παλληκαρίων Χατζῆ Χρήστῳ καὶ Θεοδώρῳ Γρίβα νὰ καταρτίσωσιν ἐκάτερος ἴδιον τάγμα παλληκαρίων, ἵνα δι' αὐτῶν, ἐξώσωσι μὲν τὰς συμμορίας ἐκ τῶν κρησφυγέτων αὐτῶν, ἀπαλλάξωσι δὲ τὴν Πελο-

1. Καὶ τοῦτο τὸ κεφάλαιον ὁ συγγραφεὺς ἐδημοσίευσε γερμανικῶς ἐν δυοῖν ἀρθροῖς τῆς προσηνημενουμένης *Μνημοσύνης*, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1880. Σ. Μ.

πόννησον ἐκ τῆς μάστιγος ἐκείνης. Διότι ραδίως ἐκκροῖται πᾶνταλος παττάλιον.

Ταχέως ηὔξησαν ἀμφοτέρω τὰ τάγματα τῶν φουστανέλλοφόρων ἐκείνων. Τὴν μὲν νότιον Πελοπόννησον ὁ Θεόδωρος Γρίδας εἶχεν ὁρμητήριον, τὴν δὲ βόρειον ὁ Χατζῆ Χρήστος. Ἐκάτερος δὲ ἐπραττε κατὰ τὸ δοκοῦν, διότι ἡ ἀντιζηλία τῶν δύο τούτων ἀρχηγῶν ἐκώλυε πᾶσαν κοινὴν αὐτῶν συνεργασίαν. Τότε συνέρρεον περὶ τὰς κλιτύας τοῦ Ταυγέτου αἱ σπεῖραι τῶν ληστῶν, ὅθεν ἐλγίζοντο πυκνὰ συχνὰ τὴν εὐφορον πεδιάδα τῆς Καλαμάτας. Ἄλλοι λησταὶ ἐδῆουν τὰ περὶ τὰς φάραγγας τοῦ Ὠλένου ὄρους, καὶ πολλοὶ ἄλλοι τὴν λοφώδη Ἀρκαδίαν καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλφειοῦ.

Τὸ ἡμέτερον τάγμα διέτριβε τότε ἐν Πάτραις, ἔλαβε δ' ἐντολὴν ἐκ τοῦ ἐν Ναυπλίου ἀρχηγείου νὰ πέμψῃ ἀποσπασμὰ τι πρὸς τὰ περὶ τὸν Ἀλφειὸν, ἵνα κοινῇ ἐνεργῇ μετὰ τοῦ Χατζῆ Χρήστου κατὰ τῶν ληστῶν. Τοῦ ἀποσπάσματος τούτου ἔλαβον ἐγὼ τὴν ἀρχηγίαν· ἀλλ' ἀπ' οὐ οὐδὲν ἐποιήσαμεν ἐν τῇ ἐκδρομῇ ἡμῶν, προσετάρχθη βραδυτέρου νὰ ἐνώσω τοὺς ἐβδομήκοντα ἀνδρας μου μετὰ τῶν τοῦ Χατζῆ Χρήστου.

Ὁ Χατζῆ Χρήστος ἐδέξατο μὲν ἡμᾶς φιλίως, ἀλλ' εἶπεν ὅτι οἱ ἐμοὶ στρατιῶται ὀλίγον θὰ συνεβάλλοντο εἰς διώξιν τῶν ληστῶν, ὥς δυνάμενοι νὰ πολεμῶσι μᾶλλον ἐν παρατάξει μάχης. Ὁ Χατζῆ Χρήστος ἦτο Βούλγαρος, ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα μετὰ διακοσίων ἀνδρῶν, ἅμα τῇ ἀρχῇ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Πολλοὶ ἐκ τῆς Στερεᾶς εἶχον συνταχθῇ τῷ τάγματι αὐτοῦ, ὅπερ ἀνδρείως ἠγωνίσαστο ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ὁ Χατζῆ Χρήστος ἦτο ὠφελὲς καὶ ρωμαλέος, ἐμβριθὲς μὲν καὶ σοβαρὸς, ἀλλὰ καὶ εὐπροσῆγορος· ἐνίοτε λίαν βαρὺς, οὐχ ἥτιον δὲ καὶ ὀργίλος καὶ ἐκέρβητος. Ὡς ἀρχηγὸς ἦτο αὐστηρὸς πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν καὶ οὐδεμίαν ἐπέτρεπεν ἀντιλογίαν ὅτε ἔλεγε τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἣν πάντοτε ἀδαῶς ἐξηγεῖτο. Πᾶς τις ὤφειλεν ἢ νὰ καμφθῇ, ἢ νὰ θραυσθῇ ὑπ' αὐτόν.

Τὸ ἐξ ἀνδρῶν ἐξακοσίων καταρτισθὲν τάγμα ἡμῶν ἀπὸ δέκα ἡμερῶν ἐστρατοπεδεύετο παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀλφειοῦ. Δυσάρεστον καὶ λυπηρὸν γεγονός ἐγένετο τὸν Χατζῆ Χρήστον νὰ εἴναι προνοητικώτερος ἐν ταῖς κατὰ τῶν ληστῶν κινήσειν αὐτοῦ. Εἶχε δὴλα δὴ ἐκλέξει δέκα ἀριστα παλληκάρια, παραγγείλας αὐτοῖς νὰ μεταδῶσι κρύφα εἰς τὰ τρία τέταρτα πόρρω τοῦ στρατοπέδου καίμενον ἐπὶ ἐρημικοῦ πατρώδους βουνοῦ ἐκκλησιδίον τοῦ Ἀγίου Ἡλίου,¹ διότι ἀπὸ τῆς περιωπῆς ἐκείνης πᾶσα σχεδὸν καθεωρᾶτο ἡ τοῦ Ἀλφειοῦ κοιλάς, εἰς ἣν οἱ λησταὶ πολλάκις κατήρχοντο.

Διὰ τῆς κοίτης ξηροῦ τότε ὄντος, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Ἀλφειοῦ συμβάλλοντος χειμάρρου, ἀνῆρχετο τις ἀθέατος, ὥς διὰ βαθύως ὄχετο, ἐκ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὸ ἐκκλησιδίον. Ἐκαὶ ὅπου ἐστανοῦτο ἡ κοίτη πρὸς τὰ ὕψωματα τοῦ βουνοῦ, εἶχομεν τάξει ἰσχυρὰν φρουράν, πρὸς εὐχερῇ ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ἐκκλησιδίου. Ἀλλὰ τοῦτο προὔδόθη τοῖς λησταῖς, ὅπερ ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐπέρρευσαν εἰς τὸ ἐκκλησιδίον. Οἱ ἀπεσταλμένοι στρατιῶται, νομίζοντες, ὥς φαίνεται, ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς ἐν τῷ ἐκκλησιδίῳ, οὐδεμίαν εἶχον τάξει φρουράν καὶ ἐκοιμήοντο βαθύως. Οἱ λησταὶ ἐπεσώρυσαν ξηροὺς κλάδους καὶ ξύλα πρὸ τῆς μιᾶς καὶ μόνης θύρας τοῦ παρεκκλησιοῦ, ἀνῆλθον αὐτὰ καὶ ἐπνίξαν καὶ ἐκαυσαν τὰ δέκα παλληκάρια. Ἡμεῖς ἐκ τοῦ στρατοπέδου εἶχομεν ἰδεῖ τὸ πῦρ, ἀλλὰ, πρὶν ἢ φθάσῃ βοήθεια εἰς τὸ βουνόν, ἡ συμφορὰ εἶχεν ἐπέλθῃ καὶ οἱ λησταὶ εἶχον φύγει. Βεβαίως ἡ προδοσία εἶχε γείνη ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἡμῶν. Ὁ Χατζῆ Χρήστος ἐμάνη καὶ ἐλύσσα, ὥμοσε δὲ ὅτι θὰ ἐκδικήσῃ τὰ

1. Πάντα τὰ τῷ Ἀγίῳ Ἡλίῳ καθιερωμένα ἐκκλησιδία καίονται ἐπ' ὠφελὲν ἀποκρήμνων βράχων ἢ δειρῶδων, ἔχοντα πολλάκις θεμέλιον κυκλώπειον τι τεῖχος. Ἐν τῇ οἰκοδομῇ αὐτῶν φαίνονται καὶ κορροὶ σπηλῶν, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι πρὸ τῶν ἐκκλησιδίων τούτων ὑπάρχον ποταμοὶ αὐτῶν καὶ τοῦ Ἡλίου, μεταδληθέντες εἰς ἐκκλησίαν τοῦ ὁμωνύμου προφήτου.

δυστυχῆ παλληκάρια. Ἐχὼν πολλοὺς ἀρχαίους γνωστοὺς ἐν ταῖς σπείραις τῶν κακούργων, ἠλπίζεν ὅτι δι' αὐτῶν θ' ἀνεκάλυπτε τὸν προδότην.

Εἰς τῶν ὀπλαρχηγῶν αὐτοῦ, ὁ Καπετὰν Λάμπρος, ἤγειλεν αὐτῷ, μετὰ μίαν ἡμέραν, ὅτι δύο τῶν παλληκαρίων αὐτοῦ εἶχον φύγει τοῦ στρατοπέδου καὶ ὅτι πιθανῶς εἶχον λιποτακτήσῃ. Ὁ Χατζῆ Χρήστος εἶπε ψυχρῶς "Ὅς φέρονται καὶ ἔδειξεν ὅτι οὐδόλως ἔμελλεν αὐτῷ ἡ φυγὴ ἐκείνη.

Τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἀγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ὁ ἥλιος ἀνέβαινεν εἰς τὸν ἀνέφελον οὐρανὸν καὶ αἱ ἀκτῖνες αὐτοῦ ἐφώτιζον ποικιλόχρουν πανόραμα παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀλφειοῦ. Τὰ παλληκάρια ἡμῶν ἐκάθηντο κατὰ θιάσους ἐπὶ τοῦ συνάγματος τῆς σχεδὸν ξηρᾶς κοίτης τοῦ Ἀλφειοῦ, ἐνθα ὕψουντο ἄγριαι ροδοδάφναι. Πανταχοῦ ἐφαίνετο ζωὴ καὶ χαρὰ, διότι πάντοτε χαίρει ὁ λαὸς ὁσάκις ἔρχεται ἑορτὴ κατόπιν νηστείας, ἀποζημιούμενος διὰ χρόνους καὶ ἁσμάτων ἐπὶ τῇ ληξιάσῃ μακρᾷ καὶ αὐστηρᾷ ἀποχῇ. Ἀμφότεροι οἱ Ἅγιοι ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος τὰ μάλιστα τιμῶνται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὧν πάμπλειστοι φέρουσιν τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Οὕτως ἡσχολοῦντο καὶ ἐτόρδαζον πάντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἡμῶν, πρὸς παρασκευὴν τῶν τῆς ἑορτῆς, οἱ μὲν κομίζοντες ξηρὰ ξύλα, οἱ δὲ καὶ πολλοὺς βότρυας ἐκ τῶν οὐ πόρρω κειμένων ἀμπελώνων. Ἄλλοι ὠξυνον ὀδελούς, πρὸς ὀπτησιν ἀμνῶν καὶ προβάτων, ἄλλοι ἀρμοδίως ἔτασσον λίθους περὶ τὸ πῦρ, ἐφ' ὧν οἱ ὀδοὶ ἔμελλον νὰ στραφῶσι καὶ ἄλλοι πορρωτέρῳ ἔστυρον, ἑστατον καὶ ἐπέρων τοῖς ὀδελοῖς λίαν τεχνηέντως τοὺς ἀμνούς καὶ τὰ πρόβατα. Ἦδη ἔκαιον πολλαὶ πυραὶ καὶ ταχέως ἐπ' αὐτῶν ἐστρέφοντο τὰ σφαγέντα ζῆα. Ὁ πρεσβύτης ἀνὴρ ἐφερεν εἰς τὰς ρίνας ἡμῶν τὴν ἐρεθιστικὴν εὐσομίαν τοῦ ὀπτομένου κρέατος, μεμιγμένην τῇ ὁσμῇ τοῦ θύμου καὶ μύρτου καὶ ἐνίσχυε τὴν ἄλλως ὑπάρχουσαν παῖναν καὶ ἐπιθυμίαν τοῦ ἀρίστου. Ἡ θέα τῶν παρὰ πάντα παλληκαρίων θιάσον τραγείων ἀσκήων, μαστιῶν ποθητοῦ ρετσινάτου, ἔχοντος σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν πατριὸν ἡμῶν ζῶον, ἔθελε τὰ

ἔμματα τῶν βαυαρῶν πολεμιστῶν μου καὶ αἱ γλῶσσαι αὐτῶν ἐπόμπυζον ἐπὶ τῇ προαισθήσει τοῦ εὐπότου ρευστοῦ. Ἄλλ' ἐν τῇ χαρᾷ ταύτῃ πολλῶν στρατιωτῶν μου, ἐμίγνυτο καὶ ὁ ὀδυνηρὸς αὐτὸς στεναγμός.

— ὦ! ἄς ἡμεῖθα ἐν τοῖς ζυθοπωλείοις τοῦ Μονάχου, ἢ ἐν τοῖς τοῦ Βυρτσούργου!

Ὁ ἥλιος ἤρξατο φλέγων ἰσχυρῶς, τὰ ἐπὶ τοῦ ποταμίου συνάγματος ἐξηπλωμένα παλληκάρια ἐπορεύθησαν εἰς τὴν σκιὰν τῶν ἡνθισμένων ροδοδάφνων ἢ τῆς ὑψηλῆς ὄχθης, ἐφ' ἧς οἱ ἀποκρήμνως αἰωρούμενοι βράχοι, πλήρεις κάκτων καὶ περίδων, ἱκανὴν ἔρριπτον ἀναψυχὴν καὶ τὰ εἰς τὸ στήθος ἐμπαγέντα πρόσθια πόδια τῶν περὶ τοὺς ὀδελούς στρεφομένων ἀμνῶν καὶ προβάτων ἐξήρχοντο ἤδη τοῦ σχιζομένου καὶ ρηγνυμένου δέρματος. Τοῦτο ἔδειξεν ὅτι τὸ ὀπτιὸν ἦτο πέπειρον καὶ ἔτοιμον. Ἐν σιωπῇ ὑπέστησαν καὶ οἱ τραγέιοι ἄσκοι ἱκανὰς θλίψεις, ἵνα πληρῶσι ρετσινάτου τὰ τασσάκια¹ τῶν παλληκαρίων καὶ ὑγραίνωσι τοὺς δυσψωντάς αὐτῶν οὐρανίσκους.

Τὸ θέαμα ἐγίνετο βαθμηδὸν ποικιλώτερον, κατηρτίζοντο δὲ στοῖχοι ἵνα χρεύσῃσι τὸν ρωμαῖκον. Οἱ προορχησταὶ ἐτίνασσον ἤδη μεγαλοπρεπῶς ποικίλα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ ἐρυθρὰ ρινόμακτρα, κομψῶς δὲ καὶ γραφικῶς κινούμεντες τοὺς πόδας, ἔβαινον ρυθμικῶς, κατὰ τὸ ἄσμα τοῦ χοροῦ. Εἰς τὰς πολυπύχους φουστανέλλας παρείχον ζωγραφικὴν πτῆσιν, ὅτε δὲ αἱ ταχεῖαι κινήσεις ἐγίνοντο ταχύτεραι, τὸ ἄσμα ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἀνῆλθεν εἰς τὸν δέκατον ἕκτον χρόνον καὶ οἱ περιδινόμενοι στοῖχοι ἐπήδων ὑψηλά, ἰσχυρῶς ἀλαλάζοντες καὶ ἀμέσως πάλιν κατήρχοντο, ταπεινούμενοι ἐπὶ τῶν πτερνῶν, ὅποτε καὶ αἱ φουστανέλλαι ἠπλοῦντο ὡς τροχοὶ καὶ περιέγραφον κύκλον. Οὕτως ἐναλλάξ ὁ ὀρχηθμός ἐτρέ-

1. Μικρὰ χάλκινα στρογγύλα κύπελλα, αἰωρούμενα δι' ἀλυσίδος ἀπὸ τῆς ζώνης τῶν παλληκαρίων. Πληροῦνται ἐκ τοῦ ἄσκου, τῆς ἐτέρας τῶν χειρῶν κρατοῦσας ὀλίγον τὴν ὀπὴν αὐτοῦ καὶ τῆς ἐτέρας ὀπισθεν ἐναλλάξ αὐτὸν πιεζούσας.

πατο πάλιν εἰς ἡρεμωτέραν κίνησιν, τοῦ χοροῦ ᾄδοντας τὴν ἐπιρρὸν τήνδε·

δός το, μωρή, δός το,
δός το τὸ μανδήλι,
κόκκιν' ὡσαν τ' ἀχείλι!

Ἀλλὰ καὶ τινες τῶν ἡμετέρων βαυαρῶν στρατιωτῶν ἐκέντησεν ὁ οἶστρος καὶ παρέσυρεν ὁ πόθος τοῦ χοροῦ. Ὁρμήσαν λοιπὸν εἰς τοὺς στοίχους τῶν χορευόντων καὶ ἐπειράθησαν νὰ μιμηθῶσι τὰς ρυθμικὰς ἐκεῖνας κινήσεις. Ἀλλὰ τὸ βραδὺ καὶ στερρὸν τῆς ὁλῆς αὐτῶν φύσεως δὲν ἤρμοζεν αὐταῖς καὶ αὐτὸς δὲ ὁ μὴ ποιητικὸς ἱματισμὸς αὐτῶν κακῶς ἀντετίθετο πρὸς τοὺς γραφικοὺς στοίχους καὶ κατέστησεν ἀκόμψους τὰς μᾶλλον δεξιὰς κινήσεις, διὸ καὶ ἡ ἐν τῷ χορῷ ἐκείνῳ παράστασις τῶν Βαυαρῶν ἐφάνη ἀηδής, μᾶλλον δὲ καὶ γελοία.

Ἐπιστάσης τῆς ὥρας, ἤκουσθη ἡ πρὸς γαστρονομικὴν ἀπόλαυσιν πρόσκλησις. Οἱ στοίχοι τῶν ὀρχουμένων διελύθησαν, τὸ ἄσμα ἐσιώπησε, πάντες ἐτάχθησαν καθεζόμενοι περὶ τὰ πολλὰ ὀπτὰ ἀρνία καὶ πρόβατα. Τὸ χαριζόμενον ταχέως αὐτὰ ἐμίστυλλε καὶ οὐχ ἦττον ταχέως ἐξέλειπον ἐν μέσῳ τῶν κρουμένων ὀδόντων. Τὸ τασσάκι ἀδιακόπως ἐκρότει, τὸ ρετσινάτο ἐπύρωσε πάλιν τὰ ὑπὸ τοῦ χοροῦ καταπονηθέντα σώματα καὶ μετὰ τὸ γεῦμα κατηρτίσθησαν πάλιν οἱ στοίχοι ἐπὶ τῆς φαμμώδους κοίτης. Ὁ χορὸς καὶ αὐθις ἐστήθη, εἰ καὶ ἔκαιεν ὁ ἤδη πρὸς τὴν δύσιν κλίνων ἥλιος.

Ὅτε ἤρξαντο ἀραιούμεναι αἱ τῶν ὀρχουμένων τάξεις, κατὰ μικρὸν ἀπεχώρησαν τὰ παλληκάρια, τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν σκιάν τῶν ροδοκάρνων. Οἱ στρατιῶταί μου ἐξετάθησαν ὑπὸ τοὺς ὕψηλοὺς τῆς ὄχθης βράχους· τὸ ρετσινάτο εἶχε σκοτίσει τὰς φρένας αὐτῶν καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀλφειοῦ, ἐπὶ τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, ὠνειροπόλουν εἰκόνας τῆς ἑαυτῶν πατρίδος καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰσαροῦ καὶ Μίνα.

Ἐγὼ ἐκαθήμην ἀμέσως ἐγγὺς τοῦ ἐπὶ τινος μικροῦ παροχθίου ὑψώματος καθημένου Χατζῆ Χρήστου, δὲ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἔδακνε μέρος ἄμνου ἢ προβάτου, ἐξετάζων αὐτὸ ἂν εἶχε καλῶς ὀπτηθῇ καὶ ἐὰν τῷ ὦντι τοιοῦτο αὐτὸ εὑρίσκει, φιλίως μοι προσέφερεν αὐτό, διότι ἤμην ξένος.

Οὕτως ἐν εὐθυμίᾳ καὶ εὐαρεστίᾳ τρώγων μαλακὴν ὀμοπλάτην ἄμνου, εἶδον αἰφνης τὸν Χατζῆ Χρήστον ἀναπηδήσαντα καὶ μετὰ τοῦ ψυχοῦσι τοῦ Παναγιώτου¹ ἐν σπουδῇ ἀναδάντα τὴν ἀπόκριμνον ὄχθην καὶ ἀφανισθέντα ὀπισθὲν τινος βράχου. Ἀλλ' ἡ ἀπουσία αὐτοῦ δὲν διήρκεσε πολλὸν χρόνον, διότι μετὰ τέταρτον ὥρας ἐφάνησαν ἀμφότεροι. Ὁ Χατζῆ Χρήστος ἀνέβη πάλιν καὶ ἐκαθέζετο εἰς τὸν ὕψηλόν αὐτοῦ τόπον, παλληκαρικῶς τῷ τρόπῳ συγκάμψας χιαστί τὰ σκέλη. Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦτο ἐρυθρὸν ὑπὸ μεγάλῃς ὀργῆς. Ὅτραπτον πῦρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀριστερὰ αὐτοῦ ἐκράτει γράμματά τινα. Ταῦτα συχνὰ πυκνὰ ἀνύψου, ὀργίλως ἐν τῇ δρακί αὐτοῦ κινῶν καὶ ἀρὰς βάλλων.

Ἐπειδὴ ὅμως πολλάκις ὑπέκυπτεν εἰς τοιούτους ἐρεθισμοὺς ὁ Χατζῆ Χρήστος, ἐξ ἐλαχίστης αἰτίας ἀμέσως ὀργιζόμενος, διὰ τοῦτο οὔτε ἐγὼ οὔτε ἄλλος τις προσέσχεν εἰς τὴν θυρὸν αὐτοῦ. Ἀσχολούμενος περὶ τὸ γαστρονομικὸν ἔργον μου, ὅπερ διέκοπτον μόνον ὅπως ροφῶ ἐκ παρακειμένου τινὸς τασσακίου καλὸν ρετσινάτο πρὸς εὐκολίαν τῆς πέψεως, δὲν παρατήρησα ὅτι ὁ Χατζῆ Χρήστος προσέταξε τῷ Παναγιώτῃ νὰ προσκαλέσῃ τὸν Καπετὰν Λάμπρον. Ἀλλ' αἰφνης ἤκουσα τὴν παρωρισμένην φωνὴν τοῦ Χατζῆ Χρήστου, δὲ, ἀναπηδήσας ἐπὶ τοῦ τόπου αὐτοῦ, εἶχεν ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ χαμηλότερον ἱσταμένου Λάμπρου τὰ ἐν τῇ ἀριστερᾷ ἀνεφγμένα γράμματα καὶ βροντωδῶς ἐφώνει πρὸς αὐτόν·

1. Ὁ ψυχολὸς Παναγιώτης ἦτο ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ Χατζῆ Χρήστου, ὃς ἀπέλασε πάσης τῆς ἐμπιστοσύνης, ὅν ἄρα καὶ γραμματεὺς αὐτοῦ, διότι ὁ θεὸς πατήρ ἤγινετο ἀνάγκη αὐτὸν καὶ γραφῆν.

— Τίς ἔγραψε ταῦτα τὰ δύο γράμματα;

Ὁ Καπετάν Λάμπρος κατὰ πρῶτον ἐξεπλάγην καὶ συνεταράχθη, ἀλλὰ τάχιστα συνελθὼν, ἀπεκρίνατο ἀγερῶχος:

— Καὶ γνωρίζω ἐγὼ τίς ἔγραψε τὰ γράμματα ταῦτα; Τί μοι μέλει τοῦτο;

— Προδότα! ἐφώνησεν ὁ Χατζῆ Χρήστος· προδότα! Ἄρνεσαι τὸ ἴδιόν σου χειρόγραφον; Σὺ, υἱὲ διαβόλου, παρέδωκας τὰ δέκα ἀριστα παλληκάρια μου εἰς τὸν διὰ πυρὸς φοβερώτατον θάνατον!

Καὶ ἀστραπηδὼν, ἀφείλε τὰ γράμματα, ἔριψε χαμαὶ τὸ φέσιον τοῦ Καπετάν Λάμπρου, καὶ δραξάμενος τοῦ ταταραγμένου κακούργου ἀπὸ τῆς ὀπισθίας μακρᾶς κόμης,¹ εἴλκυσε πρὸς ἑαυτὸν τὴν κεφαλὴν διὰ ρωμαλέας χειρὸς, ἐσπάσατο τῇ δεξιᾷ τὸ ἀπὸ τῆς ζώνης κρεμάμενον χατζάριον αὐτοῦ καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἐχώρισεν ἐκ τοῦ κορμοῦ τὴν κεφαλὴν τοῦ καπιτάνου, διαμπερὲς τὸν λακμὸν ἀποκόψας. Τὸ αἷμα ἐπήδησεν εἰς ὕψος πολὺ καὶ ἐπλημμύρησε τὴν λευκὴν καὶ πολύπτυχον φουστανέλλαν τοῦ Χατζῆ Χρήστου, ὥστε κρατῶν τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τῆς κόμης, ὕψωσεν αὐτὴν καὶ ἐφώνησε:

— Ζήτω ὁ βασιλεὺς! Ταῦτα ἔχουσιν οἱ προδόται ὅλοι!

Καὶ ἐλάκτισε τὸ πρὸ αὐτοῦ πεπτιωκὸς σῶμα τοῦ καρατομηθέντος, φωνήσας τοῖς περὶ αὐτόν:

— Πάρετε ἀπ' ἐδῶ αὐτὸ τὸ γουρούνι.

Παντελὲς σιωπὴ ἐπεκράτει, χορὸς καὶ ὄσμα αἰφνης ἐκόπασαν. Ἡ εἰδησις τῆς αἱματηρᾶς πράξεως ἀστραπικᾶ διεδόθη ἀνά πᾶν τὸ στρατόπεδον καὶ πάντες ἐπιπρεῦσαντες συνωσιζόντο πρὸς ἀλλήλους, ὥπως ἴδωσι τὸ γεγονός.

Ὁρθὸς ἱστάμενος καὶ ἐφ' ὕψηλοῦ, ἀτρόμητος ἐφαίνετο ἐν τῇ βράχῃ ὁ εὐθυτενὴς Χατζῆ Χρήστος.

1. Ἡ κόμη τῆς προσθίας κεφαλῆς ὑπάρχει ὑπὸ τὴν παλληκαρίων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον οὖς. Ἡ κόμη τῆς ὀπισθίας κεφαλῆς ἀφίσταται μακρὰ καὶ στρεφόμενη εἰς κρόδυλον τίθεται ὑπὸ τὸ φέσιον. Οἱ ἄδαντες τοῦ Ὀμήρου ἔσαν ὁμοίως κομώμενοι. Σ. Μ.

Τὸ ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ αἰμοσταγὲς χατζάριον καὶ ἡ κατ' ἐμπροσθέν φουστανέλλα, μάρτυρες τοῦ φόνου, πανταχόθεν ἐφαίνοντο πρὸς τὰ συνωσιζόμενα πλήθη τῶν παλληκαρίων. Ὁ Χατζῆ Χρήστος ἐφώνησε τότε ἰσχυρῶς.

— Τοιοῦτος θάνατος εἰς πάντα προδότην! Ὁ Καπετάν Λάμπρος παρέδωκεν εἰς τὸν διὰ πυρὸς φρικῶδη θάνατον τοὺς συστρατιώτας ἡμῶν! Δὲν ἔπρεπε ν' ἀποθάνῃ διὰ τοῦ ξίφους ἀλλὰ νὰ ψηθῇ βραδέως εἰς τὸ πῦρ! Ἀλλὰ τώρα ἐμπρός! Ἐμπρὸς παιδιὰ, μὴ ταράττεσθε καὶ κατάρρα εἰς τὸν προδότην! Ζήτω ὁ βασιλεὺς.

Καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ πλήθους Κατάρρα εἰς τὸν προδότην! Ζήτω ὁ βασιλεὺς! ἠντήχησεν εἰς πᾶσαν τοῦ Ἀλφειοῦ τὴν κοιλάδα.

Τὸ πτόμα τοῦ Καπετάν Λάμπρου ἀπήχθη ἐκεῖθεν, τὰ παλληκάρια δυσκορπίσθησαν, ὁ ὀρχηθμὸς ἤρξατο πάλιν ἐν παντὶ τῷ στρατοπέδῳ καὶ ἐν ἀγρίῳ ἀλαλαγμῷ ἠκούετο τὸ ῥημα:

*Νὰ ζήσῃ τὸ σπαθί μου,
τὸ φλογερὸν πουλί μου! . . .*

Ἀλλ' ἡ τρομοκρατικὴ ἐκείνη σκηνὴ ἀπῆρσεν ἐμοὶ καὶ με συνετάραξε. Τὴν τουρκικὴν ἐκείνην δικαιοσύνην δὲν ἤθονάμην νὰ συμβιβάσω πρὸς τὰς περὶ δικαίου ἀρχάς μου, ἐπὶ πολλὸν δὲ χρόνον βαρέως ἔφερον τὴν μετὰ τοῦ Χατζῆ Χρήστου ἀνατιροφήν. Ἀνεπόλουν πάντοτε τὴν αἱματόδρεκτον φουστανέλλαν καὶ ἄπαν τὸ φρικῶδες συμβάν. Καὶ ὅμως πάντες διεβεβαιώσαντό με ὅτι ἀπεδείχθη ἡ προδοσία τοῦ Λάμπρου. Ἦτο ἄξιος τοῦ θανάτου ἐκεῖνου. Διότι οἱ πρὸ μικροῦ ἐκ τοῦ στρατοπέδου φυγόντες δύο ἄνδρες, εἶχον αὐτομαλῆσαι εἰς τοὺς ληστὰς τῇ συναινέσει τοῦ Χατζῆ Χρήστου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τοῦ φόνου εἶχον ἐπανέλθει, κομίσαντες αὐτῷ μετ' ἄλλων τινῶν ἀποδείξεων καὶ τὰς αὐτογράφους τοῦ Καπετάν Λάμπρου ἐπιστολάς.

Ὁ Χατζῆ Χρήστος προσέταξε ν' ἀλατίσῃ καλῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ προδότου, ἣν θέμενος εἰς τράγειον δέρμα,

ἔπεμψεν εἰς Ναύπλιον, δι' ἡμεροδρόμου, πρὸς τὸν βασιλέα, μετ' ἐγγράφου ἐκθέσεως τῶν γεγονότων, ἣν προσυπέγραψαν καὶ ἕτεροι δώδεκα ἐκ τῶν καπιτάνων αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἡ ἀντιβασιλεία ἀπήντησε τῷ Χατζῆ Χρήστῳ τοιάδε τινά.

«Τοιαῦται ἀποστολαὶ δὲν εἶνε εὐάρεστοι τῷ βασιλεῖ. Ὁ Χατζῆ Χρήστος οφείλει εἰς τὸ ἐξῆς ν' ἀπέχῃ τοιούτων βιαιοτήτων. Ἡ Ἑλλάς εἶνε ἤδη τακτικὸν κράτος, ἐν ᾧ δέον νὰ ἰσχύῃ ὁ νόμος καὶ πᾶς κακούργος νὰ παραδίδεται τῷ δικαστηρίῳ πρὸς κρίσιν. Τὰ γινόμενα ὅμως ἤδη παραδίδονται, διότι αἱ ἀποδείξεις τῆς προδοσίας καταμαρτυροῦσι σαφῶς τὴν πρᾶξιν τοῦ ἐνόχου».

Ὅτε ὁ ψυχοῦδης Παναγιώτης ἀνέγνω τῷ Χατζῆ Χρήστῳ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τῆς ἀντιβασιλείας, ὁ Χατζῆ Χρήστος ἀγρίως ἤρξατο βλασφημῶν, διότι ἀμοιρῆν τινα προσεδόκα.

— Ὁ διάβολος νὰ πάρῃ ὅλους τοὺς καλαμαράδες! Ποτὲ δὲν θὰ προκόψουν μ' αὐτοὺς τοὺς νόμους τῶν!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'

(Σεπτέμβριος τοῦ 1834)

Παρά τοῖς λησταῖς, ἐν Λόγγῳ, πλοσίον τοῦ Ἀσπροποτάμου.

Ἐπανακάμψας εἰς Πάτρας ἐκ τῆς μετὰ τοῦ Χατζῆ Χρήστου ἐκστρατείας, ἔμαθον ὅτι ὁ λόχος ἡμῶν εἶχεν ἀπέλθει ἐκεῖθεν καὶ ἔλαβον τὴν ἐντολὴν νὰ μεταβῶ εἰς Μεσσηλόγιον, ὅπου κακεῖνος ἦτο. Ἀλλὰ μὴ εὐρὺν πλοῖόν τι, ἠκολούθησα μετὰ τοῦ ὑπηρέτου μου μικρὰ τινα συνοδείᾳ ἐμπόρων τῆς Σπάρτης Ἑλλάδος, οἵτινες ἐμελλον νὰ μεταβῶσιν εἰς Μεσσηλόγιον κατὰ γῆν, διὰ τοῦ Ρίου, Ἀντιρρίου καὶ τῆς θυνωνίου μου Κακῆς Σκάλας. Ἦμεθα οἱ πάντες τέσσαρες καὶ δέκα ἐπειδὴ ὅμως εἶχε διαφημισθῇ ὅτι ἐπὶ τῆς Σπάρτης εἶχον φανῇ ἐνιαχοῦ λήσταί, ὁ μοίραρχος Πατρῶν διαρρήνυσαι τῷ

ἐν Ναυπάκτῳ φρουράρχῳ νὰ πέμψῃ εἰς Ἀντίρριον δύο χωροφύλακας, ἵνα ἐκεῖθεν συνοδεύσωσιν ἡμῖν.

Μετὰ τὴν δύσιν λοιπὸν τοῦ ἡλίου κυριακῆς τινός, λαμπρῶς φεγγούσης πλησιφαοῦς σελήνης, ἐπορεύθημεν εἰς Ρίον, εἰς ὃ ἀφικόμεθα περὶ ὥραν δεκάτην. Ὁ φρούραρχος ὑπεδέξατό με, τῶν λοιπῶν συνοδοιπορῶν μου καταλυσάντων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ φρουρίου. Τῇ ἐπιούσῃ ὁρθροῦ βαθέως ἐδόθησε τὸ τηλεδόλον, σημήναν ὅτι τὸ ἐν Ἀντιρρίῳ ὄρμου πλοιάριον παρεσκευάζετο νὰ περαιωθῇ εἰς Ρίον πρὸς παραλαβὴν τῶν ἀντιπέραν μεταδησομένων.

Ἐν δέκα λεπτοῖς οὐριοδρομήσαντες κατήχθημεν εἰς Ἀντίρριον, ἐνθα ἐνετύχομεν τοῖς πρὸς συνοδείαν δυοὶ χωροφύλαξιν. Ἡ ὁδὸς ἐξετείνετο ἐν μέσῳ χαμοφυῶν θάμνων καὶ ροδοδαφνῶν, πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς τῆς παραλίας, ἄγουσα ἐπὶ τὸ ὄρος. Ἐως αὐτοῦ προεκβάλλουσιν οἱ κλάδοι τοῦ παρὰ τὸ Βραχώριον μεγάλου Βελούχου. Ἐκ τῶν ἄκρων τούτων ἄγει ἀτραπὸς μέχρι τῆς παραλίας, δθεν ἀποτόμως ἄρχεται στενωπὸς διὰ τῶν ἀποκρήμνων στενῶν βράχων, μόλις πέντε πόδας εὐρος ἔχων καὶ παρὰ βάραιθρον διερχόμενος. Τοῦ βάραιθρου οἱ κάθετοι βράχοι ἀνέρχονται ἀμέσως ἀνωθεν τῆς θαλάσσης. Ὅλον τοῦτο τὸ ὄρος, καταντιπρὸ ὑψούμενον, καλεῖται Κακὴ Σκάλα. Ἡ ἀτραπὸς ὅσον ὑψοῦται τόσον στενωπότερα γίνεται, βράχος δέ τις κάθετος ἀποτελεῖ ἀκρωτήριον, οὗ περίξ στρέφεται ἡ ὁδός. Ἀλλ' αὕτη τόσον στενωπύεται ἐνταῦθα, ὥστε πεφορτισμένη ἡμίονος δὲν δύναται νὰ διέλθῃ, διότι δὲν χωρεῖ τὸ ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ κτήνους φορτίον. Ἄρα πρέπει νὰ ἐκφορτίζηται καὶ εἰ δυνατόν νὰ τίθεται ὁ φόρτος μόνον ἐπὶ τῶν νώτων, ἢ νὰ αἶρηται ὑπὸ τῶν ἀγωγιατῶν μέχρι οὗ ἡ ὁδὸς εὐρύνεται. Αὐτοῦ τὰ ὑποζύγια δύνανται πάλιν νὰ φορτισθῶσιν. Ἀλλ' ὅσάκις συνοδεία κτηνῶν ἐγγίξῃ εἰς ἐκαίνην τὴν θέσιν, προχωρεῖ εἰς τὸν ἀγωγιατῶν καὶ περικάμπτει τὸ ἀκρωτήριον, ἐνθα κενὸν πυροδόλον, οὗ ὁ πάταγος ἀντηχεῖ ἐν τοῖς βάραιθροις τοῦ ὄρους. Ἐάν μηδεὶς πυροδόλου πάταγος ἀνταποκριθῇ, τότε ἡ συνοδεία προχωρεῖ. Τοῦτο δὲ γίνεται

διότι, εάν συναντηθῶσιν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ κτήνη καὶ ὑποζύγια, εἶνε ὅλως ἀδύνατον νὰ ὑποχωρήσωσι τὰ μὲν εἰς τὰ δέ, οὐδὲ οἱ ἐπ' αὐτῶν ὀχοῦμενοι δύνανται νὰ καταβῶσιν. Ἐπειδὴ ὁ θέλων νὰ διέλθῃ ἐφ' ἵππου ἢ ἡμιόνου τὴν θέσιν ἐκείνην, ὀφείλει νὰ ἔχῃ τοὺς πόδας κρεμαμένους ἐπὶ τῆς ἀδύσσου, καθήμενος ἐπὶ τοῦ σάγματος, ὅπερ εἶνε ζῶλινον. Οὕτως ὁ ἀναβάτης δὲν δύναται νὰ βλέπῃ τὴν ἀτραπὸν, ἀλλὰ βλέπει ἀμέσως εἰς τὸ βάραθρον, θεωρῶν τὰ ὀγκούμενα καὶ ροθούμενα κύματα. Ὅθεν πρὸς διάβασιν τοῦ στενωποῦ ἐκείνου ὁ ἀναβάτης ὀφείλει νὰ εἶνε λίαν θαρραλέος, ἢ νὰ ἔχῃ τὴν πείραν τῶν ἀγωγιατῶν, οἵτινες γινώσκουσι τὸ ἀσφαλὲς βᾶδισμα τῶν ζώων αὐτῶν, μὴ ἀναλογιζόμενοι κίνδυνόν τινα καὶ ἡσυχῶς καθήμενοι ἐπὶ τῶν ἡμιόνων. Ἐγὼ αὐτὸς ἐπέξευσα ἐκεῖθεν, προκρίνας νὰ ἐμπιστευθῶ εἰς τὰ ἴδιά μου σκέλη.

Διελθόντες αἰσίως τὸν ἐπικίνδυνον ἐκείνον τόπον ταχέως προεχωρήσαμεν, καίπερ φλέγοντος τοῦ ἡλίου, τῇ δὲ πέμπτῃ ἐσπερινῇ ὥρᾳ εἰσῆλθομεν εἰς Μεσολόγγιον. Ἐνταῦθα ὁ τοῦ Γου λόχου λοχαγὸς Κουχενράυτερ ἐπέτρεψέ μοι πρὸς ὥραν τὴν διοίκησιν αὐτοῦ, διότι πρὸ τριῶν ἡμερῶν ὁ ἡμέτερος εἶχε μεταβῆ εἰς Βόνιτσαν. Μετὰ δεκαπέντε περίπου ἡμέρας ἔλαβον ἐντολὴν παρὰ τοῦ ἐν Πάτραις ταγματάρχου νὰ μεταβῶ καὶ γὰρ εἰς τὸν ἐν Βονίττῃ λόχον μου. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ συνήντησα τῷ διδάκτορι Μύλλερ, τοῦ Βραχωρίου ἱατρῷ, ὃν οἱ Ἕλληνας ἐκάλουν Κλεφτογιατρὸν καὶ ὃν ἐγνώρισα τῷ ἀναγνώστῃ ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ.

— Φίλε ἱατρέ, τί ζητεῖς ἐνταῦθα;

— Οὐδὲν εὐάρεστον. Προσεκλήθην μάρτυς ὑπὸ τῶν ἐν Βονίττῃ ὀρκιωτῶν, αὐριον δὲ λίαν πρῶτὸν πορεύομαι μόνος μετὰ τοῦ ἀγωγιατοῦ μου εἰς Βόνιτσαν, διὰ τῆς τοῦ Αἰτωλικοῦ Στάμνας καὶ τοῦ Λόγγου.

— Τύχῃ ἀγαθῇ, φίλε ἱατρέ! Ἐρχομαι καὶ γὰρ. Θὰ συνοδοιπορήσωμεν, διότι ἐκεῖσε μὲ πέμπουσι.

— Χαίρω, εἶπε ζωνηρῶς ὁ διδάκτωρ. Τὸ καλὸν ἔρχεται πάντοτε ἀπροσδοκῆτως.

— Ἀλλὰ νῦν ἔχω τινὰ ὑπηρεσίαν, φίλε ἱατρέ. Τῷ ἐσπέρας βλέπομεθα ἐν τῷ καφενείῳ.

Τῇ δὲ πρωΐᾳ, πολλῶν πρὶν ἢ ὁ ἥλιος ἀναβῇ ὑπὲρ τὸ ὄρος ἐβαδίσσαμεν ἑφιπποὶ κατὰ μῆκος τοῦ κόλπου πορευόμενοι εἰς Αἰτωλικόν, αἱ δὲ πρῶται ἡλιακαὶ ἀκτίνες κατέλαβον ἡμᾶς ἤδη ἐπιβεβηκότας σχεδίας, ὅπως διαδῶμεν τὴν ἀπὸ τῆς Στερεᾶς βραχεῖαν ἀπόστασιν τοῦ πολυχνίου. Διαπλέοντες τὸ στενὸν εἶδομεν καλλιπαρεῖους κόρας τοῦ Αἰτωλικοῦ, αἵπερ λαγήνους φέρουσαι καὶ ἄδουσαι παιδρῶς, αὐταὶ ἡλαυνον τὰς πασσέρας αὐτῶν πρὸς τὴν Στερεάν, ἵνα ἐκεῖθεν ὠδρευθῶσι. Ἀπὸ τῆς μικρᾶς νήσου μεταβάντες εἰς τὴν ἄλλην ἀκτὴν, εὔρομεν ὁδὸν ἐν μέσῳ κήπων, ὧν τὰ δένδρα παρέσχον ἡμῖν ψυχρινὴν σκιάν κατὰ τῶν ἤδη θερμῶς καίουσῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Παρελθούσης τῆς μεσημέριος, διαπεραιώθημεν ἐπὶ τῶν σχολαίων καὶ θολερῶν τοῦ Ἀσπροποτάμου ὁδῶν ἐγγύθεν τοῦ χωρίου Στάμνας. Ἐνταῦθα ἐξηπλώθημεν ἐν τῇ σκιᾷ κερατέας καὶ ἐνισχύσαμεν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ ὄνων, τυροῦ καὶ οἴνου. Εἶτα πάλιν ἠρξάμεθα ὁδοιποροῦντες. Μετὰ δέωρον περίπου ἱποδρομίαν, ἀφικόμεθα εἰς σμικρὸν ταχὺ ρυάκιον, ἀρδεῦον τὸν καλούμενον Λόγγον, στενὴν καὶ ἐκατέρωθεν ὑπ' ὀρέων ὀριζομένην κοιλάδα. Ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ ρυακίου ὑπάρχουσι πυκνότατοι θάμνοι, μέσον δὲ τινος λόχμης διέρχεται ἡ ὁδός. Ταύτην πορευόμενοι, ἠκούσαμεν αἰφνης Εἰς τὸν τόπον! Πάραυτα ἔστημεν, ἀκούσαντες αὐτῆς βάλλε καίτω τ' ἄρματα! Διότι πρὸς οὕτως ἔντονον ἀπαίτησιν οὐδὲν ἐλείπετο, ἢ τὸ ὑπακούσαι, ἀφ' οὗ ἀόρατοι ἦσαν αἱ προϊστάμεναι δυνάμεις. Οἱ λησταὶ ἐκεῖνοι ὑπερασπίζονται ὑπὸ τῶν πυκνῶν καὶ βαθέων θάμνων. Ἀκούεις τὴν φωνήν, ἀλλὰ δὲν βλέπεις αὐτούς. Ἡ ἐλαχίστη κίνησις τῶν καταλαμβάνομένων, δύναται νὰ προξενήσῃ αὐτοῖς βέβαιον θάνατον, εὐθὺς εἰς τὴν καρδίαν διαυθυνόμενον. Ὅθεν ὑπηκούσαμεν καὶ ἡμεῖς, πάραυτα δὲ ἐξ ῥωμάλειοι, ἡλιοκαεῖς

καὶ ἐνοπλοὶ ἄνδρες, ἀνέθορον ἐκ τῶν λοχμῶν. Τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ἦσαν λίαν τετριμμένα, καὶ αἱ φουστανέλλαι ἀκαμποὶ ἐκ τοῦ ρύπου, μόναι αἱ καπόται αὐτῶν ἦσαν πᾶσαι καθάραι. Εἰς τῶν ληστῶν διεκρίνετο κατὰ τὸν ἀριστον ἱματισμόν. Τὸ χλαμύδιον αὐτοῦ ἦτο λεπτὸν καὶ κεκνητημένον διὰ μεταξίνων σειρητίων, ἡ φουστανέλλα καθάριος, ὡς καὶ ἡ ἄνευ χειρίδιον καπότα αὐτοῦ, λευκοῦ ἐρίου οὖσα, ἐν ᾗ αἱ τῶν ἄλλων ἦσαν ἐξ αἰγείων τριχῶν. Τὰ ὅπλα αὐτοῦ ἔλαμπον καὶ ἡ λαβὴ τοῦ γυαταγανίου ἦτο ἀργυρᾶ. Εἶχε καὶ διπλοῦν πυροδόλον μετὰ λύκου, ὅπερ τότε ἦτο ἐκ τῶν σπανίων ἐν Ἑλλάδι. Αἱ περικνημίδες αὐτοῦ ἦσαν κεκνητημέναι δι' ἐρυθρὰς μετάξης. Ἐγερθεὶς ἀγερῶχος καὶ ἐγγίσας ἡμῖν, ἠρώτησε·

— Πόθεν ἔρχεσθε;

— Ἐκ Μεσολογγίου εἰς Βόνιτσαν, ἀπεκρίνατο ὁ διδάκτωρ.

Τότε προσέταξεν ἡμῖν, εἰπὼν·

— Ἀκολουθήσατε αὐτοὺς τοὺς δύο καὶ ἀργότερα βλέπομεθα, δεικνὺς ἅμα δύο συμμορίτας.

Ὁ ἀγωγιάτης προσετράχθη νὰ προπορεύηται μετὰ τῶν ἡμιόνων, ἡμῶν ἀκολουθούντων μετὰ τῶν δύο ληστῶν. Διέδημεν τὸ ἀβαθὲς ρυάκιον κἀκείθεν ἐτρέπημεν εἰς τὸ θαλάσσιον ὄρος. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἀφικόμεθα εἰς φάραγγα, ἐνθα κατελάδομεν τὴν ὄλην συμμορίαν σταθμαίουσάν καὶ ἀριθμοῦσαν πέραν τῶν εἴκοσι μελῶν. Πλείστοι ἠσχυλοῦντο περὶ τὴν ὀπτησιν τριῶν προβάτων καὶ πάντα ἄμνῶν, ἄλλοι ἐκόμιζον ξύλα, ἕτεροι ἐστίλδουν τὰ ὅπλα αὐτῶν. Ὑπάρχον δὲ καὶ περὶ τοὺς 18 αἰχμαλῶται, ἐν οἷς τρεῖς γυναῖκες, ἡ μὲν πρεσβυτίς 50 περίπου ἐτῶν, ἡ δὲ, θυγάτηρ αὐτῆς 18—20 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν, λίαν ὡραία, ἀλλὰ λευκὸν ἔχουσα πέπλον κατὰ τῆς κεφαλῆς, ἵνα κρύπτῃ τὸ πρόσωπον. Καίτοι οὐδεὶς οὐδαμῶς ἠνώχλει αὐτῇ. Ἡ τρίτη ἦτο νεαρά, ἡλικίας 18 ἐτῶν, ἀνω τῶν τριάκοντα ἐτῶν, τεταραγμένη οὖσα καὶ ζωηρῶς κινουμένη. Ἐλεγε δὲ ὁρμίνως·

— Εἰδοθε ὅλοι Μπισμπάνται! ἀχρεϊστάτοι καταργαρεῖ

καὶ ὁ βασιλεὺς καλῶς θὰ πράξῃ, ἂν κόψῃ τὰ κεφάλια σας! Τί κρατεῖτε μέσα εἰς τὸν δρόμον ἀνθρώπους τιμίους; Δὲν πηγαίνετε νὰ δουλεύσητε; Εἰδοθε χριστιανοί! Κρίμα ὅτι ὀνομάζεσθε Ἑλληνας!

Οὕτως ὠμίλει ἡ γυνὴ καὶ οἱ λησταὶ ἐγέλων, μηδὲν ἀποκρινόμενοι. Τοῦτο ἔτι μᾶλλον παρώργιζεν ἐκείνην, ἡ δὲ σκηνὴ ὅλη ἐφαίνετο παιδρύνουσα τοὺς κακοποιούς. Τότε ἦλθον καὶ ἕτεροι πάντε αἰχμαλῶται, οἱ πλείονες ἐγγχώριοι ἄνδρες. Προσελθὼν ὁ λήσταρχος εἶπεν·

— Ἐμπρος, παιδιὰ! Ἄς φάγωμεν τώρα.

Πάραυτα τὰ παλληκάρια ἐξέτεινόν τινας ψιάθους, ὁ δὲ ἀρχηγὸς προσεκάλεσεν ἡμᾶς νὰ συμφάγωμεν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Τὰ πρόβατα καὶ οἱ ἄμνοι διεμελίσθησαν διὰ τοῦ χαντζαρίου καὶ ἕκαστος κύκλῳ ἔλαβεν ἄφθονον μερίδα. Τὸ πλήρες τασσάκιον ἐκυκλοφορεῖτο καὶ πάραυτα παιδρότης ἐπεσκέφατο τοὺς δαιτυμόνας. Τῶν αἰχμαλῶτων ἐλαρύνθησαν τὰ πρόσωπα καὶ εὐθυμία κατέλαβε τοὺς κλέπτας. Ἦρξαντο ἄδοντες τινὲς δὲ καὶ ὀρχούμενοι. Ἄλλ' αἰφνης ἠκούσθη ἡ ἰσχυρὰ φωνὴ τοῦ ληστάρχου, οὗ τὸ ὄνομα, ἔάν μὴ διέφυγε τὴν μνήμην μου, ἦτο Καπετὰν Ἀγραφιῶτης.

— Παιδιὰ, φθάνει! Τώρα ἔς τὴ δουλειά! Στραφεῖς δὲ πρὸς τὸν ἱατρὸν Μύλλαρον, εἶπε·

— Κύριε, φέρ' ἐδῶ τὰ πράγματά σου!

Ἐπομεν τότε τοῖς ὑπηρέταις ἡμῶν καὶ αὐτοὶ ἐκόμισαν ἀμφοτέρους ἡμῶν τοὺς μαρσίπους.

Πρῶτος ὁ ἱατρὸς ἠνοιξε τὰ σκεύη αὐτοῦ καὶ πρῶτον ἐφάνη μέλαινα πυξίς, ἣν ἰδὼν ὁ λήσταρχος, ἠρώτησε τί περιεῖχεν. Ὁ ἱατρὸς ἠνέφξεν αὐτὴν καὶ ἔδειξε τὰ ἐργαλεῖα αὐτοῦ, ἐπειπὼν·

— Εἰμαι ἱατρός.

— Καὶ ποῦ εἶσαι ἱατρός; ἠρώτησεν ὁ λήσταρχος.

— Κατοικῶ ἐν Βραχώρει.

— Εἰς τὸ Βραχώρει; ἠρώτησεν ἐκπληκτος ὁ ληστής.

— Ναί, εἰς τὸ Βραχώρει. Διὰ τί ἀπορεῖς;

— Καὶ γνωρίζεις τὸν *Καπετὰν Παναγιώτη*, τὸν *Καρπενησιώτη*;

— Ἄν τὸν γνωρίζω; Τρεῖς ἐβδομάδας ἔκειτο εἰς τὴν οἰκίαν μου, τοῦ ἀπέσπασα τὴν σφαῖραν ἐκ τῆς πληγῆς καὶ τὸν ἐθεράπευσα.

— Ἐξοχώτατε, εἶπε φιλικῶς ὁ λήσταρχος. Κλείσε τὸ κιβώτιόν σου· ἀπὸ σὲ δὲν θέλω τίποτε!

— Ἐχει καλῶς, ὑπέλαθεν ὁ διδάκτωρ· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν φίλον μου τοῦτον (δείξας ἐμέ)· τοῦτο ἀπαιτῶ, ἀρχηγέ. Μή σοι κακοφανῇ!

Ὁ λήσταρχος μὲ παρετήρησε καὶ δὲν ἀπεκρίνατο ἀμέσως, δεικνύς μοι πρόσωπον οὐχὶ ἱλαρόν. Διότι ὅσον κατ' ἀρχὰς φιλοξένως καὶ ἀνοικταῖς ἀγκάλαις ἐγινόμεθα δεκτοὶ ἡμεῖς οἱ Βαυαροί, τόσον τότε εἶχε μεταβληθῇ ἡ περὶ ἡμῶν ἀγαθὴ γνώμη, ἐξ οὗ χρόνου οἱ μὲν ἀξιωματικοὶ τῶν ἐθελοντῶν, οὗς οἱ Ἕλληνες κοινῇ ἐκάλουν Βαυαροὺς ἀξιωματικούς, προετιμῶντο ἐν τῇ κατοχῇ πάσης θέσεως, οἱ δὲ Ἕλληνες, οἱ τοσοῦτον χρόνον ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνισάμενοι, πανταχόθεν πάντοτε ἀσυνέτως παρηγκωνίζοντο. Ἡ πεῖρα αὕτη πᾶσι θλίψιν παρείχε, γεννώσα παρὰ τῇ λαφύσει κατὰ πάντων τῶν Βαυαρῶν, καίτοι παρὰ τοῖς ἐθελονταῖς πάμπλειστοι ἦσαν καὶ οἱ ἐκ τῆς λοιπῆς Γερμανίας.

Ἄλλ' ὅμως ὁ λήσταρχος, ὑπομειδιάσας μετ' ὀλίγον, εἶπε φιλικῶς:

— Ἀς εἶνε! Πάρτε τὰ πράγματά σας καὶ πηγαίνατε! Εἶτα προσέθηκε.

— Βρὲ Νίκο!

Καὶ ἰδοὺ ἐπήδησε νεανίας τις εἰπὼν:

— Ὅριστε!

— Πήγαине μὲ τούτους τοὺς κυρίους ἕως δύο ὥρας ἀπ' ἐδῶ, εἰς τὸν βράχον τῆς χαμηλῆς ἐλαίας. Ἀπ' ἐκεῖ ὁ ὁρμός εἶνε ἐλεύθερος. Ἄν κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μας θελήσῃ νὰ τοὺς κρατήσῃ καθ' ὁδόν, δὲς τὸ σύνθημα!

Ἀπήλθομεν ἐλεύθεροι, τῇ ὄντι δέ, μόλις ἵππεύσαμεν ἡμίσειαν ὥραν, εἶδομεν τρία τέσσαρα παλληκάρια ἐντὶς

θάμνων. Ἄλλ' ὁ Νίκος συρίζας ἰσχυρῶς δις διὰ τῶν δακτύλων, ἔδωκε τὸ σύνθημα καὶ ἐγένοντο ἄφαντοι.

Ἦδη συνεσκόταζεν ὅτε ἀφικόμεθα εἰς τὸν βράχον. Ἐκεῖ ἔμειναν ὁ Νίκος, προσαγορεύσας ἡμᾶς καὶ εὐξάμενος κατευόδιον. Ἐκάτερος ἡμῶν ἠθέλησε νὰ δῇ αὐτῷ πεντάδραχμον, ἀλλ' οὐδὲν ἐδέξατο.

— Εἰσαθε φίλοι τοῦ ἀρχηγοῦ μας καὶ δὲν παίρνω τίποτε ἀπὸ σας.

Ἐξηκολουθήσαμεν τὴν πορείαν ἡμῶν καὶ ἀφικόμεθα, εἰ καὶ λίαν ὀψέ, αἰσίως εἰς Βόνιτσαν. Ἀλλὰ πέμπτη ἡμέρα μετὰ τὴν εἰς τὸν ἐν Βονίτση λόχον ἐπιστροφὴν μου, ἦλθεν ἄγγελος ἐκ Μεσολογγίου, κομίσας ἐντολὴν τοῦ ἐν Πάτραις ἀρχηγείου νὰ μεταβῇ ἀξιωματικὸς τις τοῦ λόχου ἡμῶν, μετὰ 30 ἀνδρῶν, εἰς τὸν Ἀσπροπόταμον, εἰς οὗ τὴν ἐντεῦθεν ὁχτὴν νὰ καταυλισθῇ καί, ἐνούμενος μετ' ἀποσπάσματος ἐπίππων χωροφυλάκων ν' ἀπαλλάξῃ τὸν Λόγον τῶν ἐν αὐτῇ ὠχυρωμένων ληστῶν. Ὁ κλῆρος ἔπεσε πάλιν ἐπὶ Ματθίαν, καίτοι ἡ σειρὰ ἀνήκεν ἐτέρῳ ἀξιωματικῷ.

Ἄλλ' ἐπειδὴ μόνος ἐγὼ ἐλάλουν τὴν ἐλληνικὴν, διὰ τοῦτο πάντοτε εἰς πᾶσαν ἀποστολὴν ἐπεμπόμην καὶ ἰδίᾳ ὁσάκις εἶχομεν ὑπηρεσίαν μεθ' ἐλληνικῶν στρατευμάτων.

Οἱ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἀποστολῇ περιληφθέντες στρατιῶται ἦσαν φαιδρότατοι, ἅτε μέλλοντες ἐκ Βονίτσης ν' ἀπέλθωσιν, εἰς Ἀχελῷον, διότι πολλοὶ αὐτῶν ἐπύρεσσαν ἔτι, μεσοῦντος ἤδη Σεπτεμβρίου μηνός.

Οὕτως ἐπορεύθημεν πάλιν τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἣν πρό τινων ἡμερῶν εἶχον διαδράμει ἐγὼ τε καὶ ὁ διδάκτωρ Μύλλερρος. Ὁ ἀγαθὸς οὗτος ἀνὴρ αὐθις ἡμῖν συνηνώθη, ἅτε ἀποπερατώσας τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν τῇ Βραχωρίῳ.

Ἀφικόμενοι μετὰ μεσημβρίαν εἰς τὸν Ἀσπροπόταμον, καταλάβομεν ἐκεῖ τοὺς χωροφύλακας, δώδεκα τὸν ἀριθμόν, καὶ κατηλύθημεν παρ' αὐτοῖς. Πολλάκις καὶ ἀδιακόπως περιπολοῦμεν, ἀλλ' οὐδένα εὗρομεν ληστήν. Εἶχον γεῖναι ἄφαντοι, πιθανῶς δὲ εἶχον ἀλλαχόσε πρὸς εἰσόδου. Τοῦτο δὲ

πάντοτε ἐποίου, ὁσάκις μάλιστα κατενόουν ὅτι ἐδιώκοντο καὶ ὁσάκις ἡ σπεῖρα αὐτῶν δὲν ἦτο τόσον πολυάριθμος, ὥστε ν' ἀντιστῇ εἰς τὸν διωγμὸν. Ὅθεν πάλιν προσετάρχθημεν ν' ἀνακἀμφωμεν ὀπίσω εἰς τὸ Μεσολόγγιον!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'

(Δεκέμβριος τοῦ 1834)

Ἡ Βόνιτσα. — Ὁ φρούραρχος Βασιλειάδης. — Ὁ χορὸς. — Τὸ θανατηφόρον κλῆμα.

Διατρίβων ἐν Μεσολογγίῳ, ὡς ἐπίκουρος ἀξιωματικὸς, ἐν τῷ χειμῶνι τοῦ 1834 πρὸς τὰ 35, ἔλαβον ἐντολήν, πρὸ τῶν Χριστουγέννων, νὰ πορευθῶ εἰς Βόνιτσαν μετὰ τριάκοντα ἀνδρῶν, ἵνα κομίσω χρήματα πρὸς τὸν αὐτόθι σταθμιζόμενα λόχον μου. Ἡ πορεία ἐδέχθη νὰ τελεσθῇ κατὰ θάλασσαν. Ἐναυλώθη πλοῖον ἐκ Γαλαξειδίου, οὗ ἐπέδημεν τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῶν Χριστουγέννων καὶ διατρίψαμεν ἐν αὐτῷ ἐτι μέχρι ἐσπέρας, ἐν τῇ ὁρμῇ τοῦ Μεσολογγίου, ὅτε ἔπνευσε θυτικὸς ἄνεμος καὶ ἐνέπλησε τὰ ἱστία ἡμῶν. Οὐριοδρομήσαντες παρεπλεύσαμεν τὰς ἀκτὰς, ροχθούντος τοῦ κήματος περὶ τὴν τρόπιν, ταχέως σχίζουσιν τὴν ὑγρὰν ὁδόν. Οἱ στρατιῶταί μου ἐφάλλον ἄσματα γερμανικά, μετὰ πολλῆς εὐθυμίας, διότι ὁ πνέων ἄνεμος δὲν ἦτο κρυερὸς. Περὶ τὴν δεκάτην ὥραν ὁ φθίνων σελήνησιος δίσκος ἀνέτειλεν ὑπὲρ τὰ ὄρη τῆς Στερεᾶς καὶ ἡμεῖς διήλθομεν τὸν κόλπον Τραγομέστρι. Ἀλλὰ τότε ὁ ἄνεμος ἐμετριάσθη καὶ βῆθηδὸν ἐκόπασε. Τὰ ἱστία ἔτυπτον τοὺς ἱστῶς καὶ τὸ πλοῖον ἤρξατο ταλαντευόμενον λίαν ἀνιάρως καὶ ἡ ναυτίασις κατέλαβε πολλούς. Οἱ πλείστοι τῶν στρατιωτῶν μου, περιβλήθέντες τοὺς ἑαυτῶν μανδύας, ἐξηπλώθησαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ὅπως ἀποκοιμίσωσι τὴν δυσάρεστησιν αὐτῶν. Ὁ πλοίαρχος προσέταξε νὰ καθελκύσωσι τὸν μικρὸν λέμβον, πρὸς ρυμούλκην τοῦ πλοιαρίου. Οὕτως ἐταλαντεύθημεν

ἐπὶ πολὺ, μὴ δυνηθέντες νὰ προχωρήσωμεν ἱκανῶς δι' ἐκείνης τῆς κωπηλασίας. Ἀλλ' ἄμα τῇ πρωΐ, περὶ ὥραν τρίτην, ψυχρότερος ἔπνευσεν ἀπηλιώτης, ἐκ τῶν χιονοβλήτων ἄκρων τοῦ ὕψους τοῦ Τραγομέστρι ὑψουμένου ὄρους. Ὁ οὐρανὸς ἦτο εὐδαίς, ἡ σελήνη ἔδυε καὶ οἱ ἀστέρες λαμπρῶς ἐσπινθηροδόλουν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἐρριγοῦμεν, ἐξεγαρθέντες τοῦ ὕπνου, ἱκανῇ δὲ καλῇ μαστίχῃ, ἣν μοι προσήνεγκεν ὁ πλοίαρχος, ἀποκρώντως μὲ ἐθέρμανεν. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἦτο ἀντίξος, ἠρξάμεθα δὲ λοξοδρομοῦντες. Ἐπειδὴ ὁμοῦς βαθμηδὸν ὁ ἄνεμος ἐσφοδρόνατο, ἡμεῖς δὲ ἐπὶ μᾶλλον ἀφιστάμεθα τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ, ἡ ναὺς ὀλίγον προὐχώρει. Οὕτω παρήλθεν ἡ ἡμέρα ὅλη καὶ οὐδόλως ἠδυνήθημεν νὰ περιπλεύσωμεν τὸ ἀκρωτήριον Μύτικα. Τῇ ἐσπέρᾳ ὁ πλοίαρχος ἐβουλεύθη νὰ προσερμισθῇ εἰς Μύτικαν. Ἐνταῦθα ἀπέδημεν εἰς τὴν γῆν, ἀποδιδάσαντες ἄμα καὶ τὰ τρία ἡμῶν χρηματοκιβώτια, ἅτινα παραδόσαμεν τῷ λιμενάρχῃ. Οὗτος πρότερον ἦτο κυβερνήτης ὁδραϊκοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου, λαβὼν ἔπειτα τὴν θέσιν λιμενάρχου. Μ' ἐφιλοξένησεν εὐγενέστατα, αὐτὸς ἐφῆσας μοι ὄρνιθα ἐν ὄρυζι, ἥτις ἐφάνη μοι ἡδίστη, μετὰ τὸν ἀνιάρων ἐκείνον πλοῦν, καθ' ὃν ἀνεκωφίζόμεθα μόνον δι' ὀλιγίστου ἄρτου καὶ τυροῦ.

Ὁ λιμενάρχης, πληροφορηθεὶς ὅτι ἔμελλον διὰ ξηρᾶς νὰ πορευθῶ μέχρι τῆς Σκάλας τῆς Βονίσης, ἀπέναντι τῆς Ἰθάκης, φορτίζων ἐπὶ ἡμιόνων τὰ τρία μου χρηματοκιβώτια, μοι εἶπεν ὅτι ἦτο ἀδύνατος ἡ πορεία αὕτη, διότι ἡ διὰ τῶν ὁρέων ἄγρυσα ἦτο ἀδιάβατος ἕνεκα τῆς πολλῆς χιόνος. Μόνῃ ἡ παράλιος ὁδὸς ἦτο βατὴ εἰς τοὺς πεζοδρόμους διότι βράχοι τινὲς ἦσαν εὐανάβατοι εἰς καλοὺς καὶ δεξιούς ὁρειβάτας. Ὅθεν μοι συνεβούλευσε νὰ ἐπιβιάσω τὰ τρία χρηματοκιβώτια ἐπὶ τινος πασσέρας, παραδιδούς αὐτὰ εἰς ὑπαξιωματικὸν καὶ τρεῖς στρατιώτας, ἐγὼ δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνδρῶν νὰ πορευθῶμεν διὰ τῆς παραλίας, ἔχοντες ἄμα ἀγρόπνως, μὴ προσβληθῶμεν ὑπὸ ληστῶν.

Ὅτε ἠγέρθημεν ὑποφωσκούσης τῆς ἡμέρας ἡτοιμάσθη καὶ ὁ δίκωπος λέμβος, εἰς ὃν ἐπεβίβασα τὰ χρηματοκιβώ-

τια. Ἰδὼν ὁμοῦς τὴν θάλασσαν διεγειρομένην, ἐκυριεύθη ὑπ' ἀμηχανίας. Ἀλλ' ὁ λιμενάρχης εἶπέ μοι ὅτι, ἀφ' οὗ περιπλεύσῃ λέμβος τὸ ἀκρωτήριον Μήτικα, θὰ εὖρη ἡρεμα ὕδατα, διότι οἱ ἀπόκρημνοὶ παράκτιοι βράχοι κωλύουσι τὴν εἰς ἐκεῖνα ὁρμὴν τοῦ ἀνέμου.

Ἡ χειμερινὴ ἐκεῖνη πρωία ἦτο ψυχρά, αἱ δὲ ἥλιακαὶ ἀκτῖνες δὲν ἠδύναντο νὰ γλυκάνωσι τὸν ἀπὸ τῶν χιονοβλήτων ἀκρων πνέοντα παγετώδη ἀνεμον. Ἦτο δὲ ἡμέρα τῆς Χριστοῦ γεννήσεως καὶ ἀνεμιμνησκόμενη τῶν ἐν τῇ πατρίδι φιλτάτων, οἵτινες βεβαίως θ' ἀνελογίζοντο καὶ ἐν ἐκεῖνῃ τῇ ἑορτῇ. Προεχωροῦμεν ταχέως, διότι ταχεῖαν ἀπῆλται κίνησιν ὁ ψυχρὸς ἀνατολικὸς ἀνεμος. Οὕτω τὸ σῶμα ἡμῶν ἐθερμαίνετο.

Μετ' ὀλίγον ἀφικόμεθα εἰς βράχον σχεδὸν ἀνυπέρβλητον. Ἀλλὰ τινες τῶν στρατιωτῶν μου, ὁρμώμενοι ἐκ τοῦ ὀρεινοῦ Ῥὸν¹ τῆς Φραγκονίας, ἀμέσως ἀνεκάλυψαν ὁδὸν τινα, μᾶλλον δὲ στενωπὸν, εἰς ὃν ἀνερριχθήθησαν καὶ ἵσταναν ἡμῖν τὰ ὅπλα αὐτῶν καὶ ἀνείλκυσαν ἡμᾶς τὸν ἓνα μετὰ τὸν ἄλλον. Τότε εὐρεθέντες ἐγγυτάτω τῆς παραλίας, εἶδομεν τὸν λέμβον ἡμῶν, ἱκανῶς προσελπύοντα. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιμόχθου πρὸ ἡμῶν ἀνοιγείσης παραλίας ἀτραποῦ, πολλάκις ἠναγκάσθημεν νὰ μεταχειρισθῶμεν χεῖρας καὶ πόδας, πρὸς ὑπέρβασιν τῶν προσκομιμάτων.

Ἡ μεσημβρία εἶχεν ἐπέλθῃ καὶ ἕστημεν πρὸ βράχου τινὸς φυλάσσοντος ἡμᾶς ἀπὸ ἀνέμου, ἕκαστος δὲ ἀπῆλause παντὸς ὅ,τι ἡ τύχη εἶχε προσενέγκει αὐτῷ. Μόλις μετὰ ἡμίσειαν ὥραν, ἤκούσαμεν αἰφνης πυροβολισμοῦ τινος καὶ εἶδομεν ἄνω, εἰς τὸ ὄρος ἐν μέσῳ ἀποκρήμνων πετρῶν πολλὰ ἀνθρώπινα σώματα. Πάραυτα διεκρίνομεν ὅτι ἦσαν 15—20 παλληκάρια, ἀγωνιζόμενα νὰ κρυθῶσιν ἐκεῖ που ἐγγύς. Ἀμέσως προσέταξα νὰ ἐγερθῶσιν οἱ ἄνδρες μου καὶ ἐπεμψα περιπολίαν ἐκ τεσσάρων ἀνδρῶν εἰς τὰ δεξιὰ

τοῦ ὄρους, ἵνα, βαίνοντες παραλλήλως πρὸς ἡμᾶς, προφυλάττωσιν ἡμᾶς πλαγιόθεν. Τὰ παλληκάρια ἐκεῖνα ἦσαν μέλη τῆς ληστρικῆς σπείρας, περὶ ἧς εἶχεν εἰπεῖ ἡμῖν ὁ ἐν Μήτικα λιμενάρχης. Ἐπὶ τῶν κορυφῶν ἐκείνων ἐβάδιζον ἱσοταχῶς μεθ' ἡμῶν, ἀγωνιζόμενοι ἐν τῇ προελάσει ἐκείνῃ νὰ κρύπτονται πάντοτε ὑπὸ τοὺς βράχους, καίτοι ἦσαν μακρὰν βολῆς πυροβόλου. Ἀλλ' ὅσον ἡμεῖς ἠγγίζομεν πρὸς τὴν Σκίαν, τόσον καὶ ἐκεῖνοι θρασύτεροι ἐγίνοντο, ἀπέχοντες περὶ τὴν μίαν ὥραν ἀπὸ τοῦ τόπου, εἰς ὃν ἡμεῖς ἐπορευόμεθα. Τὴν ἀπόστασιν ταύτην διεκρίνομεν ἐκ τοῦ ἀνερχομένου καπνοῦ, μὴ θυνάμενοι νὰ διῶμεν χάνιον τι, κρυπτόμενον ὀπισθεν τῶν βράχων. Οἱ περὶ τοὺς εἴκοσι λησταὶ ἐκεῖνοι κατήλθον τότε ἐκ τοῦ ὄρους καὶ ἠθέλησαν νὰ κόψωσι τὸν δρόμον ἡμῶν. Ἀλλ' ἡ πρὸ ἡμῶν γῆ ἦτο εὐρυτέρα, εἰ δὲ καί, εὐστοχήσαντες, ἐλαφρῶς ἐτραυμάτισαν δύο τῶν ἀνθρώπων μου, ἐγὼ ὁμοῦς προσέταξα νὰ προχωρῶμεν. Καλὸν δ' ἔσχομεν ἀποτέλεσμα χαιρετίσαντες αὐτοὺς διὰ πυροβολημάτων, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ προβῶσι προσωτέρω τοιαύτῃ ὁμοῦς ἦτο ἡ στάσις αὐτῶν, ὥστε ἠδύναντο ν' ἀποδῇ δυσάρεστος, καθ' ἣν ὥραν θὰ διηρχόμεθα πρὸ αὐτῶν, ὅποτε θὰ ἠναγκάζοιεν νὰ προσβάλω αὐτοὺς διὰ τῶν λογχῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο θὰ ἦτο δύσκολον, ἕνεκα τοῦ πετρώδους καὶ ἀνωμάλου ἐκείνου τόπου, ἐν ᾧ ἐκεῖνοι ἠδύναντο ἴσως νὰ βλάψωσιν ἡμᾶς σφόδρα. Ἀλλ' ἰδοὺ ἦλθεν ἡμῖν ἀπροσδόκητος ἐπικουρία. Παρὰ τὰς ἄκρας τῶν βράχων, ὤθεν ἡ ὁδὸς κατήρχετο πρὸς τὸ χάνιον, ἐφάνησαν τέσσαρες ἑφιπποὶ χωροφύλακες καὶ μετ' αὐτοὺς ἕτεροι ὀκτώ πεζοί. Ἡ βοήθεια ἐν τῇ ἀνάγκῃ ἐνεθάρρυνεν ἡμᾶς καὶ ταχέως προηλάσαμεν. Οἱ λησταὶ ἀνεκρούσαντο πρόμνην, ταχέως δὲ καὶ ὡς αἰγαῖοι πηδῶντες ἀπὸ βράχου εἰς βράχον ἀνῆλθον εἰς τὰ ὄρη καὶ τινες δις ἕστησαν ἵνα πυροβολήσωσι τοὺς καταδιώκοντας ἐπίππους χωροφύλακας. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μετ' ὀλίγον παρητήσαντο τὴν καταδίωξιν διότι ὅσον ὤφοντο εἰς τοὺς κρημνοὺς, τόσον τὸ ἔλαφος ἦτο δύσβατον εἰς τὰ κτήνη αὐτῶν. Τότε ἠνώθησαν

1. Rhon, ὀρεινὴ χώρα μεταξὺ Βαυαρίας καὶ Σαξονίας.

μεθ' ἡμῶν καὶ ἀνεκοινώσαντο ὅτι ἐλκυσθέντες ὑπὸ τοῦ πυρός τῶν ἡμετέρων ὀπλῶν, ἐξηλθον πάραυτα τοῦ χανίου, ἐν ᾧ ἐστάθμευσαν, ἵνα ἴδωσι τί συνέβαινε.

Μετ' οὐ πολὺ ἀφικόμεθα εἰς τὸ χανίον, ἐνθα ἀνεπαύθημεν ἐκ τοῦ ἐπιπόνου δρόμου καὶ τοῦ πρὸς τοὺς ληστής ἀγῶνος. Μόνος ἐγὼ δὲν ἠδυνάμην νὰ ἡσυχάσω ἐντελῶς, διότι ἡ ἐσπέρα εἶχαν ἐπέλθει καὶ ὁ λέμβος ἀκόμη δὲν ἐφαίνετο. Ἡ ἀμνηχανία μου ἦτο μεγάλη, ἀλλὰ μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἦλθεν ὁ λέμβος, ὅς, διὰ τὰ ἐπισκήψαντα ἐναντία ρεύματα, εἶχε προσορμισθῇ ὀπισθεν βράχων, ἵνα μὴ παρασυρθῇ καὶ ἀνέμεινε νὰ κοπᾷσῃ ἡ τρικυμία ὅπως καταχθῇ. Οὕτω τῶν πάντων ὄντων ἐν τάξει, ἐνετυλίχθη ἐν τῷ μανδύϊ μου καὶ κατακλίθην ἐπὶ ψιᾶθου μέχρι πρωίας ἐπιλαμψάσης.

Ὅτε ἡγέρθημεν, συνώδευσαν ἡμῖν περὶ τοῦς δεκαπέντε χωροφύλακας, διότι ἐμέλλομεν νὰ διέλθωμεν ὁριμὸν τινα. Ὑπὸ τῶν ὀπλῶν οἱ λησταὶ ἠδύναντο νὰ προσβάλλωσιν ἡμᾶς ἐκεῖ. Ἀλλὰ διήλθομεν κατ' οὐδὲν κινδυνεύσαντες καὶ μετὰ τρεῖς ὥρας ἀφικόμεθα εἰς Βόνιτσαν, ἐνθα ὁ λόγος ἡμῶν ἐστάθμευσεν ὑπὸ ξυλίνης καλύδας, ἐπὶ τοῦ πατρῴους ἐκείνου φωλεοῦ, ὅπερ καλεῖται Κᾶσιτρο.

Μεγάλη ἦτο ἡ πέριξ ἐρημία, μόνον δὲ ἡ θέα τοῦ κόλπου καὶ τῶν χιονοβλήτων ἡπειρωτικῶν ὁρέων ἦτο θαυμαστή. Μόνην χαρὰν εἶχομεν τὴν θήραν καὶ μάλιστα τῶν πτηνῶν, ἅτινα ἀφθόνως περιπέτονται ἐπὶ τοῦ ἀγγυῶς ἐκτεταμένου μεγάλου ἔλους. Ἰδίαι πολλὰ ἦσαν αἱ ἀγριαὶ νήσσοι καὶ οἱ μικροὶ ἐλόδιοι σκολόπακες, οὓς πάντοτε εἶχομεν ὀπτοὺς ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Ἐνταῦθα σημειῶ ὅτι τὸ ἔλος ἐκεῖνο μολύνει ἐν θέρει, διὰ τῶν μισομάτων αὐτοῦ, ἅπασαν τὴν περίχωρον. Οἱ κάτοικοι Βόνιτσης, ἅμα μεσοῦντι Μαῖῳ, πορεύονται εἰς τὸ χωρίον Παράδεισον, δύο ὥρας καὶ ἡμίσειαν ἀπέχον. Τὸ χωρίον ἐκεῖνο κεῖται ἐπὶ ὁροπεδίου, ὑπὸ ὕψιταις καὶ εὐρυφύλλους πλατάνους καὶ δρυὶς καὶ πίτῃς καὶ μονήρεως κυπαρίσσους. Οἱ βρυοκάλυπτοι βράχοι περιβάλλονται ὑπὸ

καταπρασίνων περιπλοκάδων καὶ διαρρέονται ὑπὸ πολυτιμωτάτου πηγαίου ὕδατος. Τὸ χωρίον ἐκεῖνο δὲν φέρει ματαίως τὸ ὄνομα Παράδεισος. Πᾶσαι αἱ οἰκίαι εἶνε λιθοκτιστοὶ καὶ ἔχουσι στοάν, καλυπτομένην ὑπὸ κλήματος ἀμπέλου.

Ἡ ἐν τῇ ὑπωρεῖα πολίχνη Βόνιτσα, συνισταμένη τότε σχεδὸν μόνον ἐκ καλυδῶν, αἵτινες ἐκτείνονται ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω τοῦ βράχου, μέχρι τοῦ φρουρίου, καταλημπάνεται ὅλως ἐν θέρει, ἐκτὸς δὲ τινων παρὰ τὸν αἰγιαλὸν κατεπωλῶν, φυλάκων τοῦ λιμένος καὶ τοῦ τελωνείου, οὐδεὶς ἄλλος παραμένει αὐτόθι. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὸ ἐσπέρας ἀπέρχονται εἰς τὸν Παράδεισον, ὀχούμενοι ἐπὶ ἡμιόνων καὶ τῇ πρωίᾳ πάλιν καταβαίνουσιν.

Ἡ ἀντιβασιλεῖα εἶχε πέμψει αὐτόσε καὶ τὸν φρούραρχον λοχαγὸν Βασιλειάδην, ἄνδρα πεπαιδευμένον, ὅπερ, ἀρτίως γήρας γυναῖκα, εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν τε νεαράν σύζυγον καὶ τὸν πρωτότοκον υἱὸν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἵνα ζῇ ἐν Βόνιττῃ ἀξιοπρεπῶς, εἶχαν ἀγοράσει ἐκ Ναυπλίου εὐρωπαϊκὰ ἐπιπλά, χάριν τοῦ φρουραρχείου αὐτοῦ. Ἐπλευσε δὲ εἰς Βόνιτσαν, ἐπὶ πολεμικῆς γολέττας, χάριν τῶν ἐπιπλων ἐκείνων καὶ πλείους ἢ τρεῖς ἐβδομάδας ἔπλεεν ἐν θαλάσσῃ, ἵνα τῶν ἀντιξέων ἀνέμων.

Ὅτε ὁ φρούραρχος ἀφίκετο εἰς Βόνιτσαν, ἀπηυδηκῶς ἐκ τοῦ μακροῦ πλοῦ, ἐν διήλθεν ἐν σμικρῇ καὶ ἀπροσφόρῳ πλοιαρίῳ, μεγάλα εὖρε προσκόμματα, πρὸς εὖρεσιν φρουραρχείου. Οὐδεμία πρὸς μίσθωσιν ὑπῆρχεν οἰκία ἐν Βόνιττῃ, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας εὗρέθη μονόροφος οἰκία ἐν τῷ ὕψηλῳ φρουρίῳ. Ἡ οἰκία ἐκείνη ἦτο ἱκανῶς μακρά, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς καὶ ἐν τῷ χειμῶνι κατοίκουν ἐν τῷ Παράδεισῳ. Ἡ χθαμαλὴ οἰκία τοῦ φρουράρχου εἶχαν ἐν τῇ εἰσόδῳ τὸ μαγευτικόν, ἐκατέρωθεν δὲ εὐρὺ δωμάτιον. Τὸ ἔδαφος ἐκάλυπτε πηλὸς παπατημένος. Ἐνταῦθα ἐτέθησαν τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ βελούδινα ἐπιπλά, ἅτινα παραδόξως ἀντέκειντο εἰς ἐκείνους τοὺς γυμνοὺς καὶ ἐκ κακοῦ πηλοῦ συνισταμένους τοίχους, οὓς οὐδὲν ἄλλο ἐκάλυπτεν ἀνωθεν,

εἰμὴ κεράμινός τις στέγη, προφυλάσσουσα αὐτοὺς ἀπὸ ἡλίου καὶ ὕετοθ.

Καὶ ὁμῶς ἡ κυρία φρουράρχισσα ἤρχετο καὶ μόνον εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ἐν Βονίτῃ ἐπιφανῶν ἐντύπωσιν τῶν ἐαυτῆς ἐπίπλων. Διότι τὸ φρουραρχεῖον ἐκεῖνο οὐδέποτε ἦτο κανὼν ἐπισκέψεων, πάντες δὲ καὶ ἰδίαι αἱ γυναῖκες ἤθελον νὰ θαυμάσωσι τὰ πολυτελῆ ἐκεῖνα ἐπιπλα, ἅπερ ἐχαρακτήριζον ὡς ὠραιότατα μὲν, οὐχὶ ὁμῶς ὡς ὠφέλιμα εἰς πρακτικὴν χρῆσιν. Πῶς ἡδύνατό τις νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰ ἀρμοδίως; Πῶς νὰ διασταυρῶσι τὰς κνήμας ἐπ' αὐτῶν; Καὶ ποῦ νὰ κρύψῃ τις αὐτά; Τὰ διβάνια ἐνομιζοντο προσφορώτατα, ἡ δὲ στρογγύλη τράπεζα ἦτο πολὺ ὑψηλὴ καὶ ἀνωφελής, ἐν ᾗ ἀνέτως ἡδύναντο τὰ περικάθηνται καὶ νὰ τρώωσιν ἐπὶ τοῦ σοφρᾶ. Ἀλλὰ τὸ πάντων παραδοξότατον ἦτο τοῦτο. Ἡ οἰκογένεια Βασιλειάδου, οὐδ' αὐτὴ μεταχειρίζετο τὰ ἐπιπλα ἐκεῖνα, ἀλλ' εἶχεν αὐτὰ ἐν τῇ ἐτίμῳ δωματίῳ, ὅπου ὑπῆρχε διβάνιον καὶ τινες ψάθαι ἐπὶ τοῦ δαπέδου. Αὕτη ἦτο ἡ ὅλη διάταξις, προσθετίον ὁμῶς καὶ ἐν πύραυνον, ὅπερ διέδιδε θέρμην ὅσῃς ὁ βορειοδυτικὸς ἔπνεεν εἰς τὸν κόλπον καὶ ψυχρὸς συνεπέφερεν. Ἐν τῷ πυραύνῳ ἐκεῖνῳ ἔψαιτο καὶ ὁ ἐν πάσῃ ἐπισκέψει ἀναπόφευκτος καφές.

Οἱ κάτοικοι Βονίτῃς εἶνε ἱλαροὶ καὶ εὐθυμοί. Καθ' ἑσπέραν συνήρχοντο ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ πολλάκις μὲν ἦδον, ἐνίοτε δ' ἐχόρευον ἑλληνικοὺς χοροὺς καὶ ἀντὶ μουσικῆς οἱ παρόντες ἔμελπον τὴν κατάλληλον μελωδίαν. Μία τῶν ἡμερῶν ὁ ἐπαρχὸς συνεκρότησε χορὸν, εἰς ὃν ἐκάλεσε καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀξιοματικούς. Ὁ οἶκος τοῦ ἐπαρχοῦ ἦτο εὐρύχωρος μὲν, ἀλλὰ χθαμαλός. Ἀπέδη ὁμῶς ἐλάχιστος εἰς τὸ πολὺ πλῆθος τῶν συναθροισθέντων.

Αἱ γυναῖκες ἦσαν ὠραῖαι καὶ ἀνθηραὶ· τρεῖς ἄνδρες ἦσαν οἱ μουσικοί, ὁ μὲν ἔχων βάρβιτον, ὁ δὲ κιθάραν, ὁ δὲ κλαρινέτιον. Ἐχόρευσαν δὲ χοροὺς τῆς Ἑλλάδος, τῆς Σμύρνης καὶ ἄλλους κλέφτικους, ἡμῶν διατελούντων ἀπλῶν θεατῶν, διότι οὐδένα ἐγινώσκομεν τῶν χορῶν ἐκεῖνων.

Πολλάκις προσηνέχθη τὸ πᾶσι ἀρεστὸν γλυκὸν μετὰ τοῦ καφέ, πρὸς δὲ καὶ λεμονάδα, μετὰ διπύρων. Ἀλλ' ἐν τῷ θαυμάῳ ἐκείνῳ αἴφνης ἠκούσθη ἰσχυρὰ καὶ λαμπρὰ φωνὴ δύο ὑπηρετῶν, ὧν ἑκάτερος ἔφερεν ὑψηλὰ δίσκον, πλήρη ποτηρίων καὶ κρυσταλλώδους ὕδατος. Ἡ φωνὴ νερὸ ἀπὸ τῶν ποταμῶν διήγειρε πάντας καὶ ἑκαστος ἔσπευσε νὰ λάβῃ ἐν ποτήριον τοῦ γλυκέος ὕγρου, ὅπερ πόρρωθεν ἤρχετο. Ἡ πόσις αὕτη ἦτο τὸ ἀριστον τῆς φιλοξενίας ἐκείνης καὶ ὑποδοχῆς. Ἡ φαιδρότης πάντων ἦτο μεγίστη, ἐὰν δὲ ἔρρεεν ἀφθονος καμπανίτης δὲν θὰ ἐγινόμεθα φαιδρότεροι.

Κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἐν τοιαύταις περιστάσεσι τὸ πρωτεῖον δὲν ἦτο ἡ ἐστίασις. Μὲ τὰ μακροχρόνια δεινὰ καὶ στερήσεις, πάντες ἀπήλαυον ἀγαλλόμενοι τῆς ποθητῆς ἐλευθερίας. Ἡ εὐθυμία ἦτο κοινὴ, ἀπλὴ δὲ ὀρχησις καὶ ἀπλοὺν ἄσμα πάντα ἐφαῖδρυνον, ὁ δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν προσκαλὼν τοὺς ἄλλους, οὐδεμίαν ὑφίστατο βλάβην εἰς τὸ ἑαυτοῦ βαλάντιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ'

(Ἰανουάριος τοῦ 1835).

Πορεία εἰς Πρεβέζαν. — Διαμονὴ ἐν Πρεβέζῃ. — Ὁ λευκὸς ἵππος τοῦ Πασσᾶ.

Πρὸς διασκέδασιν τῆς ἐν Βονίτῃ ἀνίας, συχνὰ πυκνὰ ἐξηρχόμην εἰς θήραν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνασχόλησις αὕτη ὀλίγον μὲ ἔτερπεν. Ἐπειδὴ ὁμῶς σχεδὸν κατὰ πᾶσαν νύκτα μ' ἐξηγείρον οἱ ἐν τοῖς πέριξ ὄρεσι περιτρέχοντες θῶες, ἐκρυπόμενοι, ὕλακτοῦντες καὶ βάλλοντες κραυγὰς, ὁμοίας πρὸς φωνὰς παιδίων, ἐβουλεύθην νὰ δοκιμάσω ἂν ἡδυνάμην νὰ φονεύσω ἐν τῶν τῷ φῶς φευγόντων ζῴων ἐκεῖνων. Ὅθεν πολλάκις ἐν ἡμέρᾳ περιήλθον τὰ ὄρη, ἀλλ' ἀδύνατον νὰ συναντήσω ἐν καὶ μόνον. Τότε ἐπειράθην τοῦ ἔργου ἐν κεντρῷ νυκτός, ἡρξάμην δὲ κατασκοπεῖν ἐν τόπῳ,

ἔνθα εἶχον στήσαι δέλεαρ. Ἀλλὰ ματαίως οἱ θῶες ὠρόντο μὲν ἐν τοῖς πέριξ καὶ ἐκραύγαζον, ἀλλ' οὐδέποτε ἤλθον μοι εἰς βολὴν πυροβόλου. Ἦναγκάσθην λοιπὸν νὰ κτίσω καλύβην τινά¹. Ἐγγὺς τῆς καλύβης ἐκείνης ἐξέθηκα τὰ ἐντόσθια νεοσφαγοὺς ἀρνίου καὶ περὶ τὴν δεκάτην νυκτερινὴν ὥραν εἰσῆλθον εἰς τὴν καλύβην. Μετὰ βραχὺν χρόνον ἤκουσα τῶν θῶων τὰς ὠρυγὰς καὶ τοὺς ὕλαγμοὺς. Ὁ ἄνεμος μὲ ἠύνδει, οἱ θῶες ἠσθάνοντο μόνον τὴν ὁρμὴν τῶν ἐντέρων, μὴ αἰσθανόμενοι τὴν ἐμὴν παρουσίαν. Οὕτω μόλις μετὰ εἴκοσι λεπτὰ ἐτόλμησαν καὶ ἤγγισαν εἰς τὸ δέλεαρ. Ἦτο μεγάλη ἀγέλη, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησα νὰ πυροβολήσω κατὰ πάντων. Θὰ ἐτραυματίζον μὲν τινας, ἤθελον ὅμως νὰ εὐστοχήσω ἐντελῶς. Ὅθεν ἐστοχάσθην ἐνὸς καὶ μόνου, ὅστις καὶ ἔπεσε νεκρὸς. Οἱ λοιποὶ πάντες ἔφυγον καὶ δὲν ἐπανῆλθον. Τοὺς ὠρυγμοὺς αὐτῶν ἤκουον καὶ μετὰ μέσας νύκτας, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ προσπελάσῃ πάλιν, καὶ οὐ μόνον ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτί, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάσας τὰς ἐπομένας. Δὲν ἠδυνήθην πλέον νὰ φονεύσω ἕτερον καὶ ἐπαυσάμην πάσης περαιτέρω ἐνέδρας.

Εὐτυχέστερος ἐγενόμην ἐν τῇ θήρᾳ τῶν συχνὰ εἰς τὰ δασώδη ἐκεῖνα ὄρη ἐρχομένων ἐλάφων, ὧν εὐχερὴς ἦ ἄγρα καὶ ὁ φόνος. Οἱ ἐπιχώριοι θηρευταὶ χρῶνται ἐν τῇ θήρᾳ τούτων μικροῖς κυσὶ, θαυμασίως μανθάνουσι τὸ παρ' αὐτῶν ἀπαιτούμενον ἔργον. Τὸ εἶδος τῶν κυνῶν ἐκείνων εἶνε μικρότατον, ἐχόντων ὕψος μὲν μόλις 1 καὶ $\frac{1}{2}$ ποδῶν, μήκος δὲ περὶ τοὺς δύο καὶ ἡμισυν. Τὰ ὦτα αὐτῶν εἶνε βραχέα καὶ κρέμνται, ὅξυ δὲ τὸ ρύγχος, δι' οὗ τάχιστα ἀνευρίσκουσι τὰ ἴχνη τοῦ ἀγριμαίου. Πάντοτε ὕλακτοῦσι καὶ διὰ τοῦτο εὐχερὶς ἀκολουθεῖ τις αὐτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ εἶνε λίαν μικροί, ἢ ἔλαφος οὐδέλλως φοβεῖται αὐτούς, πολ-

1. Καλοῦσι καλύβην (Aufhütte) ἐν τῇ κυνηγετικῇ γλώσσῃ σκηνὴν ἐκ κλάδων καὶ φύλλων, ἐν ᾗ κρύπτεται ὁ θηρευτὴς καὶ ἀσφαλὲς ἐξ αὐτῆς πέμπει τὰς σφαῖρας αὐτοῦ κατὰ τῶν προσπελαζόντων θηρίων.

λάκις μάλιστα καὶ ἐπιτίθεται. Οὕτως ὁ κυνηγὸς δύναται εὐκόλως νὰ προσεγγίσῃ εἰς βολὴν πυροβόλου καὶ νὰ βάλῃ τὸ ζῷον εἰς τὴν καρδίαν. Τοιαύτας πέντε ἐν βραχεὶ χρόνῳ ἐφόνευσα. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔχουσι μὲν μέγιστα κέρατα, σῶμα ὅμως ἀναλόγως λίαν μικρὸν.

Ὁ τοῦ Ἀγγλοῦ προξένου υἱός, Σάουτερ καλούμενος, οὗ ὁ πατὴρ ἦτο Γερμανὸς ἐξ Ἀμβούργου, ἤλθε πρωτὰ τινὶ ἐκ Πρεσβείτης μετὰ τινων νέων, ἵνα ἐξέλθωσιν εἰς θήραν. Ἐπειδὴ ἐπισκέψατο καὶ ἡμᾶς, ἐγὼ συνώδευσα αὐτῷ ἐν τῇ θήρᾳ, διότι ἐγίνωσκον ἤδη τὴν χώραν ἀκριβῶς. Ὁ νεανίας ἠτύχησε νὰ φονεύσῃ καὶ δορκάδα, ὅτε δ' ἀπῆλθον εἰς Πρέβεζαν, εὐχαριστήσας μοι θερμῶς, προσεκάλεσε καὶ ἐκεῖσε.

Μετὰ μίαν ἐβδομάδα, λαμπρὰς καὶ θερμῆς τῆς ἡμέρας οὖσης, καὶ τῆς θαλάσσης γαληνιώσης, ἐπλευσα εἰς Πρέβεζαν ἐπὶ λέμβου, φέρων καὶ μικρὸν μάρουπον. Ὁ ρωμαλέος λεμβοῦχος μου διηλθε τὸ διάστημα ἐν δυσὶν ὥραις. Ἀπέβημεν εἰς τὸ τελωνεῖον, οἱ δὲ τούρκοι τελῶναι λίαν εὐπρεπῶς προσηνέχθησάν μοι. Κατὰ περίστασιν καὶ τις καλῶς ἐνδεδυμένος Ἕλληνα, ὃν ἐκάλουν κύριον Ἀντώνιον, εὐγενῶς ἐπεμελήθη μου. Ἐφόρει τὸν ἐθνικὸν ἐλληνικὸν ἱματισμόν, τὸ ὑψηλὸν φέσιον καὶ τὴν φουστανέλλαν. Ἦτο εὐσαρκὸς καὶ ὑψίσωμος, γλυκὺς καὶ προσηνὴς τὴν ὄψιν καὶ ἐφαίνετο τὰ μάλιστα ὑπὸ τῶν Τούρκων τιμώμενος. Ἠσχολήθη περὶ ἐμοῦ μόνος, εἶπον δὲ καὶ ἐγὼ ὅτι εἶχον προσκληθῆ παρὰ τοῦ Ἀγγλοῦ προξένου Σάουτερ. Ἀλλ' ὁ κύριος Ἀντώνιος ὑπολαβὼν εἶπεν ὅτι περὶ τούτου οὐδεὶς θὰ ἐγίνετο λόγος διότι οἰκοθεν ἐννοεῖτο ὅτι, ὡς βαυαρὸς ἀξιωματικὸς, ὤφειλον νὰ κατοικήσῃ ἐν ἐλληνικῇ οἴκῳ. Ἄλλως δὲ δὲν ἦτο ἐν τῇ πόλει τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὁ τοῦ προξένου υἱός, ἠδυνάμην δὲ τὸν πατέρα τῇ ἐπιούσῃ νὰ ἴδω.

Οὕτως ὁ Ἀντώνιος ἐδέξατό με εἰς τὸν ἑαυτοῦ οἶκον, μέγαν ὄντα καὶ εὐρυχωρότατον, τὰ δὲ τέκνα καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ φιλικώτατα μ' ἐδεξιώθησαν. Μετὰ τὸ ἄριστον, ἤγαγέ με εἰς τὴν οἰκίαν Λευροπούλου. Ὁ οἶκος αὗτος ἦτο κομη-

τικὸς καὶ εὐπατρίδης, κατήγοντο δὲ ἀπὸ τῶν τὰς Ἰονίους νήσους κατασχόντων Ἑνετῶν. Τοιοῦτοι οἰκοὶ εἶνε πένητες ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ, διότι ἡ οὐσία αὐτῶν σύγκειται ἐκ γαιῶν, ὀλίγον προσοδοφόρων. Ὁ οἶκος Λουροπούλου ἦτο ἐκ Παξῶν, ὅλη αὐτοῦ ἡ οὐσία ἦσαν 1200 ἐλαίαι. Ἡ πρόσθετος ἐκάστης ἐλαίας ἦτο, καθ' ἃ ὑπελογίζοντο τότε, ἐν ἰσπανικὸν τάλληρον κατ' ἑτος. Ἀλλ' ἡ καλλιέργια καὶ ἐπιμέλεια τῶν δένδρων εἶνε ἐν ταῖς χερσὶ τῶν καλουμένων κολλιγῶν, οἵτινες πορίζονται τὸ ἥμισυ, ἐὰν δὲ θέλωσι, καὶ πλεον αὐτοῦ, διότι ὁ ἐλεγχος εἶνε δυσχερής. Ἡ κόμησσα Λουροπούλου ἦτο χήρα, ἔχουσα θυγατέρας δύο, ὧν, ὥς νομίζω ἢ πρεσβυτέρα ἐλέγετο Αἰκατερινη καὶ ἦτο λίαν ἀδικοφύης. Ἐλάλει κάλλιστα τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν, ἦτο λογία καὶ οὐχ ἦττον ἐγκρατὴς τῆς μητρικῆς αὐτῆς γλώσσης. Ἡ νεωτέρα, Ἀδελαΐς καλουμένη, ἦτο ὑψηλὴ καὶ ὡραία, καθ' αὐτὸ ἑλληνικὴ προτομή, ἀδικοφύη τὸ σῶμα. Ἐφαίνετο ὁμοῦς ἦσσαν πεπαιδευμένη. Προσεφέρτε λίαν ἐρασιμῶς καὶ ἐδείκνυε πολλὴν τινα γλυκυθυμίαν. Πᾶσαι φίλος μὲ ἐδέξαντο, ἀλλ' οὐχ ἦττον με ὑπέδαλον εἰς αὐστηροτάτην ἐξέτασιν, ἐρωτῶσαι πάντα τὰ κατ' ἐμέ. Πρὸ πάντων δὲ προὔτρεψάντό με νὰ εἰσέλθω εἰς ἑλληνικὴν ὑπηρεσίαν.

Τῇ ἐσπέρᾳ πρὸς τιμὴν μου ἐδόθη λαμπρὰ εὐνοχία, εἰς ἣν παρέστησαν οἱ ἐν Πρεδέξῃ περιφανέστατοι. Ἐγὼ ἐκάθισα μεταξὺ τῆς μητρὸς καὶ τῆς νεωτάτης κόρης καὶ ἔμαθον πάντα τὰ τῆς οἰκογενείας, πόσον δηλ. ἦτο περίελεπτος καὶ πόσον ποτὲ πλουσία. *Sapienti satis.*

Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἐπεσκαφάμην τὸν Ἀγγλον πρόξενον, ὁπερ εὐμενῶς με ἐδέξατο, σφόδρα λυπηθεὶς ἐπὶ τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Κατ' ἐκείνην δὲ ἀκριβῶς τὴν ὥραν, ἡδυνάμεθα νὰ ἴδωμεν τὸν πασσᾶν, ἦτοι τῆς πόλεως τὴν διοικητήν. Ὁ πρόξενος παρέλαβέ με μεθ' ἐκείνου πρὸς ἐπίσκεψιν ἐκείνου, οἰκοῦντο δὲ νοεῖται ὅτι ἤμην *en grande tenue*. Δύο καθὰς συνώδευσαν ἡμῖν. Ὁ τοῦρκος πασσᾶς ἦτο παχύσαρκος· εἶχε μακρὸν φαύχρουν πώγωννα καὶ ἔφερε χιονόλευκον χίταριν. Ἐδέξατο ἡμᾶς σοβαρῶς μὲν,

ἀλλὰ καὶ μετὰ φιλοφροσύνης, ἠρώτησέ τινα περὶ τῆς πατρίδος μου Βαυαρίας καὶ προσήνεγκεν ἡμῖν πολυτελέστατα τοιμπούκια καὶ καφέ. Εἶτα πάλιν ἠρώτησέ με ἂν ἤθελον νὰ ἴδω τὰ δώρον ἀπὸ τῆς Πρεδέξῃς ἀπέχοντα ἐρείπια τῆς Νικοπόλεως. Εἶπον τότε ὅτι σφόδρα ἐπόθουν τὴν θέαν τῶν ἐρειπίων ἐκείνων, ὁ δὲ πασσᾶς παρήγγειλε νὰ μοὶ δοθῶσιν ἵπποι ἐκ τοῦ σταύλου αὐτοῦ, ὅτε τὸ πρῶτ' ἐμελλον νὰ ἱππεύσω.

Τῇ ἐπιούσῃ, λάμποντος τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν μικρῶν διεγειρομένων κυμάτων τοῦ κόλπου, οἱ ἵπποι ἴσταντο πρὸ τῆς θύρας μου. Ἐμοὶ ὤρισθη λευκότριχος κέλης τοῦ πασσᾶ, θαυμάσιον ζῆον, φαίδρως χρεμετίζον ἐν τῇ πρωινῇ αὔρᾳ. Ἠλθον δὲ τρεῖς ἑφιπποὶ ὑπηρέται τοῦ πασσᾶ, ὧν ὁ εἰς ἔφερε χρυσοκέντητον φόρεμα καὶ δύο καθὰς τοῦ ἀγγλου προξένου. Ἰππευσα καὶ ἡ συνοδεία ἤρξατο κινουμένη. Ὁ χρυσᾶ φορὼν ὑπηρέτης ἔτρεχεν εἰς τὰ ἔμπρός, εἶτα ἡρχόμενην ἐγὼ, μετ' ἐμὲ οἱ καθὰς τοῦ ἀγγλου προξένου καὶ εἰποντο αὐτοῖς οἱ ἄλλοι δύο ὑπηρέται τοῦ πασσᾶ. Διήλθομεν τὴν ἀγοράν, πάντες δὲ ταχέως παρεμέριζον καὶ οἱ ὁρῶντες βαθύως ἐκυπτον πρὸ ἐμοῦ. Τοῦτο ἐγὼ ἀπέδωκα εἰς τὴν μονοστολίαν μου, ὥς βαυαρὸς δὲ ἀξιοματικῶς οὐκ ὀλίγον ὑπερηφανεύθη τσαύτης τιμῆς τυγχάνων.

Καταλιπόντες τὴν Πρεδέξαν ὀπισθεν ἡμῶν, προηλάσαμεν τάχιον. Ἡ γῆ εἶνε ἐκεῖ ὁμαλή, μόνον δέ τινες ἐλώδεις τόποι παρενέβαλον ἡμῖν προσκόμματα. Ἀναγκασθέντες νὰ περιέλθωμεν αὐτούς, διέβημεν χθαμαλὰς λόχμας, καὶ ὑψηλὰς ροδοδάφνας καὶ μετὰ τρία τέταρτα ὥρας ἀφικόμεθα εἰς τὰ ἐκτεταμένα τῆς Νικοπόλεως ἐρείπια, ἐν οἷς ὑπῆρχον μικραὶ καλύβαι, τὸ πλεῖστον ὑπ' Ἀλβανῶν κατοικούμεναι. Φαίνεται ὅτι ἐκεῖ ποτε αὐτόθι μεγάλη καὶ περίελεπτος πόλις, καθ' ἃ τεκμαίρεται πᾶς τις ἐκ τῶν πολλῶν ἐρειπίων ναῶν καὶ ἐτέρων μνημείων. Ἀλλὰ τὸσον πολλὰ ἐδημοσιεύθησαν περὶ τῶν ἐρειπίων ἐκείνων ὑπὸ τῶν ἀρχαιοφίλων, ὥστε ἐγὼ, ἄτε μὴ ὦν τοιοῦτος, δὲν τολμῶ νὰ εἰπῶ τι πλεον περὶ αὐτῶν.

Μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἀνεκάμψαμεν καὶ μόλις μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἀφικόμεθα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βρεττανικοῦ προξενείου. Διότι ἐτρέχομεν καλπάζοντες, τῶν ἱππῶν διπλασιασάντων τὸν δρόμον αὐτῶν, ὅτε εἶδον ὅτι ἐπιστρέφομεν. Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ προξένου ἀνέμενον ἡμᾶς τὸ πρόγευμα, ὅπερ, καθ' ἃ ἀγγλικόν, ἑτερψεν ἅμα καὶ ἐνίσχυσεν ἡμᾶς. Ὅτε τῇ τρίτῃ ὥρᾳ, μετὰ μεσημβρίαν, κατέλιπον τὸ προξενεῖον, ἵνα πορευθῶ εἰς τοῦ φιλοξενουμένου με κυρίου Ἀντωνίου, διηλθον τὴν ἀγορὰν Πρεδέζης, καίτοι μετὰ δυσαρρεσκείας, ὡς φέρων τὴν μονοστολίαν μου. Διότι ἐφρόνουν, ὅτι, ὡς τῇ πρωΐᾳ, οὕτω καὶ τότε θὰ προσεκύνουν ἐνώπιόν μου πάντες. Ἀλλ' ὅλως ἠπατώμην. Οὐδεὶς διατάχθη, οὐδένα ἐξέπληξεν ἢ ἐμή στολὴ. Τότε πρῶτον κατένόησα ὅτι οἱ πλήρεις σεβασμοῦ χαιρετισμοὶ τῆς πρωΐας δὲν ἀνήκον εἰς ἐμέ, ἀλλὰ εἰς τὸν λευκὸν ἱππὸν τοῦ πασοῦ!, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν βαυαρὸν ἀξιωματικόν. Sic transit gloria mundi! Ἀλλ' αὕτη δὲν ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἐν τῷ βίῳ μου ἀπάτη!

Τῇ ἐνάτῃ τῆς ἐπισύσεως κατέλιπον τὴν Πρέδεζαν. Ἀκραὶ οὐσης τῆς γαλήνης τῶν ἀνέμων καὶ τοῦ ρεύματος ἐναντίου ὄντος, μόλις περὶ τὴν ἐσπέραν ἀφικόμεθα εἰς Βόνιτσαν. Ὀλίγαις δὲ ἡμέραις ὕστερον ὁ λόγος ἡμῶν προετάχθη νὰ ἀναστρέψῃ εἰς Μεσολόγγιον, καταλείπων ἐν Βονίτῃ ἀπόσπασμα πρὸς φρουρὰν τοῦ ἀρχαίου φρουρίου, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἀξιωματικοῦ. Οὗτος πάλιν ἤμην ἐγώ, διότι οἱ λοιποὶ μου συνάδελφοι ἐλάλουν μόνον τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν.

Ἐάν πρότερόν ποτε ἀνιάρος ἦτο ὁ ἐν Βονίτῃ βίος μου, νῦν ὑπῆρξε καὶ ἐρημικὸς καὶ μᾶλλον ἢ ἀνιάρος. Ὁ μόνος φίλος μου ἦτο ὁ φρούραρχος Βασιλειάδης, ἐν οὗ τῷ οἴκῳ ἀνέτως ἐκαθήμεν ἐπ' εὐρωπαϊκοῦ καναπέ καὶ καπνίζον μακρὰς καπνοσύριγγας παρεδιδόμην εἰς νεανικὰς ὀνειροπολήσεις, καθ' ὃν χρόνον ὁ φίλος μου μοι ἔλεγε καὶ αὐτὸς παράπονα ἐπὶ τῇ ἀφορήτῃ ἐν Βονίτῃ διαμονῇ.

Ἐσπέρα τιμὴ μεταπέμψατό με εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ διὰ

τινος ὑπηρετοῦ. Πάραυτα μετέβην, ἀλλὰ δὲν μὲ εἰσήγαγεν, ὡς συνήθως, εἰς τὸ εὐρωπαϊστὶ ἐστρωμένον δωμάτιον, ἀλλ' εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ, ἐνθα ἐκλαυθιμύριζε τὸ πρωτότοκον αὐτοῦ τεκνίον.

— Τί συμβαίνει; ἠρώτησα.

Ὁ Βασιλειάδης ἔσχεν ἡθος μυστηριώδες καὶ εἶπεν ὅτι ἐπαθῶμαι νὰ μοι ἀνακοινώσῃ τι.

— Ἐχει καλῶς, κύριε φρούραρχε, ἐνταῦθα ὅμως δυσχερῶς θὰ συνεννοηθῶμεν, ἐπειδὴ ὁ μικρὸς δὲν θέλει νὰ φανῇ φρόνιμος. Δὲν ὑπάγομεν εἰς τὸ ἄλλο δωμάτιον;

— Οὐχί, οὐχί, εἶπεν ὁ Βασιλειάδης· εἶνε ἐκεῖ ξένοι καὶ γνωρίζεις τίνες;

— Πῶς νὰ τὸ γνωρίζω;

— Ἡ κόμησσα Λουροπούλου καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς Ἀδελαΐς.

— Ἀγαθὴ τύχη, φίλτατε· ἰδοὺ φάρμακον κατὰ τῆς ἀνίας.

— Ἀλλ' ἡ κόμησσα ἔχει ἄλλους σκοπούς, εἶπεν ὁ φρούραρχος.

— Ἰσως, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μ' ἐνδιαφέρει, εἶπον ἐγώ.

— Καὶ ὅμως, φίλτατε ὑπολογαγέ, ἡ Ἀδελαΐς σὲ ἠγάπησε καὶ ἡ κόμησσα ἐπιθυμεῖ τὸν γάμον σας!

— Ἀλλά, φίλε φρούραρχε, δὲν δύναμαι ἀκόμη νὰ συλλογίζωμαι περὶ γάμου. Καὶ ἂν δὲ θελήσω, τὸ πρᾶγμα ἔχει μεγάλας δυσχερείας παρ' ἡμῖν τοῖς Γερμανοῖς. Οἱ ἀξιωματικοί, ὅπως τύχωσι τοιαύτης ἀδείας, ὀφείλουσι νὰ δώσωσιν ἐγγύησιν 10,000 φλωρίνια.

— Μὴ φοβοῦ τοῦτο, ὑπέλαθεν ὁ φρούραρχος. Δύνασαι νὰ γαίνῃς λοχαγὸς εἰς τὸν ἐλληνικὸν στρατόν, ἐνθα οὐδεμία ζητεῖται ἐγγύησις. Θὰ λάβῃς ἀδράν προίκα, ἡ κόμησσα δίδει εἰς τὴν θυγατέρα αὐτῆς 500 ἐλαίας καὶ τὸ εἰσόδημά σου θὰ εἶνε κατ' ἔτος λαμπρόν.

— Ἡ Ἀδελαΐς εἶνε πάγκαλος νεάνις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ δι' ἐμέ. Ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ μείνω ἐν Ἑλλάδι, εἶμαι μονο-

γενῆς υἱός, ὁ δὲ πατήρ μου θέλει νὰ ὑποστρέψω εἰς τὰ Ἰ-
δια. Ὁ γάμος οὗτός μοι εἶνε ἀδύνατος,

— Τότε λοιπόν, εἶπεν ὁ Βασιλειάδης, εἰσελθε παρὰ ταῖς
ξέναις, προσαγόρευσον αὐτάς καὶ θὰ χαρῶσιν ἂν σὲ ἴδωσι.
Μὴ κόψῃς πᾶσαν ἐλπίδα, καὶ τοῦτο πρὸς χάριν ἐμοῦ. Ὑ-
πέθαλψα ἐγὼ τὸ πρᾶγμα καὶ δὲν προσέκασα τὴν ἀρνησί-
 σου, ἥτις τώρα λίαν μ' ἐσύγχυσε.

Τότε εἰσηλθὼν εἰς τὸ ἕτερον δωμάτιον, ἡ κόρη σσα καὶ ἡ
θυγάτηρ ἐγκαρδίως μ' ἐδεξιώθησαν. Ἡ νεάνις, θλίβουσα
μου τὴν χεῖρα, ἐδύθησε τὰ πυρῶδη αὐτῆς βλέμματα εἰς
τοὺς ὀφθαλμούς μου, ὅς καὶ συνεταράχθην. Οὕτω πᾶς νεα-
ρὸς ἀξιωματικὸς πάραυτα πάντα λησιμονεῖ, ὅταν νεαρὰ καὶ
ἀνθηρὰ κόρη, πυρῶδες τὸ ὄμμα ἔχουσα, θλίβῃ αὐτοῦ θερ-
μῶς καὶ ἐγκαρδίως τὴν χεῖρα. Ἐὰν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν
ἠρωτώμην ὑπ' αὐτῆς *Μὴ θέλεις*; Ἐγὼ σὲ ἀγαπῶ!, βα-
θαίως ἀδυστάκτως θὰ ἔλεγον *Ναί*...

Σχεδὸν περὶ μέσας νύκτας ἐπανεστρεψα εἰς τὴν ἀκρό-
πολιν μου. Εἶχον διέλθῃ πρᾶγματι καλῶς τὴν ἐσπέραν ἐ-
κείνην. Ἀλλ' ὅμως τί ἔδει γενέσθαι; Οὕτε ἤθελον οὔτε
ἠδυνάμην ν' ἀπατήσω τὴν ἀτυχῆ κόρην δι' ἀδυνάτων ἐλ-
πίδων. Ὅθεν τῇ ἐπιούσῃ μετέβην εἰς τὸ χωρίον Παράδει-
σον, πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἐπάρχου καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ,
καθ' ὃ εἶχον ὑποσχεθῇ αὐτοῖς, ἀπελθεῖσιν ἐκεῖσε χάριν
τοῦ θέρους. Ἐμείνα δὲ δύο ἡμέρας καὶ ἐκεῖθεν ἔγραψα τῇ
Βασιλειάδῃ ὀλίγας γραμμάς, ἱκετεύσας νὰ διορθώσῃ τὸ
πρᾶγμα, διότι δὲν ἠδυνάμην νὰ ὑποδυθῶ τὸ ἀνατεθὲν μοι
πρόσωπον. Οὐδεπώποτε ἐπληροφορήθην πῶς ὁ προύρχος
διώρθωσε τὸ πρᾶγμα· ὅτε δὲ τριταῖος κατήλθον πάλιν εἰς
τὸν πύργον μου, ἡ κόρη σσα εἶχεν ἀπέλθῃ. Ὅτε βραδυτέ-
ρον κατέλιπον τὴν Βόνιτσαν, ὁ προύρχος Βασιλειάδης
ἔδωκέ μοι λεύκωμα, ἐν ᾧ ἔγραψεν ἑλληνιστὶ *Μὴ λησμονῇ*
τὴν Ἀδελαΐδα!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Λ'

(Μάρτιος τοῦ 1838)

Ὁ Σωτήρης Σιγάτος.

Οὕτω διήγομεν ἐν τῇ πατρίδι ἐκείνῃ φωλεᾷ. Ἡ ἀντι-
βασιλεία εἶχεν εὐρεῖ ἐπὶ τινος παλαιοῦ χάρτου δεδηλωμέ-
νην τὴν πολίχνην Βόνιτσαν, διὰ τῆς λέξεως *Κάστρο* καὶ
οὕτως ἐβουλεύσατο νὰ πέμψῃ αὐτόσε φρουράν. Ἀλλ' ἐκ
τοῦ *Κάστρου* ἐκείνου ἐσώζετο μόνος ὁ παλαιὸς περίβολος
τῶν ἐνετικῶν χρόνων καὶ τινες δεξαμεναί, ὧν τὸ ὕδωρ
ἐκάλυπτε πρασινόχρους ἰλὺς. Καὶ τί ἐμέλλομεν νὰ πρά-
ξωμεν ἐκεῖ; Ἡ Βόνιτσα δὲν ἦτο στρατηγικὴ θέσις, κει-
μένη ἐν τινι τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου γωνίᾳ. Δὲν εἶχομέν τι
νὰ φυλάξωμεν. Αἱ μικραὶ καὶ μεγάλαι καλούδαι τῆς πολίχ-
νης, καίτοι δὲν ἦτο ἀξία οὐδὲ τούτου τοῦ ὀνόματος, ὑψοῦντο
ἐκ τῆς παραλίας τοῦ βραχέως λόφου μέχρι τοῦ περιτει-
χίσματος τοῦ *Κάστρου*. Ἀλλὰ τὰ μικρὰ οἰκήματα ἔμενον
κενὰ, περὶ μεσοῦντα Μάιον. Διότι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ μη-
νὸς τούτου μετοικοῦσιν οἱ Βονιτσανοί. Ἡ Βόνιτσα ἐν θέ-
ρει εἶνε ἐπικινδυνὸς κατοικία. Ἀπὸ τῆς πολίχνης ταύτης
ἐκτείνεται μεσογείως ἔλος, μῆκος ὁριαίου, κατέχον ἡμω-
ριαῖον σχεδὸν μέρος τοῦ αἰγιαλοῦ. Ἡ ὑπὸ τῶν κυμάτων
τοῦ κόλπου εἰς ἐκείνον σωρευομένη ἄμμος κωλύει τὴν εἰς
τὴν θάλασσαν ἐκροτὴν τῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους εἰς τὴν κοιλάδα
ρεόντων ὕδατων. Ὅθεν ἐπερχομένου τοῦ θερινοῦ θάλλους,
ἀναβαίνουν ἐξ ἐκείνου τοῦ ἔλους κακὰ μιάσματα, πυρε-
τοὺς προξενούντα ἐπικινδύνους τοῖς αὐτόθι οἰκοῦσιν. Ὅθεν
οἱ κάτοικοι τῆς Βονίτσης πάντες συλλήβδην ἀναβαίνουν
εἰς ὄρεινόν τι χωρίον, Παράδεισον καλούμενον, ἐν ᾧ κέ-
κτηνται οἰκίας καὶ κήπους ἐν τῇ σκιᾷ ἀμφιλαφῶν πλατά-
νων. Πηγαί, ἐκ βράχων ρέουσαι, ἀναφύχουσιν αὐτοὺς διὰ
ψυχροῦ ὕδατος. Ἀλλ' ἡμᾶς τοὺς ἀτυχεῖς βαυαροὺς στρα-

τιώτας ή στρατιωτική τάξις ἐδέσμευεν ἐν τῇ ὑπὸ θανατηφόρου ἔλους περιβαλλομένῃ Κάστρῳ.

Κατὰ τινα θαυμαστήν νύκτα, δυσμένου τοῦ ἔτι λεπτοῦ σεληναίου δρεπάνου καὶ λαμπρῶς φεγγόντων τῶν ἀστρῶν ἐν τῇ βαθυσκίῳ οὐρανῷ, ἔπνεε πελάγειος ψυχρινή αὔρα καὶ ἡ φύσις ἦτο σιωπηλή. Μόνον παρὰ τὰς ἀκτὰς ἤκούετο ὁ φλοίσθος τῶν κυμάτων καὶ ἐνίοτε γλαυκῶν τινῶν αἰ κρωγμοὶ καὶ τῶν θύων αἱ ὀρυγαὶ ἐν τοῖς πέριξ ὄρεσι. Περὶ τὴν δεκάτην ὥραν ἐκαθήμην ἐπὶ τοῦ περιτειχίσματος τοῦ φρουρίου, θεωρῶν τὰ πρὸς ἀνατολὰς ἡρέμα φλοισβίζοντα κύματα τοῦ κόλπου. Πάντες οἱ στρατιῶταί μου ἐκοιμῶντο, ἐξηπλωμένοι ὀπισθεν τῶν βράχων, ἢ παλαιῶν τινῶν τοίχων, ἵνα προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ πελαγείου ἀνέμου. Εἰς δ' ὕψος ἐκαθήμην, ἠντήχουν καὶ τὰ βήματα τοῦ ἄνω καὶ κάτω, παρὰ τὴν ἡρειπωμένην θύραν τῆς πολίχνης, βαδίζοντος σκοποῦ.

Αἰφνης ἠκούσθη πόρρωθεν ποδῶν κτύπος καὶ ταραχὴ φωνῶν· ἠκροάσθην καὶ ἐνόμισα ὅτι προσήγγιζεν ἐπὶ μάλλον καὶ μάλλον. Τότε ἐκάλεσα τοὺς κοιμωμένους ἄνδρας, ἐξήγειρα αὐτοὺς καὶ προσέταξα νὰ δράζωνται τῶν ὀπλῶν. Πρὸς δὲ διεμήνυσα καὶ τῇ φρουρῇ τῆς θύρας νὰ ἐτοιμασθῇ εἰς ἀμυναν. Ὁ θόρυβος διαρκῶς προσεπέλαζε καὶ τέλος διεκρίνομεν ἐν τῇ σκότει σπεῖραν ἀνδρῶν, βαίνουσιν κατὰ τῆς πύλης τοῦ πολυχνίου. Ὁ κατὰ προσταγὴν μου μετὰ τινῶν ἀνδρῶν προχωρήσας δεκανεὺς τῆς θύρας, ἐφώνησε πρὸς τοὺς ἐρχομένους τίς εἰ; Ἀλλ' ἠκούσαν ἀπάντησιν ἑλληνιστί, ἣν οὐδαμῶς ἐνόησα. Τότε κατέλθον ἐγὼ αὐτός, προσεγγίσας δὲ εἰς τὸ πλῆθος ἐκεῖνο, εἶδον ἀξιωματικόν τινα χωροφυλακῆς καὶ τινα πολίτην, χωροῦντας πρὸς με. Ἦτο ὁ γνωστός μοι ὑπολοχαγὸς τῆς χωροφυλακῆς Γρίδας, οὗ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐμνημόνευσα, μετὰ τινος κυρίου Ράλλη, ἀντισταγγαλέως τοῦ κράτους. Οὗτοι ἐκόμισάν μοι ἐγγραφὸν τοῦ διοικητοῦ τοῦ ἐν Μεσσολογγίῳ τάγματος ἡμῶν. Ἀνέβημεν τότε εἰς τὸ φρούριον καὶ εἰσῆλθομεν εἰς τὸν ἐμὸν κοιτῶνα, ὅς ἦτο μικρὸς οἰκίσκος, φύλακος, κακῶς

κατειργασμένος ἐν τῇ ἡρειπωμένῃ περιδόλῳ. Τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο εἶχε καὶ τινα πρόδομον. Τὸ ἐπιδοθέν μοι ἐγγραφὸν ἦτο ἐντολὴ νὰ ἐνώσω τὸ ἀπόσπασμά μου μετὰ τοῦ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Γρίδα, ν' ἀναλάβω τὴν ἀρχηγίαν καί, ἐπόμενος ταῖς τῇ ὑπολοχαγῇ τούτῳ διδομέναις ὁδηγίαις, νὰ πορευθῶ εἰς τὴν ἐγγὺς κειμένην ἐπαρχίαν Βάλτου, ἵνα διενεργήσω τὴν σύλληψιν τοῦ ληστάρχου Σωτήρη Στράτου. Τοιαύτη ἐντολὴ εἰς ἀξιωματικὸν ξένον, ἀγνοοῦντα τὴν χώραν, τοὺς πολίτας καὶ τὰ πράγματα αὐτῆς! Καὶ πρὸς τί τοῦτο; Πρὸς αὐστηράν τήρησιν τῆς ἀποφάσεως, καθ' ἣν πάντοτε ἔδει νὰ ἔχῃ τὴν ἀρχηγίαν ὁ βαυαρὸς ἀξιωματικός, ὁσάκις ἐμελλε νὰ ἐνεργήσῃ μεθ' ἑλλήνων στρατιωτῶν! Οὕτως ἐσκέπτετο καὶ ἐδουλεύετο ἡ ἀντιβασίλειά!

Ἀνεκοίνωσα τὰ τοῦ ἐγγράφου ἀμφοτέροις τοῖς κυρίοις, ἄλλως τε γινώσκουσιν αὐτά, καὶ ἅμα εἶπον τῇ ὑπολοχαγῇ Γρίδῃ ὅτι, ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ, ἦν στηριχθῶ ὅλως εἰς τὴν πείραν αὐτοῦ, μόνον κατὰ τύπους ἀναδεχόμενος τὴν ἀρχηγίαν. Ὁ ὑπολοχαγὸς Γρίδας εἶπέ μοι ὅτι ὁ Σωτήρης Στράτος διστριβε τότε ἐν τινι χωρίῳ, δίωρον ἀπέχοντι τοῦ Χανίου τῆς Γραβῆς καὶ ὅτι ὀφειλομεν, ὥς εἰκός, ἐν νυκτὶ νὰ περιζώσωμεν τὸ χωρίον ἐκεῖνο, ἵνα συλλάβωμεν τὸν ληστήν. Ὁ Γρίδας προσέειπεν ὅτι δύο τῶν χωροφυλάκων αὐτοῦ ἦσαν μὲν πατριῶται τοῦ Σωτήρη, ἀλλ' ἄσπονδοι αὐτοῦ ἐχθροί, προδόντες αὐτόν. Τῇ βοηθείᾳ τούτων ἐμελλε νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ σκοπός. Ὅθεν μόνοι οἱ δύο οὗτοι ἔδει νὰ μάθωσι τὸ σχέδιον, τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν οὐδὲν γινώσκόντων περὶ τῆς ἐκστρατείας.

Ἀλλὰ δὲν ἤρεσκον εἰς ἐμὲ τὸ πρᾶγμα, οὕτως ἔχον, καί-
τοι ἐκεῖνοι τόσον στερεῶς ἐκτιζον ἐπ' αὐτοῦ, ὥστε καὶ αὐ-
τῇ ἡ ἀντιβασίλειά νὰ συνεκπέμψῃ τὸν ἀντισταγγαλέα, ἵνα
πάραυτα ἐπὶ τόπου λάβῃ ἀμέσους πληροφορίας. Ὅθεν ἡ-
ρώτησα ἀμφοτέρους τοὺς κυρίους, ἂν ἦσαν βέβαιοι ὅτι τὸ
μυστικὸν τῆς ἐκδρομῆς ἦτο πεφυλαγμένον. Διότι ἀμφέβαλ-
λον ἐγὼ ὅτι ὁ Σωτήρης ἠγνόει τὴν πορείαν ἐκατὸν περίπου
ἀνδρῶν, ἐξελθόντων τοῦ Μεσσολογγίου, διαδάντων τὸ Ἀσπρο-

πόταμον καὶ πᾶσαν τὴν κοιλάδα Λόγγου. Πρὸς τοῦτοις εἶπον ἐγὼ ὅτι πάντες οἱ κύριοι ἐγνώριζον ὅτι οἱ αἰπόλοι καὶ ποιμένες στενωὺς συνεδέοντο ταῖς ληστρικαῖς συμμορίαις, ἅς πάντοτε περὶ πάντων ἐπληροφόρουν, διὰ τοῦ πασιγνώστου τηλεγραφικοῦ αὐτῶν τρόπου. Πλὴν τούτων πάντων, διέτριβεν ἐν Λόγγῳ καὶ ἡ συμμορία τῶν ἀδελφῶν Γράντη, φίλα φρονούσα τῷ Σωτηρίῳ Στράτῳ, κατ' ἃ ἐγὼ ἐγίνωσκον. Ἀλλ' ὁ ὑπολοχαγὸς Γρίδας μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι, τόσον καλῶς διατάχθησαν, ὥστε τὸ ἀποτέλεσμα ἴδαι νὰ θεωρήται βέβαιον. Τότε πάλιν εἶπον ἐγὼ ὅτι τοῦλάχιστον πρὸ τῆς ἡμέρας, ἔπρεπε ν' ἀπέλθωμεν, ἵνα μηδεὶς ἡμᾶς ἴδῃ· διότι λίαν πρωὶ πολλάκις κατέρχονται κάτοικοι εἰς Βόνιτσαν, ἐκ τοῦ χωρίου Παραδείσου πρὸς ληψὶν πραγμάτων ἐκ τῶν οἰκῶν αὐτῶν.

Οἱ ἄνδρες τοῦ ὑπολοχαγοῦ Γρίδα ἦσαν χωροφύλακες καὶ ὁροφύλακες, ἐξ ὧν ὁ Γρίδας συνεστησέ μοι δύο, περὶ ὧν εἶχε προείπη καὶ οἵτινες κυρίως ἐμελλον νὰ διεκπεραιώσωσι τὰ τῆς συλλήψεως τοῦ Σωτηρίου Στράτου. Ἦσαν μὲν ρωμαλέοι ἀμφότεροι, ἀλλ' ἡ φυσιογνωμία αὐτῶν δὲν μοι ἐδειξεν αὐτοὺς ἀξίους ἐμπιστοσύνης. Ἰδίως τοῦ πρεσβυτέρου τὰ ὄμματα εἶχόν τι κακότροπον καὶ πανουργον. Τρίτῳ δὲ καὶ ἡμισεῖα ὥρᾳ, μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ἀπήλθωμεν τῆς Βονίτης, διέβημεν τὴν τοῦ κόλπου ἀκτὴν καὶ ἀνέβημεν τὴν ἀνάντη τοῦ ὄρους ὁδόν. Ἡ ὁδὸς αὕτη, βλέπουσα πάντοτε πρὸς τὸν κόλπον, στρέφεται περὶ αὐτόν. Ἐν ὅσῳ ἦτο σκότος, ἡ πορεία ἦτο ἐπίπονος· ὅτε ὁμοῦ ἐφωτίσθη ὁ ἀνατολικὸς οὐρανός, ἠρξάμεθα ταχαίως βαίνοντες. Ἀλλ' ὅτε αἴφνης, μὴ παραταθέντος τοῦ λυκαυγοῦς, ὥς συνήθως γίνεται ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις, ἀνείλκυσεν ὁ Φοῖβος τὸ πᾶν χρυσὸν αὐτοῦ ἄρμα, ταχὺς ἀναβάς ὑπὲρ τὰ ἀπόκρημνα ὄρη τῆς Στερεᾶς καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὑψώθη εἰς τὴν κυανὴν οὐράνιον σκηνήν, τότε ἠρξάμεθα αἰσθανόμενοι θάλλπος καὶ καῦμα. Ἡ ὁδὸς ἐτράπη εἰς τὸ ὄρος, πρὸς ἀνατολάς, αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου ἔκαιον ἐπὶ τῶν βράχων καὶ ὁ ἰδρὼς ἔρρεεν ἀπὸ τῶν μετώπων, μάλιστα τῶν γερμανῶν

στρατιωτῶν, οἵτινες ἐδόκουν ὅτι ἐδίψων. Διότι οὐδαμοῦ τοῦ ὄρους, δι' οὗ ἡ ὁδὸς ἡμῶν, ἀνέδλυζεν ὕδωρ. Ὁ ἥλιος πάντοτε ὑψοῦτο καὶ αἱ σκιαὶ ἐδραχύνοντο. Τὸ καῦμα ἐγένετο ἰσχυρότερον, ἀλλ' ἐν τέλει ἀφικόμεθα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, ὅθεν ἐκ περιωπῆς ἐθεώμεθα δάση καὶ πετρώδη ὑψώματα. Ἡ ὁδὸς κατήρχετο ἐκεῖθεν εἰς κοιλάδα, ἐν ᾗ ὡς ὄφισ ἐλικοδρόμει ἀργυροδίνης ρύαξ. Ἐπὶ μικροῦ ὑψώματος ἐδλέπομεν τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς, ὑπὸ τείχους περιβαλλόμενον, οὐ ἔσωθεν ἠγνοίετο αὐλή, ἥνπερ ἐσκίαζον σθεναραὶ πλάτανοι. Καὶ ὁμοῦ ἕως οὗ φθάσωμεν ἐκεῖσε, ἴδαι νὰ διανύσωμεν ἔτι δύο σχεδὸν ὥρας. Ὅτε δὲ ἀφικόμεθα εἰσήγαγον εἰς τὴν αὐλήν τοὺς ἄνδρας πρὸς ἀνάπαυλιν, ἔταξα ἔξωθεν σκοπούς, τρεῖς τῶν στρατιωτῶν μου καὶ τρεῖς χωροφύλακας καὶ ἓνα ὑπαξιωματικόν. Οἱ στρατιῶται προσετάχθησαν νὰ ἐκταθῶσιν εἰς διστοιχίαν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ χανίου, ἔχοντες ἕκαστος εἰς χεῖρας πλήρες τὸ πυροβόλον. Ὁ χαντζῆς παρέθηκεν ἡμῖν ψιάθους, ἐφ' ὧν ἐκαθίσταμεν ἐγὼ, ὁ ὑπολοχαγὸς Γρίδας καὶ ὁ ἀντισαγγελεὺς. Ῥάλλης, γευματίσαντες μόνον δι' αἰγείου τυροῦ, ἐλαιῶν καὶ χραουρτίου. Ὁ πόνος τῆς πορείας εἶχε διεγείρει τὴν πείναν ἡμῶν, διὸ καὶ ἀπλήστως ἐφάγομεν. Φαγόντες ἐκαπνίσσαμεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου, ἐνθα καὶ πολὺν διήλθομεν χρόνον, ὁμιλοῦντες καὶ διασκεδάζοντες. Διότι ἴδαι νὰ βαδίσωμεν ἅμα τῇ νυκτὶ πρὸς τὸ δίωρον ἀπέχον χωρίον, ἐν ᾧ διέτριβεν ὁ Σωτήρης Στράτος, ἵνα αἴφνης κατ' αὐτοῦ ἐπέλθωμεν καὶ συλλάβωμεν αὐτόν. Ὁ ὑπολοχαγὸς Γρίδας ὑπέδειξε πῶς ὡς οἷόν τε ἀθορύβως θὰ ἐπατελοῦμεν τὴν σύλληψιν ταύτην, ὁμιλήσας διὰ μακρῶν.

Ἀλλ' αἴφνης ὁ ὑπαξιωματικὸς τῆς ἐξω ταχθείσης φρουρᾶς ἠγγεῖλεν ἡμῖν ὅτι μέγα πλῆθος πεζῶν καὶ ἐφίππων κατήρχοντο εἰς τὴν κοιλάδα ἐκ τοῦ ἀπέναντι ὄρους καὶ ὅτι ἐφαίνοντο πρὸς τὸ χάνι ἐρχόμενοι. Πάραυτα ἀναστὰς ἔστην ἔξωθεν τοῦ χανίου καὶ διὰ τοῦ μικροῦ τηλεσκοπίου μου ἠθέλησα νὰ διευκρινήσω ἐγγύτερον τὸ πρᾶγμα. Ἀλλ' οἱ φακοὶ δὲν ἦσαν ἰσχυροὶ τόσον, ὥστε τὰ πάντα σαφῶς νὰ διακρίνω. Τότε τῶν χωροφυλάκων τις ὀξυδερκῆς ἄλλως τε

ὦν, εἶπεν ὅτι ἦσαν ὀροφύλακες, εἴκοσι μὲν ἑριπποὶ, πεζοὶ δὲ περὶ τοὺς ἐξήκοντα, πάντες φέροντες μακρὰ ἰσπανικά πυροβόλα, προσθεὶς ἅμα ὅτι διέδλεπαν ἀκριβῶς καὶ τὸ ἐπὶ τῶν φεσίων αὐτῶν κίτρινον στέμμα. Καὶ ὄντως ἦσαν ταῦτα ἀληθῆ. Ὅθεν προσέταξα οἱ μὲν ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, ὅταν ἔλθωσι νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ χανίου, οἱ δὲ στρατιῶται ἔξω αὐτοῦ, διότι ὀλίγη ὑπῆρχε θέσις, καὶ εἴτε ὑπέστρεψα εἰς τὰ ἔσω κἀγὼ μετὰ τῶν δύο ἄλλων, τοῦ Γρίδα καὶ Ράλλη. Μετ' οὐ πολὺ ἠκούσαμεν τοὺς ἐρχομένους καλπάζοντας πρὸς τὸ χάνιον, ἐπὶ τῆς πατρώδους ἐκείνης γῆς. Ἦγαίτο δὲ αὐτῶν ἀνὴρ ρωμαλέος, ἄγων τὸ τεσσαρακοστὸν περίπου ἔτος καὶ εἰσηλθὼν εἰς τὴν αὐλὴν, μεθ' ἐτέρων πάντε νέων. Ὁ ρωμαλέος ἀνὴρ ἔφερε τὸν ἱπποτισμὸν ἀρχηγοῦ παλληκαρίων καὶ τὰ σήματα ἀντισυνταγματάρχου ἐπὶ τοῦ ἐρυθροῦ παρυφάσματος χρυσοκεντήτου ἐπανωφορίου. Ἐπὶ τοῦ φεσίου εἶχε τὸ βασιλικὸν ἔμβλημα, ὅπερ εἶχον καὶ οἱ ἕτεροι πάντε ἀξιωματικοί, φέροντες καὶ τὰ σήματα λοχαγῶν καὶ ὑπολοχαγῶν. Ὁ ἀρχηγὸς φιλικῶς ἡμᾶς προσηγόρευσε καὶ ἡμεῖς, ἱστάμενοι, στρατιωτικῶς ἀντιπροσηγορεύσαμεν. Ὁ χαντζῆς κομίσας τάπητα, ἐξέτεινεν αὐτόν, ἐφ' οὗ ἐκάθισαν ὁ τε ἀρχηγὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ. Αἱ καπνοσύριγγες ἀνῆψθησαν, προσηνέχθη δὲ καὶ ὁ καφές· ἀλλ' ὁ ἀρχηγός, καλέσας ἐν τῶν παλληκαρίων αὐτοῦ, ἱστάμενον παρὰ τὴν θύραν, προσέταξεν αὐτῷ νὰ προσγάγῃ τὴν τούραν τῆς ρακῆς. Τότε προέβιν ὑπὲρ ἡμῶν, οἷς προσήνεγκεν ἔπειτα τὴν ξυλότευκτον ψιάλην. Ἀνταπεκρινάμεθα εὐγενῶς, ἱκανὴν πίνοντας ἐκ τῆς ἐξαιρέτου ἐκείνης ρακῆς. Ὁ ἀρχηγός, Γρηγόριος καλούμενος, ἠρώτησεν ἡμᾶς ποῦ ἐπορευόμεθα. Ὁ ὑπολοχαγὸς Γρίδας ἀπεκρίνατο.

— Ὑπάγομεν εἰς Σηρόμερα, διότι ἐκεῖ που ἠκούσθησαν πρὸ μικροῦ δύο φόνοι, καὶ περὶ τῶν φόνων τούτων θὰ ἐρευνησῇ ὁ μεθ' ἡμῶν ἐρχόμενος ἀντισαγγελεὺς.

Ὁ ἀρχηγός Γρηγόριος ἐφάνη ἀρκασθεὶς εἰς τὴν θήλειαν, εἰ καὶ ὑπολαβὼν εἶπεν ὅτι δὲν εἶχεν ἀκούσει τι περὶ τῶν φόνων ἐκείνων. Μετὰ ταῦτα ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς ὅτι ἔμελλε

νὰ ἐκδράμῃ μέχρι τῶν τουρκικῶν ὁρίων, ἵνα πείσθῃ ἂν ὄντως εἰς τὸ τουρκικὸν μετέβῃ, μετὰ τῆς σπείρας αὐτοῦ, ὁ διαδόχτος Σωτήρης Στράτος.

Μετὰ τέταρτον περίπου ὥρας, αὐθις προσήνεγκεν ἡμῖν τὴν τούραν καὶ οὐ μετὰ πολὺ φιλικῶς ἡμᾶς ἀπεχαιρέτισαν πάντες. Ὁ καλπασμός αὐτῶν ἠκούετο ἔτι καὶ ἐξελθὼν τῆς θύρας εἶδον αὐτοὺς ἀναβάντας τάχιστα τὰ ἀπέναντι ὕψωματα καὶ ἀκολουθουμένους ὑπὸ τῶν μανιωδῶς τρεχόντων πεζῶν. Τότε συγχρόνως ἔβαλον τὴν πολεμιστήριον ἐκείνην τῶν Ἀράπιδων φωνήν, ἣτις εἶνε ὅμοία τῇ τῶν θῶων, Βάου, βάου, βάου! βόι, βόι! Ἡ φωνὴ ἐκείνη ἐφθάνεν εἰς τὴν δις διακασθὼν, καὶ δὲν μοι ἤρρεσε πολὺ. Ἐπανεκαμπτὸν δὲ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ χανίου, ὅτε, ἐξελθὼν ὁ χαντζῆς, κατηρθύνθη πρὸς με καὶ λαβὼν εἰς χεῖρας τὸ φέσιον ἐκ τῆς φαλακρᾶς κεφαλῆς αὐτοῦ, εἰς ἑνδειξιν ἄκρας ταπεινώσεως, ἠρώτησέ με·

— Γνωρίζεις, κύριε, ποῖος ἦτο ἐκεῖνος ὁ καπιτάνος;

— Οὐχί. Διατί ἐρωτᾷς; ἀπεκρινάμην ἐγώ.

— Καὶ ποῖος ἦτο; ἠρώτησε καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς Γρίδας.

— Ὁ Σωτήρης Στράτος! εἶπεν ὁ χαντζῆς.

— Καὶ τὸ λέγεις τώρα, σκύλε! εἶπον ἐγὼ θυμωθεὶς καὶ πρὸς αὐτὸν ὀρμήσας.

— Δὲν ἐμπόρουν νὰ σοὶ τὸ εἰπῶ, κύριε, διότι αὐριοῦν ἀμέσως θὰ ἐκαίετο τὸ χάνι μου καὶ θὰ ἐφονεύοντο τὰ τέκνα καὶ ἡ γυνὴ μου. Ἀπὸ τὰ τόσα παλληκάρια σὰς κανεῖς δὲν τὸν ἐγνώρισες.

Τότε κατενόησα ὅτι δὲν ἔπαιεν ὁ δυστυχὴς χαντζῆς, στραφεὶς δὲ ἠρώτησα μετ' ἐπιπλήξεως τὸν ὑπολοχαγὸν Γρίδαν.

— Ποῦ εἶνε οἱ δύο χωροφύλακες σου;

Ὁ Γρίδας ἐκάλεσεν αὐτοὺς γεγωννίᾳ τῇ φωνῇ καὶ ἰδοὺ ἀνέθρονον ἐκ τινος θάμνου ἀκτέας, φουμένης ἐν τῇ γωνίᾳ τῆς αὐλῆς, πλησίον τοῦ τείχους.

— Ποῦ ἦσθε διαδόλου υἱοί; ἠρώτησεν αὐτοὺς θυμωδῶς.

— Ἐκοιμώμεθα ἐκεῖ, εἰς τὴν σκιάν, ἀπεκρίναντο ταπεινῶς, διότι ἀπόψε χωρὶς ἄλλο δὲν εἶμεθα γιὰ ὕπνον!.....

Πόρρω ἠκούετο ἔτι ὁ ὠρυγμὸς τῶν παλληκαρίων καὶ τότε ἠρώτησεν ὁ νέος ἀντισταγγελεύς, ὅπως ἀμνηχνῶν

— Τί θὰ πράξωμεν τώρα;

— Τί θὰ πράξωμεν;

Ἐγὼ ἠρξάμην γελῶν ἐπὶ τῇ ἀπροόπτῳ κατασχίνῃ καὶ ἡ εὐθυμία διεδέξατο τὴν ἡμετέραν λύπην.

— Τί θὰ πράξωμεν; εἶπον πάλιν ἐγώ. Νὰ υποστρέψωμεν ὅθεν ἤλθομεν καὶ ὅστις θέλῃ ἄς συλλάβῃ τὸν Σωτήριον Στράτον. Κύριε ὑπολοχαγὲ Γρίδα, διάταξον ἐπιστροφήν!

Ὅποια τόλμη! Νὰ ἔλθῃ ἐν μέσῳ ἡμῶν, νὰ προσενέγκῃ ἡμῖν ρακήν, καὶ ἡμεῖς; Νὰ προσπίωμεν ὑπὲρ ἐκείνου, ὑπὲρ τοῦ Σωτήρη Στράτου, ὃν ζῶντα ἢ νεκρὸν ἔπρεπε νὰ σιλλάβωμεν!! Ἡ προσβολὴ ἦτο λίαν δεινὴ!

Τότε προσεφώνησα ἐπιστροφή! καὶ ἐπιστρέψαμεν εἰς τὰ ἴδια!

Ἐν Γερμανίᾳ λέγομεν παροιμιωδῶς: «Οἱ Νυρεμβέργιοι δὲν κρεμῶσι τινα ἐὰν μὴ τὸν συλλάβωσι»!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΑ'

(Τέλη Ἀπριλίου τοῦ 1835)

Ἐπάνοδος εἰς Πάτρας.— Ὁ εἰς Τεργέστην ἀπέπλεον τοῦ ἡμετέρου τάγματος.

Δις εἶχον πέμψει ἐκθέσεις περὶ τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τοῦ ἀποσπάσματος μου εἰς τὴν ἐν Μεσολογγίῳ διαβύθιον

1. Ὅτε ἀνέκαμψα εἰς τὴν πατρίδα μου τῇ 1835, παρήλθοι ἐν Μονάχῃ μετὰ τοῦ τάγματος μου, πρὸ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου. Καθ' ἣν ὥραν διηρχόμην πρὸ αὐτοῦ, ὁ ἀναξείπε μοι γελῶν.— Τελοῦργε Νέζερ, δὲν συνάλαβες τὸν Σωτήρη Στράτον, ὃν ἤδυνάθης νὰ τὸν συλλάβῃς! Οἱ Ἕλληνες οὗτοι ἔχουσι πάντες κἄτι τι ἐκ τοῦ ἀρχαίου προγόνου των Ὀθωμανῶν!

τοῦ λόχου ἡμῶν, καθικατεύων ν' ἀνακαλέσῃσιν ἡμᾶς. Ἀπεδείκνυν ὅτι ὁ ἐλώδης πυρετὸς εἶχε κυριαύσει παμπόλλων στρατιωτῶν μου καὶ ὅτι, τοῦ ἐν Βονίτση ἐνετικοῦ φρουρίου οὐδὲν στρατιωτικῶς σημαίνοντος, μάτην καὶ ὅπως ἀνωφελῶς εἰς τὸ κράτος ἐθυσιάζοντο αὐτόθι οἱ ἄνθρωποι μου. Ἀλλ' ἀντὶ ἀνακλήσεως, ἐπεμψάν μοι κιθώτιον φαρμάκων καὶ φάκελλον ὁδηγιῶν πρὸς χρῆσιν τῶν φαρμάκων ἐκείνων. Ἐκ τούτων οὐδὲν προῦκυψε διότι οὔτε φάρμακόν τι, οὔτε τὸ κινῖνον ἐνήργησαν ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν. Ἐγίνοντο βαθμηδὸν ἀσθενέστεροι, εἰ δέ που καὶ ἐπαύετο ὁ πυρετός, οὐδεμίᾳ ἑμῶς ὑπῆρχε θεραπεία καὶ περίθαλψις. Οἱ πάσχοντες κατέκειντο ἐπὶ ψιάθου, κατὰ γῆς βήχοντες κεκαλυμμένοι ταῖς στρατιωτικαῖς χλαμύσι καὶ προσκεφάλαιον ἔχοντες τὸν σάκκον αὐτῶν. Ὁ ἐκ τραγείου ἢ προβατείου κρέατος ζωμὸς οὐδόπως αὐτοὺς ἐρρώνυε. Τότε συνηνῶθη τοῖς δεινοπαθήμασιν ἐκείνοις καὶ ἡ νοσταλγία, ἣν θεραπεύει μόνῃ ἡ εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδος. Οὕτως ἐτελεύτησαν 17 τῶν στρατιωτῶν μου καὶ τέλος ἦλθεν ἡ πρὸς ἐπάνοδον ἐπιταγή.

Χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις κατέλαβε τοὺς στρατιώτας μου. Τροσὺτὴ δὲ ἦτο ἡ συγκίνησις τῶν νοσταλγούντων, ὥστε παραχρῆμα κατέλιπέ τινας ὁ πυρετὸς καὶ βέλτιον διατέθη. Ἀλλ' ἕνεκα τοῦ πυρετοῦ ἐκείνου, μόνον βραχείας ἡμερησίας πορείαν ἠδυνήθην νὰ διατάξω, ἀναβιδάσας πάντα πυρέσσοντα ἐπὶ ἡμῶν. Τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, ἐν τῇ ἑσπερινῇ ἀναφυγῇ ἐθαδίσαμεν μέχρι τοῦ χωρίου Παραδείσου, τῇ δευτέρᾳ μέχρι Στάμιας, καὶ τῇ τρίτῃ μέχρι Μεσολογγίου. Ἐπορευόμεθα δὲ κατὰ τὴν διαταγὴν *tampour, ballant*, καίτοι τοιαύτη πορεία ἦτο θλιβερά! Διότι μόνος ἐγώ, ὁ τυμπανιστὴς ὑπαξιωματικὸς τις καὶ ἑνδεκα ἄνδρες ἠδυνάμεθα προχωρεῖν, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ ἔβαινον ἐπὶ τῶν ἡμιόνων οἰκτον κινῶντας διὰ τῶν ὠχρῶν, ἰσχνῶν καὶ κατηρῶν αὐτῶν προσώπων. Αἰτία τοῦ ἀνωφελοῦς θανάτου καὶ τῆς ἀσθενείας τῶν στρατιωτῶν ὑπῆρξεν ἡ τῶν περὶ τὴν ἀντιδασιλείαν ἄγνοια τῆς χώρας, τοῦ κλίματος καὶ τῶν στρατηγικῶν αὐτοῖς τόπων, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐπίμονος γνώμη τῶν κυρίων ἐκεί-

νων, στρατιωτικῶς νὰ φρουρῶμεν τὴν ἐν τῇ πύλῃ διὰ τῆς λέξεως *Κάστρο* σημειουμένην πολίχνην. Ἐν τῷ χρόνῳ ἀκριδέσταται ἐκθέσεις πρὸς τὴν βασιλείαν ἐπέμποντο ὑπὸ μὲν τῶν ἐν τοῖς τοιοῦτοις κάστροις στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων, περὶ τῆς ἡκιστα στρατηγικῆς ἀξίας τῶν κάστρων ἐκαίνων, ὑπὸ δὲ πλείστον ἄλλων περὶ τοῦ εἰς τὴν ὑγίαν ἐπιδιδουμένου κλίματος τῶν αὐτῶν ἐκαίνων τόπων, διατὶ ἰσχυρογνωμόνως εἶχετο τῶν ὁλεθρίων αὐτῆς σκέψεων ἢ ἀντιδουλεία; Διατὶ δὲν διώριζε στρατιωτικὴν ἐπιτροπείαν ἐξ ἐμπειροπραγμάτων ἀνδρῶν Βαυαρῶν τε καὶ Ἑλλήνων, πρὸς ἐπιθεώρησιν καὶ ἐξέτασιν πάντων ἐκαίνων τῶν κάστρων; Οὕτω βεβαίως θ' ἀπέφευγε πλείστα δεινὰ καὶ ἀνωφελεῖς δαπάναις χρημάτων.

Ἐν Μεσολογγίῳ διατρίψαμεν ἑβδομάδας τινάς, εἴτα δὲ, ἐπέδμημεν πλοίων εἰς Πάτρας κατευθυνόμενοι.

Κατὰ τὰς εἰς Μεσολόγγιον συχνὰς μεταβάσεις μου ἐγνώσθη μοι οἶκός τις, οὗ τὸ ἐπώνυμον κακῇ τύχῃ διαφεύγει τὴν μνήμην μου. Ὁ πατὴρ τοῦ οἴκου τούτου ἐκαλεῖτο κύριος *Νικολάκης* καὶ ἦτο εἰρηνοδόκης Μεσολογγίου. Εἶχε φήμην ἀγαθὴν διατρίψας καὶ πλείστον ἐν Ἰταλίᾳ χρόνον. Πυκνὰς ἐπισκέψεις ἐποιούμην εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὅπου ἔδλεπον τὴν σύζυγον, τὸν δεκατετραετῆ υἱὸν καὶ τὴν μικρὰν κόρην αὐτοῦ. Ὁ παῖς, ἐκαλεῖτο *Περικλῆς* καὶ ἦτο ἀγριὸς καὶ ἀτίθασσος. Ἐγυμνάζετο εἰς τὸ καλῶς ᾄδειν καὶ εἰς τὴν διὰ πασῶν ἐξεφώνει πάντα τὰ ἔθνικα ᾄσματα, ἀδιακόπως βάλλων τὴν λιγυρὰν αὐτοῦ φωνήν. Τὰς ἰδέας αὐτοῦ ἐνίσχυεν ἡ μήτηρ, ἐν πάσῃ δὲ περιστάσει ἀπήτει παρ' αὐτοῦ νὰ ψάλλῃ. Πολλάκις ἡ μήτηρ μοι εἶλεγε·

— Κύριε ὑπολοχαγέ, λάβε μετὰ σοῦ εἰς Γερμανίαν, τὸν υἱόν μου *Περικλῆ* καὶ γύμνασέ τον ἐκεῖ νὰ γείνῃ ψάλτης.

Τοῦτο βεβαίως ἔδοξέ μοι ὡς ἀστείότης διὰ καὶ ὑπέλαθον·

— Ἐχει καλῶς· ὅταν ἐπιβιδιασθῶμεν, τότε θὰ γράψω ὑμῖν νὰ μοὶ τὸν στείλῃτε.

Ἦτο νημερία ὅτε ἐπέδμημεν τῶν πλοίων. Ἐφλέγεν ὁ ἥλιος, διότι ἦτο μεσημβρία καὶ οὐδὲ πνοὴ ἐκινεῖτο, ὅτε διὰ

τῆς πασείρας ἡμῶν διηυλακώσαμεν τὸ ἀλμυρὸν ὕδωρ τῆς διώρυγος. Οἱ ἄλιες εἶχαν δεδεμέναις τὰς λέμβους αὐτῶν πρὸ τῶν οἰκίσκων τῆς παραλίας, οὐδεμίαν δὲ κολυμβίδος ἐφαίνετο ἐπὶ τῆς ἀκινήτου καὶ λείας τῶν ὑδάτων ἐκτάσεως. Οὕτως ἐκαθήμεθα ἐν τῇ σκιά τοῦ κρεμαμένου ἱστίου, ἐπιποθοῦντες ὁροσοδόλον τι πόμα.

Ἀλλὰ τὸ ἐν τῇ πλοιαρίῳ ὕδωρ ἦτο χλιαρὸν καὶ εἶχεν γεῦσιν ἀπαχθῆ. Οὕτω πᾶς τις μανθάνει τί εἶνε στέρησις, καθ' ἧς μοναδικὸν φάρμακον εἶνε ἡ ὑπομονή.

Περὶ τὴν τετάρτην ὥραν μετὰ μεσημβρίας, ὁ πλοίαρχος *Μιχαήλ* ἐφώνησεν·

— Ἐμπρὸς παιδιὰ, σιγκώσατε τὴν ἀγκυραν!

Ταχέως ἀνέστησαν οἱ τέως νοθρῶς κατακείμενοι ναῦται. Ἡ ἄλυσις ἐκρότησε καὶ μετ' οὐ πολὺ ἡ χάρτων βρίθουσα ἀγκυρα εἰσῆχθη εἰς τὸ πλοῖον. Ὁ ψυχρινὸς βορέας ἐπλησε τὰ ἱστία· ἡ καρκυραϊκὴ ἡμῶν γολέττα δις ἢ τρίς ἐταλανταύθη, διότι τέως ἐκλινέ πως ἐπὶ θᾶτερα καὶ ἡ τρόπις γοργῶς ἐσχιζε τὰ σκιρτῶντα κύματα. Δυσμένου τοῦ ἡλίου ὀπισθεν τοῦ ἀκρωτηρίου *Παπᾶ* ἐπλησιάζομεν εἰς τὸν πρὸς ὄνθρον ὅτε δὲ ὅλως ἐκρύδη ἐν τοῖς φλεγομένοις κύμασιν, ὁρμίσθημεν εἰς τὸν ὄρμον Πατρῶν. Ὁ λιμενάρχης ἐξαπέστειλε λέμβον μετὰ τινος ὑπαλλήλου καὶ μετὰ χαρᾶς ἔδωκεν ἡμῖν τὴν ἀδειαν, καίτοι συνήθως δὲν δίδεται μετὰ τὴν ἡλίου ὄσιν. Οὕτως εἰσῆλθομεν μετ' ὀλίγον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον *Μελιταίου* καὶ συνδιατρίψαμεν μετὰ τῶν συστρατιωτῶν ἡμῶν διότι ὅλον τὸ ἡμέτερον τάγμα *Ὁθων Βασιλεὺς* τῆς *Ἑλλάδος* εἶχε συναχθῆ ἐν Πάτραις ὅπως ἐκεῖθεν ἐκπλεύσῃ εἰς *Ταργέστην*. Τῇ ἐπιούσῃ ἐπισκεψάμεθα τοὺς ἐν Πάτραις φίλους, διότι ὄντως ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει εἶχομεν πλείστας γνωριμίας, οἷον τὸν Ἀγγλον πρόξενον *Γρόε*, μετὰ τῆς πεπαιδευμένης συζύγου καὶ ἐρασιμωτάτης θυγατρὸς αὐτοῦ *Νίνας*, τὸν Γάλλον πρόξενον *Βερτίνην* μετὰ τῆς ἀγαστῆς συμβίας αὐτοῦ *Πηνελόπης*· τοὺς ἐκ τοῦ οἴκου *Καλαμογάρτου* τὸν *Νομάρχην* *Γλαράκην*, τὸν ταγματάρχην *Λόντον*, ὃν πάντων καὶ πρότερον ἐμνήσθην.

Τούτοις προσθετέον καὶ ἄλλοις, ὧν φεῖ! ἐλησμονήσα τὰ δνόματα.

Ὁ ἐπιδησιασμός δὲν ἐγένετο ταχέως, ἐμαίναμεν δ' ἐν Πάτραις ἐπὶ ἑπτακαίδεκα ἡμέρας. Διότι εἰσέτι δὲν ἐπαίνοντο τὰ ὠρισμένα πλοῖα, οὐδὲ εἰδησις ἤρχετο περὶ τῆς ναυλώσεως αὐτῶν.

Οὕτω τυχὼν εὐκαιρίας ἀνέβην ἵππου καὶ ἐπορεύθην εἰς Ῥίον μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκαίνων ἐν' ἀποχαιρετίσῳ τοῦς αὐτόθι φίλους μου. Τῇ ἐσπέρᾳ ἐπανακάμψας οἴκαδα, εὔρον κείμενον ἐπὶ τοῦ διβανίου τὸν νεαρὸν Περικλέα, τὸν υἱὸν τοῦ εἰρηνοδίκου Νικολάκη. Ἀναπηδήσας καὶ τὴν χεῖρα ὀρέξας μοι εἶπαν·

— Ἴδού ἐγώ, μετὰ πάντων τῶν πραγμάτων μου! Καὶ ἔδειξε δέμα εἰς τὴν γωνίαν τοῦ δωματίου. Εἶτα, ἐπέδωκέ μοι ἐπιστολὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

— Καλῶς ὥρισας, εἶπον ἐγώ, κἄπως ἐκπαπληγμένος καὶ ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν. Αὕτη οὐδὲν ἄλλο ἔλεγεν εἰμὴ ὅτι μοι ἔπεμπε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, κατὰ τὰ συμφωνηθέντα. παρεκάλει δὲ νὰ μεριμνήσω περὶ τῆς ἐν Γερμανίᾳ μορφώσεως αὐτοῦ. Πόθεν θὰ ἐπορίζομην τοῦς πρὸς τοῦτο πόρους οὐδ' ἐλαχίστη ἐγένετο μανία. Τὸ πρᾶγμα ἦτο πλέον τι ἢ ἀφελές. Ἀλλὰ τί ἔδει γενέσθαι; Πρὸς ὥραν ἔδωκα αὐτῷ φαγεῖν καὶ εἶπον ὅτι αὐριον θὰ ἐσκεπτόμεθα περὶ τοῦ πράγματος. Τῇ ἐσπέρᾳ πορευθεὶς εἰς δεῖπνον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ Μελιταίου, διηγησάμην τοῖς παροῦσι συστρατιώταις τὸ πρᾶγμα εἰπὼν ὅτι ἦτο μὲν λίαν δυσάρεστον νὰ πέμψω ὀπίσω τὸν νεανίσκον, δὲν εἶχον ὅμως τοῦς πόρους ὅπως παραλάβω αὐτὸν ἐν Γερμανίᾳ μετ' ἐμοῦ. Δὲν ἠδυνάμην νὰ νοήσω πῶς ἐφαντάσθησαν οἱ γονεῖς νὰ μοι πέμψωσι τὸν υἱόν, ἄνευ διαταγμοῦ σπουδαίων ὑπολαβόντες τὴν πρὸς ἀστειότητα ἐξενεχθείσαν συναίνεσίν μου. Ὁ μισθὸς ὑπολοχηγοῦ, δὲν ἐπῆρκει εἰς τοιαύτην θυσίαν.

Ὁ εἰς τὰ ἄνω τῆς τραπέζης καθήμενος ἡμέτερος συνταγματάρχης ἤκουσε μετὰ προσοχῆς τοῦ ἐμοῦ διαλόγου, διότι ἡ ἐκθεσίς μου εἶχε προξενήσει μεγάλην εὐθυμίαν τοῖς

ἡμετέροις συστρατιώταις, οἵτινες μ' ἐπέσκηπτον ἐπὶ τῷ θετῷ υἱῷ μου. Ὁ ἀρχηγός, μαθὼν τὰ γενόμενα, ἐκάλεσέ με παρ' ἐαυτοῦ καὶ εἶπέ μοι.

— Μὴ σοι μελέτω τὸ πρᾶγμα τοῦτο· δὲν δύνασαι νὰ συμπεριλάβῃς τὸν νέον, καὶ ἐὰν ἀκόμη θέλῃς. Διότι δὲν σοι τὸ ἐπιτρέπω. Εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀποστολάς οὐδεὶς ιδιώτης δύναται ν' ἀκολουθήσῃ ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας. Ἐφ' ἐξῆς ὅμως ἔσο προσεκτικώτερος εἴαν ὁμιλῇς, ἵνα μὴ πάσχῃς τοιαῦτα.

Ἠὐχαρίστησα τῷ ἀρχηγῷ ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἀνακοινώσει ταύτῃ, ἥπερ μ' ἀπήλλαξε τῆς ἀμηχανίας καὶ παρεκάλεσα αὐτὸν νὰ ἐπιτρέψῃ τῷ διαρμηναίῳ ἡμῶν ὑπολοχαγῷ Μουζάλα τὴν εἰς τὸν νεανίσκον ἀνακοίνωσιν τοῦ πράγματος, διότι ἴσως ὁ Περικλῆς δὲν θὰ ἐπίστευεν ἀκούων ἐκ τοῦ στόματός μου. Τοῦτο καὶ ἐγένετο, τῇ δ' ἐπισύσῃ ἐσπέρᾳ ἐπεβίβασα εἰς πλοῖον τὸν νέον Περικλῆ καὶ ἔπεμψα πάλιν εἰς Μεσολόγγιον.

Τέλος ἦλθον τρία μεγάλα ὑδραῖκά πλοῖα πρὸς παραλαβὴν ἡμῶν καὶ ἐν γαλαξειδιώτικον βρίκιον. Τὰ μὲν πρῶτα τρία ὠρίσθησαν χάριν τοῦ ἐπιτελείου καὶ τῶν ἐξ λόχων, τὸ δὲ βρίκιον χάριν τῶν ἱππῶν. Ἐν τοῖς δωματίοις τούτου ἐμελλόν ἐπιβῆναι τρεῖς ἀξιωματικοί. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεὶς τῶν ἀξιωματικῶν ἠθέλε νὰ χωρισθῇ τοῦ ἐαυτοῦ λόχου συνεπνήσαμεν ἐγὼ καὶ δύο ἀξιωματικοὶ μὴ ὑποκαίμενοι εἰς τὴν ναυτίαν ὅπως καὶ ἐγὼ καὶ ἠγγείλαμεν ὅτι ἠθέλομεν νὰ πλεύσωμεν ἐπὶ τοῦ πλοίου τῶν ἱππῶν. Οὕτως θ' ἀπεφεύγομεν τὸν δυσάρεστον συγκατάπλουν μετὰ τῶν ναυτιώντων.

Κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι διαμνην ἡμῶν διάφοροι κύνες ἠκολούθουν ἐκάστῳ λόχῳ, διότι οἱ στρατιῶται ἀγαπῶσι τὰ ζῷα. Ὁ ἀρχηγὸς ἐφοβήθη μὴ συνεπιθῶσι καὶ ἐκαῖνοι οἱ κύνες καὶ ἀσπηρῶς ἀπηγόρευσε τὸν ἐπιδησιασμόν αὐτῶν. Ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ ἐπιδησιαμοῦ ἰδοὺ συνήχθησαν αὐτόσε καὶ πάντες οἱ κύνες. Ἦσαν περὶ τοὺς τριάκοντα διαφόρων εἰδῶν. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐλήφθη εἰς τὰς λέμβους καὶ τότε ἤρξαντο τρέχοντες ἄνω καὶ κάτω, ὠρυόμενοι ἐπὶ τῆς

παραλίας. Πολλοὶ ὤρμησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἠκολούθουν κολυμβῶντες. Ἀλλὰ τὰ πλοῖα ἀπείχον μακρὰν, οὕτω δὲ κατὰ μικρὸν πάντες οἱ κύνες ἔμειναν ὀπίσω, πλὴν ἐνὸς φαιοχρόου βουκολικοῦ τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ, ὃς ἀφίκετο μέχρι τῶν πλοίων. Ὅτε πάντες ἐπέβημεν, ἐκολούμθα ὠρυόμενος περὶ τὸ βρῖκιον ἡμῶν. Πάντες ἵσταντο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῶν ἄλλων πλοίων, θεώμενοι τὸν εὐστήνον κύνα καὶ τότε ὁ ἀρχηγὸς ἡμῶν ἐπέτρεψε διὰ τοῦ φωνηγενοῦ νὰ λάβωμεν τὸν κύνα εἰς τὸ πλοῖον, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἄλλως τε λίαν ἐγκαίρως. Ἦτο ὅλως ἀπειρικός καὶ παρὰ μικρὸν ἐπνίγη.

Ἀρχομένου τοῦ πλοῦ ὁ ἀνεμος ἔπνεεν ἀσθενῆς, ὅτε ἑμῶς ἐγένετο νύξ, μετεβλήθη εἰς σφοδρότερον καὶ διήρκεσε μέχρι τῆς ἐπιούσης. Τριταῖοι εἶδομεν τὴν Κέρκυραν, ἐσπέρας δὲ γενομένης διεπλεύσαμεν πρὸ αὐτῆς. Τότε ἐκόπασεν ὁ ἀνεμος ἀλλὰ μέχρις ὀρθρου. Πρὸς τὴν νῆσον Σάσσα ἐστρεψε τὴν προσοχὴν ἡμῶν ὁ πλοίαρχος καὶ ἐδειξεν ἡμῖν μέλαιναν ζώνην εἰς τὴν ἐσχάτην θάλασσαν.

— Μετὰ μίαν ὥραν θὰ ἔχωμεν ἰσχυρὸν νότιον εἰσθε φίλοι τῆς θαλάσσης;

— Ναί, πλοίαρχε ἀπεκρινάμεθα.

Μόλις μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἤρξατο τῆς θαλάσσης ὁ τάραχος. Καὶ ἀνεμος μὲν δὲν ἔπνευσεν ἀμέσως, ἀλλὰ μετὰ τινα λεπτὰ ἐπῆλθε σφοδρὸς νότιος διεγείρας τὴν θάλασσαν. Τὰ κύματα ἐξογκώθησαν καὶ τὸ πλοῖον ἀνῆρχετο εἰς τὰς κορυφὰς αὐτῶν, καὶ ὅτε διερρύγγοντο, τὸ πλοῖον ὥλισθαίνεν εἰς βάθος πολὺ καὶ πάλιν ταχέως ἀνέβαινεν εἰς ὕψος καὶ διήλυνε διὰ τῶν ἀφρωδῶν ὑδάτων. Ἐκλίνε δὲ τὸ πλοῖον ἡμῶν πρὸς δεξιὰν καὶ ἀριστεράν καὶ πολλάκις ἐδύθειε τὰς κεφαλὰς, εἰς τὴν ροχθοῦσαν θάλασσαν καὶ ὁ ἀνεμος ἐπὶ μᾶλλον ἐφαιδρύνετο. Οὐχ ἦττον ἑμῶς καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ ἄλλα ἱστιοφόρα προὐχώρουεν ἱκανῶς, τῆς τρικυρίας διαρκεσάσης τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.

Μετ' αὐτὰς εἶδομεν τὴν Τεργέστην καὶ εἶχομεν ἀπέναντι τὸ ἀκρωτήριο ἐκεῖνο, ὅπερ σχηματίζει τὸν κόλπον Πιρά-

νον. Ὁ ἀνεμος εἶχε κοπῇ ὥς διὰ παλέκως, ἐπῆλθε γαλήνη, ἡ θάλασσα ἡσύχει καὶ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου τῶν ὑδάτων τὰ πλοῖα ἡμῶν ἔμενον ἀκίνητα. Οὕτως ἐπῆλθε μεσημέρια, ὁ οὐρανὸς ἦτο εὐδριος καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ ὀπισθεν τῆς Τεργέστης ὄρους Κάροι ἠωροῦντο λευκά τινα νεφύδρια, ἐλκύνοντα μεγάλως τὴν προσοχὴν τῶν ἡμετέρων πλοιάρχων. Ὁ τοῦ ἡμετέρου πλοίου εἶπεν ὅτι ἦσαν κάκιστον σημεῖον, προαγγέλον ἑκρηξιν τῆς φοβερᾶς Βόρρας, ἀνέμου βορειοανατολικοῦ, ὃς αὐτόθεν πνέει τοσοῦτο βιαίως, ὥστε οὐδὲν πλοῖον δύναται ν' ἀντίσχη. Ἀλλ' ἰδοὺ ἐκ τοῦ λιμένος Τεργέστης τέσσαρες μεγαλοπρεπεῖς λέμβοι, ἕκαστος φέρων κωπηλάτας ἐξ ἔρχονται πρὸς τὰ ἡμέτερα πλοῖα. Εἶχον ἀναπεπταμένην τὴν αὐστριακὴν σημαίαν, ἐπλησίασαν ταχέως καὶ ἀνεκοίνωσαν τοῖς πλοιάρχοις ὅτι τὸ λιμεναρχεῖον προσέταττε νὰ ρυμουλκηθῶσι τὰ πλοῖα ἡμῶν εἰς τὸ λοιμοκαθατήριον, διότι μετ' οὐ πολὺ, θὰ ἐπέσκηπτεν ἡ Βόρρα, ἥτις θὰ παρέσυρεν ἡμᾶς μακρὰν εἰς τὸν κόλπον. Τὸ λιμεναρχεῖον εἶχε παρατηρήσει ἐπὶ τοῦ προσθίου ἡμῶν ἱστοῦ τὴν βαυαρικὴν σημαίαν καὶ διὰ τοῦτο ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν ἡμῶν. Παρὶ τὴν τρίτην περίπου ὥραν ἀφικόμεθα πάντες εἰς τὸν λιμένα καὶ ἕκαστον τῶν ἡμετέρων πλοίων ὤρμίσθη εἰς τὸ λοιμοκαθατήριον, τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου.

Μόλις μετὰ τὴν ἀγκυροβόλησιν ἐδόθησεν ἡ πρώτη ὀρμὴ τῆς Βόρρας. Ἦτο φοβερά ἡ βία τοῦ ἀνέμου ἐκεῖνου. Οἱ ἱστοὶ ἡμῶν ἔτρεμον καὶ ἔσταινον, ἐσύριζον δὲ τὰ ἄρμενα ἐν ἐκείνῃ τῇ βρικίᾳ ἐπὶ δύο ὅλας ἡμέρας. Ἡ δύναμις τοῦ ἀνέμου εἴτα ἐχαλαρώθη καὶ πάλιν ἦλθεν ἡ ἡσυχία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΒ'

(Ιούνιος τοῦ 1835).

Πορεία ἐκ Τεργέστης διὰ τῆς Αὐστρίας εἰς Βαυαρίαν, μέχρι τοῦ ἐν Βυρτσβούργῃ στρατώνος ἡμῶν.

Οὕτω πρὸς ὥραν ἤμεν εὐτυχεῖς ἐπὶ τῇ ἐν τῷ λοιμοκαθαρτηρίῳ ἀσφαλεῖ προσορμίσει, ἀναπαυόμενοι ἐν τοῖς κοιτωνίσκοις τῶν πλοίων. Τὸ εἰς τὰ ἄρμενα τοῦ πλοίου σιρίζον φόβητρον οὐδὲν ἡμᾶς ἐβλάψεν, οὐδ' ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ ἡμᾶς ἐπὶ τινὰς ἔτι ἡμέρας ἐν τῷ Ἀδριατικῷ κόλπῳ. Τῇ ἐσπέρᾳ ἐκείνῃ ὁ μάγειρος παρέθηκεν ἡμῖν ἐξαιρετικὸν ὀρνιθοζωμόν, τότε δὲ κατενόησαμεν ὅτι κατεπλεύσαμεν εἰς φιλόξενον ἀκτὴν. Ἐπὶ δύο ἡμέρας διεμείναμεν ἡσυχοὶ ἐν τοῖς κοιτωνίσκοις, ἐνόσῃ δὴλα δὴ ἔπνεεν ἡ λυσσώδης Βόρρα. Τριταῖοι ἀπέβημεν τῶν πλοίων εἰς τὴν προκυμαίαν τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου· ἀλλ' ἅμα τῷ πρώτῳ βήματι ὁ φύλαξ προσέταξε νὰ μὴ προδῶμεν καὶ τότε ἐνόησαμεν ὅτι ἤμεν ἐκεῖ ὥσπερ αἰχμάλωτοι. Ὅθεν ἐπορεύθημεν πρὸς τὸ κιγκλιδωτόν, οὗ ἔξωθεν πολλοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, περιέργως ἡμᾶς ἐθεώντο.

Παρατηρούμεθα ὡς ζῶντα θηριοτροφείου. Ἀλλὰ τί τὸ ἐν ἡμῖν παράδοξον πρὸς διέγερσιν τηλικαύτης περιεργίας; Οὐδὲν ἄλλο, πλὴν τῆς στρατιωτικῆς στολῆς, ἐν δ' Ἑλλάδι οὐδένα εἶχομεν κατορθώσει ἄθλον, οὐ ἕνεκα νὰ θεωρήμεθα ὡς ἥρωες. Τῇ τετάρτῃ ἐσπερινῇ ὥρᾳ, ἡ διοίκησις Τεργέστης ἔπεμψε μουσικὸν θάσσον, ὃς ἐπαιάνισε διάφορα μέλη ἐνώπιον τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου. Οὕτω πάμπλειστοι προσήλθον ἐκ τῆς πόλεως, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ὧν ἡ θεία διασκέδασέ πως τῆς αἰχμαλωσίας ἡμῶν τὴν συναίσθησιν. Ὁ μουσικὸς θάσος καθ' ἑκάστην, μετὰ μεσημβρίαν, ἐπαιάνιζεν ἐπὶ δύο ὥρας, πρὸ τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου.

Παρατωθείσης τῆς ἡμετέρας καθάρσεως, τῇ προῖξ τῆς 15ης ἡμέρας, συνοδεύοντος τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως Τεργέστης, τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ, τοῦ φρουράρχου καὶ πολ-

λῶν ἀξιωματικῶν, ἐπορεύθημεν, παιανίζουσης τῆς μουσικῆς, εἰς τὴν πόλιν Τεργέστην, ἐνθα κατελύσαμεν ἐπὶ μίαν ἡμέραν. Τῇ ἐπιούσῃ, τῇ πέμπτῃ ἐσθινῇ ὥρᾳ, τὸ τάγμα ἡμῶν, συνοδεύόντων πάντων τῶν ἐν Τεργέστῃ ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν, ἀφίκατο μέχρι τῶν περικειμένων ἀγρῶν, ἐνθα παρηλάσαμεν πρὸ τοῦ διοικητοῦ καὶ εἰτα ἐξηκολουθήσαμεν τὴν εἰς Ὀψίνην πορείαν.

Ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς πορείας ἐκείνης πολλά μοι προῦξεναι δεινά. Κατὰ τὸν πλοῦν καὶ τὴν κάθαρσιν ἐφόρουσαν εὐμαρίδας, ὧν ἕνεκα οἱ πόδες μου εἶχον ἀπαλυνθῇ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν δεκάωρον πορείαν τῆς πρώτης ἐκείνης ἡμέρας οἱ πόδες μου καθυμάρχθησαν καὶ ὅτε τῇ ἐσπέρᾳ ἐσταθμεύσαμεν, ἀνῶρυξα ὅπῃ ἐν κήπῳ τινὶ καὶ ἐπὶ ὥραν ἔβηκα τοὺς πόδας μου εἰς τὴν ψυχρὰν γῆν. Εἰτα ἤλπειφα αὐτοὺς δι' ἐλαφείου λίπους, τοῦτο δ' ἐθεράπευσε τοὺς μώλωπας αὐτῶν. Τῇ ἐπιούσῃ, ἐνειλίξας τοὺς πόδας διὰ μαλακῶν ρακῶν, ἐπορεύθημεν τὸν δυσχερῆ δρόμον ἀνευ ἄλγους τινός. Ἡ πορεία ἡμῶν ἐγένετο διὰ Κράιν, τῆς ἀνω καὶ Κάτω Στειρίας καὶ τῆς ἀνω Αὐστρίας. Πανταχοῦ ἐγκαρδίως ἐδεξιούντο ἡμᾶς, ἰδίᾳ δὲ ἐν Στειρίᾳ οἱ μεταλλευταί. Τὸ μόνον δυσάρεστον τῆς πορείας ἡμῶν ἦτο ἡ περιεργία ἐκείνων, οἵτινες ὑπεδέχοντο καὶ περιέθαλπον ἡμᾶς. Σφόδρα ἠνώχλουν ἡμῖν αἱ ἐρωτήσεις αὐτῶν, καθ' ἑκάστην δὲ ἠναγκαζόμεθα πάντοτε εἰς τὰ αὐτὰ τὰ αὐτὰ ἀποκρίνεσθαι.

Πρὸς ἀνεσιν τῶν στρατιωτῶν, ἐθαδίζομεν κατὰ λόχους. Ὅσάκις δ' ἐπλησιάζομεν εἰς πολίχνην τινα, ἐνθα ἔμελλε νὰ στρατοπεδεύσῃ τὸ ὅλον τάγμα, τότε, πρὶν ἢ ἀφικώμεθα εἰς αὐτήν, συνηρχόμεθα πάντες ἐν ὥριαίᾳ ἀπ' αὐτῆς ἀποστάσει, καὶ οὕτως ἅπαν τὸ τάγμα εἰσῆρχετο εἰς τὴν πολίχνην. Ἄλλως τε πᾶς λόχος ἐθάδιζε κατὰ τι ὀρισμένον κατάλυμα. Πάντοτε δὲ ἐνωρὶς ἠγειρόμεθα. Περί τὴν δευτέραν μὲν προῖξ τῆς ὥρας τὸ τύμπανον ἠγγελλε τὴν προπαρασκευήν, περί δὲ τὴν τρίτην γενικὴν προέλασιν. Οὕτως, ὅσάκις τὸ στρατόπεδον δὲν ἀπαίχε πολὺ, πάντοτε περί τὴν ὀγδόην ἢ ἐνάτην ὥραν ἀφικνούμεθα εἰς αὐτό. Ἐν Στειρίᾳ

ἀφικόμεθα τῇ ἐνάτῃ πρωΐνῃ ὥρα εἰς ἀρνησιῶν τινος μεταλλευτοῦ τὰ κτήματα. Ἐσχομεν τὸ αὐτόχημα, μετὰ τὴν αὐτόσε ἀφίξιν ἡμῶν, νὰ καθαρθώμεν θεόντως ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τοῦ καὶ ν' ἀναπαυθώμεν, ἐξαπλωθέντες ἐπὶ τινὰς ὥρας. Ἐν ἐκείνῃ τῇ καταλύματι ἦμεν ὁμοῦ πάντες οἱ τοῦ λόγου ἀξιωματικοὶ μετὰ τοῦ ἱατροῦ τοῦ τάγματος. Τὸ ἐμὸν δωμάτιον ἦτο παρὰ τὸ τοῦ λοχαγοῦ, αἱ πλάγαι θύραι ἦσαν ἡμικλειστοὶ καὶ ἐγὼ ἐκαίμην ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου. Μετ' οὗ πολὺ ἤκουσα τὸν ὑπηρέτην τοῦ οἰκοδεσπότου προσκαλοῦντα τὸν ἡμέτερον λοχαγόν, ἵνα παράσχω τῇ κυρίῳ αὐτοῦ τὴν τιμὴν τοῦ συγγευματίσαι ἐν τῇ σκιάδι τοῦ κήπου μετὰ τῶν τοῦ οἴκου. Ὁ λοχαγὸς ἡμῶν Κουχενράυτερ ἦτο ἀνὴρ ἀλλόκοτος. Ὡς ὢν χωρικοῦ, νέος ἐγένετο στρατιώτης, συναξαστράτευσε τῷ Μ. Ναπολέοντι εἰς Ἰσπανίαν καὶ εἴτα ἐγένετο λοχαγός. Ἦτο αὐτοδίδακτος, ἀλλ' οἱ τρόποι αὐτοῦ ἦσαν πάντοτε παράδοξοι.

Ἦκουσα αὐτοῦ ἀποκριναμένου τῷ ὑπηρέτῃ ὅπως ἀποτόμως.

— Εἶπε τῷ κυρίῳ σου ὅτι ὁ λοχαγὸς τρώγει ἐν τῷ δωματίῳ του.

Ὁ ὑπηρέτης ἀπήλθε καὶ μετ' ὀλίγον ἦλθεν αὐτὸς ὁ οἰκοδεσπότης καὶ καθικέτευσε τὸν λοχαγόν ἡμῶν νὰ καταβῇ εἰς τὴν τράπεζαν. Ὁ οἰκοδεσπότης θὰ ἤσχυνετο, διότι εἶχε προσκαλέσει καὶ τινὰς ἄλλους φίλους. Ὁ λοχαγὸς διετέλεσεν ἄκαμπος καὶ ἐν τέλει εἶπε·

— Καλῶς· θὰ φανῶ εἰς τὴν τράπεζαν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ὁρῇ ὅτι, μέχρι τοῦ ὁπτοῦ, οὐδεὶς θὰ γείνη λόγος περὶ τῆς Ἑλλάδος. Μηδεμία νὰ μοὶ γείνη ἐρώτησις, διότι θέλω ἀπαξ καὶ νὰ φάγω ἐν ἡσυχίᾳ. Εἶνε ὀχληρὸν καθ' ἐκάστην ν' ἀποκρίνωμαι εἰς τὰς αὐτὰς ἐρωτήσεις.

— Ἐχει καλῶς, κύριε λοχαγέ. Θὰ γείνη ὅπως θέλετε.

— Τότε καγὼ ἀναστὰς εἰσῆλθον εἰς τὸ τοῦ λοχαγοῦ δωμάτιον καὶ εἶπον αὐτῷ·

— Σοὶ εὐγνωμονοῦμεν, κύριε λοχαγέ, ἐπὶ τῇ ὁρῇ ἐν ἀπότησας. Οὕτω θὰ δυνηθώμεν νὰ φάγωμεν ἐν ἡσυχίᾳ.

— Πίστευσον, κύριε ὑπολοχαγέ, ὅτι ἐκ τῆς περιεργίας τῶν πλουσίων τούτων θὰ με τέρψη τὸ μεσημερινὸν γεῦμά μου.

— Ἀλλὰ πῶς θὰ πράξῃ ὁ ἱατρὸς τοῦ τάγματος, οὗ πᾶς τρίτος λόγος εἶνε πάντοτε ἡ Ἑλλάς;

— Θὰ εἶνε νόστιμον!

Σημανθείσης τῆς δωδεκάτης ὥρας, ἦλθεν ἄμαξα, ἐξευγμένη ὑπὸ τεσσάρων μεγαλοπρεπῶν μελάνων ἵππων καὶ ἔστη εἰς τὴν θύραν ἡμῶν, ὅπως παραλαβοῦσα ἡμᾶς, ἀγάγῃ διὰ τῆς θανδροστοιχίας, εἰς τὸ τετρακόσια βήματα ἀπέχον κισσικὸν τοῦ πλουσίου. Ἐκεῖ κατελάδομεν τὰς προσκληθείσας κυρίας καὶ τινὰς γείτονας μεταλλευτάς. Ἐπὶ ἐξώστου ἐκάθητο ἐγγχώριος μουσικὸς θίασος. Ἐκαθίσσαμεν εἰς τὴν τράπεζαν. Οὐδεὶς λόγος ἐλέχθη περὶ Ἑλλάδος, οὐδεμία ἐρώτησις περὶ τῶν πραγμάτων αὐτῆς.

Ὁ διδάκτωρ δις ἢ τρίς εἶπεν·

— Ἐν Ἑλλάδι ἄλλως ἔχουσι τὰ πράγματα. . . . Πρέπει νὰ ἴβητε τὰς ἑλληνίδας.

Ἀλλ' οὐδεὶς ἀπεκρίνατο. οὐδεὶς μετέσχε τοῦ διαλόγου. Τότε ὅπως ἠπόρησε, διότι οὐδεπώποτε εἶχε πάθει ὁμοίον τι. Ἀλλ' ἰδοὺ ἐφάνη ὁ ὑπηρέτης, φέρων τὸ ὁπτόν καὶ ἡ θύελλα ἐξερράγη. Πάντες ἀπέτειναν ἐρωτήσεις περὶ τούτου καὶ ἐκείνου τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων, αἱ δ' ἐρωτήσεις ἦσαν αἱ τέως καθ' ἐκάστην πρὸς ἡμᾶς ἐπαναληφθεῖσαι. Ἦτοι, εἶνε αἱ ἑλληνίδες ὀρκίαι; Πῶς ζῶσι, πῶς τρώγουσιν οἱ Ἕλληνες; Τί ποιοῦσιν οἶκοι αἱ γυναῖκες; Καὶ μυρία ὅμοιαι πολυπράγμονες ἐρωτήσεις. Τότε ὁ ἱατρὸς ἐγένετο ὡς ἵππος εἰς πεδίον. Ὁ λοχαγὸς ὅμως ἠγάλλετο, διότι τὰ πράγματα ἐγένοντο ὡς ἐπεθύμει.

Ὅτε τῇ ἐπιούσῃ πρωΐᾳ ἀπήλθομεν καὶ μετὰ δίωρον πορείαν ἔστημεν, ἵνα προγευθώμεν, οἱ ὑπηρέται ἡμῶν ἐκόμισαν μέγα κένιστρον ἐδεσμάτων, πέρδικας, ἐλάφειον κρέας, κρέας λαγωῦ κτλ., καὶ πολλὰς ψιάλας ἐξαιρέτου οἴνου. Προσπίομεν τότε εἰς ὑγειάν τοῦ ἀγαστοῦ πλουσίου, ὅσπερ οὕτως εἶχε φιλοξενήσει ἡμᾶς. Οὕτω διήλθομεν τὴν Στει-

ρίαν καὶ τὴν ἄνω Αὐστρίαν, πανταχοῦ τυγχάνοντες φιλικωτάτης δεξιώσεως. Πολλοὶ συνεκροτήθησαν χάριν ἡμῶν ἰδιωτικοὶ χοροί, πολλάκις δ' ἐχορεύσαμεν μέχρι δευτέρας ἑωθινῆς ὥρας. Ἦτο δὲ τότε τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου καὶ οὐδεὶς ἐπατρέπετο δημόσιος χορός.

Παρά τὴν πόλιν Βράουνου διέδημεν τὰ ὄρια καὶ ἐπατήσαμεν τὴν πατρίον γῆν. Ἡ ἐπ' αὐτῆς ὑποδοχὴ ὑπῆρξε μὲν ἐγκάρδιος, ἀλλ' ὁμοῦ καὶ ἐπιχώριος, ὅτε καὶ τὸ ἐθνικὸν ποτόν, ὁ ζύθος, ἰδίᾳ πρωτηγωνίστησεν. Ὁ εἰρηνοδίκης τοῦ πλησιαιτάτου εἰρηνοδικείου ὑπεδέξατο ἡμᾶς ὑπὸ τιμητικὴν πύλην, ἐκ φύλλων καὶ κλάδων, προσφωνήσας καὶ λόγον τινά. Δι' ὀλίγων λέξεων ἀπήντησεν ὁ ἡμέτερος ταγματάρχης καὶ τότε ἐδεξιώθησαν τοὺς στρατιώτας, προσαναγκάζοντες ζύθον, ἐκ πίθων πλησίον που κειμένων καὶ ἐτοιμῶν ὄντων.

Ταῦτα ἐπανελήφθησαν ἐν ἐκάστη περιφερείᾳ παντὸς εἰρηνοδικείου καὶ πάντοτε διηρχόμεθα ὑπὸ τιμητικὴν πύλην, ἐνθα ἐφιλοφρονοῦντο τοὺς στρατιώτας ἡμῶν διὰ ζύθου, τσιροῦ καὶ ἄρτου. Ἐνιαχοῦ μάλιστα, ὅπου καὶ διημερεύσαμεν, τιμητικαὶ ἀψίδες εἶχον στηθῇ καὶ ἀνωθεν τῶν Λάκκων ζύθον¹.

Ὡς ἤδη εἴρηται ἐν τῇ περιφερείᾳ παντὸς ἐγχωρίου δικαστηρίου ὑπῆρχε τιμητικὴ ἀψὶς καὶ ὑπ' αὐτὴν πάντοτε παντὶ ἡμῶν προσεφέρετο ἄφρον ἐπιτήριον ζύθου πρὸς φιλοφροσύνην ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ ἐπανακάμψει. Ὁ βασιλικὸς ἐγχώριος δικαστὴς προσεφώνει λόγον πρὸς ὑποδοχὴν, ὅς

1. Λάκκοι ζύθου εἶνε λάκκοι, βαθέως λελαζευμένοι ἐν τῇ πέτρᾳ, ἐξω τῶν πόλεων ἢ χωριῶν. Οἱ λάκκοι οὗτοι εἶνε φανερώτατοι καὶ διὰ τοῦτο κάλλιστα τηρεῖται ἐν αὐτοῖς ὁ ζύθος. Ἐξῶθεν αὐτῶν φυτεύονται συνηθὲς φυλῶραι καὶ τῇ ἐσπέρᾳ συναθροίζονται παρὰ τὰς αὐτῶν τραπέζας πᾶμπλειστοὶ ξένοι, ὅπως ἀναψύξωσιν ἑαυτοὺς διὰ τοῦ φοχροῦ κριθίνου χυμοῦ.

ἡμέτερος ἀρχηγὸς ἀνταφώνει, ὡς τίως ἐποίει, τὸν αὐτὸν λόγον, ἐν κατὰ πρῶτον εἶχει εἰπεῖ, ἐν Βράουνου.

Ἀλλὰ ταῦτα μόνον δὲν ἤρκειν διανεμήθησαν εἰς τὸ τάγμα ἡμῶν καὶ πολλὰ ποιημάτια, προσφωνοῦντα τὸ εὐπαρέστη. Ἐν αὐτοῖς ἐξυμνούμεθα μέχρι οὐρανοῦ καὶ ἡρώες ὀνομαζόμεθα, παραβληθέντες καὶ πρὸς τοὺς τριακασίους τῶν θερμιπολῶν Σπαρτιάτας. Ἀλλ' οὕτω τὰ ποιημάτια ἐκεῖνα εἶχον λάθει χροιάν τινα σατυρικῶν στίχων. Ἐν τῇ περιδοήτῳ τόπῳ Ἀλτάιγκ, ἐχορεύσαμεν καθ' ὅλην τὴν νύκτα, τῇ δὲ τρίτῃ πρωινῇ ὥρᾳ ἠρξάμεθα προβαίνοντες.

Τέλος ἐπλησιάσαμεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν Μόναχον καὶ τῇ μεσημέρᾳ τῆς ἐπισύσης εἰσῆλθομεν εἰς αὐτήν. Ἐπαιδὴ αἱ στρατιωτικαὶ ἡμῶν στολαὶ ἦσαν λίαν τετριμμέναι· ὁ ταγματάρχης ἡμῶν, ἐν ὅσῳ ἔτι ἦμεν ἐν Τεργέστη, εἶχε διατάξει νὰ ληφθῇ τὸ μέτρον καὶ νὰ σταλῇ εἰς Μόναχον, πρὸς τὴν ἐπιτροπείαν τῶν στρατιωτικῶν ἐσθημάτων, ἵνα παρασκευασθῶσι νέαι στολαί.

Ὅτε τῇ ἐπισύσῃ ἀπαίχομεν τοῦ Μονάχου τρεῖς ἔτι ὥρας, ἦλθον δύο ὁχήματα φέροντα τὰς νέας στολὰς τῶν ἀξιωματικῶν. Τότε ἐσθημεν καὶ ἐστολίσθημεν ἐν τοῖς παρὰ τὴν ὁδὸν ἀγροῖς. Μέχρι τοῦδε τὸ τάγμα ἐπορεύετο ἐν δυοῖς στοίχοις, ἐν δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τῆς ὁδοῦ, οὕτως ἀποφεύγον τὴν ἐξέγερσιν τοῦ κονιορτοῦ. Ὅτε ὁμοῦς ἠγγίσσαμεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐδόθη ἐντολὴ νὰ βαδίσωμεν κατὰ ψάλαγγας μετωπηδόν. Ἀλλὰ τὸσον πυκνὸς διηγέρθη κονιορτός, ὥστε κατεκαλύφθησαν αἱ νέαι ἡμῶν μονοστολαί.

Εἶνε γνωστὸν τὸ εὐμετάδλητον τοῦ Μονάχου κλίμα, τὴν δὲ κατάστασιν ταύτην προξενοῦσιν αἱ βαυαρικαὶ Ἀλπεις. Ἐν θέρῃ οὐδεὶς τῶν κατοίκων Μονάχου· τολμᾷ νὰ ἐξέλθῃ ἄνευ ἀλεξιδρόχου, ἐν μέσῳ εὐδαιμονιστοῦ καιροῦ. Ὅτε ἠγγίσσαμεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἰσαρος, ἐπῆλθε ραγδαίως ὁ ἔστος, τοσοῦτον ἡμᾶς διαδρέξας ὥστε οὐδὲν νῆμα ἔμενεν ἐφ' ἡμῶν στεγνόν. Αἱ κονιορτισθεῖσαι νέαι ἡμῶν στολαί, καταβραχέισαι ὑπὸ τοῦ ὁμβροῦ, τελείως ἠφανίσθησαν. Ἰδίᾳ δὲ

ἐκηλιδώθησαν αἱ παρυφαί καὶ τὰ κράσπεδα, ὧν τὸ χρῶμα ἦτο λεπτότατον, ξανθὸν πορτοκαλλοειδές. Τὸν θεῖόν μου ἐλθόντα ἐφ' ἀμάξης πρὸς παραλαβὴν μου, ἀφῆκα νὰ πορευθῇ μόνος πάλιν καὶ μετέδην οἶκαδε πεζῇ, διότι ἐφοβήθη μὴ φθείρω τὰ προσκεφάλαια τῆς ἀμάξης διὰ τοῦ ἀπ' ἐμοῦ καταλειδομένου ὕδατος. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἔλθω εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεῖου μου ἐφάνη πάλιν ὁ ἥλιος διὰ τῶν νεφελῶν καὶ αἱ ἀκτῖνες αὐτοῦ ἔκαυσαν. Τοιαύτη ἡ ἀτακσία τοῦ ἐν Μονάχῳ κλίματος!

Μίαν ἡμέραν κατελύσαμεν ἐν Μονάχῳ, τῇ δ' ἐπιούσῃ, τρίτῃ τῆς ἀφίξεως, τὸ τάγμα αὐθις ἐκινήθη. Ἀλλὰ καθ' ἣν ἡμέραν ἐμείναμεν ἐν Μονάχῳ, παρέστημεν εἰς τὸν βασιλεῖα Λουδοβίκον τὸν Α'. Ὅτε συνέστησάν με αὐτῷ, παραχρῆμα μὲ ἀνεγνώρισε καὶ εἶτα προσέθηκε·

— Δὲν ἠδυνήθης νὰ συλλάβῃς τὸν Σωτήρην Στράτον. Οἱ Ἕλληνες ἐκληρονόμησαν τὴν πανουργίαν τοῦ Ὀδυσσεύς.

Καὶ ἐγέλασεν ἐξ ὅλης ψυχῆς.

Τέλος ἐπορεύθημεν εἰς τὴν κυρίως πατρίδα, τὴν ἡμετέραν Φραγκωνίαν, εἰς τὸν ἐν Βυρτσούργῃ ἀρχαῖον ἡμῶν στρατῶνα, ἐν ᾧ κατέλυσε τὸ πρῶτον ἡμῶν τάγμα. Θὰ ἦτο μὲν ἀνιάρᾳ καὶ σχοινοτενῆς ἡ περιγραφή τῆς ἐορτασίου ἐκείνης πρὸς δεξιῶσιν ἡμῶν κινήσεως, τῶν τιμητικῶν ἀφιδῶν, τῶν λογυδρίων, τῶν πυροτεχνημάτων, τῶν δείπνων, τῶν χορῶν κτλ. κτλ. Ἀλλ' ὅμως τὴν ἐν τῇ κυρίως Βυρτσούργῃ ὑποδοχὴν ἡμῶν δὲν δύναμαι νὰ παρέλθω ἐν σιγῇ, διότι εἶνε ὅλως διαφέρουσα.

Ἀπὸ πολλῶν ἔτων ὑπῆρχεν εἰρήνη, ἐκτὸς δὲ τινῶν παρελάσεων καὶ τῆς ἐτησίᾳς φθινοπωρινῆς πανηγύρεως οὐδέποτε εἶχε φανῇ στρατιωτικὴ ἐκδρομὴ καὶ παράταξις. Καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται εἶχον λησμονήσει σχεδὸν ὅτι ἦσαν προωρισμένοι τῆς πατρίδος ἀμύντορες. Ὅθεν πάντες ἐπόθουν στρατιωτικὴν τινα ἐορτήν, ἀλλὰ πρωτοφανῆ καὶ οὐχὶ συνήθη διέλασιν στρατοῦ. Ἐπειδὴ δὲ εἶχομεν ἐκστρατεύσει κατὰ γῆν καὶ διὰ θαλάσσης ἐδέχθη διὰ τοῦτο νὰ παρα-

σταθῇ κατὰ τὴν εἰσέλασιν ἡμῶν μικρογραφία τις θαλασσίας ἐκδρομῆς.

Ἀφικόμενοι εἰς τὸ ἐν Φραγκωνίᾳ πολίχνιον Οὐφενχάκι, περὶ τὰς τρεῖς ὥρας τοῦ Βυρτσούργου ἀπέχον, προσετάχθημεν νὰ παρασκευασθῶμεν λίαν πρωί, ὥπως ἐπιβῶμεν τῶν ἐν τῇ ποταμῷ Μάιν λέμβων, καὶ μὴ μέχρι Βυρτσούργου βαδίσωμεν ἐπὶ ξηρᾷ, ἀλλὰ πλεύσωμεν ἐπὶ ὕδατων. Τὸ ἐπιτελεῖον καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπέδυσαν πλοιαρίου, ἐξηρτωμένου ὡς φρεγάτα καὶ φέροντος μικρὰ τηλεδόλα. Ἡ ἐπινότης ἦτο πρωτότυπος, ἀλλὰ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ ἦσαν τόσο ἀδαθῆ, ὥστε, ὅτε ἐπέδυσαν τὸ ἐπιτελεῖον, οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ἡ ἐκ Βυρτσούργου ἐλθοῦσα ἐπιτροπὴ τῆς ἐορτῆς τὸ πλοῖον, ἀρθείσης τῆς ἀγκύρας, μόλις ἐκινήθη ἐπὶ τὰ πρόσω παντήκοντα βήματα πρὸς τὰ κάτω διευθυνόμενον. Εἶτα ἐκάθισεν διότι ὁ φόρτος ἦτο λίαν βαρὺς. Τότε ἐλήφθησαν λέμβοι πρὸς ρυμούλκῃσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ πάλιν λίαν βραδέως προὐχῶρει.

Ὅπισθεν τῆς φρεγάτας ἐκείνης λέμβοι ἐκάλυπτον τὸν ποταμόν, διότι ἐν ἐκάστῃ τῶν μικρῶν ἐκείνων σκαφιδίων τέσσαρες τὸ πολὺ ἄνδρες καὶ εἰς κωπηλάτης ἐχώρουν. Περὶ τὴν τετάρτην τῆς πρωίας εἶχομεν ἐπιβῇ καὶ μόλις τῇ πέμπτῃ ἐκινήθημεν. Πλεῖστοι ἡμῶν οὐδὲν ἀπὸ πρωίας εἶχον γευματίσει. Ἡ χαρὰ τοῦ ἐπανιδεῖν γονεῖς, συγγενεῖς καὶ φίλους εἶχε προξενήσει λήθην τοῦ γεύματος. Ὅτε ὅμως ἐν τῇ βραδείᾳ ἐκείνῃ κινήσει, ἤλθεν ἡ ἐνδεκάτη ὥρα, τότε ὁ στόμαχος κατέστη ἀνυπόμονος. Μόλις δὲ εἶχομεν διανύσει τὸν ἡμισυν δρόμον, ἐν ᾧ, ἐὰν ἐπορευόμεθα πεζῇ, θὰ ἀφικνούμεθα εἰς Βυρτσούργον τῇ ἐνάτῃ πρωϊνῇ ὥρᾳ. Ἐκατέρωθεν τοῦ Μίνα Ἰσταντο οἱ ἐθνοφύλακες παροχθίων πολυχῶν καὶ χωρίων, χαιρετίζοντες ἡμᾶς διὰ βολῶν τηλεδόλων μικρῶν καὶ πυροδόλων ὀπλίων.

Ἀλλ' αὐτοὶ μὲν εἶχον παρ' ἑαυτοῖς ἱκανὰ ἐφόδια, ἐφαίνοντο δὲ μεταξὺ αὐτῶν αἱ ὑπηρέτριαι, φέρουσαι πλήρη ποτήρια, ἅπερ οἱ παῖδοι καὶ εὐθυμοὶ ἐγγχώριοι στρατιῶται ἔπινον καὶ ἀγαλλόμενοι προσεφώνουν ἡμῖν τὸ εὖ παρίστητε.

Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ δούστηνοι, ἐν τε Ἑλλάδι καὶ ἐκτὸς αὐτῆς πλείους ὑπενεγκόντες στερήσεις καὶ κακουχίας, ἠναγκαζόμεθα ἐκεῖ ἀκριδῶς, ἐνθα ἡλπίζομεν τέρμα τῶν μόχθων καὶ δεινῶν ἡμῶν καὶ θυμῆρη ἀνάπαυσιν παρὰ τοῖς φίλοις τοῖς, ἠναγκαζόμεθα, λέγω, εἰσέτι νὰ ὑποφέρωμεν πείναν καὶ δίψαν, πάθος ταντάλειον, θεώμενοι ἀπροσπεφίς κρατήρας καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐγγίσωμεν αὐτούς.

Λέμβοι τινὲς ἀναπλέοντες, ἦλθον πρὸς ἡμᾶς. Οἱ ἐν αὐταῖς ἦσαν ὑπαξιωματικοὶ τοῦ πρώτου ἡμῶν τάγματος, ἀρχαῖοι φίλοι, ἐρχόμενοι πρὸς ὑπάντησίν μου. Τούτοις ἀναικόνωσα τὴν παροῦσαν ἀνάγκην καὶ μετ' ὀλίγον ἐδόθη μοι πόμα ἀφρώδους κριθίνου χυμοῦ καὶ τυρὸς καὶ ἄρτος, ταῦτα δὲ καὶ τοῖς συμπλωτήρσιν, οὕτω δ' ἀνεψύχθημεν διὰ πόσεως καὶ βρώσεως ὀλίγης.

Τῇ δευτέρᾳ ὥρᾳ μετὰ μεσημέριαν ἀπέδθημεν εἰς τὴν γῆν, ἐν ἀποστάσει τετάρτου ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως. Πρὸς ταύτην ἐβαδίσαμεν ἐν παρατάξει στρατιωτικῇ, ἀπὸ δὲ τῶν πέρι γηλόφων κατὰ πᾶν λεπτὸν ὥρας ἔδρεμε τὸ τηλεδρόνον, ἕως οὗ ἀφικόμεθα εἰς τὴν πόλιν τῆς πόλεως. Οἱ στοῖχοι ἡμῶν ἦσαν ὡραῖοι τὴν ὄψιν, εἰς μέσον δ' αὐτῶν ὤρμησαν οἱ πόρρωθεν πρὸς ὑπάντησιν τῶν τέκνων αὐτῶν ἐλθόντες ἐνταῦθα γηραιὸς πατήρ, ἐκεῖ θάλερὰ μήτηρ, ἀλλαχοῦ ἀδελφὴ, πέραν ἀδελφός, πρόσω φίλη ἢ ἐρωμένη, εἰσεδύοντο εἰς τὰς φάλαγγας καὶ ἐζήτουν ἢ υἱόν, ἢ ἀδελφόν, ἢ ἐραστήν, ἢ φίλον. Ἀλλ' ὅτε ἐδίδοτο αὐτοῖς ἡ θλιβερὰ ἀγγελία ἀπέθανεν, ἐφορέθη, ἔπεσεν ἐν Μάρῃ, τότε ἐρίγωντο οἱ τῆς λύσης θρήνοι μετὰ τῶν δακρύων τῆς χαρᾶς τῶν τοῖς αἰκείους ἐπανιδόντων. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἀγαλλίασις καὶ χαρὰ ἦτο πολλῇ μείζων, πολλῇ γενικωτέρα, ἢ ἡ ἐπὶ τοῖς ἀποικορμένους λύπη καὶ κατήφεια.

Ὁ γηραιὸς μου πατήρ ἦλθεν εἰς ὑπάντησίν μου ἐν τῇ ἀποστάσει καὶ ἀσπαζόμενός με εἶπέ μοι ὅτι ἐπὶ τινος ἐξώστου θὰ ἐδλεπον τὴν μητέρα καὶ ἀδελφὴν μου· διότι ἐκεῖθεν ἐμέλλομεν διαβῆναι. Ὅτε λοιπὸν ἐν τῇ ὑποδοιχθείσῃ μοι ὁδῷ εἶδον ἐπὶ τοῦ ἐξώστου τὴν μητέρα καὶ ἀδελφὴν μου,

ἐχαίρετσα αὐτὰς διὰ τοῦ ξίφους. Ἀλλ' ἡ μήτηρ μου δὲν με ἀνεγνώρισε. Ὁ ἐλληνικὸς ἥλιος εἶχεν ἐλκύσει τὴν ἐκφυσιν τοῦ μύστακος καὶ πώγωνός μου καὶ εἶχε καύσει τὴν ὄψιν μου. Ἀλλῶς δὲ ἦμην καὶ παχύτερος. Μόνον ὅτε ἐστημεν ἐν τῇ ὀρισθέντι τόπῳ, ἐλθοῦσα ἡ μήτηρ μου μετὰ τοῦ πατρὸς μου με ἀνεγνώρισε καὶ μ' ἐνηγκαλίσθη.

Αἱ ἑορταὶ διήρκεσαν ἡμέρας ὀκτώ, ἐχάρημεν δὲ ὅτε παρήλθον. Τὸ πολὺ Κύριε ἐλέησον βαρύνει καὶ τὸν παππᾶν, κατὰ τὴν παροιμίαν. Ἀλλὰ τότε ἐπῆλθε καὶ ἡ ἀντίδρασις. Κατὰ μὲν τὰς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν ἐδέχοντο ἡμᾶς ὡς ξένους ποθεινοὺς, ὅπου δ' ἐπορευόμεθα μόνον περὶ Ἑλλάδος ἐγίνετο λόγος καὶ πάντες συνωστιζόμενοι περὶ ἡμᾶς, ἡρώτων τοῦτο καὶ ἐκεῖνο καὶ ἤθελον ἕκαστος νὰ κορέσῃ τὴν ἰδίαν περὶ Ἑλλάδος περιεργίαν. Μόλις ὅμως παρήλθον περὶ τὰς 15 ἡμέρας, παρατηρήθη ὅτι ὁσάκις τις ἐξ ἐκείνων, ὅσοι οὐδόλως ἐπαύοντο λέγοντες περὶ Ἑλλάδος, ἐλλήνων καὶ ἐλληνίδων (καίτοι οἱ πλείους οὐδέποτε εἶχον ἀναστραφῇ μετὰ Ἑλληνίδων) ἤθελε νὰ εἴπῃ τι περὶ αὐτῶν, ἡ τράπεζα ἔμενε κενὴ καὶ μετ' ὀλίγον ὁ διηγούμενος ἀπελείπετο μόνος.

Ἐνταῦθα προσθετέον καὶ τι ἐπεισόδιον.

Μετὰ ἐν ἔτος ὁ βασιλεὺς Ὁθων ἦλθεν εἰς Βαυαρίαν, ἔχων ὑπασιπαστὰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Μανιατῶν Κατσάκον καὶ τὸν Μιαούλην. Ὁ Κατσάκος, καίπερ πολλάκις ὑπὸ πάντων ἀποτραπείς, ἐξῆλθεν εἰς θήραν ἐκτὸς τοῦ Μονάχου, φέρων τὸν ἐθνικὸν ἱματισμόν, οὐχὶ δὲ ἄδρόν τι καὶ θερμὸν πανταλόνιον. Τότε ἐν Μονάχῳ ἐμαίνετο ἡ χολέρα. Ὁ Κατσάκος ἐκρύωσε, προσεδλήθη ὑπὸ τῆς νόσου καὶ τριταῖος ἀπέθανε. Μετὰ πεντεκαίδεκα ἡμέρας ὁ βασιλεὺς Ὁθων ἀπῆλθεν ἐκ Μονάχου εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν, πρὸς ζήτησιν συζύγου. Αἰτῆθε τὴν χώραν ἡμῶν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Μιαούλην. Ἐλθόντων εἰς Οὐφεγγαῖν, ὅπου μετέζευξαν, ἀπροσδοκῆτως ἐνόσησαν ἐκ χολέρας ὁ Μιαούλης, ὃς κάλλιστα ἔχων εἶχε διέλθει τὴν ἐξηκοντάωρον ἀπὸ τοῦ Μονάχου πορείαν διὰ τοῦ ὁχήματος. Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ αὐτὸν καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν. Καίτοι

δύο ἀρίστους ἰατροὺς εἶχε παρ' ἑαυτοῦ ὁ πάσχων, ὑπέκυψεν ὁμως εἰς τὴν νόσον μετὰ ὥρας τρεῖς. Παραδόξως πως, τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐταλεύθησε καὶ ὁ νεκροθάπτης μετὰ τῶν δύο θυγατέρων αὐτοῦ, κατόπιν δ' αὐτῶν οὐδένα πλέον προσέδαλεν ἢ χολέρα ἐν πάσῃ τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι.

Ἐν Βυρτσδοῦργῳ ἠσθένησε καὶ τις ἑλλήν ὑπηρέτης τοῦ βασιλέως, παθὼν μικράν τινα χολερίνην, μεγάλως δὲ φοβηθεὶς μὴ προσεδλήθη ὑπὸ τῆς χολέρας. Ἦχθη δὲ εἰς τὸ νοσοκομεῖον καὶ ὁ βασιλεὺς ἠκολούθησε τὴν πορείαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ ὑπηρέτης ἐκεῖνος ἐλάλει μόνον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν· καίτοι δὲ ὁ ἀρχίατρος τοῦ νοσοκομείου ἦτο σοφὸς ἀνὴρ, πάντοτε μελετῶν καὶ Ὅμηρον καὶ Θουκυδίδην, δὲν ἠδυνήθησαν ὁμως νὰ συνεννοηθῶσι. Τοῦτου δὲ αἰτία ἦτο ἡ ἐρασμιανὴ προφορά!! Τότε προσεκλήθη ἐγώ, ὁ δὲ εἰς ἀγωνίαν θανάτου διατελὼν δυστυχὲς νεανίας, σφόδρα ἐχάρη ἐνωτισθεὶς τὴν ἑαυτοῦ γλῶσσαν καὶ παρηγορηθεὶς ὑπ' ἐμοῦ, εἰπόντος ὅτι μόνον μικράν τινα εἶχε χολερίνην καὶ ὅτι ἐν βραχείᾳ θὰ ἐξηκολούθει τὸν δρόμον αὐτοῦ. Μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἀνέρρωσεν. Ἦτο ὡραία ἡμέρα καὶ οἱ ἰατροὶ εἶπον ὅτι ὤφειλε νὰ μείνῃ ἀκόμη ἡμέρας τινάς, ὥς ὃν ἐν ἀναρρώσει, ποιούμενος μετ' ἐμοῦ τινὰς περιπάτους.

Ὅθεν μὲν τῶν ἡμερῶν ἐκεῖνων ἐξήλθον μετὰ τοῦ νέου, καλουμένου, ὡς νομίζω, Μιλτιάδου καὶ ἐπορεύθημεν εἰς τὸν κῆπον τῶν ἀνακτόρων. Ἀλλὰ πρὶν ἢ αὐτόσε ἀφικώμεθα, ἠκολούθησάν μοι τοῦλάχιστον διακόσιοι ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά. Χαρὰ μὲ κατέλαβεν, ὅτε, ἐν τῇ ἐπιστροφῇ εὗρον ὄχημα καὶ ἐπανήλθον μετὰ τοῦ νέου εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Ἡ ἐθνικὴ στολὴ τοῦ κυρίου Μιλτιάδου, ἐξέπληξεν ἅπαν τὸ Βυρτσδοῦργον, μάλιστα δὲ ἡ χρυσοκέντητος Γιάκα αὐτοῦ. Τῇ ἐπιούσῃ ἐδουλεύθη ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν γενέτειραν κώμην μου μετὰ τοῦ προστατευομένου πρὸς τοὺς ἐμὸς γονεῖς, ἵνα δείξω καὶ αὐτοῖς ἀντίστονον Ἕλληνας. Τῇ προῖα λοιπὸν ἐπέδθημεν ἀμάξης καὶ περὶ μεσημβρίαν ἀφικώμεθα εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον. Ἀλλὰ καίτοι μετὰ τῆς ἀμά-

ξης εἰσῆλθομεν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας, εἰς τὴν ἀνέδημεν μετὰ σπουδῆς, πάλιν ὁμως τάχιστα διεδόθη ὅτι χρυσοκέντητος ἦλθεν Ἕλληνας καὶ πάραυτα πάντες οἱ κωμήται περιέστησαν μετὰ περιεργίας τὴν ἡμετέραν οἰκίαν. Νοεῖται οἰκοῦν ὅτι ὑπέλαβον αὐτὸν ὡς μεγίστης περιωπῆς ἄνδρα, ἕνεκα τῶν χρυσῶν ἐκεῖνων κεντημάτων. Ὅθεν ἠναγκάσθη νὰ χαρακτηρίσω αὐτὸν ὡς ἀξιωματικόν, καὶ ἐπειδὴ ὁ κύριος Μιλτιάδης ἀρίστα προσεφέρετο, πάντες ἐπείσθησαν εἰς τὸν ἐμὸν λόγον καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ γονεῖς μου ἔσχον τὴν αὐτὴν γνώμην. Μετὰ μεσημβρίαν ὁ κόμης Κατρέλ προσεκάλεσεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐσπερινὴν τράπεζαν. Ἐπορεύθημεν εἰς τὸ μέγαρον αὐτοῦ καὶ ὀπισθεν ἡμῶν ἠκολούθουν πάντες, γέροντες καὶ νέοι. Ὁ κόμης καὶ ἡ κόμησα ὑπεδέξαντο ἡμᾶς λίαν εὐγενῶς· ἐπειδὴ δὲ εἶχον ἀνακοινώσει τῷ κυρίῳ Μιλτιάδῃ ὅποιόν τι πρόσωπον εἶχον ἐνδύσει αὐτόν, παντὶ σθένει ἠγωνίσαστο νὰ προσενεχθῇ ἀναλόγως τοῦ προσώπου.

Τῇ ἐπαύριον ἔσχομεν καὶ ἄλλας προσκλήσεις γειτόνων εὐπατριδῶν. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ ἔργον, διερμηνέως ἐδοξέ μοι κοπιωδέστατον, ἀπεφάσισα ν' ἀπέλθῃ ὁ κύριος Μιλτιάδης. Ὅθεν ἐπανήλθομεν εἰς Βυρτσδοῦργον, τῇ δ' ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὁ Μιλτιάδης ἀπῆλθε πρὸς τὸν βασιλέα, διὰ τοῦ ταχυδρομικοῦ ὁχήματος.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΜΟΥ

Ὁ οἶκος Νέζερ μετηνάστευσεν ἐκ Γαλλίας ἐπὶ τῆς ἐξώσεως τῶν Οὐγενόττων. Ὁ ἄρχων τοῦ γένους ἡμῶν Μιχαήλ Neesée ἤλθεν εἰς Φραγκονίαν μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων φυγάδων, καταγόμενος ἐκ Βορδιγάλλων καὶ ἡγνοήθη ὑπὸ τοῦ τότε κόμητος Καστέλ. Νυμφευθεὶς ἔσχεν υἱὸν τὸν Ἰωάννην Νέζερ, βραδύτερον κατασχόντα τὴν ἔδραν τοῦ ἑαυτοῦ πατρός, κατὰ τὰ τότε εἰθισμένα. Οἱ Νέζερ ἐν τῇ κομητείᾳ ἐκείνῃ εἶχον πάντοτε τὴν ἔδραν τοῦ πρώτου δικαστοῦ καὶ συνάμα τὸ ἀξίωμα τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς. Πατὴρ μου ἐγένετο ὁ Ἰωάννης Λεονάρδος Νέζερ ἔχων τὸν τίτλον ἀρχιδικαστοῦ τῆς κομητείας Καστέλ.

Ἐγεννήθην τῇ 1η Μαρτίου 1808, ἐν τῇ πολιματίᾳ Ρουδεγχαύζεν, ἐν τῇ μέσῃ Φραγκονίᾳ, πλησίον τῆς Καστέλ. Τῆς κομητείας ταύτης ἦρχε τότε ὁ πριγκηπικὸς ἐπίσκοπος Βυρτσδούργου¹. Εἶχον μίαν μόνην πρεσβυτέραν ἀδελφὴν, διότι πάντα τὰ προγεννηθέντα τέκνα τῶν γονέων μου εἶχον ἀποθάνει. Διὰ τοῦτο ὁ πατὴρ μου ἠθέλησε νὰ μὲ ἐκθρέψῃ ἐν σκληραγωγίᾳ. Κλίνην εἶχον ἀχίρηνον

1. Οἱ ἐπίσκοποι Βυρτσδούργου, Βαρβέργης, Ἀσσαφενδούργης καὶ Μαγεντίας ἦσαν καὶ διοικηταὶ αὐτῶν καὶ ἐκαλοῦντο πριγκηπες.

στρώμα, νήπιον ἐτρεφόμενην αἰγαίῳ γάλακτι καὶ ψυχρῇ ὕδατι καθ' ἡμέραν ἐλουόμενην.

Ταῦτα μὲ κατέστησαν ρωμαλέον καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν παιδικὴν μου ἡλικίαν εἰσῆχθη εἰς Γερμανίαν ἢ γυμναστικὴν, ἀσκουμένην ἐν πάσῃ σχολῇ καὶ παντὶ Πανεπιστημίῳ, πάραυτα ἐγενόμην ἐκ τῶν ἀρίστων παλαιστῶν, κολυμβητῶν καὶ πυγμάχων, ὅτε φύσει ρέπων εἰς τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις.

Ἀλλὰ μέχρι τοῦ ὀγδόου ἔτους οἶκοι ἔμενον, εἰς οὐδὲν φοιτῶν σχολεῖον, καὶ ἀγρίως τρέχων ἐν τῇ παρὰ τὴν πατρῴαν οἰκίαν κήπῳ. Μοὶ ἐδίδοντο μόνον βιβλία εἰκονογραφίων, ὧν μοὶ διηγοῦντο τὰς ἱστορίας. Ὀκταετῆς εἰσῆλθον εἰς τὰ σχολεῖα καὶ ταχέως προώδευσα· ἐπισκεψάμενος δὲ πάντα ἄχρι τοῦ ἔκτου καὶ δεκάτου ἔτους, εἰσῆλθον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ὁ πατὴρ μου ἤξιον νὰ σπουδάσω περὶ τὴν νομικὴν ἐπιστήμην, ἵνα γενωμαι ποτε καὶ διάδοχος αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀπηχθάνομην τὴν νομικὴν ἐπιστήμην, ἡγάπων δὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Αἱ παρακλήσεις μου ἀπεκρούσθησαν. Οὕτω προέκυψε τὸ ἄτοπον νὰ μὴ σπουδάσω τακτικὴν τινα σειρὰν μαθημάτων, εἰ καὶ ἐπιμελῶς ἐφοίτων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ἦκουον δὲ φιλοσοφίας, αἰσθητικῆς, ἱστορίας, φυσικῆς ἱστορίας κτλ. μαθήματα καὶ ὅτε ἤλθεν ὁ χρόνος τοῦ ὑποστήναι δοκιμασίαν ὑποψήφου τῆς νομικῆς, δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐμφανισθῶ, διότι θὰ μὲ ἐμέμφοντο καὶ ἔφεγον πάντες.

Τότε λοιπὸν τί ἠδυνάμην νὰ πράξω; Ultima spes miles! Ἀπῆλθον τοῦ Πανεπιστημίου, μηδὲν τοῖς γονεῦσι μου δῆλον ποιήσας, πορευθεὶς δὲ εἰς τὸ παρὰ τὰ γαλλικὰ μεθόρια Λανδάου, ἐγενόμην εὐελπίς τοῦ ἔκτου πεζικοῦ συντάγματος. Ὁ πατὴρ μου ὠργίσθη κατ' ἐμοῦ καὶ οὐδέποτε ἀπῆντησεν εἰς τὰς ἐπιστολάς μου. Ὅτε ὁμως μετ' ἐνιαυτὸν ἐξητάσθην, ἵνα γενωμαι ἀξιωματικός, διαπρέψας ἐν τῇ ἐξετάσει, τότε ἔγραψεν ὁ πατὴρ μου τῷ λοχαγῷ, παραγγεῖλαι νὰ μοὶ παρασκευάσωσι νέαν στολὴν καὶ ἀπαιτήσας παρ' ἐμοῦ νὰ μετατεθῶ εἰς τὸ 12ον πεζικὸν σύν-

ταγμα, ὅπερ διέτριβεν ἐν Βυρτσβούργῳ, πλησίον τῆς πατρίδος μου.

Ἄλλ' εἰ καὶ ὥς εἶπον διέπρεψα ἐν τῇ ἐξετάσει, οὐχ ἦτον ἀνέμεινα ἀκόμῃ τέσσαρα ἔτη, ἕως οὗ γένωμαι ἀξιοματικός· ὁ προδιδασιμὸς οὗτος ἐγένετο κατ' εὐτυχίαν τινα περίστασιν ὅλως ἀπροσδόκητον. Τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῶν Ἀπομνημονευμάτων μου ἀναφέρει τὸ πρᾶγμα, καθάπερ τὸ ἕκτον τὸν ἀξιολογούμενον χρόνον, κατ' ὃν ὥς προύραρχος τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἔλαβον αὐτὴν παρὰ τῶν Τούρκων.

Ὅτε ἐξ Ἑλλάδος ἀνεκάρψαμεν εἰς Γερμανίαν τῷ 1835, ὑπηρέτησα ἐν τῷ βαυαρικῷ στρατῷ ἄχρι τοῦ 1837, ὅτε ἐτελεύτησεν ὁ πατήρ μου. Ὁ ἐν τῷ στρατῷ βίος μοι ἦτο ἀπεχθής, δὲν ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐλπίς προδιδασιμῶ. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος ἐφίλει τὴν τέχνην καὶ τοὺς καλλιτέχνας· τὸν στρατὸν ἐνόμιζεν ἀναγκάσιον κακὸν καὶ τόσον περὶ αὐτοῦ ἐμερίμνα, ὅσον ἀπῆτει ἢ ἀναπόφευκτος ἀνάγκη. Ὅθεν κατέλιπον τὸν στρατὸν καὶ ἐτράπην εἰς περιηγήσεις, ἵνα γνωρίσω ἔτι μέρος τοῦ κόσμου. Τὴν ἀφασίν μου ἔλαβον μετ' ἐγγράφου ἐπαινετικοῦ τοῦ ἀρχηγείου τοῦ τάγματος.

Καταπλεύσας τὸν Ρήνον ποταμὸν, ἀφικόμην εἰς Ὀλλανδίαν, κάκειθεν δὲ ἐπεραιώθην εἰς Ἀγγλίαν. Αὐτοῦ νεαρός τις σκῶτος κόμης Οὐλιέλμος Κῆν κατέστησέ με συνοδοιπόρον αὐτοῦ καὶ παρέλαβέ με εἰς Ἰσπανίαν καὶ Πορτογαλίαν. Ἐν Λισσαβῶνι εὗρομεν ἀγγλικὴν φρεγάταν, ἣν ἐκυβέρνα ὁ θεῖος τοῦ νεαροῦ κόμητος, ἐπλεύσαμεν δι' αὐτῆς εἰς Ἀλγέριον, κάκειθεν ἡ φρεγάτα ἡτοιμάζετο νὰ πλεύσῃ διὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἰς Πειραιᾶ, ἵνα ἴδωμεν τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ μόλις ἐξήλθομεν τῆς ἀφρικανικῆς παραλίας, διηγέρθη φοβερά τρικυμία, ἥς ἐνεκα τὸ πλοῖον μεγάλως ἐκινδύνευσε. Δύο ἴστοι ἀπεκόπησαν καὶ ἐγένοντο καὶ ἄλλαι ἀπώλειαι. Ὅθεν ἠναγκάσθημεν νὰ ζητήσωμεν λιμένα, πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τοῦ πλοίου.

Ἐπλεύσαμεν τότε πρὸς τὸ Τουλὼν, ὅθεν ἀμφοτέρω, ἐγώ τε καὶ ὁ κόμης Κῆν ἐπλεύσαμεν εἰς Μασσαλίαν, ἵνα ἐκεῖ-

θεν μεταβῶμεν εἰς Ἑλλάδα. Ἀλλ' ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς καλεῖ. Ὁ Σκῶτος ἠράσθη ἐν Μασσαλίᾳ ὀρχηστρίας τινός· αὕτη ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους, διὸ ἀπῆλθομεν καὶ ἡμεῖς αὐτόσε. Ἀλλ' ἐν Παρισίοις ἐχωρίσθην τοῦ νεαροῦ κόμητος, πεζῇ δὲ μετέδην εἰς Ἐλβετίαν, ἐνθα κατὰ συγκυρίαν ἐγενόμην πρῶτος γραμματεὺς τοῦ νομάρχου τῆς Βασιλείας. Αὐτοῦ ἔμεινα μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ 1838 καὶ εἶτα ἀπῆλθον εἰς Βιέννην καὶ συνειργάσθην εἰς φιλολογικὴν τινα ἐφημερίδα. Ἐν φθινοπώρῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους κατήλθον εἰς Αἴγυπτον δι' ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ ἱστιοφόρου καὶ ἐπὶ πολλοὺς μῆνας διετελέσσα αὐτόθι ἀναποκριτῆς ὄν γερμανικῶν τινῶν ἐφημερίδων. Εἶτα ἐπορεύθην εἰς Συρίαν, Βηρυττόν, Λίβανον καὶ Δαμασκὸν καὶ τῷ 1840, μηνὶ Αὐγούστῳ, ἀφικόμην πάλιν εἰς Ἑλλάδα.

Μετὰ ἐπταετῇ ἀπουσίᾳ, ἐξεπλάγην ἰδὼν τὴν ἀλλοίωσιν τῆς μικρᾶς ἑλληνικῆς πρωτεύουσας. Ὅτε τῷ 1833 ἀπῆλθον τοῦ Πειραιῶς ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ μόνον τὸ ἐρεΐψιμον ἀρχαῖον τουρκικὸν τελωνεῖον, ἥδη ὅμως εὗρον μικρὸν τι πολισμάτιον περὶ τὸν λιμένα. Τὰ δὲ ἐν Ἀθήναις ἐρείπια οἰκῶν εἶχον σχεδὸν πάντα ἀφανισθῇ καὶ ἐν τῇ κατεστραμμένῃ ἐκείνῃ πόλει οἰκίαι παντοῖαι ἀνεφαίνοντο καὶ πρὸς τὰ Πατήσια νέαι τινὲς ὁδοὶ δι' ὧραιων κτιρίων καθωρίζοντο. Σαφῶς ἔδλεπας ὅτι σὺν τῇ χρόνῳ προϊόντι ὥραϊα τις πόλις ἐκτίζετο. Δὲν ἐσκόπουν ὅμως νὰ μείνω αὐτόθι, ἀλλ' εὗρέθησαν πολλοὶ ἐγγχώριοι Ἕλληνες φίλοι, οἵτινες μὲ μετέπεισαν.

Ἀλλὰ πρότιστα καὶ μάλιστα εἴλκυσέ με εἰς Ἀθήνας ἡ Ἀγαθὴ Τρικκαλιώτου, ἥς ἤδη ἀπὸ πολλοῦ ἠρώμην. Ἐκάστη σημαίνει ἡ οἰκεία ὥρα, ἀλλ' ἡ ἐμὴ κατάστασις δὲν ἐπέτρεπε γάμον. Καὶ ὅμως *cantabit vacuus coram latrones viator*.

Ὁ τότε ὑπουργὸς τοῦ πολέμου Σμάλτς, γινώσκων με ὅτι ἤμην ἔτι στρατιώτης καὶ ἀγαπήσας με ὥς παιδρὸν καὶ ζῴηρὸν νεανίαν, ἐπέτρεψέ μοι τὴν ἐπὶ τῆς γερμανικῆς στρατιωτικῆς ἀποικίας ἐπιστάσιαν. Ἡ ἱδρυσις τῆς ἀποικίας

ἐκείνης ἦτο προϊόν ἐκπολιτιστικοῦ σκοποῦ τῆς Ἀντιδασιλείας, ἥπερ λίαν ἀπετύγγανεν ἐν πάσαις ταῖς πρὸς ταχείαν τῆς Ἑλλάδος πρόοδον σκέψεσιν αὐτῆς. Διότι οὐδεμία ἐκείνων τῶν σκέψεων ἦτο ἀνάλογος τῇ ἀρτισυστάτῃ βασιλείᾳ, οὐδεμία μεμετρημένη ἐπὶ τῶν τῆς χώρας ἀναγκῶν. Τί ἔμελλον νὰ πράξωσιν οἱ ἀπολελυμένοι ἐκεῖνοι στρατιῶται, ὧν οἱ πλείους, ἀνίκαντοι ὄντες καὶ ἀδέξιοι ἐν αὐτῇ τῇ ἐν τῇ Γερμανίᾳ τάξει καὶ ἀγαθῇ διοικήσει, οὐδεπώποτε εἰθισμένοι ἐν τῇ ἐργασίᾳ, εἶχον καταλίπει τὴν πατρίδα αὐτῶν πακτωλοὺς χρυσοῦ ἐν Ἑλλάδι ὀνειροπολήσαντες; Τοιοῦτοι ἄνδρες τί ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ἐν τῇ ἀποικίᾳ, ἥτις ἔμελλε νὰ καταστῇ πρότυπον γεωργικοῦ βίου τοῖς Ἕλλησι, προβάλλουσα εἰς τὰ ὅμματα αὐτῶν τὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἀστικά καὶ γεωργικά πράγματα; Ἡ πείρα διδάσκει ὅτι οἱ στρατιῶται, μετὰ τὴν ἀφασιν αὐτῶν, εἶνε τὰ μάλιστα ἀκατάλληλοι εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας. Οἱ πλείστοι συνήθως ἐξακολουθοῦσι τὸν ὀκνηρὸν στρατιωτικὸν βίον, τὰ δὲ ἐπίμοχθα καὶ βαρέα ἔργα δὲν ἠδύνουσιν αὐτοὺς.

Εἶχον κτισθῇ ἑννεακαίδεκα οἰκίαι, ἀλλ' ὅτι μάλιστα ἀπράκτως καὶ ἀναρμοδίως. Ἐν τῇ ἀνεγέρσει αὐτῶν ἐφαίνετο ἐπικρατήσασα ἰδέα τις στρατιωτική. Ἡ θέσις τῆς ἀποικίας, ἥτις ἐκλήθη *Ἡράκλειον*, ἐχαράχθη οὕτως, ὥστε αἱ οἰκίαι ἐσχημάτιζον τετράγωνον, ἔχον τέσσαρας εἰσόδους καὶ τὰς δύο τῶν πλευρῶν ἐκτισμένας, οὕτω δὲ τὸ ἔλεον ἐφαίνετο ὡς ὀχυρὸν στρατόπεδον. Ἀλλὰ πρὸς τίνα σκοπὸν; Μήπως ἡ Ἑλλάς ἦτο ὁμοία κατ' ἐκείνο τοῦ χρόνου, πρὸς τὰς ὑπὸ παναρχαίων δασῶν καλυπτομένας χώρας τῆς Ἀμερικῆς, ἐνθα εἶνε ἀναγκαῖα τὰ περιπόλαια; Ὁ χωρὶς θέλει μονήρῃ τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν, αὐτὴν εὐρύχωρον, ἐπαυλιν, σιτοβολῶνα. Ἐν τῇ αὐτῇ ἀνοίγει ἀρμόζον κοπροδολεῖον, ἵνα δεόντως σήπηται πᾶν λίπασμα αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐν Ἡρακλείῳ οὐδεμία ὑπῆρχεν αὐλή, οὐδὲν κοπροδολεῖον, οὐδεμία ἐπαυλις, ἀλλὰ μικροὶ μόνον κῆποι, πρὸς μεσημβρίαν τῶν οἰκιῶν, ὧν τὰς δεκαοκτὼ κατέκουν τρεῖς ἀγαμοὶ ἄνδρες καὶ δεκαπέντε οἰκογένεια. Δώδεκα εἶχον οἶνο-

πώλεια, ἅπερ πολλάκις ἐπεσκέπτοντο οἱ ἐν Ἀθήναις Γερμανοὶ κατὰ κυριακὰς καὶ ἄλλας ἑορτασίμους ἡμέρας, πολλῶν ἀταξίων αἰτίαι γινόμενοι, διότι ἐμέθυον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. Ἐντὸς τῆς ἐβδομάδος, οἱ ἀποικοὶ ἐπεσκέπτοντο ἀλλήλους καὶ τότε πάλιν συχνὰ ὑπῆρχον μέθαι. Αἱ γεωργικαὶ αὐτῶν μηχαναὶ ἔκαιντο ἐν ὄκνῃ περὶ τὰς οἰκίας, πολλοὶ δὲ εἶχον πωλήσει καὶ τινὰς τῶν ἑαυτῶν. Τὸ ἐπὶ τοῦ πολέμου ὑπουργεῖον, εἰς δ' ὑπέκειτο ἡ ἀποικία ἐκείνη, ἠθέλησε νὰ διδάξῃ τοὺς ἀποίκους τὴν οἰκονομίαν. Ὅστις ἀποικὸς ἔχρηζεν ἐργαλείου, λ. γ. ἀρότρου τινός, οὐ χάριν ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειαν τοῦ ὑπουργείου, δὲν ἐλάμβανε τὸ ἀρότρον, ἀλλὰ χρήματα πρὸς ἀγορὰν αὐτοῦ. Τὰ χρήματα ὅμως δὲν ἦσαν ὅσα ἀπητοῦντο, ἀλλὰ πολλὰ ὀλιγώτερα. Ὅθεν ἀντὶ ἀγορᾶς ἀρότρου, τὸ χρήμα ἐκείνο ἐδαπανᾶτο εἰς πότον καὶ ἐν τέλει οὔτε χρήματα εἶχον οἱ ἀποικοὶ, οὔτε ἀρότρα.

Ὅτε ἐπορεύθη ἐν τὴν ἀποικίαν, ἐπεσκεψάμην τὰ ξενοδοχεῖα καὶ ἐνὶ μόνῃ οἴκῳ ἐπέτρεψα τὴν πώλησιν οἴνου, ἀφαιρέσας ἀπὸ τῶν λοιπῶν πάντων τὴν ἄδειαν. Ἰδρυσά σχολεῖον, εἰς δ' αὐτὸς ἐγὼ ἐδίδαξα καὶ ἠνάγκασα τοὺς ἀποίκους νὰ καλλιεργῶσι τοὺς ἑαυτῶν ἀγρούς. Ὅστις ἐπὶ ἐνιαυτὸν καταλίμπανε ἀγεώργητον τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ, ἐκινδύνευε ν' ἀπολέσῃ τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας. Τῇ πρώτῃ πάσης κυριακῆς ἐπαθεώρουν τὰ γεωργικὰ σκεύη. Οὕτως ἐν βραχεὶ χρόνῳ ἡ τάξις ἐπῆλθεν εἰς τὰ τῆς ἀποικίας.

Ἀλλὰ τότε συνέβη μοι δυσάρεστόν τι γεγονός. Ὁ ἐπὶ τοῦ πολέμου ὑπουργὸς Σμάλτς ἔθραυσε τὴν κνήμην αὐτοῦ. Ὁ διάδοχος ἐκ τῶν ἐθελοντῶν ταγματάρχης ἔς δὲν ἀνεγνώρισε τὴν θέσιν μου. Ἀλλ' ὅμως ὅτε εἶχον πεμφθῇ εἰς τὴν ἀποικίαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου, πεποιθὼς ἐπὶ τὸν λόγον τοῦ στρατηγοῦ Σμάλτς, εἶχον νυμφευθῇ τὴν ἑλληνίδα ἐκείνην, ἥς ἤδη μνεία ἐγένετο. Οὕτω λοιπὸν στενωὺς ἐδεσμεύθη καὶ οὕτω διήγον, ἕως οὗ ἀνέκαμψεν ἐκ τῆς περιηγήσεως ὁ βασιλεὺς Ὀθων. Ἠξίωσε νὰ μοῦ ἀκροασθῇ καὶ τότε ἐξέθηκα αὐτῷ τὰ τῆς στρατιωτικῆς ἐκείνης ἀποι-

κίας, ίκετεύσας αὐτὸν νὰ μοι παράσχη ὀριστικὴν τινα θέσιν. Ὁ βασιλεὺς ἐδήλωσε τὴν ἑαυτοῦ εὐαρέσκειαν ἐπὶ τῇ ἐπελθούσῃ τάξει εἰς τὰ τῆς ἀποικίας καὶ εἶπέ μοι ὅτι θὰ ἐφρόντιζε περὶ ἐμοῦ.

Μετά τινος ἡμέρας ἦλθεν ἑφιππος καὶ εἰς τὴν ἀποικίαν, ἠθέλησε νὰ ἴδῃ τοὺς οἰκιστὰς καὶ προὔτρεψατο αὐτοὺς εἰς ἐπιμέλειαν καὶ τάξιν. Ἐν τῇ μεταξὺ ὁμοῦ ἐγένετο πρωθυπουργὸς ὁ Μαυροκορδάτος, ὅπερ, ἀπήτησε παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν ὑπουργημάτων ἀπόλυσιν πάντων τῶν Βαυαρῶν. Καὶ τοῦτο μὲν δὲν ἐγένετο, ὁ βασιλεὺς ὁμοῦ εἶπε, διὰ τὴν ἀπαίτησιν ἐκαίνην, ὅτι ἐφ' ἐξῆς οὐδὲν νέον ἀξίωμα θὰ παρείχεν εἰς Βαυαροὺς.

Ὁ βασιλεὺς ἐδέξατό με καὶ πάλιν εἰς ἀκρόασιν καὶ παρήγγειλέ μοι νὰ ἔχω ὑπομονήν, διότι θὰ ἐπύργετο ἡ τῶν πραγμάτων τάξις. Διέτριψα ὁμοῦ ἑτι μῆνας τρεῖς ἐν τῇ ἀποικίᾳ καὶ δέκα συνεπληρώθησαν ἐξ οὗ χρόνου διετίλουν ἐπιστάτης αὐτῆς. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐδόθη μοι μισθός, ὅθεν καὶ κατήντησα εἰς μεγάλας ἀνάγκας. Οὕτως ἠναγκάσθην ν' ἀπέλθω τῆς ἀποικίας καὶ ἀλλαχόθι νὰ ζητήσω πόρον ζωῆς, διότι εἶχον πλέον ὑποχρεώσεις ἐν τῇ βίῃ.

Μεθ' ἑτέρου τινὸς γερμανοῦ ἱδρύσα ἐργαστάσιον ἰχθυοκόλλας, ἀλλὰ τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1843, κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, ἐκάησαν τὰ ξύλινα παραπήγματα τοῦ ἡμετέρου ἐργοστασίου, καίμενου ἐν Ἀρπελοκήποις, ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν. Οὕτως ἐναυάγησε καὶ ἡ ἐπιχείρησις ἐκείνη.

Ἐνταῦθα σπουδαῖαι τινες λεπτομέρειαι τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης νυκτὸς δύνανται νομίζω, νὰ ἀναγραφῶσιν. Ἀρχηγὸς τῶν συνωμοτῶν ἦτο ὁ συνταγματάρχης Καλλέργης, ὃς πάντες γινώσκουσιν, ἀνήκειν εἰς τοὺς ρωσοφρονεῖς. Δὲν θέλω νὰ εἶπω τι ἴδιον περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, εἰ καὶ γνωστὸν τυγχάνει ὅτι πρόφασις μὲν ἦτο ἡ ζήτησις τοῦ συντάγματος, κύριος δὲ τῶν συνωμοτῶν σκοπὸς ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ βασιλέως. Ἡ ἐκρηγνὺς τῆς στρατιωτικῆς ἐκείνης ἐξεγέρσεως εἶχεν ὀρισθῇ εἰς ἰδιαίτερον

χρόνον ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ συνωμόται ἔμαθον ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐπληροφορήθη τὰ διανοήματα αὐτῶν καὶ ἐφοβοῦντο μὴ συλληφθῶσιν, ἀπεφάσισαν ἐν τῇ νυκτὶ τῆς δευτέρας πρὸς τὴν τρίτην Σεπτεμβρίου νὰ ἀρξῶνται τοῦ ἔργου.

Περὶ τὴν δεκάτην, ὁ ἰδιότροπος ὑπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ Βέβερ, οὗ ἤδη ἐμνήσθην, ἐπορεύετο εἰς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν. Καθ' ὁδὸν εἶδε πλείστους Ἑλληνας ἀξιωματικούς καὶ ἤκουσε περὶ τίνος διελογίζοντο, ἐκ τοῦ μεγαλοφώνου διαλόγου αὐτῶν. Ὁ Βέβερ κατ' εὐθείαν ἐπορεύθη εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἀπήτησε νὰ ἴδῃ τὸν βασιλέα, χάριν σπουδαίας τινὸς ἀνακοινώσεως. Εἰσῆλθον καὶ εὔρε τὴν βασίλισσαν, τὸν συνταγματάρχην Ἐρ, τὸν αὐλάρχην Γαρδικιώτην Γρίβαν καὶ τὸν βασιλέα. Ὁ βασιλεὺς ἠρώτησε τί ἤθελε νὰ ἀνακοινώσῃ καὶ νὰ εἶπῃ αὐτὸ ἀναφανδόν. Ὁ ὑπολοχαγὸς Βέβερ εἶπε μὲν ὅσα εἶχεν ἀκούσει, προσέθηκεν ὁμοῦ καὶ τὴν συμβουλήν τήνδε. Ἐπειδὴ ὁ ὑπολειπόμενος βραχὺς χρόνος δὲν ἐπέτρεπε μέτρον τι κατὰ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως, ὤφειλεν ὁ βασιλεὺς, πρὶν ἢ οἱ συνωμόται ἔλθωσι πρὸ τῶν ἀνακτόρων, μετὰ τοῦ στρατοῦ, νὰ δημοσιεύσῃ ὅτι παρέχει σύνταγμα τῇ λαῷ καὶ μάλιστα διὰ τοῦ αὐλάρχου Γρίβα, ἀξιωματικοῦ τινος τῆς ἀνακτορικῆς φρουρᾶς, μετὰ μικροῦ ἀποσπάσματος καὶ ἐνὸς τυμπανιστοῦ, νὰ δηλοποιήσῃ ἐν φωνῇ σαλπίγγων τὴν παροχὴν συντάγματος. Ὁ βασιλεὺς ψυχρότατα ἤκουσε τὴν ἀνακοίνωσιν καὶ τὴν συμβουλήν, δυσανασχετήσας μάλιστα ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ. Ὁ βασιλεὺς ἠὐχαρίστησε ψυχρῶς καὶ ἀπέπεμψε τὸν ὑπολοχαγόν. Ἀλλ' οὗτος δὲν ἀπῆλθε τοσοῦτον εὐκόλως. Στραφεὶς πρὸς τὴν βασίλισσαν, ἥτις ἐφαίνετο ἀγνοοῦσα αὐτὸν εἰλκυσε τὴν περιχειρίδα αὐτῆς καὶ εἶπε·

— Μεγαλειότατη, εἶπέ τῇ Α. Μεγαλειότητι νὰ ἐνεργήσῃ ταχέως. Μετὰ μίαν ὥραν οἱ συνωμόται εἶνε ἐδῶ!

Ἡ βασίλισσα ἀπεστράφη ἐν δυσαρεσκείᾳ, οὐδὲ λόγου ἀξιώσασα τὸν ὑπολοχαγόν Βέβερ, ναύσασα δὲ μόνον πρὸς τὸν συνταγματάρχην Ἐρ. Οὗτος προσελθὼν εἶπε τῇ Βέβερ.

— Κύριε υπολοχαγέ, ἐπράξατε τὸ καθήκον ὑμῶν, ἀλλ' ἤδη κατανοεῖτε ὅτι εἰσθε ἐνταῦθα περιττός.

Ὁ υπολοχαγὸς Βέβερ ἀπήλθε λυπούμενος διότι τὸ συμφέρον διανοεῖτο, ὡς ἀγαπῶν σφόδρα τὸν βασιλεῖα Ὁθωνα.

Ἦδη ἡ συνωμοσία ἦτο πασίγνωστος καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἡκιστα ἐπιστεύετο. Ἀλλὰ μικρὸν μετὰ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἐπῆλθεν ἡ ἐκρηγξίς. Ἦκούσαμεν σαλπίσματα καὶ τακτικὸν τοῦ πεζικοῦ βῆμα, φόρον τηλεβόλων καὶ κρότον ἵππικοῦ. Ἡ συνοδεία ἀνέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα διὰ τῶν μεγάλων ὁδῶν καὶ ὁ στρατὸς ἔστη κατὰ μέτωπον καὶ τάλαξ τις περιέζωσε τὴν κατοικίαν τῶν βασιλέων. Ὁ συνταγματάρχης Καλλέργης ἀπήτησε ν' ἀνοίξωσιν αὐτῷ τὴν εἰσοδον, ἀλλ' ὁ φρουρῶν ἑλλήν λοχαγὸς ἠρνήσατο, ἀποκρινάμενος ὅτι μόνον ἀφ' οὗ τὸν φανεύσῃ ἡδύνατο νὰ εἰσέλθῃ. Οὔτε ὑπόσχεσις, οὔτε ἀπειλὴ ἡδυνήθη νὰ μεταπίσῃ αὐτόν. Τότε ὁ στρατὸς ἐφώνησε Ζήτω τὸ σύνταγμα!

Μετ' ὀλίγον ἀνεφύγῃ ἡ θύρα τοῦ ἐξώστου τῶν ἀνακτόρων, ὁ βασιλεὺς ἐφάνη καὶ ἐφώνησε πρὸς τὸν Καλλέργην.

— Στρατηγέ Καλλέργη!

Ἄλλ' ἐκεῖνος ἀπήντησεν.

— Οὐχί στρατηγός, ἀπλοῦς πολίτης!

Τοὺς λόγους τούτους διεδέξατο ὁ στρατὸς εἰς τὸ ἐπιρρεῦσαν πλήθος, ἀναδοήσαντες.

— Ζήτω τὸ σύνταγμα, ζήτω ὁ Καλλέργης!

— Μεγαλειότατε, εἶπεν ὁ Καλλέργης, ὁ λαὸς θέλει σύνταγμα,

Τότε ὁ βασιλεὺς ἀπεχώρησε. Τὰ τηλεβόλα προσήχθησαν, ἐστήθησαν καὶ ἐστράφησαν κατὰ τῶν ἀνακτόρων, ἀπερ ἐν βραχεὶ ἐπολιορκήθησαν. Διαταγὴ ἐδόθη μήτε νὰ εἰσέλθῃ τις, μήτε νὰ ἐξέλθῃ.

Τῆς ἡρωικῆς ταύτης πράξεως γενομένης, ἡ μουσικὴ ἐπαιάνισε διάφορα μέλη, ἐν δὲ τῇ πλατείᾳ πολλοὶ περιπάτου, ὡς εἰ μουσικὴ ἐπαιάνιζε πρὸς τέρψιν τοῦ κοινοῦ. Ἐν τοῖς περιπατοῦσιν ἦσαν καὶ κυρίαι καὶ μεταξὺ ἄλλων

ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας Γρίφιτς, περιπατῶν μετὰ τοῦ ταγματάρχου Καλλέργη ἄνω καὶ κάτω. Ἐν τῇ μεταξὺ πολλάκις ὁ στρατὸς ἀνεφώνει, ζήτω τὸ σύνταγμα.

Ἡ σελήνη ἀνέτειλε καὶ ἐφώτισε τὴν ἀληθῶς γελοῖαν ἐκείνην ἐπανάστασιν. Διότι πρὸς τί οἱ στρατιῶται ἐκεῖνοι, ἔχοντες πλήρη τὰ ὅπλα αὐτῶν; Πρὸς τί τὰ ἀπειλητικὰ τηλεβόλα καὶ οἱ πυροβοληταὶ μετὰ τῶν καιουσῶν θρυαλλίδων; Ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἦσαν μόνον ὁ βασιλεὺς, ἡ βασίλισσα, ἡ πριγκιπέσσα τοῦ Ὁλδεμβούργου Ἐλισάβετ, ἀδελφὴ τῆς βασιλίσσης, ἡμιμυῖαν ἔκ τοῦ τρόμου, ὑπάλλῃλοι τινες τῶν ἀνακτόρων καὶ οἱ εὐάριθμοι ὑπηρέται. Ἡ φρουρά ἦσαν 25 ἄνδρες καὶ δύο ἀξιωματικοί. Τίνα ἀντίστασιν ἡδύναντο οὗτοι νὰ προβάλλωσι; Περὶ τὴν μίαν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὁ στρατὸς ἐπέτεινε μᾶλλον τὰς φωνάς ζήτω τὸ σύνταγμα!

Τότε ἐφάνη ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ συνταγματάρχου Ἐς εἰς τὸ παράθυρον τοῦ σπουδαστηρίου αὐτοῦ, ἐν τῇ δεξιᾷ πτέρυγι τοῦ ἀνακτόρου. Ὁ ταγματάρχης Καλλέργης, συνοδευόμενος ὑπὸ δύο ἀξιωματικῶν, ἐπλησίασε καὶ ἔδωκε τῷ βασιλεὶ ἐγγραφοῦν, περιέχον τὰ ἀρθρα τοῦ συντάγματος, τοῦ δέθεν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ζητουμένου, καὶ ἀπήτησε ταχεῖαν ἀπάντησιν. Ὁ βασιλεὺς ἔλαβε τὸ ἐγγραφοῦν ἐκεῖνο, ὁ δὲ συνταγματάρχης Ἐς ἀπήτησε ν' ἀπομακρύνῃ ὁ Καλλέργης τὸν στρατόν. Ἀλλ' ὁ ταγματάρχης Καλλέργης δριμύτως ἀπεκρίνατο·

— Κύριε ταγματάρχα Ἐς, μὴ ἀναμιγνύεσαι! Χάριν τοῦ καπνίζει ἐν Πειραιεὶ τὸ ἀτμόπλοιον, θὰ λυπηθῶ δὲ σφόδρα ἂν καὶ αἱ Α. Μεγαλειότητες μὴ ἐπωφεληθῶσι τοῦ ἀτμοπλοίου τούτου!

Τότε ὁ βασιλεὺς, κλείων τὸ παράθυρον, εἶπε·

— Ταγματάρχα Καλλέργη!, συλλογίζεσαι τί λέγεις ἔδω;

Τοὺς λόγους τούτους ἤκουσα σαφέστατα, διότι ἐτόγγα-

νον ἐγγύτατα ὧν, ὡς ἐγενόμην αὐτόπτης καὶ πάντων τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων.

Οὕτω παρήλθεν ἡ νύξ, ἐν μουσικῇ καὶ πατριωτικοῖς ᾠμασι καὶ ἐθνικοῖς χοροῖς σύμπαντος τοῦ στρατοῦ. Ἡ ψυχρὰ ἐωθινή αὔρα διεσκόρπισε πολλοὺς τῶν θεατῶν, μόνον δὲ τὰ στρατεύματα δὲν ἀφῆκαν τὴν θέσιν αὐτῶν. Ὅτε τῇ πρωτῇ ἤλθεν ὁ φέρων τὸ γάλα τοῦ βασιλικοῦ προγεύματος, ἐκωλύθη τοῦ πλησιάζειν, εἰς τόσῃν δὲ κατήντησαν μικροπρέπειαν, ὥστε δὲν ἐπέτρεψαν τῇ ἀνθρώπῳ νὰ δώσῃ τὸ γάλα. Περὶ τὴν ἐνάτην ὥραν, συνηθροίσθη αὐθις πολὺς λαός, νέος δὲ τις Ἕλληνα, τῇ προτεραίᾳ ἐκ Μασσαλίας ἀφιγμένος, ἀνέβη τὰς μαρμαρίνας βαθμίδας τῆς εἰσόδου τῶν ἀνακτόρων καὶ προσεφώνησε τῇ λαῷ. Δυστυχῶς ἐτόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ κατὰ τοῦ συντάγματος, εἰπὼν ὅτι δὲν ἦτο ἀκόμη καιρὸς, ἵνα δοθῇ τοῖς Ἕλλησι. Δὲν ἐπατράπη αὐτῷ νὰ ὁμιλήσῃ πλείονα. Πάντες ὤρμησαν κατ' αὐτοῦ καὶ ἔδειραν τοσοῦτον, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ σωθῇ φεύγων, κακῶς διακαίμενος. Κατ' ἀγαθὴν τύχην, ἔλαβον αὐτὸν περιστοιχίσαντες λογχοφόροι τινές, ἄλλως θὰ ἐφρονέυετο ὁ νεαρὸς δημαγωγός.

Περὶ τὴν δεκάτην, οἱ πρέσβεις Αὐστρίας, Βαυαρίας, Πρωσσίας καὶ τινῶν ἄλλων κρατῶν ἤλθον πρὸς τ' ἀνάκτορα, ἵνα ἴδωσι τὸν βασιλέα, ἀλλ' ὁ Καλλέργης δὲν ἐπέτρεψε τοῦτο. Οἱ πρέσβεις διεμαρτυρήθησαν, ὁ δὲ τῆς Αὐστρίας Πρόεδρος ὅσπεν κατέστησε τὸν Καλλέργην ὑπεύθυνον τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως. Περὶ μέσσην ἡμέραν ὁ βασιλεὺς ἐπαμφεν ἰδιόχειρον σχέδιον συντάγματος, ἀλλ' ὁ Καλλέργης ἀπέρριψεν αὐτὸ εἰπὼν ὅτι, ἐὰν μέχρι τρίτης ὥρας μετὰ μεσημβρίαν μὴ ὑπογράψῃ ὁ βασιλεὺς τὸ ἐπιδοθέν αὐτῷ ἔγγραφο περὶ παροχῆς συντάγματος, ὅπως ἦτο συνταγμένον, νὰ ἐτοιμασθῇ εἰς ἀναχώρησιν, διότι τὸ ἀτμῆρας ἐκάπνιζε καὶ ἦτο ἐτοιμον πρὸς ἀπόπλουν.

Οὐδεὶς τῶν κάλλιστα γινωσκόντων τὸν βασιλέα ἐπρόνοι ποτὲ ὅτι θὰ ὑπέγραψε τὸ ἔγγραφο ἐκεῖνο. Ὁ βασιλεὺς Ὅθων δὲν εἶχε μόνον ἰσχυρὰν θέλησιν, ἀλλ' ἦτο καὶ πα-

ρὰ τὰς πεποιθήσεις αὐτοῦ ἰσχυρογνώμων. Οὐδὲν παρείχεν ἀναγκασόμενος, ἐπὶ τοῦτου δὲ, ἐπὶ τῆς ἀκάμπτου θαλήσεως τοῦ βασιλέως, ἠρπείδετο τὸ σχέδιον τῶν συνωμοστῶν.

Εἶχον παρέλθῃ τρεῖς ὥραι μετὰ μεσημβρίαν καὶ πάντες ἀνέμενον τοῦ βασιλέως τὴν ἀναχώρησιν. Ὁ Καλλέργης ἵστατο ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων βαθμίδων τῆς κλίμακος, ἤπερ ἐκ τοῦ κήπου ἦγεν εἰς τὴν εἴσοδον τὴν ἀγούσαν εἰς τὰ δώματα τοῦ βασιλέως. Μετὰ τοῦ Καλλέργη ἦτο καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας Γρίφιτς. Εἶχον δὲ φιάλας τινὰς καμπανίτου οἴνου, ὡς ἐφαίνετο δὲ καὶ ψυχρὸν τι γεῦμα, ὅπως ἐνισχύουσιν ἑαυτούς. Ὁ Καλλέργης ἐφαίνετο φαιδρότατος. Τὴν διάλόγον δὲν ἠδυνήθη ν' ἀκούσω, διότι ἤμην μακρὰν. Αἰρνης ἀνεφύχθη ἡ τῶν ἀνακτόρων θύρα καὶ ὁ θαλαμηπόλος τοῦ βασιλέως ἔδωκε τῷ ταγματάρχῃ Καλλέργη ἔγγραφο καὶ ἐκλείσε πάλιν τὴν θύραν. Ὁ Καλλέργης ἔλαβεν, ἤνοιξεν αὐτὸ καὶ ὅτε ἀνέγνω, ἐφλογίσθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, αἱ φλέβες τοῦ μετώπου ὀγκώθησαν ὑπὸ τῆς ὀργῆς, ἐγένετο ὀλοπόρφυρος, ἐτυφεν ἀκουσίως τὰ μάρμαρα τῇ δεξιᾷ ποδί καὶ ἐστράφη ἐπὶ τῆς πτέρνας τοῦ εὐωνόμου. Εἶτα ἔδωκε τὸ ἔγγραφο τῷ γραμματεῖ Γρίφιτς. Οὗτος ἰδὼν αὐτὸ ἐφάνη λυπούμενος. Ἐν τῇ μεταξὺ ὁ Καλλέργης ἐκράτησε ταχέως ἑαυτόν, κατῆλθεν ἐν σπουδῇ τὴν κλίμακα καὶ στραφείς τῇ λαῷ καὶ στρατῷ, ἐφώνησε, δείξας ὑψηλὰ τὸν χάρτην.

— Ὁ βασιλεὺς ὑπέγραψε τὸ σύνταγμα! Ζήτω ὁ βασιλεὺς, ζήτω τὸ σύνταγμα!

Καὶ ἅπας ὁ λαὸς ἐν ἀγαλλιάσει ἐδόθησε ζήτω ὁ βασιλεὺς, ζήτω τὸ σύνταγμα!

Οὕτως ἐπερατώθη τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, ὅπερ τὰ μέγιστα ἐπέδρασεν ἐπὶ τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος. Βραδύτερον ἐπληροφορήθη ἐκ πηγῆς ἀξιοπίστου ὅτι ἡ βασίλισσα ἐποίησε τὸ θαῦμα, βιάσασα τὸν Ὅθωνα εἰς ὑπογραφήν τοῦ συντάγματος. Ἡ Ἀμαλία κατέπεισεν αὐτὸν ὅτι διὰ τῆς ὑπογραφῆς θὰ ἀνέτρεπε τοὺς σκοποὺς τῶν συνωμοστῶν, θελόντων μὲν τὴν ἐξέσιν τοῦ βασιλέως, προφάσει δὲ ζητούντων

σύνταγμα, καὶ θὰ ἀφώπλιζεν αὐτούς, ἀποδεχόμενος τὸ ζή-
τούμενον.

Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ τοῦ 1843, ἐξ ὑποσχέσεων τινων ἐπο-
ρεύθην εἰς Ἄνδρον, ἵνα ἐκ νέου ἰδρῶσω αὐτόθι ἐργαστή-
ριον ἰχθυοκόλλας. Ἄλλ' αἱ ὑποσχέσεις δὲν ἐξεπληρώθησαν.
Κατέλιπον τὴν Ἄνδρον καὶ μετέβην εἰς τὴν Σόρον. Αὐτοῦ
διηλθον ἱκανὰ ἔτη ἐν μόχθοις καὶ κόποις,¹ τῷ δὲ 1850 μη-
νὶ Φεβρουαρίῳ, ἀκριδῶς καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀγγλικὸς στόλος
ἐπολιόρκει τοὺς ἐλληνικοὺς λιμένας, ἀπώλεσα τὴν γυναῖκά
μου. Ἀπέθανεν ἐκ περιπνευμονίας καταλιποῦσά μοι πέντε
τέκνα.

Χηρεύσας ἐν χώρᾳ ξένη, ὅπου οὐδένα εἶχον συγγενή ἔ-
χων δὲ βάρος πέντε τέκνων, δὲν ἠδυνήθην νὰ ζήσω ἡσυ-
χος καὶ ἐν ἐλαφραῖς μερίμναις. Παντὶ σθένει προσεπάθησα
νὰ ἐλθῇ ἡ πενθερά μου ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Σόρον, ἀλλὰ δὲν
κατεπέσθη. Ἀκατάπειστος ἔμεινε καὶ ἡ ἀδελφὴ μου, χή-
ρα οὖσα καὶ αὐτὴ καὶ θυγατέρα ἔχουσα.

Ὅθεν ἐξ μηνῶν μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης μου γυ-

1. Δεινοπαθὼν ἐν Σόρῃ ὁ κ. Νέζερ, δὲν ἐνόμισεν ὁνειδὸς τὴν ἐρ-
γασίαν. Νέος ὢν εἶχε σπουδάσει ἐν Βαυαρίᾳ τὴν τορευτικὴν τέχνην,
ἐν ᾗ χρόνῳ ἔφοιτα καὶ εἰς τὰ σχολεῖα καὶ γυμνάσια. Μὴ κατορθώσας
λοιπὸν τὴν ἐν Σόρῃ ἰδρῶσιν ἐργαστηρίου ἰχθυοκόλλας καὶ τὸν πίν-
των στερούμενος ἀνεμνήσθη τῆς τορευτικῆς τέχνης καὶ ἐκὼν προσήλ-
θε τοῖς ἐν Σόρῃ ναυπηγοῖς καὶ ἀνέλαβε διάφορα τορευμὰτα πλοίων
ἔτι δὲ καὶ ἐξεργασίαν τῶν ὑπὸ τὰς πρόρνας ζοάνων καὶ βαφὰς τῶν
πλοίων, κερδαίνων δύο φράγκα καθ' ἑκάστην καὶ διατρέφων γυναῖκα
καὶ νήπια τέκνα. Πρὸς τοῦτοις ἐγαιρούμενος λίαν πρὸς ἐπιθυμίαν τοῖς
ἀμπελῶνας πλουσίῳ ἐν Σόρῃ ἱερέως ὀρθοδόξου καὶ ἐλάμβανε κατὰ
μῆνα ἑτέρα τριάκοντα φράγκα.

Ταῦτα διηγήσατό μοι αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς, (ὥς καὶ πολλὰ ἑτέρα
δυνάμενα ν' ἀποταλίσκωσιν ἕτερον ἔτι βιβλίον) καὶ ταῦτα ἀναφέρω
ὅχι ἵνα δείξω ποῦ εἶχον καταντήσει ἐν Ἑλλάδι οἱ βαυεροὶ ἀφ'ε-
ματικοί, ἀλλ' ἵνα ὑποβάλω ὡς παράδειγμα τοῖς ψευδοφιλοτίμοις
τὴν αὐταπαρνησίαν τοῦ ἀνδρός καὶ τὴν πρὸς τὸ καθῆκον εὐδοκίαν. Σ. Μ.

ναϊκός, ἠναγκάσθην, νὰ νυμφευθῶ τὸ δεύτερον. Ἐπειδὴ
κυρίως εἰς τὸν ξένον εἶνε δύσκολος ἐν Ἑλλάδι ἡ εὖρεσις
γυναικός, καὶ μάλιστα ὅταν χηρεὶν ἔχων καὶ πάντε τέ-
κνα, ἐστράφην πρὸς τὴν πενθεράν μου καὶ παρεκάλεσα νὰ
εὕρῃ νέαν μητέρα τῶν πέντε τέκνων μου.

Μετὰ χρόνον τινὰ ἔγραψέ μοι ὅτι εὗρε καὶ τότε ἐπορεύ-
θην εἰς Ἀθήνας καὶ ἐπανέλαβον καὶ γὰρ τὸ νενί, νιδί, νιέι.
Καὶ ὅντως, εἶδον τὴν κόρην καὶ μετὰ πέντε ἡμέρας συνε-
ζεύχθην αὐτῇ. Ἡ ἐκλογὴ ἦτο ἀρίστη, εἰ κάλλιον νὰ ἦτο
πρεσβυτέρα. Διότι ἐκείνη μὲν ἦγε τὸ ἑννεακαιδέκατον ἔτος,
ἐγὼ δὲ τὸ δεύτερον καὶ τεσσαρακοστὸν. Ταχέως ἐπληθύνθη
ὁ οἶκός μου. Ἐκ μὲν τῆς δέκα τεκούσης μοι πρώτης γυ-
καικός μου, ἀπεδίωσαν τέσσαρα, ἐν ἄρρεν καὶ θήλεα τρία.
Ἡ δὲ δευτέρα γυνὴ μου Μαρία, τὸ γένος Γραντακοῦ, ἐκ
Σμύρνης, ἔτακέ μοι ἐν δύο καὶ εἴκοσιν ἔτεσιν ἑκαίδεκα
τέκνα, ὧν ἑπτὰ υἱοὶ καὶ πέντε θυγατέρες ζῶσιν ἔτι σή-
μερον

Τῷ 1855 ἐγενόμην ἐν Ρωμιουνίᾳ τροφοδότης πλοίων, τὸ
δὲ ἔργον τοῦτο ἐν βραχεὶ χρόνῳ ἄριστα ἤσκησα. Διότι,
κτησάμενος ἀληθινὴν πείραν καὶ ἀποφεύγων πᾶσαν ἰδιοτέ-
λειαν, ἐπισπασάμην τὴν πίστιν τῶν ἐμπόρων. Ἀλλὰ τῷ
1859, κακῇ μοίρᾳ, συνεταιρίσθην μετ' ἑτέρου τροφοδότου
πλοίων, νέου σπανίας δεξιότητος. Ὁ συνεταιρισμὸς ἐκεῖνος
ἀπέβη μοι ἐπιζήμιος, εἰ καὶ διήρκεσε πέντε ἔτη, καθ' ὃ
πλείστα ἔσχομεν κέρδη χρημάτων. Ὁ συνεταιρὸς μου ἔλα-
βεν ἀπὸ τῶν χειρῶν μου πᾶσαν ἐργασίαν· καίτοι δὲ εἶχο-
μεν συμβόλαιον, καθ' ὃ ὁ συνεταιρισμὸς ἡμῶν ἔμελλε νὰ
διαρκέσῃ μέχρι τοῦ ἐμοῦ θανάτου, ἐκεῖνος ὅμως μ' ἐξέβα-
λε τῆς ἐταιρείας καὶ τῇ δεξιότητι αὐτοῦ πάντα λίθον κι-
νήσας προήγαγε τὸ ἑαυτοῦ ἔργον, ἐν ᾗ ἐγὼ δυσχερῶς ἐ-
συνζόμην.

Ἐν τῷ κόσμῳ ὁ εἰς ἀπώθει τὸν ἕτερον, μόλις δ' ὀλίγον
ἀναμειβροῦσι τὰ μέσα, ὧν χρήσιν ποιοῦνται, πρὸς ἐπίτευξιν
τοῦ ἑαυτῶν σκοποῦ. Οἱ πολλοὶ πρὸ πολλοῦ ἀπέμαθον τὸ
αἰδεῖσθαι. Τήρησις λόγου ὑπάρχει μόνον ὅπου καὶ συμφέ-

Ἑσκή Σεχίη.

Δημ. Παντζίδης, σταθμάρχης, Ἡλίας Ἡλιάδης, ἱατρός, Χρήστος Χατζόπουλος, ἱατρός, Ἀναστασιάδης, ἱατρός, Π. Μπέμπης, ἱατρός, Ι. Ἰωαννίδης, Ἀλέξ. Γεωργιάδης, Ἀλέξ. Νιώτης, Γ. Λαγουδάκης, Κωνσταντινίδης, G. Pétrovitch, Δ. Γ. Ζαχαριάδης, Λεων. Χαραλαμπίδης, Κλεάνθης Λεοντιάδης, Χρ. Σαββασίδης, S. de Luiss, Δημ. Χρήστου, Αἰμύλιος Χρηστίδης, Ἀγάπιος Καπρανίδης, Alfred Cohn, Παιθόφυλος, Κ. Τσαδούσογλου, Κ. Σωτηριάδης, Ι. Σπυριδωνίδης, Ι. Καλαβάσης, Ι. Ἀναστασιάδης, Α. Τριανταφυλλίδης, Κωνστ. Ν. Δημόλας, Κρίκης, Δ. Πολίτης, Γ. Σοιμαρίππας, Α. Ἀποστολίδης, Ταρπωχτζίης Ἀργύρης, Γ. Φάνιος, Κομηανόπουλος, Κ. Ι. Γιώχας, Σόλων Πέτροβιτς, Θ. Χατζηπέτρος, Ι. Τσιμενίδης, Βασίλειος Βεγόπουλος, Νικόλαος Ἀξιώτης, Ζήσος Ρίζος, Καρπέτης, Ι. Πεζαρίνη, Ἰωάν. Πορτοκαλίδης, Εὐστρ. Σωτηρίου, Γρυμάλδης, Ἀρχιμήδης Κωνσταντινίδης, Μιχαήλ Βασιλειάδης, Ι. Βαρδής, Θ. Πεπυλιαγκόπουλος, Δ. Χρηστίδης, Κυριάκος Ποτοῦ, Χρ. Μαυρόπουλος, Γεωρ. Γαγγιάδης, Σταῦρος Παππαγιαννόπουλος, Μαυρογένης, Παρίσης.

Χαϊδάρ Πασ. Ἀδ. Γαδᾶλλας, Ἐμ. Ζαμάνος.

Ἰκόνιον.

Τῇ εἰσγενεῖ φροντίδι τοῦ Ἐξοχωτάτου Κυρίου Κυρίου Κυπραίου Προξένου τῆς Ἑλλάδος.

Ἀρτεμιάδης, Γαρδῆ Μ., Β. Βαϊανός, Δ. Πολάτογλους, Ν. Λεοντιάδης, Β. Διαμαντίδης, (ὁδοντοῖατρος), Βασ. Βαϊανός, Ε. Κυπραίου, Ἐρ. Κυπραίου, Γεωργ. Ἀλεκτορίδης, Ι. Κουμαριανός, Μ. Bongioranni, Ι. Κοντίς, ἱατρός.

Καραβιράν (Ἰκόνιον).

Ἀλέκος Βαφειάδης, Σαρρής, Ι. Παπαγιάννης, Πέτρ. Μισιρλής, Ι. Καραγιάννης, Ἐμ. Φουκαδάκης, G. Fransini.

Τῇ εἰσγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Κατσούδα.

Θ. Π. Λάγκος, Ι. Ι. Εὐαγγελόπουλος, Τ. Βρουσάτη, Ε. Κατσούδας.

Ἀγκυρα. Σ. Λαζάρου, Α. Ἀρτεμίδης, Α. Ἀμφιλοχιάδης, Μ. Μουταφίδης, Ἡλίας Δαβηλίδης, Α. Ἀπάζογλου.

Καράκιοι. Ἰωάν. Γεωργιάδης, Χρ. Κωνσταντινίδης.

Λέφκε. Νικόλαος Ζαυόπουλος.

Νικομηδεία. Κ. Λαζάρου.

ρον. Τὸ χρήμα πρωταγωνιστεῖ, τοῦτο ἔχει ἀξίαν. Τὸ πῶς ἐπορίσθη οὐδὲν οὐδενὶ διαφέρει. Ἡ ἠθικὴ τῆς σήμερον εἶνε ἠθικὴ ἔργων, μετ' αὐτῆς δὲ πάντες εὐχερῶς συμφωνοῦσιν. Ὁ ἔχων πλήρες κιβώτιον, οὗτος καὶ τιμᾶται. Τὸ χρήμα ἦτο μὲν πάντοτε δύναμις, σήμερον ὁμοίως εἶνε μεγάλη δύναμις. Ὅστις δυστυχῶς ἔχη κενὸν τὸ βαλάντιον καὶ παντεπιστήμων σοφὸς ἂν εἶνε αἰσχύνηται δημοσίᾳ ἐμφανιζόμενος. Νομίζεται ἀσήμερον μηδὲν, ἀλυσιταλῆς ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων κοινωνίᾳ.

Ἀπὸ τοῦ 1872, διατρέδων ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετὰ τῶν περὶ ἐμέ, ἐπιμόχθως τὰ τοῦ βίου πορίζομαι. Ἐν τοῖς μάχθους μου τούτοις βοηθοῦμαι μόνον ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν υἱῶν μου συναντιλαμβανομένου μοι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς γυμναστικῆς. Διότι ἐν τοῖς σχολείοις τοῦ Πέραν διδάσκω, πλὴν τῆς γερμανικῆς γλώσσης καὶ τὴν σωμασκήαν, ἣν ταῖς ἐμαῖς προσπαθείαις εἰσήγαγον εἰς πολλὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια· ἵνα καταστήσω δὲ γνωστοτέραν τὴν ἀνάγκην τῆς γυμναστικῆς καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ὠφέλειαν, ἔγραψα καὶ Ἐγχειρίδιον διαιτητικῆς σωμασκήας ἑξελληνισθὲν καὶ ἐκδοθὲν, ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Γ. Μοστράτου. Ἀλλ' ὅμως πολλὰ ἔτι τὰ δεόντα γενέσθαι, ἵνα γενικῶς διαδοθῇ ἡ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς σωμασκήας ἰδέα.

Ταφτανδζήκ. Ἰωάννης Κουκούλα.

Διλ Ἰσκελεσῆ. Ἐμμ. Μόσχου.

Ἀδᾶ παζάρ. Λαμπρίδης, Β. Γιάδης, Α. Ζωγράφος,
Γ. Ἀποστολίδης, Ν. Γαβριηλίδης, Ε. Κ. Μωραΐτης, Π.
Κράμβης, φαρμακοποιός, Β. Νικολάου, Ι. Θεοδορίδης,
Ι. Σκρόνιας, Α. Ζερμπούλης, Α. Τσαλίκης, Ι. Κωσταντῆς,
Β. Πουλουλίδης.

Βοστανδζήκ. Β. Χαδιάρας σταθμάρχης.

Κέβζε. Ι. Κ. Παπαδόπουλος.

Μάλτεπε. Τ. Τσιφλίκ. Δεστούνης.

Σαπουντζῆ Πουνάρ. Ἀνώνυμος, Κ. Βασιλειάδης, Π.
Ἀλτίνογλους.

Ἀλαγιούντ. Γ. Α. Σιδερίδης, Ἀντ. Ἀβραάμογλους.

Σμύρνη. Ἀτέσογλου.

Κιουτάχια.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Θ. Πελαργίδου.

Θ. Πελαργίδης, Ἐμμ. Παπούκας, Ι. Καραμανίδης, Θ. Κ.
Νικολαΐδης, Ἰορδ. Ι. Ἀναστασιάδης, Ματθ. Λεοντίδης, Ἰπ.
Συμεωνίδης, Ν. Γ. Βασιλειάδης, Παρ. Μοξετζίδης.

Βιλεδζίκ. Φιλιππίδης, ἱατρός.

Τσούμρα (Ἰκόνιον).

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Ζερμπούλη ἱατροῦ.

Ε. Ι. Ἀντωνιάδης, Χ. Ζωγράφου, Μ. Ἀγέλαστος, Τ. Τούρ-
της, Ε. Ζερμπούλης, ἱατρός, Τ. Ἀλτίνογλου, Γ. Δημητριάδης.

Μουρατάρη. Στέφανος Χαδζῆ Χρήστου, Δ. Λαζα-
ρίδης, Ε. Πατσούρας, Βρουσαλήδης.

Καραμάν (Ἰκονίου). Θ. Ἀγιάνογλους, Β. Ἀριγκόντ.

Σινώπη.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ κ. Ε. Α. Κατηώτη

Ἀπόστ. Τσινόγλου, Θ. Ραφαήλογλου, Νικόλαος, Τσινό-
γλου, Ι. Αὐγερινός, Ε. Βλάχος, Στυλιάδης, Α. Χ. Ἀλεξού-
δης, Γ. Ζιουδήσης, Ἀδελφοὶ Μεγγρέλη, Ἀδελφοὶ Ἀλτίνο-
γλου, Ἀριστείδης Μακρῆς.

Αἰτοῦμεν συγγνώμην παρὰ τῶν κ.κ. Συνδρομητῶν ὡς τὰ ὀ-
νόματα δὲν ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ παρόντι Καταλόγῳ, ἵνα κα-
τῆς μὴ ἐγκαίρου λήψεως τῶν ἀγγελιῶν.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Τμήμα χειρ. βιβλ. ἀργυρ. 15